MAGYARÖRMÉNY
TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a **Magyarörmény Tudástár** ingyenes digitális könyvtárból töltöttek le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

Az újságok kattintható tartalomjegyzék könyvjelzői a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. jóvoltából készültek el.

KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG KORMÁNYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL 2021.

www.MagyarormenyTudastar.hu

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 35. szám
2000 január

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

******

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

******

Január
Könyörgés az örmény liturgiából

A keleti liturgiákat, így az örményt is jellemzik a liturgiaszerű könyörgés sorozatok, melyek a hívek elé tárják, milyen célokért is kell imádkozni. Idén minden hónapban egy-egy könyörgést idézünk fel.

"Könyörögjünk az Úrhoz az egész világ békességéért és a szent egyház fennmaradásáért! Uram, irgalmazz!"

Máskor is írtunk már békéről, mint a legfontosabb adományról, melyet fentről, Istentől remélünk. Egybevág ez az újévi jókívánságokkal is: "Békés, boldog új esztendőt!" Az egyház is csak békében tudja igazán Istent dicsőíteni, az embereket megszentelni, s egyben társadalmi építőmunkáját elvégezni.
Gondoljunk a könyörgésre őszinte szívvel.

Dr. Sasvári László

******

Újévi interjú dr. Issekutz Saroltával

Hogyan értékeli Issekutz Sarolta az elmúlt évet? Magánemberként is, de úgy is, mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása elnöke?

- Magánemberként is, választott funkciókat betöltő személyként is ugyanúgy értékelem 1999-et: rendkívül küzdelmes év volt, ugyanakkor sok eredményt hozott. Nemrég olvastam, hogy az Erdélyi Múzeum Egyesület 140 éves fennállása alatt legaktívabb életét a trianoni békediktátum után, a II. világháborúig élte, az elnyomatás időszakában. Ugyanez állapítható meg rólunk is. Mi, Magyarországon élő, erdélyi örmény gyökerű magyarok sajnos elnyomatásban élünk, keleti örmény testvéreink elnyomatásában (természetesen nem kívánunk általánosítani, az érdekeltek tudják, kikről van szó).
Ez nagyon furcsa, de igaz megállapítás. Tíz évvel a demokrácia kivívása, a megszálló csapatok kivonulása után mi, örmény gyökerű magyarok (bár számszerű többségben vagyunk) kisebbségként éljük meg az elnyomatást a néhány éve, évtizede a Szovjetunióból betelepült és az ottani politikai, erkölcsi normákat magukkal hozó néhány személyből álló csoport által. E küzdelem egyúttal bizonyítás is a számunkra. A legjobb bizonyíték, hogy egyáltalán vagyunk, többségben vagyunk, többszáz éves magyarhoni kultúránkat

ápoljuk és terjesztjük. Ez az elmúlt év sikere itthon Magyarországon, és otthon Erdélyben. Munkánkat még nem fejeztük be, van még néhány meghatározó terület, ahol erőinket koncentrálnunk kell.
Kialakítottuk önálló arculatunkat. Ma már egyre szélesebb körben tudják azt, hogy ebben az országban nemcsak az Avanesian Alex nevével fémjelzett csoport létezik, ha örménységről van szó. Erdélyben különösen nagyot sikerült lépnünk, s ezen a téren a legnagyobb "segítséget" éppen Avanesian Alexéktól kaptuk azzal, hogy megalakították a Magyarországi Örmény Egyházat, ezzel ő szalonképtelenné tette magát, hiszen egyértelműen kinyilvánították, hogy elszakadtak a katolikus egyháztól. Erdélyben sem nézik jó szemmel a katolikus vallás elhagyását és a közeledést az ortodoxia felé.

Egy éve múlt, hogy az EÖGYKE által kritizált elektori gyűlésen, mindennemű lehetséges kompromisszum mellőzésével megalakult az Országos Örmény Önkormányzat. Hogyan látja elnök asszony az OÖÖ első évének működését?

Az OÖÖ első évének működését sehogyan sem látom. Sajnos, semmilyen információnk sincs arról, hogy egyáltalán működik-e. Szlogeneket hallunk itt-ott, amelyek nem értékelhetőek. Egyébként, minden úgy történt, ahogyan az előző időszak működéséből várhattuk. Egy zárt, kemény mag minden hatalmat magához ragadott (politikai és gazdasági), a valós tevékenységről semmit sem lehet tudni, mert az még saját köreiken belül is teljesen titkos. Azt is csak véletlenül tudtuk meg, hogy az OÖÖ Soroksári úti székhelye megszűnt. Milyen okból, miért? Mi lett a több mint 50 milliós értékű irodának, vagy ellenértékének a sorsa, nem tudjuk. Az Országos Önkormányzat vezetősége nem tartotta fontosnak, hogy minderről tájékoztassa a hazai örménységet.

Tavalyelőtt év végén és 1999 elején - különösen Avanesian Alex részéről - éles hangú nyilatkozatok láttak napvilágot, mint: aki nem tud örményül, nem örmény. A sajtónyilatkozatokban - az Ararát oldalain is - mindig gondosan egymás mellett szerepeltették Issekutz Sarolta és Roland Antoniewicz ("az örmény király") nevét. Gondolok például a „plakáthábORURA", amikor is valaki gyalázkodó plakátokat ragasztott ki. Az Ararát néhány hónapja csupán annyit közölt, hogy a Bíróság megállapította a gyalázkodó plakátragasztásban R. Antoniewicz bűnösségét - ám egyéb hozzátenni valója nem volt. Mi történt ebben a kérdésben azóta?

- Várom, hogy történjen valami. Avanesian úr ugyanis nyilvánosan engem rágalmazott meg a plakátok kiragasztásával, sőt, hozzá közelálló képviselőtársa is ezzel vádolt, ezért várom, hogy az Ararát hasábjain bocsánatot kérnek tőlem a rágalmazásért.

Azok, akik örmény eredetű magyarnak vallják magukat és szeretnének örmény katolikus misére járni az Orlay utcába, mit remélhetnek 2000-ben?

A római katolikus egyház örmény katolikus szertartású plébániáját az Orlay utcában a Magyarországi Örmény Egyház nevű, a katolikus egyháztól elkülönülő tömörülés foglalta el (megtévesztésképpen ugyanazok a személyek alapították, akik korábban katolikusnak vallották magukat). Mit remélhetnek örménykatolikus magyar testvéreink 2000-ben? Harcunkat nem adjuk fel. Eddig nem sikerült rendezni templomunk, múzeumunk, könyvtárunk és levéltárunk sorsát, de 2000-ben folytatjuk a harcot. Megengedhetetlen, hogy tárgyi emlékeinket elorozni akarják és megakadályoznak bennünket, hogy templomunkban saját szertartású misén vehessünk részt.
A Katolikus Egyház remélhetőleg hathatósan közbelép az ügyben, ha pedig nem sikerülne itthon és Bécsben, a Mechitarista Rendnél megnyugtató döntést elérnünk, úgy akár a pápáig is el fogunk menni. Jó lenne, ha a Magyarországi Örmény Egyház alapítói belátnák, hogy nem a más vagyona terhére kell megoldaniuk, hanem saját maguknak kell létrehozniuk imaházukat, templomukat, saját anyagi hozzájárulásokból, bárhol Magyarországon és ott élhetik saját hitéletüket. Ehhez mindenkinek joga van, de arra nincs, hogy más hitélete és vagyona rovására teremtsen magának "hit-élet-teret".

Hogyan, milyen programokkal készül az új esztendőre a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a BÖKÖT?

Nem szabad elválasztani egymástól a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, és a BÖKÖT-ben részt vevő önkormányzatok, a II, VI, IX. és XI. kerületi önkormányzat programjait. A Társulás célja éppen az, hogy azonos célokért, koncentráltan, jobb minőségben tudjuk közösen előállítani programjainkat. Valamennyinek az a célja, hogy a civil szerveződést erősítse, hogy országos méretűvé tegyük céljaink megvalósulását és mindenkiben, akiben örmény vér folyik, felébresszük az igényt, hogy kutassa múltját, legyen büszke gyökereire és akár családi hagyományain át mentse meg őket, erősítse a továbbélést, segítse a kultúránk terjedését.
Folytatjuk itthon és Erdélyben is az önszerveződő, civil szervezetek létrejövetelének ösztönzését. Ezek szövetségbe tömörülnek és koncentráltan tudják megvalósítani ugyanazt a célt.
Így 2000-ben is - az 1999-es évhez hasonlóan - rendkívül fontosnak tartjuk a rendszeres, havi klubdélutánok szervezését, az erről szóló híradásokat, az ott elhangzó tanulmányok, aktuális híradások hazai és külföldi, különösen erdélyi, megjelentetését az EÖGY-füzetekben, valamint a kutatások, konferenciák anyagának kötetben való megjelentetését. Ahogyan tavaly az 1997-es konferencia anyagát jelentettük meg, idén tavasszal az 1999-es szamosújvári konferencia anyaga fog megjelenni az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat keretében.
Ugyancsak fontos a rendszeres találkozók szervezése. Idén is részt veszünk "barangoláson őseink földjén", amelynek során - 4 éve már - különböző régiókat látogatunk meg és találkozunk az örmény származásúakkal. Folytatjuk évek óta tartó akciónkat, az erdélyi templomaink restaurálására adományok gyűjtését. Ilyenek például az erzsébetvárosi, valamint a szamosújvári templom számára gyűjtött adományok, de Gyergyó és Csíkszépvíz is számíthat ránk. A szamosújvári templom nemrég visszakapta megőrzésre híres képét, amelyet Rubens (vagy a Rubens iskola) festett, ennek feltétele volt azonban, hogy a templom megfelelő biztonsági berendezéssel legyen ellátva. Újra szól a nagytemplom orgonája is. Reméljük, hogy az alvó örmény város, Szamosújvár ismét a turizmus előterébe kerülhet, mint volt a régmúlt időkben, hiszen csodás emlékei vannak, és nemcsak annak érdemes odalátogatnia, aki örmény származású.
2000-ben ismét több pályázatot irunk ki, hogy minél többeket késztessünk arra, foglalkozzanak a múlt eredményeivel, tegyék közkinccsé kutatásaik eredményét. Így például folytatjuk az 1848-1849-es örmény emlékhelyek című pályázatunkat, szeretnénk, ha többen foglalkoznának helytörténeti kutatással, épített, kulturális örökségünk feltárásával. Föltétlenül folytatjuk a "Szemelvények az erdélyi magyarörmény múltból családi archívumok alapján" című kiállítás-sorozatunkat. Ezeket a kiállításokat minél több helyen szeretnénk megrendezni itthon és Erdélyben is, egyre több család, település, régió bemutatásával.
Nagyon fontos, hogy kiadványainkat, reprintjeinket eljuttassuk hazai és erdélyi közgyűjteményekbe, hogy használhassák a kutatók és érdeklődők. Igen fontos folytatnunk nevezetes magyarországi személyiségek bemutatását. A múlt század elejétől kezdve számos olyan, örmény származású személyiségről van szó, akiknek társadalmi-politikai-tudományos-művészeti tevékenységére büszkék lehetünk s, ezért kötelességünk őket szűkebb és tágabb közösségünk számára bemutatnunk.

Mennyire elégedett elnök asszony az EÖGYKE 1999-es munkájával, eredményeivel, a tagok részvételével?

Az EÖGYKE 1999-es munkájával elégedett vagyok, bár Egyesületünk nagyon szerény támogatást kapott a Parlament kisebbségi-kulturális rovatából, s ugyancsak nagyon kevés támogatásban részesült a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatából is, terveinket mégis megvalósítottuk. Jelentős adományokat gyűjtöttünk az erdélyi templomaink számára, ezeket célba is juttattuk, a restaurálások megindultak. Az EÖGYKE és a BÖKŐT jelentős hozzájárulásával valósulhatott meg november 20-21-én a szamosújvári egyházi konferencia, amelynek másik, fontos témája az identitás kérdése volt, s amelyre sikerült megjelentetnünk az 1997-es konferencia anyagát tartalmazó kiadványunkat.
Minden évben különösen nagy visszhangot vált ki a már említett "barangolás", hiszen lélekben megújulva térünk vissza Erdélyből, őseink földjéről, a magyarörménység bölcsőjéből. Ezek az utak fontosak a közös múlt feltárásában.
Vállaltuk és bonyolítjuk a Fővárosi Örmény Klub estjeinek szervezését, itt az anyagiakat (terembér, büfé, időnként a közreműködők díja) a BÖKÖT vállalta magára, de a programok összeállítása, a szervezés az EÖGYKE feladata és ezt évek óta szívesen tesszük. Ugyanígy az egyesület feladata a Füzetek készítése,

az anyagyűjtés, a tanulmányok, írások beszerzése.
Mindezt a munkát anyagi ellenszolgáltatás nélkül vállaltuk és vállaljuk a jövőben is, ahogyan a 98-as választások előtt hangsúlyoztuk: mi nem pénzért tesszük ezt, hanem az ügy érdekében. Ezért vannak eredményeink.

Hogyan alakulhatnak 2000-ben erdélyi kapcsolataink? Milyen szerepük lehet a magyarországi örmény magyaroknak az erdélyi települések, a kulturális és vallási élet alakulásában?

Igen jól alakulnak ezek a kapcsolatok, s ennek fontos állomása volt a novemberi szamosújvári konferencia, amelyen a résztvevő erdélyi magyarörmény és "csak" magyar szervezetek olyan nyilatkozatot tettek, hogy szövetséget hoznak létre, amely alkalmas érdekeik koncentrált képviseletére, eredményeik közös felmutatására. Ennek létrehozásában jelentős a szerepünk. Hitelesebben fogadnak el bennünket, mint gondoltuk volna, aminek a magyarázata talán az, hogy ha Erdélyből elszármazott örmények évtizedek múltán is visszatérnek szülőföldjükre, őshazájukba és fontos számukra, hogy az otthon maradottakkal kapcsolatot tartsanak, fontos számukra a szellemi értékek, az épített emlékek, a templomok, a temetők gondozása, a közös katolikus vallás, akkor ezek az emberek alkalmasak arra, hogy velük szövetkezve folytassuk a közös utat.

Mi a véleménye a mai, magyarországi, nemzetiségi önkormányzatok létéről, működéséről? Mi a véleménye arról, hogy a nemzetiségi és etnikai kisebbségi törvény következtében egyre-másra a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletéről esik szó?

Sajnos, elég rossz a véleményem a kisebbségi önkormányzatok működéséről. Jelenleg annyi a joghézag és annyira hiányos a kisebbségi törvény, valamint a kiegészítő jogszabályok, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok törvényességi felügyelet nélkül, mint állam az államban működhetnek s gyakorlatilag azt tesznek, amit akarnak. Mivel nem vonatkozik rájuk semmilyen érdemleges ellenőrzésre kötelező jogszabály, így nincs mód arra, hogy akár kirívó esetekben valamely szerv, ügyészség, bíróság, vagy az Állami Számvevőszék vizsgálódjék, vagy megállapításokat tegyen. Ha ilyet mégis tesz, akkor annak végrehajtása nem biztosított. Éppen ezért, amíg meg nem oldódik az országos kisebbségi önkormányzatok ilyetén törvényességi felügyelete, teljesen irreális a kisebbségeknek az az óhaja, hogy parlamenti képviselettel rendelkezzenek.
Először a kisebbségeknek kell működésükön belül kötelezően és kikényszeríthető módon a demokráciát biztosítaniuk és csak azután követelhetik a parlamenti demokráciában való részvételüket. Belső szabályozottság nélkül ugyanis csak anarchia várható, ami például az örményeknél megállapítható. Sajnos az a tapasztalatom, hogy a kisebbségi önkormányzatiság révén gyakran olyan emberek kerültek felszínre, akik alkalmatlanok közösségi érdekképviseletre. Részben azért, mert még saját érdekképviseletük vonatkozásában is segítségre szorulnak, részben pedig felkészületlenség, morális hiányosságok miatt. Ezért van az, hogy sokan pénzszerzésre használják fel a lehetőséget. Ezért ennek az új intézményrendszernek ilyen formában nem sok jövőt jósolok.
Sajnálatos, hogy a hazai, nemzetiségi kisebbségeket és a cigány etnikumot egy kalap alá vonták és ugyanazokkal a jogszabályokkal próbálták meg szabályozás alá vonni. Jogszabályi értelemben is külön kell választani a szociális problémákkal küszködő cigányságot és a nemzeti kisebbségeket. A valódi nemzeti kisebbségek számára külön, valóban csak kulturális autonómiát segítő szabályozási és támogatási rendszert kell megtervezni, de a pozitív diszkrimináció alkalmazásával igen is joga van az államnak a költségvetési juttatást ellenőrizni.

Hogyan tudná (szeretné) elképzelni a magyarországi örmény származásúak és nemzetiségűek (magyar és örmény anyanyelvűek együttélését a továbbiakban? Lehet-e, kell-e külön beszélni önkormányzati, társadalmi, vallási, politikai együttműködésről?

1996 tavaszán javaslatot terjesztettem az Országos Önkormányzat közgyűlése elé arról, hogy a hazai örménység - hasonlóan más kisebbségekhez - többszínű és legalább két csoportra bontandó. Az erdélyi magyarörménység más érdeklődési körű, mint az utóbbi években, esetleg évtizedekben betelepült,

úgynevezett keleti örmények, akiknek elsősorban beilleszkedési problémáik vannak és egészen más az érdeklődési körük. Éppen ezért javasoltam, hogy az OÖÖ elnöke alá válasszunk két elnökhelyettest, akik a két csoportosulás érdekképviseletét, illetve irányítását elvállalnák, miközben mindkét csoportosulás tagjai valamennyi rendezvényen korlátlanul részt vehetnek. Nem elválasztjuk őket, hanem lehetőséget biztosítunk, hogy a saját igényeik és hagyományaik szerint terjesszék saját kultúrájukat a másik csoport tagjai, illetve a más nemzetiségűek, a haza más polgárai irányába is.
Az 1998 évi kisebbségi választásoknál, amikor szintén olyan javaslatokkal álltam elő, hogy az országos önkormányzat összetétele feleljen meg a kisebbség tényleges összetételének, ajánlatomat szintén nem fogadták el. Szerintük mi nem vagyunk örmények, kizártak bennünket.
Kár az együttműködésről beszélni ilyen személyi feltételek mellett. Szerencsére az önkormányzati törvény önállóságot biztosít minden önkormányzatnak, illetve azok társulásának. Az országos önkormányzati cím semminemű fölérendeltséget nem jelent egyetlen önkormányzatnak sem. Ilyen feltételek mellett választottuk azt az utat, hogy önálló arculattal megjelenve, az országos önkormányzat mellett, minden szinten, idehaza és külföldön közvetlenül képviseljük magunkat, gyakran az országos önkormányzat mellett.
Minden szinten kinyilvánítjuk, hogy a jelenlegi országos önkormányzat nem képviseli a mi közösségünket, bár a demokrácia formális szabályai szerint (választás során megszerzett státusz) ezt kellene tennie. Szeretném aláhúzni, nem mi szakadtunk ki, hanem kitaszítottak bennünket.
Felmerül az a kérdés, hogy mi van azokkal az önkormányzatokkal, amelyek azt vallják magukról, hogy függetlenek. Valójában az erővonalak az elmúlt időben annyira rendeződtek, hogy túl a formális megnyilatkozásokon, közvetett módon a "függetlenek" majdnem mindegyike valahova húz és így valamelyik szekértáborral tud együttműködni.

Milyen jelentőséget tulajdonít annak, hogy az örmény kisebbség köreiben terjesztett vélekedés szerint alapvetően elnök asszony és Avanesian Alex közötti, személyes konfliktusokról van szó? Egyáltalán, mennyiben igaz ez a feltételezés?

Túl egyszerű volna a köztem és Avanesian Alex közötti nézeteltérést személyes konfliktussá degradálni. Szemléletbeli különbségről van szó. Az én nézetem szerint a hazai örménység többrétegű, többféle kultúrájú és mindenkinek biztosítani kell azt a jogát, hogy saját igénye, saját kultúrája szerint élhesse a jelenét. Avanesian Alex úr szerint csak örmény létezik, akinek kötelessége örményül beszélni. Ő a keleti irányt képviseli, én pedig azt mondom, hogy a magyarörmények természetes őshazája Erdély, ahonnan származnak, érdeklődésük és kapcsolatteremtő igyekezetük is ebben az irányban mutatkozik meg.
Különbség van közöttünk egyébként a közpénzek felhasználását illetően is. Véleményem szerint az adófizető polgárok pénzéből a kisebbségnek juttatott pénzt vissza kell forgatni a kisebbség és az egész társadalom kultúrája számára. Nincs "pardon", közpénzből nem lehet magánakciókat folytatni. Ez ellen léptem fel 1995-ben is és azóta is, folyamatosan.
További ellentét, hogy úgy a betelepülésük időpontjában és kultúrájukban, mint vallási téren is eltérőek a hazai örmények. Míg a magyarországi összörménység mintegy 98 százalékát kitevő magyarörmények ma örmény katolikusok, vagy római katolikusok, illetve már elkereszteltek, például reformátusok, addig a két százalékot kitevő keleti örmények egy része ateista, illetve az elmúlt évtizedekben a Szovjetunióból települtek be és ott nem lettek megkeresztelve. Más részük, akiket megkereszteltek, az apostoli egyház hívei. Ezen különbség csak azért került reflektorfénybe, mert az újonnan érkezettek úgy vélték, az a járható út, hogy elvegyék a másik templomát.
Különbség közöttünk az is, hogy én fontosabbnak tartom a magyar-örmény magyar közösségen belüli, közösségi életet, az emberekkel való személyes foglalkozást, mint a kifelé irányuló, látszatprogramokban megnyilvánuló politika folytatását, amely mögött nincs társadalmi bázis.
Meg kell jegyeznem, annyi alapja van a köztem és Avanesian Alex közötti személyes ellentétről szóló híreknek, hogy az 1998 májusában OÖÖ Hírlevélben ellenem megjelentetett valótlan állítások miatt jó hírnév sérelme címén pert indítottam az Országos Örmény Önkormányzat ellen. A per több mint egy éve folyik, de itt sem én és Avanesian elnök úr áll szemben, hanem tanuk seregét vonultatja fel, megpróbálva valótlan állításait bizonyítani, s ezzel szerencsétlen tanukat, képviselőtársaimat teszi ki - függetlenül attól, hogy vétettek-e ellenem, vagy sem - esetlegesen újabb, rágalmazás, stb. miatti jogvédelmem iránti

eljárásnak.
Hogy az ellentét mennyire nem privát, személyes jellegű, arra jellemző, hogy amikor a 23 tagú OÖÖ három képviselője lemondott, a választási listán következő személyek országos képviselővé való kinevezését Avanesian elnök megakadályozta (nem személyemet érintette). Ez nem személyes nézetkülönbség, hanem félelem a más nézetektől.

Elképzelhetőnek tartja-e az OÖÖ elnökének, esetleg az egész testületnek a leváltását, vagy visszahívását? Egyáltalán, felmerülhet-e ilyen gondolat? (A közelmúltban egy másik nemzetiség országos önkormányzatának elnökét és vezetőségét visszahívták, testületük most új elnökválasztásra készül.)

Miután az országos kisebbségi önkormányzatok törvényességi felügyelete megoldatlan, az elmúlt öt év alatt az OÖÖ bármit megtehetett és ebbe senkinek beleszólási joga nem volt, ugyanígy az is lehetséges, hogy az Országos Önkormányzat leváltja elnökét. Elképzelhető az is, hogy az elektori gyűlés, amely az 1999 január 3-i állapot szerint 125 képviselőt jelent, 51 százalékos szavazattal visszahívja az Országos Önkormányzatot és új közgyűlést állít fel. Ilyen elvi lehetőségek vannak.
Mi (az EÖGYKE és a hozzá hasonló elveket valló civil szervezetek) rájöttünk, hogy az önálló arculat megteremtése sokkal egyszerűbb és tartósabb megoldásnak ígérkezik, mint a mindenkori választásoktól függő megoldás. Ha változás lehet az Országos Örmény Önkormányzatban, az csak belső erózió révén történhet, egyesek megelégelik a diktatúrát és kezdeményezik a változást. Gondolom, nem meglepő, hogy ilyen törekvések megjelenésekor partnerek leszünk. De megszerzett pozíciónkat és elveinket nem adjuk fel az újraválasztások esetében sem.
Összefoglalva az elmúlt időszakot, kijelenthetem, hogy göröngyös, de sikeres évet zártunk. 2000-ben folytatjuk munkánkat, sőt még érdekesebb és fontosabb projekteket indítunk, így reményteli jövő elé nézünk. A közösség részéről kellő személyi bázist, háttértámogatást kapok, igénylik tevékenységünket és ameddig ezt az erőt érezzük, addig nem lesz probléma. A többit pedig bízzuk a Jóistenre.
Alapelvem: HINNI, AKARNI, TENNI! És ettől nem tágítok, ezért is volt nagy élmény számomra, hogy a Szent Koronával és a millenniumi ünnepségek megnyitásával kezdődött Magyarországon a kétezredik év.
Nagyon sok feladatunk van, hogy mindezek szellemében tevékenykedjük itthon Magyarországon és otthon, Erdélyben.

Köszönöm a beszélgetést.

Dávid Csaba

******

A gyergyószentmiklósi örmény templom karácsonyi ünnepélye

Elrepült egy esztendő és vele egy évszázad, mely alkalmat adott arra, hogy gyermekeink számára, akik még nem töltötték be 14. életévüket és valamilyen formában kötődnek ősi örmény templomukhoz, megrendezhettük december 28-án délután 4 órakor a hagyományossá vált "angyaljöveteli" ünnepséget.
Az idei ünnepség felejthetetlen volt. Nagyobb pompával és sokkal tartalmasabb ajándékcsomaggal szállt alá a kis Jézus által küldött csodaszép angyalka. Templomunk teljes díszben, gyönyörű fenyőkkel díszítve várta az érkezés pillanatát a négy elsőáldozó gyermek kíséretében. A 4 gyermek örömtől sugárzó arccal énekelte a "Mennyből az angyal"-t, aki a fényszórók csillogó szikrái között lépett a főoltár elé, mondván:

Szőnek az angyalok hópihe karácsonyt
Csorgó holdfény-léptű, bársonypuha álmot
Fenn a jeges égen, decemberi éjjel
Ezer csillag fénye ragyog szanaszéjjel.
Megérkeztem Tél országból. Kis gyermekek: Jó napot!

Páll Sándor főtisztelendő úr méltatta az ünnep jelentőségét, gyermekeink megígérték, hogy a kis Jézus kérésének eleget tesznek és nem hagyják el, hívek maradnak egyházukhoz.

Fejér Ilona hitoktató és Fazakas Edit tanítónő műsorral tette felejthetetlenné az ünnepet. 12 gyermek szavalattal, énekszóval, valamint furulyán előadott dalokkal kedveskedett. Az oltáregylet nevében dr. Simon Istvánné Lázár Piroska köszönte a jó Istennek, hogy szülők, hívek, valamint vállalatok és nem utolsó sorban az Erdélyi Örmény Gyökerek - dr. Issekutz Sarolta - elnöknője jóvoltából sikerült megrendezni a XX. század utolsó angyaljárását.
Örömmel és ragyogó szemekkel vették át gyermekeink az angyal-hozta csomagot, és hangos köszönettel viszonozták.
Kérjük a jó Istent, hogy a harmadik évezredben adja meg nekünk, hogy e gyermeknemzedék világító fáklyája legyen magyar nemzetünknek.
Gyergyószentmiklós 2000. január 3.

Dr. Simon Istvánné
az Oltáregylet elnöknője

******

„Légy üdvözölve, szent karácsony!”

A találkozó végülis hagyományosan kedves, meleg, emberi hangulatú volt, bár meglepő személyek meglepő megjelenésével kezdődött. Ennek következtében annyiban a hagyományoktól eltérően nyitotta meg Issekutz Sarolta a Fővárosi Örmény Klub karácsonyi, ünnepi estjét december 16-án, hogy köszöntő szavaiba kényszerült beleszőni a következő mondatot is: "Szeretettel köszöntök mindenkit, bár van közöttünk olyan is, akit nem hívtunk, mégis ’megtisztelt’ jelenlétével, pedig a legtöbbet ő tette azért, hogy ez a klub ne működhessen, hogy az EÖGYKE megszűnjön, hogy ne valósulhasson meg az, hogy a Magyarországon mintegy 15 ezer főt számláló magyarörménység, mi, ti valamennyien végre méltó keretet tudjunk találni magunknak, együtt tudjunk lenni, a kultúránkat, az Erdélyből származó magyarörménység kultúráját tudjuk ápolni, hagyományait őrizni és átadni utódainknak."
Végül azonban "magunk" maradtunk.
Az esten jelen volt Gyergyószentmiklós város négytagú küldöttsége (Málnási Csaba, Zakariás László és Buslig Gyula, a polgármester, Pál Árpád vezetésével), a budapesti V. kerület alpolgármestere, dr. Bartal Sándor úr, valamint a kolozsvári Armenia Örmény-Magyar Baráti Társaság (az EÖGYKE társszervezete) elnöknője, B. Kovács Júlia. Miután Issekutz Sarolta elnökasszony üdvözölte őket, megnyitójához hozzátette: "Szeretettel köszöntők mindenkit, aki békével, szeretettel, egymás iránti tisztelettel kíván élni, betartva keresztény erkölcsi normáinkat, és ezt nemcsak mondja, hanem teszi is."
Először a Nemes furulya-kvartett zenéjében gyönyörködhettük, majd következett az est talán legfontosabb része.
Szongoth Gábor beszélt a "Szongott Kristóf-díj" alapításáról (a díjról lásd 1999 decemberi számunkat), néhány szót szólt Szongott Kristófról, aki nagyos sokat tett az erdélyi örmény tudat és kultúra megőrzéséért, anélkül, hogy anyagi-pénzügyi erő lett volna mögötte. Mint Szongoth Gábor hangsúlyozta: "csak nagyon sok tudás és szorgalom".
Ezután elmondta, hogy a Szongott Kristóf díj egy 13 centiméteres bronzplakett, Tőrös Gábor tordai származású, nagybányai szobrászművész alkotása. Az alapítók döntése szerint minden évben csak két díjat adnak át, mert nem a nagy szám a fontos, a díjazottak élők és elhunytak lehetnek.
Az első díjat - poszthumusz - *P. Fogolyán Miklós Lukács* kapta. Laudálását Issekutz Saroltától hallhattuk:
1927-ben, Budapesten született, 1999. április 7-én, Olaszországban halt meg. Mechitarista szerzetes volt, Gyergyószentmiklós örmény-katolikus plébánosa. Büszkén mondhatjuk, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek alapító tagja. Majdnem ötven évet töltött Szent Lázár szigetén a mechitarista kolostorban. Két alkalommal szakította meg az ottartózkodását: két évet Konstantinápolyban töltött, egy évet Beirutban, kiküldetésben. Tulajdonképpen 1939-ben ösztöndíjat nyert a velencei örmény római katolikus szerzetesrendbe és így maradt ott, szerzetesként. Már 74-ben, amikor Gyergyószentmiklóson megüresedett az örmény katolikus plébánosi státusz, kérvényezte, hogy odakerülhessen. Ez a terve csak 1991-ben sikerült, attól kezdve azonban nagy lendülettel látott hozzá Gyergyószentmiklós örmény katolikus közösségének felrázásához.
A díjat (a plakettet és oklevelet) az elhunyt testvére, *Fogolyán Rózsa* vette át *Szongoth Margit* (mint a

Szongoth-család képviselője), *Szongoth Gábor* (mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása elnökhelyettese) és *dr. Issekutz Sarolta* (mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke) kezéből.
Következett az élőnek odaítélt díj átadása, a laudálást ezúttal *Várady Mária* színművésznő végezte, *Vákár Tibor*ról szóló szavaival:
"Én 1908-ban születtem, édesapám, mikor megszülettem május 14-én, pólyával együtt a feje tetejére tett, hogy: fiam van!" És minden itt dőlt el, hogy megszületett, hogy Gyergyószentmiklós tiszta levegőjét szívta akkor, amikor Vákár Tibor nyolc éves koráig egyénisége kialakult. Az 1918-as menekülés, később a kiutasítás a kamasszá serdült fiút úgy megsebezte, hogy életének minden percében bizonyítani akart. Ugyanis, mikor a budapesti reáltanoda hetedik osztályába beiratkozott, leendő osztályfőnöke így fogadta: Mi az, te jöttment?
Alig másfél év múlva országos rajzverseny díjazottja lett.
A laudálásban elhangzott, hogy Vákár Tibor a Műegyetem építész-kara mellett a Képzőművészeti Főiskola festő-szakát is elvégezte. Örmény származása és magyar kulturális identitása - ez a kettős lelki kötődés - határozta meg termékeny életét. Vákár Tibor tizenegyszer vált állástalanná az elmúlt rendszerben, hiszen mindig ki merte mondani az igazságot. Azt, hogy a II. világháború után újjáépített Lánchídon láthattuk a diktatúra éveiben is az (igazi) magyar címert, Vákár Tibor bátor kiállásának és örmény furfangjának köszönhető. Várady művésznő beszélt a grafikus-festőművész Vákár Tiborról is, aki brassói havasokról készült képeivel Párizsban nemzetközi elismerést aratott és akadémiai tagságot nyert.
Olyan felelősséggel éli életét, mintha Isten előtt mindenről neki kellene majd számot adnia - mondotta a laudáló előadó és fölemlítette, hogy Vákár Tibor az új, magyar köztársaság Házelnökéhez, Szabad Györgyhöz írott - levelében nemcsak a parlamentben kötelező viselkedés és öltözködés kérdéseiről írt, de levelét így fejezete be: "A keresztény Magyarország esküje azzal a súlyos mondattal végeztessék be: Isten engem úgy segéljen!"
A díjat ezúttal is Szongoth `Margit, Szongoth Gábor és dr. Issekutz Sarolta adta át - hozzá kell tennünk (ezt Issekutz Sarolta meg is tette), hogy az oklevélen szereplő díszpecsét, az EÖGYKE emblémája, mely lapunk emblémája is, azaz a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom rajza - a díjazott Vákár Tibor műve.
A következő esemény a gyergyószentmiklósi polgármester, *Pál Árpád* felszólalása volt, amely csodálatos "rendhagyással" kezdődött. Az erdélyi város közjogi méltósága felszólalását azzal kezdte, hogy... énekelt.
„Elindultam szép hazámból, híres, szép Erdélyországból! Visszanéztem fél utambúl, szememből a könny kicsordult...”
A polgármester úr egyebek között a következőket mondta:
- Számomra fontos, és ezért is kezdtem énekkel a felszólalásomat: számomra annyira megható, hogy két kisebbség, többségi anyaországban találkozik. Ezt valahogy olyan nehéz... ha úgy tetszik, "megemészteni"... engedjék meg, hogy így fogalmazzak, de Vákár Tibi bácsi családja, és a nagyon sok örmény, aki Gyergyószentmiklóson él, hozzájárult ahhoz, hogy városunk ismertté váljon, nevét öregbítették, ezért a hivatal, a testület, a város és a magam nevében hálámat tudom itt kifejezni. És kívánom a Jóistentől, hogy adjon Tibi bácsinak egészséget, és hogy még eljöhessen Gyergyószentmiklósra.
A polgármester fölemlítette, hogy városa fejlődésére rányomta bélyegét az örmény közösség munkássága. Igazi örökség, hagyomány és hagyaték Gyergyószentmiklós számára a Vákárok, Zárugok, Lázárok, Miklósiak tevékenysége. Két közösséget - mondotta Pál Árpád - a gyergyói római katolikus magyarokat és örménykatolikusokat eggyé kovácsolt a kisebbségi sors, a csata, amelyet a két közösséginek közösen kellett megvívnia.
- Tibi bácsi és korosztálya, akiket gyerekkorukban nem tudott megfertőzni a szocializmus, ők hagyták ránk az igazi közösséget. Engedje meg, hogy a Gyergyószentmiklós önkormányzata által adományozott díszpolgári címről szóló oklevelet átadjam, a velejáró 4 millió lej honóráriummal.
Az ünnepelt versidézettel válaszolt (bár ő maga csak "nótának" nevezte):

-Nem akar itt tavaszodni?
Nem lesz vége sohasem a télnek?
E hóleplet meg kell szokni,

jó lesz az majd fehér szemfedőnek.
Földre hulló, piros rózsa
lesz a hóban a kiomló vérem,
s merre járok bujdokolva,
piros rózsa nyíl a hóban,
valahol, a csíki határszélen.

- Az, hogy ilyen megtiszteltetésben van részem, nemcsak felejthetetlen, hanem szinte hihetetlen is - fejezte be Vákár Tibor úr válaszát.
További ajándék volt az ünnepelt részére, hogy Várady Mária elmondta Arany János Epilógus című versét, majd ismét a *Nemes furulya-kvartett* szép zenéje, illetve Fogolyán Kristóf előadásában a fiatal művész saját szerzeményei következtek.
A műsort a *Szervátiusz-együttes* (Szervátiusz Klára, Lilla, Orsolya és Domokos) verses-zenés, karácsonyi összeállítása, valamint a dr. Kilián Istvánné tanárnő által vezetett 28 tagú gyermek-színjátszó csoport (Szent Család Plébánia) pásztorjátéka zárta. (A betlehemi pásztorjáték díszítő- és jelmeztervezője Wertán Zsoltné.) Kilián tanárnő érdekes előadással vezette be: a magyarországi betlehemi játékok múltjáról, arról, hogyan alakult ki a nagyméretű, templomokban előadott misztériumjátékokból a házakat sorra járó, népivé váló betlehemes játék.
Issekutz Sarolta a Klub háziasszonyaként ajándékkal kedveskedett a szereplő gyermekeknek és felnőtteknek, majd a különböző városok és szervezetek jelenlévő képviselőinek, a műsor minden fellépőjének, végül az est valamennyi vendégének.
(Az apró ajándék a nagyszüleink által sokat emlegetett, karácsonyi örmény édesség, a dalauzi volt.)
- Szongott Kristóf Szamosújváron működött a múlt század közepén, Sarolta pedig itt működik, Budapesttől a legutolsó örmény faluig - mondotta zárszavában Szongoth Gábor, amikor átadta a virágcsokrot a Klub háziasszonyának.
Az igazán családias és ünnepi hangulat méltó befejezése volt a záró pillanat.
Ekkor ugyanis a Magyarok Házának első emeletén a terem nótába kezdett:
- Légy üdvözölve, szent karácsony! - énekelték a jelenlévők közül mindazok,
akik énekelni tudtak, a gyergyószentmiklósi polgármester, Pál Árpád vezetésével.

******

Szamosújvár 1999. november 20-21

Lapunk decemberi számában igyekeztünk röviden bemutatni mindazt, ami a szamosújvári konferencián történt. Egy ilyen esemény azonban - már csak tudományos rangjánál fogva is - nem férhetett egyetlen lapszám kereteibe. Most a konferencia további anyagait, a hozzá kapcsolódó visszhangot idézzük fel. Elsőként következzék a záró ülésen felszólaló *Mircea Sucháreanu* úr beszéde, amely - lévén "külső" résztvevő értékes hozzászólása - különösen figyelemre méltó, mert arról tanúskodik, hogy a tisztességes szándék és tevékenység értelmes, becsületes visszhangra talál a gondolkodó emberek között.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt szíves elnézésüket kérem, hogy mindazt, amit gondolatban már megfogalmaztam és szeretnék elmondani, nem tudom magyarul közölni Önökkel. Ezért kérem azokat, akik magyarországi vendégeink mellett ülnek, vállalják el a fordító szerepét.
Ilyen bevezető után sokan Önök közül - jogosan - feltehetik a kérdést, tulajdonképpen mit keresek itt, ezen a gyakorlatilag szűkkörű találkozón, az erdélyi örmények, pontosabban a magyar kultúrán felnőtt, örmény gyökerekkel, múlttal rendelkezők konferenciáján.
A Pro Európa Liga titkára vagyok, ezt a szervezetet képviselem itt, a teremben. Szervezetünk 10 évvel ezelőtt alakult, az akkori változások forgatagában és Románia első, olyan civil szervezetei közé tartozik,

amely megalakulásakor feladataként tűzte ki a "másság" védelmét, azaz mindannyiunk azon jogainak védelmét, amelyek biztosítják minden személy sajátosságainak megőrzését, fejlesztését, a jogot ahhoz, hogy egy adott civilizációhoz és kultúrához tartozhasson, személyes véleményével, affinitásaival, illetve családjának hagyományaival összhangban.
Mindez nincs ellentétben azzal a feltétellel, hogy ugyanakkor annak az országnak, amelyben élnünk adatott, lojális állampolgárai lehessünk. Románként, ebben a teremben azt kell mondanom, hogy itt kétszeresen "kisebbségi" vagyok, miután nem vagyok örmény és nem magyar kultúrkörben nőttem fel. A mondottak azonban nem gátolnak abban, hogy Önök között "otthon" érezzem magam és egyetértsek sok, eddig itt elhangzott véleménnyel, gondolattal.
Az országunkban élő roma közösség helyzetével foglalkozva *Smaranda Enache* asszony, a Pro Europa Liga társelnöke a 90-es évek elején "Mellettünk élő ismeretlenek" címmel szimpoziont szervezett.
Ennek gondolatát használnám, amikor parafrazálom annak a szimpozionnak a címét és Önöket is a közelünkben élő "ismeretlenek"-nek, sőt, mondhatnám, eddig számba sem vett társadalmi csoportnak tekintem.
A románok nagy többsége magyarnak tekinti Önöket, akik 1990 után arra ébredtek, hogy tulajdonképpen nem csak magyarok. Másrészt az itt élő magyarság kevésbé tanult, képzett és a történelmi tényeket nem ismerő rétege olyan elégedetleneknek tekinti Önöket, akik nem elégszenek meg azzal, hogy csupán magyarok. De íme, léteznek az országban olyan örmények, akik azt hangoztatják, hogy Önök nem is igazi, valódi örmények, mivel nem ismerik őseik nyelvét, és vallási hovatartozásuk is eltér az eredeti örmény vallástól.
Nos, elérkeztünk egy látszólag nagyon is ellentétes, kényes kérdés lényegéhez: ki örmény? Ki lehet örmény? Ki vallhatja magát örménynek?
Ez csupán néhány kérdés, melyeket különböző kulturális szinten lévő, esetleg különböző érdekekkel rendelkező személyek feltehetnek. De ez a kérdésfeltevés, ez a probléma nem új, hiszen Magyarországon is felmerült az a gondolat: ki lehet magyar? Ki tekinthető magyarnak?
Azok, akik már nem ismerik a magyar nyelvet, lehetnek-e magyarok?
Nemrég a Duna TV egyik adásában egy, a fiatal Petőfi Sándorral megesett történetet hallottam. Az 1840-es évek elején egy vele vitázó megkérdezte, hogyan lehet ő magyar költő? Hiszen az apja egy Petrovics nevű szerb korcsmáros. A költő azt felelte: "Valóban, az apámat Petrovicsnak hívják, szerb és korcsmáros, de az is éppen annyira igaz, hogy engem Petőfi Sándornak hívnak és magyar költő vagyok."
Talán éppen ez a valamikor valóban megtörtént eset ad megoldást a feltett kérdésekre, amelyeket az emberi jogokkal foglalkozó, számos nemzetközi dokumentum sem pontosít, nem értelmez. Sokan közülünk nem vagyunk képesek és nem is vagyunk hajlandók a "másság" elismerésére, annak a ténynek az elfogadására, hogy bár egyenlőek és hasonlóak vagyunk, de nem vagyunk azonosak.
Erdély multikulturális múltjának és jelenének gazdagításához az örmény közösség sokoldalúan hozzájárult: az Önök - magyar kulturával rendelkező örmények, vagy örmény ősökkel is rendelkező magyarok, ahogyan ezt éppen meghatározni óhajtják - közössége jelentős költőket, írókat, művészeket, orvosokat, tanárokat, hazafiakat adott társadalmunknak. Olyan színfoltot jelentenek Erdély palettáján, amely nélkül a csodálatosan változatos erdélyi összkép szegényebb, színtelenebb volna. Éppen az elmondottak miatt a Pro Európa Liga egyetért mindazon erőfeszítésekkel, melyek az Önök sajátosságainak megőrzését célozzák.

Maradjanak továbbra is azoknak és olyanoknak, amilyennek érzik és hiszik saját magukat, megőrizve őseik hitét, kitartását, következetességét, hajthatatlanságát, amelynek végülis sikerhez és eredményhez kell vezetnie.

******

Szamosújvár körül...Visszhangok

A magyarörmények szamosújvári konferenciájának Erdély-szerte nagyon pozitív visszhangja volt, olyannyira, hogy az azonnali híradások - rádió, írott sajtó (helyi és országos lapok), TV adások után december 14-én a Kolozsvári Rádió félórás külön műsorban foglalkozott e kettős identitást valló és vállaló

sajátos népcsoporttal különösen, és az örményekkel általában. Az összeállítást *Gergely Zsuzsa* készítette és a konferencia szünetében *László Tibor*, a rádió kiküldött tudósítója készített.

Eckstein Kovács Péter kisebbségvédelmi miniszter azt hangsúlyozta, hogy Romániában több olyan nemzeti kisebbség is van, amelyik kettős identitású. Az erdélyi örmények nagy része magyarnak érzi magát, anyanyelve is magyar, de erős az eredettudatuk, s ez a két kultúrához való kapcsolódásuk igen tiszteletreméltó, hiszen ők két kultúrát féltenek, ápolnak, ami különlegesen értékessé teszi e közösséget, amely - mint e konferencia is bizonyítja - magas intellektuális színvonalával is kitűnik."

B. Kovács Júlia, az AÖmBT társelnöke így summázta a konferencia célját: össze kell hangolni a különböző, de azonos cél érdekében tevékenykedő civil szervezetek munkáját. Ha kórusban hallatjuk hangunkat, jobban meghallják, ha többen mozdítjuk a szekeret ugyanabba az irányba, el fog az indulni, ha mind ápoljuk a gyökereket, lombot fog az hajtani.

Sebesi Karen Attila az RMDSz egyházügyi és művelődésügyi alelnöke nagyon költőien "gyöngyszem"-nek nevezte örménységünket, amely ott mocorog génjeinkben és szervesen beépül magyarságunkba. A riporter ama kérdésére, hogy nincs-e kitéve egy kettős kisebbségi identitású román állampolgár kétszeres támadásnak, nem kettős-e a teher, ami rá nehezedik, S.K.A. nevetve válaszolta, hogy ez a kettős teher pozitív teher, s aki támadni akar, az mindenképpen támad, de bennünket talán ez a másság nemesebbé is tesz.
(bennünk mocorog a gyöngyszem - vagy talán gyöngyházburok, amely védettebbé is tehet?! *Bálintné Kovács Júlia megjegyzése*).

Dr. Issekutz Sarolta a BÖKŐT és az EÖGYKE elnöke a saját és általában a magyarországi örmények különböző rétegeiről, azok beilleszkedéséről és identitástudatáról fejtette ki gondolatait, majd amikor a gondokról kérdezte a riporter, akkor sok megdöbbentő fejleményről, eseményről is beszámolt.
Jó volna már tiszta vizet önteni a pohárba - összegzett a riporter, s így gondoljuk mi magunk is.
Dr. Issekutz Sarolta mondandója azzal a pozitív közléssel zárult, hogy az örmények 1999-ben Brüsszelben megrendezett világtalálkozóján szenzációt keltett az EÖGYKE küldötteinek beszámolója, amelyből az "örmény világ" tudomására jutott, hogy Erdélyben él egy népcsoport, amelynek tagjai büszkék arra, hogy örmény génekkel is gazdagok. Ősei 350 évvel ezelőtt érkeztek a Kárpát-medence e tájaira, a nyelvet már hosszú generációk óta nem beszélik, vegyes házasságaik révén vérségileg kismértékben örmények. Azonban ragaszkodnak örmény identitásukhoz, hagyományaikhoz, s hordozzák magukon-magukban őseik vonásait, tulajdonságait, és meg szeretnék ismerni, szeretni, óvni, átörökíteni kultúrájukból azt, amit csak lehet.

A decemberi szép, tartalmas rádióműsorban riportalanyként utoljára *Jakobovits Miklós*, a Barabás Miklós Céh elnöke válaszolt a hozzá intézett kérdésekre. Felvázolta egy Erdélyi Örmény Képzőművészeti Múzeum létrehozásának lehetőségét, a meglévő értékek megmentésének sürgető szükségességét. Tartalmas és terjedelmes eszmefuttatását következő számunkban részletesen is közreadjuk és kommentáljuk.

Beszámolónkat most viszont Gergely Zsuzsa szavaival zárjuk
Két kultúra ápolása nehéz feladat, sokszor eggyel is nehezen birkózunk meg. Ez persze igény kérdése is. Az erdélyi magyarörményekben - örménymagyarokban megvan ez az igény. A konferencia is ezt bizonyítja.

B. Kovács Júlia

******

Megjelent a Romániai magyar szó 1999. december 9. számában:

Gondolatok a kettős kötődésről

A II. magyarörmény konferencia

Szamosújváron, az örmények alapította - az egykori Gerla (szláv szó: gázlót, átkelőhelyet jelent) birtokon felépült - városban rendezték meg november 20-21-én az Erdélyi Magyarörmények II. Konferenciáját.
A konferencia megrendezésében több civil szervezet működött közre, így a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, az ugyancsak Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a kolozsvári, szamosújvári, gyergyószentmiklósi magyarörmény képviseletek, az RMDSZ, a román kormány kisebbségügyi minisztériuma, az EKE stb. Az értekezletnek otthont a helyi római katolikus egyház, valamint a református egyház karitatív intézménye adott.

Jómagam a sepsiszentgyörgyi magyarörmények képviseletében voltam jelen két társammal együtt. A színvonalas előadások kitöltötték az első napot, a második nap a mise, a koszorúzás Szongott Kristóf emléktáblájánál és az örmény temetkezési hely (a székesegyház alatti kriptákban), valamint a Salamon templom és örmény polgári házak megtekintése volt soron.

Valamennyi előadás a kettős kötődés jellegét hívatott igazolni, egyrészt az Erdélyben I. Apafi Mihálytól 1672-ben letelepedési engedélyt elnyerő örmények városépítő, polgárosodást felerősítő, művelődésben, hadviselésben szerepet betöltő jelenlétét, másrészt viszonylag rövid időn belül megtörtént elmagyarosodásukat, ami egyúttal az erdélyi magyar történelmi örökség részeseivé tette őket.
Az előadásokat hallgatva mindvégig, majd azután is nem hagyott nyugton a dilemma: ugyan mit is keresek én e csoportosulásban, mikor alig van "génjeimben" (mindössze 17 százalék) örmény jelleg (apai felmenőim között Lukácsok, Keresztesek, Urszujok női ágon), egyáltalán mi ez a hibrid fogalom: magyarörmény?

Ezt Varujan Vozganian sem értette, amikor a szamosújvári örménymagyarokat megkereste, feltevén a kérdést: magyar vagy örmény? A kettő együtt nem létezik! (Persze: számára nem. Ismert több megnyilatkozása, amely határozottan magyarellenes. Ő a többségbe beolvadás tudatos hirdetője).

De mert nem szoktam egyetlen lappangó kételyemet sem a könnyebb megoldás kedvéért elvetni, tovább töprengtem ennek a mozgalomnak a létjogosultságán. Ugyanis mi határoz meg egy etnikai közösséget? A közös nyelv mindenekelőtt, amely a közös kulturális örökség foglalata, hordozója. Márpedig sem rasszként (az örmény armenid típus, ill. anatóliai-armenid típus), mivel az erdélyi magyar tipológia (keveredéssel) legfeljebb 10 százaléknyit ismer ebből a Kis-Ázsiában kialakult típusból ("Orrod, mint a Libanon tornya, amely Damaszkusz felé néz" - Énekek éneke), sem nyelvileg nem található rokonság.
Úgyszintén az örmény világi és valóságos szokások, építkezés, művelődés, öltözködés stb. viszonylag korán, a múlt században megkoptak, sőt jó néhány eltűnt, feloldódott a magyar környezetben. Elfeledték nyelvüket, csupán közös, a Római Katolikus Egyházhoz kötődésük és jórészt magyar nyelvű erdélyi dokumentumaik maradtak meg. Az utolsó ismerője az Ó- és új-örmény nyelvnek P. Fogolyán Miklós gyergyószentmiklósi atya volt, de ő is Rómában tanulta meg egykori anyanyelvét. Korai halála az ottani magyarörmény közösség nagy vesztesége.

Az elhangzott előadások olyan jeles személyiségek nevét emlegették, mint a vértanúk, a '48-'49-es szabadságharc hős tábornokait - Kiss Ernő, Lázár Vilmos - vagy Czetz Jánost, a festő Hollósyt, a színművésznő Hollósyt (valamikor Korbulyok), a természetjáró Merzát, Czáránt stb. valamennyien a magyarság nagyjai.
"Magyarabbak a született magyarnál" - mondják.
Akkor hát e tökéletes és önkéntes asszimiláció ismeretében ugyan mi bennünk az örmény? Ma már legfeljebb génjeinkben rejtetten, latens tényezőként van meg. Nosztalgia? Kettős identitás? De hát ez nem igaz.

Szerintem egészen másról van szó.
Egy - ma is létező - erős ellenségek (perzsák, törökök, oroszok, tatárok stb.) és természeti csapások (földrengések) szorításában éppúgy megmaradt, mint a hasonló történelmi sorscsapásoknak kitett magyarság.
E rokonszenves és szorgalmas népnek mi adtunk otthont, és nem maradtak hálátlanok (mint mások). Várost, városokat építettek, fellendítették a kereskedelmet és az ipart, majd elfoglalták megérdemelt helyüket a magyar köztisztségviselők, a magyar nemesség körében. Becsületes és immár jómódú férfiak vettek nőül magyar, főleg székely lányokat kisnemesi családokból, de ennek fordítottja is történt (pl. a mi családunk esetében is).
Hazánkat, nemzeti ügyünket soha nem árulták el, ha kellett, mártírhalált haltak érte. S amint napjaink bizonyítják, az anyaországban meghonosodott magyarörmények sem felejtették el erdélyi gyökereiket.
Íme, ha a nyelvet, a szokásokat nem is örököltük vagy nem gyakoroljuk, de a hűség őseink iránt nem apadt el.
Talán ez a magyarörmény mozgalom lényege: túl a vérségi kapcsolatokon, túl az elválasztó különbségeken e két népben közös: önazonosságunkat megőrző hűség népünkhöz, ragaszkodás évezredes gyökereinkhez.

Puskás Attila

******

A Rubens-kép visszatért

1999 dec. 22.

Szamosújvár városa nagy eseménynek volt tanúja. Az Örmény Katolikus Székesegyházba 55 évi hiány után, visszatért a "Krisztus levétele a keresztről" című *Rubens* festmény.

E festmény Szongott Kristóf följegyzései szerint 1806-ban került Szamosújvár birtokába. A valóság, és a legenda is azt tartja, hogy a szamosújvári örmények ajándékba kapták I. Ferenc királytól, mivel jelentékeny összegekkel járultak hozzá az állampénztár költségeihez. A képet a Feltámadás-(Rubens) kápolnába helyezték. Örmények és más nemzetiségűek ezrei csodálták majd másfél évszázadon át.

A második világháború idején, 1944-ben a magyar hatóságok hadműveleti kiürítést rendeltek el, ennek értelmében az Örmény Katolikus Plébánia saját értékeit (a Rubens képet is) összecsomagolta és a hátországba küldte. A háború befejeztével az örmény plébánia többszöri kérelme következtében 1952-ben a magyar állam átadta ezeket az értékeket a román államnak. Így kerültek ezek (köztük a Rubens kép) az állam tulajdonába.

Az értékek visszaszerzésével többször is sikertelenül próbálkoztak. 1999 nyarán újból kezdődtek a kísérletek, megbeszélések folytak Kolozsváron a Szépművészeti Múzeum vezetőségével (ahol a festményt 1952-től tárolták), és a szamosújvári Történelmi Múzeum vezetőségével (amelynek tulajdonában volt a kép).
Ekkor született egy kompromisszum, amely szerint az Örmény Katolikus Plébánia kéri és vállalja a festmény megőrzését. A szóbeli egyezkedés után írásos kérvény, majd a városi tanács (Önkormányzat) határozata következett. Meg kell jegyezni, hogy mindenki, aki részt vett az akcióban, sok jóhiszeműségről tett tanúságot. A Helyi Tanács szavazásakor minden tanácsos igennel szavazott.
A szamosújvári Helyi Tanács határozata három feltételt támasztott: székesegyházunk megfelelő feltételeket biztosít a festmény számára, riasztórendszert szerel fel, és látogatási időpontokat rögzít az érdeklődők számára.
Az út tehát megnyílt, az írásbeli bizonylatot arról, hogy a feltételek jók, székesegyházunkban jóhiszemű és segítőkész szakemberek segítségével megszereztük. A riasztó-biztonsági rendszert megrendeltük, az összeget, amely ehhez kellett, kölcsönvettük.
Az esemény 1999. dec. 22-én ment végbe, ezen a napon szerelték fel a szakemberek a riasztórendszert, 14 órakor érkezett meg "A KÉP", szamosújvári védelem mellett.

18 órakor több önkéntes hozzájárulásával a Rubens festmény az eredeti keretben, eredeti helyén állt.
Számunkra nagy öröm, hogy annyi sikertelen kísérlet után a szamosújvári Örmény Katolikus Egyházközösség és a város lakói Szent Karácsony alkalmából ilyen nagy ajándékban részesültek. Karácsony napján már lehetőség nyílt a Rubens-kép megtekintésére. Hamarosan a nagyközönség számára is lehetőséget biztosítunk e csodás festmény megtekintésére.

a szamosújvári örmény egyházközség gondnoksága

******

Híradó

A számos karácsonyi és újévi jókívánság küldőit mégcsak felsorolni is lehetetlen, így ezúton köszönjük meg mindenkinek a jókívánságokat. Kaptunk üdvözleteket Magyarországról, Erdélyből (Gyergyó, Szamosújvár, Szatmár, Illyefalva, Sepsiszentgyörgy, Kolozsvár, stb.), Argentínából és Ausztriából.
Álljon itt példaként néhány üdvözlet.

A Magyar Köztársaság Igazságügyi - minisztere
Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása

Köszönettel kézhez vettem ünnepi jókívánságaikat tartalmazó levelüket és a vele küldött értékes konferenciakötetet. Remélem, hogy a Társulás és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a következő esztendőben is hasonlóan magas színvonalon fogja folytatni hagyományápoló, a nemzeti azonosságtudatot erősítő, fontos tevékenységét.
Engedjék meg, hogy magam is áldott, kegyelmekben gazdag karácsonyt és boldog, eredményes Új Évet kívánjak
Budapest, 1999. december 23.

Tisztelettel:
Dr. Dávid Ibolya

Főegyházmegyei Hatóság Gyulafehérvár
Str. Mihail Viteazul Nr. 21.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Dr. Issekutz Sarolta elnök

Igen tisztelt Elnöknő!
Folyó év december 3-án kelt levelét és a mellékleteket - Az örmény katolikus egyház története és művészete konferencia - 1997. november 20-22, valamint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása folyamodványát - tisztelettel és szeretettel vettem.
Miközben örömmel tölt el a katolikus örmény mozgalom fejlődése, szomorúan kell tapasztalnom az örmény szervezetek körében jelentkező feszültségeket. Remélem, hogy a sok párbeszéd - meghirdetett program - eredményre fog vezetni.
Köszönöm a mellékletet, s ISTEN áldását kérem a további konferencia-anyag közlésére.
Igyekszem lehetőségeim szerint mindenben támogatni az örmény-katolikus megmozdulásokat.
Tisztelettel és szeretettel

Jakubinyi György
érsek, kormányzó

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Dr. Issekutz Sarolta elnök asszonynak
Áldott karácsonyt és békességes újesztendőt kívánnak - további eredményes együttműködés reményében -

szeretettel és barátsággal a NKÖM Nemzeti és Etnikai Főosztályának munkatársai
1999. decemberében

Elekes Botond
dr. Tóth Zoltán József
Dr. Székely András Bertalan

Miniszterelnöki Hivatal
Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása

Kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog Új Esztendőt

Rockenbauer Zoltán

Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatal
Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi jogi és Vallásügyi Bizottsága

Tisztelt Dr. Issekutz Sarolta
Áldott karácsonyi ünnepeket és eredményekben gazdag, boldog Új Évet kíván

Weinwurm Árpád elnök

A Szent Margit Gimnázium (1114. Budapest, Villányi út 5/7.) kiállítótermeiben látható az ŐSI MAGYAR CÍMEREK című heraldikai kiállítás, 2000. január 22-ig.
A kiállításon Szabadiné Sinkó Ilona címerkészítő által készített vármegyék-, magyar uralkodók-, magyar történelem nagyjai-, egyházak festett és hímzett címerei láthatóak.

******

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája
című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátallyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), lssekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József,
1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb. u. 61., fszt. 1. ajtó

******

A Fővárosi Örmény Klub szokásos - 2000-ben első, évnyitó - találkozója január 20-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V, kerület, Semmelweis u. 1-3

******

Sörparti 2000. január 8-án a Csendes étteremben. Az influenza ellenére a vártnál is többen jöttünk össze. Természetesen meghánytuk-vetettük a 2000-es év feladatait is. A találkozó napjára esett igen kedves

tagtársunk dr. Benedek Tibor sebész-professzor 81. születésnapja.

******

Natonek Klára nyugdíjas, budapesti olvasónk 5.000 forintot adományozott az erzsébetvárosi templom javára.

******

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért, a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) fénymásolt kivitelű, utolsó kötete, A magyar-örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron

******

Kérjük Olvasóinkat, írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő témákban.
Szeretnénk, ha az ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzeteket Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják közölni' mondandójukat.

******

Egy idézet (nem csak) kétezer januárjára:

Amit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták.

Máté, 7,12
Károli Gáspár ford.

******

MAGYAR-ÖRMÉNYEK: MAGYAROK

A több mint 300 éves múlttal rendelkező örmény származású egyének Erdélyben ma már nem örmények, se nem magyar-örmények, örmény-magyarok, hanem kizárólag magyarok, vagy legfeljebb örmény származású magyarok. Ezt így minden lelkiismeret furdalás nélkül egyszer s mindenkor le kell írni, mert szembe kell nézni a valósággal, és akinek más a véleménye, annak természetesen nincsenek több százéves gyökerei a Kárpát-medencében, vagy éppen esetenként csak 1915 után telepedtek Erdélybe, ill. Magyarországra (ők örmények), és az ezzel ellentétes állításaik többnyire anyagi vagy politikai indíttatásúak, és a mindenkori politikai hatalmat ill. pártokat igazolják az ilyen nézeteikkel. Az "ánibeli" örmények erdélyi leszármazottai magyarnak érzik magukat lelkükben, és vallják írásban és tetteikben. Örmény származásukat csak a magyarsággal még kevésbé keveredett családok arca mutatja. Az erdélyi régi örmény településekben felnövő örmény származású egyének vannak csupán erősebben tudatában őseik örmény származásának. Leginkább őket éri az "örménykedés" vádja, jóllehet hű és jó magyarok, akiket azért sem lehet örménynek tekinteni, mert nemcsak nemzetiségük magyar, de az örmény nemzetet is alig ismerik, nyelvét már rég nem tudják, az örmény nemzeti eszmékről, célokról pedig fogalmuk sincs.
Az örmény településektől korán elszakadt egyének utódai nemcsak örmény szertartásukat vesztették el, de elhalványult bennük az örmény származás tudata is. Magyar iskolákban nevelkedve, magyar családokkal házasodva, magyar kultúrlevegőben élve, többnyire állami szolgálatban dolgozva, teljesen magyarokká váltak. Belőlük senki, semmilyen körülmények között soha nem válthatja ki már az örmény nemzetiség érzetét. Azonban származásuknál fogva elsősorban az ő kötelességük örménybarát munkát végezni: az örményeket a magyarsággal megismertetni és megszerettetni, az örmény katolikus szertartást hathatóan támogatni. Ilyen vagy ehhez közel álló eszméket hirdető társaságok alakultak az elmúlt tíz esztendőben Erdélyben és Magyarországon. Néhányat említsünk is meg; így például a kolozsvári Keresztes Zoltán alapította "Magyar-Örmény Baráti Társaság", a szamosújvári "Pro Arménia Alapítvány", a csíkszeredai "Szentháromság Alapítvány" vagy a budapesti "Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület".

Megállapítható az is, hogy időközben ezekből a szervezetekből sokan kiléptek, abból kiindulva, hogy egyszerűen már nem érezték örménynek magukat. A megmaradottak sem örmény érzelmeik miatt tartották fenn az egyesületeket, hanem mert mindezek ellenére szükségét érezték egy olyan polgári közösségnek a jelenlétét, ahol a régi ismerősök, barátok, távoli rokonok néha-néha találkozhatnak.

Az újkori örmény önkormányzatok megteremtése egy ismert politikai taktikának a szüleménye és valójában nem az "örményszármazású magyarok" érdekeit szolgálja.
Ideje volna sokak számára világossá tenni, hogy míg a betelepült örmények másfél évszázados küzdelem után végre beilleszkedtek a magyar társadalomba, és miközben a múlt század elejétől már egyetlen szociográfiai munka se tárgyalta az örményeket külön nációként, addig most a 20. század végén bizonyos politikai sakkhúzások eredményeképpen, sajnos épp ennek az ellenkezőjét kell tapasztalnia a múltját idéző személynek.
Bécs, 2000. január

Dr. Száva T. Sándor

******

Visszatekintés
A Fővárosi Örmény Klub 1999. évi programjai

1999. január 21.
Az ásvány és gyógyvizekről. Könyvbemutató és előadás - Előadó: dr. Borszéki Béla György mérnökbiológus
Beszámoló a kisebbségi választási eredményekről

1999. február 18.
Születésnapi köszöntő. 2 éves az EÖGYKE
Dél-erdélyi körutazás, Erdélyi Havasok és erődtemplomok. Vetítettképes előadás - Előadó: dr. Szarka György

1999. március 18.
Vendégeink: Szervátiusz Tibor szobrászművész és Szervátiuszné Barna Klára újságíró
Beszélgetésünk témái: -1848-49 üzenete, - forradalmiság és hazaszeretet, - örmény gyökerek, a művész életútja, művészete tükrében.

1999. április 15.
Az örmény népirtás 84. évfordulója tiszteletére rendezett zenés, verses megemlékezést a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi.
A műsor keretében előadás hangzik el az 1915-ös örmény genocídiumról, majd versekkel és Hacsaturján művekkel emlékezünk a népirtás áldozataira.

1999. május 20.
Anyák napja alkalmából versekkel köszöntjük a rendezvényre látogató anyákat, nagymamákat.
A műsor további része a Noé bárkája téma jegyében zajlik. Csertik János, a Bibliaiskolák Közössége munkatársa tart előadást, melynek címe: Vízözön története - a biblia és a mai tudományos feltárások tükrében

1999. június 17.
Kocsis István: "Tárlat a utcán" című egyfelvonásos színdarabja. (Van Gogh - Flórián Antal színművész, Gauguin - Bobor György színművész, Rendezte: Sándor János érdemes művész) Az előadás után beszélgetés az író, a művészek és a rendező részvételével.

1999. július 15.
A magyar kultúra (irodalom, könyvkiadás, színház) és egyház az ezredfordulón Erdélyben. Meghívott vendégeink: Sebesi Karen Attila színművész, az RMDSZ Ügyvezető Elnökség Művelődési és Egyház ügyvezető alelnöke (Kolozsvár), Dávid Gyula irodalomtörténész az EMKE elnöke, a POLIS Kiadó

igazgatója (Kolozsvár)
Közreműködik Kazatsay Irén hangversenyénekes.

1999. augusztus 19.
Baróttól Budapestig (Gyulai Líviusz grafikusművész, animációs-filmrendező munkássága)
A klub vendége: Bacsó Zoltán operatőr (Bemutatásra kerül: a Jónás, a Golyósmese c. rajzfilm)
Fancsali János: Egy magyarörmény család Bánátban, előadás.

1999. szeptember 16.
FÉNYES ÉG ALATT - Pódium-műsor két hangra az 1848-49-es magyar szabadságharc emlékére - Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos előadásában (Nagyvárad)
Koszorúzás az Aradi Vértanúk kopjafájánál

1999. október 21.
"...Ha még egyszer azt üzeni..."
1848 és 1956 közötti történelmünk, ahogyan szépíró krónikásunk, Wass Albert látta.
A Wass Albertre emlékező műsor résztvevői:
Bevezető előadás: Wass Albert életútja és írásművészete - Előadó: *Simó József*, a Czegei Wass Alapítvány elnöke - A vers és regényrészleteket *Mali Kata, Molnár Attila Benedek és Simó József* szólaltatják meg, a népdalokat énekli: *Mali Kata és Csizmazia Csenge - A* mezőségi és székelyföldi táncokat *Csizmazia Gyopár és Csókay György, valamint Simó Berta és ifj. Simó József* mutatja be.
A műsort összeállította és rendezte Simó József

1999. november 18.
Törökországi tájakon - a régi Örményország területén. Vetítettképes előadás verssel és zenével. Előadó Dr. Sibalszky Zoltán
Közreműködik Jengibarján Dávid - tangóharmonikán (Örmény népzenei összeállítás)

1999. december 16.
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által alapított Szongott Kristóf díjak átadása - P. Fogolyán Miklós Lukács gyergyószentmiklósi örménykatolikus plébános (poszthumusz) - Vákár Tibor festőművész - építész
Gyergyószentmiklós díszpolgára cím átadása
Az oklevelet Pál Árpád Gyergyószentmiklós polgármestere adja át Vákár Tibornak.
Karácsonyi ünnepi műsor. Közreműködnek: Nemes furulya - kvartett, Szentpétery Melitta, Nemes Dorka, Kata és Orsi, Várady Mária színművésznő, Fogolyán Kristóf fuvolaművész, Szervátiusz család (Szervátiusz Klára, Lilla, Orsolya és Domokos), Szent Család Plébánia színjátszó csoportja

******

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta
fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba,
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 36. szám
2000 február

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

****

Február
Könyörgés az örmény liturgiából

Amikor Jézust bemutatták a jeruzsálemi templomban, ott volt két próféta-lelkületű igaz: Simeon és Anna. Felfoghatjuk úgy is, hogy ők képviseltek ott minket, férfiakat és nőket. Isten előtt szükségünk van ma is prófétai lelkületű képviselőkre, ilyeneknek kell lenniük főpapjainknak is. Idézzük fel a könyörgést:

"Könyörögjünk az Úrhoz az összes szent és igazhitű püspökért! - Uram, irgalmazz!"

Tágíthatnánk a kört, mert jó vezetőkre, akik ügyünket képviselik, nagyon, de nagyon nagy szükségünk van. Kérnünk kell ezt Istentől, aki megígérte, hogy imáinkat meghallgatja.

Dr. Sasvári László

Nem szoktunk szakfolyóiratokból idézni. Hadd tegyünk ezúttal kivételt. A lengyelországi „Dialog" c. folyóirat tavaly novemberi számában a jelenleg Amerikában élő, jereváni születésű Rafael Akopdzsanjan „Éjjeli madár nappal" (Nocsnaja ptyica v dnyevnoje vewmija) című színművét közölte. A lap ebből az alkalomból egy nem-örmény szemével is megmutatja a mai örményeket. Az írás önmagáért beszél. És értük: persze, ha nem kérdezzük, hogy kiért szól a harang. Kérjük olvasóinkat, fogadják érdeklődéssel a különös írást.

Shakespeare örmény volt

Néhány éve az örményországi Osakan falu közelében egy tajtékkő-dombra másztam fel, hogy benézzek a magányosan álló kápolnába. Néhány perc múlva a túloldalról egy örmény pásztor érkezett. Hatvan éves lehetett, ráncos, borotválatlan, házivarrású kecskebőr öltözéket viselt. Az állatokat odalent hagyta, mégis kecskeszag terjengett körülötte. Olyan volt, mint a tankönyvek szerinti, civilizációtól érintetlenül maradó ember példája.

Elkezdtünk Istenről beszélgetni. Meglepetésemre kijelentette, hogy nem hisz a síron túli létezésben.

Váratlanul, folyékony oroszsággal idézni kezdett:
"Sándor meghalt; Sándort eltemették; porrá vált; a por föld; földből sárt csinálnak: és így azzal a sárral, mely őbelőle lett, miért ne dughatnák be a söröshordót?
Fejedelmi Caesar, ha föld röge lett,
Lyukat töm, hogy kizárja a szelet;
Ó, hogy ki a világ félelme volt,
E sár, most egy repedt falon a folt!"

(Hamlet - Arany János fordítása)

Döbbenten hallgattam. Nem azért, mert érvei súlyával elnémított, hanem azért, mert a barbár kinézetű férfiról nem tételeztem fel, hogy ennyire jól ismeri Shakespeare-t. Csak idővel tudtam meg, milyen nagy a szerepe Örményországban a színháznak.

A kilencvenes évek elején, a karabahi háború és a muzulmán szomszédok által Örményországot sújtó nagy blokád idején szörnyű gazdasági válság dühöngött. Így a kulturális élet is süllyedt. Könyveket nem adtak ki (hacsak nem az örmények Karabahhoz való jogát igazolták, vagy a török és azeri bűncselekményeket taglalták), nem jelentek meg kulturális folyóiratok, áram hiányában az emberek nem néztek televíziót, és nem hallgattak rádiót - az általános döglődés közepette csak a színház mutatott elképesztő életerőt. Számítások szerint akkoriban Örményországban körülbelül kétszáz amatőr együttes működött, amelyek néha csak azért alakultak meg, hogy egyetlen előadást létrehozzanak.

Érdekes, hogy az örmény repertoárban mindig uralkodó szerepet játszott Shakespeare. Ismertek azoknak az utazóknak leírásai, akik a 19-ik században látogattak Örményországba, és leírták az ottani színházi jelenséget. A korabeli falusi lakók nemcsak, hogy ismerték az angol drámaköltő műveit, de tökéletesen meg voltak győződve arról, hogy Shakespeare örmény volt. A stradfordi alkotó örményországi népszerűségéről meggyőződhettem, miután igen sok Hamlet, Lear, vagy Ophélia nevű személlyel találkoztam.

Az örmény színház története a messzi múltba nyúlik, számos látványos esemény tartozik hozzá, például az orosz drámaíró, Alekszandr Gribojedov *Az ész bajjal jár* című darabjának bemutatója a jereváni perzsa kán palotájában folyt le. Gribojedov, aki a Perzsiával folytatott béketárgyalások orosz küldöttségének vezetője volt, számos örmény repatriálását segítette elő. 1829-ben szaggatta szét a feldühödött, teheráni tömeg.
Örményország történetének leghíresebb színházi előadása azonban jóval korább esett meg, Kr.e. 53-ban. III. Ártavazd örmény király ugyanis a Római Birodalom ellen harcoló pártus Orodesz oldalán tette le a garast.
Ellene indult hát a nagy római vezér, Marcus Crassus, aki Julius Caesarral és Pompeiusszal együtt a Rómát irányító, első triumvirátust hozta létre. A híres hadvezér azonban vereséget szenvedett. Az eseményt Plutarchos így írja le:
Orodesz már békét kötött Artavazddal és belement, hogy fia, Pakorosz feleségül vegye Ártavazd lányát. Kölcsönösen lakomákkal tisztelték meg egymást, melyek során bőségesen folyt a bor. A lakomák alatt gyakran görög előadásokat tartottak. Orodesz számára ugyanis nem volt idegen sem a görög nyelv, sem az irodalom. Ártavazd tragédiákat, beszédeket és történelmi műveket is írt, melyeknek egy része máig fennmaradt. Amikor a királyi udvarba elhozták a megölt Crassus fejét, az asztalokat már rendbe tették a lakoma után, és Jazon tragikus színész Eurüpidész Bacchánsnőinek azt a részletét szavalta, amely Agauéról szól. Míg őt megtapsolták, a terembe lépett Szillakesz vezér, arcra borult a király előtt, majd

Crassus fejét a terem közepére dobta. A pártusok tapsolni kezdtek és örömteli kiáltásokat hallattak, a szolgák pedig a király parancsára pihenni hívták Szillakeszt. Jazon levetette jelmezét, majd Crassus fejét megragadván bacchuszi eksztázisba esett, és ünnepélyesen szavalta a következő verset: "Nemrég elejtett szarvas trófeájával, sikeres vadászat jelével térünk vissza a hegyekből!"

A két történet, melyeket kétezer év választ el - Crassus feje Jazon színész kezében és Yorick koponyája Hamlet kezében - az örmények kulturális hatalmáról szól, amely saját történelmük mélyébe vezet (messze, az államiság kezdeteinek szerveződéséig az örmény földeken, mely a Kr. e. 17-ik századra nyúlik vissza), és népük mélyébe (azokig a rétegekig, amelyek látszatra kulturálisan a leghátramaradottabbak, hisz nehéz a társadalmi hierarchiában a kecskebőrbe öltözött pásztornál alacsonyabb rendűt elképzelni). Nehéz megérteni az örményt, ha nem ismerjük nyelvét.

A legkiválóbb ókori örmény történész, az 5-ik évszázadbeli khoreni Mózes az örménységet a Paradicsomból eredezteti. Véleménye szerint a bibliai Éden, melyről a Teremtés Könyvében azt olvassuk, hogy négy folyó között terült el, a Tigris, Eufrátesz, Ajaksz és Kura közötti területet jelenti. S ha a khoreni Mózesnek igaza van, akkor Örményország a Paradicsom.
Kevesebb vitát ébreszt egy másik, bibliai hely, mégpedig az Ararát, amelyen Noé kötött ki a vízözön után. Az örmények szent hegye máig központi elem a nemzeti - egyébként a világon az egyetlen állami - címerben, amely más állam területén álló objektumot ábrázol (az Ararát ugyanis ma török területen áll). Az első, amit Noé tett, miután kiszállt a bárkából, a Biblia szerint a szőlőültetés volt. Még a 19-ik században is turisztikai érdekességként mutogatták az Ararát oldalában álló szőlőskertet, melyet úgymond Noé telepített. 1841-ben azonban hatalmas földrengés pusztította el. Az örménység legnagyobb szentélyében, Ecsmiadzinban azonban máig látható az ereklyetartó, amely - mint őrzői állítják - Noé bárkájának darabjait rejti. Ezeket a szent hegy oldalából a 4-ik században a szentéletű Akop szerzetes hozta le. A legrégebbi információk szerint nekivágott "az elveszett bárka keresésének", útközben elfáradt, álmában angyal jelent meg, és utasította, hogy pontosan azon a helyen kezdjen ásni. Akop megtette és egy darab elkövesedett fát talált, amelyet sürgősen Ecsmiadzinba vitt.

Az ecsmiadzini székesegyház nemcsak a legrégebbi keresztény szentély Örményországban, de a világon az egyik legrégebbi. Alapkövét 301-ben helyezték el. Épp ebben az évben Örményország a világon elsőként vette fel nemzeti vallásul a kereszténységet. Az eseményben a legnagyobb szerepet asszonyok játszották - Khoszrovituht, Ripszime és Gajane (ez utóbbi tiszteletére írta 1700 évvel később Gajane című balettjét a híres Kardtáncjelenettel Aram Hacsaturján) -, melyek következtében III. Tiridatesz király megtért. Az uralkodót szent Gergely keresztelte meg, akit Világosítónak neveznek. Misztikus látomásban az égből alászálló tűzoszlop jelent meg neki, amelyből szentély állt össze. Az adott helyen templomot építtetett, amely az örménység számára az, mint a katolikusok számára a római Szent Péter bazilika. Örmény földön a kereszténység története azonban jóval előbb kezdődött.

Apostoli utak, és Krisztus két tanítványának - szent Bertalan és Júdás Tádé - vértanúhalálának földje ez. Létezik egy legenda (egyebek között a caesareai Eusebius Egyháztörténetében is említi) arról, hogy Jézus levelet küldött Örményországba az edesszai királynak, Abgarnak. A levelet azonban az Egyház a 4-ik században apokrifnak ítélte.

Örményország volt az első a világon, amely a kereszténység védelmében vallásháborút vívott. 451-ben a perzsák rájuk akarták kényszeríteni a zoroasztrizmust. Ezek tiltakoztak és Avarajr síkságán hatalmas csatát vívtak. Az örmény könnyűlovasság nem tudta feltartóztatni

a perzsa harci elefántokat, mégis olyan veszteséget okozott a támadónak, hogy az végül visszalépett az erőszakos térítéstől.

Örményországban fordították először nemzeti nyelvre a Bibliát. Ezt a 4-ik és 5-ik század fordulóján működő Meszrop Mastoc vitte végbe. Alkalomadtán megalkotta a máig használatos örmény ábécét. A kéziratos kultúra igen erőteljesen fejlődött a koraközépkorban s ezért sok nagy mester műve fennmaradt csak azért, mert lefordították őket örményre. Köztük például a sztoikus Zénon, Dioszkurosz, alexandriai Philon, caesareai Eusebius és Avicenna (Ibn Rosd) művei. Az örmény ség máig egyik legfontosabb kulturális központja a Matenadaran Kézirat Intézet, ahol körülbelül kétszázezer írás található.

Nemzeti és vallási identitás annyira azonosult Örményországban, hogy az Örmény Apostoli Egyház híve nem-örmény nem is lehet. A vérvonal elvének való hódolás inkább a judaizmus kizárólagosságát juttatja eszünkbe, semmint a kereszténység univerzalitását. A zsinagógához még egy vallási elem közelíti az örményt: ez az egyetlen a keresztény felekezetek közül, amely állatáldozatot mutat be.

A történészek egyetértenek abban, hogy az örmény ség kizárólag a kereszténységnek köszönhetően tudott nemzetként fennmaradni az iszlám tengerben. Történelme során az örmény ség nagyobbrészt máshitűek - perzsák, szeldzsukok, egyiptomi mamelukok, arabok és oszmánok - uralma alatt élt, akik vagy a zoroasztrizmust, vagy a mohamedanizmust igyekeztek rájuk erőltetni. Az örmények történelmén ámuló lord Byron írta, hogy "nehezen találunk a krónikákban bármely nép történelmében annyi szenvedést és vereséget, mint az örményekében - e nép tevékenysége kizárólagosan békés jellegű, sikertelenségei pedig az elnyomók és hódítók akaratából estek meg." A vallási monarcháknál azonban rosszabbnak bizonyultak a világi technokraták: a "felvilágosult" ifjútörök mozgalom a szultáni trón megdöntése után megszervezte az örmény népirtást 1915-ben. Az áldozatok száma (különböző források szerint) 600 ezer és egymillió közötti. A legnehezebb időkben a nemzeti hagyományok letéteményese és őre az Egyház volt, főként pedig lelki vezetőjük, aki a minden örmények katholikosza címet viseli.

A folyamatos fenyegetettségben, pogromok közötti élet következtében nőtt a végső kérdések iránti fogékonyság. Nem csoda hát, hogy az örmények nemzeti könyve nem idilli elbeszélés (Pan Tadeus) - mint Lengyelországban - vagy kalandregény (Sienkiewicz), hanem keresztény-misztikus mű, amely az elmúlást, a halált, az emberi élet értelmét kutatja: Nareki Gergely tizedik századi költőtől a Gyászénekek könyve.

A folyamatos fenyegetettség volt az állandó emigráció oka is, amelynek következtében a zsidók mellett az örmények szolgáltak rá leginkább a "szétszórt nép" elnevezésre. Az örmény diaszpóra erős központjai már a középkorban létrejöttek, sok más között Amsterdamban, Párizsban, Bécsben, Velencében, a Lengyel Nemesi Köztársaság területén Lembergben és Kamieniec Podolskiban.

Számos kapcsolat révén értettem meg, hogy a külső fenyegetettség miatt érzett bizonytalanság máig bennük él. 1988 óta tart a Hegyi Karabah miatti konfliktus Azerbajdzsánnal.

Két héten át laktam az örményországi Astarak melletti menekülttáborban olyan örmények között, akik épphogy élve elmenekültek a szumgaiti és bakui pogromok elől. A helyi vezetőktől irányított tömeg a rendőrség és katonaság teljes részvétlensége mellett gyilkolt

minden örményt, aki útjába került, gyakran válogatott kínzásoknak vetve alá őket haláluk előtt (például a nők hüvelyébe vascsövet dugtak és azon át égő cigarettacsikkeket dobtak be). A táborban laktak olyanok is, akik az 1988-as, rémületes földrengés idején vesztették el otthonukat. Ekkoriban alkalmazták Örményország szomszédai: Törökország, Azerbajdzsán és Irán a blokádot, miközben a negyedik szomszéd, Grúzia a helybeli polgárháború miatt volt átjárhatatlan. Örményországot tehát elvágták a világtól, az egyetlen odavezető utat a légi járatok képezték. Soha még nem találkoztam emberekkel, akik annyira bizonytalanok lettek volna, hogy mikor jön el a nap, az óra, mint ezek az örmények. Holnap mindaz, ami köröskörül van, eltűnhet - mondták. És fölemlegették, hogy gyerekkorukban ugyanezt hallották nagyszüleiktől, akik átélték 1915-öt.

Mivel pedig a szegény, hárommilliós Örményország sem lakást, sem munkát nem találhatott az azerbajdzsáni félmillió és a földrengés sújtotta másik félmillió menekültnek - ismételten, mint annyiszor már a történelemben, az örmények a vándorutat választották. Jelenleg Lengyelországban körülbelül nyolc-tízezren vannak, többnyire illegálisan. Olyan sokan, hogy a lengyel határőrök visszafordítják az örményeket, nem törődve az érvényes meghívólevelekkel sem. Gyakran a piacokon találkozunk velük, amint a legkülönfélébb árukkal kereskednek. Elmegyünk mellettük, többnyire megvetően gondolva: "ruszkik". Nem is tudjuk, hogy milyen hatalmas kulturális hagyomány örökösei, miféle iszonyatos nemzeti tragédia hordozói.

Grzegorz Górny
(ford: dcs)

******

A szamosújvári örmény Nagytemplom

A Szentháromság tiszteletére, a város főterén emelt Nagytemplom - többszöri nekifutásra - 1748 és 1839 között, eléggé kalandos körülmények között valósult meg. A hosszúra sikeredett építkezés eredménye a templom külső és belső megjelenése között mutatkozó stílusbeli különbség: az egységes barokk belső ugyanis meglehetősen eklektikusra sikeredett külsővel párosul. A Szilveszter pápa és a Világosító Szent Gergely nagyméretű szobraival ékesített impozáns főhomlokzatból egy nagyobb és két kisebb oldaltorony emelkedik. Ez a szokatlan megoldás az osztrák eredetű kéttornyos, valamint az Erdélyben divatosabb egytornyos templom kombinációjából született.

A templom építése három időszakra osztható. A munkálatok első szakasza 1748 őszén kezdődött. 1759-ben már készen volt a szentély, ahol szeptember 8-án megtartották az első misét. A következő évtizedekről ellentmondásos adatokkal rendelkezünk. 1776-ban Mária Terézia megengedte ugyan, hogy az örmény püspöki háztartás költségének kamatját a templom építésére fordítsák, de nem kizárt, hogy ezt az újabb építkezések helyett, az időközben előállt rongálások kijavítására költötték. Jogos ez utóbbira gondolni, mivel 1780-ban az omlófélben lévő torony miatt a Főkormányszék megtiltotta a híveknek a templom látogatását. Vizsgálat céljából, két pallér kíséretében, még egy Mráz nevű mérnököt is kiküldtek a helyszínre, akik hiába érkeztek, mivel a torony a szemük láttára dőlt össze. Az új torony felépítése a templom második építési szakaszát jelenti. 1792-ig mesterek sora javítgatta a károkat, mivel a "sokfelé ajánlott" *Jung József* pesti építőmester, egyéb elfoglaltságai miatt, a templom rendbehozatalát nem tudta felvállalni. Tetézte a bajt, hogy 1788-ban a tetőzetet villámcsapás érte, s a helyreállítás - bár sok pénzt felemésztett - nem hozta meg a várt sikert 1792-ig, amikor sikerült Jung Józseffel megkötni a szerződést, a "sok

év óta toldott-foldott templom végleges felépítésére". A jó nevű építőmester szamosújvári tevékenysége így a harmadik, befejező szakaszt nyitotta meg a templomépítés történetében. Jung megépítette a tornyot, kijavította a külső rongálódásokat, s az ő nevéhez fűződik a templombelső kialakítása is. Szamosújvári tevékenysége 1798-ban ért végett, de a munkálatok még hosszú éveken át folytak. 1800-ban a tornyot újabb villámcsapás éri, s így a templomot csak 1804. június 17-én tudták felszentelni. Az öröm alig néhány hónapig tartott, mivel a tornyot és a harangokat ismét villámcsapás érte. Ezt annyira elhúzódó tatarozás követte, hogy még 1839-ben is püspöki támogatást kértek hozzá.
Az építkezésen szép számban megfordult mesterek közül a templom szószékét 1798-ban készítő *Hoffmayer Simon* (1740 k. - 1800) kolozsvári szobrász és legjelesebb tanítványa, *Csűrös Antal* (1773-1842) különös figyelmet érdemel. Ez utóbbi készítette a két mellékoltárt (1800), a főhomlokzat szobrait, továbbá a díszes kapu 12 apostol-szobrát, amelyek az 1960-as évekig álltak a templom előtt. A galériáin levő faszobrok is az ő tehetségét dicsérik.
A templom legértékesebb műtárgya a román állam által nemrégiben visszaszolgáltatott festmény, amely a Rubens-iskola - talán személyesen Rubens - páratlanul szép műve.

Miklósi-Sikes Csaba

******

Híradó

Fájdalmas hír: az EÖGYKE alapító tagja, vitéz **Ákontz Rezső** 78 évesen elhunyt. Február 3-án mutattak be szentmisét lelki üdvéért a Pasaréti templomban, 4-én helyezték örök nyugalomra a kápolnásnyéki temetőben. A család fájdalmában őszintén osztozunk, az elhunyt emlékét megőrizzük.

Köszönetünket fejezzük ki Lukács József nyugdíjas egyesületi tagunknak az erzsébetvárosi templom javára nyújtott 5.000 Ft. adományáért.

Számos olvasónk kifogásolta, hogy januári számunkban aláírás nélkül jelent meg a dr. Issekutz Saroltával készült interjú. Minden kétkedő olvasónktól elnézést kérünk: az interjút a lap szerkesztője, Dávid Csaba (Budapest) készítette.
Szándékos titkolózásról szó sem volt.

******

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátanyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó,

Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József,
1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb.u.6.,fszt. 1. ajtó

A társult önkormányzatok - a **BÖKÖT**, vagyis a Budapesti Örmény Kisebbségi Őrkormányzatok Társulása - nyilvános, plenáris testületi ülését és közmeghallgatását 2000. február 23-án (szerdán) 15 órakor tartja a Budapest, II. kerületi Polgármesteri Hivatal (Mechwart tér l. sz.) I. emeleti Házasságkötő termében.
Mindenkit szeretettel várunk.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje február 17-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

A legközelebbi sörparti március első szombatján, azaz 4-én 16.00 órakor lesz, szokás szerint a Csendes étteremben.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográffiája) reprint kivitelű, utolsó kötete: A magyar-örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron.

******

Miatyánk, aki a cégünkben vagy...

Megkaptam az "ajándékcsomagot", az adóbevallási papírokat. Az APEH körültekintően mellékeli a 64 oldalas Útmutatót, amelynek a 3-ik oldalán közli a törvényileg létező egyházak listáját: nekik adhatom az adóm egy százalékát támogatásul.

Ne lepődj meg jó és türelmes Olvasó, összesen 77 (nem félreírás: hetvenhét) egyházat támogathatsz. Az ökumené felé haladunk? Egyre több az egyház. Éljen a vallásszabadság... (vagy a nevében elkövetett vállalkozási boom).

Szórakoztató lehetne felsorolni bizonyos egyházneveket, de nem tehetem, mert azonnal vallásellenes propagandával, korlátozással, gyűlölettel és ökumené-ellenességgel vádolnának. Egyet viszont fölemlítek: a listán szerepel 63. szám alatt a Magyarországi Örmény Egyház.
Nocsak!
Örmény származású vagyok, szeretném vállalni apám, dédapám és szépapám ebbeli hagyatékát, de...
De mi az a Magyarországi Örmény Egyház, amely most az adóm egy százalékára áhítozik? Római katolikus örményekről már hallottam (magam is ebbe a vallásba születtem bele), örmény szertartású római katolikusokról is, apostoliakról is, hadd ne soroljam...
Magyarországi Örmény Egyház? Netán összeültek a lányok meg a fiúk és kitaláltak valami jópofát?
Igen, lapunkban már volt szó a témáról, érintőlegesen. Lássuk most konkrétabban is.

Páter Leszkovszky korábbi cikkünkre reagálva levelet juttatott el hozzánk 1999. július 19-i dátummal, amelyet augusztusi számunkban közöltünk is. Leszkovszky atya arra, az Aján Gerő által korábban föltett kérdésre válaszol, miszerint;

"Kérem szíves tájékoztatását az ügyben, hogy mit jelent az, hogy "Örmény Egyház"? Az utóbbi időben felbukkant ez a téma! Miben változtatja meg az abbeli hitünket, hogy hűségesek vagyunk őseink hitéhez, vallásához? Engem örmény szertartású római katolikusnak kereszteltek Szamosújváron 1932-ben." (EÖGYKE-füzetek, 1999 május)
A páteri válasz:
"Tehát ez a kifejezés, "örmény egyház", önmagában nem teljes meghatározás. Használható azonban, amikor a tárgyalt kérdés olyan téma körébe vág, amiben nincs eltérés a katolikus és az apostoli egyházak között, mint a történelem első századai..."

Valaki itt tudatosan beszél homályosan, vagy félrevezették...
Mert ezek után (hogy APEH-ívünkben ott virít a hirtelen megalakult egyház) már csak bele kell néznünk a bírósági papírokba, bejegyzésekbe.
7.Pk. 60.889/1998 szám alatt ezt találjuk:

Nyilatkozat

Alulírottak, ehelyütt eredeti aláírásunkkal úgy nyilatkozunk a mai napon, együttesen és egyhangúan, hogy azonos hitelveket követünk és közös vallásunk gyakorlása céljából a mai napon a hatályos magyar jogszabályok szerint megalapítottuk a MAGYARORSZÁGI Örmény Egyházat.
1. Avanesian Alex (Bp. V.ker)
2. Dr. Peltekian Aram Ibrahim (Debrecen)
3. Dr. Peltekian Aramné (Debrecen)
4. Dr. Szarukán István (Debrecen)
5. Dr. Szarukán Istvánné (Debrecen)
6. Dr. Bagi Éva (Debrecen)
7. Bagi Antalné (Debrecen)
8. Dr. Malhazjan Armen (Nyíregyháza)
9. Dr. Gevorgján András (Debrecen)
10. Gevorgján Dávid (Debrecen)
11. Dr. /*olvashatatlan*/ (Debrecen)
12. Dr. Deczki Gyöngyi (Debrecen)
13. Peltekián Róbert (Debrecen)
14. Badaljan Edvard (Bp. IX.ker)
15. Mészáros Józsefné (Érd)
16. /*olvashatatlan*/ Lajos (Bp. V. ker)
17. Nazarján Hamlet (Bp. XVIII. ker)
18. Nazarján Júlia (Bp. XVIII. ker)
19. Nazarján Ármen (Bp.XVIII. ker)
20. Diramerian Onnig (Bp.VI. ker)
21. Diramerian Viktor (Bp.VI. ker)
22. Diramerian Artin (Bp.VI. ker)
23. Avanesian Szilvia (Bp.V. ker)
24. Avanesian Szona (Bp.V. ker)
25. Kékessy Istvánné (Bp.V. ker)
26. Karapetian Karine (Bp.V. ker)
27. Avanesian Gurgenné (Bp.V. ker)
28. Dr. Moldován Kristóf (Bp.XI. ker)
29. Papp Gábor (Bp.XIII. ker)
30. Papp Gyula (Bp.XI. ker)
31. Papp Gyuláné (Bp.XI. ker)

32. Moldován Katalin (Bp.I. ker)
33. Diramerian Viktor (Bp.VI. ker)
34. Maracskó Barbara (Bp.I. ker)
35. Moldován Éva (Bp.XII. ker)
36. Szongoth Gábor (Bp.XIV. ker)
(*neve illetéktelen felhasználása miatt azóta eljárást kezdeményezett)*
37. Raum Frigyes (Bp.II. ker)
38. Raum Frigyesné (Bp.II. ker)
39. Honti Ferencné (Bp.V. ker)
40. Hackel Rezsővé (Bp.II. ker)
41. Hackelné Tóth Katalin (Bp.XII. ker)
42. Osváth Csaba (Székesfehérvár)
43. Sólyomvári Gábor (Székesfehérvár)
44. Sólyomvári Györgyné (Székesfehérvár)
45. Sólyomvári Beatrix (Bp.XX. ker)
46. Dérné Sohonyai Ilona (Székesfehérvár)
47. Sólyomvári György (Székesfehérvár)
48. Verzár Ferenc (Székesfehérvár)
49. Esze Károlyné (Székesfehérvár)
50. ifj. Sólyomvári György (Székesfehérvár)
51. Dér Tibor (Székesfehérvár)
52. Almási Ferencné (Székesfehérvár)
53. Sági Jánosné (Székesfehérvár)
54. Gerván Jánosné (Székesfehérvár)
55. Kozics Lajosné (Székesfehérvár)
56. Kozics Lajos (Székesfehérvár)
57. Pischer Anna (Székesfehérvár)
58. Dr. Szám László (Kistarcsa)
(levele tanúsága szerint kilépett)
59. Dr. Zakariás Richárd (Bp.XI. ker)
60. Szerencsés János (Bp.XIV. ker)
61. Dr. Garaguly István (Bp.I. ker)
62. Dr. Guzsik Tamás (Bp.VII. ker)
63. Szárkiszján Ádámné (Bp.XXI. ker)
64. Szabó Attila (Bp.III. ker)
65. Jagamos Attila (Bp.XII. ker)
66. Jagamos Annamária (Bp.XII. ker)
67. Jagamos Izabella (Bp.XII. ker)
68. Zachariás Klára (Bp.XII. ker)
69. Szárkiszján Ádám (Bp.XXI. ker)
70. /*olvashatatlan*/ Géza (Szekszárd)
71. Avedikian Viktória (Bp.VI. ker)
72. Fischer Gábor (Bp.VI. ker)
73. Ter-Manueljánc Larisza (Bp.X. ker)
74. Ter-Manueljánc Arcvik (Bp.X. ker)
75. Ter-Manueljánc Zsanna Armen (Bp.X. ker)
76. Ter-Manueljánc Karen (Bp.X. ker)
77. Ter-Manueljánc Nora (Bp.XIV. ker)
78. Kása Istvánné (Bp.XIII. ker)
79. Kása István (Bp.XVIII. ker)

80. Kása Róbert (Bp.XVIII. ker)
81. ifj. Kása István (Bp.XIII. ker)
82. Balabanian Hartioun (Bp.II. ker)
83. Dr. Detre Csaba (Bp.XII. ker)
84. Dr. Detre Csabáné (Bp.XII. ker)
85. Kazarjan Knar (Pázmánd)
86. Váradiné Endrész Marianna (Szigethalom)
87. Váradi Gyula József (Szigethalom)
88. Kazarján Knar (Pázmánd)
89. Simonjan Ripszime (Bp.I. ker)
90. Moszojan Szarkisz (Bp.I. ker)
91. Dávid Csaba (Székesfehérvár)
92. /*olvashatatlan*/ (Bp.XIV. ker)
93. Rudas Valéria (Bp.XV. ker)
94. Veresné Krajcár Izabella (Bp.XI. ker)
95. Stuber Sándorné (Bp.XI. ker)
96. Messel Gáspár (Bp.XI. ker)
97. Lakos Imre (Bp.I. ker)
98. Ferencz Lajos (Bp.XV. ker)
99. Simon Melinda (Bp.XVI. ker)
100. Simon J. Zaven (Bp.XVI. ker)
101. Simon J. Zavenné (Bp.XVI. ker)
102. Dr. Józsa István (Bp.XI. ker)
103. Szegedi Ferenc (Bp.XI. ker)
104. Csanád Bálint (Bp.XI. ker)
105. Csanád Bálint (Bp.XI. ker)
106. Bod Veronika (Bp.XI. ker)
107. Péterfiné László Ildikó (Bp.XI. ker)
108. Farkas Márta (Bp.XI. ker)
109. Kárpáti Imre (Bp.XI. ker)
110. Kovács Ferenc (Bp.XI. ker)
111. Czunyi László (Bp.XI. ker)
112. Dr. Bátorfi Attila (Bp.XI. ker)
113. Zsembery Gyula (Bp.XI. ker)
114. Gyorgyevics Miklós (Bp.XI. ker)
115. Gehér József (Bp.XI. ker)
116. Rudas István (Bp.XV. ker)
117. Tomescu Pál (Bp.XV. ker)
118. Tomescu Pálné (Bp.XV.ker)
119. Göcseián Antal (Bp.XIII. ker)
120. Göcseián Antalné (Bp.XIII. ker)
121. ifj. Göcseián Antal (Dunakeszi)
122. ifj. Göcseián Antalné (Dunakeszi)
123. Göcseián András (Felsőgöd)
124. Göcseián Andrásné (Felsőgöd)

A bírósági bejegyzés mellett mindezt megfejeli egy:

Hozzájáruló nyilatkozat

Alulírottak, mint az Örmény Katolikus Lelkészség (1116 Budapest, Orlay u. 6.)

egyháztanácsának tagjai az alábbi nyilatkozatot tesszük:
Ezúton hozzájárulunk ahhoz, hogy a megalakulandó új Magyarországi Örmény Egyház a Fővárosi Bíróságon lelkészségünk Orlay utcai címén bejelentkezzen, és lelkészségünkkel közösen a nevezett címet használja. Úgy gondoljuk, hogy ez az együttműködés a magyarországi örménység legjobb javát szolgálja.
Budapest, 1998. szeptember 10.
Örmény Katolikus Lelkészség Egyháztanácsa

Karapetian Karine világi elnök,
Simon J. Zaven jegyző,
Moldován Kristóf pénztáros

Mit alapítunk?

Dr. Moldován Kristóf elnök (Magyarországi Örmény Egyház) 1999. május 13-án a Fővárosi Bírósághoz küldött beadványához csatolta az előbbi "Hozzájáruló Nyilatkozatot". A beadvány szövege szerint 1998-ban háromszor ülésezett a Magyarországi Örmény Egyház egyháztanácsa, két alkalommal jelen volt Leszkovszky Pál és P. Vahan Hovagimian lelkész, akik "hallgatólagosan egyetértettek az önálló egyház létrehozásával".

Alapszabályt 1998 augusztus 2-i alakuló ülésükön hoztak, október 4-én módosították, hogy a magyarországi örmények "szabad vallásgyakorlásuk, kulturális örökségük ápolása, megőrzése és leszármazóik felé továbbadása céljából külön, önálló egyházba szerveződve erősítsék meg..." stb.
Az alapszabály IV. fejezete szerint "Az egyház vállalkozási tevékenységet folytathat, vállalatot alapíthat, gazdasági társaságot hozhat létre, intézményeket működtethet", valamint "az egyház céljára használt épületet jogosult részlegesen hasznosítani..."
Még nincs vége! V. fejezet:
"A vallási felügyeletet a bécsi mechitarista egyház látja el. A bécsi felekezet és a Magyarországi Örmény Egyház vezetősége folyamatosan tartják a kapcsolatot és konzultálnak. Bécs részéről a jelenlegi vezető *Páter Vahan Hovagimian.*"

Az egyházközségi tanács tagjai: dr. Moldován Kristóf (elnök), Avanesian Alex és dr. Peltekian Aram (elnökhelyettes), Simon J. Zaven (jegyző), dr. Garaguly István (aljegyző), Göcseián Antalné (pénztáros), Rudas Valéria (önkormányzati és egyházi összekötő). A gazdasági gondnok Nazarjan Hamlet és Penyásko Imre, a számvizsgáló bizottság tagjai: dr. Szám László és ifj. Göcsején Antal, a lelkipásztori bizottság tagjai: Károlyi Zsaszmen és dr. Zakariás Richárd, az egyházi szóvivő: Hutterer Ingrid. Vidéki képviselők: Sólyomvári György, id. Aján Gerő, dr. Malhazián Armen.

Namármost...
Aján Gerő ugyan nem szerepel az egyházalapító aláírók között, de attól még áttérhetett (volna) az "új" egyházba. Csakhogy tavaly májusban (az előbb már idézett levelében) Aján Gerő úr a következőket írta (23-24-ik oldal):
"Engem örmény szertartású római katolikusnak kereszteltek Szamosújváron 1932-ben. Nyilatkozom! **Elutasítok minden ettől eltérő, engem és az Aján családot érintő változást!"**

Van még:

1999 júniusi számunkban felidéztük az Ararát 96/22 számából a híradást, amely szerint a "Magyarországi Katolikus Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata" szerint egyházközségi képviselőtestületet választottak öt évre. Tagjai: Avanesian Gurgenné,

Karapetian Karine, Göcseián Antalné, Dr. Moldován Kristóf, Diramerján Onnig, Simon J. Zaven, Dr. Szám László, Balabanian Hartioun, Károlyi Jánosné, Nazarjan Hamlet, ifj. Göcseián Antal, Aján Andrea. (Ez utóbbit kivéve - valamint Szám László visszavonását tudomásul véve - az akkor megválasztott katolikus egyházközségi tanács összes tagja az **új egyház alapítói között** szerepel.)
A felsorolt személyek tehát a Katolikus Egyház hű tagjai (voltak?), ezért viselhettek egyháztanácsi tisztséget. Igaz, két ével később új egyházat alapítanak. Akkor talán mégsem olyan hű tagok?
Az Orlay utcai épületet az új egyház céljaira megnyitó egyháztanácsi tagok (Karapetian Karine, Simon J. Zaven, Moldován Kristóf) **mindannyian** szerepelnek az **új egyház** alapító aláírói között.

Csakhát...! a Katolikus Egyház szerint (Corpus Iuris Canonici) az, aki új egyházat alapít, automatikusan excommunikálja önmagát. No, de a kiközösített (excommunikált) hogyan lehet az **otthagyott** Egyház egyházközségi képviselője? S ha nem az, akkor hogyan nyilatkozhat és bocsáthat rendelkezésre vagyont, épületet, amely az **otthagyott** Római Katolikus Egyházé?
Persze, ha egy Egyház képviselője vagyok, attól még lelkiismereti jogom, hogy átmenjek egy másikba. Hogy újat alapítsak. Válhatok katolikusból mohamedánná is. Egyértelműen "kiléptem". De hogyan volna jogom rendelkezni az otthagyott Egyház vagyonával?

Érdekes hangsúlyt találok a Magyarországi Örmény Egyház című képlet alapító okiratában, miszerint "vállalkozási tevékenységet folytathat, vállalatot alapíthat, gazdasági társaságot hozhat létre..." Meg, hogy az épületet, amelyben működik, "jogosult részlegesen hasznosítani". Már mindjárt hasznosítani akar, holott alighogy létrejött 12-szer tíz apostollal?
Ja, igen, és rögtön megjelenik az APEH papírján, hogy adjam oda neki azt az egy százalékot...
Lehet, hogy a hitvalló közösség, céget alapított? Netán megszületett egy új fogalom, a "kifizetődő ökumené"? (Egyébként gyanítom, hogy az "ökumené" és "ökonómia" szavakat kissé összekeverték... hiába no, zűrös ez az ógörög, meg latin, nem megy a mai örményeknek.)
Az Orlay utcai épületet - tegyük fel - csak félig (?) "hasznosítják" az örmény szertartású római katolikusok feje fölött. A másik felével ti, örmény szertartású, magyar, római katolikusok csináljatok, amit akartok! Hiszen a ti őseitek pénzéből épült. Kérdés, hogy a tetőt hasznosítják-e a fejetek fölül s tiétek marad a pince, miközben látszólag hitelvekről vitatkozunk...?
Vagy az alapokat hasznosítják? Akkor a tetőt vihetitek magatokkal tovább, ki a mezőre. Legalább nem esik rátok az eső...

dcs. (**Budapest**)

A szerkesztőség megjegyzése:
Aki a közölt névsor aláírói közül úgy érzi, hogy annakidején aláírását nem egy ismeretlen egyház alapításához adta, hanem valamiképpen megtévesztés áldozata, esetleg rosszul értelmezett valamit, az tiltakozhat az ügyészségen. Felajánljuk, hogy a Füzetekben - mint ezt mások már megtették - lehetőséget biztosítunk, hogy a vélemény a nyilvánosság előtt is megjelenjen, ezért kérjük a tiltakozást hozzánk is eljuttatni.

******

Egy idézet februárra:

vannak vidékek hol a sírlapok
négy sarkában finoman faragott
négylevelű lóhere mélyed és
századok óta nincs egy repedés
esőcsöppöt és harmatcsöppöket
gyűjtögetnek az örmény sírkövek

(Kányádi Sándor: Örmény sírkövek – részlet – a Sörény és koponya c. kötetből)

******

Örmény-e a Pattantyús-család?

Persze, hogy van a mai, *Pattantyús-Ábrahám* vezetéknevű leszármazottakban örmény vér. Nem is tagadható a rokonság, hiszen külső megjelenésük, a régi keresztlevelek és sok ős neve mind ezt bizonyítja. A dokumentumokban nyilvántartott őseink között az alábbi keresztnevek fordulnak elő: Eustachius (Tákesz), Emánuel, Adeodat (Bogdán), Rebeka, Rozália, stb. A vezetéknevek közt örmény eredetű elsősorban az Ábrahám, de a feleségek között megtalálható a Kovrik és Andrus név is. Nekem, személy szerint akkor merültek fel kétségeim, amikor egy előadásban örmény származású, neves emberek között említették *dr. Pattantyús Ábrahám Géza* akadémikus professzort (ő a nagyapám), akinek örmény ősei kapták a nemességet. A nemesi okiraton "Jacobus Pattantyus de Danczka" szerepel - Ábrahám nem! Az okirat kelte 1680. Az időben legközelebbi, tényleg örmény névre szóló nemesi okiratok dátuma az 1700-as éveket jelöli, vagyis azt az időt, amikorra az örmény közösség, illetve egyes személyek már valóban kiérdemelhették ezt a címet. Ezért szerintem nem illő a Pattantyús-címert az örmény nemesség jelképei között szerepeltetni, még akkor sem, ha ezt Szongott Kristóf kb. száz évvel később összeállított Genealógiájában tévesen meg is teszi.
Családunk őse, az ifj. Pattantyús Jakab akkor került családi kapcsolatba az Erdélybe betelepült örmény közösséggel, amikor az 1700-as évek elején megnősült. Ekkor vette fel az Ábrahám nevet is, illetve gyermekének neve lett ez. Utána a család majd 200 évig ebben a közösségben találta meg otthonát Szamosújvárott, és innen költözött egy része a Felvidékre, más része Bácskába. Írásos dokumentumot megfelelő hivatkozásokkal erről már korábban átadtam a szerkesztőségnek, de választ nem kaptam. Ezt most ismét mellékelem, de terjedelmi okokból nem közlés céljára. Ugyanakkor örülnék, ha hivatott és hozzáértő kutató-történész fenti véleményemhez hozzászólna, annak igazát vagy esetleg téves voltát megfelelő dokumentumokkal alátámasztaná. Én csak egyszerű geofizikus-villamosmérnök vagyok, így véleményem mások adataira és saját érzelmeimre támaszkodik.

Tisztelettel *Pattantyús-Ábrahám Miklós*

******

„Koronáztunk”

Január 20-i klubnapunkon ismét bensőséges hangulatú, ünnepélyes, mondhatni exkluzív műsort kaptunk. A Magyarok Háza Zenetermében az előadások előtt a már megszokott zsongás. Zsúfolt a terem, csak a falak mentén van egy-két hely. Az élénk nyüzsgést egyszer csak egy utánozhatatlanul tiszta, gyönyörű színű hangon felzendülő "Boldogasszony Anyánk" halkítja el. Mindenki a helyére igyekszik. *Petrás Mária* csángó népi énekes és népművész gyönyörködtet minket énekével. Ma nemcsak örmények, hanem érdeklődő

szimpatizánsok is szép számban eljöttek a klubnapra.

A mikrofonhoz lép *dr. Issekutz Sarolta*, a klub háziasszonya, kezében a Magyar Közlöny 2000. január 1-i első számának másolatával, és ünnepélyesen, kimért hangon felolvassa a "Magyar Köztársaság Országgyűlésének 2000. évi I. törvényét Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról."
Ismét Petrás Mária hangjára lazítunk, hogy azután mintegy másfél órán keresztül, feszült figyelemmel, pisszenés nélkül "tapadjunk" *Kocsis István* közíró és történész mondanivalójára. Az előadó a Szent Koronára vonatkozó műveinek quintessenciáit adja, még a tapasztaltabb és műveltebb hallgatók is élményszerűen döbbentek rá, hogy mennyi mindent nem ismernek a Szent Korona misztériumáról, a magyar nemzet sorsának alakulásában, fennmaradásában játszott szerepéről. Hogy a Szent Korona fizikai valóságának ismerete nagyon kevés ahhoz a transzcendentális jelentőséghez képest, amelyet szinte szüntelen történelem-formáló és közjogi győzelmek nagy számát learató, a bécsi udvart és a környező nemzeteket féken tartó szerepköre jelent.
Hallunk a szakrális királyok, illetve Mátyás király koronához való viszonyáról, a Diploma Leopoldiumról, Dante Isteni Színjátékának vonatkoztatható analógiáiról.

Hallunk továbbá arról, hogy az igazi magyar királyok hatalmukat a Szent Koronára ruházták át, hogy a Korona misztériuma nem ismer nemzetiségi megkülönböztetéseket, így a különféle nemzetiségek 1848-ig viszonylag békében élnek Magyarországon. (Ekkor a Szent Korona erejétől mindenáron szabadulni akaró bécsi udvarnak sikerült irredenta célok hangoztatásával, Magyarország feldarabolásának ígéretével a nemzetiségeket a magyarság ellen fordítani.) Aktuális jelentősége is van annak, hogy a Szent Korona-tan törvényerővel kimondta: földet külföldinek nem lehet adni, eladni. Ha ez mégis megtörténik valamilyen módon, akkor az új tulajdonost "honfiúsítási eljárásnak" kell alávetni. (A jelenlegi privatizácó is kevesebb bonyodalommal járt volna, ha az Szent Korona alá rendelten történik.) Szóba került a Szent Koronához való viszony jogfolytonosságának többszöri visszaállítása a történelem során - az utolsó 1920-ban - és az a tény, hogy az 1989-es rendszerváltás után a magyar politikusok nem éltek a jogfolytonosság visszaállításának lehetőségével. Ugyanis az 1946. évi I. törvény eltért a Szent Korona szellemében megfogalmazott Alkotmánytól (a sztálinista döntés célja ezzel éppen a magyar gerinc megtörése volt), ezért tradicionális értelemben érvénytelen. Kérdés, hogyan lehetne megoldani a Szent Korona jogi méltóságának és az ebből levezetett Alkotmány egyértelmű megfogalmazásának, alkalmazásának helyreállítását. Az előadás végeztével a hatalmas ismeretanyag okozta kábultságunkból ismét Petrás Mária üde hangja rázott fel, majd kérdések, kiegészítések hangzottak el a hallgatóság részéről. Többen felvetették, hogy ezen ismeretek széleskörű terjesztésével, oktatásával erős késésben vagyunk. Magam részéről dr. Issekutz elnöknőnk véleményét osztom: ahhoz, hogy ezen ismeretek befogadó talajra találjanak a diákok körében, megfelelő színvonalú, etikai, erkölcsi normák kialakítására, meghonosítására, oktatására és elterjesztésére van szükség. Hatásuk csak évek múlva jelenik meg - módszeres, következetes oktatási munka esetén - az ifjú fejekben, illetve a közgondolkodásban.
A gondolkodóba esett, magába mélyült közönség ismét azzal a jó érzéssel távozhatott, hogy magas színvonalú, értékes ismeretanyaggal gazdagodott.

Hanusz Gyula

******

Vákár Tibor 21 évvel ezelőtti cikke a Magyar Nemzetből

Királyaink ereklyéi és kincsei a Budai Várban

Bármily tetszetős látvány, hogy ezrek és ezrek zarándokolnak el a Nemzeti Múzeumba, a kiskörút klasszicista épületébe, egyetértek azzal a törekvéssel, hogy koronázási jelvényeink: a Szent Korona - CORONA SACRA - a palást, az országalma, a jogar és összes királyunk ereklyéje, kincse a Budai Várban legyen elhelyezve. Ez a megoldás lenne a végleges, mert a mai csupán átmenetinek tekinthető.
Hiszen környező országainkban a királyi koronák és a koronázási ékszerek földrajzilag is kiemelkedő, reprezentatív területen - erődben, várban - urbanisztikailag mintegy domináns koronázó, városszerkezetileg eszmei súlypontképző helyen vannak. Így például a cseh-morva uralkodók relikviái Prágában a Hradzsinban és a lengyel királyok kincsei Krakkóban a Wawel-hegyen találhatók.
Az orosz cárok horribilis értékei Moszkvában, a Kremlben láthatók. Viszont Romániában a királyi gyűjtemények a Báneasa nyaraló - kastélyban voltak. A bulgár kincsek a Rila-kolostorban, a görögöké Athénban, a jugoszláv népeké Belgrádban, Szarajevóban és Zágrábban vannak, hol magyar királyi ereklyéket is őriznek. Ausztriában Bocskai erdélyi fejedelem koronájával együtt látható a bécsi Hofburgban a Monarchia történelmi vagyona.

A mi uralkodóink kincseinek, jelvényeinek helye 1945-ig Budán a Várban, az oroszlános kapu diadalívébe beépített páncélkamra volt. A kapuhoz csatlakozó, egykori Várkápolnában a Szent Jobbot lehetett megtekinteni. Nézetem szerint a koronázási ékszereknek és minden magyar uralkodó személyéhez kapcsolódó ereklyének ott volna a helye - együttesen elhelyezett műemléki múzeumi környezetben - a hajdani Várkápolna légterében. E hely azért a legmegfelelőbb, mert a becses nemzeti kincsek végleges elhelyezésére, őrzésére, bemutatására - mind urbanisztikai, mind idegenforgalmi szempontból - önmagát kínáló megoldás. Művészeti értékeinek birtokában a Nemzeti Galéria, mint szomszédos házigazda hivatott a legnagyobb kincseink befogadására. Ebben az épületszárnyban biztonságos és esztétikus az elhelyezés.
A tárgyak egyirányú-folyamatos körüljárása közlekelési, műszaki és építőművészeti szempontból is kifogástalanul megoldható.
Ugyanakkor, egy hagyományos öltözetű őrgárda felállítása és számukra megfelelő helyiség kialakítása szükséges és lehetséges.

A Budai Várban történő elhelyezést a nyugati szárnyrész épületalaprajza megoldhatóvá teszi.
Az északnyugatra néző Mátyás Kútja felől az Oroszlános Kapun át a Várudvarba jutunk. Itt a balra levő második ablaktengelyben nyitható a kiállítás bejárata. Az alsó emeleti födém eltávolítása után az 50x14 m-es kiállítócsarnok 12 m belmagassággal fog rendelkezni.
A Nemzeti Galéria földszintjén, derékszögben csatlakozó két keresztszárny van, tengelyében egy-egy összeköttetéssel. Ezekkel szemben ugyancsak egy-egy kapu nyitható a szabadba.
Az Oroszlános Kapu kereszttengelyében a látogatók távoznak, a másik kapu az őrség külön bejáratára szolgál.
A két szinten elhelyezett őrség a bemutató csarnoktér elválasztó falán kívül esik. A vitrinek üvegei és a stílusos csillárok fényei a 13x30 m-es kiállítási tér áttekinthetőségét modern eszközökkel biztosítják.
A bemutatócsarnok enteriőr képe már a bejárat felőli üvegfalon át feltűnik. A terem közepén, kétfokú lépcsős emelvényen egy 12. századi relikviatartó - hordozható oltár - emlékét idéző és mai eszközökkel megkomponált bronz üvegszekrény áll.
Ebben, rejtett megvilágítással, a királyi családokra (történelmi korszakokra) tagoltan, a

kétoldalról is megtekinthető királyi relikviák, ékszerek nyerhetnek elhelyezést.
A csarnok főfalának tengelyében - a bronz üvegszekrény stílusával összhangban megalkotott - ívzáródású magas vitrinben, centrálisan a királyi korona, körülötte a koronázási jelvények szerepelhetnek.
A terem közepén az Árpád-házi Királyok korának relikviái lennének láthatók. A teremben palástos alabárdosok teljesítenek felügyeletet, állnak díszőrséget.
Az őrszemélyzet helyiségeibe a főfal egy-egy díszajtója vezet.
A közlekedési tér bordó ünnepi szőnyege az egyirányú körbejárást szabja meg.
A színes ablakokkal szemben 25 m hosszú mozaikfal alkotható, a magyar történelem apoteózisaként.
A csarnok modern eszközökkel, de középkori hangulatban egységes architektúrában fogalmazott.
A kiállítás világítási effektusa csillogó-diffúz fényeivel, stílusban tartott csillárok soraival ünnepélyes.
Az oldalfalon fáklyák, a színes diófa kazettás mennyezetről koronaimitációjú csillársor, középen áttört bronz baldachin tértagolás függ.
Mindez, a hangulat és a fennköltség fokozottan modern művészeti egységét biztosítja.

Buda az ország történelmének mindig egyik gyújtópontja, a főváros uralkodó helye és a Várheggyel kiemelkedő városképe volt. A várbeli polgári épületek és a Vár együttese természetes történelmi légkört áraszt.
A felvezető Hunyadi János út városképi élménysora, Mátyás Kútja, az Oroszlános Kapu és végül a Várudvar ünnepi hangulata impozáns bevezetés és méltó környezet a királyi kincsek bemutatására.

Vákár Tibor építészmérnök
Budapest, 1979. július 1.

******

Kocsis István

A Szent Korona misztériuma és tana

(a 2000. január 10-án elhangzott előadás rövidített szövege)

A Szent Korona megbecsültségével a magyar történelemben semmi sem vetekedhetett.
A Szent Korona tana megőrző erejévé vált a magyar alkotmánynak, a magyar államiságnak, meghatározójává a magyar közjogfejlődésnek, de jelentősége nem akkor volt a legnagyobb, amikor a magyar nemzet jólétben és biztonságban élt, hanem akkor, amikor nehéz helyzetekbe került. Történelme legnehezebb helyzetein a Szent Korona segítségével lett úrrá a magyar nemzet... Megteremtője volt a nemzeti egységnek a magyar történelem legnehezebb, legdrámaibb helyzeteiben.

Emlékezzünk arra is, hogy a régi korokban azért volt sok a törvénytisztelő ember a Szent Korona országaiban, mert a Szentkorona-tan nem az alattvalói tudatot, hanem a Szentkorona-tagság közjogi fogalma meghatározta felelősségérzetet, valamint az egyenrangúság és a méltóságteljes magatartás kultuszát erősítette: *mert az országlakosi magatartásban a mellérendelés és nem az alárendelés elvének érvényesülését segítette elő.*

A Szent Korona képes volt feloldani a katolikus-protestáns ellentétet. Ennek köszönhető, hogy hivatott protestáns államférfiaink éppolyan odaadó hívei a Szent Koronának, mint hivatott katolikus államférfiaink. Mi a titka például a katolikus és Habsburg-párti Pázmány Péter és a protestáns és Habsburg-ellenes Bethlen Gábor közeledésének, egymásra-

találásának? Az, hogy tudván tudják:
lehet más a vallásuk, lehetnek másfélék politikai elképzeléseik, de eggyé kell válniuk a Szent Korona misztériumában és a Szent Korona tanában. (És itt van a magyar nemzet megmaradásának a titka: addig Magyarország mindig talpra állt, amíg a magyar nemzet képviselői - akármilyen pártiak - tiszteletben tartották a Szent Korona tanát, eggyé tudtak válni a Szent Korona misztériumában.)

Prohászka Lajos fogalmazta meg leghitelesebben, hogy mit jelentett (mit jelent) a magyar nemzet kálvinista részének a Szent Korona. „... a kálvinizmus - írja -, amely az innenső világból minden szent tényezőt alapjában száműzött, mint »magyar vallás» épp oly híven ragaszkodott a nemzettestnek ehhez a »középkori» szentséges felfogásához, mint ahogy később a liberalizmus is az eszmének csupán kereteit tágította, de misztikus alapjaihoz nem nyúlt hozzá."
Felfoghatatlanabbnak tűnhet, miért örvendett oly nagy tiszteletnek a Szent Korona a nemzetiségek körében is. Pedig nincs ebben semmi rendkívüli. A Szentkorona-tan a történelmi Magyarország nemzetiségei számára elsősorban a megmaradásuk, nemzetiségi kibontakozásuk feltételeit biztosító jogok tiszteletben tartását garantálta. Másképpen volt ez a rendi társadalomban és másképpen a polgári társadalomban. A rendi társadalomban a régi (középkori) szerződésekbe foglalt kollektív jogok érvényesültek. 1848, illetve 1867 után a vármegyei önkormányzat léte (mely a többségben levő nemzetiség akarata szerint lehetett nemzetiségi), valamint a nemzetiségi, illetve az iskola- és egyházügyi törvények szavatolták a nemzetiségek megmaradását, érvényesülését.
A Kárpát-medencében utoljára a Szent Korona tana volt képes megteremteni a feltételeit a nemzetek, nemzetiségek békés egymás mellett élésének. Joggal mondhatjuk: a Szentkorona-tan a Kárpát-medencében harmóniát teremtett, az ellene forduló nacionalizmusok diszharmóniát - Trianon után. 1918-ig egyébként elképzelhetetlen volt, hogy felelős magyar politikus szembeforduljon a Szentkorona-tannal, megtagadja. Sokszor tűnt úgy nagy politikusainknak, hogy apolitikus beszélni róla. De valamirevaló magyar politikus soha nem tagadta meg, soha nem fordult szembe vele - egészen 1918-ig, amikor Károlyi Mihályék tudatlanságukban, érzéketlenségükben semmibe merték venni. *Azzal, hogy megtagadták a Szentkorona-tant és az egész történelmi magyar közjogot, védekezésképtelenné tették az országot.*
Ha 1918-ban a Szent Korona tana sértetlen marad és így ébren képes tartani továbbra is a magyar nemzet önvédelmi ösztönét, megteremti az egységes magyar ellenállást - mint annyiszor a magyar történelem nehéz időszakaiban - , akkor a trianoni diktátumra valószínűleg nem került volna sor. De ha mégis, akkor a diktátum végrehajtását tudta volna megakadályozni a magyar nemzet. A népszavazást mindenképpen kikényszeríthette volna a magyar politika. S a nem magyar többségű vidékek népei éppen a Szent Korona tanában bízva nyilvánították volna ki akaratukat, hogy magyar állampolgárok akarnak maradni.

A Szent Korona tana szerint a király Magyarországnak nem első, hanem rangban második személye, a Szent Korona után következő... De hogy azt is megértsük, miképpen tekinthették eleink személyiségnek, élő személyiségnek a Szent Koronát, fel kell villantanunk a Szent Korona misztériumának kérdésköreiből néhányat.

Foglalkozzunk először is a Szent Korona személyiségének a kérdésével:
A Szent Korona közjogi tanát a magyar ember évszázadokon át megkérdőjelezhetetlennek, hatálytalaníthatatlannak tekintette, de nemcsak azért, mert tudatában volt annak, hogy mit köszönhet e tannak a magyar nemzet, hanem azért is, mert lenyűgözte magának a Szent Koronának a nagyon is bonyolult személyisége.

Évszázadokon át beszélnek nemcsak magyarországiak (magyarok és nem magyarok), de külföldiek is a Szent Korona tulajdonságairól: megtéveszthetetlenségéről, nagylelkűségéről vagy éppen szigorúságáról, valamint a Szent Korona akaratáról. Trau dalmáciai város vezetői 1387-ben mint legnemesebb, de *szenvedő* személyről írnak a Szent Koronáról a velencei köztársaságnak írott levelükben.

Rátérve a Szent Korona misztériumának bonyolultabb kérdéseire, először is azt állapítsuk meg, hogy a Szent Koronának természetesen nem volna misztériuma, ha nem volna valóban szent.
Miért szent a Szent Korona? Mert a Szent Koronát Istentől kapta - meghatározott céllal, meghatározott üzenettel - a magyar nemzet. Ez az üzenet az Igazsággal van összefüggésben.
Az Égi Élő Igazságról, a legyőzhetetlenről van szó, arról, aki Isten Önvédő megnyilatkozása, a legnagyobb Erő, a legszilárdabb Hatalom. (A magyar mitológiában gyakran Hadnemtő néven szerepel az Égi Igazság, a magyar szépirodalomban pedig Ő a Magyarok Istene.) A régi magyar küldetéstudatban a magyarság különleges szerepe ennek az Élő, Égi Igazságnak a méltó szolgálata. (A középkor öntudatos magyarja mindezt ily röviden mondta el: A Szent Koronát angyal hozta.)
Mi járult hozzá a Szent Korona misztériumának erősödéséhez az abban való mélységes hiten kívül, hogy a Szent Koronát Istentől kapta a magyar nemzet? Elsősorban a következők:
A tény, hogy hatalmat átruházni csak a Szent Koronával történő koronázással lehetett.
Annak bizonyossága, hogy Magyarországot Szent István a Szűz Mária, illetve a Nagyboldogasszony (a kettő együtt: a Magyarok Nagyasszonya) oltalmába ajánlotta.
Az abban való hit, hogy a Szent Korona mint személyiség nemcsak jóságos cselekedetekre képes, hanem a szigorú büntetéstől sem riad vissza.

A Szent Koronáról szóló első jelentős írásmű szerzője, Révay Péter koronaőr (az 1608, és 1618. évi koronázások egyik szertartásmestere) például igen fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy Salamon király a Szent Korona megsértésével miképpen hívta ki maga ellen a sorsot. Azt is elmeséli Révay Péter, hogy I. Ulászló király „a távollevő Koronát engesztelő áldozatként" esett el a várnai csatában.
Mi az, ami még nehezebben érthető a mai ember számára? A Szent Korona nem csak annyi, hogy alanya a magyar államhatalomnak... Minden magyar erőfeszítés benne találja meg az értelmét: Őt erősíti, Őbenne marad meg. Benne van Szent István és Bethlen Gábor és Széchenyi István minden próbájának az értéke, de a mi próbánk értéke is: minden magyar vállalás értéke benne összegeződik... A Szent Korona az ég egy darabja... A Szent Koronára függesztvén szemünket tekinthetünk az örökkévalóságba.... Azt hisszük, szentségében, misztériumában mindaz benne van, amit szentnek, misztikusnak, titoknak tekintett a magyar nemzet eszmélése óta...

Tehát azt az egész titokzatos világot látnunk kell, ha meg akarjuk érteni a Szent Korona titkát, ami a magyar mitológiában benne van - a kezdetektől napjainkig.
Ha a misztériuma felől közelítjük meg, akkor bizony a Szent Korona a magyar nemzet szent titka. A magyar nemzet fennmaradásának, létének szent titka... A Szent Korona Isten gondolata a magyar létről, magyarságról, magyar küldetésről...
Figyelembe kell vennünk bizony mindezeket, ha meg akarjuk érteni, miért akarták annyira eleink, hogy a Szent Korona legyen a szakrális király jogutódja.

Most már hozzáfoghatunk a Szent Korona tana vázlatos kifejtéséhez.
A Szent Korona a magyar államhatalom legmagasabb rangú alanya. Ő a legfőbb személyiség a magyar közjog bonyolult világában. A Szent Koronában egyesülnek a végérvényesen

megosztott törvényhozó és végrehajtó hatalom részesei: a mindenkori király és a mindenkori politikai nemzet.
Mint jogi személyt a Szent Koronát a hatalom teljessége illeti, tagjainak (a király és a politikai nemzet) egyike sem törhet a Szent Korona egész hatalmára, azaz teljhatalomra. Igen, a Szent Korona tana nemcsak a király, hanem a nemzet hatalmát is korlátozza. Mind a király, mind a nemzet cselekvési lehetőségeit szűkíti (és nemcsak akkor, ha a hatalom akarásáról, birtoklásáról, hanem akkor is, ha pl. *alkotmányozásról* van szó), hogy miképpen a király sem, a nemzet sem határozhatja meg a Szent Koronához való viszonyát.
Legfőbb garanciája a Szent Korona a hatalommegosztás véglegességének (itt nyilván nem a hatalommegosztás modern elvéről van szó, hanem arról, hogy a hatalomból miképpen részesedik a király és a nemzet), az alkotmányosság megtartásának. A királyt esküje és hitlevele és a hatalommegosztást kimondó törvények kötelezik arra, hogy ne tőrjön abba a magasságba, ahol a Szent Korona mint közjogi absztrakció áll.
De a Szent Korona nemcsak közjogi absztrakció (az államhatalom alanya), hanem élő organizmus. Test, melynek részei, tagjai vannak. A történelmi Magyarországon tagjai voltak mindazok, akik részesei lehettek a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak a történelmi magyar államban: a király és a politikai magyar nemzet: 1848-ig a nemesség, 1848, illetve 1867 után származásra és nemzetiségre való tekintet nélkül az ország minden szavazó polgára.
Ma tagjai mindazok, akik leszármazottai a Szent Korona egykori tagjainak. (És itt felhívjuk a figyelmet arra, hogy nem mond ellent a Szent Korona tanának, hogy a választójog kérdésében is érvényesüljön a jogkiterjesztés elve. Ez elvnek ismeretében természetesnek tűnik, hogy a Szentkorona-tan szellemében is el lehet fogadni az általános választójogot. De arra is felhívjuk a figyelmet, hogy az általános választójoggal mennyire vissza lehet élni. Az írott és elektronikus média manipuláló lehetőségei egyre korlátlanabbak.)
A Szentkorona-tagság közjogi fogalmának felmérhetetlen a jelentősége: legfőbb garanciája a hatalommegosztás végérvényességének, megtörhetetlenségének.
A magyar állam szuverenitását, területi épségét az garantálta, hogy a Szentkorona-tanban nemcsak a király és a politikai nemzet tekintettek a Szent Korona tagjainak, hanem a területek is: országok (a Magyar Királysághoz tartozók és a vazallusállamok), tartományok, városok.
A koronázás hitelesen szemlélteti a nemzetnek és a királynak a Szentkorona-tan által meghatározott viszonyát. A nemzet mint a Szent Korona (a főhatalom alanya mint legmagasabb rangú jogi személy; így is mondhatnánk: legmagasabb közjogi méltóság) alaptényezője átruházza a királyra a Szent Koronában foglalt királyi felségjogokat, a hatalom egy részét, e hatalom gyakorlásának a jogát, azaz a koronázással avatja a királyt a Szent Korona másik főtényezőjévé. A király pedig a koronázáskor hitlevelet ad ki s esküt tesz arra, hogy mind a végrehajtó, mind a törvényhozó hatalmat megosztja a nemzet képviselőivel, azaz nem zárja ki a Szent Koronából a nemzetet, nem fogja megkísérelni a főhatalom megszerzését, azt meghagyja annak, aki a közjogban fölöttese: a Szent Koronának.

A koronázás kérdése nyilván eszünkbe juttatja a királyválasztás kérdését. A Szentkorona-tannak köszönhető, hogy nem vált végzetessé, hogy a magyar nemzet évszázadokra lemondott a királyválasztási jogáról. (A Habsburg-korra gondolunk, természetesen.) Miképpen? A Szent Korona tana megkívánta, hogy a koronázás központi gondolata a hatalom átruházott volta legyen. A királyi hitlevél és a koronázási eskü az ebből levont következtetéseket tartalmazza.
A Szentkorona-tagság fogalma összefüggésben van *a Szent Korona tulajdonjogával, melynek alapelve: Minden birtokjog gyökere a Szent Koronában van, következésképp a birtok a Szent Koronára száll vissza.*

A Szent Korona tulajdonjoga egyébként azt is jelentette, hogy Magyarország területén idegen állampolgár nem bírhatott földtulajdont. (Ha nem így lett volna, Magyarországot a Habsburg-korban valószínűleg olcsón felvásárolták volna.)
Ennek látszólag ellent mond az a tény, hogy külföldről betelepített családoknak a király földet adományozhatott... Sok példát fel tudunk hozni erre.
Az ellentmondást annak ismeretében oldhatjuk fel, hogy a megadományozottak már csak mint a Szent Korona tagjai (tehát mint magyar állampolgárok) válhattak Magyarországon földbirtokosokká.
Hogy is volt ez?
A honosítás, az ún. indigénák befogadása tulajdonképpen a Szent Korona jogaihoz tartozott, hiszen honosítást is a Szent Koronának tett szolgálatokra hivatkozva kérhetett a király az országgyűléstől, s az így jutalomképpen honosított és megadományozott tagjává is vált a Szent Koronának, miután ünnepélyes esküt tett arra, hogy „az ország törvényeinek mindenben engedelmeskedni fog, és ennek az országnak a szabadságait tehetségéhez képest meg fogja védeni, és azok ellenére semmit sem fog elkövetni, az országból annak semmi várát és semmi részét sem fogja elidegeníteni, hanem egész igyekezettel azon lesz, hogy az elidegenítetteket visszaszerezze." (1550: 77. törvénycikk.)
Lássuk, hogyan foglalták bele Rueber János és Poppel László honosítását Miksa 1572. évi első dekrétumának 10. törvénycikkébe:
„Végezetül, miután Ő császári felsége az ország karainak és rendeinek jóakaratúlag azt ajánlotta, hogy Pixendorffi Rueber János és Lobkoviczi Poppel László urakat maguk közé fogadnák s valóságos és kétségtelen országlakókká tenni szíveskednének:
1 §. A főpap és báró urak, nemesek és az ország többi karai és rendei, *megemlékezvén azokról a hűséges szolgálatokról, amelyeket ez a Rueber János úr a magyar szent koronának* több helyütt derekasan és vitézül teljesített.
2. §. Mind pedig azokról az önzetlen érdemekről is, amelyekkel az említett Poppel úr családja régtől fogva magát a felséges magyar királyok előtt ajánlatossá tette; őket (előbb a szokott esküt a maguk és örököseik nevében velük letétetvén) valóságos magyarokká teszik és jelentik ki." (Az én kiemelésem - K. I.)

Természetesen nemcsak a honosítási törvény védte a magyar földtulajdont, hanem az ősiség törvénye is, mégpedig hosszú évszázadokon át...
Mindeddig tulajdonképpen csak a földtulajdonjog kérdésével foglalkoztunk. Tegyük ezért nyomban hozzá a fentiekhez, hogy nemcsak a földtulajdon volt a Szent Koronáé, hanem a stratégiai fontosságú iparágak (pl. a bányaipar) vagyonával kapcsolatos jogok összessége is a Szent Koronát illette. És miképpen régen a bányák, kamarák jövedelmei is a Szent Korona tulajdonának elidegeníthetetlen részei voltak, ma a mai stratégiai fontosságú iparágak vagyonával kapcsolatos jogok összessége illeti a Szent Koronát.

Folytathatnánk tanulmányunkat a Szent Korona-tan más fontos kérdései bemutatásával, ám ez alkalommal nincs időnk. Következzék inkább előadásunk utolsó, de talán legidőszerűbb kérdése: a jogfolytonosságé...
Induljunk ki abból, hogy a *törvénysértés jogot nem alapít* elve alapján a magyar történelemben mindig helyreállt a jogfolytonosság, ami annyit jelentett, hogy az abszolutizmus megszűnése után a magyar nemzet hivatott képviselői országgyűlésen, illetve nemzetgyűlésen meg nem történtté nyilvánítottak mindent, ami az abszolutizmus idején a látszat-törvényhozás terén történt. Könnyen bizonyítható, hogy a Mohács utáni nehéz évszázadokban a magyar államiság azért maradt meg, mert eleink a jogfolytonosságot sohasem mulasztották el helyreállítani. Jogfolytonosságot állított helyre a magyar nemzet I. Lipót korában, II. József után, 1791-ben,1867-ben, 1920-ban.

1944 márciusától 1990-ig idegen hatalom megszállása tette lehetetlenné Magyarországon a törvényes jogalkotást. Az 1944 márciusában megszakadt jogfolytonosságot ezért 1990-ben lehetett volna helyreállítani.
Ám a rendszerváltoztatás hangadói a jogfolytonosság jelentőségét nem tudták felfogni: Nem állították helyre a jogfolytonosságot, elfogadták azt a kényelmesnek tűnő megoldást, hogy a történelmi magyar közjog helyét továbbra is a szinte ötlet-szerűen kölcsönzött és ötletszerűen, persze gyakran változtatott idegen jog foglalja el.

Mit kellett volna tennie a magyar nemzetnek 1990-ben? A Szentkorona-tan szellemében, annak tantételei tiszteletben tartásával hozzá kellett volna kezdenie a jogfolytonosság helyreállításához, nem országgyűlésen, hanem jogfolytonossághelyreállító nemzetgyűlésen.
Miért a Szent Korona tanának szellemében, annak tantételei tiszteletben tartásával? Mert a Szent Korona, mint jogi személy továbbra is a magyar államhatalom alanya, s így *a Szentkorona-tan nem csak emléke egy dicsőbb magyar múltnak, hanem érvényben levő, kötelező erejű közjogi tan...*
Kezdhetnénk ennek bizonyítását a Szentkorona-tan azon tétele hangsúlyozásával, mely szerint miképpen a király sem, a nemzet sem határozhatja meg a Szent Koronához való viszonyát... De nem szorul bizonyításra, hogy a Szent Korona közjogi tana ma is kötelező erejű. Hisz *a magyar nemzet törvényes képviselői a Szent Koronát sosem tagadták meg, s a Szentkorona-tant sem hatálytalanította soha alkotmányosan összeült magyar nemzetgyűlés vagy országgyűlés...*
Nem könnyű felfogni, hogy az 1990. évi rendszerváltozáskor a magyar nemzet képviselői miért riadtak vissza attól, hogy a jogfolytonosság helyreállításának kérdését érdemben felvessék. Annak ellenére nem, hogy *a jogfolytonosság helyreállítása, tudjuk, nem oldható meg egykönnyen*, de még a helyreállításnak tervezete sem vethető papírra egyik napról a másikra...
Igen, nem könnyen felfogható és nem könnyen kivitelezhető kérdésről beszélek. De legalább a jogfolytonosság helyreállításának a szándékát ki kellett volna azonnal nyilatkoztatniuk azoknak, akiknek megadatott, hogy felelős beosztásban részt vállalhassanak a rendszerváltoztatás irányításában.
A jogfolytonossághoz való ragaszkodásról egyébként senki sem állíthatta volna még csak azt sem, hogy magyar sajátosság. Van angol jogfolytonosság, van spanyol jogfolytonosság stb. És ma sem neheztel a világ sem az angolokra, sem spanyolokra, mert nem mondanak le régi közjogukkal való folytonosságról. A jogfolytonosságot, persze, lehet tagadni. De a jogfolytonosság tagadása nem más, mint a törvények megvetése. Egy jogfolytonosságot vállaló országban a törvény gyémántból van, egy jogfolytonosságot tagadó országban üvegből. Legsúlyosabb aggodalmunk: Nem másra, mint a magyar nemzet akaratára hivatkozva semmisítenék meg a jogfolytonosság-helyreállítás ellenzői a méltán nagy hírű történelmi magyar alkotmányt. A magyar nemzet többsége pedig elámítottan hallgat vagy bólogat. A népszuverenitás elvének félreértelmezésével ámították el.

Igen, most felvetettem a népszuverenitás elvének a nagyon is bonyolult kérdését. Nem tehettem mást, hiszen ma nálunk sokan „alkotmányozni" akarnak, s „alkotmányozóink" abból indulnak ki, hogy a népszuverenitás nem lehet korlátozott, annak ellenére nem, hogy a mintaállamok közül háromban a közjog alappillére éppen a népszuverenitás korlátozottsága. Éppen az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában és Franciaországban. Ki merné felvetni ezen országokban, hogy az alkotmányt cseréljék ki. Mondjuk a belga alkotmányra.
Miért szabadabb (a népszuverenitás elvének tökéletes érvényesítésére érettebb) „alkotmányozóink" szerint a magyar nemzet, mint a francia, angol a vagy amerikai nemzet? Mert ha nem szabadabb, akkor nem tagadhatja meg a történelmi magyar alkotmányt, nem

tagadhatja meg saját múltját. *Nem cserélheti ki a tulajdonában levő aranyat azonos súlyú agyagra.*
A történelmi magyar alkotmány megsemmisítésének hívei figyelmét a következőkre hívhatjuk fel:
Fejtett közjoggal, alkotmánnyal, közjogi intézményrendszerrel bíró államokban (így az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban) a népszuverenitás nem teljes, hanem korlátozott, hiszen az alkotmányt (legyen az írott, mint az Amerikai Egyesült Államoké, vagy történelmi, mint Angliáé) ezen országokban nem lehet megsemmisíteni (hatálytalanítani, kicserélni stb.) a népfelség elvére hivatkozva - és semmiféle népszavazás eredményére és semmiféle nemzetgyűlés vagy országgyűlés határozatára hivatkozva. Hasonlóképpen a II. világháború utáni Magyarországon sem lehetett volna a történelmi magyar alkotmányt megsemmisíteni....

Kérdezhetjük: akik most elvárnák a magyar nemzettől, hogy népszavazáson erősítse meg, hogy nem ragaszkodik ahhoz, amit már 1946-ban elvettek tőle, talán már el is hitették önmagukkal, hogy 1946-ban a magyar nemzetnek legfőbb gondja volt, hogy múltjának legszebb alkotását: a történelmi magyar alkotmányt végre megtagadhassa? A döntő kérdésnek tehát az tűnik, hogy mi is történt 1946-ban?
Egy Dzsugasvili nevű politikus (ismertebb neve: Joszif Visszarionovics Sztálin) eldönti Moszkvában, hogy a hadserege által megszállt országok mindegyike köztársaság lesz. Miképpen hangzott el a parancs, nem tudom. Még a korabeli magyar államférfiú, a köztársaságpárti Nagy Ferenc sem tudta, hogy pontosan miképpen hangzott el...
De nyomasztotta, hogy nem népakaratot, hanem parancsot teljesítenek. És feltehetjük a következő kérdést is: Miképpen válhat a jelenkori magyar közjog alapjává egy idegen ország leghírhedtebb diktátorának a parancsa? Legfontosabb kérdésünk tehát az: Mi legyen a jövendő magyar közjogának alapja? Valóban Sztálin parancsa?
Nem. A magyar nemzetnek nem kell feltétlenül éppen azt a megoldást választania, amelyik együtt jár mindannak a tagadásával, ami múltjában értékes. *Ragaszkodhat a sajátosan magyar közjoghoz, a történelmi magyar alkotmányhoz, a Szent Korona tanához - semmi másra, mint önvédelmi ösztönére hallgatván, s kijelentvén, hogy ami történelme során a legveszélyesebb helyzetekben mindig megmentette, az nem megsemmisítendő, nem kicserélendő.*
Ez esetben a magyar jogfejlődés, jogfelfogás alapelvei alapján a jövendő magyar politika irányítói, illetve a magyar nemzet képviselői egyszer csak oktalannak és jogszerűtlennek fogják nyilvánítani az ezeréves magyar jog és az egész magyar történelem megtagadását, és - helyreállítva a közjogfolytonosságot a Szent Korona védelme alatt, a Szent Korona tana által érvényesülő törvénysértés jogot nem alapít elve álapján - megteremti a közjogi feltételeit a magyar nemzet megmaradásának, megerősödésének.
Hozzuk fel még századunk legjelentősebb esztergomi érsekének, Mindszenty Józsefnek a példáját, aki a jogfolytonosságot nemcsak a közjogban, hanem a hitéletben is helyre akarta állítani - a Regnum Marianum felvetésével.
Ne másra próbáljuk ráébreszteni az összmagyarságot, mint arra, hogy minőségibb életet kell élnie, azaz vissza kell térnie Istenhez, meg kell becsülnie Isten ajándékát: a Szent Koronát... És elgondolkozhatunk azon is, mit jelent, milyen következményekkel járhat annak megtagadása, akit Isten küldött...

Ha méltóképpen válaszolunk e kérdésekre, akkor nyilvánvalóvá válik, miért olyan fontos ma a Szent Korona megbecsültetéséért folytatott küzdelem. E küzdelemben természetesen nagyon nagy az egyházak szerepe. Felekezetre való tekintet nélkül...
A magyar keresztény egyházak tevékenysége középpontjában úgy kell a Szent Koronának

állnia, hogy kétség ne férhessen ahhoz, hogy a Szent Korona misztériumában nincs különbség katolikus és református egyházak között...

(*Szívesen vesszük, ha Olvasóink közül bárki hozzászól Kovács István történelmi indíttatású, költői soraihoz. A szerk.)*

******

Szamosújvár 300 éves

1700-2000

Akárcsak az egyének, úgy az államok és városok életében is vannak a Gondviselés által elérhető évfordulók, amelyeknek méltó megünneplése kötelességszerű feladat a mindenkori nemzedékek számára. Az Erdélybe települt örmények által 1700-ban alapított Szamosújvár városa 2000-ben tölti be születésének és fennállásának harmadik évszázadát, amely különleges alkalom eddigi életutunk eseményeinek felidézésére, megvalósításainak számbavételére és kiértékelésére. Mindezek jelenkori létünk és további teendőink kijelölésének alapjait is képezhetik.
A kerek évforduló jegyében és a sikeres jubileum érdekében az Armenia szerkesztősége szoros együttműködés reményében a továbbiakban is keresi kapcsolatait munkatársaival, olvasóival és barátaival, határokon innen és túl. A jubileumi eseményre vonatkozó, önök által is beküldött anyagokat folyamatosan adjuk közre, ugyanakkor a Szamosújváron sorra kerülő ünnepi megnyilvánulások időpontjáról és ezek lezajlásáról hűségesen beszámolunk.

Arménia szerkesztősége, Szamosújvár

******

Zárug István-emlékverseny

Gyönyörű időben került sor szombaton Gyergyószentmiklóson a több mint 130 óvodás és diák benevezésével megtartott lesikló versenyre. A magasbükki pályán /5 km/ szervezett verseny fő támogatói ez alkalommal is a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a Bacardi-Martini Hungary Kft, illetve ifj. Zárug István mérnök és gyermekei voltak. A késő délutánig tartó versenyre Csíkszeredából két csapat, Maroshévízről és Gyergyószentmiklósról egy-egy csapat nevezett be. Bár a rendezők 30 fős csapatok érkezését kérték, végül senkit nem utasítottak vissza a vendégek közül, inkább saját versenyzőikből nem indítottak még többet, azzal a gondolattal, hogy a Zárug István-emlékverseny célja elsősorban a síelés népszerűsítése, hogy részvételre, tapasztalatcserére és a sízők közötti barátság erősítésére összpontosítson.
A bőkezű támogatók sok szép ajándékkal elsősorban a népszerűsítést célozták meg, Zárug István szellemét idézték, aki szinte megszállottként rakta le azokat az alapokat, amelyeknek eredményeként 2000. február 11-13. között fennállásának 75. évfordulóját ünnepelheti a gyergyói sísport. A sok résztvevő és a felvonó meghibásodása miatt elmaradt a nagyobbak versenye, a tervezett 8 csoport helyett 5 csoport számára szervezhettek megmérettetést. (A résztvevő csapatok: Csíkszeredai Tanulók Klubja-Favory, Csíkszeredai Iskolás Sportklub, Maroshévíz, Gyergyószentmiklósi Síegylet).

Bajha György

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása támogatásaként több mint 30 gyermek örülhetett az értékes díjaknak, melyek minden kategóriában azonosak voltak: az első és második díj különböző méretű, színű és értékű hátizsák, a harmadik díjként tetszetős

kosárlabda. A kicsik közül többen a harmadik díjat szerették volna megkapni, annyira tetszettek a színes kosárlabdák.
A 135 gyermek közül a legkisebb 3 éves, a legnagyobb 18 éves volt. Izgultak, síztek, örültek és szívet melengető volt a csillogás a szemükben. Úgy éreztük, ehhez mi is hozzájárultunk; a Zárug név fennmaradásával együtt a magyar-örmények létezésének hírét is magával viszi ez a generáció.

Zárug Orsolya

******

Segítség, Rubens! – De melyik?

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a BÖKÖT illetve az EŐGYKE továbbra is folytatja a szamosújvári templom biztonsági berendezésének költségeire a gyűjtést. Mint már közöltük, a román állam azzal a feltétellel adta át a képet, hogy elhelyezéséről és őrzéséről megfelelően gondoskodnak.
Ez egyebek között korszerű, elektronikus biztonsági berendezés alkalmazását jelenti. Szükség van tehát támogatásunkra, hogy ezt a szamosújváriak képesek legyenek megfizetni.
Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek januári számában közöltük a szóban forgó képet, Szongott Kristóf Szamosújvár Szab. Kir. város Monográfiája című munkájának harmadik kötetéből, az eredeti, 1901-es kiadás alapján. Abból indultunk ki, hogy a végletekig pontos, nagytudósú Szongott Kristóf - ráadásul helyben, Szamosújvárott működvén - jó képet közölt.
A szamosújvári ARMENIA időszaki szemle, amely a helybeli Pro-Armenia Alapítvány kiadásában jelenik meg, 2000. január 30-i számában ismerteti a kép ünnepélyes visszatértét... ám 8-9. oldalán első pillantásra is láthatóan más képet közöl "Rubens-kép" aláírással. Abból indulunk ki, hogy akik ott, helyben élnek, jó képet közölnek, ismerik-tudják, milyen is az a kép.
A tanácstalanság eloszlatását bárki hozzáértőtől várjuk és örömmel közöljük.

******

Nyílt levél

dr. Garaguly István elnök Úrnak,
Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Tisztelt Elnök Úr!

A millenniumi év első hónapja végén küldött különös levelét megkaptam és döbbenetemnek, véleményemnek ezúton nyílt levél formájában látom szükségét hangot adni, hogy felhívjam mások figyelmét is az abban rejlő csúsztatásokra (nemes és dicséretes célkitűzések mögé becsempészni tisztességtelen szándékokat, megtévesztve a jóhiszemű embereket).

Levelemet nemcsak személyes indíttatásból írom, hanem az Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek 1999. augusztusi számának mellékleteként kiküldött és közel félezer aláírt, visszaküldött nyilatkozat felhatalmazása alapján is.
Idézetek az Ön által írott levélből:

"A Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezésében 2000 szeptemberében meg kívánjuk jelentetni az *örmény szertartás* szerint énekelt és olvasott Szent Liturgia szöveg- és kottaanyagát olyan szerkezetben, amely lehetővé teszi azt, hogy a hívek - legyenek bár örmény, vagy magyar anyanyelvűek - a Szentmise folyamatát nyomon követve az Eukarisztia

ünneplésébe minél teljesebben bekapcsolódjanak."
"A könyv megjelentetésével az a célunk, hogy a 2000. Jubileumi Szent Évben a magyarországi örmény (katolikus és apostoli) híveknek legyen jól használható és mindenki által hozzáférhető, az *ősi Szent Liturgiába* való bekapcsolódást mind örmény, mind a magyar anyanyelvűek számára lehetővé tevő énekes misekönyve..."
"A kifejezetten hívek használatára szánt misekönyv Poghosz Kondjanian C.M. Vind, a Bécsi Mechitaristák Generális Apátjának intenciói alapján és jóváhagyásával, P. Vahan Hovagimian és P. Leszkovszky Pál atyák segítő közreműködésével az *Orlay utcai Örmény Templom* kórusa által jelenleg is használt, *dr. Guzsik Tamás* által szerkesztett "Örmény-Magyar Misekönyv és Énektár" anyagának és szerkesztési szempontjainak felhasználásával készül. " (az idézetekben lévő kiemelések tőlem - Dr. I.S.)

A nyílt levél külső olvasóinak tisztánlátása érdekében tudni kell, hogy a világon több örmény egyház létezik, az "örmény" jelző a vallás, a liturgia, a szertartások vonatkozásában csak mint gyűjtő fogalom létezik. A konkrét egyházakat (apostoli, katolikus, stb.) megkülönböztető jelzőket a pontos megnevezéshez használni kell. Az időrendi sorrendből következtetve az "ősi" jelző az apostolit illeti meg, hiszen ebből kiszakadva, később keletkezett a katolikus.

Megdöbbent, hogy mindazok után, amit a hazai örmény szertartású, római katolikus örmény hívek ellen az elmúlt időben elkövettek, még mindig nem elég.
Mindenkinek lelkiismereti ügye, "levetkőzni" vallását és más vallást választani, illetve kreálni egy új vallást.

A HIT nem tréfa. Ön, tisztelt Elnök Úr, 1998. nyarán - eléggé érdekes módon - alapítója és egyházközségi tanácsának aljegyzője lett egy új egyháznak (Magyarországi Örmény Egyház), amelynek hitelvei, rítusa nem ismertek. Annyi egyértelmű, hogy az új egyház nem tartozik a katolikus egyház sorába, mert a Katolikus Egyháztól elhatárolta magát. Eddig Ön - tudomásom szerint - katolikus volt, azóta nem tudom, minek kell neveznem.
Vélhetően Ön egy, a maga útján járó, kialakulóban lévő, önmagát kereső örmény egyháznak a tagja, amelynek - ismétlem - még nem ismertek rítusai, énekei, hitelvei.
Ha szó szerint veszem az Ön elnevezésre vonatkozó elméletét, akkor azt kell feltételeznem, hogy Ön "örmény" vallású. (Örmény Egyház)

A nem útkereső örmények hazánkban majd 100 %-ban katolikusok immár 300 éve, akiknek ősei adományaiból és Kádár Dániel apátplébános gyűjtéséből épült fel az Orlay utcai Budapesti Örmény Katolikus Templom és Lelkészség. Nem Örmény Templom, ahogy írja levelében, hanem Örmény Katolikus Templom. És a szentmise - ahogy a régi V. ker. Semmelweis u. 9. szám alatti templomunkban is - örmény szertartás szerinti római katolikus. A misét nagyrészt magyar nyelven celebrálta Kádár Atya, hiszen a hívek ezt szokták meg, ezt értették és szerették.

Ön, a levelében írtak szerint a "magyarországi (katolikus és apostoli) hívek közösségének" kíván énekes misekönyvet kiadatni, hogy közösen együtt imádkozva ünnepelhessük meg az örmény kereszténység 1700 éves jubileumát.
Nagyon szép törekvés. De így, hogy az Ősi Szent Liturgia címszó alatt (ami pontos olvasatban az apostolit jelenti) összeállítanak egy misekönyvet, ezáltal burkoltan hivatalossá teszi a katolikus hívek számára az apostoli rítust. Ezzel nem csinál mást, mint súlyosan megsérti a katolikus hazai örménység vallásszabadságát és félrevezeti a gyanútlan embereket. Vélelmezésemet az is alátámasztja, hogy a misekönyvet dr. Guzsik Tamás anyagából és szerkesztési szempontjainak felhasználásával kívánja megjelentetni, aki szintén elhagyta

katolikus vallását és az új egyház alapítója lett.
Ismét hangsúlyozom, a Magyarországi Örmény Egyház létrehozása belügyük. Hazánkban vallásszabadság van. De ahhoz nincs joguk, hogy a katolikus templomunkat elfoglalják, katolikus szertartásunkat megváltoztassák.
Dicséretes lenne, ha Ön és egyházalapító társai - akik nagy százalékban még csak nem is örmények - kialakítanák hitelveiket, a közös hitelveik szerinti szertartást és azt saját anyagi felajánlásaik eredményeként misekönyvben is kiadhatják.
Amennyiben ehhez támogatást kérnek, katolikus keresztény testvéreiktől, akkor ezt nyíltan közöljék.
Csak öntsünk tiszta vizet a pohárba.

Ami pedig az örmény kereszténység 1700 éves jubileumának ünneplését illeti, szintén nem szabad összekeverni a fogalmakat.
Mi, hazai örmény gyökerű katolikusok ugyanúgy büszkék vagyunk őseinkre, kereszténységükre és méltóképpen meg fogjuk ünnepelni azt, mint ahogyan minden évben konferenciát szervezünk és tartunk egyházi témakörben. (Nem kizárt, hogy mi is kiadjuk katolikus misekönyvünket.)
A katolikusok a saját szertartásuk szerint akarják megünnepelni az 1700 éves évfordulót, - saját templomukban - mint ahogy Önök a saját - egyenlőre általam ismeretlen rítusuk szerint az ismeretlen imaházukban.
A Szent Év véleményünk szerint nem azt jelenti, hogy Jereván elfoglalja Rómát vagy fordítva és kialakul egy vallás. A Szent Év csak közeledést és békességesebb egymás melletti hitélet gyakorlást jelent.
Zavaros a feltehetőleg körlevélként kiküldött levelében említett "Örmény-Magyar Misekönyv és Énektár" közreműködőinek sora is. Ön olyan személyeket említ meg, akik közül mind a bécsi mechitarista főapát úr, mind a kinevezett plébános úr kifejezetten elhatárolódtak ezen új egyháztól és ezt a hazai katolikus egyház tudomására is hozták. Nevük ilyetén felhasználása mások megtévesztését szolgálja.
A magam részéről tiltakozásomat fejezem ki ezen félrevezető eljárás ellen, amely alkalmas arra, hogy jóhiszemű embereket megtévesszen, ugyanúgy, mint a Magyarországi Örmény Egyház felhívása a jövedelemadó 1 %-ának felajánlására. Önöknek nincs joga a hazai "egész örmény közösségünk" érdekeire hivatkozni, csupán egy kis létszámú, számunkra ismeretlen céllal és hitelvek szerint, nagyrészt nem örmény származásúakból alakult csoport érdekében.
Bp. 2000. febr. 7.

dr. Issekutz Sarolta

<><><>

Lapzárta után értesültünk, hogy az Ararát c. lap 2000. január 31-i dátummal megjelent számában igaztalan, csúnya támadást intézett Szongoth Gábor ellen, a Fővárosi Örmény Klub 1999. december 16-i estjével kapcsolatban. A kérdésre következő számunkban visszatérünk.

<><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70. Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek

A **Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa**

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 37. szám
2000 március

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. emeleti zeneterembe.

******

Március
Könyörgés az örmény liturgiából

E hónapban emlékezünk meg arról a bibliai eseményről, hogy Gábor főangyal örömhírt vitt Máriának: ő lesz Jézus édesanyja. Az örömhírt, hogy Jézus sokunkban megszülethessen, ma is hirdetni kell és hirdetik is. Valinak, akiknek kifejezetten ez a hivatásuk, értük így könyörög az egyház:

"Imádkozzunk az Úrhoz a papokért, szerzetespapokért, szerpapokért, kántorokért és az egész egyházi rendért. Uram, irgalmazz!"

Ám a hivatalos, a szolgálati papságon kívül ott a királyi papság, melynek mindannyian részesei vagyunk, s nekünk is feladatunk az evangélium igazságának hirdetése. Ezt legjobban annak megélésével, életünk példájával tudjuk teljesíteni. Nagyon fontos ez és igen komolyan kell vennünk.

Dr. Sasvári László

******

Előző számunkban ígértük, hogy Wass Albert szellemi hagyatékához és leveleinek közléséhez visszatérünk

Wass Albert: TE ÉS A VILÁG
(egy könyv előzetes szövege)

Vékony kis könyvet tart kezében az olvasó, mely igazi, Wass Albert-i gyöngyszem.
1947-ben jelent meg először, s azóta valódi könyvritkaság. Akiket már megérintett a szerző könyveinek szépsége, azok a vadász szenvedélyével keresik-kutatják újabb és újabb műveit. Hogy miért ez az olthatatlan vágy? Mert Wass Albert maga a tiszta forrás, s sorsunkért féltve munkálkodó előd. Írásművészete egyként "bibliás" költészet és a szemtanú ízesen megfogalmazott történetírása. A "Te és a Világ" derűs bölcsességek, lélekemelő gondolatok

és atyai tanítások könyve, intelem, hitvallás és útravaló. Műfajában méltó folytatója annak a hagyománynak, amelyet István király, Kölcsey Ferenc és Széchenyi István teremtett.

Az író születésénél fogyva ugyan maga is főnemesi származású, az igazi elékelőséget számára mégsem ruha vagy hivatal, de belső előkelőség jelenti. Meggyőzően vall erről, miként embernek Istenhez, természethez és embertársaihoz való kapcsolatáról s a törvényekről, amelyeket tudnunk kell lelkünk békéjének megvalósításához. Segít tisztázni fontos fogalmakat maga és az önkéntes száműzetésben csüggedni látszó társai számára, s közben felvillan előttünk életrajzának egy-egy részlete is, ahogyan ajtónyitáskor vetül fény egy rég járt szoba rejtelmeire.

Aki ismerte őt ifjú korában s hallotta még fiatalon szépen szólani, tökéletesen és felemelően: még az sem sejthette, hogy az író, ki úgy állt az erkölcs magaslatán, mint Erdély havasán a frissen hullott hó, majdan nemzete szellemi iránymutatójává magasodik.

„Ne mondjátok, hogy keressek magamnak máshol helyet a világban, mert nincsen ennek a világnak helye, ami az enyém volna, azon az egyen kívül."

Wass Albert

Wass Albert író

a Helikon Társaság tagja, elindult Válaszútról 1908-ban
Mindig hittel végzett, nemzetfenntartó erőfeszítéseinek tragikus sorsú útjáról végre hazatért szülőföldjére.
Hamvait a marosvécsi templom kriptájában helyezzük örök nyugalomra, 1999. augusztus 7-én, 11 órai kezdettel.
Adjon Isten békés nyugalmat!
A Wass család

Részlet a könyv bevezetőjéből

Ennek a kis írásnak az a célja, hogy visszavezessen Téged az igazi világhoz. Hogy kézen fogjon, mint testvér a testvért, és sorra mutasson mindent. S megkérjen rá: ne hidd, hogy csúnya és rossz a világ.
A világ szép és különös. Csak sok benne nagyon a beteg ember. Az izgága, az irigy, a gyűlölködő. A gonosztevő és a diktátor, az őrült és a hős. Fertőzik és rontják a világot, amennyire adottságaiktól kitelik. De egészen elrontani nem tudják mégsem, ha ezerszer is azt hirdeti a látszat.
Miért nem? Mert a Világ anyja a Természet s a természetben az ember nem egyéb, mint egy kis pajkos tréfa. Vigyázz tehát, hogy vidám tréfa maradj. Mert a gonosz tréfából tövis nő csupán, mely véresre sebez Téged s elcsúfítja a világot.

Részlet a **Te és az Isten** c. írásból

És ne gondolj szánalommal azokra, akik el akarják hitetni Veled, hogy nincs Isten.
Nincs, mert ez vagy amaz így történt. Mert romokban fekszik a házad, mert meghaltak sokan, akiket szerettél. Mert kevés a kenyér. Mert sok a nyomorúság. A világban, mondod, nincs igazság. És a Te világodat érted alatta. A Te külön világodat, ezt az aszfaltos, vízvezetékes, órabéres és gyárkéményes világot. A nyakkendős, nyúlszőrkalapos, szén-hiánnyal küzdő, műhelyszagú és paragrafusok közé zsúfolt világot. És elfelejted, hogy ezt a világot Te

csináltad magadnak, Te és a többi emberek, és így egyedül ti vagytok felelősek mindazért, ami benne történik.

Istennek semmi köze a házakhoz és az órabérekhez, az általad feltalált bombákhoz és drótsövényekhez, semmi köze ahhoz, hogy kapsz-e nyugdíjat vagy sem és hogy meg tudsz-e élni abból a fizetésből, amit a többi emberek adnak Neked az önként magadra vállalt munkáért. Isten bele sem néz a számlakönyveidbe, nem törődik a gépeiddel és talán azt sem tudja, hogy létezik az egyik vízcsepp milliomodik porszemén egy úgynevezett társadalmi rendszer, amit mesterségesen fölépítettél magadnak és amivel most nem vagy megelégedve. Ő a csillagrendszerekkel és az ibolyák gyökerével törődik csupán."

"Ha rosszul mennek tehát a dolgaid, ne csodálkozz. És főleg ne igyekezz Istenre hárítani a ballépésnek felelősségét. Szabad kezet kértél, s Ő, amennyire lehetett, szabad kezet adott. A lerombolt házakért, a drágaságért, a feketepiacért, a szénhiányért s azért, hogy pénz nélkül maradtál és vakarod a fejed: Ő igazán nem tehet. Talán nem is tud ezekről. Nem kíváncsi, hogy az Ő rendjén kívül, a sok milliárd vízcsepp közül az egyikben egy izgága kis moszatocska a maga önteltségéből mire végezte. Neki a hóvirágokra van gondja, meg a madarakra. A csillagokra és a fákra. Meg arra, hogy szüless és meghalj. És hogy a gyomrod - feltéve, ha mértéktelenségedben el nem rontottad - megemésszе az ételt, amit adsz neki. Nem felelős, ha a szíved idő előtt megunja pumpálni a véredet, mert hanyagul és könnyelműen elrontottad felesleges izgalmakkal, amiket a magad bosszantására sikerrel kiagyaltál.
Egyáltalán: az Istennek hagyj békét saját világoddal kapcsolatban. Nem várhatod, hogy Ő menjen hozzád, ha magad voltál az, aki fölényes emberi elmédre hivatkozva hátat fordítottál Neki. Te kell fölkeresd Őt, ha vissza akarsz Hozzá térni."

Közlésre bocsátom a gróf Wass Alberttől kapott leveleket.

Előzőleg néhány szóban felidézem azokat az emlékeket, amelyek eredményezték a vele való levelezésemet. Ezért megállítom az időt, visszamegyek a múltba és egy kellemesen eltöltött táborozás egyik rendezvényére emlékszem: ez a táborozás második napján gyújtott tábortűz volt.
Az 1942/43-as tanév tavaszi vakációjának első hetét a Kolozsvárhoz tartozó Lombi-tetőn szervezett táborban töltöttem. A tavasz abban az évben korán ébredt. Bokrok alján a sok májvirág csalogatott, hogy csokorba kössük, a gyümölcsfák lombkoronáit pedig gazdag termést ígérő virágok borították.
A tábortűz második napján kiránduláson vettünk részt, ismerkedtünk a táborunkból jól látszó Kolozsvárral, a kirándulás tájékozódási versennyel fejeződött be. Az este közeledtével mindegyik őrs feladatként kapta, hogy fát gyűjtsön a tábortűz megrendezéséhez. Magam elé képzelem most is az erdőben amfiteátrumszerűen kialakított helyet, ahová a fát kellett hordanunk. S mire leszállt az est, az őrök elfoglalták helyüket. Nemsokára a tábortűz lángjai magasra csaptak. A cserkészindulótól visszhangzott az erdő: "...amerre járunk, megterem a győzelem, a győzelem!" Ez volt az első tábortűz a számomra. Ilyen emléket hagyó eseményben eddig nem vettem részt. Gyermeki csodálkozás árasztott el, amikor gróf Wass Albert érkezését jelentették be. Nagy tapsvihar tört ki. De még nagyobb tapsvihar köszöntötte előadásának megkezdését.
Kedves emlék maradt számomra előadásának az a része, amikor a természetről beszélt. Az akkor még gazdag növény- és állatvilágot tárta elénk. Felhívta figyelmünket, hogy védjük csodás tájaink élővilágát. Később érlelődött meg bennem, hogy látóemberként hívta fel figyelmünket. A természet iránti szeretete és az érte való aggódás elkísért egész biológiatanári tevékenységem során. Amikor aztán lehetőség adódott és megtudtam a címét,

levelet írtam neki. Válaszlevelei bíztattak, jelezték, hogy helyes úton jártam és járok a már létesített állattani múzeumot illetően és a tervbe vett egyházi múzeum létesítését illetően is. Értékeltem segíteni akaró szándékát. De megelégedtem csak ennyivel is, mert tudomásomra jutott, hogy *Rontóember* akadályozta meg segítő szándékában.

Közlésre adom a nékem küldött leveleit azzal a céllal, hogy aki olvassa, lássa, milyen gondolatokat ébresztettek benne az általam írott levelek, ismerje meg életének egyes epizódjait, mindennapi gondjait, amelyek foglalkoztatták a soha viszont nem látott szülőföld íróját.
Bizonyára mindenki elgondolkodik azon, amikor a mindig hazafelé néző Wass Albert a hazatéréséről írt nekem: "...Aztán, ha befejeztem ezt az életet, ami most már hamarosan bekövetkezik, szelek szárnyán, csillag-ösvényen hazatérek újra a czegei tó partjára, s ott maradok kísértet formájában, míg csak világ a világ." Hazatért. Szomorú, hogy csak így térhetett haza.

E kedves emlék felidézése és a levelek közlése legyen tisztességadás az erdélyi Mezőség nagy írójának, aki az olvasók tízezreinek szívében talált otthonra. A továbbiakban beszéljenek levelei.

Ördöngösfüzes, 2000. január 2.
Lapohos András ny. tanár

1993. júl. 11.

Kedves jó Lapohos András!

Levelét köszönöm. Jól esik hírt kapni hajdani otthonunk vidékéről, különösen, ha jó hír. Ez pedig jó hír volt, mert arról tanúskodik, hogy megmaradt a jövendő csírája. Fölöttem bizony eltelt már az idő. A nyolcvanhatot taposom s ha Isten megsegít, nem leszek már itt sokáig. Egészségem megomlott, írni is csak nagyon nehezen tudok, de az vigasztal, hogy élek tovább fiaimban és könyveimben. Öt fiam van, egyik tábornok az amerikai hadseregben, másik a kormány tanácsadója keleteurópai kérdésekben (ez évente kétszer-háromszor Erdélybe is átjár hivatalos ügyekben). Megadom a címét, hogyha arra jár megint, keresse föl. 27 könyvem jelent meg magyarul, angolul, spanyolul és németül. Erdélyről szól majdnem valamennyi. Munkámat tehát befejeztem, ideje, hogy odébb álljak. Nem jó megöregedni és még rosszabb nyomoréknak lenni.
Ördöngösfüzesről sok szép emlékem van. Vadászni is jártam arra. A hajdani pap, neve sajnos, nem jut már eszembe, iskolatársam volt a kolozsvári ref. kollégiumban. Szívből örvendek a múzeumnak. Nagyon nagy szükség van erre. Úgy a tűzliliomot, mint a zergeboglárt jól ismerem. Nagyapám legelőjének sarkában, Mező Záhon (*sic! - a szerk.*), amit soha föl nem szántottak, volt még egy fél holdnyi "Bozsor-rózsa" is. Isten tudja, van-e még. Gyökerét még őseink hozták magukkal, sumérföldről.
Megbeszéltem fiammal, hogy keresse föl, amikor arra jár. Szeretnék néhányszáz dollárt küldeni a múzeum számára.
Orvosom kívánságára abba kell hagynom a levelet. Áldja meg, segítse meg a Jóisten!

További jó munkát kívánva üdvözli
Wass Albert

1993. aug. 14.

Kedves András barátom!

Köszönöm a fényképeket, a jókívánságokat és a zergeboglár-magvakat. A múzeummal

kapcsolatban: András fiam gyakorta utazik Erdélybe hivatalos ügyekben (ő a német kormány közgazdasági megbízottja Románia és Magyarország felé). Őt kértem meg, hogy keresse föl és biztosítson valami anyagi lehetőséget. A virágmagvakkal próbálkozni fogok. Azonban attól félek, hogy az itteni szubtrópusi éghajlat nem lesz megfelelő.
A jókívánság rám fér: újra megütött a guta, kezem kissé bénult újra. Hiába, a 86 évet érzem már.

Szeretettel
Wass Albert

Aston, 1995. május 30.
Kedves András Öcsém!
Hálás szível köszönöm úgy a levelet, mint a fényképet. Szép régi emlékeket ébresztett bennem a "tisztás". Előbbi leveledben küldtél egy térképet is, megkeresve azon a kérdéses tisztást. Majdnem biztos vagyok abban, hogy sátrat vertem azon a tisztáson is, nyár derekán, amikor őzbakra vadásztam ott.
Bizony ma már én sem vadászok többé. Kivénült a legény! Bár immár több mint hetven éve kopogok az írógépen, bizony mellé-mellé ütök a betűknek. Hiába, a nyolcvanhetediket taposom s volt múltamban sok olyan esztendő, ami tízszeresen számít, mint például amit a Hitler börtönében töltöttem, ahol azzal szórakoztak, hogy "vallatás" ürügye alatt jobb kezem ujjait tördelték sorba, vagy amikor kiküldtek a Pripjet (*sic! - nyilván Pripjaty-mocsár - a szerk.)* mocsaraiba mint huszártisztet s csak az ukránoknak köszönhetem, hogy életben maradtam.
Mindez a sok "élmény" nyomot hagyott azonban s most már jóformán írni is csak nehezen tudok. Utolsó könyvemet, életrajzomat, aminek VOLTAM lesz a neve, már "tollba mondom", ami lassan és döcögősen halad.
Lám, eltelt az idő a vénember fölött. Hívnak, hogy menjek el Magyarországra s keressem föl Erdélyt is. De nem megyek. Meg akarom őrizni emlékeimet, úgy ahogy megéltem azokat s látni a változott világot nem lenne jó. Barátaim sem élnek többé: Tamási Áron, Reményik Sándor, Dsida Jenő és a többiek régen eltávoztak.
Ma már ez a tavakkal, mocsarakkal, szarvasokkal, medvékkel és aligátorokkal megrakott "Ocala National Forest" ahol élek: ez az otthonom. Aztán, ha befejeztem ezt az életet, ami most már hamarosan bekövetkezik, "szelek szárnyán, csillag-ösvényen hazatérek újra a czegei tó partjára s ott maradok kísértet formájában, míg csak világ a világ. "
Tartson meg Benneteket a Jóisten, Öcsém!

Szeretettel köszönt a Vénember:
Albert bátyád

1995. augusztus 8.
Kedves András Öcsém!

Nocsak újra föladtam a Funtineli Boszorkányt, most talán mégis megérkezik. Az Erdélybe küldött könyveimmel ez bizony sokszor megesett már. Sajnos az okát is tudom. De lássuk, most talán átcsúszik. Az egyházi múzeum szép elgondolás, megpróbálok itt fölébreszteni néhány magyart. Talán összeszedünk erre a célra egy kis pénzmagot.
Az idő bizony egyre súlyosabban nehezedik reám. Az írás is már nehezen halad. Melléütök a betűknek. Nem jó megöregedni. További jó munkát kívánok és igyekezni fogok fölébreszteni néhány telt-zsebű magyart az "egyházi múzeum" céljára.

További jó munkát kívánva küldöm üdvözletemet.
Wass Albert

1995. november 2.

Kedves Öcsém - örömmel vettem leveledet és a küldött fényképet. András fiamnak írtam újra és címedet is megírtam újra. Az ő címe:
Sandmoor Weg 41. 2000 HAMBURG 56. Rendszerint azonban nincs otthon, mert nagyon elfoglalt ember. Tanít az egyetemen és ugyanakkor a német kormány gazdasági megbízottja, úgy Magyarország, mint Románia felé.
Ami engem illet: bizony vénülök ügyesen, itt az őserdőben, ahol élek. Egyetlen szomszédaim a rókák, farkasok, vaddisznók, szarvasok és párducok, na meg a tó aligátorai. Állami erdő, amiből csak hat hold az enyém, de a többi 450.000 valójában szintén az enyém, mert csak én élek itt, egyedül, veres kutyámmal, kinek Pajtás a neve és 17 éves. Vadászkutya - de már egyikünk se vadászik többé, csak ha a "szükség úgy hozza". Mint pl. tegnap: egy farkas meg akarta fogni fekete macskánkat, felkergette egy fára és meg kellett lőjem, hogy megmentődjek tőle, máskülönben visszatért volna a macskáért.
Egy másik "ellenségünk" pedig egy 5 méteres aligátor, amelyik a kutyát szeretné megenni s bár aligátorra tilalom van, előbb-utóbb meg kell szabaduljak ettől is, Pajtás érdekében. Szerencsére, ha meglövöm alásüllyed a vízbe és a halak megeszik.
Hát így élek itt, az őserdőben, egy öreg Ford kocsival, amelyik időnként bedöcög velem a városba, bevásárolni.
Az egyházi múzeumról beszéltem többekkel is és remélhetőleg küldenek anyagi segítséged hozzá!

Minden jót kívánva barátsággal köszönt:
Albert bátyád

1996 jan. l0.

Kedves jó András öcsém !

Nocsak, bizony jó ideje nem tudtam hírt adni magamról. A kilencvenes évek árnyékában megnehezedik az ember keze, lelassul az emberben az élet s ilyenkor a család megriad, mintha csak farkast látott volna a birkanyáj körül s beteszi a vénembert abba a kórháznak nevezett intézménybe, ahol tanult emberek a múlandóság okaival foglalkoznak. Innen kiszabadulva nyomban hozzá láttam ügyeim rendezéséhez s ezek között is elsősorban a füzesi múzeum elhanyagolt kérdéséhez. Ezt a fontos ügyet ma átadtam további gondozás céljából öt felnőtt fiamnak. Nevük és címük itt van: 1./ Vid /Wass de Czege/ 2217 Mulberry Road, SALEM, VA. 24153. Ő még jól beszél magyarul, 60 éves, ismeri Erdélyt.
2./ Huba /General Wass de Czege/ 54 éves, amerikai tábornok. Derék ember, de nagyon elfoglalt. 3./ Miklós, komputer specialista. 4./ Géza, magyar a felesége, tehát levelezni lehet vele is, három floridai vármegye "természetvédelmi felügyelője". Címe: POB 537, Cape Coral, Fl. 33910. 5./ Endre /Wass van Czege/ Németországban maradt, jól tud magyarul, felesége erdélyi leány, Hamburgban egyetemi tanár, olykor a német kormány átküldi Romániába is, mint közgazdasági szakértőt. Új címét nem tudom, de Vid fiam meg tudja írni. Megbíztam, hogy legközelebbi útja alkalmából keressen föl Füzesen.
Ezek a fiúk többet segíthetnek a múzeum dolgában, mint én. Kívánok tehát további jó munkát, sikert a múzeummal kapcsolatban és békességet az életedben, Öcsém.

Áldjon meg a Jóisten!
Szeretettel ***Albert bátyád***

1996. március 11.

Kedves jó András Öcsém !
Az egészségem nem a legjobb, az igaz, de nagyobb baj az öregség. Mikor muszka földön

akna robbant gépkocsim alatt, sajnos embereim egy német hadi-kórházba vittek, ahol azt mondták rólam, hogy "protoplazme megrázkódtatásom" (sic! - a szerk.) s mikor megkérdeztem mi baj jár ezzel, azt felelték közönyösen: "hát előbb-utóbb megbolondulok, s aligha érem meg az ötven esztendőt." Hát 88-at megértem s a bolondulás se következett még be, de egyéb, kisebb bajok kezdenek már háborgatni. De azért nem kell megijedni: akire szüksége van még a Jóistennek, az nem pusztul el hamar s nekem még van elintézni valóm ezen a földön. Egyike ezeknek a füzesi múzeum. Fiaimnak már megadtam a címedet s valamelyikük fölkeres hamarosan. De ennél többre is készülök.
Először is: szükségem van egy rövid történelemre is. Ördöngös Füzes történelmére. Még Nagyapámtól hallottam jó-régen, hogy a község 1200 éves magyar település, akárcsak Szék. Erre vall a népviselet is: kék zeke, fehér harisnya. A honfoglaló magyarok egyik lovas alakulatának volt ez az egyenruhája. Szeretnék azonban történelmi részleteket is megtudni, ha módod van erre.
Másik fontos kérdés: milyen formában lehet a segítséget eljuttatni oda anélkül, hogy nehézséget okozna? Erre is felelj meg. A többit mi elvégezzük itt.

Szeretettel köszönt:
Albert bátyád

U.i. Legkisebb fiam, aki német földön maradt az /anyjával/ a német állam "gazdasági és kereskedelmi megbízottja" Románia felé és évente többször utazik oda, hivatalosan. Felesége is Erdélyből való. Személyesen fog felkeresni.

******

Csiki Endre
az elfelejtett magyarörmény zeneszerző

Az erdélyi örménymagyarok zenei szerepének tárgyilagos fölmérését szeretném elősegíteni tanulmányaimmal. Elsőként *Visky János* kolozsvári születésű zeneszerző erdélyi éveit tártam föl egy 120 oldalas írásban.
Csiki Endrével 1975 óta foglalkozom és eddig mintegy 120 oldalas gépelt kéziratban foglaltam össze kutatásom eredményét.
Kezdettől észleltem a téma kivételes nehézségeit. Elsősorban Csiki zárkózott, szerény volta, de a szemtanúk elhunyta, a vidéki sajtó hiányos megjelenése vagy fellelhetősége, a két világháború és a politikai változások, melyek szétzilálták a korábban patriarchális légkörű erdélyi városokban a kutató számára a folytonosság biztató lehetőségét - mindezek nap-nap után akadályoztak munkámban.
Az erdélyi magyar zene-történelem kutatás érthetetlen mulasztása többek között a Csiki Endre elhunyta utáni időszak kihagyása. Szemtanúk, barátok, tanítványok, műveinek előadói, vagy kéziratainak őrzői sorban tűntek el az élők sorából, magukkal vivén Csiki Endre életének, műveinek nyomait, mozzanatait.

A több gyermekes családba született Endre a kolozsvári római katolikus elemi iskolát 1895-1898, az ugyancsak római katolikus főgimnáziumot 1898-1906 között látogatta, ott is érettségizett. Tanulmányi eredményei közepesek voltak, kivéve a számtant, melyből színtiszta 1. osztályzatot kapott egész gimnáziumi évei során. Érdekes, hogy a műénekkarban /ahogy nevezték az értesítőben/ - nem szerepel. A helybeli zenekonzervatóriumban 1898/99-ben *Ruzicska Ilona* zongoratanítványa - nála magatartás 1, szorgalom és előmenetel 2, zeneelmélet 3 érdemjegyekkel szerepel. Majd 1899-1901 között, két éven át *Farkas Ödön*nél tanul zongorázni, itt mindkét évben viselkedés és zeneelméletből 1, szorgalom és előmenetelből pedig 3-as osztályzattal zárták tanulmányait. Ezután innen kimarad és saját

bevallása szerint 2 1/2 évig a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem matematika és természet-tudományok szakán tanul. Majd az 1912/13. tanévben a budapesti Zeneakadémia zeneszerzésszakon *Weiner Leó* osztályában találjuk. A katonai szolgálat, majd a háború ellenben közbeszól.
Az első világháború végén, 1919-ben, rövid időre Csiki Endre *Bárd Oszkár* galgói házánál tartózkodott, szemtanúk szerint azonban az író-orvos családja hevesen ellenezte ezt, valószínű ezért döntött Csiki a közeli Désen való letelepedésre. Kezdetben számára valószínű a tervezett zongoratanítás, nem lehetett a megélhetés legbiztosabb forrása, ezt bizonyítja a sajtóban való sűrűbb jelentkezése. Ha a világháború előtt a versek, novellák voltak túlsúlyban, 1919 után a szépirodalmi termékek helyét a zeneesztétika, akusztika, sőt a népzenével kapcsolatos gondolatok foglalták el. Lassanként megalapozta hírnevét, így családalapításra is gondolhatott és végül egyik volt tanítványát - *Szendrői Ilonkát*, Szendrői Gyula gimnáziumi latin-tanár lányát - a szülők erőteljes ellenzése ellenére - feleségül vette 1923-ban. Sajnos a frigy nem bizonyult tartósnak, 1930-ban elváltak.
Ekkor 1928-ban indult be *Farádi Katus* -a Hellerau-Luxemburgi Intézet végzettje - zongoraművészeti tanfolyama Désen, melynek kíséretét Csiki Endre látta el zongora-improvizációival - az alkalomszerű próbákon és a föllépéseken nyilvános egyaránt. Ezen ritmikai iskola sikere kiterjedt Szamosújvárra is, hol Farádi Katus 1932-ben indított hasonló kurzust.
Az ilyen, alkalmi jellegű, mondjuk "mozgás-kísérő" zene mellett, kutatásaim eredményeként megállapítható, hogy Csiki Endre 1918-tól Kolozsvárra költözéséig - 1939-ig, évente újabb-újabb műveket komponált.
Mindez akkor Désen - mint ahogy egyik szemtanú mesélte - egy jelenség volt: a csikiendreség. Összességében mintegy 40 hangversenyt sikerült pontosítani. Kolozsvárra költözése után már alig komponált, vagy legalább is nyomát nem találjuk. Nagyobb sikereit zeneszerzőként mégis itt a Magyar Színházban: 1936-ban *A Cigány* népszínmű, majd 1938-ban *Áprily Lajos - Idahegyi pásztorok* kísérőzenéjével érte el.

A háború alatt házát telitalálat érte, összes kéziratos művei odavesztek, műfajok szerint talán a legérzékenyebb veszteség számunkra a zenekari kíséretű zongora-verseny pusztulása, hisz ez lett volna talán az első erdélyi magyar zeneszerző által írott zongoraverseny.
Életének utolsó korszakában a "Józsa Béla Athenaeum" zenei szakosztályának vezetője volt és az ő érdeme az ott megjelent munkásdalok kiadása. Szemtanúk szerint Csiki Endre felháborodva valamiért az igazságosság nevében emelte fel szavát. Ennek eredményeként bocsátották el munkahelyéről és "verték össze tévedésből", mely verés előbb kórházba, majd halálba juttatta. Ezt saját szavait idézve mesélték el legintimebb barátai. Valószínű, hogy az orvosok által korábban megállapított betegsége fennállt, de ezen legutóbbi "esemény" mindenképp felgyorsította a vég bekövetkeztét.
Nyughelyének sírkövét, a nevével bevésett fehéres márványt *Karácsonyi Emi* állíttatta saját költségén. E sírkő ezelőtt tíz évvel még a helyén volt, de utóbb eltűnt. Így a sír és a kő sorsáról továbbiakat már nem sikerült megtudnunk. Az EME és az Arménia Magyarörmény Baráti Társaság kegyeletbeli kötelessége a sírhely ügyének mielőbbi tisztázása és annak megjelölése.

Fancsali János
Budaörs, 2000. február 21.

******

A karácsonyi klubest...

"Lapzárta után érlesültünk, hogy az Ararát c. lap 2000. január 31-i dátummal megjelent

számában igaztalan, csúnya támadást intézett Szongoth Gábor ellen, a Fővárosi Örmény Klub 1999. december 16-i estjével kapcsolatban. A kérdésre következő számunkban visszatérünk." - ígértük februárban.

Az Ararát januári száma sérelmezi, hogy a BÖKÖT karácsonyi rendezvényére érkező *Avanesian Alex* országos elnököt *Szongoth Gábor* távozásra kérte. A Magyarok Háza zenetermében a Fővárosi Örmény Klub tartotta rendezvényét, amelynek rendezője egyedül az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, háziasszony és rendező *dr. Issekutz Sarolta.*

Meghívót mi nem küldtünk Avanesian Alex és társai részére, sőt közvetítőn keresztül előre megüzentük, hogy személye nem kívánatos a rendezvényen.
A cikket vélhetően félrevezetett újságíró vethette papírra (aláírás nélkül). Más okát ugyanis nem találjuk a szerző megdöbbenésének. Avanesian Alexet az emlékezetes esten nem "kiutasították", csupán **emlékeztették saját korábbi kinyilatkozására**.
Ehhez elég a számos dokumentum közül az 1997. nov. 6.-án írt levél utolsó bekezdését elolvasni (az Országos Örmény Önkormányzat fejléces papírján:)
"Mint az V. kerületi, mint az Országos Örmény Önkormányzat elnöke **elhatárolom magam minden olyan rendezvénytől**, amit a jövőben a Magyarok Világszövetsége székházában rendez dr. Issekutz Sarolta, akár teszi ezt, mint fővárosi elnök, akár, mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesületének elnöke. (Dátum, aláírás: A.A. elnök)" (kiemelés a szerk. - től) Csak egy oka lehetett Avanesian Alexnek a Magyarok Házában az EÖGYKE és a BÖKÖT rendezvényén való megjelenésének: pillanatnyi emlékezetkiesésben szenvedett. Ezért, jó szándékkal, emlékezetét fel kellett frissíteni.
Ezt tettük.
Az igazsághoz tartozik, hogy Szongoth Gábor a rendezvény háziasszonyának, dr. Issekutz Saroltának kérésére emlékeztette korábbi véleményére Avanesian Alexet.
Az emlékezet-kiesés azért is valószínűsíthető, mert Avanesian Alex a terembe lépve a klub háziasszonyát nem ismerte fel és rajta átnézve, köszönés nélkül ment el mellette.
Kérdezheti az olvasó: miért fordulhatott elő egyáltalán felhívás a távozásra, amikor a Füzetek minden számának címoldalán ott áll: ..."hívottan és hívatlanul" mindenkit szeretettel várunk klubdélutánjainkra ...?
Nos, az általános meghívó ***erkölcsileg*** talán mégsem vonatkozhat arra, aki az elmúlt három évben mindent megtett, hogy e közösség ne létezhessen.
1998 során és azóta is rendszeresen azt nyilatkozza az elnök a médiában, hogy mi az örmények közé furakodtunk, nem vagyunk örmények, csak az etnobiznisz érdekében valljuk magunkat örményeknek.
Elhatárolódik tőlünk.
A.A. a februári Ararát "Elöljáróban" c. cikkében a következőt írja: "T*öbbször leszögezte már az Országos Örmény Önkormányzat, hogy a magyarországi örmények legális szervezete a kisebbségi törvény szerint az OÖÖ és az Arménia Népe Kulturális Egyesület. Nincs hivatalos fóruma semmilyen más szerveződésnek. "*

Ha A.A. szerint az EÖGYKE (illetve a BÖKÖT) nem legális, akkor miért és hogyan akart részt venni azon az ominózus karácsonyi ünnepségen? Egy nem legális szervezet ünnepsége sem legális...

dr. Issekutz Sarolta

******

Ügyek, vádak, erkölcsök

Aesopus modorában:
"**A**" tett valamit, amit "**B**" nem helyeselt.
- Ne tedd, mert rossz! - figyelmeztette "**B**".
Erre "**A**" kikelt magából:
- Sértegetsz és mocskolódsz! - És tovább tette a rosszat.
Következmény: "**A**" azóta is neheztel "**B**"-re, mondván: sérteget és mocskolódik.

Az egész "EÖGYKE-füzetek" számot meg lehetne tölteni a témával. Hisszük: jobb, ha nem tesszük, mert a támadások, követelések (de a hozzászólások többsége is) az utolsó pillanatban érkezett. Nem akarnánk Olvasóinkat adathalmaz fölemlegetésével (ismételgetésével) fárasztani. Az "egyház-ügy" témakör dagad.
Hangsúlyozzuk: **az érdemi vita elől nem térünk ki.** De szeretnénk az eredeti kérdésről beszélni. A parttalan (vallásügyi) vitát el akarjuk kerülni. Mindenkinek szíve joga úgy imádkozni, ahogyan akar s ezt tilos vitatni. Úgy látszik azonban, hogy (szándékosan?) elcsúszófélben a hangsúly az egyre apróbb, egyre messzebbre menő (uram bocsá, egyre kicsinyesebb) részletek felé.

Az EÖGYKE-Füzetek számaiban (legutóbb a februáriban) föltett **lényegi** kérdésekre senki sem válaszol az érintettek közül **lényegileg**. Elismerik tehát az általunk fölemlített tényeket...? Vagy csupán elcsúszó "oldalcsapkodást" folytatnak? Elterelő hadműveleteket?
Több olvasónk utolsó pillanatban érkezett véleményét is összefoglalva, nagyon rövidre fogva reagálunk: az Ararát 2000. február 29-i számának 9. oldalán kiadott *Közleményben Dr. Moldován Kristóf* sok egyéb között ezt írja februári számunk "Miatyánk, aki a cégünkben vagy..." című cikkünkre tiltakozásul:
"A cikkíró /.../ komoly ténybeli tévedésekben van.
1. Szamosújváron mindig működött, 1932-ben és jelenleg is működik külön örmény katolikus templom és plébánia, illetve római katolikus templom és plébánia. Ennek következtében, akit az örmény templomban kereszteltek, az örmény katolikus, akit pedig a római katolikus templomban kereszteltek, az római katolikus. Nem létezik tehát olyan fogalom, hogy örmény szertartású római katolikus...."
(Minden további értesítés nélkül: lásd jelenlegi címlapunkon az 1937-es pecsét képét. Helyhiány miatt nem mellékeljük a többi, jóval korábbi, sok tucatnyi hasonló pecsétet, stb.)
Vagy: "5. Téved a cikkíró továbbá abban is, amikor a Budapest XI. Orlay u. 6. sz. alatti ingatlant a Római Katolikus Egyház tulajdonának nyilvánítja. Ez ugyanis nem az ő tulajdonuk."
Jó, jó, azt mondja, nem a Római Katolikus Egyházé, de akkor kié?
Kié? Ezt miért nem tetszik megmondani?

Több olvasónk írja, hogy régi egyházközösségünk örmény szertartású római katolikus, a hozzátartozó múzeummal együtt a Magyar Katolikus Egyház alá tartozik, a tulajdonjogot és a felügyeletet ő gyakorolja.
Az újonnan alapított MÖE (Magyarországi Örmény Egyház) nem örmény szertartású római katolikus egyház, mert **olyan már van**. Hogy milyen szertartású, azt nem tudjuk.

Új egyház tagjainak toborzásakor etikátlannak tartjuk az összemosást, ezért az örmény katolikus hívek védelme érdekében igyekszünk felvilágosítani és reagálni, amikor megtévesztés folyik. Ha valaki a felvilágosítás után is elhagyja a katolikus egyházat, az ő dolga. Ha valaki támogatja az új egyházat, megteheti. De lásson tisztán, hogy milyen egyház

tagja és mit támogat.
Minden egyéb csak mellébeszélés, ködösítés.
Például: arra az egyszerű, közérthető kérdésre, hogy egyik egyházból a másikba áttérve miként lehet az előbbi egyház vagyonával bármilyen módon is (akár részlegesen) rendelkezni...? hát erre például senki az érintettek közül nem reagál. Úgy látszik, ez rendben van? Ettől kezdve csak az imakönyvek tipográfiáját vitassuk?

Isten minden nyelven, minden tájszólásban ért. És minden nyelven, minden tájszólásban azt mondja: "És ne áhítsd a te felebarátodnak házát, szántóföldét..." (Mózes V.5,21, Károli szerint).
A lényegi kérdésektől nem tudunk eltérni. További "hitviták" elé ugyan nézhetünk, de csak akkor, ha azok a tényekről, a lényegről szólnak.

dcs

******

A "Közlemény" megjelenése óta sisteregnek a szerkesztőségi telefonvonalak: a magyarörmények tiltakoznak és levélben is többen megküldték anyakönyveik másolatát, bizonyítandó, mekkora szamárság azt állítani: "nincs olyan fogalom, hogy örmény szertartású római katolikus ".
Tartozunk Olvasóinknak *dr. Garaguly István* I. kerületi örmény kisebbségi önkormányzati elnök levelével, amelyet válaszként írt a februári számunkban az Issekutz Sarolta által neki címzett nyílt levélre.
Vissza kell majd térnünk az Ararát "Közleményére" is... Ezúttal egy levelet közlünk, amelyet szerzője az említett lapnak küldött meg, de nekünk is rendelkezésünkre bocsátott:

Tisztelt Ararát Szerkesztőség!

Megdöbbenéssel olvastam február 29-i számuk 9. oldalán a dr. Moldován Kristóf aláírásával megjelentetett közleményt. Felháborított, hogy olyan "helyreigazítást" kér, amely nem felel meg a valóságak. Miután az Ararát állítólag a hazai örménység lapja, furcsának tartom, hogy megjelenhet olyan "helyreigazítás", amely éppen az olvasók félrevezetését szolgálja, valótlan állításával. Szerencsére a többséget nem lehet félrevezetni, mert családi archívumában vannak saját múltjukra vonatkozó dokumentumok. Másoknak viszont tartózkodnia kellene az általuk ismeretlen tények tagadásától. A médiának - szerény véleményem szerint - ugyanis a valóságot kellene közölnie és nem a valótlanságot. Az én hitem szerint legalábbis ez így kellene legyen. Engem Csíkszépvizen örmény szertartású római katolikusnak kereszteltek a Csíkszépvizi Örmény Szertartású Római Katolikus Plébánián, mint ahogy a velem azonos vallásúak ezreit is. Ugyanez volt a neve a többi erdélyi és a budapesti örmény szertartású római katolikus plébániának is, amelyet az anyakönyvek bizonyítanak. Mindenki megnyugtatására és tájékoztatás céljából közlöm az alábbiakat:
birtokomban van "*Az örmény szertartású római katolikus egyházközségeknek EMLÉKIRATA az Örmény Katolikus Apostoli Kormányzóság helyzetének rendezése tárgyában "*, melyet 1941-ben Budapesten adtak ki s amelynek aláírói:
"A *magyarországi örmény szertartású római katolikus egyházközségek* képviseletében,
Budapesten, 1941. évi március hó 10. napján,

a szamosújvári egyházközösség képviseletében:
Alexa Ferenc plébános, Zabulik Jenő birtokos főgondnok, Dr. Bányai Károly gondnok, Dr. Bogdán Jenő kir. járásbírósági elnök, Dr. Pongrácz Ernő kir. közjegyző

a gyergyószentmiklósi egyházközösség képviseletében:

Vákár József pápai kamarás plébános, Lázár János birtokos és kereskedő főgondnok, Dr. Vákár P. Arthur kormányfőtanácsos, Cziffra Ferenc banktisztviselő, Dr. Dobribán Antal ny. kórházi főorvos, Dr. Fejér Mihály ügyvéd

a csíkszépvizi egyházközség képviseletében:
Bodurian János plébános, Fejér Miklós gondnok, Dr. Zakariás Bálint ügyvéd, Zakariás Gerő bankigazgató, Dr. Zakariás Jenő ügyvéd

a budapesti egyházközség képviseletében:
Dr. P. Pungutz Antal mechitarista, egyházi elnök, Dr. Simay Gyula ny. ítélőtáblai tanácselnök, Dr. Ávédik Félix a budapesti kir. büntetőtörvényszék másodelnöke gondnok, Császár Jenő ny. tábornok alelnök, Papp János ny. miniszteri tanácsos, alelnök, Dr. Szentpétery István ny. miniszteri tanácsos alelnök."

(Az Erzsébetvárosi Örmény Szertartású Római Katolikus Plébánia csupán azért nem írhatta alá, mert 1941-ben nem tartozott Magyarországhoz.)

Érdemes megfigyelni az aláírók nevét és funkcióit. Mi, magyarörmények büszkék vagyunk, hogy ilyen személyiségek voltak egyházközségeink képviselői. Megnyugtatásul közlöm, hogy "A budapesti örmény katolikus egyházközség igazgatási szabályzata" is a birtokomban van, amelyet az egyházközség képviselőtestületének megbízásából Dr. Simay Gyula világi elnök, Dr. P. Pungutz Antal egyházi elnök és Dr. Ávédik Félix gondnok írt alá és az egyházközség körpecsétjével láttak el, melynek szövege: "Örmény Szert. Rom. Kath. Egyházközség Budapesten."
A szabályzatot jóváhagyták és kézjegyükkel látták el:
671/937. szám Jóváhagyom: Esztergom, 1937. március hó 9. Serédi Jusztinian bíboros hercegprímás, esztergomi érsek,
712/1937. szám I. ügyosztály. Jóváhagyom. Budapest, 1937. évi március hó 25-én. A miniszter rendeletéből: Dr. Madarász miniszteri osztályfőnök.

Tisztelt Szerkesztőség ! Kérem, hogy szíveskedjék jelen levelemet változatlan szöveggel megjelentetni.
Budapest 2000. március 4.

Zakariás Antal Dirán Budapest

******

Híradó

Fájdalmas hír: **Macskásy Pál** történész, tudományos kutató, a Francia Akadémia Pálma lovagja 82 évesen, 2000. január 28-án elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatását a római katolikus szertartás szerint tartották február 16-án, majd előbb családi körben a Piarista gimnázium kápolnájában, február 18-án pedig a Villányi úti Szent Imre plébániatemplomban engesztelő szentmise áldozatot mutattak be lelki üdvéért. A család fájdalmában őszintén osztozunk, az elhunyt emlékét megőrizzük.

Nagynéném, keresztanyám, **Lászlóffy Auguszta** 2000. január 16-án, életének 91. évében elhunyt Budapesten, a mátyásföldi "56-osok" házában, ahol hat éve élt. Korábban Alagon lakott, de férje, Schmidt Árpád 1956 október 25-én az Országház előtti sortűzben hősi halált halt, nagynéném ennek révén került az említett lakásba.

1941-ben menekültek Erdélyből Budapestre a román elnyomás és a háborús üldözések elől. Örök nosztalgiája volt Erdély és az örménység, számon tartotta a rokonságot és a tágabb kapcsolatokat. Még az 1970-es évek elején vitt el engem a Semmelweis utcába, ahol az örmény katolikus lelkészség volt. Itt egy családkutató feldolgozta családunk származását, családfáját.
Lászlóffy Auguszta búcsúztatása 2000. február 9-én történt meg a Terézvárosi Plébániatemplomban. Hamvait kívánságára Erdélyben szórjuk szét.

Dr. Lászlóffy László 1137 Ipoly u. 1/a.

Idézet egy könyvből: *Lászlóffy Aladár* szövegével, *Kántor László* fényképeivel jelent meg a **Házsongárd** (Helikon kiadó 1989).

A 6. oldalon ezt olvassuk:

"Az 1568-as tordai országgyűlés elsőnek mondta ki, hogy vallása miatt senkit se üldözzenek, hanem ' hirdessék, kiki az ő értelme szerént, és az község ha venni akarja, jó, ha nem pedig senki kénszerítéssel ne kénszerítse az ü lelke azon meg nem nyugodván.'
Igen, a történelem egyik legérdekesebb kis katlanává attól vált e táj, hogy hazát és menedéket kerestek s találtak népek s egyes emberek, mikor népvándorlás járta, mikor a középkori Európa antiszemitizmustól tombolt, mikor az örmények már évszázadok óta hontalankodtak s menekültek."

Lászlóffy Aladár

******

Gudenus János József felhívása:
Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátallyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyó-szentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József, 1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb. u. 6., fszt. 1. ajtó

******

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje március 16-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó

kötete, A magyar-örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron.

******

Egy idézet márciusra:

Mégis, lelkem, szeressed hazámat!
Nem neked való az űr hidegje!
Itt a glóbus, a meleg szigetke
A lélekágy szent Európának.

(*Babits Mihály*: Hazám – Epilóg – részlet, 1924/25 tele)

******

Március 15-én: Bánk bán...

"Négyszer tűzte műsorra Bajza Katona *Bánk bánját* is /.../ Négyszer tűzték ki a drámát, de csak három előadás lett belőle. Mégis, az a negyedik, amely elmaradt, vált a legemlékezetesebbé. Ennek március 15-én kellett volna leperegnie. Eredetileg nem is hirdették erre a napra, a műsor szerint Souillé *Két anya gyermeke* című drámája került volna színre. De a nagy nap forgataga mindent felborított. Már délben követség kereste fel Bajzát azzal a kéréssel, hogy estére a *Bánk bánt* tűzesse ki. Ez szívesen beleegyezett. Meg is indult az előadás, ünnepi hangulatban, de a II. felvonás alatt az utcai tüntetés becsapott a színház falai közé, a nép betódult a nézőtérre azzal a hírrel, hogy a börtönéből kiszabadult Táncsics megjelenik a színházban. Az előadás félbeszakadt, a zenekar a Rákóczi indulót játszotta, majd az énekes személyzet is felsorakozott a színpadon s előbb a Marseillase-t, majd a *Hunyadi László* opera legkedveltebb helyeit énekelte el. Közben Egressy Petur jelmezét fekete atillával cserélte fel s elszavalta a *Talpra magyart*, ugyanezt Egressy Béni aznap szerzett dallamára a nézőtér el is énekelte. Azután a *Himnusz* hangzott fel, majd Füredi népdalaival húzták ki a várakozás idejét. Végül Táncsicsot hiába várták, Jókai a színpadról hirdette ki, hogy a beteg írót szállására vitték. A fiatal Jókai itt, a színpadi lámpák fényében találkozott a tragédia királynőjével, Laborfalvi Rózával, ki a költő mellére tűzte a maga nemzetiszínű kokárdáját. A lázas estén kötött barátság rövidesen mátkasághoz vezetett s Laborfalvi Róza még ez évben Jókainé névvel folytatta színpadi diadalainak hosszú sorát.
Ettől fogva Bajza visszalépéséig a Nemzeti Színház sűrűn lett hazafias tüntetések színhelyévé. Ilyenkor, alkalmi díszelőadások estéin majd szétvetette a falakat a lelkesedés. (Április 5-én a bécsi egyetemi ifjúság járt itt, a színpad elején két hatalmas lobogó, egy háromszínű meg egy fehér, hirdette a pesti és bécsi forradalom győzelmét, egy ifjú német 'polgártárs' beszédet intézett a közönséghez, április 28-án az erdélyi Unió-küldöttség tiszteletére volt díszelőadás.)"

Részlet *Rédey Tivadar*
"A Nemzeti Színház története"
c. könyvéből, 1937

******

Nyilvános testületi ülés és közmeghallgatás
2000. február 23.

Dr. Issekutz Sarolta, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke köszöntötte a megjelent négy kerület képviselőit és az EÖGYKE elnökségi tagjait, valamint a

jelenlévő kerületi, kisebbségi referenseket, a vidéki örmény kisebbségi képviselőket és az érdeklődőket. Ezen az első közmeghallgatáson, amelyet a BÖKÖT tartott, több tucatnyian voltak jelen, az elnök asszony azonban sajnálattal állapíthatta meg, hogy a kisebbségekkel foglalkozó intézmények (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, a kisebbségi ombudsman hivatala és a Fővárosi Közigazgatási Hivatal) az idejekorán kiküldött értesítés ellenére sem képviseltették magukat.
- Ez különösen azért sajnálatos - mondotta Issekutz Sarolta - mert tudomásunk szerint a BÖKÖT az egyetlen, kisebbségi önkormányzatok összefogása által (a társadalmi alapot biztosító civil szervezettel, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel) létrehozott Társulás.
A történelmi helyzetkép felvázolása után az elnök asszony ismertette a hazai örménység becsült adatait: az erdélyi származású, úgynevezett magyar-örmények alkotják a körülbelül 15 ezres hazai örménység 98 %-át, ők magyar anyanyelvű, örmény katolikus vallásúak. A fennmaradók egy része az 1915-ös genocídium elől menekültek Magyarországra, illetőleg (főként családi-személyi okok révén) az 1960-70-es évektől kezdve települtek ide.
- A magyarörmények társadalmi szervezete az EÖGYKE, amely 1997 februárjában alakult - mondotta dr. Issekutz Sarolta. - A Fővárosi Örmény Klub 1996 márciusától tartja rendezvényeit a Magyarok Házában, minden hónap harmadik csütörtökén. Évek óta szervez találkozókat, kiállításokat és konferenciákat az erdélyi társszervezetekkel együttműködve. 1997 márciusa óta, havi rendszerességgel jelenik meg az Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek.
A feladatok és ezek végrehajtásának ismertetése után (lásd külön anyagunkat) az elnök asszony elmondta, hogy az EÖGYKE társadalmi bázisára építve indított az 1998-as önkormányzati választásokon képviselőjelölteket.
- Budapesten összesen kilenc kerületben 39 fő jelöltet indítottunk, ebből 23-an kaptak képviselői mandátumot. A vidéki választókerületekben Szegeden minden képviselő EÖGYKE jelölt volt, valamint Budaörs és Siófok örmény kisebbségi képviselőtestülete támogatja törekvéseinket. Az Országos Örmény Önkormányzat választásakor nem jutottunk mandátumhoz, de 3 bejutott képviselő lemondása után EÖGYKE-képviselő is jutott volna a testületbe, az OÖÖ elnöke azonban nem járult hozzá a mandátumok átadásához.
Magyar anyanyelvű örmények vagyunk, akik társulással kívánjuk gazdaságossá, ellenőrizhetővé és minőségileg jobbá tenni a kulturális identitás megőrzésére fordított közpénzeket. A Társulást az 1997. évi CXXXV. törvénycikk (azaz a Társulási Törvény) 9. paragrafusa alapján, társulási szerződéssel hoztuk létre. Közös irodát működtetünk, pénzügyi forgalmunkat a Budapest Bank Rt Hilton fiókjánál kezelt számláról bonyolítjuk. Ingyenes használattal, a rezsi viselése nélkül, csupán a telefonszámla térítésével működünk, a közös feladatok megvalósítására koncentrálva.
- A Társulás törvényességi felügyeletét a vonatkozó jogszabály alapján a Budapest Főváros Közigazgatási Hivatal vezetője látja el. (A Társulásra is a kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályok az irányadók. 1999-ben a törvényességi felügyelet két észrevételt tett, mindkettőnek eleget tettünk a következő társulási ülésen: egyik az EÖGYKE szerepére vonatkozott, amely tanácskozási joggal bír, de nem lehet tagja a Társulásnak, másik egy testületi ülés létszámára vonatkozott, amely miatt meg kellett ismételnünk teljes ülésen a tárgyalt határozatokat. A Társulási Tanács 1999-ben hét ülést tartott, amelyeken 40 határozatot hozott, melyeket a Határozatok Tárában rögzítettünk.
Az általános tájékoztató jó érzést keltett a jelenlévőkben. Hogy miért? Lám, itt egy közpénzekből gazdálkodó testület, amely nem titkol, nem takargat, amelynek pénzvitele nyitott könyv, tevékenysége pedig tettenérhető, ellenőrizhető. Ezért különösen sajnálatos, hogy a kisebbségekkel foglalkozó hivatalok nem képviseltették magukat a közmeghallgatáson.
Ezután következett az "unalmasabb", ám még fontosabb rész: a pénzügyi beszámoló.

Megtudhattuk, hogy a Társulásban részt vevő tagszervezetek éves költségvetésük, valamint éves állami juttatásuk 50-50 %-át fordítják negyedévenkénti utalással a Társulás tevékenységére. A Társulás féléves beszámolóját a Társulási Tanács elfogadta 1999 november 13-i ülésén (mivel önálló pénzgazdálkodása ugyanezen év május 5-én kezdődött). Az 1999-es év pénzügyi beszámolóját 2000. január 14-én, 4/2000 számú határozatával fogadta el a Társulási Tanács.
Bevételi oldalon 5.040.835 forint szerepel, ebből 3.379.860 Ft tényleges kiadást valósítottak meg, 1.660.975 forintot pedig a 2000. év költségeire tartalékalapba helyeztek, a folyamatos projektek finanszírozására, amíg az új költségvetési tételek megérkeznek.
Az önálló pénzügyi működés megkezdése előtt a társult kerületek saját költségvetésükből viselték a Társulás által szervezett programok, kiadványok költségeit. A Társulás pályázatokat is benyújtott. A Kisebbségi Közalapítvány nem találta támogatandónak pályázatunkat, a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága 300 ezer forint támogatásban részesítette kulturális, identitásőrző folyóiratunkat, az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzeteket.
Az elnök asszony ezután részletezte a kiállítás-szervezések pénzügyi vetületét: ezeket a társult tagok és más, együttműködési megállapodást kötő kisebbségi örmény önkormányzatok, valamint civil szervezetek rendelkezésére bocsátotta az EÖGYKE, amely pénzügyi támogatást nem nyújthat a Társulás közös számlájára, a közös projektek részfinanszírozásával vesz részt a munkában. Ez vonatkozik a könyvkiadásra, a Füzetek évkönyve kiadására és konferencia-szervezésre is.
A társult kerületek 1999. május 5 és december 31 között átutaltak:

II. ker.	1.035.000 Ft	
VI. ker.	1.200.000 Ft	
IX. ker.	812.500 Ft	150.000 Ft (saját kiállítására)
XI. ker.	1.520.000 Ft	
összesen:	**4.717.500 Ft**	

továbbá együttműködési megállapodás alapján 2 városi önkormányzattól 30.000 Ft-ot kapott könyvkiadásra, a Fővárosi Önkormányzattól (a már említett) 300 ezer forintot a Füzetek kiadására. Ehhez járult a kamatbevétel, tehát összesen 5.040.835 Ft, mint már említettük.

Iroda működése: 840.644 Ft (titkárnői díj, telefon, irodafelszerelés/javítás, posta, nyomtatványok, kulturális tevékenység dokumentálása, stb.).

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek: 1.001.700 Ft (nyomdai költség 573 ezer Ft, postaköltség 225.252 Ft, valamint beírás, szerkesztés, anyag- és szállítási díj, az évkönyv sokszorosítási költsége).

Fővárosi Örmény Klub havi rendezvényei: 606.909 Ft (terem- és eszközbérlet, előadói díj, büfé-költség, stb.)

Kapcsolattartás: 193.061 Ft (hazai és külföldi kapcsolatok ápolása, útiköltség, vendéglátás, ajándék, stb.)

Támogatások: 176.600 Ft (a szamosújvári Pro Armenia újság négy száma egyenként 200 példányban, a kolozsvári Arménia Örménymagyar Baráti Társaság, közös programok.)

Kiállítások: 155.742 Ft (ebből 150 ezer Ft a IX ker. ÖKÖ saját rendezvényének költségeire átutalt összeg), melyeket minden ÖKÖ a saját pénzéből rendezett meg. (Ebben a pénzügyi fejezetben terembérlet, szállítás, anyag, megnyitó és büfé költsége merül fel.)

Egyedi projektek: 248.666 Ft (az 1997-es egyházi konferencia könyvének, és az 1999-es egyházi konferenciának részfinanszírozása, a Szongott Kristóf-díj alapítása - bronz plakett, díszoklevél.)

Családfakutatás: 27.338 Ft (fotók, fénymásolatok, címerrajzok költsége.)

Könyvkiadás (Szongott Kristóf: Szamosújvár monográfiája, 3. kötet) reprint kiadásának részfinanszírozása: **129.200 Ft.**

- A Társulás által megvalósított projektek bizonyítják a magyarörmény közösség kulturális igényét, amelynek továbbra is eleget kívánunk tenni - folytatta dr. Issekutz Sarolta. - Nagy hangsúlyt helyezünk az örménység hazai és külföldön élő hírességeinek bemutatására, műterem-látogatásokra, erdélyi és hazai magyarörmény közösségeinkkel találkozókra.
- Magyarországon ma nincs még egy olyan örmény szerveződés, vagy fórum, amely több örmény kisebbségi önkormányzatot, civil szervezetet fogna össze, amely a hazai örménység 98 %-át kitevő, magyar anyanyelvű örménység kultúrájával, problémáival, a hazai, őshonos örménység örmény-katolikus egyházával, hitéletével foglalkozna - állapította meg a beszámoló.

A jövőre nézve pedig:
- Ellenőrizni kell a közpénzek megfelelő felhasználását a monitoring-rendszer bevezetésével és megfelelő működtetésével.
- Lehetőséget kell adni a kisebbségeken belüli áramlatok érvényesülésének, hiszen a kisebbség sem homogén, ahogy a társadalom is többpártrendszerű. A demokráciát a kisebbségen belül is biztosítani kell, mint ahogy a társadalom a kisebbségeknek biztosítja azt. Az örmény kisebbségen belül szerettük volna a szükséges jogszabály-módosításokig is megoldani a kisebbségünkön belüli szabályozottságot, az 1999. január 3-i országos választás során előterjesztett tervezett javaslatainkkal.
Sajnos, a hazai történelmi örménység érdekeit felvállaló és nagy képviselői támogatást élvező javaslatokat az elektorgyűlésen résztvevő Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke megakadályozta, pedig éppen a hivatalnak kellett volna a hazai örmény kisebbség érdekeit felkarolnia. Ezek a kezdeményezések csupán a jogszabályok hiányosságait, a tisztességes képviselői magatartás ellenőrizhetőségét, a törvényességi ellenőrzés hiányát lettek volna hivatottak megoldani. Az eltelt egy év bizonyította: mérhetetlen a kár, amely a kezdeményezés meghiúsítása miatt bekövetkezett. Anarchia az országos kisebbségi önkormányzatok működése területén, és ez nem kizárólag az örményre vonatkozik - fejezte be dr. Issekutz Sarolta a BÖKÖT közmeghallgatásán, február 23-án számadását.

A jelenlévők között kiosztották a BÖKÖT 1999-ben teljesített feladatainak listáját: 26 pontból áll a felsorolás, amelyben a már említett klubestek, ünnepi rendezvények, kiállítások és konferenciák rendezése, könyv- és folyóirat kiadás, erdélyi műemléktemplomok és műtárgyak állagmegóvásához nyújtott támogatás, valamint számos egyéb tevékenység szerepel.

A Budapest IX. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 50 ezer forintot adományozott az erzsébetvárosi templom szükségleteire. Az összeg az EÖGYKE révén jut rendeltetési helyére.

A Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat testületi ülésen úgy határozott, hogy csatlakozik a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásához.

******

Magasszintű, jóhangulatú klubest

A Fővárosi Örmény Klub február 17-én megtartott estje ismét igazolta várakozásainkat. A műsoron elsőként *Wass Albertre* emlékeztünk.
Érdekes, személyes véleményekkel is gazdagított előadást tartott az elhunyt íróról a Czegei Wass Alapítvány elnöke, Simó József úr, elénk tárva Wass Albert *Te és a világ* c. könyvét (melyből részleteket lapunk elején talál az Olvasó).
Részletek felolvasásával járult hozzá az előadás emelkedett hangulatához Várady Mária. Ezután Fancsali János előadását hallhattuk *Csiki Endréről*, az elfelejtett magyarörmény zeneszerzőről (ugyancsak olvasható a szöveg jelen számunkban).

******

Megjelent a Romániai Magyar Szó 1999. december 9. számában

Gondolatok a kettős kötődésről

A II. magyarörmény konferencia

Szamosújváron, az örmények alapította - az egykori Gerla (szláv szó: gázlót, átkelőhelyet jelent) birtokon felépült - városban rendezték meg november 20-21-én az Erdélyi Magyarörmények II. Konferenciáját.
A konferencia megrendezésében több civil szervezet működött közre, így a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, az ugyancsak Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a kolozsvári, szamosújvári, gyergyószentmiklósi magyarörmény képviseletek, az RMDSZ, a román kormány kisebbségügyi minisztériuma, az EKE stb. Az értekezletnek otthont a helyi római katolikus egyház, valamint a református egyház karitatív intézménye adott.

Jómagam a sepsiszentgyörgyi magyarörmények képviseletében voltam jelen két társammal együtt. A színvonalas előadások kitöltötték az első napot, a második nap a mise, a koszorúzás Szongott Kristóf emléktáblájánál és az örmény temetkezési hely (a székesegyház alatti kriptákban), valamint a Salamon templom és örmény polgári házak megtekintése volt soron. Valamennyi előadás a kettős kötődés jellegét hívatott igazolni, egyrészt az Erdélyben I. Apafi Mihálytól 1672-ben letelepedési engedélyt elnyerő örmények városépítő, polgárosodást felerősítő, művelődésben, hadviselésben szerepet betöltő jelenlétét, másrészt viszonylag rövid időn belül megtörtént elmagyarosodásukat, ami egyúttal az erdélyi magyar történelmi örökség részeseivé tette őket.
Az előadásokat hallgatva mindvégig, majd azután is nem hagyott nyugton a dilemma: ugyan mit is keresek én e csoportosulásban, mikor alig van "génjeimben" (mindössze 17 % a örmény jelleg (apai felmenőim között Lukácsok, Keresztesek; Urszujok női ágon), egyáltalán mi ez a hibrid fogalom: magyarörmény ? Ezt Varujan Vozganian sem értette, amikor a szamosújvári örménymagyarokat megkereste, feltevén a kérdést: magyar vagy örmény? A kettő együtt nem létezik! (Persze: számára nem. Ismert több megnyilatkozása, amely határozottan magyarellenes. Ő a többségbe beolvadás tudatos hirdetője).

De mert nem szoktam egyetlen lappangó kételyemet sem a könnyebb megoldás kedvéért elvetni, tovább töprengtem ennek a mozgalomnak a létjogosultságán. Ugyanis mi határoz meg egy etnikai közösséget? A közös nyelv mindenekelőtt, amely a közös kulturális örökség foglalata, hordozója. Márpedig sem rasszként (az örmény armenid típus, ill. anatóliai-armenid

tipus), mivel az erdélyi magyar tipológia (keveredéssel) legfennebb 10 %-nyit ismer ebből a Kis-Ázsiában kialakult típusból ("Orrod, mint a Libanon tornya, amely Damaszkusz felé néz" - Énekek éneke), sem nyelvileg nem található rokonság. Úgyszintén az örmény világi és valóságos szokások, építkezés, művelődés, öltözködés stb. viszonylag korán, a múlt században megkoptak, sőt jó néhány eltűnt, feloldódott a magyar környezetben. Elfeledték nyelvüket, csupán közös a Római Katolikus Egyházhoz kötődésük és jórészt magyar nyelvű erdélyi dokumentumaik maradtak meg. Az utolsó ismerője az Ó- és új-örmény nyelvnek P. Fogolyán Miklós gyergyószentmiklósi atya volt, de ő is Rómában tanulta meg egykori anyanyelvét. Korai halála az ottani magyarörmény közösség nagy vesztesége.
Az elhangzott előadások olyan jeles személyiségek nevét emlegették, mint a vértanúk, a '48-'49-es szabadságharc hős tábornokai - Kiss Ernő, Lázár Vilmos - vagy Czetz Jánost, a festő Hollósyt, a színművésznő Hollósyt (valamikor Korbulyok), a természetjáró Merzát, Czáránt stb. Valamennyien a magyarság nagyjai. "Magyarabbak a született magyarnál" - mondják. Akkor hát e tökéletes és önkéntes asszimiláció ismeretében ugyan mi bennünk az örmény? Ma már legfennebb génjeinkben rejtetten, latens tényezőként van meg. Nosztalgia? Kettős identitás? De hát ez nem igaz. Szerintem egészen másról van szó.

Egy - ma is létező - erős ellenségek (perzsák, törökök, oroszok, tatárok stb.) és természeti csapások (földrengések) szorításában éppúgy megmaradt, mint a hasonló történelmi sorscsapásoknak kitett magyarság. E rokonszenves és szorgalmas népnek mi adtunk otthont, és nem maradtak hálátlanok (mint mások). Várost, városokat építettek, fellendítették a kereskedelmet és az ipart, majd elfoglalták megérdemelt helyüket a magyar köztisztségviselők, a magyar nemesség körében. Becsületes és immár jómódú férfiak vettek nőül magyar, főleg székely lányokat kisnemesi családokból, de ennek fordítottja is történt (pl. a mi családunk esetében is). Hazánkat, nemzeti ügyünket soha nem árulták el, ha kellett, mártírhalált haltak érte. S amint napjaink bizonyítják, az anyaországba meghonosodott magyarörmények sem felejtették el erdélyi gyökereiket. Íme, ha a nyelvet, a szokásokat nem is örököltük vagy nem gyakoroljuk, de a hűség őseink iránt nem apadt el.
Talán ez a magyarörmény mozgalom lényege: túl a vérségi kapcsolatokon, túl az elválasztó különbségeken e két népben közös: önazonosságunkat megőrző hűség népünkhöz, ragaszkodás évezredes gyökereinkhez.

Puskás Attila

******

Tisztelt B. Kovács Júlia!

A sepsiszentgyörgyi képtár látogatása alkalmával, a Barabás Miklós kiállítás látogatásakor ismerkedtünk meg. Nevem Gyulai Margit, leánykori nevem Botha. Megígértem akkor, hogy írok a néhai dr. Mélik családról.
A mi családi házunk az övékétől 600-700 méterre volt egymástól. Így minden nap eljártunk a közösen lakott dr. Mélik - dr. Vajna egyemeletes ház előtt, ami akkor a környék dísze volt az utca sarkán. Amikor a városrendészet miatt lebontották azt a gyönyörű vastag falú házat, bizony sokan álltunk ottan a régi utcabéli lakók apraja-nagyja, könnyes szemmel néztük hogyan dönti le a romboló-gép. A Váradi József utca lakója voltam én. Gyerek ésszel mondogattuk a szüleinknek: "Bezzeg a Mélikék meg a Vajnáék milyen nagy házban laknak /mi heten laktunk szoba-konyhás lakásban/ biztosan urak és gazdagok". Szüleink azt válaszolták: "Ők valóban gazdagok, orvos családok, de jóhiszemű emberek." Ennek hallatára már másként néztünk rájuk, bátorkodtunk köszönni is, amit mindég a kalapját megemelve fogadott dr. Mélik úr. Tudtam róluk azt, hogy katolikus emberek. Minden vasárnap, ünnepnap eljártak a templomukba, az első sorban volt az ők tisztelettel fenntartott helyük.

Még ma is látom magam előtt azt a két alacsony termetű embert, ahogyan mindig karonfogva, elegánsan felöltözve mentek. Gyerek szemmel is láttam, milyen széparcú asszony volt még idősebb korában is dr. Mélik Istvánné.
Emlékszem arra is, hogy Amerikából kaptak csomagot valami rokonuktól, amiben kakaó, ruhanemű, cipő, meg tejpor volt. A szomszédoknak tudtára adták és a fölöslegből mindig eladtak. Mivel mi négyen voltunk testvérek, meg egy öreg nagymamánk is szüleinkkel lakott, így héttagú család voltunk. Ezért nekünk olcsóbban számították a tejport. Tehát édesapám szavai szerint jóhiszemű emberek voltak. Emlékszem Éva leányukra meg István fiúkra. Éva lányuk első házassága felbomlott. Szemtanúja voltam a második házasságra lépésénél, akkor jöttek ki a Házasságkötő Hivatalból. Álltam én is a tömegben a városunk központjában, hallottam az emberektől, hogy dr. Méliknek a lánya esküszik éppen, Amerikába megy egy idős milliomos emberhez. István fiúkról tudom, hogy körzeti orvos lett Sepsiszentgyörgy melletti Ilyefalván, de még a Ceausescu ideje alatt kiment a családjával Németországba.
A végtelen útjára a családból először dr. Mélik István, a szentgyörgyi kórház szülészeti osztályának főorvosa ment, jóval később követte őt a mindig széparcú felesége.
Amit leírtam önöknek, a dr. Mélik család iránti tiszteletből tettem, jó volt visszaemlékezni 30-35 évre és még annyit, hogy hétgyermekes anya vagyok, első gyermekem világra-jövetelekor a szülést dr. Mélik Pista vezette le, tudni illik őt akkor így szólította az akkori kórházi személyzet.

Tisztelettel *Gyulai Margit*
Sepsiszentgyörgy, 1999. január 27.

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

***A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadvá**nya*

IV. évfolyam 38. szám
2000 április

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

****

Április Könyörgés az örmény liturgiából

A Húsvét - Jézus feltámadásának ünnepe - legtöbbször április hóra esik. Jézusnak, hogy feltámadhasson, elébb meg kellett halnia. Az örmény egyház is - a göröghöz hasonlóan - ismeri a halottak Húsvétját, azt, hogy Húsvét másnapján a halottakról is megemlékezünk:

"Imádkozzunk az Úrban elhunyt lelkekért, akik az igaz hitben és jóakaratban hunytak el Krisztusban. Uram, irgalmazz!"

Elhunytjaink sorsának egyedüli tudója az Isten. Igaz bírónak tartjuk, ki mindenkinek tettei szerint megfizet, de bízunk irgalmasságában is. Ezért jó és ezért fontos, hogy imádkozzunk elhunytjainkért még a feltámadás ünnepének folyamán is. Ez évben a genocídium évfordulója is Húsvétra esik!

Dr. Sasvári László

****

„Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!”

AZ ESZTERGOM - BUDAPESTI ÉRSEKTŐL

921/2000 Budapest, 2000. március 10.

Tisztelt Ügyvédnő!
Megkaptam f. év március 10-én kelt levelét, amelyben hivatalosan érdeklődik aziránt, hogy a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészségnek (Budapest, XI. Orlay u. 6.) van-e törvényes Egyházközségi Képviselőtestülete.

Az Örmény Katolikus Lelkészség 1996. április 26-án összegyűlt képviselőtestület választásra. A jegyzőkönyv alapján a választás törvénytelen volt. (vö. MEKSz 4.4.). Továbbá

a MEKSz előírása értelmében a törvényesen megválasztott tagokat fel kell terjeszteni a főpásztornak, aki a kinevezést eszközli. Sem fölterjesztés, sem kinevezés nem történt.

A fentiek alapján azt kell válaszolnom, hogy 1996. április 26. óta a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészségnek nincs törvényes Egyházközségi Képviselőtestülete.

Főpásztori áldásommal

Paskai László

Körpecsét: dr. Paskai László Bíboros - Prímás - Esztergom-Budapesti Érsek

Dr. Issekutz Sarolta úrhölgynek
Ügyvéd
Budapest Donáti u. 7/a

******

Nagyon régen esedékes ez a levél, amelyben Főpásztorunk írásban is kifejti, miszerint lelkészségünknek nincs törvényes Egyházközségi Képviselőtestülete.
E rövid levél meghatározó közösségünk múltbéli történései, egyes személyek tevékenységének megítélése és a jövő alakulása szempontjából.
1996. április 26-án a választás törvénytelen volt. Akik e "választást" (az Országos Örmény Önkormányzat nevében, Avanesian Alex és családja vezetésével) titkosan, maguk között, zárt körben előkészítették, lefolytatták, majd ezt követően kiosztották maguk között a tisztségeket, beültek egyházunkba, e módon csellel elfoglalták örmény szertartású római katolikus egyházunkat, törvénytelenül jártak el.

A törvénytelenség elkövetése tudatos volt Avanesian Alex és klikkje részéről. Már 1994-ben tudatában voltak annak, hogy az örmény szertartású római katolikus egyházunkkal, az Orlay utcai ingatlanunkkal kapcsolatos bármely kérdésben előzetes engedélyre és utólagos jóváhagyásra van szükség a főegyházmegyétől. Néhai dr. Issekutz János ügyvéd már 1994-ben előkészítette és átadta Avanesian Alexnek a Főegyházmegyéhez írott kérelem és használati megállapodás tervezetét, amelyben a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség vezetője kérelmezi a "hazai magyar-örmény és identitását is megtartó örménység" nevében az egyházközség működésének elősegítése, anyagi támogatása, az örmény származás hagyományai és kulturális szükségletei biztosítása érdekében a civil örmény szervezetek, a leendő önkormányzat részére az együttműködést, az Orlay utcai ingatlan használatának biztosítását. (Az irat az EÖGYKE irattárában megtekinthető).

Avanesian Alex félrevezette a közösséget, amikor a főegyházmegye hozzájárulásának beszerzését állította 1995-ben, mint ahogyan az 1996-os "választás" eredményének jóváhagyását sem kérték meg - nem ok nélkül.

Már az 1996-os Örmény Szertartású Római Katolikus egyháztanácsi "alakuló ülésen" dr. Issekutz Sarolta tájékoztatta az ott összegyűlt Avanesian családot és klikkjét, valamint Vahan Hovagimian lelkész urat, hogy törvénytelen volt a választás, nem tudtak róla a hívek, és nem örmény szertartású római katolikus, illetve nem római katolikus az állítólagos egyháztanácsosok egy része. Dr. Issekutz Saroltát emiatt a Lelkészségről akkor kizavarták, majd megkezdődött ellene a hajsza politikai, önkormányzati és civil fronton egyaránt. E főpásztori levél azonban erkölcsi elégtételt ad az igazságtalan vádakra, legalább egyházi vonatkozásban. Talán nincs messze az az idő, hogy a többi témában is kiderüljön az igazság.

Miután a választás törvénytelen volt, nincs egyházközségi képviselőtestület, a négy éven át hozott ál-egyháztanácsi cselekedetek és határozatok semmisek, azaz, mintha meg sem hozták volna azokat.
Így pl. semmis az a határozat is, amellyel beengedték a Magyarországi Örmény Egyház nevű, új szerveződést (saját magukat) az örmény szertartású, római katolikus templomunkba.
Törvénytelenül tartják kezükben templomunk, múzeumunk, könyvtárunk kulcsát és törvénytelenül zárták ki onnan a magyarörmény katolikus közösségünk tagjait. Megtörtént és valódi viszont az a mérhetetlen erkölcsi és anyagi kár, amit ezen cselekedetükkel az elkövetők okoztak, nemcsak az örmény szertartású római katolikus, református, történelmi örmény kisebbségnek, a magyarörménység imázsának, hanem az ***egész*** hazai örmény közösségnek.

Van azonban a főpásztori levélnek egy igen súlyos, a közösség jövőjét meghatározó jelentése is, amelyen érdemes elgondolkodni.
- Az 1996-os "választási jegyzőkönyvön" aláíróként Vahan Hovagimian lelkész úr aláírása is szerepel.
- A Magyarországi Örmény Egyház 1998-as alapító okirata a lelki gondozást a Bécsi Mechitarista Rendre és Vahan Hovagimian lelkész úrra bízza.
- Az Esztergom - Budapesti Főegyházmegyei Hivatal 1999 tavaszán megállapodott a Bécsi Mechitarista Rend főapátjával a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség státuszának megerősítése és az új egyházi alakulat erőszakos foglalása elleni fellépésben. Sajnos, Vahan Hovagimian lelkész úr az eltelt egy év alatt nemhogy segítette volna a rendezést, hanem továbbra is az erőszakos templomfoglalókkal tartja a kapcsolatot, akik máig birtokukban tartják javainkat, egyházunkat. Egyetlen alkalommal sem határolta el magát sem szóban, sem írásban a közösség előtt neve jogtalan felhasználása miatt, mint a Magyarországi Örmény Egyház "kinevezett lelki gondozója". Pedig német fordításban tudomására hoztuk a tényeket.
- De a napokban kiküldött, aláírás nélküli levelükben (Leszkovszky Pál és Vahan Hovagimian lelkész urak gépelt neveivel) sem határolódtak el a befészkelődött vallási alakzattól, sőt, a levélben köszönetüket tolmácsolják dr. Guzsik Tamásnak (**énekkarunk vezetőjének**) és dr. Garaguly Istvánnak (**orgonistánknak**) a templomunkban végzett áldozatos munkájukért, akik egyébként az új vallási alakzat 61. és 62. sorszáma alatti alapítói (Füzetek 2000. Februári szám 11. oldal). Melyik egyház énekkaráról és orgonistájáról van szó? Megjegyzem: nevezettek sem jelezték elhatárolódásukat az új egyház alapításától, nevük jogtalan felhasználása miatt. Ez esetben azt kell vélelmeznünk, hogy az új egyházi alakzatról van szó.
- A 2000. februári dátummal kiküldött, fenti körlevélhez egy Nyilatkozatot és az Örmény Katolikus Lelkészség csekkjét is mellékelték. Ki, kivel és miért íratta a nyilatkozatot és ki gyűjti azt, milyen célból? Hiszen Vahan atya nem ért magyarul, németül levelezünk a renddel, ám választ sem németül, sem magyarul nem kaptunk. Miért nem utal a levél a mellékelt nyilatkozatra? Kinek a kezébe kerül az Örmény Katolikus Lelkészségünk csekkjén érkezett és érkező pénzösszeg, amelyről az évek során senki, sehol nem számolt el?
- De lehet, hogy a lelkész urak semmiről sem tudnak, nevükkel visszaéltek. Ezzel kapcsolatos nyilatkozatuknak helyt adunk következő számunkban, amennyiben lapzártáig azt eljuttatják szerkesztőségünkhöz. Sajnálom, hogy a lapunkat rendszeresen kézhez vevő Leszkovszky Pál segédlelkész úr ezt eddig nem tette meg. De ha ezután sem teszi(k) meg, akkor ...

Tehát a jövőt megnyugtató módon csak azzal lehet elkezdeni, hogy:
- meg kell tisztítani az Orlay utcát a Magyarországi Örmény Egyháztól, amelyhez az egyházi felettesek segítségét kértük,
- mielőbb biztosítani kell őseink tárgyi hagyatékát, templomunkat, az örmény szertartású

római katolikus közösségünk részére egy Gondnokság felállításával,
- a Gondnokság közreműködésével meg kell szervezni a törvényes egyháztanácsi választásokat az örmény szertartású római katolikus, illetve római katolikus hívek körében, akik nem excommunikálták magukat a Katolikus Egyházból a Magyarországi Örmény Egyház alapításával,
- csak az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye előzetes hozzájárulásával kiírt és lefolytatott választás eredményeként, utólagos jóváhagyással, kinevezéssel iktatható be az Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháztanács és kezdheti el működését a jóváhagyott működési szabályzat alapján.
- Fentiekre tekintettel kérjük katolikus örmény testvéreinket, hogy a mögöttük lévő hosszú évek elviselése után, most már azt a kis időt türelmesen várják végig, amíg egyházközségünk helyzete megnyugtató módon rendeződik és

- NE KÜLDJÉK VISSZA A P. VAHAN HOVAGIMIAN C.M.V. ÁLTAL ALÁÍRT, 2000 MÁRCIUS 4-én KELTEZETT NYILATKOZATOT
(amelyen látható két, különböző pecsétet egyébként a Magyarországi Örmény Egyház egyháztanácsosai saját érdekükben korlátlanul használtak eddig fel). Ha itt az ideje, hasonló módon tájékoztatjuk Testvéreinket a teendőkről.

Végezetül tájékoztatjuk Olvasóinkat, hogy közösségünk és egyházunk sorsának a fenti szellemben történő rendezése a felettes egyházi szerveknél folyamatban van, azokhoz kérelmeinket írásban eljuttattuk, írásos válaszaikat várjuk.
2000. április 5.

Dr. Issekutz Sarolta

****

A következő levelet id. Aján Gergely, a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke írta arra a megkereső levélre és nyilatkozatra, amelyet Leszkovszky Pál és Vahan Hovagimian atyák aláírásával juttattak el többeknek.

Igen tisztelt Atyák!

A széjjelszéledés veszélye fenyegette az örmény szertartású római katolikus nyájat! Ez a veszély még ma sem múlott el! A nyáj széjjelszaladt és kellő távolságról figyel visszafelé, azt nézi, hogy a pásztorok hogyan tudnak megküzdeni a betolakodott "ordas farkassal"?
Még nincsen egyértelmű jel, vagy nyugalmat adó, visszahívó szó!
Ez az úgynevezett magyar-örmény közösség igen nagy árat fizet azért, hogy kellő időben nem tudott összefogni. Hogyan fordulhatott elő az, hogy a körülbelül az 1640-es években letelepedett, Magyarországon élő örménység kiengedte a kezéből a kezdeményezést és az irányítást ?
Hogyan lehetséges az, hogy néhány u.n. keleti örmény, kik főrésze a bolsevizmus ideológiájában nevelkedett, vette át a hatalmat a körülbelül 98 % felett?
A jelenlegi baj gyökerét abban látom, hogy az államilag tudomásul vett társadalmi irányítás átcsúszott a jelenlegi Országos Örmény Önkormányzat kezébe. Ők az ortodoxiát támogatják. Ameddig ez nem változik meg, addig örmény katolikus egyházunk sem kerülhet megfelelő támogatottsági helyzetbe.
Itt a két problémát együtt kell kezelni és változtatásán munkálkodni.
Az OÖÖ nem alkalmas a magyarországi örménység irányítására. A választásoknál a harmadik legtöbb szavazatot kaptam. Mivel igen hamar szembekerültem a jelenlegi

vezetéssel, az országos ülésekre meg sem hívnak! (A bolsevista értelmezésű demokrácia nevében!)
A széjjelszéledt nyáj külön-külön keresi vélt igazának érvényesítését. Én hazafelé, szülőföldem felé orientálódom.
Siófok testvérvárosa Gyergyószentmiklós. Tavaly, amikor március 15-én ott voltam koszorúzni, az örmény katolikus egyháztanács segítségért könyörgött, mert közel 300 éves barokk templomunk tetőzete már egy évet sem bír ki. Mindent megteszek, hogy sikerüljön anyagi segítséget szereznem.
Szülővárosom, Szamosújvár részére is próbálok támogatást szerezni a parókia és a visszakapott Rubens oltárkép védelmére. Az elmúlt évben a három, erdélyi örmények által alapított városból 3x10 örmény származású magyar anyanyelvű gyermek és 10 felnőtt kísérő nyaraltatását biztosítottuk Siófokon. Az idén június 16 és 26 között ismét érkeznek. Erre az időre tisztelettel meghívtam Gábor testvért is, Szamosújvár plébánosát: legyen a Siófoki Örmény Önkormányzat vendége.
Isten látja lelkemet! Egyéni érdekek nem vezérelnek!
Ha reám szabatik: át kell vennem az irányítást és egységet kell teremteni, a magyarországi örményeket egy táborba kell összefogni!
Ehhez adjon morális hátteret Szongott Kristóf 1898-ban írt művének, a „Magyarhoni örmény családok GENEALÓGIÁJA" című könyvének 13. lapja alján olvasható értelmezés:
ÁJÁN = fejedelem. stb.
A jelenlegi helyzetet nehéz tétlenül szemlélni!
Siófok, 2000 Március 20.

Id. Aján Gergely

****

A DEMOKRATA c. újság számára készült interjú

Riporter : *Zsebők Csaba*

Népességkutatók szerint évente több tízezer embert kellene letelepíteni Magyarországra, hogy a népesség reprodukálódjék. Felmerül, hogy a harmadik világból betelepíthető egyének mennyire lennének képesek asszimilálódni. Ezzel kapcsolatban viszont néhányan pozitív példaként emlegetik az örmények példás beilleszkedését a XVII, XIX. századi Magyarországon. A jelenségről nyilatkozott *dr. Issekutz Sarolta* ügyvéd, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke.

Az örmények Erdélybe már a XVII. század második harmadában letelepedtek. Az ANI városából a XIII. században elindult örmény őseink hosszú évszázadokig, Nyugat felé, Európa közepe felé tartó vándorlásuk után találtak hazát Erdélyben. Ez nemcsak a nyugati kultúrkör megismeréséhez, hanem a beilleszkedési képesség kialakításához is vezetett. Ezért volt könnyű számukra az erdélyi magyarokkal, székelyekkel, szászokkal való együttélés, illetve a hozzájuk közel álló keresztény magyar kultúrkör elfogadása. Így őseink a XVIII. századtól már anyanyelvi szinten beszélték a magyar nyelvet. Az ősi szellemi rokonságra vezethető vissza, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia részét képező soknemzetiségű Erdélyben éppen a magyarokkal vállaltak közösséget, nyelvükben és kultúrájukban is.

Az örmények eredetükről meg nem feledkezve sokkal problémamentesebben asszimilálódtak, mint más nemzetek fiai... Ez a keresztény gyökereknek tudható be?

Igen, részben a közös keresztény gyökereknek. Másrészt a legújabb mérvadó történeti

kutatások alapján feltételezhető, hogy a magyarság vándorlásai során baráti, sőt rokoni kapcsolatba került az örménységgel. Így már a honfoglaló magyarokkal is bejöttek örmények, Szent István pedig telepeket is létesített a számukra. A tatárjárás után pedig I. Béla újfent letelepített örményeket.

Lát-e esélyt arra, hogy a mai Örményországból vagy örmény diaszpórákból esetleg idetelepíthetőek emberek?

Ez már kényesebb kérdés, ugyanis a kommunizmus évtizedei alatt a Szovjetunióból betelepedett örményeknek alapvetően más a hozzáállása. Az örmények hiába tették - a világon elsőként - 301-ben államvallássá a kereszténységet, a kommunisták 80 év alatt kiölték belőlük a hitet, úgy, hogy akik nemrég érkeztek, egyszerűen más erkölcsi alapokon állanak, sokan meg sem voltak, meg sincsenek keresztelve. Az itteni életükre az asszimiláció nélküli beilleszkedés a legjobb kifejezés. Magyarországot nem tekintik a hazájuknak, csak egzisztálásuk terepének. Ráadásul a több száz éve itt élő rokonaikat nem tartják örményeknek.... Tehát ha újabb örményeket telepítenénk be Örményországból, jó esetben is csak néhány generáció múlva lehelne bárminemű véleményt alkotni a beilleszkedésüket illetően. Nem lehet ugyanis az őseink sikeres beilleszkedését kivetíteni a jelen helyzetre, hiszen a motiváció nem az üldöztetés és az új haza keresése...

****

SALAMON TEMPLOM

A Gyümölcsoltó Boldogasszony tiszteletére szentelt templom 1723 és 1724 között, tehát még a város utcáinak kijelölése előtt épült. Később többször javították (1751, 1797, 1841) és bővítették (1732, 1899). Nevét alapítójától, Simai Salamontól kapta, akit a templom Mária oltára elé temettek el. Alapítólevele szerint: "Én Salamon, ki Simai Tódornak vagyok fia és Örményváros főbírája, tudatom mindazokkal, akiket illet,.... hogy kőtemplomot építettem három oltárral .... harangok számára alkalmas tornyot csináltattam. A szentegyházat köröskörül kőfallal láttam el: a falban van a Szent Kereszt kápolna, az udvaron temető".
A templom tervezőjének nevét mindeddig nem sikerült kideríteni. Külön érdekessége, hogy a barokk stílus virágkorában épült ugyan, alaprajza a gótikából ismert elrendezést őrzi. Ez a páratlanul érdekes megoldás, a sokszínűséghez való ragaszkodás a templom számos más pontján is tetten érhető.
Ilyen társítással találkozunk a templom főbejáratánál. A szomszédos Bálványosváraljáról származó gótikus kapukeret két oldalán ugyanis Szent Szilveszter és Világosító Szent Gergely szobra már jó minőségű, barokk kori alkotás, nem szólva arról, hogy a templomba végülis már mívesen faragott, reneszánsz ajtókereten át lépünk be. Barokk stílusú a torony építési emléktáblája, amelynek díszes keretét az erdélyi "virágos reneszánsz" nagy mestere, a közeli Kidén lakó Sípos Dávid motívumai díszítik, aki az 1700-as évek derekán sokat dolgozott a városnak. Jóval későbbi alkotás a szentély északi falán a Gábrus Zachar tanító által 1842-ben készített falikép, amelyen a templom látképét és az örmény népi viseletben megörökített építtető és családja térdeplő alakjait lehet azonosítani. 1732-ben a Szent-Anna társulat a templom jobb oldalához egy félköríves záródású kápolnát emelt. 1899-ben ezzel szimmetrikusan, Világosító Szent Gergely tiszteletére még egy kápolnát építettek. 1804-ig e templom falai között tartották az esküvőket is.

Miklósi-Sikes Csaba

******

Híradó

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Ennek az évfordulónak a tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével. Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük.
Előzetes megrendeléseket is felveszünk készülő kiadványunkra.

Tarisnyás Csilla
a Pro Armenia Alapítvány elnöke

<><><>

A Magyar Művelődési Intézet Nemzetiségi Osztálya meghívására az EÖGYKE elnöke, dr. Issekutz Sarolta részt vett a március 28-án tartott nemzetiségi tanácskozáson.
A tanácskozás témái voltak:
• A **Hagyományok Háza** tervezett megvalósítása, ebben a nemzetiségek helye és szerepe (előadó dr. Visy Zsolt Kulturális Helyettes Államtitkár)
• Tájékoztató a NKÖM Nemzeti és Kisebbségi Főosztály **feladatairól**, kisebbségeket érintő információk (előadó Dr. Tóth Zoltán főosztályvezető -NKÖM)
• Közművelődési törvény és a kisebbségek, **elemzés** (előadó: Földiák András igazgató, Magyar Müv. Intézet
• Az új Nemzetiségi Osztály **koncepciójának** vázolása (előadó: Hollósy Tiborné oszt. vez. (MMI). Valamennyi témában elfogadott vélemény volt, hogy a kisebbségi önkormányzatok a kulturális feladatokat csak a civil szervezetekre támaszkodva tudják megfelelően teljesíteni, ezért növelni kell a civil szféra presztízsét, anyagi támogatottságát, a kulturális intézményekben a kisebbségi szakemberek foglalkoztatását.

<><><>

Március 31-én **Csíkszeredában**, a Pallas - Akadémia Könyvkiadó és a Csíkkörzeti Örmények Szentháromság Alapítványa közös rendezésében mutatták be *Dr. Száva Tibor-Sándor: A csíkszépvízi Száva család* (Erdélyi családtörténet. 1640-2000) c. könyvét a Kriterion Házban.
A zsúfolásig megtelt teremben feketéllettek az örmények, ezzel is demonstrálva a téma iránti érdeklődésüket, az ilyen családi monográfiák iránti igényt. A könyvet Kozma Mária a kiadó nevében, Gátfalvi György (a Látó főszerkesztő-helyettese) pedig barátként mutatta be.

A Pallas - Akadémia Kiadó 7 éves múltra tekint vissza s ezen könyve a 111. kiadvány. Fontosnak tartották, hogy a Székelyföld történetében oly fontos szerepet betöltő örményeket e könyvvel is bemutassák. Igen érdekes, hogy a zárt közösségben élő székelyek milyen hamar befogadták az örmény idegeneket, sőt, az örmény és székely zárt közösségek egymás felé megnyíltak, összeházasodtak - mondta bevezetőjében Kozma Mária.
Gátfalvi György szerint "**Csíkban még mindig csobban a szó**", ezt igazolja az érdeklődők népes tábora. Igen jelentős munkát végzett el a szerző, s ez a munka nemcsak az együvé tartozás érzését erősíti, hanem hasonló kutatásra is ösztönöz.

Dr. Száva Tibor-Sándor 18 éve kutatja a család történetét. Bevezetőjében történelmi visszapillantást tesz: bemutatja a csíkszépvizi örmény társadalmat, foglalkozásaikat, vallásukat, a nevek alakulását, majd 170 Szávát mutat be életrajzszerűen, többségét fényképpel is megjelenítve. A könyv melléklete az igen terjedelmes Száva családfa, valamint a Császár-Zakariás családfa is, amely tulajdonképpen kutatási "melléktermék". Ezzel is ösztönözni kíván a szerző minden örmény származású, hogy foglalkozzon saját családjával, az általa kikísérletezett minta alapján próbálja feldolgozni történetüket.

A szerző szerénysége és őszintesége igen megható. 33 éve hagyta el Csíkszeredát, szülővárosát és immár 15 éve Bécsben él családjával. "A szülőföldet az emberekben kerestem, ezért nem is halványult el a szülőföld bennem".

A könyv Erdélyben a Pallas-Akadémia könyvesboltjaiban, Magyarországon az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél, illetve április végétől a Custos-Zöld Könyvesboltban szerezhető be (Bp. II. Margit krt. 7.).

A könyvbemutató jó hangulatú fogadással, beszélgetéssel zárult, Gaál András festőművész csodálatos színekkel festett képei környezetében. A Csíki Tv és a Hargita Népe nagy elismeréssel kommentálta a könyvbemutatót, valamint azt az összetartozást, amely a Száva családot idén is összehozza a június 11-i, csíkszépvizi találkozóra. Az együvé tartozás fenntartásának spiritus rectora: Dr. Száva Tibor-Sándor.
Kívánjuk, hogy hosszú életet adjon neki a Jóisten, hogy újabb generációkat is meg tudjon "fertőzni" az együvé tartozás, a múltkutatás örömével, amely az egyik legfontosabb megtartó erő.

dr. Issekutz Sarolta

<><><>

Szamosújvár és a Téka Művelődési Alapítvány adott otthont március 3-5 között a **IV. Nemzetközi Ifjúsági Néptánc Találkozónak**. Több mint 200 vendéget láttak el.

<><><>

Március 15-e és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc szellemiségét idézte meg nagysikerű ünnepi előadásában az **"Arménia" Örménymagyar Baráti Társaság**, a szamosújvári **Czetz János cserkészcsapat**, a 2-es számú Iskola, a helyi **RMDSz** és a **Téka Alapítvány**. A művelődési otthont zsúfolásig megtöltő közönség lelkes tapssal honorálta a szereplőket, leginkább talán a III. osztályosok kokárdás kis csapatát és a szózaténeklésben irányító szerepet vállaló Éva tanító nénit. De kijutott az ünneplésből Harangozó Annának is, aki napokkal előbb ezüst érmet hozott haza a mohácsi népdalversenyről és a Major Melinda-Fegyveresi István kettősnek, akik a közönséget is bevonták a "Talpra magyar" éneklésébe. Külön köszönet illeti a két RMDSz tanácsost - Esztegár Jánost és Debreczeni Jánost a nagyszerű szervezésért.

B. Kovács Júlia

<><><>

Kedves B. Kovács Júlia!

Gratulálunk gyönyörű pályázatához, amely nemcsak az erdélyi magyarság szétszórattatásáról fest képet, de arról is, hogy mit jelent örmény-magyarnak lenni, mit jelent visszanyúlni a

gyökerekhez, s megérezni: "a vér nem válik vízzé". A "Magyarországról jövök..." szerkesztősége gratulál Önnek az "*Én tíz évem*" pályázatán elért sikeréhez.

Vágner Mária
felelős szerkesztő

Örömmel vettük a hírt, hogy Barátunk, Szövetségesünk, Munkatársunk ilyen szép eredménnyel pályázott és a 150 jelentkező közül az 5 díjazott közé jutott. Sikeréhez mi is szívből gratulálunk! Pályázata közléséhez szívesen biztosítunk helyet a Füzetekben.

EÖGYKE
és a szerkesztőség

<><><>

Szamosújváron április 22-én "**A XX. század népirtásai**" címmel az "Arménia" Örm. B. T., a Pro Armenia Alapítvány és a Téka Művelődési Alapítvány szervezésében emlékműsort tartanak. Ez alkalommal megismertetik a hallgatókkal *Bodurján János "Vörös hold"* című kötetének megrázó lapjait. Bodurján János az örmények 1915-ös kálváriáját Csíkszépvizről kísérte figyelemmel, ahol akkoriban pap volt.

B. Kovács Júlia

<><><>

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap minden szerdán 16-18 óra között, Budapest I. Donáti u. 7/a
1997/5. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám.

<><><>

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátallyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), lssekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terelik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József, 1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb. ú. 6. fszt. 1. ajtó

<><><>

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos klubestje április 20-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

<><><>

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható *Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája* c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft ért. Ugyanitt kapható a *Szongott*-sorozat (*Szamosújvár monográfiája*) reprint kivitelű, utolsó kötete, *A magyar-örmény metropolisz* (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek.

******

Egy idézet áprilisra:

Mert minden kemény és konok dühöt
A zene megszelídít egy időre.
Az ember, aki legbelül zenétlen,
S nem hat rá édes hangok egyezése,
Az kész az árulásra, taktikára.
S szelleme tompa, mint az éjszaka,
S érzelme komor, mint az Erebus:
Meg ne bízz benne. Halgass a zenére.

(Shakespeare: A velencei kalmár, V. felv. I. szín.- Vass István fordítása)

******

Húsvéti készülődés az erdélyi örményeknél

Március 22-én az egyik kereskedelmi televízió Délidőben című műsorában mutatta be *dr. Keszy-Harmat Péterné* és *dr. Issekutz Sarolta* (az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke) az erdélyi örményeknél korábban szokásos és jelenleg is létező ünnepi ételeket.
Nem vitás, hogy a gasztronómia igen erős identitásőrző az erdélyi örményeknél is. Részben az ősi szokásokon, részben a többévszázados menekülés és hazátlanság alatt felvett szokásokon alapul az erdélyi örmény étkezés. Ezen szokásokat megőrizték a 350 éve Erdélyben, majd Magyarországon hazát találó magyar anyanyelvű örmények és mai napig nemcsak az ünnepekre készülődve, hanem hétköznapjaikban is étkezési szokásaikban ezen hagyományok szerint élnek. Így például az angadzsaburt, vagy angadzsabor levest (fültőlevest) csak az erdélyi örmények készítik, Örményországban ismeretlen. Alapanyaga a hurut és az angadzsabor, vagy fültő. A XIII. században Ani városából menekült örmények nemzeti eledele: tehát az erdélyi örményeké.

A **hurutot**, mely több leves étel alapanyaga is, nemcsak otthon használták, hanem utazásaikra is elvitték magukkal őseink, akik főleg kereskedők voltak (marhakereskedelem, bőrkereskedelem, stb.). Ízletes volta miatt az erdélyi örményektől a székelyek is átvették és készítik mindmáig. A gyergyószentmiklósi szombati hetivásárokon például manapság is megszokott árucikk a hurut, amelyet gyakran nem örmények is árusítanak.

A hurut készítése: A hurutos (kizárólag erre a célra használt) fadézsában kb. 3 liter tejet alvasztanak meg. Hat héten át naponta legalább kétszer fakanállal felkavarják, hogy megfelelően savanyodjék. Ezután rézüstben élénk tűzön több órán át főzik. Legalább 2 kg

lehetőleg frissen szedett - apróra vágott (őrölt) petrezselyemzöldjét adnak hozzá sokszor tárkonyt és zellerzöldjét is. A főzés után visszamaradt sűrű masszát kúp alakura formálják és szellős helyen keményre szárítják. Így hosszú ideig eltartható. Újabban kúpok helyett üvegben masszaként tárolják, zsírral vagy olajjal leöntve, amely elzárja a levegőtől. Zsírpapírral lekötve tárolható. A kúp alakura formált hurutot használatkor megreszelve, tejföllel elkeverve főzik a levesbe. A masszát ugyancsak tejföllel keverve használják. Ez a megoldás a mai körülmények között egyszerűbb.

Mit ajánlhatunk Húsvétra az erdélyi örmények ételeiből?
Nagypéntekre, böjti napokra böjtös ételeket, így pl. az **olajos káposztát** és a **dápdász paszulyt**.
Húsvéti ünnepi ebédajánlatunk: **angadzsabur leves, jámez és dáláuzi**.

Kellemes Húsvéti ünnepeket és jó étvágyat kíván az
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

Angadzsabur, vagy fültőleves
Alapja a tejföllel elkevert, huruttal savanyított, leszűrt húsleves, amelybe az angadzsabort (ángádzsáburt) belefőzzük. Angadzsabor: a vékonyra nyújtott laskatésztát kis négyzetekre vágjuk, minden darabkára kevés borssal, sóval ízesített, apróra őrölt (rendszerint marha) húst teszünk, háromszögbe összehajtjuk, széleit megnyomkodjuk, majd a kisujjunk köré csavarva, felül a csúcsokat összecsípjük. Az ujjunkról lehúzott tésztacsomagocskák kosárra emlékeztetnek, őseink szerint a fülre hasonlítanak. Kicsi mérete miatt igen munkaigényes, manapság helyettesíthető szélesmetélttel, vagy húsos tortellinivel. Ezt belefőzzük a levesbe.
A böjtös hurutoslevesbe hiripgombát (vargányát), vagy rántottát csomagoltak a tésztába.

Jámez
Fiatal kecske vagy szopós bárány bordás részét kicsontoljuk. Enyhén besózzuk és borsozzuk. Félretesszük. 4-5 fej hagymát (jó nagyokat) apróra vágva, zsírban üvegesre megpirítunk. Külön rizset zsíron megpirítunk és félig megfőzzük. Három rész hagyma és 1 rész rizs legyen. Külön apróra vágott kecskehúst (bárányt) is puhára párolunk. Ezeket összevegyítjük egy edényben, hozzáadva borsot, sót, petrezselymet és piros paprikát.
A bordamentes kecskehúst (bárányhúst), amit már előre elkészítettünk, ezzel a töltelékkel töltjük meg. Szépen összevarrjuk. Olyan lesz, mint egy vastagabb szalámi. Tepsibe helyezzük. Vizet és zsírt teszünk alája és forró sütőben kb. 1 órát sütjük, gyakran meg-megöntözgetve a tepsi alján levő szafttal. Szép pirosra sütjük. Nagyon finom örmény ünnepi étel. Csak melegen fogyasztható! Körítés nélkül esszük, mivel a benne levő rizs pótolja a körítést.

Dáláuzi
Anyagszükséglete 0.25 kg méz, 0.25 kg dió, 0.25 kg nem őrölt mák, citrom és narancshéj.
A mézet pergeljük, közben keverjük, nehogy leégjen. Sötétbarnára pergeljük, másként a dáláuzi nem keményedik meg.
Negyed kilónyi, tisztított, cikkekre vágott diót és ugyanennyi mákot teszünk bele. (Ez utóbbit is megpergeljük - vannak, akik mák nélkül készítik.) Jól összekeverjük. Reszelhetünk belé kevéske citrom- és narancshéjat is. Kis gombócokká formáljuk.

Dápdász paszuly (babsaláta)
Nagyszemű babot (tarka is lehet) megfőzünk, rántott hagymát (párolt hagymát) készítünk, megborsoljuk, hidegen összekeverjük és leöntjük salátaecettel. Hidegen, böjti napokon

esszük, főként Nagypénteken.

Olajos káposzta (böjtös káposzta - Nagypénteken ették)
Töltött káposztához hasonlóan készül, azzal a különbséggel, hogy hús helyett szárított hiripgombát (azaz vargányát), zsír helyett pedig lenolajat használtak hozzá.

******

Kedves erdélyi gyökerű Örmények!

Mostanában kaptam meg a Kapucinus Rend lengyel nyelvű belső értesítőjét, abban találtam a következő értesítést, ami Önöket is érdekli - talán.

Palermoban, 1999. november 25-én, a kapucinusok templomában Salvatore de Giorgi bíboros elnökölt Isten Szolgája Zohrabian János Cyril örmény missziós püspök szenttéavatási eljárásának egyházmegyei záróülésén. Zohrabian püspök a Kapucinus Rend tagja volt.
Zohrabian János Erzerumban, Örményország fővárosában született, 1881. június 25-én. Nyolc gyermek közül ő volt az ötödik a családban. Már hétévesen "élénk vágyódást" keltett az Úr a kis János szívében Assziszi Szent Ferenc szerzetesrendje iránt. Anyai nagyanyja buzgó ferences harmadrendi volt. A gyermek az ő társaságában járt minden vasárnap misére a kapucinusokhoz. Ott ismerte meg a szicíliai származású Castro-novoi Domonkos atyát. Az ő prédikációinak hatására érlelődött meg benne a szerzetesi hivatás.
17 éves korában lett novícius a kapucinusoknál és ott kapta a Cyril szerzetesi nevet. 1899-ben tette le az egyszerű fogadalmat, majd filozófiai és teológiai tanulmányai befejeztével 1902-ben az örök fogadalmat. 1904-ben szentelték pappá és jelölték ki a Fekete-tengeri misszióra. Egyelőre azonban Erzerumban hagyták.
1905-ben Trapezuntba került, majd rövidesen szülővárosába helyezték és 1914-ig ott lelkipásztorkodott és tanított az iskolában. 1914-ben egész Európát elborította a háború. Rövidesen a Közel-Kelet is belekeveredett a konfliktusba. Cyril atyát a Rend vezetősége Konstantinápolyba helyezte - ez az áthelyezés mentette meg attól, hogy őt is elpusztítsa az örményeket üldöző török hatalom. A háború első napjaiban a Keresztény Iskolatestvérek kollégiumában működött mint lelkész és tanár. Mivel a törökök ott megtiltották a működését, átment a francia Szent Lajos kollégiumba, amelynek igazgatója lett, mivel a kollégium francia nemzetiségű papjait a törökök internálták, vagy eltiltották a tanítástól. Nemsokára Cyril atyától is megvonták a működési engedélyt. Ekkoriban értesült arról, hogy megölték édesapját, pap bátyját és minden hozzátartozóját.
"Egyedül maradtam itt a földön - írta. - Életemnek már nincs más célja, mint az Urat és a lelkek üdvösségét szolgálni". Visszament örmény földre és arra törekedett, hogy az árvák életét mentse és kiváltsa őket a törökök kezéből. Nem törődött a nehézségekkel és nem kímélte magát. 1916 és 1920 között rengeteg emberen segített, sok görögön is, akiket a törökök Pontusból és Anatóliából elűztek. Ebben a négy évben a török internáló táborok foglyait is vigasztalta. Az Úrért rab volt a rabok között.
1923-ban, szentmise közben tartóztatták le a törökök. A trapezunti bíróság halálra ítélte. Átszállították a konstantinápolyi börtönbe, ahol elszenvedte a törökök kegyetlen kínzásait, többek között a "palahant": ötször hatvan botütést a meztelen talpára. Később az ítéletet életfogytiglani száműzetésre változtatták. Ekkor elindult Rómába, hogy a rendi legfölsőbb vezetőségnél jelentkezzék. Közben Korfuban hajótörés miatt kénytelen volt megszakítani útját. Korfu érseke arra kérte, hogy maradjon ott és vállalja el a szigeten lakó számos örmény lelki gondozását. A Rend legfelsőbb vezetése beleegyezését adta, így lett Cyril atya a menekültek misszionáriusa. Görög területen maradt 1923-tól 1938-ig. Először Korfun, mint örmény lelkész, később mint a Görögországban lakó összes örmény főpásztora. Bár

kinevezett főpásztor volt, mégis lemondott arról, hogy püspökké szenteljék, mert nem akart ellenérzést kelteni a görög-keletiekben. 1938-ban kinevezték a szíriai pátriárka helynökévé, és még ugyanabban az évben Felső-Gezira püspökévé. Ezúttal már püspökké is szentelték. Ott működött 1938-tól 1953-ig. Ezekben az években teljesen a lelkipásztorkodásnak szentelte magát. Iskolákat alapított, nevelte az ifjúságot, gyakorolta a jótékonykodást. Nyolcvanéves korában Rómába hívták, ahol haláláig folytatta a hívek és a szerzetes testvérek szolgálatát. 1972-ben hunyt el Rómában, a Cairoli utcai Szent Fidél kolostorban. A palermói kapucinus temetőben helyezték örök nyugalomra. Két évvel később, amikor elindították a szenttéavatási eljárást, exhumálták és porait a palermói kapucinus templomba vitték.
A szenttéavatási eljárás egyház-megyei része lezáródott és az anyagot áttették Rómába, a Szenttéavatási Kongregációhoz. Reméljük, hogy a procedúra hamarosan befejeződik és mihamarabb boldoggá avatják őt azoknak örömére, akik ismerték és csodálták.

Fidél atya

******

Változatok Genocídiumra

A "genocídium" fogalmat először 1944-ben használta egy lengyel származású amerikai jogász, Rafal Lemkin. Később, a nürnbergi per során alkalmazták is: "szándékos és rendszeres népgyilkosság, azaz bizonyos megszállt területeken a civil lakosság egyes faji és nemzeti csoportjainak felszámolása, meghatározott fajok, valamint rétegek, nemzetek és népek, faji és vallási csoportok megsemmisítése céljából".

Az ENSz közgyűlése 1946. december 11-én külön cikkelyben állapította meg, hogy a genocídium a nemzetközi joggal, az ENSz szellemiségével és céljával ellentétes bűncselekmény, amelyet az egész civilizált világ elutasít. 1948. december 5-én a nemzetközi szervezet közgyűlése a genocídium megelőzésére és büntetésére fogadott el konvenciótervezetet, amely 1951. január 12-én életbe lépett.
Ennek értelmében a genocídium olyan bűncselekmény, amely egy nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport részleges vagy teljes megsemmisítésére irányul...
Vajon, érdemes-e elgondolkodnunk azon, hogy mi lett volna, ha... Ha például nem a II. világháború során veszi észre a "civilizált világ" a népgyilkosságokat, hanem már az I. világháború éveiben?
Netán a XIX. századvégi balkáni háborúk idején? Vagy 1849-ben, a bécsi császár és a moszkvai cár győztes, Világosig tartó előnyomulása közben? Vagy még korábban...?
Vajon, miféle történelmi dátum lett volna elég korai a genocídium megfogalmazásához és elítéléséhez? Nem genocídiumot hajtottak-e végre a rómaiak Izraelben és Judeában? Vagy Lusitaniában, a mai Portugália területén? Nem genocídium volt-e minden olyan esemény, amikor a győztes törzs végigerőszakolta a nőket, majd a férfiakkal és a gyermekekkel együtt levágta őket?
De hiszen.., nem elég "korai" Mózes II. könyvében a 13-ik vers? "Ne ölj!" Ez a tíz közül a legrövidebb parancsolat.
És aktuális.
Lexikonos megfogalmazásban többnyire ennyit olvashatunk: "1895-96-ban a törökök és kurdok tömeges mészárlást folytattak az örmény lakosság körében, és ez még nagyobb méretekben megismétlődött 1914-15-ben, az örmények tömeges deportálásával egybekötve."
Tegyünk-e föl újabb kérdéseket? Elég-e a lakonikus, rövid szöveg?
Kellene-e több, részletesebb? Hiszen önmagában egy mondat tartalmazza a teljes szörnyűséget, ugyanúgy, ahogyan egyetlen, rövid mondat tartalmazza a teljes tiltást: "Ne ölj".
Persze, igenis kellene a több, a részletesebb! (Hiszen, valljuk be, ha nincsen a híres, méltán

sokat emlegetett Werfel-regény, akkor az európai közvélemény vélhetően **semmit nem tudna** az örménységen 1915-ben elkövetett genocídiumról!)

Lord Palmerston angol miniszterelnök 1849-ben állítólag ezt mondta a magyar szabadságharccal kapcsolatban: "Lehet, hogy igazuk van, de végezzenek velük minél előbb". Nem akarom a rég elhunyt brit politikuson elverni a port, mégis, adódik az újabb kérdés: hány, különböző nemzetiségű Palmerston mondott effélét, hány különböző néppel, nemzettel, etnikai csoporttal kapcsolatban? És vajon valóban nem tudta a "civilizált világ", hogy mi történik évek óta s éveken át az Ararát lejtőin, Deir-ze-Zorban, Erzerumban és másutt? Vajon Talaat pasa, Ibrahim bej, vagy éppen az új török állam nagy bábája, Atatürk, a "törökök atyja", Musztafa Kemál csak azért nem került - na, nem bíróság elé - de legalább nemzetközi, erkölcsi szégyenpadra, mert csak évtizedekkel később fogadott el az ENSz nemzetközi konvenciót a genocídiumról?

Minek föltenni olyan kérdéseket, amelyeket nem lehet megválaszolni, de amelyek önmagukban hordják erkölcsi ítéletünket... Különben is, ha mondjuk Kemál pasát csak egy kicsit is meghurcolják (amúgy "Pinochet-módra") a világ közvéleménye előtt... attól sokmillió örmény szenvedése enyhült volna? Másfél millió kínhalál könnyebbé lett volna?
A kicsi leányka (a képen) nagyon közelre néz, bele a csillogó gépezetbe, amit fényképezőgépnek hívnak. Hová is nézne? Hiszen tekintete iszonyatos távolságokat rohan át, mert iszonyatokat látott, talán akár egy nappal a nyugati fényképész bácsi megjelenése előtt... (sajnos, a képről csak annyit tudunk, hogy bizonyos R. Meyer készítette 1915-ben és a következő címmel látta el: Mészárlás után...)
Az ENSz fél évszázada megszavazott, elfogadott, szentesített... és mi mégis olyan jól ismerjük ezt a képet. Leányka az úton, kicsi, rémült, keserű, mert nagy nemzeti hősök, vagy birodalmi vitézek, esetleg egy másik, ugyancsak nyomorult nép kannibál "problémamegoldói" épp az elébb verték agyon az apját, erőszakolták meg az anyját, hajtották lángsírba az idősebbik testvérét, vagy... mit soroljunk? 1915-ben a törökök az örményekkel szemben, előtte és utána máshol, mások voltak igen találékonyak. Mert örmény, mert zsidó, mert albán, mert szerb, mert dalmát, néger, fehér, ilyen, olyan...
Felsorolhatnánk talán a világ minden népét. Hodie mihi, cras tibi - ma nekem, holnap neked, mondja a latin közmondás. 1895-ben és 1915-ben a kurdok a törökökkel vállvetve irtották az örményeket. Több állam több mohamedán csoportja most vállvetve öli a kurdokat.
Uram, emlékezz meg rólunk, emberekről, mert Előtted nincs különbség. A Te szemedben minden áldozat Ábel. És minden gyilkos Káin.

dcs

****

Ez is egy fajta genocídium

Kevés szó esett eddig Marosvásárhelyről, az ősi székely városról - a Novum Forum Siculorumról, amely az ásatások szerint már a neolit korban lakott terület volt, oklevelek 1316-ban említik.
A város a XIV. században tekintélyes helynek számított, megfordult itt Hunyadi János, Mátyás király, aki Székelyvásárhely névvel felmentette a várost a vámfizetés alól. Itt tartották az 1552-es és 1558-as országgyűlést, Bethlen Gábor "szabad királyi város" rangra emeli, Bocskai fejedelem építkezési jogot ad neki. Több erdélyi fejedelmet itt iktattak tisztségébe.
Marosvásárhely az 1848-49-es szabadságharcból is kivette részét.
Bem tábornok többször tartózkodott a városban. Petőfi innen indult utolsó útjára, a

fehéregyházi csatába. A város 1876-ban Maros-Torda vármegye székhelye lett.
A város a múltban a székelység kulturális központja volt és maradt a mai napig is. Itt élt a nagy szellemi nagyságok közül a két Bolyai, Farkas és János, Aranka György, a királyi tábla elnöke, aki 1793-ban nagy hozzáértéssel és hitelesen fordított Shakespeare-t, Köteles Sámuel a filozófus professzor, a székely ezermester Bodor Péter, aki a város főterén megépítette a zenélő kutat, amelyet lebontottak, és másolatát 1936-ban állították fel a budapesti Margitszigeten és amelynél idén 2000. március 19-én is találkoztunk.
A város múzeumában Barabás Miklós, Paál László, Lotz Károly, Ferenczi Károly képei láthatók, nem beszélve Zsögödi Nagy Imre, valamint a mai modern festők alkotásairól.
A volt városháza szecessziós-eklektikus stílusban épült, színes majolika tetőzete és toronysisakja igen vonzó látvány. Márványoszlopos előcsarnoka gótikus boltozatával, színes üvegablakaival középkorias hangulatú. Tornyában a négy óra pontosan jelzi az idő múlását. Tetőzete hasonlít az Üllői úti Iparművészeti Múzeuméhoz.
Lakossága, akár Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csikszépvíz lakossága is, az évszázadok folyamán sok kereskedő, iparos, tisztviselő, és nem utolsósorban államigazgatási pozíciót betöltő örmény családdal gazdagodott.
Ha csak az 1941-ben kiadott Marosvásárhely Címtárát tanulmányozzuk, számos jeles közéleti személyiség nevével találkozunk: dr. Szenkovits Tibor kir. tv. aljegyző, dr. Issekutz Viktor kir. tv. tanácselnök, dr. Jakabffy Albert kir. bírósági jegyző, dr. Duha Tibor ügyvédi kamarai alelnök, Fark István ügyvédi kamarai igazgató, dr. Nováky Jenő okleveles gépészmérnök, Elek János ipartestület elnöke, Kazatsa István H. titkár, Novák László bőrnagykereskedő, Patrubány István szolgabíró és még hosszasan sorolhatnám a kiváló, örmény származású magyarokat.

De nem ez a célom e sorok papírra vetésével. Az 1989-es és 1990-es év eseményeit szeretném röviden ismertetni: a távoli Marosvásárhelyen genocídium számba menő dolgokat, amelyeket a kommunista rezsim felszámolása és az alig sarjadó demokrácia nevében követtek el.
Az 1989-es tél enyhe volt a Bánátban és Erdély-szerte is. Ezért is mozgatott meg sok százezreket Temesváron, a Tőkés László püspök által kirobbantott forradalom véghezviteléhez, valamint a marosvásárhelyi "véres március" vagy „fekete március" néven emlegetett eseményekhez.
Nem akarom megismételni a kiváló szónokok által elmondottakat, hiszen szavaik világszerte ismertté váltak 2000. március 15-én a tévé közvetítésével. Ekkor Tőkés Lászlónak, Markó Bélának, Kincses Előd nek és másoknak lehetőségük volt rávilágítani a dolgok mélyére.
Az uszítás már 1990. január 25-én este megkezdődött, amikor az akkori államelnök, Iliescu szeparatizmusról kezdett beszélni azzal kapcsolatban, hogy az erdélyi magyarok, valamint a németek is - anyanyelvű oktatást kértünk, minden szinten, az óvodától az egyetemig.
Cikkeket, tiltakozó írásokat, alkotmánytervezeteket jelentetett meg a hatalom, hangsúlyozva, hogy nincs szükség magyar nyelvű oktatásra - mert az csak Erdély elszakadásához vezetne.
Január 25-én színre lépett a Fratia Romaneasca, (Román Testvériség), február elsején pedig az u.n. Marosvásárhelyi "Vatra Romaneasca" (Román Tűzhely), amely ugyan máig azt állítja magáról, hogy csupán irodalmi tevékenységet folytat, de közismert, milyen szerepet játszott az 1990-es márciusi vérengzésben - és azóta is.

Február 11-én zajlott le a csodálatos gyertyás-könyves magyar tüntetés, amelyre nem kellett meghívókat küldeni, nem volt szükség falragaszokra. Szájról-szájra, szomszédtól-szomszédig, házról-házra járt a híre. A lenyűgöző megmozduláson az akkori becslések szerint százezernél is több ember vett részt. Fiatalok, középkorúak, idősek, mindenki ott volt, aki csak mozgott. Nagyapák, akik unokáikat magyar oktatásban akarták volna részesíteni.

Szülők, akik azt akarták, hogy gyermekeik ismerjék meg apáik nyelvét, kultúráját, történelmét, múltját. Ott voltak a fiatalok, akik a legközvetlenebb módon érdekeltek a tanulásban. A Bolyai iskola neveltjei, az Orvostudományi Egyetem hallgatói.

Ott voltak az Ajtaiak, Duducok, Dóczik, Duhák, Szávák, Zakariások, Sáhinok, Karácsonyiak, Nuridsányok, Sáskák, és még sorolhatnám...
Csendes menet volt, mindenki egy gyertyát és egy könyvet tartott a kezében. 5 órakor indultak a Bolyai Líceumtól, a Bolyai utcán lefelé, a Sportcsarnokig. Olyan hosszan kígyózott a menet, hogy az eleje már odaért, a vége még el sem indult. A gyertyák ezrei világították meg az arcokat. Mindenki hitt, remélt egy fordulatban, egy jobb világban, ahol emelt fővel, egyenjogúan élhetünk őseink földjén.
A sportcsarnoknál Sütő András várta a menetet. Köszöntötte az egybegyűlteket. A tömeg végighallgatta a beszédet és Köllő Gábor katolikus pap vezetésével imádkozott. A tüntetés olyan kifogástalanul, békésen zajlott, hogy még a rendőrség is példásnak minősítette.

Március 15. Az első olyan március 15, amikor bátran, nyíltan gyülekeztünk a Székely vértanúk szobránál és nyíltan, méltóságteljesen ünnepelhettük a Nemzeti dalt. Akkor még nem gondoltuk, hogy alig 5 nap múlva milyen véres eseményeknek leszünk résztvevői, áldozatai.

Március 16-án a Vatra (látva, hogy milyen békésen tüntettünk magyarságunk mellett), a 28. számú gyógyszertárnál összetűzést provokált magyarok és románok között, azon a címen, hogy a gyógyszertár homlokzatára a román FARMACIE és APHOTHEKE mellett ki volt írva: GYÓGYSZERTÁR. A magyarok erre nem reagáltak.
Aztán elszabadult a pokol. Március 19-én a magyar csoportok békésen gyülekeztek az RMDSZ székháza előtt. Ide gyűlt a nagy számú román tüntető. Kicsalták Sütő Andrást az RMDSZ székhelyéről, amely valamikor a Kúria palotája volt, és egy őrnagy felszólítására: "vegyétek kezelésbe" egy fémtárggyal úgy ütötték fülön, hogy elterült. Akkor két katona az ott várakozó teherautóra emelte, majd a tömeg az autó ponyváját felszakítva felugrált és a legbrutálisabb módon ütlegelni kezdték. Ekkor sebesült meg olyan súlyosan, hogy végülis félszemét vesztette. Ez történt a székház előtt. A vandál bántalmazás híre futótűzként terjed el. A magyarok a gyárakból tódultak a főtér felé.
A Vatra előre megírt forgatókönyv szerint járt el. Hodakból, Banestből és több, mint tíz másik faluból verbuvált felfegyverzett és leitatott román parasztok csapatait szállították a városba, teherautókon és más járműveken. Dorongokkal, csákányokkal, kaszával felszerelt "testvérek" támadtak ránk.
Nem kímélték az útba eső falvakat sem. Ez történt március 20-án.
Napokkal azelőtt már prédikálta a pópa: ölik testvéreinket Vásárhelyen, nagy veszélyben van minden román, ha megkondul a harang, indulunk, legyen mindenki készenlétben.
A Grand Hotel előtt történt az összecsapás.
Egy teherautó felszaladt az ortodox templom lépcsőjére, onnan ugrottak le a kaszások. Adott pillanatban harckocsik jelentek meg, amelyek benzint adtak a molotov koktélhoz a vatrásoknak. A támadók a tankokat átugorva ütötték, verték a magyarokat, akiknek egyetlen fegyverük a főtéri padokból kiszaggatott léc volt. A rendőrkordon visszavonult, magára hagyva a verekedő tömeget.
Az esti órákban érkezett meg fehér ingben, jól felszerelve a közeli falvak cigányhada. Ez vetett véget a verekedésnek, amely a románokat megfutamodásra késztette. "Ne féljetek magyarok, megjöttek a cigányok!" Ez volt a szólamuk, és ők voltak azok, akik jó leckét adtak a felbujtott jövevényekeiek.
Marosvásárhely főterén botokkal ontották a vért. Ekkor tartóztatták le az egészségügyben

dolgozó Cseresnyés Pált és számtalan magyart, akiket felelőssé tettek az eseményekért, súlyos börtönbüntetésre ítélve az áldozatokat. A románokat pedig kitüntették hősies harcukért.
A margitszigeti zenélő kútnál bensőséges hangulatban találkozott egy kis csoport marosvásárhelyi. Egyesek itt élnek Budapesten, mások Veszprémben, Gyöngyösön, Sopronban.
Eljöttek, mint minden évben az utóbbi 10 esztendő alatt, hogy a kút lépcsőjén meggyújtsák az emlékezés gyertyáját.
Vári Attila és Káli Király István méltatta az áldozatok hősiességét, újra átéltük az eseményeket, amely a romániai magyarok egyik nagy drámájaként él emlékezetünkben. Nem feledjük a gyilkos akciót, amely az áldozatokat fizikailag és erkölcsileg be akarta mocskolni. Mindez 1990-ben, a kommunista rezsim megdöntése után történt a testvériség jelszavával...

Budapest, 2000. március 21.

Borbély Júlia

****

Még egyszer a nyilvános testületi ülésről és közmeghallgatásról

2000. február 23.

Arról, hogy dr. Issekutz Sarolta, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke beszámolót tartott a II. kerületi Önkormányzat Mechwart-téri székházában a BÖKÖT gazdálkodásáról, eredményeiről, megvalósított műsorairól és jövőbeli terveiről, előző számunkban már beszámoltunk. Hangsúlyoztuk: a közmeghallgatáson több tucatnyian voltak jelen, az elnök asszony azonban sajnálattal állapíthatta meg, hogy a kisebbségekkel foglalkozó intézmények (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, a kisebbségi ombudsman hivatala és a Fővárosi Közigazgatási Hivatal) az idejekorán kiküldött értesítés ellenére sem képviseltették magukat.

Valóban súlyos kérdés, hogy a Magyar Köztársaságban, az arra hivatott személyek, akiknek státuszukból fakadóan kötelességük (lenne) a társadalmi, s ezen belül kisebbségi mozgalmak, szerveződések figyelemmel kísérése, megmaradnak a régi, jól bevált, lusta állampárti, központos gondolkodásmódnál. (Mondhatnánk azt is: a gondolkodás hiányánál.)
Vagy talán vegyük olybá, hogy a polgárosodó országban, amelynek polgári kormánya van s amely hitvallása szerint a polgárosodást, a civil szerveződések fejlődését támogatja (már csak azért is, mert számos, társadalmilag igen fontos feladatot kizárólag a polgárok pénzéből és az ő, gyakorta áldozatos, megfeszített munkájukkal vél és szeretne megvalósítani) - hogy ebben az országban éppen a civil szerveződés a legkevésbé kívánatos?
Eszünkbe jut Jelcin ex-elnök: az egész világ tudta, hogy beteg, beszámíthatatlan alkoholista, mégis, az egész világ úgy gondolkodott: egyszerűbb, ha egy Jelcinnel tárgyalunk, minthogy behatoljunk és megismerjük az irgalmatlanul bonyolult Oroszország hetvenhét, lehetséges politikusát, vélt, vagy valódi vezérét...

Csak nem efféle kényelmi szempontok vezérlik a Magyar Köztársaság hivatalait, másod- és harmadrendű prominenseit?
Még valami miatt kellett visszatérnünk a BÖKÖT-közmeghallgatásra. Ez alkalommal ugyanis felmerült az egész, bonyolult egyház-ügy is, az EÖGYKE-füzetekben közölt egyházalapító lista kérdése is. Erre a kérdésre - mint előző számunkban is ígértük, visszatérünk. Csakhogy a fejlemények - lásd a Bíboros úr levelét és dr. Issekutz Sarolta ehhez

kapcsolódó cikkét - nem mindig az egy-két hónappal ezelőtti állapot szerint alakítják a lapot, és a benne közölt anyagok sorsát.
A február 23-i közmeghallgatás vendégei: (a képen jobbról balra: Sólyomvári György, a Székesfehérvári Örmény Önkormányzat elnöke, Dávid Csaba székesfehérvári képviselő, háttérben a Bp. XI. kerületi önkormányzat kisebbségi referensei)
De ez alkalommal, a BÖKÖT közmeghallgatásán, végre Budapesten kívüli örmény közösségek is képviseltették magukat, ami feltétlenül örömünkre szolgált.

dcs

****

Magyar Kultúránk

Elődeink, Aranka György nyelvmívelő társaságának adományozott 2.000 aranya, a kolozsvári kőszínház építésére való összegek, s ugyanott a múlt század végén a helybeli zenekonzervatórium javára tett alapítvány... de nem csak az anyagi jelenlét, hanem őseink lelkesedő részvétele a magyar kultúra építésében... jogos folytatásként elénk állítja a kérdést: miként segíthetnénk mi, magyarörmények a magyar kultúra mostani állapotán?

1. Elsőként kötelező saját egyházi ügyeink rendbetétele. A majd két éve birtokháborítást elkövető szektával szemben az illetékes katolikus püspökség ez idáig nem lépett fel. Végig kell gondolnunk, hogy a magyarországi magyar-örmény katolikusok kellenek-e a katolikus egyháznak vagy sem?
Talán lelkes hívőkben oly gazdag a katolikus egyház, hogy lemondhat rólunk? Ezt a kérdést bizonyára nem vagyunk hivatottak megválaszolni. De cselekednünk kell, amikor majdnem egy hit(el)térítés áldozatai vagyunk: arra ösztönöznének bennünket, hogy legyünk örmény-ortodoxok. 350 év katolikus létünk után. ! ! !

Ez a kihívás feloldja talán a magyar-örményekben is uralkodó hármasfogatot, a FÉK-et: a félelmet, az értelem-(zavart) és a kényelmet.
A vallási hovatartozás legintimebb személyes ügyeink közé tartozik, de most választanunk kell: maradunk katolikusok? Egy örmény szektához akarunk tartozni, mely inkább internacionalista, alapítói nemzeti összetétele szerint és titkos, bevallatlan hitet gyakorol? Vagy térjünk örmény ortodox hitre? Többé-kevésbé hitüket gyakorló, zömében erdélyi magyarörmény testvéreim eldönthetik: érdemes volt-e szülőföldünkről eljönni, ha **itt is** utolért az ortodox gőzhenger?
Katolikus templomba lépve, úgy érzem, a végtelennel találkozom, időben és térben, tegnapi őseimmel és mai testvéreimmel. Ellenben ezt az érzést ne kérje senki tőlem számon, ha egy anglikán vagy baptista imaházba látogatnék, amelynek elsősorban építészeti, művészeti értékeire figyelnék. (Nem a példaként felsorolt egyházakról mondok itt értékítéletet, hisz azokat is ugyanúgy becsülöm, miként elvárom, hogy ők is tiszteljenek bennünket.)
Egyszerűen tudomásul kell vennünk: vannak dolgok, amelyekről **másként** gondolkodunk, remélve ugyanakkor, hogy **nem egymás ellen**! Valóban: keleti testvéreinknek az 1993-94-es saját, ortodox egyház alapításkísérletük nem sikerült... de a megoldás az örménykatolikus egyház megszállása? Szeretnénk, ha megtalálnák saját egyházi közösségüket, amit önmaguk építenek ki, önerőből. Fogjon össze mindazon 20-30 személy, aki a fővárosban él és kereszténységét akarná gyakorolni az ortodox örmény egyház kebelében.
Miután őseink, letelepedve Erdélyben, igen pragmatikusan a katolikus egyházhoz csatlakoztak, ránk bízták ezen hit fenntartását, továbbvitelét.
Az eltelt 350 év alatt az újonnan hozzánk menekülő testvéreinket mindig jó szívvel fogadtuk

és csupán az utóbbi években vannak gondjaink ortodox küldetéstudattól és etnobiznisztől fűtött keleti barátainkkal.
Egyfelől: örménykatolikus lelkészségünk ma ortodox vagy ateista keleti örmény testvéreink kezén van. Ők a mi korábbi, 350 évnyi katolicizmusunk örököseinek is vallják magukat, csak azért, hogy a lelkészség, a könyvtár, a múzeum, amelyeket katolikus elődeink hoztak létre, a tulajdonukba kerülhessen.
Voltak tehát egyidőben, egyszerre örménykatolikusok és ortodoxok... egészen 1998. nyaráig, amikor ugyanők megalapították az örménykatolikus lelkészség székhelyén, a budapesti Orlay utcában, a Magyarországi Örmény Egyház nevű szektát, amelynek pontos hitvallásáról még alapító okiratuk sem szól.
Innentől kezdve tehát a magyarországi katolikus egyháznak vannak olyan hívei, kik egyszerre ortodoxok, ateisták és szekta-tagok is, egyszemélyben.
A vallás kultúrahordozó jellege közismert, már csak az tisztázandó: ezen fentemlített csodalények melyik kultúrához ragaszkodnak? Valószínű, hogy az előbb említett négy kultúrkör helyett egy ötödiket választottak, az oly divatos Mammont. Neki pedig semmi dolga a magyar kultúrával!

Mi, magyarok és mi, örmények egyaránt katolikus és európai emberek lettünk, itt a Kárpátok ölelésében. Valami mély emlék, közös ősi kultúra közelített egymáshoz oly módon, amelyre alig akad példa nemzet és kisebbsége között. Háromszázötven éven át Erdély keresztjeit a magyarsággal együtt szenvedtük és együtt cselekedtünk a magyar élet érdekében Erdélyben, és bárhol, magyar földön. Mindkét nemzet családcentrikus, értékmegőrző, vallásos. A becsületről pedig: csak az erdélyi magyar egyesületek magyarörmény pénztárosait említeném, akiket megbízható kezelőknek ismertek el mindannyiszor. Mindkét nép megtanulta a túlélés fogásait, így az együttérzés, a tolerancia kölcsönös volt. Elődeink, akik Trianon miatt otthagyták Erdélyt, tudták, hol élhetnek tovább háborítatlanul!
A szülőföldön, Erdélyben maradtakat pedig vallásuk révén oly sokszor megpróbálták magyarságuktól eltéríteni, "Nem tettünk soha különbséget köztük... Ne állítsák most e kettőt - vallásos hitünket és nemzeti érzelmeinket - szembe egymással! Ne kívánják, hogy egyiket a másik rovására megtagadjuk! Mert, ha kényszerítenek reá, nem fogunk habozni a válasszal: Ezt szeretnők, ha a római szentszék tudomásul venné... Az elnemzetlenítés, a románositás szolgálatában álló örmény püspökségtől elfordulunk, minden erőnket ezzel szembe állítjuk, nemzeti létünket minden eszközzel, ha kell vallásunk feláldozásával is megvédelmezzük" írta a *Dési Hírlap* 1924. aug. 6-án.
Magyarországon ma, a körbevicsorgó média birodalmában senki ne vette volna észre az örménykatolikusok kisemmizését? Mert katolikusok? Mert magyarörmények? Van-e még olyan nagyvallás országunkban, amelynek évek óta elbitorolt **egyetlen** templomáról ne tudna ég és föld, harsányan követelve visszajuttatását?
Nem szekértáborok, hanem két teljesen különböző kultúra: a katolikus, európai és az ortodox, ázsiai találkozik most a magyarországi örmény kisebbségben. A magyarörménység és a később bevándorolt keleti örmények közötti erkölcsi különbségek korábban az újonnan jöttek európaizálódásával egyenlítődtek ki.
Ma, egy alig 40-50 személyből álló társaság, a már korábban - 50 év alatt - jól begyakorolt erőszakos taktikát alkalmazza, kenetteljes, keleti "szívjóságot" mutatva a kívülálló, tájékozatlan magyar közvéleménynek. Két dologban mindenképpen érdekes eredményeket értek el: a magyarországi - a földkerekségen egyedülálló - kisebbségi törvény (de még inkább annak joghézagai) révén minden társadalmi ellenőrzés alól kivont országos kisebbségi önkormányzatban, és azon keresztül a magyarörménységről eddig kialakult képet teljesen megváltoztatták. Ha eddig köztudott, elismert volt a magyarörménység egységes volta, békés kisebbségtudata, ez most már a múlté.

Ez az acsarkodó, vádaskodó, a magyarörménység puszta létét is tagadó médiakampány, amelyet hatalom- és pénzféltésből indítottak néhányan immár három éve, ez évtizedekre tönkretette megítélésünket a magyar társadalom szemében. (Amelynek saját, súlyos gondjai mellett már csak a kisebbségek belharcai hiányoztak.) Ezeket az ellenérzéseket persze fokozni is lehet, és ez ügyben is szorgoskodtak barátaink!

- A magyar törvények semmibevétele nemcsak a kisebbségi, önkormányzati képviseleti, hanem számviteli oldalon is fellelhető lehet.

- A parlamenti képviseletet erőszakoló, siettető lépéseiket még külföldön elhangzó panaszokkal, ottani szervezkedéssel is tetőzik.

- Végül, de nem utolsó sorban: az örmény genocídiumot követelő anyagi kárpótlást kezdeményezve, pénzt követelve maguknak, a fenyegetésig jutottak el.

Valóban nem könnyű eldönteni, egyszerűen a mérhetetlen pénz és hatalomvágy dolgozik-e itt, vagy a magyarörmény kisebbség lejáratása, likvidálása a cél?
A második területen elért eredményeik az utóbbi válasz felé döntik a mérleget. Jelenleg valami öszvér egyház működik a budapesti Orlay utca volt örmény katolikus lelkészségén: részben szekta, részben pedig ortodox, katolikus (mechitarista) szerzetes által vezetve, mindez 1998 nyarától. Ide katolikus örmény már alig jár, tehát a sikersztori folytatódik.
Mit tesz a magyar állam és a magyar katolikus egyház polgárai, illetve hívei megvédése ügyében?

Itt az orwelli szörnyű duplagondolat szólal meg újra: "etnobiznisz"-ről kárálnak azok, akik ingatlan és ingó vagyonszerzés érdekében örmény szektát alapítottak. A spontán privatizáció ismerhető fel cselekedeteikben: a korábban magukat nyilvánosan is ateistának valló egyéneknek joguk van megtérni az Istenhitben, joguk akár új egyházat is alapítani (ha szegényesnek tartják a kínálatot) és hitüknek (hitüknek? - a szerk. megjegyzése) megfelelő templomot, imaházat, sekrestyét, bunkert, vallatókamrát, brókercéget, bankot építeni, kialakítani!

Hagyján... Csak hagyják békén a magyarországi örménykatolikus egyház ingó és ingatlan tulajdonát, és ha valamilyen törvénytelen módon használói lettek ezeknek, keresztény szégyenük emlékeztesse őket a "Ne lopj" parancsára, kérjenek bocsánatot magyarörmény testvéreiktől és gyorsan vonuljanak át saját egyházi épületeikbe! Mi ígérjük, hogy ott őket nem zaklatjuk! Ha nem tennék a fentieket, ők lennének az "etnobiznisz" valódi megtestesítői, velük szemben léphetne fel ráncolt homlokkal az ombudsman, a kisebbségi hivatali elnök, a bécsi mechitarista szerzetesrend... és a média! Amennyiben bármelyik ezek közül sunyítana, köntörfalazna, ez csak megerősítené, legitimálná az említett "etnobiznisz" tényét. Precedensértékénél fogva egy ilyen "tolerancia" végveszélyt jelent a kisebbségi önkormányzatiság társadalmi elfogadottságára, törvényszerűségére, erkölcsi színvonalára nézve.
Dixi, et salvavi animam meam!

2. Bár a szigorúan vett egyházi kérdés megoldását felvázoltuk, a szakralitás a legszorosabb összefüggésben van kultúránkkal, a magyarörmény kultúrával.
A két különböző kultúra üzent egymásnak: az 50 férőhelyes ortodox templom az 500 férőhelyes katolikus katedrálisnak. Ha a teljes magyarhoni örmény ortodoxia az előbbi

ötvenes szentélyben elfér, akkor hány katedrális kellene magyarörmény katolikusaink egybegyűjtésére?!
Persze, ilyen módon is eltűntethető a szakralitás az életünkből.
Korábban a vezetőink, papjaink, tanítóink is voltak. Mai választott (választott? - a szerk.) képviselőink nem vezetőink, nem tanítóink és nem papjaink. Hiába a média és a politika helyezkedési erőlködései - a mostani vezetés nem tudja megmozdítani magyarörmény testvéreinket, hiszen kirí a vezetőkről, hogy a szakrálisról eleve lemondanak. A magyarörmény múlt örököseinek vallják magukat - legitimációs kényszerből. De ez nem jelenti azt, hogy a valódi örökösöknek ezt föltétlenül el kellene fogadniuk. Különösképpen nem, ha a vallomástevők cselekedetei ellentétesek az örökség szellemével.

Nekünk, valódi örökösöknek, kötelességünk az örökség megőrzése, nem annak eltüntetése, zárolása, elferdített folytatása.
Hosszú, majdnem félévszázadnyi szünet után újra van magyarörmény egyesületünk, vannak lelkesült tagjai, akik egyre többen vállalják a mérhetetlen nagy munkát, az elődök ránkhagyott örökségének felmérését és továbbvitelét. Mert ez a feladat - 350 éves erdélyi múltunk kutatása, közkinccsé tétele - elidegeníthetetlen és kizárólagos, jogos tulajdonunk! Nekünk - magyarörményeknek!
Nem az erdélyi életet mélységében nem ismerő kutatók, a puszta létünket is tagadó magas tudósok, vagy azon elmék, amelyek jövőnket akarnák előre meghatározni sugallataikkal, nem ők nevetségesek, hanem azok, akik a nevünkben, **helyettünk**, a tőlünk idegenekkel összekacsintva, múzeumainkat, könyvtárainkat szétzüllesztve, vagy zár alá helyezve megpróbálják múltunkat eltüntetni, kisajátítani.
Aki ismeri történelmünket, tudja mennyire beleivódtunk Erdély legkisebb helységeinek történelmébe is, mindenütt a magyar közélet érdekében áldozva erőnket, akaratunkat, tehetségünket, tudásunkat.

Rombolók reménységeit oszlatom: látták-e valaha is, miként fogadják az erdélyi magyarörmények bárhonnan érkező testvéreiket?
Miként értik meg egymást félszavakból, mintha száz éve együtt éltek volna, egyetlen családban? Kereskedőnemzet hírében vagyunk, de úgy hiszem, az ilyesmit nem pénzért osztogatják! Remélem, holnap sem!
Az összetartozás jegyében köttetett a magyarhoni örmény önkormányzatok Társulása - s ezzel létrejőve a magyarörmények kézfogása.
Ma immár két sajtótermékkel szerepelünk a hazai szellemi életben: a havonta, Budapesten kiadott "*Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek*"-kel és az időszakos budaörsi "*Magyarörmény Kulturális Lapok*"-kal. Ezenkívül segítjük a szamosújvári "*Armenia*", ugyancsak időszaki lap megjelenését is.
Szongott Kristóf kötetei, Ávedik Lukács Erzsébetvárosról szóló könyve immár reprintben is megjelent, elindult az "*Erdélyi Örmény Múzeum*" című könyvsorozat. Ebben eddig két tanulmány látott napvilágot: egy Viski János kötet és az I. örmény katolikus egyházi konferencia tanulmányainak gyűjteménye.
Hasonló összefogás jött létre Erdélyben, ahol az örmény városok egyesületei, alapítványai egységesen lépnek föl közös érdekük megvédésében, a múlt ősszel megkötött megállapodás szerint.

A kívülálló joggal kérdezi: miképp hat mindez a magyar kultúrára? Egyfelől - tekintettel a már említett, párját ritkító szimbiózisra, amellyel a magyar és a magyarrá vált örmény nép építette együtt Erdély kultúráját, magyarörmény kultúránk, tradícióink zöme magyar nyelvű. Tehát önismeretünk bővülése gazdagítja a magyar kultúra palettáját.

Másfelől - mindazon, már régóta közösen vallott értékek, amelyek ma egyre halványabban jelentkeznek a hatalmas média-nyomást szenvedő magyar kultúrában - megerősítést, újjáélesztést nyerhetnek múltunk, családfakutatásaink, kapcsolatteremtésünk, kiállításaink, megemlékezéseink, találkozásaink révén.
Közös múltunkból maradandó példa: az erdélyi magyarörménység teljes támogatása az 1880-as években induló EMKE-mozgalom ügyében.
Az EMKE végcélja - miként a kezdeményezők vallották: a nemzeti eszme és művelődés fejlesztése. Az előkészítő bizottságban, majd a megalakult városi és megyei választmányokban igen sok magyarörmény jutott fontos szerephez. „Örvendetes bejelentésünk ezzel szemben, hogy egyesületünk 5 esztendei keresés és kísérletezés és örökös identity kérése után, végre megtalálta pénztárosát. Talált egy gentleman férfiút, ki e nagy felelősséggel és sok munkával járó tisztre fölkérésünk következtében egész emberként minden idejével teljesen díjtalanul vállalkozott. Múlt év dec. 12-e óta titkár letevén addig ideiglenesen betöltött pénztári tisztét, azt *Merza Lajos* mérnök és birtokos vette át, ki azóta reggeltől estig az egyesületnek élve s a szokott legaprólékosabb kezelő munkában is résztvéve, egyesületünk pénzügyeinek őre és vezetője." - írta *Sándor József* központi főtitkár.
Ugyanez év őszén, 1889-es évi jelentésében, az EMKE közgyűlését Szamosújvárt tartották, ekkor az érkezők nevében *Horváth Gyula* alelnök így szólt: "Mi... örömmel jöttünk ide, mert tudjuk, hogy hála Istennek, midőn ide érkezünk, haza jövünk. Mióta az első kis örmény telep az ország határait átlépte, azóta jó és balsorsban, amit ég adott, híven osztakozott velünk. Így volt ez eddig s reméljük, ezután is így lesz. Törekvéseink olyanok, hogy mindazoknak, kik hazájukat szeretik és magasabb műveltségre törekszenek, támogatniuk kell." - "A város törzslakosai, az örmények, letelepedésük óta nemcsak pártolták - anyagilag és szellemileg - a magyar közművelődést, hanem működtek is annak áldásos terein" - folytatta *Placsintár Dávid* polgármester. "Mióta ez az örmény telep itt van, azóta ugyanazon eszmék lelkesítették velünk e telep lakóit, ugyanazon imádságot mondták Magyarország boldogságáért velünk, nincs küzdelem, melyben az örménység velünk részt ne vett volna"- válaszolta Horváth Gyula. A záróünnepélyen hangzott el Placsintár Dávid pohárköszöntője:
"Az 1848-49-iki dicső években pedig, midőn a magyar nemzet élete és függetlensége kétessé tétetett, az örménység egytől-egyig azonosította magát a magyar nemzet küzdelmeivel - és hála Istennek - büszkén mondhatjuk el, hogy mártírokat adott a szent ügynek, de árulót egyet sem! Ekkor olvadott bele a hazai örménység a magyar nemzetbe örökre, és mint ilyen tud is, akar is küzdeni ott, ahol arról van szó, hogy a magyar kultúrát hazánk bármely részében meg kell védeni."
Kívánunk most, a magyar kultúra ünnepén minden nagy európai nemzetnek ilyen kisebbséget, minden európai kisebbségnek ilyen befogadó nemzetet, magunknak pedig erőt, kitartást elődeink nyomdokain való lépéseinkben.

A budaörsi "Magyarörmény Kulturális Lapok" szerkesztősége

****

1848-49 Kolozsvárott

Erdély politikai és szellemi fővárosa volt Kolozsvár 1848-ban, érthető hát, hogy a forradalom és szabadságharc számos eseménye kötődik a városhoz. Szerencsére, egyetlen alkalommal sem vált csatatérré, nem ostromolták, nem gyújtották fel.

A forradalom híre 1848. március 20-án ért el Kolozsvárra, 21-e volt itt az első forradalmi nap, amikor összeült a száztagú városi tanács és Méhes Sámuel református kollégiumi tanár,

az ellenzéki *Erdélyi Híradó* szerkesztőjének javaslatára megszavazta, hogy létesítsenek nemzetőrséget és feliratban kérjék a Főkormányszéket az országgyűlés összehívatására. Ezen pedig tűzzék napirendre a két haza egyesítését, az uniót, a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés bevezetését, a sajtószabadság megadását. A feliratot Gyergyai Ferenc városi jegyző fogalmazta meg, Grois Gusztáv főbíró küldöttség élén vitte át a Farkas utca sarkán székelő Főkormányszékhez gróf Teleki József kormányzónak, aki ígéretet tett a sajtószabadság megadására és az országgyűlés összehívására szóló javaslatnak az uralkodó elé terjesztésére.

Május 29-30-án az egész ország Kolozsvárra figyelt. Ekkor ült össze és hozott határozatot a Redut karzatos nagytermében az erdélyi országgyűlés. Eleinte a szászok vonakodtak a helyesléstől, a románok is feltételeket szabtak, végül 30-án a 288 tag egyhangúlag elfogadta a Magyarország és Erdély uniójáról szóló törvénycikkelyt, mely egyben a polgárok teljes jogegyenlőségét is kimondta. Az uralkodó, V. Ferdinánd június 11-én hagyta jóvá ezt az 1848/I. szám alatt iktatott törvényt. Az országgyűlés még július 18-ig tovább ülésezett és összesen tizenegy törvényt fogadott el.
Miután október 18-án Erdély katonai parancsnoka ostromállapotot hirdetett, a császári hadsereg támadásba lendült a magyar seregek és városok ellen. November közepére már csak Kolozsvár volt szabad, ezt is három irányból fenyegették. Szamosújvár irányából Wardener tábornok és Urban alezredes csapatai közeledtek, Torda felől Losenau alezredes egységei, míg a hegyekből román csapatok készültek a felprédálására. A város katonai parancsnoka, báró Baldaccí Manó megpróbálja Szamosújvárnál, majd Szamosfalva és Kolozsvár közt feltartóztatni Wardener és Urban csapatait. Sikertelenül. November 16-án összeül a városi tanács, hogy eldöntse: védjék-e vagy adják fel a várost. A polgárság a védelmet követeli, de mind Grois főbíró, mind a katonai parancsnok a feladást véli szükségesnek. Így elkerülhető a rombolás, az esetleges gyújtogatás, a szabad prédálás. Grois főbíró és gróf Mikó Imre Válaszútra megy, hogy ott aláírja az osztrák parancsnokokkal a feladási egyezményt. A magyar seregek 17-én elhagyják a várost, s velük tartanak mindazok, akiknek félni kell a számonkéréstől. A császári csapatok 18-án vonulnak be Kolozsvárra.

A december 1-én az erdélyi magyar csapatok főparancsnokául kinevezett Bem József tábornok már győzedelmes hadjárata elején, december 25-én felszabadítja Kolozsvárt.
Wardener tábornok, poggyászát hátra hagyva, Torda felé menekül csapataival, Nagyenyeden gutaütést kap és meghal. Bem a karácsony déli harangozáskor vonul be Kolozsvárra. Itt másnap csapatszemlét tart, előléptetéseket, kitüntetéseket oszt, s 27-én tovább indulása előtt felhívást intéz Erdély lakóihoz.

1849 nyaráig Kolozsvár a magyarság kezén van, itt székel az erdélyi kormánybiztos, aki a polgári ügyek felelőse. A Bécs kérésére Erdélybe is betörő cári csapatok Grotenhjelm tábornok vezette egységei Urban ezredes császári seregeivel egyesülve augusztus közepére érnek Kolozsvár közelébe. Ekkor báró Kemény Farkas ezredes a város parancsnoka. S bár a polgárok megint a védelmet követelik, amikor Apahida felöl az első ágyúlövések hallatszanak, Kemény kivezényli csapatait a városból.
Augusztus 16-án reggel Grotenhjelm tábornok és Urban ezredes kardcsapás nélkül vonulhat be Kolozsvárra.

A forradalom és szabadságharc kezdetének az évfordulóját 1873. március 15-én ünnepelték meg először Kolozsvárt.
Hory Béla író, árvaszéki elnök, a 48-as események krónikásának a kezdeményezésére pár százan gyűltek össze a Házsongárdi temetőben Bölöni Farkas Sándor impozáns sírjánál.

Hegedűs István, a Református Kollégium tanára mondott emlékbeszédet, Bem egykori tábori zenésze, Salamon János és cigányzenekara játszott hazafias számokat.
A következő évben már a Redut nagytermében rendezték meg az ünnepséget.
1876-ban a szervezők *Március 15-i Állandó Bizottság*gá alakultak. E bizottság létesített 1892-ben *1848-49. Országos Történelmi és Ereklye Múzeum*ot, s indította be ugyanebben az évben Kuszkó István szerkesztésében az *1848-49. Történelmi Lapokat*. A múzeum a tárgyi emlékeket és dokumentumokat gyűjtötte össze, a havonta megjelenő lap visszaemlékezéseket, dokumentumokat közölt, ápolta a szabadságharc és részvevői emlékét. A múzeum élén bizottság állt, amely célkitűzésének tartotta az emlékhelyek felkutatását, azonosítását s lehetőség szerinti megjelölését is.
A millennium alkalmából került felállításra az 1849. október 18-án kivégzett Tamás András alezredes és Sándor László honvéd őrnagy vértanuk emlékére emelt két méter magas kereszt alapú talpazatra helyezett 6 méteres obeliszk. Ugyancsak a millenniumhoz kötődik a Petőfi-emléktábla, amelyet a Felsőbb Leányiskola készíttetett a hajdani Biasini szálloda falára. Az unió kimondásának helyét, a Redutot az egyetemi ifjúság jelölte meg 1898. május 30-án a Fadrusz János által tetvezett címeres bronztáblával. Ezzel egyidejűleg a patinás teremben városi ünnepi díszközgyűlést tartottak.
Sajnálatos, hogy az emlékhelyek - a történelem viharai következtében - súlyosan megrongálódtak, részben eltűntek.
Az 1848-49. Történelmi Lapok 1894. november 1-i számában Emlékezzünk a halottakról címmel közzétette a Házsongárdban nyugvók névsorát.
Másfél századdal a forradalom és szabadságharc után Kolozsvárt közel félszáz emlékhely utal az egykori nagy eseményekre. Talán egyszer majd emléktáblát lehet helyezni a kolozsvári városházára is, hogy ott kezdődött a forradalom Erdélyben.

dr. Issekutz Sarolta

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub III.16-i rendezvényén, Gaál György helytörténész tanulmánya felhasználásával.

<><><>

Részlet az utolsó erdélyi országgyűlés - Kolozsvár, 1848. május 29 - június 18 - megerősített törvénycikkelyeiből:

"I. Törvénycikk. Magyarország és Erdély eggyéalakulásáról
A magyarországi törvényhozásnak a honegység tárgyában folyó 1848. évben hozott VII. törvénycikkelyét Erdélyország hő rokonérzettel fogadván, Erdélynek Magyarhonnal eggyéalakulását a pragmatica sanctióban szentesített birodalmi kapcsolatnak épségben tartása mellett és teljes kiterjedésében magáévá tévén; - ennek következtében, valamint a testvér Magyarhonban minden lakosok jogegyenlősége kimondva és életbe léptetve van, ugyanazon módon itt is, e hazának minden lakosaira nézve, nemzet-, nyelv- és valláskülönbség nélkül őrök és változhatatlan elvül elismertetik, és az evvel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetetteknek nyílvánittatnak.... "

Az erdélyi főhadsereg fővezérének, Bem Józsefnek első szózata

" Az erdélyi főhadseregnek korlátlan teljes hatalommali főkormányzatára meghívatván, első kötelességemnek tartom Erdély és a körül fekvő vármegyék lakosainak a kormány eltökélt szándékát tudtára adni.
Minden lakosok nemzetiség-, vallás- és rangkülönbség nélkül egyenlők, és minden hivatalok viselésére ugyanazon jogaik vannak, ha az álladalomnak becsületesen és hűségesen

szolgálnak, és a szükséges képességgel bírnak.
Azok, kik az álladalom függetlensége és jogaik védelmezésére hivatva vannak, születésök különbsége nélkül legfőbb hivatali polcokra juthatnak, ha vitézségök és szükséges ismereteiknek bizonyságait adandják. Azokról, kik a szolgálatban egészségöket vesztik, az álladalom éltök fogytáig gondoskodik, a harc mezején elhaltaknak özvegyei és gyermekei pedig az ország hatalma alá vétetnek, és ezekről az álladalom gondoskodik.
Jóllehet a magyar nyelv az országgyűlés nyelvének vétetett fel, minden más népségek nemzetiségöket megtartják, és magok belső ügyeikben a magyar nyelv melletti tulajdon nyelvökkel élhetnek.
Minden valláskülönbség nélkül a kormány ugyanazon oltalmában részesülnek.
Ha talán valaki ezen, az ország kormányától biztosított jogokban megsértetnék, azonnal forduljon hozzám, és rögtön igazságot fog nyerni. Erdélynek és a körülfekvő vármegyéknek minden lelkészei ezen hirdetményt templomjaikban több napokon át felolvasni tartoznak.

Nagyvárad, december 6-án, 1848.

Bem m.k. "

****

Klubest
ünnep és készülődés

Március 16-án a Fővárosi Örmény Klub soron következő találkozóját természetesen a nemzeti ünnep határozta meg.
A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta a forradalom és szabadságharc Kolozsvárjáról tartott előadást (szövegét jelen számunkban közöljük), abból a nagyon is helyeselhető meggondolásból kiindulva, hogy ne szorítkozzunk csupán Pest-Budára, ha az 1848-1849-es forradalomról és az utána következő eseményekről, a szabadságharcról beszélünk.
A szép, érdekes és sok ismeretlen tényt felsorakoztató megemlékezést - mondhatni - a készülődés követte: készülődés, legalábbis lelkileg- hangulatilag.
Már most ízelítőt kaphattunk a soron következő erdélyi körutazásból. Dr. Szarka György, a mindannyiunk által kedvelt Gyuri bácsi múltkoriban egészségi okok miatt elmaradt, vetítettképes előadására került ugyanis sor. Örülünk Gyuri bácsi gyógyulásának s örülünk annak, hogy ismét készülődhetünk, ezúttal a Szilágyság, a Hargita és a Gyimesek vidékére. A szokott, élénk stílusú, hatalmas történelmi-kultúrtörténeti tudásra alapozott előadást még változatosabbá tette néhány Ady- illetve Wass Albert -vers.
Azt est különleges "szereplője" volt Szeleczky Zita művésznő, aki Wass Albert Láthatatlan lobogó c. versét mondta el... hangszalagról.
Dr. Martos Ferencné és Egyed Lászlóné ugyancsak szép versmondással örvendeztetett meg minket: mint említettük, Ady- és Wass Albert-művek hangzottak el.
Ezek után pedig a szokásos, jóhangulatú beszélgetés, érdeklődés... és persze, a tervezgetés: hogyan is lesz augusztusban, amikor a Hargitát s a Gyimesi hágót járjuk...

****

Felhívás

A szamosújvári templomba végre visszakerült Rubens - képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk!
Ugyancsak tovább folytatjuk az erzsébetvárosi templom felújítására is a gyűjtést! Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

******

Minden olvasónktól elnézést kérünk: igaz ugyan, hogy Puskás Attila **Gondolatok a kettős kötődésről** című, a szamosújvári magyarörmény konferencia alkalmából írott cikkét fontosnak tartjuk, ám a januárban egyszer már megjelent szöveget kizárólag technikai tévedés folytán ismételtük márciusi számunkban.

******

A városvédő ZUBOLY emléke a CENTRÁL Kávéházban

Dr. Bányai Elemér újságírónak, *Ady* barátjának emlékét őrzi a nemrégen felújított belvárosi CENTRÁL Kávéházba visszahelyezett márványtábla, természetesen Ady-idézettel:

"ZUBOLY, NÉZZ BENNÜNKET.
TE SZABAD HAJDÚSÁGOD
S HALÁLOS NAGYPÉNTEKED
ÉL TOVÁBB ÉS LÜKTET
EREINKBEN, VALÓNKBAN
S MIKÉPP TE MONDTAD:
JÓL VAN."

Dr. Bányai Elemér 1873. aug. 22-én született Szamosújváron, mindkét részről örmény katolikus családból. Családjának neve Szongott Kristóf néveredet tanulmánya szerint a BÁJÁCZHI, a román bánya és a czhi örmény szóképző összetételből eredeztethető.
A korán árván maradt gyermek a szamosújvári katolikus fiúárvaházba kerül, majd Máramarosszigetre, később Kolozsvárra. A kolozsvári Ferenc József egyetem magyar-francia szakát végezte, 1901-ben lett bölcsész doktor. Közben több újságnak munkatársa. Visszatért Szamosújvárra és a Szamosújvári Közlöny c. hetilapot szerkesztette, egyidejűleg felügyelője a szamosújvári fiú árvaháznak. 1904-ben kerül Budapestre. Zuboly álnév alatt (Arany János fordításában ez a Szentiván éji álom egyik mesealakja) elmés tárcákat és tudományos cikkeket ír a Budapesti Hírlapba, a Pesti Naplóba és a Vasárnapi Újságba.
Ugyanebben az évben kinevezik Díjnoknak a Nemzeti Múzeumhoz. 1906-ban elveszti egyetlen gyermekét és feleségét. 1908-tól kezdve kizárólag a magyar irodalomnak élt. Több napilapban írt, önálló munkái is megjelentek. 1903-ban megírta a Pesti Hírlap történetét, 1908-ban pedig a Pesti Napló történetét, Lisznyay Kálmán életrajzát.
Örmény anekdoták című munkájában leginkább az erdélyi örmények között ismert anekdotákat gyűjtötte össze. Szerkesztette az Állatok Védelme c. szaklapot.
Kedvelt kávéházai volt az egykori Három Holló az Andrássy úton, és nem utolsó sorban a CENTRÁL. Itt jöttek össze a kor híres írói, művészei és szerkesztői. Ezúton lett munkatársa a Kiss József szerkesztette Az Est című lapnak is.
Szabad szellemiségű szerző, aki elveit nem adta fel, aki a Martinovits nevét viselő szabad kőműves páholynak is tagja volt Ady Endrével egyetemben.
Írásai közül talán külön említést érdemel a régi Pest eltűnő emlékeiért érzett aggodalom, amelyet az egykori PILVAX, a KORONA és a ZRÍNYI bontásakor megfogalmazott. Ezáltal őt tekinthetjük a századforduló egyik első városvédőjének, előharcosának. Dr. Nagy Károly városvédő javaslatára változott meg a Sashalom egykori Ond vezér útja BÁNYAI Elemérre. Rendbe tették sírját a Kerepesi temetőben, a hősök parcellájában és pótolták a CENTRÁL kávéházból eltűnt emléktáblát.
A CENTRÁL kávéházban most visszahelyezett táblán Ady híres sorai a 85 esztendővel ezelőtti húsvét hetének Nagypéntekére utalnak, amikor 1915. április 2-án Dr. Bányai Elemér főhadnagy hősi halállal fejezte be életét Galíciában, Komarniki községben, a monarchiába

betörő orosz csapatok elleni küzdelemben.

A Budapesti Városvédő Egyesület ÉRTESÍTŐ-jében,
2000 Nagyböjt havában
Vizy László tollából megjelent cikk felhasználásával
I.S.

******

Húsvét csodái

Nincs abban semmi különös, hogy a húsvét körüli napok, főként a nagycsütörtök és nagypéntek teli vannak csodával. Persze, a nagyszombat is.
Vagyis hát, teli voltak ezek a napok csodával, gyermekkoromban. S ezt, hogy "voltak", hogy már múlt idő az egész, nem szabad félreérteni, mert az egész dolgot nem a felejtés, nem a szomorúság s legfőképpen nem az elmúlás lengi körül. Hiszen az, ami volt - az van!
Ha akad is némi fájdalom bennem, az csupán annak szól, hogy hiú s rosszul tervezett igyekezettel mennyire sikerül magamnak is létrehoznom az efféle csodákat. Vagyis hát: mennyire nem sikerül...
Mert csodaszámba kell sorolnom azokat az eseményeket, amelyek például a konyha körül történtek. (Ebből azért nem szabad, persze, azt sem feltételezni, hogy haspók volnék s mindenkor az ínyenc falatok körül járt s jár az eszem.) De csodának kell hinnem azt, ahogyan nagyanyám, aki Cs. Zakariás Anna néven 1882-ben látta meg a napvilágot Gyimesbükkön, az ötvenes években s még a hatvanas évek elején is, jóval túl a hetedik ikszen, (ahogy azt budapestiesen szokás mondani) sőt, közeledvén erősen a nyolcadik ikszhez, felkelt hajnali háromkor, fél négykor, hogy begyújtsa a sütőt. A budai, harmadik emeleti lakás (ahol most magam közeledvén a hatvan felé, írom ezeket a sorokat) gáztűzhelyének akkoriban az volt a tulajdonsága, hogy a kicsi nyomás miatt el-elaludt, a diós kalács pedig a gyengécske hő következtében szétfolyt volna, mire egyáltalán megsült volna... Nagyanyó tehát nem várta meg, hogy reggel hét óra legyen, hanem inkább hajnali háromkor állt neki sütni.
Mert Gyimesbükkön s aztán Kézdivásárhelyt, s még azután a háborús években Marosvásárhelyt is így szokta, csak hát akkor még volt megfelelő tűz s lehetett normális, délelőtti időben is végezni a húsvéti készülődéseket.
Azt is a csodák közé kell számítanom, hogy egyáltalán feladattá válhatott a számára a diós kalács készítése, ahhoz ugyanis liszten s cukron kívül még dió is kell, ő ezt valahogyan összegyűjtötte a havi 150 (nem írtam el: százötven!) forintnyi kegydíjból, amit kapott... 1954-től, vagy 55-től. (Addig semmit.)
Hogy miért? Ez is csoda, csak éppen másféle. Magasabb vérnyomással akár gonoszságnak is nevezhetnénk. Ugyanis - mielőtt nagyanyó megözvegyülve a kegydíjat kapta volna - előbb nagyapám kapott levelet. "Csodálatos" levél.
Lássuk!
A címzett, dr. Dávid István, a borítékra kézzel ráírta: "érk: 946.IX.18."

"A magyar igazságügyminisztertől
25.500/1946. I. M. E. szám.

A MAGYAR IGAZSÁGÜGYI SZÁMVEVŐSÉGNEK, BUDAPEST
Megszüntetés.
Felhívom, hogy az 5000/1946. M.E. számú rendelet alapján mindennemű ellátási igény kizárásával állásából elbocsátott dr. Dávid István volt marosvásárhelyi törvényszéki tanácselnök összes illetményét az 1946. évi november hó végével szüntesse meg és az 1946. évi szeptember hó 1-től a megszűnés időpontjáig az V. fizetési osztály 2. fokozata és a II.

lakáspénzosztály szerint járó illetményeket a magyar igazságügy-minisztérium fizetési jegyzékében a 114.000. számú csekkszámla terhére utalja ki.
Budapest, 1946. évi szeptember hó 16. napján.

A miniszter rendeletéből:
Gál s.k. miniszteri osztályfőnök."

Más levelek is jöttek, hogy az efféle "csodát" továbbra is biztosítsák:
"Pénzügyminisztérium IV.b. osztály (Külföldi magyar javak).
Budapest, V. József Nádor tér 2-4. Tel: 181-990
312.515 /1949.IV.b.

dr. Dávid Istvánné úrnőnek, Budapest, I. Attila út 103.szám.

Értesítem, hogy Romániában, Szászfalun maradt ingatlan vagyona teljes egészében ki lett sajátítva.
Budapest, 1949. évi december hó 31-én.

A miniszter rendeletéből:
dr. Csikszenthy Rezső s.k.
min. tanácsos, ügyosztályvezető h."

Igaz, hogy van még efféle értesítés és levél a fiókomban, nem is kevés, de még átlapozni is keserű, így hát nem folytatom az idézgetést.
Egyszóval, miután a férje meghalt 1952-ben, dr. Dávid Istvánné, szül. Cs. Zakariás Anna úrhölgy elélt néhány éven át úgy, hogy fillérje sem volt. A menyével, édesanyámmal osztották s szorozták a semmit, hogy mégiscsak legyen liszt, cukor... és dió. Így hát nagypénteken reggel már "elviselhetetlenül finom" illatok áradtak szét, mire - kölyökként - előmásztam az ágyból.
De nagypéntek szigorú böjt, és ha vágyakozva szagoltuk a frissen sült diós kalácsot, nagyanyó csak annyit mondott a sóhajtozásunkra: "ez is jó gyakorlat, fiam, az önmegtartóztatásra"... Hiszen ő ahhoz nagyon is értett...
És persze, az is csoda volt, hogy húsvét vasárnap reggel az előző este sálból, kendőből, akármiből ablak alá épített "fészek"-ben valami csokit s még ezt-azt "tojt a nyuszi" nekünk, gyermekeknek, de ezt a csodát később megértettem s igyekeztem magam is művelni, ha kevés sikerrel is...
Hanem azt a csodát, a hajnali háromkor meggyúrt kalácstésztát, sütést, a megbögyörgetett angadzsáburt... azt máig sem tudom megfejteni.

dcs. unoka

<><><>

ISMÉT MEGYÜNK!

„OTTHONRÓL - HAZA"

MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN

(SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve

2000. augusztus 25-31.

ÚTVONAL: Budapest-Szolnok-Ártánd-Nagyvárad-Magyargyerőmonostor-Tordaszentlászló-Zsibó-Zilah-Érmindszent-Szilágysomlyó-Torda-Medgyes-Segesvár-Bögöz-Székelyudvarhely-Zetelaka-Zeteváralja-Csíkszereda-Csíkszépvíz-Gyimesek-Farkaslaka-Korond-Szászrégen-Pusztakamarás-Czege-Szamosújvár-Válaszút-Kolozsvár-

Tordaszentlászló-Aranyos völgye-Belényes-Nagyvárad-Ártánd-Szolnok-Budapest.

Időtartam: 7 nap (2000. augusztus 25-31.)
Autóbuszos útvonalhossz: Budapestről-Budapestig kb. 2250 km
Utasbiztosítás: Winterhur Rt.
Ellátás: Félpanziós (reggeli és estebéd)
Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa
Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.
Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra

FŐBB ESEMÉNYEK:
• Találkozó a székelyföldi és a szilágysági örményekkel
• Érmindszenten a szülőházban emlékezünk Ady Endrére
• Felmegyünk a székelyek szent hegyére, a Madarasi Hargitára és a Nagy-Biharban a Rozsda Szakadékhoz
• Fenyvesek övezte utakon átkelünk a Hargitán, a Csíki havasokon és a Bihar hegységen
• Almásgalgón bejárjuk a Sárkányok kertjét
• Városnézés Zilahon és Szilágysomlyón; Megtekintjük a szamosújvári és a bőgőzi templomokat, valamint a gyimesfelsőloki Sziklára Épített Házat
• Kastélylátogatás Zsibón
• Betekintünk az élő erdélyi népi mesterségek műhelyeibe (szőnyegszövés, székely kapu faragás, bútorfestés, korongozás, varrottas készítés, vízimolnárkodás) Zetelakán és Korondon
• Pisztrángos piknik a Hargitán
• Kalotaszegi és székely családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát
• Pódiumelőadás Varga Vilmossal és Kiss Török Ildikóval

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról
Határátkelő: Ártánd
Látnivalók: Nagyvárad (pódium-előadás - fakultatív program), Magyargyerőmonostor (Árpádkori kalotaszegi templom)
Estebéd: az 1. 2. és 6. napon Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében
Szállás: az 1. 2. és 6. napon Tordaszentlászlón kalotaszegi vendéglátóknál (2 - 3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2. 3. és 7. napon a háziaknál
Látnivalók: Almásgalgó (Sárkányok kertje - homokkőalakzatok -1.5 órás gyalogtúra), Zsibó (Wesselényi kastély), Zilah (Wesselényi-szobor, kollégium, templomok), Érmindszent (Ady szülőháza, koszorúzás) Szilágysomlyó (Báthory vár, templomok, találkozó a szilágysági örményekkel 16-18 óra között)

3. nap Látnivalók: Tordai sóbánya (zenei audició), Medgyes, Segesvár, Székelykeresztúr, Bögöz (freskós templom), Székelyudvarhely
Estebéd: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, a vendéglátó székely családoknál
Szállás: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)

4. nap Látnivalók: Csíkszereda (könyv és gomolya vásárlás), Szellő tető, Gyimesbükk (ezeréves határ), Gyimesfelsőlok (Sziklára Épített Ház), Csíkszépvíz (találkozás a székelyföldi örményekkel 17-18 óra között)

5. nap Reggeli: a 4. 5. és 6. napon a szállásadóknál
Látnivalók: Madarasi Hargita (2 órás gyalogtúra a Hargita 1801 m magas főcsúcsára, pisztrángos piknik - fakultatív program), népi mesterségek bemutatója, tájmúzeum, székely néptáncest - fakultatív program, tábortűz

6. nap Látnivalók: Korond (népi kerámia, kirakóvásár), Szováta, Szászrégen, Pusztakamarás (Sütő András szülőháza), Czege, Szamosújvár (Rubens kép az örmény székesegyházban), Válaszút (Wass Albert szülőfalva, Kallós Zoltán tájmúzeum)

7. nap Látnivalók; Aranyos völgye, Nagy-Bihar hágó, Rozsda szakadék (1.5 órás gyalogtúra), Belényes, Nagyvárad
Határátkelő: Ártánd
Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 200 DEM/fő + 12.000 Ft/fő az autóbusz költsége.
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépőjegyek árát (beleértve a Madarasi Hargita terepjárós megközelítésének díját, és a buszköltséget), kivéve a fakultatív programokat.
J**elentkezés** az autóbuszköltség befizetésével (12.000 Ft/fő) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél. A 200 DM részvételi díjat 2000. július 31-ig kell befizetni ugyanott.
További információ és jelentkezés:
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén
Fogadóidő személyesen: minden szerdán 16 -18 óra között
1015. Budapest, Donáti utca 7/a. Telefon: 201-1011. Fax 201-2401

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 39. szám
2000 május

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

******

Május Könyörgés az örmény liturgiából

Bár ebben az évben pünkösd átkerül június hóra, mégis a nép általában, régi szokás szerint, májust nevezi pünkösd havának. A pünkösd az egyház születésnapja, ám nem csak ekkor lehet imádkozni érte, hanem mindig. S kell is imádkoznunk érte és tagjaiért, akiknek egy a hitvallásuk:

"Imádkozzunk még az Úrhoz a mi igaz és szent hitünkért! Uram, irgalmazz!"

A hit Isten ajándéka - ezért is szent - de az ajándékozás sikere azon is múlik, hogy képesek vagyunk-e elfogadni az ajándékot. Valamilyen hittel mindenkinek kell bírnia. Ősi, emberi törekvés az igazság keresése. Ebben kell előrehaladnunk keményen, ebben kell kérnünk Isten segítségét!

Dr. Sasvári László

******

Körmenet a Szent Péter bazilikában
Zarándoklat az örmény genocídium emlékére

Róma.
Az örmények emlékeznek az "elfelejtett genocídiumra".
A megrázó körmenetben háromszáz örmény hívő Gaghik Bagdasarian követ vezetésével tegnap a Kibékülés útján (Via della Conciliazione) vonult, és a Szent Kapun át lépett be a Szent Péter templomba, hogy imádkozzék.
Az ünnepi körmenetet az oszmán rezsim által 1915-ben végrehajtott tömeggyilkosság emlékére tartották. Egymillió örmény pusztult el a kszenofób erőszak és hisztéria légkörében, amelyet az Oszmán Birodalomhoz tartozó török területek szétdarabolásától való félelem váltott ki.
Valódi genocídium volt, amelyet Törökország sohasem akart beismerni, a szünet nélküli

tagadás politikáját folytatva.
A Szent Péter székesegyházból az örmény zarándokok a Szent Anna templomba vonultak, ahol Beirut örménykatolikus pátriárkája, XVIII. János Péter (Kasparian) celebrált misét. Ugyanaznap II. János Pál pápa megkapta a törökországi örmények pátriárkája, II. Meszrob közvetítésével a meghívást: látogasson el Törökországba.
A török államban az örmények alkotják a legnépesebb keresztény kisebbséget.

(A "La Republica" című olasz napilap április 25-i számában megjelent cikk fordítását Bence-Brückler Endre úrnak köszönjük, aki ezt a kanadai Ottawából számunkra megküldte.)

******

A „DITRÓI" PUSKÁS CSALÁD

1. Ditró
A helység az északi szélesség 46°50' és a keleti hosszúság 25°30'-nál található a mai Romániában. Nevét a Piricske hegyen, a Ditró és a Tászok völgyében található ditroit nevű kőzetről (nefelinszienet) kapta. Román neve: Ditrau. Első írásos említése az 1567-es adóösszeírás.
Ekkor említik Remetét is először, akkor ott hat telek volt bejegyezve. Régebben használatos megnevezései: Giitro (1602), Ghyttro (1614), Ditro (1619). Ditróhoz tartozik Hodas és Orotva. A magyar időkben Csík vármegye gyergyószentmiklósi járásában, ma Hargitha megyében jegyzik.
Római és görög katolikus vallásúak lakják.
1907-ben 1452 ház állt, illetve 6151 lakója volt. Budapesttől 660 km-re fekszik. Néprajzának leírásában megemlítendő Siklódi Mihály, Csiby Andor, dr. Csiky János, Mezei Tamás, Vámszer Géza, Tarisznyás Márton munkássága. A plébánia kapuját 1933-ban faragta Mezei Tamás (1887-1964). Ditró nevezetessége a (karácsonyi) "madármise" volt. Az ősi szokás Székelyszentkirályról is ismert.

2. A családi, .illetve a "Puskás" név értelmezése, eredete
A puskás szó egyrészt katonai fegyvernem, illetve foglalkozás, "lövész" értelmű, másrészt jelentett puskaművest, puskagyártót is. A puskaport és az ágyút a kínaiak találták fel, innen a mongol hódítással került Európába. Puskát nyugat Európában először 1324-ben, Metz város ostrománál használtak.
Kázmér Miklós (Régi magyar családnevek szótára) szerint 1451-ben először a puska, majd 1509-ben a Puskás név is fellelhető a magyar nyelvű, írott anyagokban, Nicolo Pwskas formában.

A "Puskások" a kezdetektől:
-1517 Pwskas (János) (Kolozsmonostor 2:334)
-1522 Demetrius Pwskas, Paulus Pwskas (Ok1Sz), Paulus Pwsskas (Szeged 28), Demetrius Pwskas (i.m.33)
-1528 Giorgio Puschcasch (MNy.26:328)
-1542 R. Petri Pwskas (Baranyai Ht. 1972.61)
-1545 Thoma Pwskas (OklSz)
-1548 Thomas Pwskas (Heves m.1t.5)
-1569 (Tom(as) Pwskas (Borsodi dézsm.934)
-1571-1573 Martinus Puskas (Masina-Kusik, Urb 1:345)
-1578 R. Benedicti Pwskas (Palotai urad. 740)
-1581 Ioannes Pwskas (Tokaji urad. 740)

-1585 Puskas (Magy.-szlov. Nyelvhatár 25)
-1694 puskas Ballas (Soproni lev.220)
-1601 Puskas Georg (Úriszék 239)
-1605 Puskas Laszlo (Máramaros m. 128)
-1616 Joannis Puskas (Békés vm. 2:218)
-1617 Ioannes Puskas (Palotai urad.l71), Nicolaus Puskas (i.m. 172)
-1618 Puskas (Gömör m. 2:270)
-1632 Puskas Janosne (Sárospatak 188)
-1646-1647/1895 Nicolaus Puskas (Moldva 37)
-1652 Puskás István (Erd.Tud.Füz. 208.sz.15), stb.

1542-től az Erdélyi Fejedelemségben (amely 1541-től önálló) a gyulafehérvári országgyűlés elrendeli a székely gyalogosok - egyéni válogatás alapján történő - kiválasztását és puskás gyalogokká (pedites pixidari), azaz darabontokká szervezését. A székelység folyamatos felkelései és elszegényedése mellett a felfegyverzési folyamat lassú lehetett, utána viszont a "puskás" tömeges ragadványnévvé válhatott. ("A tüzér gyalogság száma 1542-től kezd el növekedni a Magyar Királyságban." Kelenik József: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. Hadtörténeti közlemények, 1991.3.sz.)
Kérdés, hogy a Székelyföldön elsőként jegyzett Puskás nevűek székelyek, vagy bevándorlók voltak? A székely eredetű Puskás nevűek korábbi neve feltárható-e?

3. A családról
Márton - ő az első Puskás vezetéknevű ember a lustrákban.
(Ez persze nem azt jelenti, hogy a legidősebb is!) Éppen "Ditro"-ban. Az 1602-ben Giorgio Basta által császári hűségesküre kényszerített székelyek névsorában találjuk. Társadalmi helyzete: szabad székely, mely bejegyzést áthúzták és lófőre javították. (Utólag? Ki és mikor?) Márton szerepel az 1614-es (Gyitro) és 1616-os (Gytthro) lustrákban is, szabadosként is. Ő volt a bíró. Az 1619-es lustrában már nem szerepel. Utolsó forrásunk Mártonról 1640-ből való: (Rákóczi birt. 534). Tarisznyás Márton: Gyergyó történeti néprajza 53. oldalán hivatkozik Cs. Józsa Sándorra, aki az 1777. évi Ditró kontra gróf Lázár-család földper-anyagára hivatkozva leírja, hogy Puskás Márton ditrói libertinus szerint az Újvészben Lázár András részére két nap az egész falu irtott, aszalt. Forrás: Lázár levéltár. Magyarázatul: a vész = irtás, libertinus = szabados. Lázár András III. a Báthori Gábor nevelője, Csík-Gyergyó-Kászon királybírája 1597-ben halt meg. (Itt a per évszáma nem illik a többi évszámhoz.) Ferenczy György (1613-1660) Regestrum című, 1629-1640 között írott naplójában lejegyzi a gyergyószentmiklósi családfők neveit, köztük Puskást is említ. "A Kémenes család nagyobb része Alszegben, a Both és Hobaj családok pedig Felszegben laktak. Utóbbiak közvetlenül a Békény mellett.) A Hobajok szomszédai a ditrói Puskás Márton és Kercsó Imre, a Both Andrásé pedig Aranyos Lőrinc és Kellő Tamás voltak."
(Márton meglett korú, elismert ember, családfő. Semmi utalás nincs arra, hogy nevét most szerezte volna. Feltehetően nem előzmények nélkül jelenik meg. A korábbiak vagy korabeliek közül kihez köthető? Érdekes, hogy a kortárs Ferenczy kiemelte Márton ditrói illetőségét a szentmiklósi felsorolásban.)
Tamás D. - 1614-es és 1619-es lustrák. Tamás D. feje kötött, azaz önkéntes jobbágy. Hadi mentségért szolgált Lázár Istvánnak. (Kiegészítés a Lázárokhoz: apja András, anyja Zsombori Erzsébet. Ő a IV. Lázár István, főkirálybíró, 1644-ben hal meg. Apjának testvére Lázár Druzsina, Bethlen Gábor fejedelem édesanyja. Apjának másik testvére Anna, Kemény Boldizsár felesége, az ő leszármazottuk Kemény Zsigmond fejedelem.)
Ez azért is érdekes, mert Báthory Gábor 1601.12.31-i szabadságlevele tiltotta, hogy hadrafogható férfi ily módon lekösse magát. (Korát nehéz becsülni, ugyanis kizárásos alapon

ő az, aki az 1643-as mellékletben mint elhunyt, vagy harcképtelen szerepelhet.)
István D. - Lustra: 1614, Remete. (A települési esküdtszék tagja. Eszerint az összeírás időpontjában ő is valószínűleg idősebb ember lehetett. Ő az első remetei Puskás, feltehetőleg honfoglaló az 1567-től jegyzett Remetén.)
Jakab - gyalogos, 1614-es, 1616-os, 1619-es ditrói lustrák.
Tamás - gyalogos az 1614-es és 1619-es ditrói lustra szerint, lófő az 1681-es ditrói lustra szerint. Továbbá II. Rákóczi György 1650. április 4-én gyulafehérvári oklevelével lófősíti:
"Mi, Rákóczi György /…/ Puskás Tamást, Istvánt és Balázst és maradékaikat, kik székely szabadságban élnek, a valódi, igaz lófőség állapotába társulni, felvetetni és beíratni elrendeljük, /…../ hogy ezentúl ők és utódaik hetedíziglen valóságosan és kétségtelenül a lófőségbe tartozzanak, bírják minden becsülettel, tisztességgel, keggyel és jussal /…./ Mindegyik örökösük hetedíziglen, jó lovakkal, kopjákkal, sisakkal, mellvassal, hajítódárdával, pajzzsal és mindennemű, jó hadiszerszámmal, miképpen a többi lófő, minden országos, vagy részenkénti hadfelkelésre, az ország szüksége szerint Nekünk és utódainknak parancsára magukat alárendelni tartoznak /…../
Kelt fejedelmi városunkban, Gyulafehérvárott, április 4-én, az Úr 1650-ik évében."

A "Siebenmacher Wappenbuch: Siebenbürgische Adel" című könyv szerint 1650-ben három "lófő székely" Puskás család élt Csík megyében, amelyek fejei Tamás, István és Balázs. Közülük egyesek (?) részt vettek II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1655/58-as, szerencsétlen kimenetelű lengyelországi hadjáratában. Onnan menekülve a Sugatag és Borsa környékén telepedtek le, a Visó völgyében. (Sugatag nem a Visó, hanem az Iza völgyében van, Nagybánya és Mármarossziget között félúton, a Visótól nyugatabbra.)
Átmeneti, vagy végleges letelepedés ez azon a tájon? Elhagyták családjukat, tízesüket? Tényleg visszatértek, életben maradtak mindketten? 1658 után István és Balázs nem szerepel a lustrákban. Sugatagtól viszont nincs messze Györkefalu, a "telefonközpontos" ág eddig ismert, legrégebbi települése!
István - gyalogos. 1614-es, remetei lustra. II. Rákóczi György 1650. április 4-én gyulafehérvári oklevelével lófősít egy Istvánt, ám az "de Ditro" (Libri Regii, Gy.fehérvári káptalan 28. kötet, 114 old.) Mivel a ditrói Puskás István lófő Remetén élt, a remetei és a ditrói Puskás család rokonságban áll egymással. Így írja Daróczy Zoltán családkutató is. De akkor mi a helyzet a Visó-völgyi letelepedéssel? Az ErdTudFüz 208. sz.15-ben az 1652-es említés Istvánra vonatkozik? A családi hagyomány szerint a remetei Puskások ditróiak, azaz rokonok.
Balas - gyalogos, 1614-es ditrói lustra. II. Rákóczi György az említett oklevélben lófősíti. Balast említik 1655 június 20-án és az 1656 február 15-i székelyhídi csatánál is.
Mihály - jobbágy, 1614-es és 1627-es csebi lustra (Gyulafehérvártól 30 km-re nyugatra, Zalatnától délre). 1627-ben "visszaszerzett", azaz katonáskodásra kényszerített, "szabad" székely.
Mivel nincs más Mihály, ő az, aki az 1643-as lustra mellékletében mint elhunyt, vagy harcképtelen ditrói Puskás szerepel. De 1627-43 között hol élt?
1658. augusztus 6-án a Moldva felől támadó tatárok Ditróra ütöttek. A főleg nőkből álló, hős védőseregben volt egy terhes asszony, aki vitézül verekedett, majd másnap gyermeket szült, a neve: Puskás Kalári (Klára). (Orbán Balázs: Székelyföld, Cserey Farkas: Magyar és székely asszonyok. A tatárdombi emlékmű a Szárhegy felől Ditróba menet bal oldalon, az országút mellett található. A sík területen kb. 4 méter magas halom tövében az emlékkő jól látható. A férfiak ekkor II. Rákóczi Györggyel jártak Lengyelországban.)
György - csíkmegyei bírósági jegyzőkönyvek töredékei az 1660/70-es évekből a B133 sz. mikrofilmen olvashatók, itt találjuk Gyergyó jegyzőkönyveit is. A B137-en is találunk adalékokat. Ezeket ismereteim szerint még nem adták ki a székely oklevéltár-sorozat

keretében.
Ő lenne a "telefonközpontos" Puskás-család őse? A feltételezés alapjául a családban állandóan ismétlődő keresztnevek szolgálnak. A családfát ugyanis visszavezették György (1712-1790, Györkefalu) nevű ősükig, de ennek apját már nem lelték (Puskás Elek "Puskás Tivadar" című könyve, illetve a Postamúzeumban lévő iratok. Györkefalu Nagybányától 11 km-re délkeletre található, román neve Cetátele. Ha valaki Györkefaluban születik, ott él és hal el, akkor mitől hívják ditrói Puskásnak? Mert ez az ág erősen használja az előnevet! Nem kizárt a lófő Balastól, vagy az Istvántól való leszármazás sem! 1970 körül Elekék, akik ebből az ágból valók, összejártak Dezső János keresztnevű nagyapámmal, aki a 3. táblán szerepel.

ifj. Puskás István

(folytatjuk)

******

Dsida Jenő

Óda az édesanyámhoz

Dicsértessél ma Te is itt a földön,
mert esküszöm, hogy nagyon nagy a lelked
s a földi szívek földig borulását
Te mindenkinél inkább megérdemled.

Nézem, látom a teltzsákú sok évet
és érzem: nekem már semmit se hagy,
de büszke leszek mindéltemig arra,
hogy Te vagy nekem az, aki Te vagy.

Te vagy az, aki mindenkinek ad,
a szenvedőknek virrasztást, vizet,
Te vagy, akinek mindenki adósa,
s akinek jóval senki sem fizet.

..Hadd legyek én hát az igazi zengő,
kis, régi gyermek rombadőlt tanyán
és harsogjam el hozsannás hitemmel:
Dicsértessél, dicsértessél, Anyám!

******

Látogatóban...

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében április 14-én, verőfényes tavaszi napon huszonöten látogattunk el az 56 hektár területen fekvő Nemzeti Panteon Fiumei úti sírkertjébe (a Kerepesi temetőbe), ahol *Triff Viktor* - egyesületünk alapító tagja - várt, és kalauzolt bemünket, felelevenítve múltat, látottakat és már nem láthatót.
Büszkék lehetünk a Nemzeti Panteonra, amely egész Európában az egyik legteljesebb s ahol történelmünk és kultúránk nagy alakjai: politikusok, művészek, tudósok nyugosznak.

1847-ben határozta el Pest város tanácsa, hogy a település határain kívül, az un. "kerepesi földeken" nagy területű köztemetőt létesít. Az első temetésekre azonban csak az 1848-49-es szabadságharc után került sor.
1855-ben Vörösmarty Mihály volt az első jeles személyiség, akit itt helyeztek nyugalomra. Itt

találtak végső nyughelyet a magyarság legnagyobbjai, néhány kivétellel. Így pl. Erdély nagyjai Kolozsvárott, a házsongárdi temetőben nyugosznak.

Pest és Buda belterületi temetői felszámolásával számos neves személy végül is a Kerepesi temetőben nyert végleges nyughelyet. Így pl. Kisfaludy Károly hamvai a mai Lehel tér helyén lévő Váci úti temetőből, Petőfi Sándor szülei a Józsefvárosi temetőből, az 1848-49-es honvédek pedig a budai Gesztenyéskert helyén egykor működő Németvölgyi temetőből kerültek ide. A "magyar jakubinusok" maradványait a Tabáni temető felszámolásakor találták meg és hozták át a Kerepesi temetőbe.

A nagy mauzóleumok 1867-1910 között épültek fel, mint Ganz, Batthyány, Deák és utoljára Kossuth mauzóleuma (amely hazánk legnagyobb sírépítménye, Gester Kálmán és Stróbl Alajos műve 1909-ből), valamint az Árkádsor és a ravatalozó.

A Művészparcellát 1928-ban létesítették. A II. világháború utáni évtizedekben a kulturális élet kiválóságai a Farkasréti temetőben kaptak díszsírhelyet.
1990 után számos változás történt a sírkertben. Rendezték és parkosították az 1956-os szabadságharcosok parcelláját. Antall József első, szabadon választott miniszterelnökünket 1993-ban a Deák mauzóleum közelében helyezték örök nyugalomra.

Csoportunk megkoszorúzta Bányai Elemér magyarörmény író és publicista síremlékét, hősi halálának 85. évfordulója alkalmából, megemlékezve életéről és munkásságáról.
A Kerepesi temető Nemzeti Sírkertként őrzi a magyar múlt hagyományait, kimagasló alakjainak emlékét. Művészi értékei révén Európa legnagyobb szabadtéri szoborparkja, védett zöldfelületekkel, gazdag botanikai állománnyal.
Mindenkinek ajánljuk megtekinteni Nemzeti Panteonunkat.
Érdemes a temető térképével és ismertetőjével a kezükben végigjárni a látnivalókat, a főbejáratnál lévő temetőkápolnától indulva (amely 1857-ben épült) a temetőt körülvevő műemléki kriptasor mentén... és emlékezni a múltra.

Köszönjük, Viktor e tanulságos délutánt, a sok kis történetet.
A közös sétáról valamennyien lélekben gazdagon tértünk haza.

I.S.

******

Műteremben...

Ismét népes csoport látogatott el április 27-én Szervátiusz Tibor szobrászművész műtermébe. Klára Asszony és a művész már az utcán várta a társaságot. Oka is volt ennek, hiszen az előkertben áll az a 20 tormás, carrarai fehér márványtömb, amely a Boldogasszonykő elnevezésű domborművet rejti.
A millenniumi emlékmű augusztus 19-én kerül felavatásra Győrött, a püspöki palota előtt. Az emlékmű Szűz Máriát ábrázolja a Kisdeddel, valamint az agg Szent Istvánt, amint országát, hazánkat a Boldogasszony oltalmába ajánlja. A domborművet a magyar monda jelképei díszítik. Hihetetlenül kemény munkával vési, csiszolja Szervátiusz Tibor e csodás kőzetet, hogy megvalósítsa nagy álmát, kereszténységünk és államiságunk ezeréves évfordulójára.
Istenáldotta tehetségének és kitartásának azonban a kő engedelmeskedik. Kár, hogy kevés manapság az ilyen mondanivalóval is szolgáló alkotó. (Sokan a puhább anyaggal sem birkóznak meg, vagy időnek előtte feladják a küzdelmet.)
A műterem hangulata természetesen elvarázsolt mindenkit: a sok szép, fában, kőben, fémben

megvalósított gondolat, kicsiben és nagyban. Jól esett ilyen környezetben jóízűen beszélgetnünk egymással, nemcsak a művész terveiről, hanem a máról is, annak földközelibb kibontakozásáról.

M

******

Vákár Tibor 92 éves

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek címlapján (nem föltétlenül szép, de használatos nyomdász-nyelven szólva a kopfban) egy templom rajza látható: a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom képe.
A kép alkotója Vákár Tibor.
Kicsoda ő? "Építész-grafikus", amint a Művészeti Lexikon tisztességesen meghatározza.
Építész-grafikus... Ha nem kellene attól tartanunk, hogy fellengzősen hangzik, a legszívesebben egy Ady-verset idéznénk, ("én nem költőnek, de mindennek jöttem") parafrázisként; *"Te nem építész-grafikusnak, de mindennek jöttél!"* Tavaly júliusi számunkban hírt adtunk az idős művész szentendrei kiállításának megnyitásáról. Akkor leirtuk: 1908. május 14-én született Gyergyószentmiklóson. Tegyük most hozzá az újabb születésnap, a 92-ik év betöltése alkalmával: bel- és külföldi tanulmányútjai és gyakorlati munkái után hazatért, egyebek között a magyar főváros műemléki és városképi meghatározója volt, számos magyarországi műemlék restaurálása fűződik a nevéhez.
De ez kevés: Ő "mindennek jött": alkotni jött. Szülőföldet nem elfelejteni, tisztességet és kultúrát nem elhagyni, minél több embert - s minél mélyebben - az érték megbecsülésére rávenni.
Magyarázni (nem, nem magyarázni, hanem megmutatni és bizonyítani), hogy az ember feladata úgy alakítani épített környezetét, hogy az múltat - örökségként ránkhagyott harmóniát a körülvevő világgal kapcsolatban - és jövőt - kötelességként feltároló erkölcsi értéket - egyaránt elősegítsen.
Vákár Tibor azért jött, hogy ábrázoljon és megőrizzen: örményországi emlékeket és erdélyi épületeket. Távoli tájakat és azt, ami alig karnyújtásnyira van tőlünk, csak éppen nem vesszük észre.
Jött, hogy ápoljon és megmutasson erdélyi örménymagyar kincset, házat, templomot. Magyar örökséget. Az erdélyiséget.
Isten éltesse Vákár Tibort, aki "mindennek jött", hogy még hosszasan "minden" lehessen közöttünk!

(a szerkesztőség)

******

Nyílt levél Dr. Doncsev Toso Úrnak, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal Elnökének!

Tisztelt Elnök Úr!

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, az Erdélyi Önvény Gyökerek Kulturális Egyesület, valamint a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökeként alulírott és Szongoth Gábor elnök úr 2000. márciusában levélben fordultunk Önhöz és kértük intézkedését az alábbi ügyben.
Idézet levelünkből:
Mellékelten megküldjük Avanesian Alex elnöknek az Ararát 2000. februári számában megjelent "Elöljáróban" cikkét, amelyben az alábbiakat írja:

"Többször leszögezte már az Országos Örmény Önkormányzat, hogy a magyarországi örmények legális szervezete: az Országos Örmény Önkormányzat és az Arménia Népe Kulturális Egyesület. Nincs hivatalos fóruma semmilyen más szerveződésnek."

Tisztelt Elnök Úr!
Ön már évek óta tudomással bír a hazai örménységen belüli ellentétekről, a működési anarchiáról, amely az Országos Örmény Önkormányzatot jellemzi. Évek óta semmi sem változott, pedig már a második ciklusból is eltelt több mint 1 év !
A hazai magyar anyanyelvű örménység, a történelmi magyarörmény kisebbség nem tűrheti és nem is tűri, hogy ilyen és hasonló rasszista megnyilvánulások tévesszék meg a közvéleményt, ilyen valótlan kinyilatkoztatások jelenjenek meg a Magyar Állam többmilliós költségvetési juttatásából fenntartott Ararát lapban, amely állítólag a hazai örménység lapja. Bár már az sem, mert az Arménia Népe a kiadója a lapnak, legnagyobb megdöbbenésünkre.
Megengedhetetlen, hogy ilyen rasszista kinyilatkoztatások hangozhassanak el az elnök szájából, amellyel kétségbe vonja más örmény kisebbségi önkormányzati szervek és szervezetek, társadalmi, civil szervezetek legitimitását....
Kérjük intézkedését, hogy Avanesian Alex elnök úr, úgyis mint az Országos Örmény Önkormányzat elnöke, úgyis mint az Arménia Népe Kulturális Egyesület elnöke, ezen nyilatkozatát vonja vissza és azt jelentesse meg az Ararát újság hasábjain.
Tisztelettel kérjük, hogy kisebbségi közösségi és egyéni jogaink megvédése iránti intézkedéséről - fentiek tárgyában - bennünket értesíteni szíveskedjék 30 napon belül...."

Március 30-i keltezéssel, mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása elnöke, az alábbi - igen elgondolkodtató - levelet kaptam a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal Bolgár, Görög, Örmény, Szerb Referatura fejléccel Popovics György főosztályvezető úrtól.

"Tisztelt Elnök Asszony!
Dr. Doncsev Toso elnök úrnak címzett levelét, amelyben az Elnök úr intézkedését kéri annak érdekében, hogy Avanesian Alex, az Országos Örmény Önkormányzat elnöke vonja vissza az Ararát c. lapban közölt nyilatkozatát, március 23-án megkaptuk.
Hivatalunk azonban nem az igazságszolgáltatás intézménye. Ön, amennyiben úgy véli, hagy a személyhez fűződő jogai sérültek, a Ptk. 85. §-a alapján a bírósághoz fordulhat."

Tisztelt Elnök Úr!

Mint jogban járatos ember, úgy gondoltam és gondolom jelenleg is, hogy az önkormányzati és civil szervezetek képviseletében az elnökök által Önhöz intézett kérelmeink nem az engem ért sérelmeket kéri orvosolni, hanem a hazai örmény kisebbség többségét ért sérelmeket. Elvártuk volna, hogy több kisebbségi szervezet által sérelmezett ügyben Ön intézkedjen és intézkedéséről a szervezeteket tájékoztassa is.
Nem merjük ugyanis azt a következtetést levonni, hogy esetleg Ön is egyetért ezen kijelentésekkel.

A 34/1990.(VIII.30.) Korm. rendelettel létrehozott Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal feladata - néhány idézet a törvényből - a folyamatos kapcsolattartás a kisebbségek érdekképviseleti és egyéb szervezeteivel, sőt közreműködés - a kisebbségi szervezetekkel való egyeztetés útján - az érdekek feltárásában, a sajátos kisebbségi igények felmérésében. A Hivatal feladata továbbá figyelemmel kísérni a közvéleménynek a kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalásait, a hazai és külföldi sajtót is.

A mi olvasatunkban ezen feladatok kötelezővé teszik a Hivatal számára - levél nélkül is - a panaszlott nyilatkozat elleni fellépést, annak tartalmától való elhatárolódást, nemhogy személyhez fűződő jogok megsértésére degradálni a problémát. Itt a hazai örmény kisebbségről van szó és annak jogairól, a közvélemény tudatos félrevezetéséről, a demokratikusan megválasztott helyi örmény kisebbségi önkormányzatok és más civil örmény szervezetek legitimitásáról.
Csak az Ön vezetése alatt álló Hivatal és a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa rendelkezik jogosítvánnyal ez ügyben és - meggyőződésem szerint - kötelezettségekkel is, hogy hasonló megnyilatkozások egyetlen kisebbségi szervezet (nemcsak örmény) elnöke részéről el ne hangozhassanak.
Tájékoztatásul közlöm, hogy hasonló levelet küldtünk a kisebbségi ombudsman úrhoz is, bár visszajelzést mindezideig még nem kaptunk rá.
Töretlenül várják szervezeteink it. Elnök Úr intézkedését az ügyben.
Budapest, 2000. május 8.
Tisztelettel:

dr. Issekutz Sarolta elnök
Budapest II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat,
Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása,
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

******

Híradó

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gattályai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karácsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Márionffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petrasko, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József,
1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb.u.6.,fszt. 1. ajtó

Ezt a felhívást hónapok óta, minden számunkban közreadjuk. Itt az ideje, hogy az eredményekről adjunk számot, bár még nem jutottunk a dolog végére. Az időközi számvetést újabb felhívó kérés is követi:
Az ***Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*** című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-ára lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: *Buzáth* (szigeti), *Hankovics, Lázár, Pátrubán, Szarukán, Török* - még igen kevés az adat, a következő öt

családról pedig: **Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát)** - semmi információval nem rendelkezem.
A könyv 80 %-ban elkészült, ez kb. 400 oldalt jelent, magántulajdonban lévő gyűjteményeket és két önálló családmonográfiát kell áttanulmányoznom, a kézirat lezárása így két hónappal eltolódik, lezárásra augusztus 15-én kerül sor.
A várható terjedelem a névmutatóval együtt kb. 500 oldal lesz.
A nem örmény eredetű, de számos örmény kapcsolattal bíró nemesi családokat (*keszi Harmath*, *farkaslaki Hints*, *Kovács* 1754, *gyulai Sáska*) csak a Függelékben tudnám tárgyalni, a terjedelmi korlátokat messze túllépve. Bár a munka oroszlánrésze kész, még további munkára és kellő anyagi forrásokra van szükség, hogy a könyv a millenniumi évben megjelenjen.

Gudenus János József szerző

Az EÖGYKE kiadói felhívása:

Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen.
(A színes reprodukció vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE, mint a könyv kiadója átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)
A következő családok színes címerrajza hiányzik még:
Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Kövér (gyergyószentmiklósi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Szentpétery, Török, Vertán (szombatsági), Vikol, Zakariás.

******

Felhívás

A szamosújvári templomba végre visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk!
Ugyancsak tovább folytatjuk az erzsébetvárosi templom felújítására is a gyűjtést!
Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

******

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Ennek az évfordulónak a tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével. Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendeléseket is felveszünk készülő kiadványunkra.

Tarisnyás Csilla
a Pro Armenia Alapítvány elnöke

******

Tájékoztatjuk közösségünk tagjait, hogy Szamosújváron a Világosító Szent Gergely ünnepség 2000. július 1. napján (szombat) lesz. Az örmény szertartású római katolikus ünnepi szentmise 10 órakor kezdődik a székesegyházban.
A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens: Krisztus levétele a keresztről c. festménye megtekintése a következő rend szerint történhet a székesegyházban:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Amennyiben ezen időpontoktól eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, úgy azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános úrnál) (levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

******

Millenniumi könyvújdonság ősszel!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben.
A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével.
Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.
Éppen ezért fontos célja, hogy a könyvet adományozás útján eljuttassa a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteinknek is, itthon és otthon.
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.

Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történet, megjelölve: "támogatás a genealógia könyv kiadásához".
A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük.
Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Az egyesület egyidejűleg **előjegyzést indít a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.**
Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára. Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

******

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. május 18-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

******

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18

óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.
1997/5. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

******

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható
Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.
Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek, valamint dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvizi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás-család családfájával 900 Ft-ért.

******

A magyar tudományos akadémiából
Dr. Ötvös Ágoston emlékezete

Nem utolsó feladatát képezi ismeretterjesztő folyóiratunknak azon érdekes ethnológiai jelenség fürkészése: hogy a csekélyszámú örménység mily különböző irányból szolgáltatta be érdemi adóját a magyar közművelődés nemzeti kincstárába.

Ötvös Ágoston élete és irodalmi pályája e kérdés megvilágítására annyival kedvezőbb alapot nyújt, mert egyrészt sokoldalú műveltsége és szellemi tevékenysége fajunk képességeinek megítélésére is jellemző adatokat szolgáltat; másfelől pedig egész működésében egy önmagával teljes összhangban állott lélek, szóval egy szép élet nemes harmóniája nyilvánul.
Derék tudósunk Magyarhon erdélyi részében, Gyulafehérvárt 1811. ápril hó 27-én született; hol atyja Ötvös Jakab a város egyik tekintélyes és köztiszteletben állott polgára volt.
Iskoláit szülővárosában, - és pedig a felsőbbeket az erdélyi róm. kath. püspöki lyceumban végezte be; s tanulmányainak befejeztével 1828. év végén, az orvosi tudományok hallgatása végett a pesti egyetemre ment.
A fővárosban rendes szakmája, az orvosi tanulmányokon kívül, más irányban is igyekezett tudomány-szomját kielégíteni, ismeretkörét és szellemi képzettségét bővíteni; nevezetesen Weserle tanár históriai előadásai nyomán már ekkor különös előszeretettel tanulmányozta a történelmet is.
Az egyetemi (orvostan) pályát befejezvén 1834-ben a magyar fővárosból Bécsbe tette át lakását, hol a városi közkórházban dr. Seeburg, később császári udvari orvos klinikáján magát az orvosi gyakorlat mezején tovább képezte. Már 1836-ban megírta becses orvosi értekezését "Erdélyország gyógyvizeiről", - mely egyszersmind arról is nevezetes, hogy legelső volt az erdélyiek közt, magyar nyelven.
Ugyanezen évben nyerte el orvostudori oklevelét is, s mint felavatott "medicinae doctor" visszatért Gyulafehérvárra, ott magát a gyakorlati orvosi pályára adván. Három évi működése után, 1839-ben azon kitüntetés érte a fiatal orvost, hogy Alsó-fehérmegye tiszteletbeli táblabírája, két évvel később pedig a magyar természettudományi társulat rendes tagja lőn.
E mellett a gyulafehérvári casino-egylet, melynek létrehozásában szintén tevékeny részt vett, már 1844-ben igazgatójának választotta meg őt; mely állásában mindaddig megmaradt, míg a forradalmi események vihara magát az említett helyi egyesületet is össze nem rombolta.
A nemzeti nagy átalakulást megelőzően két évvel (1846-ban) az erdélyi udvari cancellaria által gyulafehérvári kir. pénztárnoknak neveztetett ki.
Midőn utóbb a történeti nevezetességű 1848-iki utolsó kolozsvári országgyűlésre Gyulafehérvár részéről követnek küldetett, - itt azon régi cryptographiai levelek

gyűjteményét is kiadta, melyeknek megfejtésén már több év óta sok fáradsággal és buzgalommal dolgozott, s mely e czím alatt "Rejtelmes levelek Első Rákóczy György korából", Rákóczynak kőmetszetű arcképével, a levelek titkos jegyeinek magyarázatával és hatrendbeli fac-similével együtt jelent meg.
Valamint régészeti, úgy államtudományi szempontból egyaránt érdekes gyűjteményének legszebb gyöngyét kétségen kívül a nagy egyházfejedelem Pázmány Péter bíbornok-érseknek I. Rákóczy Györgyhöz titkos jegyekkel írott intő levele képezi.

Az 1848-49 évi mozgalmak lezajlása után Ötvös fáradhatatlan szorgalommal és kiváló eredménnyel folytatta tovább nagybecsű tudományos búvárlatait.
Széleskörű irodalmi működését, melyet különösen az ötvenes évek második felében s a hatvanas évtized kezdetén kifejtett, lehetetlen egy rövid életrajzi vázlat körében, habár főbb vonásaiban is, rendszeres könyvészeti ismertetés tárgyává tennünk; tehát szorítkoznunk kell legalább azon tudományos folyóiratok puszta czímeinek hézagos felsorolására, - melyeknek különböző évfolyamaiban Ötvös Ágoston maradandó becsű dolgozatai időszakonként megjelentek.
Ilyenekül kell mindenekelőtt említenünk a Simor János herczeg-prímás, mint volt győri püspök pártolása mellett dr. Rómer Flóris és Ráth Károly, a magyar tud. akadémia tagjai által kiadott "*Győri történelmi és régészeti füzetek*"-et; tovább a Török János által szerkesztett "Hazánk" czimű történeti és honismertető időszaki folyóiratot; a Budapesti Szemlét; az Új Magyar Múzeumot; a Magyar Történelmi Tárt; az Erdélyi Történelmi Tárt; az Erdélyi Történelmi Adatokat; az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyveit; a Gyulafehérvári Füzeteket... Ezenkívül az Akadémiai Értekezések számos helyeit.
A kolozsvári "Hírlap"-ban is írt, több régi oklevél közlésén kívül, egy felszólítást Erdély régiségei ügyében, mely annak idejében (1854-ben) az erdélyi naptárban is megjelent. Ugyanott kiadta többek közt a néhai Kovács Miklós, volt erdélyi kath. püspök életrajzát, II. Rákóczy György beiktatását a fejedelmi székbe, Temesvári István kenyérmezei diadalát stb. stb.
Sokoldalú és komoly irányú irodalmi munkálkodását a magyar tudományos akadémia is méltó elismerésével jutalmazta, midőn az örmény származású magyar tudóst 1860 deczember 16-án az Akadémia levelező tagjává választotta meg.
Fájdalom azonban: tudományos pályájának ezen szellemi babérkoszorúját ezentúl már nem sokáig bírhatá Ötvös; mert - miként egyik folyóirat szerkesztője hátrahagyott dolgozatának közzétételénél megjegyzé, - "a tudomány s barátai nagy veszteségére" már 1861. október 25-én befejezte közhasznú életét; melynek alig ötvenegyedik évében, mondhatni élete javában ragadta ki őt családja köréből a korai halál, épen az újabb magyar alkotmányos élet felderengő hajnalán.
Mint ember, mint hazafi, mint tudós, mint szülővárosának hű polgára tiszteletreméltó alakja volt Ötvös Ágoston a magyar társadalom közszellemével bensőleg egybeforrt örmény népelemnek; eszményi világnézetét s mély vallásos szellemét pedig életének azon ténye, egymagában véve is, kellő világításba helyezi: miszerint ő volt az, ki 1851-ben az előpataki templom felépítését, - mely a "Szenvedő Jézusnak" oltalmába ajánltatott - mint a gyulafehérvári róm. kath. székesegyház akkori őrkanonokjának, Erőss Sándornak teljhatalmú biztosa, teljesen bevégeztette; s az ekként felépített szentegyházat, még ugyanazon évi Nagyboldog-Asszony napján (Kovács Antal, volt brassói apát-plébános által), Isten dicsőségére és a szenvedők lelki vigasztalására ünnepélyesen fölszentelteté!
Szerencsés, kinek elhaló porai fölött ily nemes élet emléke virraszt!

Dr. Simay János

******

A szokásos rendkívüli

Mindig beszámolunk a Fővárosi Örmény Klub havi találkozóiról, mindig jó érzéssel, elégedetten:
"...és a megszokottan tartalmas műsor" - írhatnám ezúttal az április 20-i, nagycsütörtökre eső találkozóról. Csakhogy a Klub legutóbbi műsoráról nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy "szokás szerint" jó. Ennél sokkal többről volt szó. Akit elkényeztetnek, az végül észre sem veszi, mennyi jóban van része. Nohát, vegyük észre!
A nagycsütörtöki klubest azzal kezdődött, hogy *Vákár Tibor* úr átadta Issekutz Saroltának az ecsmiadzini székesegyház rajzát, mert - mint az idős művész mondta - "minden vonal megrajzolása közben Saroltára gondoltam".
Ez a gyökereinkhez tartozik.
A klub háziasszonya ezután a 85 ével ezelőtti örmény holocaustra emlékeztetett, arra a népirtásra, amely az erdélyi magyarörményeket (őseinket, és személyesen minket) közvetlenül ugyan nem érintett, de a húszadik század első népirtása volt. Ez a "letagadott genocídium". Keleti örmény testvéreinket sújtotta. Vagyis minket. Az emberiséget sújtotta. Gyökereinkhez tartozik.
A Nagyhét és a Feltámadás ünnepe arról szól, amit John Down angol költő oly sokszor idézett verse fogalmaz meg a legegyszerűbben:”..ne kérdezd, hogy kiért szól a harang: érted szól."
Ezután *Bacsó Zoltán* operatőr mesélt arról, hogy *Jankovics Marcellel* több mint egy évtizede csinálják *Az ember tragédiája* animációs filmváltozatát, amely még nincs kész. (Egy komoly, nagylélegzetű és igényes animációs film létrehozása során az évtized nem is túl hosszú idő.)
Bacsó Zoltán elmondta, hogy néhány szín - így például Athén, Bizánc, London - még nincsen készen. Néhány szín Jankovics Marcell átdolgozása és értelmezése szerint más címet visel, például a Paradicsomon kívül (Madách Imre harmadik jelenete) Jégkorszak címmel szerepel, az első Prágai szín (amikor Ádám-Kepler küszködik a mozdulatlan világgal), a Minden olyan sötét címet viseli, az Eszkimó-szín pedig Csend, hó, halál címen "fut". (Nem véletlen, hogy Jankovics Marcell Vörösmarty verssorát idézi: "most tél van és csend és hó és halál... a Föld megőszült... ")
Ezután következett kb. 40 percnyi vetítés a már kész jelenetekből, majd megérkezett Jankovics Marcell, aki "elrontotta" saját filmje élvezetét (mert megérkezvén ő maga lett érdeklődésünk központja s nem a filmje), ezért a filmről külön írok, hadd legyen tudatában a kiváló animációs rendező, mit idézett elő képsoraival egy hatvan-hetven főnyi, szépre mindig éhes, a jót befogadó közönségben.
A Klub háziasszonya beszélgetett a vendéggel arról, miféle élmények befolyásolták gyermekkorában, hogyan hatott rá az egyházi gimnázium, vagy a Mühlbeck Károly-féle rajzok egy Benedek Elek-meséskönyvben. A rendező említette soknemzetiségű származását (egy örménymagyar nagyszülővel), a szakma, a rajzfilm vonzását, tanulmányútjait és megfigyeléseit, valamint azt, hogy miként érzi-éli át a magyar nyelv mocsarasodását, amikor lépten-nyomon hallja, hogy "kellemes ünnepeket" mondogatnak az emberek az értelmes és karakán "boldog ünnepeket" kívánság helyett, mert "fiam, a lábvíz kellemes" - hallotta gyermekkorában. (Saját édesapám szavait hallottam újra, ő is ezt mondogatta: "kívánj boldog ünnepet húsvétkor, vagy karácsonykor, mert kellemes csak a lábvíz lehet..."
Nocsak (a már halott) öregek összebeszéltek volna...?
De lássuk a filmet: *Az ember tragédiája*
Madách Imre hatalmas művét többnyire már az iskolában meguntuk, mint minden kötelező olvasmányt. (Ez az irodalomtanárok átka: ha azt akarod, hogy a gyerekek valamit ne szeressenek, tedd kötelező olvasmánnyá... Így jár a kötelező Petőfi, a kötelező Arany, a kötelező József Attila és a kötelező Madách.)

Később Madách Imre műve mellé odaragadt az agyunkban néhány más, kötelezően szomorú, tragikus, magyar "igazság": igaz ugyan, hogy az emberi lét végső titkait kutatja a mű, akár Goethe Faustja, Wolfram Parsifalja, vagy a hindu Bhagavad Gitá, de... de magyarul írták, egy elszigetelt nyelv korlátai közé van zárva, hiába no, hiába no...
Mindez "kötelező" és érettségi tétel, majd kötelezően magyar búsongás, közben a magyar iskolákban ott a falra szögezett felirat:
"Végetlen a tér, mely munkára hív!" (Zárójel, kisebb betűvel: Madách Imre, Az ember tragédiája.) Utána: bizonyítványosztás, gyerekek, mehettek vakációzni! És még egy idézet, amit kötelezően tud minden (vagy legalább minden ötödik) magyar: "Mondottam ember, küzdj és bízva bízzál!"
Ez "Az ember tragédiája". Ez "Az ember tragédiája"?

Ez a magyar irodalom tragédiája.
Az egyetemi évek során ugyanis mindehhez még hozzájárul a bölcsész-búskomorság: bezzeg, ha angolul írták volna, bezzeg, ha Madách olasz lett volna, bezzeg, ha német (francia, spanyol) volna ez a mű, sőt, néha még azt is sejtetni engedjük, hogy a sztregovai remete valamelyik húszadik századi, nagy nyugati szerzőt utánozta, mégha egy évszázaddal előbb írta is művét, nem baj, bezzeg, bezzeg, bezzeg...
Bezzeg, ez a mű magyar s magyarul született.
És ha felnőtt fejjel az ember valóban elolvassa Johann Wolfgang von Goethe Faust című mamut-költeményét, amihez igen sok összeszedettség kell, akkor megérti, hogy a Madách-féle Tragédia nem "Faust-doktor - Margit - gonosz Mefisztó - Szép Heléna - Valentin - Boszorkányok – Nyugateurópa-felsőbbrendűség" - féle három(?), hat (?), vagy hetvehét-szög.
Az ember tragédiája nem arról szól, hogy a végén az Úr hangja kijelenti: Ember küzdj és bízva bízzál.
Ezért a néhány szóért nem érdemes leírni több ezer verssort. Persze, csak ezért érdemes leírni azt a sok ezer verssort.
Ebben a csodaköltményben nem lópatás-szarvas-kénkőbűzű Mefisztó szerepel, hanem Lucifer, a legszebb angyal, Isten után a második, a "luci fero", a Fényhozó... aki szereti az embert, Ádámot és Évát.
Tessék figyelmesen elolvasni Madách Imre szövegét. Lucifer szeret és segíteni akar - a maga módján. Rövidlátóan. Őszintén... - és ördögien rövidlátóan.
Ettől olyan igazán keresztényi Madách Imre szövege, keresztényibb a Parsifalnál, a Faustnál, mert nem a kétséget fogalmazza meg, amelyre aztán indusztriális "igent" mond, mint Faust, hanem a kétség előtt már meglévő, istenhívő bizonyosságot ábrázolja. Madách nem azt "üzeni" nekünk, hogy "mondottam ember, küzdj és bízva bízzál", hanem azt, amit az ember leghívebb földi, anyagi társa, a Fényhozó Lucifer sugall, amikor látképeivel kétségbeesés szélére, a szakadék szélére sodorta az embert: hiába akarsz véget vetni az egésznek, csak egy megoldásod van, ember: élni! Élned kell, tisztességgel, akkor is, ha belehalsz!

Középeurópai? Magyar? Nehéz? Igen: középeurópai, magyar és nehéz. Na, erre az egészre szerződött önmagával Jankovics Marcell, amikor nekilátott animációs filmjéhez.
Az animáció pedig nem csak az, amit John Halász és Walt Disney csinált. Nem csupán az, amit folyvást sugallanak a luciferkók: rajzolj egy kacsát, aztán tervezd meg a mozdulatait és minden egyes mozgásról készíts fázisrajzot, így a kacsa lépni, futni, irigykedni, táncolni, főként pedig verekedni fog, tehát életre kelt, vagyis animáltad...
Nem. Az animáció egy véső, amellyel követ faragnak. Egyszerű, bár míves kváderkövet a fal rakásához, vagy éppen Pietát, hogy a római San Pietróban (ma már golyóálló üveg mögött) csodáljuk a csodaszobrot.

Jankovics Marcell fogta a vésőjét és animálni kezdett. Sok-sok film és még több kultúrtörténeti tanulmány után azt látjuk, hogy a Paradicsomból kiűzött Ádám-ősember - miközben Éva-ősasszony bőröket tereget száradni, vagy a holnapi gabonalepényhez törizúzza a magot - Ádám-ember a tűz mellett Lucifer-kutyával beszélget, tépődik. Kétségei vannak, hiszen megszületett, hiszen a Paradicsomból kiűzetett, hiszen önmaga kívánta az önálló emberré válást és első önálló lépése megrémítette. (Mindannyian így válunk emberré biológiai életünk valamelyik évében.) Madách szövege szerint burmogja a tűz mellett kesergő Ádám-ősember:
"Érzem, hogy amint Isten elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé..."
Ez a Madách-szöveg.
És amikor elhangzik, hogy "önmagam levék enistenemmé", Lucifer (a filmnek ebben a jelenetében malamud-kutya) égnek tartott orral, ahogyan a malamud szokta, hosszasan felvonyít.
Ez a Jankovics-animáció.
Egyiptomban a rabszolga követ vonszol a piramis építéséhez. Aztán már nem is a követ, csak önmagát. A következő emberanyag rálép s ezzel az egyén kváderkővé válva beépül a piramisba. És megint jön a következő. Épül a piramis.
"Milljók egy miatt" - szól a Madách-féle szöveg. Kőröl emberre, emberről kőre, a piramis így épül -mondja a Jankovics-animáció.
A prágai színben meghatározott, mechanikus síneken mozognak a kor bábjai, akár a híres prágai Orloj óraművében. Amint Ádám töprengeni s álmodni kezd a forradalomról, veszettül, gátszerkezete szakadtán pörögni kezd az Orloj...

Az animáció: a lényeg megjelenítése. Ha tetszik: intelligens lerövidítés.
Nehéz élmény lesz Az ember tragédiája, hiszen egy egész (európai? eurázsiai? általános emberi?) kultúrtörténet vonatkozásaira hivatkozik Jankovics Marcell. (A sztregovai remete gondolataihoz híven.) Mindezt tudnia, éreznie, értelmeznie kell a nézőnek, ha van olyan igénye, hogy önmagát valamivel a Tom és Jerry agresszív történetkéi fölé helyezze. Jankovics Marcell erre késztet a félkész filmmel. Ahelyett, hogy búsmagyarul a saját fejét fogva ismételgetné, miért is nem németül született meg a Madách-mű, inkább nekilátott a Madách-mű húszadik századvégi, európai megjelenítésének.

Ezt láttam. S ezért teszem hozzá, hogy a látott részletek közül - saját szemem szerint - van egy jelenet, amely nem méltó az összes többihez: a Teremtés képsora. Nem tudom, mi a baj. Ha tudnám, Jankovics Marcellhez hasonló animációs rendező volnék. Nézőként az az érzésem, hogy a Teremtés jelenetsora nincs kitalálva. Szegényes, esendő a képsor. Azért-e, mert a csillagászati képek - natúr felvételben és számítógépes animációban egyaránt - nagyon is elárasztottak minket az utóbbi években? Vagy azért, mert eleve iszonyú feladat a teljes zsidó-keresztény Teremtést, annak konfliktusát feldolgozó, filozófiai Madách-szöveget megjeleníteni?
Nagyon várom, hogy elkészüljön a Londoni szín s a többi, még hiányzó rész. És nagyon várom, hogy láthassam és tapsolhassak az egésznek. Mert ha ilyen lenyűgöző gazdagsággal jelenik meg az egész Tragédia, akkor bőven lesz, miért tapsolnom. És már most tapsolok és szorítok.

Dávid Csaba

******

Visszaemlékezések…

(Remény szerinti sorozatunk az olvasók beküldött írásait tartalmazza -lehetőleg szó szerinti változatban, hogy a hitelességet ne érje csorba. Ezúttal lássuk az elsőt.)

Alulírott, ígéretemhez híven leírom mindazt, amit édesapámtól hallottam és mindazt, ami kitűnik egykori levelekből, iratokból. Írásos feljegyzés *Bogdán Jakabról* és nejéről *Kopacz Rozáliáról* van, ükapámról, ükanyámról. A 17. sz. második felében jöttek Erdélybe. Talán Gyergyóból származtak. (Hogy pontosan mikor költöztek Szentgyörgyre, nem tudom.) Bogdán Jakab kereskedő volt és meggazdagodott, örményekhez illően. Hiszen ez jellemző volt reájuk. Nagy vagyont szerzett. Ez a vagyon osztódott két fia, *Bogdán András* és *Bogdán István* között. Bogdán András volt a dédnagyapám, birtokos és a Háromszéki Takarékpénztár vezérigazgatója. Feleségül vette *Kain Máriát*, *Kain Károly* egykori chirurgus leányát. Kain Károly chirurgus az 1850-es években alakult Ferencz József kórház igazgatója is volt. Ennek az intézménynek ünnepélyes évfordulóját nemrég tartották itt, Szentgyörgyön. A vakolat alól előkerült a régi felirat is, ezt meghagyták és emléktáblát is elhelyeztek a falon.
Bogdán András dédapám nem töltötte idejét haszontalanul, mert 20 évvel fiatalabb nejének hat gyermeket fabrikált. Ezek: Blanka nagyanyám, Mariska, Andor, Artúr, István és Emil. Ezekről röviden: Blanka nagyanyámat feleségül vette Rajcs Zoltán. A házasságukból született két gyermek, András, édesapám és húga Mária /ez utóbbi Cserey Zoltán szentgyörgyi muzeológus nagyanyja./ Rajcs Zoltán nagyapám nyugtalan, vállalkozó szellemű ember volt. 1902-ben kiment az Egyesült Államokba, azzal a szándékkal, hogy ott karriert csinál és kiviszi otthon maradt családját. Ebből nem lett semmi. Újranősült és születtek a Rajcs gyermekek. Az itthon maradt gyermekeit, édesapámat és húgát ezek után örökbe fogadta Bogdán Emil, (anyai nagybátyja).

Elnézést kérek ezúttal a fenti hibáért, hogy Bogdán András dédapámnak hat gyermeke volt. Tévedtem, mert Bogdán Emilt elfelejtettem említeni. Tehát ez a Bogdán Emil, apám anyai nagybátyja örökbe fogadta és így lett apám Bogdán Rajcs András, én pedig Bogdán Rajcs Zsolt. Ezzel a névvel életem során olyan gondjaim voltak, hogy magyaráznom kellett, tulajdonképpen ki és miféle ember vagyok én. Ami nagyon mulatságos, hogy itteni románok körül többen, pl. a "híres" vagy "hírhedt" történész nagyokat köszön nekem. Életemben szót nem váltottam vele. De feltételezi rólam, hogy buzgó híve vagyok. Mert szerinte, ha valaki Bogdán, az román. Tehát kommentár ehhez nem szükséges. Elkalandoztam, bocsánat!

Visszatérve Bogdán András dédapámra, még annyit, hogy 1861-ben építette a családi temetőkápolnát. Ott nyugszanak őseink, édes szüleim is. Mellettük az én helyem is. A kápolnán márvány emléktáblán az alábbi felirat: "Isten dicsőségére és a lelkek vigasztalására ajánlja a Bogdán család".
Bogdám András gyermekeit fennebb említettem. Róluk most röviden: *dr. Bogdán Andor* törvényszéki bíró volt. 1920 után nem tette le a hűségesküt. Így állástalan maradt és szüleimmel lakott. Mivelhogy szépen zongorázott, a néma filmek korában csekély tiszteletdíjért moziban játszott, amíg ki nem rúgták. A barátai egyszer leitatták, és egy Strausz-keringő helyett a Rákóczi-indulót játszotta. Ez csak egy humoros epizód. *Bogdán István* zeneszerző volt, nem nagyon híres, de azért említésre méltó, hogy a Millenniumi kiállításon a általa komponált "Tulipándal" nyerte az első díjat. A kotta elveszett, mint sok minden a menekülés alatt. A szövegét és melódiáját tudom ("Van egy szép ország a Kárpátok alján, van benne sok virág, van sok tulipán. Ha ránéz a magyar, szíve feldobog. Oh, szép tulipánok virágozzatok! ") Fülbemászó, édeskés melódia, ami tetszett az akkori ízlésnek.

Bogdán Artúr követte édesapját a Háromszéki Takarékpénztárban. Ott volt a bank elnöke. Kimaradt a sorolásból *Bogdán Mariska, Szegedi Árpádné*, aki Budapesten élt, Bogdán Emilt említettem, aki örökbe fogadta édesapámat. Kőröspataki birtokos volt és szeszgyáros.
Ami az utódokat illeti, nem dicsekedhetik a család, pedig manapság ez lenne mindennél fontosabb.
Bogdán István zeneszerzőnek egy fia született, aki eltűnt a világháborúban. Maradtam egyedül a két fiammal. Bátyám, András 1989-ben Nyíregyházán elhunyt. Két fia és öt unokája maradt utána. Legalább ott szaporodjanak, ha sajnos, itt nálam nehezen megy. Zsolt fiamnak, aki immár 10 éve házas, gyermeke nem született, István, a kisebbik nemrég nősült. Nála hamarébb várok unokát: - Ennyi a lényegesebb dolgok közül.

Vannak humoros epizódok, illetve voltak az én életemben, amikor 1953-ban Csikszépvízre neveztek ki körzeti orvosnak. Lehet, hogy az efféle történetek szórakoztatóak. Ezért csak röviden, néhányat.
Volt egy "eredeti" örmény pap, *Bodurián Magardics* (lehet, hogy a keresztnév nem pontos). Bejárta a fél országot. Sokan ismerték. Felkereste itt, Szentgyöngyön az örmény családokat. Amikor hallott csikszépvízi kinevezésemről, minden jóval biztatott. "Jöjjön csak hozzánk, nagyon örvendünk, hogy lesz egy örmény orvosunk!" Atya, mondtam neki, hogy mondhat ilyent? Nézzen reám, látott valaha szőke és kékszemű örményt? "Maga egészen bolond, lesz ott minden, sok pénz és még feleség is!" Hát életem talán legszebb néhány évét ott töltöttem a nyíltszívű, csúfszájú, kedves örmények között.
Az örménykatolikus templomba jártam, ahol Bodurián Atya röviden prédikált május 1-én a békéről. (Ugyanis így szólt hozzá a falu kommunista titkára: "A békéről prédikáljon, ne másról! Megértette?") Megértette valóban, mert a következőket mondotta, hibás magyarsággal. (Ugyanis hibásan beszélte a nyelvet, mert Párizsban élt, ott végezte a szemináriumot és onnét hozták számára idegen földre a hívei.) Tehát: "Kedves hívek! Mondotta nekem, ismertek Ti, ki a kommunista titkár, hogy én nektek ma prédikálni a béke. Hát Krisztus Urunk, amikor harmadnapon feltámadott, nem mondotta azt, hogy alászolgája, vagy azt, hogy jó napot. Azt mondotta: Béke veletek. Én is ezt mondom most nektek. Ámen."
Ezzel véget ért a prédikáció. Nagyon népszerű ember volt, mert a nagyheti gyónás előtt hosszú sorokban álltak az emberek. Hamar végzett és feloldozott. A másik gyóntatószék előtt alig volt nehány ájtatos vénasszony, ahol *Fejér Gerő*, nyugalmazott pápai prelátus gyóntatott.
Ötvenéves papi jubileumára megjelent Bukarestből egy örmény főpap, aki magyarul nem tudott, a románon kívül ellenben több idegen nyelven beszélt. Nagy esemény volt Szépvízen.
Az ünnepi szentmisét bankett követte. Az örmény konyha világhírű, sok mindent készítettek az örmény feleségek.
A pap nagy gurman volt, kíváncsi a receptekre.
Dajbukát Sári, Isten nyugtassa, kedves asszony volt, de egy kerék talán hiányzott nála, próbálkozott azzal, hogy magyarázzon. Románul majdnem semmit se tudott. (Ott lehetett anélkül is jól élni.) Következett a főpap kérdése: "Sprechen Sie deutsch? Ein venig!"... de ennyi maradt. Aztán, "Parlez-vous francais? - Un peu"... de ez sem volt elég. Aztán végül is olaszul próbálkozott az atya: "Parlato italiano?" Amire spontán jött Sári szájából, hogy "Impotento dettó"! Nagy derültség követte ezt is.
Még lehetne folytatni. Még annyit, hogy amikor "felszabadultunk" 1944-ben, az első szovjet csapattal Bodurián atya jött. Talált az alakulatban örmény tiszteket és azokkal karöltve vonult be a faluba. Így megmentette a falut a zaklatásoktól!
Sok humoros dolog történt még.
Amikor szavazás útján a Saar-vidék visszakerült Németországhoz, ő eljött hozzám a nagy hírrel, hogy "Hallotta? Szárhegy visszakerült Németországhoz!" Irigyeltük a szárhegyieket!
Legényember voltam, kis túlzással szinte minden nap más családnál ebédeltem. Feleséget is

akartak szerezni, de nekem akkor jobban tetszett egy tanítónő. De abból se lett házasság.
Istennek hála, egy német orvos-barátom jóvoltából kis magán-laboratóriumom van. Nem kell kiülnöm a nyugdíjasok padjára a parkba. Lefoglalom magam. Valami picula is került, hiszen újból felfedeztem a spanyolviaszt!
Ennyire tellett most tőlem.
Kézcsókjaimat küldöm és üdvözlöm a szép örmény nőket

dr. Bogdán Rajcs Zsolt

******

Gyere közénk ...

Néhány évvel ezelőtt, egy baráti társaságban - már nem emlékszem hol, kinek a szájából - pattant felém ez a bíztató.
Az irodalomról cseverésztünk, de egyszercsak valaki feltette a közhelyként ismert kérdést:
- Ki mondhatja itt a Kápát medencében magáról, hogy "tiszta magyar"?
Nagyot nevettünk, de a kérdező kötötte azt a bizonyos ebet a karóhoz, és szép sorjában mindnyájunknak el kellett mondania a származása történetét.
Amikor rám került a sor, az apai ágon kezdtem: öregapám csíkmenasági székely volt, felesége - akit az utódok ma is Nana-ként emlegetnek - egy csíkszeredai örmény posztókereskedőnek a leánya. Az anyai nagyapán Schubert, - tehát német volt - s családi legenda szerint Mária Terézia uralkodása idején került a Hernád völgyébe molnárként, majd később Tokaj-Hegyaljára. Egyszer, borszállítás közben - Lengyelországból hazafelé jövet - szekérre rakott egy tót leánykát, az én tündér nagymamámat. Egy szem lányukat apám vette feleségül, aki - ahogy már említettem - az erdélyi székely, örmény ivadéka volt: *Dávid József.*

Ezután ült mellém a "hívogató":
- Kukkancs be hozzánk - mondta. - Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület társasága minden hónap harmadik csütörtökén du. ötkor tartja összejövetelét.
- Gyere, ismerkedj a testvéreiddel...
Bekukkantottam.
Bár tagja vagyok a MÚOSZ-nak, a Kossuth- és még egy sor más baráti társaságnak, de őszintén mondom, hogy olyan szívmeleg fogadtatásra nem számítottam, mint a klubban.

Elsőként dr. Issekutz Sarolta - a szervezet elnöke és a klub háziasszonya - olyan közvetlen kedvességgel üdvözölt, mint édes testvérét és az első szava az volt: hallom, hogy te írogató ember vagy. Nekünk van egy havonta megjelenő szerény kis füzetünk és szívesen közölnénk benne rövidebb írásaidat.
Hát mit mondjak... aki ötven éve firkász s bár számtalan alkotása - köztük 3 regénye is - megjelent, de ha száz évig élne is, a legfőbb vágya, hogy mondandóját nyomtatásban is lássa.
De nem ez a legérdekesebb ölelés, fogadtatás, hanem ami - a további ismerkedések után - a tagok, testvéreim, barátaim szeretetéből áradt.
Olyannyira, hogy a múlt évben, az Önkormányzati Kisebbségek választásán a XI. kerületben képviselőségre is érdemesítettek.
(Erre büszkébb vagyok, mint arra, hogy a Babics Magyar-Amerikai Kiadó "Ki Kicsoda" c. lexikonába is bekerültem.)
Node a klub esték nívója: neves tudósok, művészek előadásai, vagy a legutóbb, Madách: "Az ember tragédiája" c. csodálatos rajzfilm vetítése. És mindezeken túl, a kötetlen társalgás - Sára asszony kitűnő szervezése folytán - annyira befejezetlen, szinte nap mint nap ismétlődik... Hogy csak hármat említsek a sok közül: két hete együtt vacsoráztam dr. Szarka Györggyel, a mi "Gyuri bácsinkkal", aki az Erdélyi kirándulásainkon fogja a kezünk, emeli a

lelkünk a sok szép látnivaló bemutatásai során.
A napokban összefutottam a Ferenciek terén lévő ABC-ben (ahol 55 Ft-ért kitűnő feketekávét adnak) Fancsali Jancsival, - a kitűnő zenésszel, zenetörténésszel - és mintha egy presszóban ültünk volna, csak úgy állva, legalább egy jó órát beszélgettünk.
Április elején Nagypál Tibor szülinapjára hívott vacsorára, aki - ha valaki még nem tudná, az ország egyik leghíresebb vadásza, még a kapubejáróján is trófea díszeleg - s bemutatott egy Svédországban élő erdőmérnöknek, aki szintén örmény származék... és ami a legnagyobb kitüntetés (a pazarul készített és tálalt vacsora után), meghívott egy vadászlesre (!)
De sorolhatnám hosszan azokat a szívmeleg, testvéri kapcsolatokat, amelyeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek köszönhetek.
És köszönhetek még valamit:
Nem voltam ugyan ateista, de számtalan emberen, a népeken esett szörnyűségeket olvasva, látva - és sokszor a saját sorsomon esett igaztalanságokon is elkeseredve - így kiáltottam az égre: Uram! Ha csakugyan vagy, és ha mindent tudsz, látsz, és ha mindenek felett hatalmad van, miért tűröd az embertelen cselekedeteket?!
De... amióta az Erdélyi Örmény Gyökerek klubjába járok és behatóbban - nem csak olvasom - tanulmányozom is Wass Alberttől Szongott Kristófig az erdélyi emberekről szóló műveket, nem csak eszemmel tudom, hanem lelkileg is rádöbbentem, hogy a Mindenható Úr Isten egyetlen szerelmetes fiát, az Úr Jézus Krisztust is próbára tette, hogy meglássa, megtudja a Földön élő világ, köztük elsősorban az ember, hogy a megpróbáltatásokat hogyan kell elviselni. Az örmények tudták.
Akik évszázadokon át, de különösen 1915-ben, a törököktől elszenvedett mészárlások után, jelentős részben úgy sodródtak szerte a világba, mint ősszel a gyökerét vesztett ördögszekér...
Az Erdélyben megtelepültek is érezhették a befogadók összeférhetetlenségét, így az örményeknek önmaguk természete fölé kellett kuporogniok, akaratukat, titkaikat leplezniük, hiszen másként az új haza szokásaival, kultúrájával összeférhetetlennek tűntek.
De - gondolom - miután az új hazától kívül teremtődtek, volt valami ártézikútszerűen fölbuzgó bennük...
Trianon után ezt a sorsmélységből a fölbuzgó erőt már a székelyek, szászok is - jól látták, érezték, és elsősorban a székelyek ölelik ma testvérként az Erdélyben gyökeret vert örményeket, és viszont...

Dávid József

******

Az "ánibeli" őrmények nyelvi érdekességei

Mivel nem vagyok nyelvész, még azt sem mondhatom el, hogy amit most leírok, az tényekben és egész bizonyossággal olyan kérdésekre ad magyarázatot, amelyekre még mások is kíváncsi érdeklődéssel várnak választ. Ennek megértésére talán elmondanék egy egyszerű történetet, amely velem történt meg, jónéhány évvel ezelőtt:

Húsvét vasárnapján örmény misét hallgatok *Minassián* barátom meghívására a Mechitaristák templomában, Bécsben. Régi barátság fűz Minassiánhoz, a fiaink egy osztályba jártak, és amikor végeztek, közösen ünnepeltük a sikeres érettségi eredményét. A templomban a pap mondta örményül a magáét és mivel én egy szót sem értettem az egészből, azon gondolkodtam, hogy vajon mit csinálhatnak a gyergyói véreim vasárnaponként, akik szintén semmit nem érthetnek az örmény miséből. De hát így volt gyermekkoromban is, amikor még latinul miséztek és az akkor egész természetes volt.
Így elmélkedtem magamban, aztán egy idő múltán halkan kérdem Minassián barátomat, hogy "te érted-e, mit mondanak?" A feje csavargásából kivettem, hogy bizony ő sem sokat érthet a

dologból, pedig ő Iránban született és állítólag az iráni örmények nyelve a legközelebb állt az "ánibeli" örményekéhez. Aztán kijöttünk a templomból és a barátom megmagyarázta nekem, hogy ez valami más örmény nyelv, amit ő sajnos, csak 25 %-ban ért. Ő úgy állította, hogy ez ún. nyugati örmény nyelv és a számukra nem teljesen érthető, mert ismeretlen nyelvjárást, illetve idegen szavakat is tartalmaz.
Értetlenül bámultam rá a szavak hallatára és mivel kevésbé voltam jártas ezekben a dolgokban, elhatároztam, hogy utána járok. Évek teltek el, amíg ismét érdekelni kezdett a dolog és ekkor olvastam el az ezzel kapcsolatos hiteles dolgokat.

Amint ismeretes, az örmények tekintélyes része a szeldzsuk és mongol hódítás elől a Krím-félszigetre menekült. Az új hazára lelő örmények átvették az akkor a Krímben és a Feketetenger északi partvidékén élő kipcsak népek által beszélt török nyelvet. Ezek nyelvezete a régiek közül a kunhoz, a mai török nyelvek körében a karaimhoz állt közel. Ez a nyelv már a XVIII. században kihalt. Az idemenekült örmények egy töredéke tovább folytatta útját Nyugat Ukrajnába, ahol főként Kamieniec Podolski és Lwów (Lemberg) környékén telepedtek meg. Innen húzódtak Moldvába, ahonnan nagyrészük végleg Erdélybe telepedett.
Ezekről a helyekről is hoztak magukkal idegen szavakat, főként a lengyelből. Már a Krimben jelentős írásbeliséget hoztak létre, amelyet magukkal vittek abban az írott állapotban, ahogyan ezt akkor leírták.
Ez nagyjából később sem változott, természetesen, behatóbban kellene tanulmányozni és főleg nem amatőr szinten.
Személyes tapasztalataim alapján állíthatom, hogy filológiai végzettséggel rendelkező mai örmények is csak kis százalékban értették meg első látásra a csikszépvizi örmény anyakönyvben írt szövegeket, de mivel ez általában standard szöveg, egy bizonyos idő után már következtetéssel is tudták értelmezni a régi nyelvezetű anyakönyvi bejegyzéseket.
Az "ánibeli" örmények által hozott nyelv is lassan feledésbe merült, mert az európai diaszpórák örmény nyelvezete is alakult az élő örmény nyelv után.
Ez azzal magyarázható, hogy írásbeli utánpótlása a nyelvnek csak innen történhetett, így az élő nyelv szavai lassan egyre nagyobb arányban szorították ki a régi nyelvjárás szavait. Ez - mondhatni - észrevétlenül történt, mivel az igazi, régi nyelvet már nem beszélte nyelvtanilag senki, és akik az újat tanulták, azoknak fogalma sem volt arról, hogy valamikori őseik milyen szavakat használtak mindennapi beszédük során.

Bécs, 2000. márciusa

Dr. Száva T. Sándor

******

Lapzárta után érkezett:
Nagyszabású rendezvénysorozatot tartott április 30-án Gyergyószentmiklós örmény-magyar közössége, amelynek meghívott védnökei voltak *dr. Issekutz Sarolta* Budapestről és *id. Ján G. Gerő* Siófokról. Részletes beszámoló következő számunkban.

2000. május 5-én emlékestet rendezett a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat az örmény genocídium évfordulóján. Részletes beszámoló szintén következő számunkban.

******

Csak egy kérdés

(avagy: mit jelez az impresszum? - a jelen számunkban közölt, dr. Issekutz Sarolta által írt "Nyílt levél dr. Doncsev Tosóhoz" c. íráshoz csatlakozva)

Az az egy kérdés, amit szeretnék föltenni, így hangzik: mit jelez az impresszum?
Egészen pontosan fogalmazva: mit jelez a kolofonban elhelyezett impresszum?
Nem keresztrejtvényt adok fel Önöknek, és nem akarnám az Olvasót bosszantani, ezért máris megmagyarázom az említett fogalmakat.

A kolofon a könyv (vagy folyóirat, lap, időszaki kiadvány) azon része, ahol a készítők neve, a nyomtatványra vonatkozó adatok szerepelnek. Magyarán: azt jelzi, hogy ki csinálta, ki vállal érte felelősséget? Az impresszum pedig a nyomdai adatokat, a tervezést, kivitelezést jelző rész, amelyet (a nyomdaipari lexikon hivatalos megfogalmazása szerint, valamint évszázados, kiadói-szerkesztői-nyomdai szokás alapján) többnyire a kolofonban helyeznek el.
Vagyis - bár néha keverjük a két elnevezést - mindez együtt valamely kiadvány készítőinek a névjegye. Nemcsak szokás, hanem törvényi kötelezettség. Ha ugyanis egy kiadvány kolofon (impresszum) nélkül jelenik meg, az nincs. Nem létezik. Az olyan, mintha bekopogunk valakinek az ajtaján, de a kérdésre: "ki az?" - nem válaszolunk. Nem mehetünk utána, hogy ki, mikor, miért írt és nyomtatott ki ezt, vagy azt.
Minden lapnál így van ez.
Például az ARARÁT-nál. Ennek a lapnak 1999. december 31-i dátummal kiadott számában (V. évfolyam 12. szám) a kolofon a 24. oldalon (hátsó borítón) azt mondja, hogy:
Az Országos Örmény Önkormányzat folyóirata - Készült a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatásával.
És ez így van rendjén. Ország-világ így tudta: az ARARÁT az Országos Örmény Önkormányzat lapja.

Az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 55/A § 1-7 pontja szerint létrejött ez a bizonyos kolofonban említett - Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány. Közpénzekből működik, sok egyéb feladata között igen sok millió forintot - az adófizető magyar állampolgárok forintjait - ítéli oda az országos kisebbségi önkormányzatoknak arra a célra, hogy kisebbségi lapot, folyóiratot jelentessenek meg. Pongyola megfogalmazással: olyan évi öt-hét-kilenc (és még több) millió forintról van szó nemzetiségenként. (Némely - igen nagy létszámú - kisebbség esetén ennek a többszöröséről.)
És ez így van rendjén. Szívesen idézném szó szerint az említett paragrafus teljes szövegét, minden pontját, amelyek azt határozzák meg, hogy kik döntenek a pénz odaítéléséről, kik ellenőrzik, stb. De nem akarom untatni az Olvasót...
Csupán annyit említek meg az idevonatkozó, egy oldalnyi szövegből, hogy az Országgyűlés elnöke által kijelölt két személy, továbbá a Miniszterelnöki Hivatal, valamint a pénzügyminiszter által kijelölt személyek ellenőrzik a Közalapítványt. Egy mondatot - a (6) pontot - viszont muszáj idéznem:
"(6) A Felügyelő Bizottság elnöke a Kormány nemzeti és etnikai kisebbségi ügyek felügyeletével megbízott tisztségviselője által kijelölt személy."
Nekem Doncsev Toso jut eszembe, mint "megbízott tisztségviselő", de lehet, hogy tájékozatlan és naiv vagyok.
Mindegy: tájékoztatást szeretnék kapni.
Szeretném, ha az általam - magyar adófizető választópolgár által - megbízott tisztségviselők azt tennék, amivel én (nem én személy szerint, hanem a társadalom)... vagyis személy szerint én is.., megbíztuk őket. Hiszen ez a civil társadalom, a polgári társadalom működése: nem alattvalók vagyunk, hanem önálló, a törvényeket szabad akaratukból betartó emberek! (Na, ugye, hogy milyen naiv vagyok?)
Csakhogy.., és ugyanis...:
Az ARARÁT című folyóiratnak 2000. február 29. dátummal (VI. évfolyam 2. szám) is megjelent egy soron következő száma (és azután következő számok is...)

Viszont ennek (és az utána következőknek) a kolofonjában már másvalami szerepel...
A februári számban ezt a "névjegyet" a 23. oldalon találjuk (egyébként az ilyesmit - amikor hol itt, hol ott szerepeltetik az adatokat - "mozgó impresszum" néven emlegetik a lapcsinálók, nincs is benne semmi kivetnivaló, bevett szokás ez is). Csakhogy itt névjegyként már a következőket olvasom:
ARARÁT - **Az Arménia Népe Kulturális Egyesület folyóirata** - Készült a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatásával.
Nocsak...! Az Országos Örmény Önkormányzat lapja hirtelenjében az Arménia Népe Kulturális Egyesület folyóiratává lett?
Hogyan, mitől, miért, kinek, miből?
Netán a választások során megalakult országos önkormányzatok számára a magyar Országgyűlés által nyújtott közpénzekből egy civil szerveződés kap milliókat, hogy saját szócsövét hozza létre? Tehát az adófizetők által választott, közjogi testület helyett egy privát személyek által létrehozott szerveződés? **Választott** önkormányzat helyett **létrehozott** egyesület?
Persze, én vagyok sanda szándékkal vádolható, ha olyan kérdéseket teszek fel, hogy: privatizálunk, privatizálgatunk?
Meg, ha még azt is értem már, miért kiabál valaki arról, hogy egyedül ő a jogos reprezentáns...
Hogy is van ez?
(No, csupán ezt az egy kérdést akartam föltenni az impresszumok és kolofonok ügyében.)
Aha, és még egy kérdést: mit szól mindehhez Közalapítvány, hivatali elnök, aki államtitkár-helyettesi rangot visel? És mit szól ehhez a Miniszterelnöki Hivatal?

dcs

******

A radnóti örménymagyarokról

Gyermekkoromat Radnóton töltöttem, ebben a marosparti, de az akkori közigazgatási rendszer szerint Kisküküllő vármegyéhez tartozó, módos községben. Talán az áruellátást biztosító három, nagyobb település - Marosvásárhely, Dicsőszentmárton és Marosludas - valamint a Mezőség közelsége, rendszeresen tartott, népes kirakodóvásárai, nemkülönben a lakosság vásárlóigénye okozhatták, hogy aránylag nagy számban éltek itt örménymagyarok, akik jórészt kereskedelemmel foglalkoztak, de mint látni fogjuk, akadt köztük olyan is, aki más hivatást választott. Az is vonzerőnek számított, hogy Radnót járási székhely volt, saját járásbírósággal, tehát a kisebb jelentőségű peres ügyeket helyben meg lehetett oldani, s nem kellett beutazni a dicsőszentmártoni törvényszékre.
Hadd soroljak fel néhány családot, amely 1940-ig Radnóton élt. Nuridsány Gerő, lányai: Mani (ennek férje, Ede) és Piroska. Papp Márton textilkereskedő, akit gyakran felkeresett rokona, Filep Titi (talán Enyedről). Tolokán Márton (a fia, Muci bátyámnak volt osztálytársa), Michel Károly, Lászlóffy Ernő (aki a történelemtanári foglalkozást felcserélte a római katolikus státus kétéves gazdasági iskolájában a gyümölcskertészet oktatásával), Kazatsay Miklós, a Gorove, Pungutz és talán a Görög-család.
Egyik legnépesebb örménymagyar család a Pálosyaké volt. Dr. Pálosy János ügyvéd (felesége Izmael leány volt, gyermekei; Jancsi (bátyám osztálytársa, akinek - a gyakorta említett hurutos leves miatt a diákneve Hurut volt - őt Lászlóffy Ernővel együtt a sors a messzi Ausztráliába vetette a háború után), Berci (pilóta volt a magyar hadseregben, Szamosfalván gyakorlat közben lezuhant és szörnyethalt), Feri (nekem volt osztálytársam, ha jól tudom, Marosújváron telepedett le), Laci (a tejiparra szakosította magát), Buba (Borbélyné, Szovátán lakik), Máriskó és Évi.

Befejezésül külön kell szólnom Fogolyán Mihályról (felesége Papp Nelli), a radnóti dalárda vezetőjéről, akinek az irányítása alatt a kórus az 1935-ös marosvásárhelyi dalosversenyen III. díjat nyert.
És mindezt hadd egészítsem ki két apróságggal. Az egyik: lehet, hogy voltak más örménymagyar családok is (Szálasiék?), de idős korban az emlékezet gyarló. A másik: valamennyi család - szorgalmas munkája, becsületessége folytán - köztiszteletnek örvendett a falu lakossága előtt.

Szabó György
(Kolozsvár)
a Babes-Bolyai Egyetem nyugalmazott tanára

******

ISMÉT MEGYÜNK!

„OTTHONRÓL - HAZA"

MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN

(SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve
2000. augusztus 25-31

ÚTVONAL: Budapest-Szolnok-Ártánd-Nagyvárad-Magyargyerőmonostor-Tordaszentlászló-Zsibó-Zilah-Érmindszent-Szilágysomlyó-Torda-Medgyes-Segesvár-Bögöz-Székelyudvarhely-Zetelaka-Zeteváralja-Csíkszereda-Csíkszépvíz-Gyimesek-Farkaslaka-Korond-Szászrégen-Pusztakamarás-Czege-Szamosújvár-Válaszút-Kolozsvár-Tordaszentlászló-Aranyos völgye-Belényes-Nagyvárad-Ártánd-Szolnok-Budapest.

Időtartam: 7 nap (2000. augusztus 25-31.)
Autóbuszos útvonalhossz: Budapestről-Budapestig kb. 2250 km
Utasbiztosítás: Winterhur Rt.
Ellátás: Félpanziós (reggeli és estebéd)
Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa
Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.
Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra

FŐBB ESEMÉNYEK:
• Találkozó a székelyföldi és a szilágysági örményekkel
• Érmindszenten a szülőházban emlékezünk Ady Endrére
• Felmegyünk a székelyek szent hegyére, a Madarasi Hargitára és a Nagy-Biharban a Rozsda Szakadékhoz
• Fenyvesek övezte utakon átkelünk a Hargitán, a Csíki havasokon és a Bihar hegységen
• Almásgalgón bejárjuk a Sárkányok kertjét
• Városnézés Zilahon és Szilágysomlyón; Megtekintjük a szamosújvári és a bőgőzi templomokat, valamint a gyimesfelsőloki Sziklára Épített Házat
• Kastélylátogatás Zsibón
• Betekintünk az élő erdélyi népi mesterségek műhelyeibe (szőnyegszövés, székely kapu faragás, bútorfestés, korongozás, varrottas készítés, vízimolnárkodás) Zetelakán és Korondon
• Pisztrángos piknik a Hargitán
• Kalotaszegi és székely családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát
• Pódiumelőadás Varga Vilmossal és Kiss Török Ildikóval

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról
Határátkelő: Ártánd
Látnivalók: Nagyvárad (pódium-előadás - fakultatív program),
Magyargyerőmonostor (Árpádkori kalotaszegi templom)
Estebéd: az 1. 2. és 6. napon Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében
Szállás: az 1. 2. és 6. napon Tordaszentlászlón kalotaszegi vendéglátóknál (2 - 3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2. 3. és 7. napon a háziaknál
Látnivalók: Almásgalgó (Sárkányok kertje - homokkőalakzatok -1.5 órás gyalogtúra), Zsibó (Wesselényi kastély), Zilah (Wesselényi-szobor, kollégium, templomok), Érmindszent (Ady szülőháza, koszorúzás) Szilágysomlyó (Báthory vár, templomok, találkozó a szilágysági örményekkel 16-18 óra között)

3. nap Látnivalók: Tordai sóbánya (zenei audició), Medgyes, Segesvár, Székelykeresztúr, Bögöz (freskós templom), Székelyudvarhely
Estebéd: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, a vendéglátó székely családoknál
Szállás: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)

4. nap Látnivalók: Csíkszereda (könyv és gomolya vásárlás), Szellő tető, Gyimesbükk (ezeréves határ), Gyimesfelsőlok (Sziklára Épített Ház), Csíkszépvíz (találkozás a székelyföldi örményekkel 17-18 óra között)

5. nap Reggeli: a 4. 5. és 6. napon a szállásadóknál
Látnivalók: Madarasi Hargita (2 órás gyalogtúra a Hargita 1801 m magas főcsúcsára, pisztrángos piknik - fakultatív program), népi mesterségek bemutatója, tájmúzeum, székely néptáncest - fakultatív program, tábortűz

6. nap Látnivalók: Korond (népi kerámia, kirakóvásár), Szováta, Szászrégen, Pusztakamarás (Sütő András szülőháza), Czege, Szamosújvár (Rubens kép az örmény székesegyházban), Válaszút (Wass Albert szülőfalva, Kallós Zoltán tájmúzeum)

7. nap Látnivalók; Aranyos völgye, Nagy-Bihar hágó, Rozsda szakadék (1.5 órás gyalogtúra), Belényes, Nagyvárad
Határátkelő: Ártánd
Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 200 DEM/fő + 12.000 Ft/fő az autóbusz költsége.
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépőjegyek árát (beleértve a Madarasi Hargita terepjárós megközelítésének díját, és a buszköltséget), kivéve a fakultatív programokat.
J**elentkezés** az autóbuszköltség befizetésével (12.000 Ft/fő) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél. A 200 DM részvételi díjat 2000. július 31-ig kell befizetni ugyanott.
További információ és jelentkezés:
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén
Fogadóidő személyesen: minden szerdán 16 -18 óra között

1015. Budapest, Donáti utca 7/a. Telefon: 201-1011. Fax 201-2401

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 40. szám

2000 június

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

******

Június
Könyörgés az örmény liturgiából

Világosító Szent Gergely, az örmények apostola kiállta mindazokat a gyötrelmeket, amelyek arra érdemesítik, hogy akár vértanúként tisztelhetnénk. Állhatatosságával meggyőzte és megtérítette az örmény királyt, véghezvitte művét: az örmények megvilágosítását Krisztus hitével.

"Ajánljuk fel egymást az Úrnak, mindenható Istenünknek! - Néked, Uram!"

Gergely egész életét ajánlotta fel, s ebben nekünk is követnünk kell. Próbáljuk meg a mindenható Isten segítségével!

Dr. Sasvári László

******

Örömmel értesítjük Kedves Olvasóinkat, hogy a jövőben az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzeteket az interneten is olvashatják a www.magy-orm.matavnet.hu honlapon. Elektronikus levélcímünk: E-mail: magyar.ormeny@matavnet.hu

******

Régi tartozásunkat kell törlesztenünk. B. Kovács Júlia cikke hónapok óta "várta" a megjelenést. Szándékunk ellenére történt így. A szerzőtől megbocsátó elnézést kér a szerkesztőség.

Rövid számvetés: hosszantartó hála

A tavalyi év április 12-én az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság kéréssel fordult az EÖGYKE-hez, hogy három tervét megvalósíthassa:

1. **"Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből"** Kiállítás április 24: Kolozsvár, Gaudeamus könyvesbolt. "A kiállítás törzsanyaga olyan dokumentumok

bemutatása, amelyek köré Erdély számos városában sajátos várostörténeti kiállításokat lehet szervezni." Postafordultával jött a segítség: gazdag kiállítási anyag, személyes részvétel és 30.000 Ft adomány formájában (április 24-én).
A kiállításnak nagy sikere volt, azóta Szamosújváron együtt is láthattuk a "sajátos várostörténeti" anyaggal, *Kasza Antal* gyűjteményével, az 1848-49-re vonatkozó tablókat pedig a "Vértanúink - hajtsunk fejet a mártírok előtt és tanuljunk a túlélőktől" mottó jegyében megtartott októberi emlékünnepélyen. Idén tavasszal Szilágysomlyón lesz kiállítás.

2. "**Ösztönző**" díjat szeretnénk biztosítani azoknak a néprajzos, történész, szociológus vagy másmilyen egyetemi hallgatóknak, akik szakdolgozatuk témáját az erdélyi örmény-magyarok történetének, munkásságának tárgyköréből merítik.

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása sietett a segítségünkre. Adományaik: a Szongott kötetek, a Füzetek évkönyvei méltó és értékes "ösztönző díj"-ként sorakozhatnak majd a kutató és feltáró munkát végző diákok könyvespolcain. Bizonyára ösztönzőleg fog hatni az 1999-es Szamosújvári Konferencia híre, és az a lehetőség, hogy dolgozataik - a BÖKÖT-nek köszönhetően - megjelenhetnek kötetben is. Az említett konferenciát pedig nem tarthattuk volna meg a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának 106.600 Ft pénzbeli segítsége nélkül (okt. 29., nov. 21.)
További segítségül, azért, hogy Szamosújvár 300 éves születésnapját és Világosító Szent Gergely ünnepét 2000-ben konferenciával ünnepelhessük, a Budapest XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzata máris 30.000 Ft adományt juttatott el hozzánk (1999. dec. l.) az előkészítő, szervező munkálatokra.
Szükségben ismerni meg a barátot. Mi - az AÖmBT - nagy szükségben voltunk - vagyunk. Bennetek igaz, segítőkész, őszinte Barátokra leltünk. Hosszantartó hálával és köszönettel nyugtázzuk a kapott segítséget és további szorgos munkával igyekszünk kiérdemelni azt a jövőben is.
3. A Misztótfaluban működő "**Tótfalusi Kis Miklós Gyűjtemény**" számára képzőművészeti munkákat szereztünk. Ezeket szeretnénk bekereteztetni és eljuttatni a Múzeumba. Isten segítségével ezt a tervünket is siker koronázta: 1999. július 22-én a kilenc képet átadtuk, és *Szilágyi László* lelkipásztorral, valamint sok ember odaadó, szorgos közreműködésével el is helyeztük a nagyteremben.
"Legyenek e képek sok jó gyümölcsöt termő, meghitt óra tanúi!" így szól az adományozó levél zárómondata.
Rövid számvetésemet - nem kis büszkeséggel - hadd zárjam a Münchenben élő *Molnár József* - a misztótfalusi múzeum egyik megálmodója és megteremtője - november 21-én kelt levele idézetével: *"Imrétől és Szilágyi Lacitól is hallottam, hogy elvitted a képeket Misztótfaluba és alaposan feldíszítettétek velük a kultúrterem üres, rideg falait. Nem is tudom, hogyan háláljam meg ezt Nektek. Megszoktam már hosszú életemben, hogy a közügyekben szép ígéreteket kapjak, de mikor kivitelezésre kerülne a sor, nem történik semmi. Ti a ritka kivételek közé tartoztok."*
Mert mi örvendünk, hogy az erdélyi magyar Tótfalusi Kis Miklós iránti hálánkat és nagyrabecsülésünket úgy tudtuk kifejezni, hogy az évszázadokig csodált örmény betűket is metsző Kis Miklós múzeumát szép képekkel tegyük még vonzóbbá.
Hát már csak ilyen ez a két kultúrát védő, ápoló, megtartani igyekvő erdélyi örmény-magyar. És reméljük, ilyen is marad.
Kolozsvár 2000. február

B. Kovács Júlia

******

A "DITRÓI PUSKÁS CSALÁD”

(második, befejező rész)

A Puskás Tivadar című könyvben közzétett családfa:

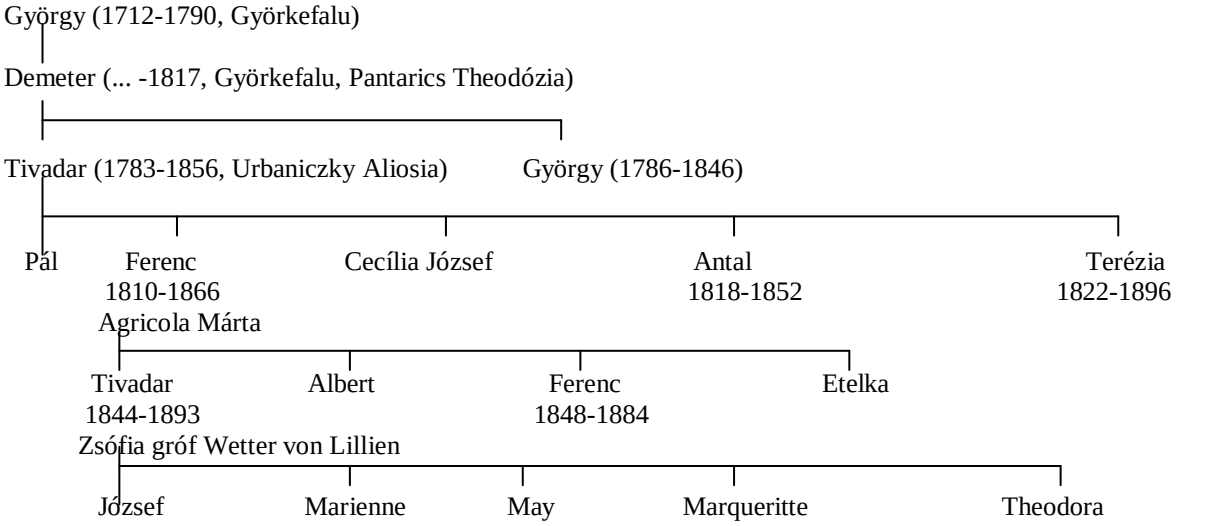

(I. tábla)

Lustra 1681, Ditró. Tamás lófő (Szőcs János úr), Lustra 1683, Ditró. (Gábor fia, Péter fia, Tamás fia. Lustra 1702, Ditró. Mihály, Tamás (!) Lustra 1704, Ditró. Egyetlen Puskás nevű ember sem szerepel. A Both Ádám uram századában találjuk Mihályt, Gábort (szolga), Jánost (lovas) és a remetei Istvánt, aki "főhadnagymenti". (1703-ban Rákóczi Ferenc csapatai vereséget szenvedtek Holdvilágnál, de Gyergyó az övék maradt, melyet 1705 novemberétől fokozatosan szállt meg a labanc Graven ezredes. 1706 júniusától a kurucoké, 1707-ben Acton ezredes révén a labancoké Csik. Gyergyót a Grécestetőn vívott csatában megvédték a kurucok, de árulók segítségével Szenttamásnál a labancok hátukba kerültek.
1707, Gábor: "...elfogták Küssék a télen..." (Garda Dezső: Székely hadszervezet és faluközösség, Gyergyószentmiklós, 1994.) 1721, Remete. István, lófő (Garda id. mű.) 1744. Mária Terézia armális nemességet adott a következő családtagoknak:

Puskás de Ditró család

Gábor (posthumusz) Tamás

Gábor Mihály Jakab András József Ferenc János

(2. tábla)

"Ezért Puskás Tamást, feleségétől született gyermekeit: Andrást, Józsefet, Jakabot, Ferencet és Jánost, a már megszületetteket és az Isten áldásából születőket, ugyanígy bátyjától, Puskás Gábortól született utódokat, Gábort és Mihályt, kik a ditróiak vallomása szerint ugyanazon örökösei és mindkettőnek mindkét nembeli utódait fejedelmi hatalmunkkal és különleges kegyelemmel a lófő státusából a megnemesített állapotba helyezzük."
Garda Dezső könyvéből tudjuk, hogy Gábor 1707-ben halt meg, Tamás pedig 1707 és 1711 között halhatott meg, 30 évnyi szolgálat után. A családra való hivatkozás nagyobb, közismert családra utal. Tamás Gyergyószék ülnöke, a Szeret folyón túli területnek, Moldvának megyei jegyzője, stb. A mai Hodos helyén ő irtatta ki az erdőt. Gábor fiai, Gábor és Mihály, valamint Tamás fia András 1792-ben bemutatták az alkirálybírónak a nemesi levelet, 1807. február 28-án kihirdették az erdélyi táblán, 1807-ben nemességvitató pert kezdtek Csíkszék törvényszékével. Utódaik, Antal, Ignác és Gábor 1844-ben nyerték meg a pert. Jakab volt

1785-ben Tekerőpatak, Kilyénfalva, Újfalu összeírója, 1794-ben Gyergyószék aszesszora. József Gyergyószentmiklós, Ferenc Ditró és Várhegy összeírója volt az 1795-ös lustránál.
A családi címert leverték a házról, most a régi (kicsi) templomban található a kisoltár alatt. A pecsétnyomó nálam van.
Antal 1848-ban bíró volt Ditróban.
Lustra 1750, Ditró. Michael (armalis nemes), Gabriel (armalis nemes), Benedictus, Ioannes, Thomas, Emericus, Andreas, még egy Andreas, Stephanus, Franciscus, még egy Stephanus, még egy Ioannes, Nicolaus, Mathis, még egy Ioannes, Michaela, még egy Stephanus és még egy Gabriel szabad székely. Remetén: Sámuel, Gábor, Mihály. (Forrás: Garda id.mű.) *A remetei Sámuel vajon rokon, vagy bevándorló?* Lustra 1762, Újfalu: János, Mihály.1768-ból András és Jakab ditrói jobbágytartó gazdákról olvasunk. (Csikszeredai Állami Levéltár, Gyergyószék iratai.)
A területen, ahogy már említettem, 1778-tól megkezdődik az anyakönyvezés. Az iratok sajnos hiányoznak, néhány a bécsi Kriegsarchiwban lelhető fel. A Csíki Székely Múzeumban fellelhető ditrói anyakönyvek: l867-1871 és 1882-1895 évek (születési), 1870-1875 és 1885-1891 évek (házassági), valamint 1885-1891 évek halálozási anyakönyvei.
1816 - Tamás, pap Csikszentdomokoson. Báthory András bíboros 1599. évi meggyilkolásának emlékére keresztet állított. Ki ő?
1848/49 - a 44. éves Péter Zalatnánál esett el. Alajos (26 éves) és János (27 éves) a szemarjai csatában (Sepsiszentgyörgy) vesztette életét 1849 júliusában. István (23 éves) 1849 augusztus l-én a Nyergestetőn vívott csatában esett el. József 1848 február 21-én századossá lépett elő Medgyesen, Sámuelt őrmesterből alhadnaggyá léptette elő Bem (1849 március 8.).

András (2. tábláról) — Jakab? (2. tábláról)

Mária — Klára — Alajos István

Uáskás Máté — Kovács Antal — Ferenc (1804-1872)
a) Köllő Amália
b) Győrffy Vilma (1830-)

b) Ilka Gál Károly — b) Kálmán Izidor Mihály (1864-) Péter Esther Dorothea (1860-) — b) János — a) István Tamás Lázár (1841-) Molnár Ilona

Sándor 1886-1942 Balás Mária 1923- — Dezső János 1893-1981 Schubert Irma 1900-1991 — Pál 1898-1924 Kovács Anna 1894- — Izabella 1893-1975 Szakács István — Anna Erzsébet -1965 Rémiás Imre — Jeromos Károly 1888- Bartalos Irén — Ferenc 1899-1942 Kolozsi Karola — László - Császár Erzsébet

Kálmán Tibor 1920-1987 Irmgard — István 1922- a) Kupi Margit b) Fleckstein Flóra

Zoltán 1942- — Irma 1921- Paska Vilmos 1918-1999 — Ibolya Kertész László — Izabella Keresztesi Ádám

Kálmán Tibor folyt. — István folyt. — Zoltán folyt.

Gabrielle Erwin Gursch — Kunigunda Siegfried Wicher — István 1957- Szombathelyi Klára 1961- — Petra 1974- — Judit 1976-

(A 3. tábla folytatása: István Tamás Lázár (1841-) és Molnár Ilona leszármazottai (4. sz. táblaként; *ezt és a következő táblákat technikai okokból mellőzzük - a szerk.*).
Akiket még nem tudtam beilleszteni:

A kolozsvári Házsongárdi temetőben nyugszik Ditrói Puskás Béla prímás (1878-1945), a sírja gondozott, kifizetett volt 1998-ban!
Szakács Etelka említette, hogy él Tatabányán egy Ditrói Puskás Ferenc.

A Daróczy gyűjteményben található gyászjelentések: Ditrói Puskás Adolf főjegyző, elhunyt Gyergyószentmiklóson, 1913.11.26-án. Ditrói Puskás Lajosné, szül. Véghseő Mária, elhunyt Bp-en, 1939.02.12, a Farkasréti temetőben nyugszik, gyermekei: Lajos, Marika, Erzsike. Puskás Darna József (1867-1966), Mihály (1872-1966), Puskás Durák János, 1900 körül. Amália (1893-1959), Puskás Búza Bálint (1909 - ?) Remete! Bálint apja Ádám, Ádám apja György 1835-ben született. A család Etyekre menekült 1945-ben. Imre a Honvéd utcában lakik, telefonszáma: /../ Imre testvérei: Dezső (Budatelki), Károly (Telki), Ferenc, József (Etyek), Ilonka, Piroska (Pécs), Juci (Melbourne), Margit (Etyek), Rozália (Ferenci Tamásné, Etyek). Imre fiai: István, Ferenc, és Ferenc fia Ferenc.

Ditróban él Bálint, Zsuzsa, Imre (a Líceum igazgatója), húga, Annamária (Kulcsárné), Ferenc a Remetei úton. Nagybányán dr. Puskás József orvos. Puskás Alajos felesége László Mária. Gyermekük Ágoston Károly (Csíkmadaras, 1830.05.22.- ?). Felesége Bocskor Karolina Zsuzsánna Viktória - ennek szülei Bocskor Ferenc és Lázár Rozália, gyermekük pedig Tamás (Csíkszenttamás, 1862.05.20. - ?). Tamás felesége Székely Rozália Irma. (Székely Rozália Irma szülei Székely András és Győrffy Anna Klára, akik Csikszentkirályon esküdtek 1861.07.01-én. András szülei Székely Lajos és Veres Teréz Anna Klára - Csikszentsimon-Csatószeg 1838.10.30. - szülei Györffy József és Antal/fi/ Eleonóra.) Tamás leányai Klára Júlia és Julianna Rozália. Klára Júlia unokája Szeleczky Zoltán (Budapest), Julianna Rozália (1898 - Csikszenttamás, 1985.11.26.), férje Iamandi Ádám (1901.06.05. -), fiúk Emil (Csikszenttamás, 1938.12.07 -), menyük Marika. Emiléknek 3-4 gyermekük született.
1830 és 1859 között Csiksomlyón a ditrói Puskás Tamás volt a plébános. Elhunyt 1859-ben.

ifj. Puskás István

(A szerk. megjegyzése: a szerző számos, élő Puskás-leszármazott neve mellett pontos címet és telefonszámot is közölt kéziratában. Ezeket kihagytuk: aki konkrét, kapcsolatfelvételi céllal érdeklődik, annak megadjuk a szerző címét, hogy a címeket, telefonszámokat megkaphassa - dcs.)

******

Gyergyóban, a hegyek között…

(Szülőföldünk bűvös varázsában)

Az a megtiszteltetés ért, hogy április 30-án, mint a rendezvénysorozat felkért védnökei, *Dr. Issekutz Saroltával*, részt vehettem Gyergyószentmiklóson egy magyarörmény találkozón. A találkozónak több fázisa is volt. Ezekről részletesen számot is adunk.

Mély és személyes, maradandó élményt jelentett nekem, sok ezer gondolatot ébresztett a rendezvényekig tartó út is! Ismerve és végigélve az elmúlt évtizedek történéseit, minden mozzanatnak különleges színt kölcsönzött az átélés. Kolozsvár felől megérkezni szülővárosomba, Szamosújvárra, néhány mély sóhaj és könnycseppek elmorzsolása nélkül nem sikerült.
Nagyiklódot elhagyva, rövidesen feltűnik az örmény katolikus templom sok vihart megélt büszke tornya. Az útkanyarulatban álló "Kérő fürdő" kénes vizének illatát hajamon hordoztam napokon keresztül gyermekkoromban.

Az a ló, amelyikkel 1945. júliusában a menekülésünkkor elindultunk a nagyvilágba, csak idáig akarta a stráfkocsit elhúzni. Ő a várost nem volt hajlandó elhagyni.
Tizenhárom éves voltam ekkor.
"Gerőke, szaladjál vissza és mondd meg Tódor bácsinak, hogy adjon egy másik lovat!" Az a ló, amit adott, már az ausztriai Mitterdorfig vonszolta hattagú családunkat.
A Szamos-hídról, szép időben ellátni a hófödte Cibresekig. Néhány méterrel tovább, jobb kéz felől, ott van az örmény fiúiskola, ahol 1939-ben az első elemit végeztem.
Örményül ministrálni tanultam. Románul azt, hogy ki a mi királyunk. Magyarul lopva tanultunk írni-olvasni. Ha jött a tanfelügyelő, gyorsan nyelvet váltottunk. Mi már tudtuk azt, hogy miért van ez így!
Mint minden történésben résztvevő gyermek, nagyanyám - a család "nagyasszonya"- kedvenc unokájaként mindenütt ott voltam, mindenről informálódtam, és a publicitást kedvelve, azonnal tovább is adtam a történéseket.
Részt vettem az egyházi rendezvényeken. Nagynénémmel a templomi kórus énekpróbáin. Az örmény parókiára már ritkán jutottam be.
Annál nagyobb az a megtiszteltetés, amely most ért, amikor Gábor testvér, a plébános urunk azt mondta, hogyha egy Áján hazajön a szülővárosába, az a parókián kialakított vendégszobában lakhat. Itt az őseimnek szelleme, lépteiknek nyoma, tiszta gondolataiknak és cselekedeteiknek tiszta temploma.
Ez a megtiszteltetés csak fokozódott azzal, hogy másnap korán reggel, a plébános úr egy lerövidített misét celebrált részemre a nemrégiben visszakapott "Rubens oltárkép" előtt a Rubens kápolnában.
Szülővárosom levegője megadta az alaphangot, hogy Gyergyószentmiklósra érkezve az eltelt évtizedekből sok-sok nyomasztó történést elfelejtsünk.
Gyergyószentmiklós - Siófok testvérvárosaként - már régi ismerősként fogadott. A polgármesteri hivatal munkatársai régi barátként üdvözölnek.
Az ismételt meghatódás akkor vett rajtam erőt, amikor vasárnap délelőtt, közel 300 éves templomunk kertjébe beléptem. Ennyi örménykatolikus hívőt mostanában nem láttam együtt.
A templomkertben a búzaszentelés szertartásán vettünk részt. A nagymise már a templomban folytatódott. Minden együtt volt ahhoz, hogy az ember gyarló lelke és gondolatai szárnyra kapjanak és az élet legnemesebb, tiszta perceit élje át. Az énekkar sok évtizede nem hallott örmény dallamai öntudatlanul is visszaidézték gyermekéveimet. Az eltelt évtizedek, a különböző érdekdiktatúrák által ránk kényszerített mocska és szemete nagyon távolinak tűnt. E fennkölt pillanatok utat mutattak a jövőbe.
A hittanórák mondatainak visszacsengése szerint a hívő ember ilyenkor kerül a kegyelem állapotába. Megtisztult lélekkel és tiszta gondolatokkal folytathattuk küldetésünket!
Program szerint, a mise után: találkozás a parókián az egyháztanácsosokkal.
Itt szívélyes, baráti légkörben beszélgettünk a legaktuálisabb kérdésekről. Olyan együttlét volt ez, mintha az Erdélybe betelepült örménység soha nem szóródott volna széjjel, nem oszlott volna ketté Erdélyben maradt, és Magyarországra áttelepültekre. Egy, a fejük felett örökösen baljós előjelekkel és fenyegetettségek között élő család féltő aggodalma lebegte körül a szeretetteljes perceket.
Mindenki a másik szemében kereste a megmaradás és a remény fénysugarát. Ottlétünkkel erősítettük őket abban a hitükben, hogy nincsenek magukra hagyatva.
Ez a találkozás nekünk, Magyarországra áttelepült örményeknek is újabb erőt ad ahhoz, hogy a magunk lehetőségeivel élve, segítsük testvéreinket a túlélésben. Az én személyes, nagy pillanatom akkor következett be, amikor a parókia ódon faláról leemelhettem egy nagyon régi keretbe elhelyezett csoportképet.
Ezen megtaláltam dédnagyapámat, Áján Lukácsot, „bankigazgató" felirattal és Áján Joachim testvérét, „földbirtokos" felirattal.

A drága öregek Gyergyószentmiklós örmény parókiáján is ott vannak. Vezéregyéniségei voltak népünknek.
A legnagyobb ámulat a magyarörmény baráti esten ért. A régi hagyományokat kívánták a szervezők feleleveníteni azzal, hogy a "Szilágyi étteremben" megrendezték ezt a kötetlen, zenés vacsorát. Az étteremben e találkozón kb. 120-150 vendég vett részt. Az örménység itt élő tagjai mellé meghívták a város vezetőit és képviselőit. A találkozón az eseménynek megfelelően minden résztvevő különösen elegáns volt.
Előkerültek a jobb időkből átmentett ékszerek: ezzel is megadták a tiszteletet önmagunknak és a vendégeknek.
A sokfogásos vacsora az örmény ember nagyvonalúságát és vendégszeretetét jelképezte. Külön szólnom kell a hurutos-angadzsabur levesről, amelynek húsgombóckáit, több örmény hölgy nem kevés munkával készítette el. Köszönet érte!
A "Szent Erzsébet" Idősek Otthonában helyeztek el vendéglátóink. Ez nyugati színvonalú létesítmény, ők is tartják fent. Itt kértem és kaptam egy uti áldást a három ott élő idős tisztelendő úr egyikétől.
Úgy gondolom, hogy Dr. Issekutz Sarolta velem egyetemben megfogalmazta már a sok csodálatos élmény hatására azokat a teendőket, amelyeket lehetőségeink határain belül megvalósítani kívánunk.

id. Áján Gerő Siófok

******

Magyar hant argentin földben

A Santo Tomé városban (Buenos Airestől kb. 550 km) állomásozó és a Czetz János arg. ezredes nevét viselő Műszaki zászlóalj a múlt év július 2-án nagyszabású katonai ünnepélyt rendezett laktanyájának hatalmas parkjában. Az ünnepély nem helyi, nemzeti ünnephez, vagy évfordulóhoz kötődött, hanem csakis a Czetz-sírhely földjének átadása és átvétele volt az oka. A göröngyök Czetz szülőháza kertjéből, valamint a piski és a nagyszebeni csata színhelyéről származnak.
Már előző nap értünk küldtek Buenos Airesbe egy katonai autóbuszt. Rajtuk kívül még vagy tizenhat személy volt meghívva Buenos Airesből és a Santa Fé környéki magyarsága is.
Az érkezésünket a laktanyába este 9 körül tervezték, és vacsorával vártak. A vacsorán részt vesz az alakulat parancsnoka és tiszti kara, természetesen a feleségek is.
No de milyen a sors. Még alig voltunk 100-150 km-re Buenos Airestől, amikor eltört a busz sebességváltója. Így történt, hogy mi éjjel egy óra után érkeztünk a laktanyába, Nem is gondoltunk rá, de a legnagyobb meglepetésünkre a zászlóalj parancsnoka, *Chizzini Melo* alezredes és a törzstisztek feleségeikkel együtt várták az érkezésünket. Vacsora után már volt három óra is, amikor lefeküdhettünk. Reggel viszont már 8 órakor keltünk és reggeli után városnézés, valamint a történelmi helyek megtekintése következett.

Az ünnepély a laktanya gyönyörű parkjában 12 órakor kezdődött. Erre az időre már megérkezett *Bardócz Béla* magyar nagykövet is. Az egész zászlóalj hatalmas félkörben állt a zászló előtt a zenekarral együtt. A meghívott előkelőségek részére a zászló előtti emelvényen biztosítottak helyet. Ennek egyik szélén ültem én Sacival, a másik szélén *Ferenczy Lóránt*, az Argentínai Magyar Harcosok Bajtársi Körének vezetője ült a feleségével.
Az ünnepély zászlófelvonással és az argentin himnusszal kezdődött. Ennek akkordjai után legnagyobb meglepetésünkre a zenekar a magyar himnuszt is eljátszotta kiváló interpretálással. Meg kell jegyezzem, hogy egész ittlétünk alatt most hallottam először, hogy egy ünnepélyen az argentinok a magyar himnuszt is játszották. Valóban nagyon figyelmesek voltak, és mi nagyon meg voltunk hatódva.

Ezután Chizzini Melo alezredes méltatta ünnepi beszédében *Czetz János* magyar altábornagy, argentínai ezredes érdemeit, munkásságát és az ünnep jelentőségét, a Czetz-sírhely göröngyeinek átadását.
Az ünnepi beszéd után a földeket tartalmazó ezüst szelencét az itteni "Czetz János Magyar Harcosok Bajtársi Közössége" és a Vitézi Rend nevében Ferenczy Lóránt, jómagam pedig a földekhez tartozó okmányokat adtam át a "Czetz János Műszaki Zászlóalj" parancsnokának, Chizzini Melo alezredesnek. Ezután vitéz Ferenczy még a Bajtársi Kör Érdemkeresztjét nyújtotta át az alakulat parancsnokának és *Skobalski* századosnak.
Az ünnepség folytatásaként Chizzini Melo alezredes átadta Santa Fé tartomány kormányzójának, a magyar nagykövetnek, Santo Tomé polgármesterének, Ferenczy Lórántnak és nekem az Argentin "Anapiré" Erőd Katonai Lovagrendjét.
Ezután átmentünk mindnyájan a díszmenet fogadásának helyére, miközben a zenekar Brahms "Magyar Táncai"-t játszotta. A díszmenetet egy olyan alegység nyitotta meg, amely Czetz korabeli és általa tervezett egyenruhát viselt, majd elvonult a zászlóalj minden egysége. Minket, főleg a volt katonákat mindez az elérzékenyülésig meghatott.
Ezután még megnéztük a zászlóalj múzeumát, majd a tiszti kaszinóhoz sétáltunk, ahol gyönyörűen díszített és gazdag, bőséges asztalokkal várták a jelenlévőket. Itt *Bardócz Béla* nagykövet mondott rövid beszédet a magyar és argentin zászlók előtt. A fogadás alatt a vendéglátó zászlóalj parancsnoka és felesége emléktárgyakat ajándékozott a meghívottak részére. Igen kellemes hangulatban telt az idő.
A zenekar a kaszinó előtt még egy ideig magyar népzenét játszott.
Chizzini Melo alezredessel és Santo Tomé város polgármesterével beszélgetve felvetettem a gondolatot: volna-e arra lehetőség, hogy Santo Tomé város és Gidófalva között testvérvárosi kapcsolat létesüljön. Talán még tíz nap sem telt el, amikor nagy meglepetésemre arról értesítettek, hogy gondolatomat elfogadták és a "testvérvárosi" kapcsolatot meg is valósítják.
Az ünnepségről hazatérőben mindnyájunk véleménye megegyezett, hogy már több mint fél évszázados ittlétünk alatt ez a katonai ünnepség volt a legszebb és legmaradandóbb emlékünk.
Buenos Airesbe való visszatérésünk előtt még a Santa Fé-i magyarok is vendégül láttak egy rövid órára megszokott találkozóhelyükön, egy magyar jellegű halászcsárdában.

vitéz Ladányi Domonkos Argentína

******

Egy idézet június 16-ra

Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában. Hisszük, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet - bontakozik az élet és meggyőzés ereje, az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és szabad munka terméke.

(Albert Camus: A magyarok vére – **1957** október – 1958 június 16-án végezték ki Nagy Imrét)

****

És tudassátok...

avagy: Kézdi két szolgája

Marad néhány fénykép, hivatalos papír és néhány magánlevél... Meg az elbeszélések, amikor anyánk a konyhaasztalnál meséli, hogy is volt, amikor 1944 végén terhes hasának a nyilas

barom géppisztolyt irányított... vagy arra emlékezik, hogyan pezsgett a Salutaris nevű forrás Kászonban s hogyan csobogott akkoriban a Szamos.

"Minden atya köteles a fiát taníttatni, mert írva van: /Mózes V.11,19/ 'S tanítsátok meg reá gyermekeiteket` és amint köteles fiát, éppúgy köteles unokáját is taníttatni, mert írva van /V.4,9/: 'És tudassátok fiaitokkal és fiaitok fiaival'. S nemcsak saját gyermekével szemben áll fenn ez a kötelezettség, hanem minden bölcs ember Izraelben köteles tanítványait taníttatni, ha azok nem is gyermekei, mert írva van /V.15,1/ 'S tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan'. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz."
Az idézet meglehetősen ismert. A középkori zsidó filozófia legnagyobb alakja, *Mose ben Majmon* írta, aki 1135-ben született Cordobában. Többnyire görögös nevén emlegetik: Majmonidesz.
Tehát: **mondjátok el**... mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet a tanuláshoz...

Hadd kezdjem így: szükségtelen töprengés ezúttal, van-e túlvilági élet, s ha igen, akkor milyen. Megpróbálok halottaimmal beszélgetni, mert az jót tesz az élőnek. Amint a kedves, közeli (szülő, barát, rokon) halálhíre révén az ember eszébe jut, hogy "pedig még mennyi mindent akartam megkérdezni tőle..." - abban a pillanatban megszületik az eladdig szunnyadó lehetőség is, mint feladat: az **élőt** ne hanyagold el! Kérdezz, kommunikálj, nehogy késő legyen!

A hagyaték nem föltétlenül az, amit anyagi természetünknél fogva értékelünk. A vagyonba a szerencsés örökös beleül. A vagyon ilyen értelemben nem az elhunytak hagyatéka, csupán nyert lehetőség.
Fontosabb, hogy **elolvashatjuk**, ami ránk maradt... az írásnak hála megérthetünk dolgokat, amelyek húsz, vagy kétszáz éve történtek - s mégis közeliek maradhatnak.
Az írást azért tartjuk az emberiség legnagyobb találmányának, mert megőrizhetővé teszi azt, amit az elődök tudtak. Vagyis szerzett tudásunk nem zárul be egy nemzedék határaiba.

Vastag dosszié: egy erdélyi (Csíkszék, Kézdiszék, Erzsébetváros, Barót, stb.) család üzenetei. Benne egy idegen kézzel írott köteg: úgynevezett kutyanyelvek, alig öklömnyi széles lapok s jóval hosszabbak, mint a ma használatos A/4-es.

A legfelsőn: *Farcády Jenő levelei Szabó Dezsőhöz - Intimitások Szabó Dezső életéből, "Az elsodort falu" kritikája - l0 irodalmi levél, Kézdivásárhely 1925-1926.* Miért kerül keresztlevelek s anyakönyvi kivonatok hiteles másolatai közé? Hiszen Farcády Jenő levelei megjelentek kötetben, 1944-ben Kolozsvárott, sajtó alá rendezte *Dávid Iván*. Mégis, itt eredeti kézírásban olvasható a sokat emlegetett nagy felkiáltás, amellyel a keserű református tiszteletes megszólítja akkor már híres testvérét, a Budapesten élő írót:
"Gyere, öcsém, láss csodát!
Nagy hírességgel dicsekvő regényednek, az Elsodort falunak szertelen fantáziával megrajzolt szomorú alakja, íme, megelevenedik és megszólal."

Merthogy Farcády Jenő a magyar irodalom különös, kissé feledésbe sodort regényének, *Az elsodort falun*ak egyik főhőse, az író Szabó Dezső bátyja, Szabó Jenő. A kézirat címlapja szerint *"minden jog dr. Dávid István kézdivásárhelyi ügyvéd tulajdona. "*

Lássuk a lexikont: **Szabó Jenő** (Kolozsvár, 1867 április 17 - Kézdivásárhely, 1934 november

18.): költő, író, Sz. Dezső író bátyja. /../ Előbb Nagyenyeden, majd Békésgyulán, Barátoson, Illyefalván, végül 1901-től nyugdíjazásáig, 1915-ig Kézdivásárhelyen ref. lelkipásztor, 1923-34 között azonban még ellátta Bereck lelkészi teendőit (Magyar Irodalmi Lexikon,1965).

Dávid Iván tíz évvel a tiszteletes halála után adta ki a Leveleket, kegyeletet nem sértett, a címzett, Szabó Dezső villámaira sem kellett felkészülnie, a megannyi politikai-nemzeti-faji vitacikk szerzője efféle dolgokkal nem foglalkozott. (Ráadásul a gőgös, magányos Szabó Dezső 1945. január 5-én az ostromlott Budapesten éhen halt. Halála csak egy az elsodort ország tömeges halálai közül.)

Ismét lexikon: **Dávid Antal** (Kézdivásárhely, 1913 július 30 - Budapest, 1988 július 26.) író. /…/ 1934 és 1945 között a Brassói Lapok, a kolozsvári Keleti Újság munkatársa, 1941-től az MTI tudósítója, 1944-ig Dávid Iván néven publikált (Kortárs magyar írók kislexikona,1989.)

Halottakról beszélve könnyű átcsusszanni egy határvonalon, amelyen túl szoborállító igyekezet működik s az élő emberből érinthetetlen, időálló bronztömeg marad. Próbáljuk meg másként.

1974-ben, Marosvásárhelyt elhunyt bizonyos Dávid László (Dezső fia, Antal unokája, István dédunokája), a Budapesten élő Dávid Antal Iván unokatestvére. (Ha róla írnék hagiográfiát, így nevezném: "Aranyszívű Laci".) 1926-ban született, vagyis 48 évesen meglehetőst váratlanul s fiatalon távozott. A hírtől megrendülten az elhunytnál 13 évvel idősebb Dávid Antal Budapesten ezt írta:
"Erőszakoskodunk Istennel. Folyton kérjük, könyörgünk hozzá, kényszerítjük, hogy azt tegye, amit akarunk. /…/ Nem ismerjük az akaratát, még a csapás összefüggéseit sem tudjuk, pedig ez is láncszem. Miért nem engem vettél el, Uram, hiszen már öreg vagyok."
Önmagával küszködő ember sorai ezek.

Az önmagával küszködő ember az "utolsó békeévben", (1913-ban) született, s kis túlzással "az utolsó békeévben" hunyt el, 1988-ban, az akkor még népköztársaságként kucorgó Magyarország fővárosában. A "négyigenes" népszavazást már nem érte meg. A rendszerváltozás jó és árnyoldalait már a túlpartról nézte, az újrasült kapitalizmus összes hordaléka már nem izgatja.
A világpolitikai változásokból azonban élete során (mint talán minden Kárpát-medencei embernek) bőven kijutott: 1916-ban a román hadsereg betörésekor szekéren menekült a család Kézdivásárhelyről Kolozsvár felé s ő - hároméves gyermekként - hiába szólt néhány nap után, hogy "elég volt a kirándulásból, menjünk haza!" (Ekkor tolulhattak fel a három éves fiúcskában a korábbi, hasonló "kirándulások" emlékei, amelyek őseit - más örményekkel együtt - a Tatros, a Feketeügy s a Szamos partjáig vitték...? Vajon, őrizzük ezeket, tudattalanul, génekben hordozott emlékként?)

Amikor a "kirándulásból" hazatértek, a kézdivásárhelyi ház lepusztítva, a Steinway zongorát az arra járó havasi katonák vécének használták...
A zászló is másként lengett s az örmény származású, katolikus család fia - nem lévén még más, magyar lehetőség - a városi református közösség frissen születő iskolájában kezdte a betűvetést tanulni, hiszen Erdélyben vagyunk, mégha királyságváltás után is. Ott pedig a felekezetiség is másként működik... S a gyermek kezdte megtanulni az udvarterek városát, a tágabb környezetet, a Bálványost, Kászont, ahol ő volt nyaranként Robinson, tanulta az akkor új rádiót, s vesztére a fényképezést.
Helyben, a kantai gimnáziumban végzett, majd - hogy megfelelő, főgimnáziumi érettségije

legyen - Budapesten a Werbőczy (ma: Petőfi) gimnáziumban ismét érettségizett. (Irodalomból feltették neki a kérdést: mit mondana a kor erdélyi magyar irodalmáról? Lelkesen mesélt Tamási Áron Címeresek című könyvéről, amely nem éppen hízelgően ábrázolja a magyar arisztokráciát. De a Werbőczy gimnázium nem a tolerancia Erdélye, hanem elmúlt gőgök Budapestje: kis híján megbuktatták.)
Végül nekivághatott Innsbrucknak, hogy vegyészetet tanuljon: példaként előtte járt a kiterjedt család jó néhány tagja, mindenekelőtt talán nagybátyja, dr. Dávid Lajos, aki - miután a trianoni határjátékok következtében a kolozsvári egyetem jórészt Szegedre került - ott professzorként tanított s a gyógyszerészet "practicumok" nevű területének jónevű kutatója volt.
Dávid Antal innsbrucki leckekönyvében azonban csak néhány szemeszter igazolása szerepel. Gyógyszerészi, vegyészi diploma sehol...
Nem a diák unta meg a tanulást, hanem az Ausztriában tanuló s a fényképezést kedvelő fiatalember utazott haza Erdélybe, vakációra.
"Már átmentünk a felsőloki viadukton s a szakadék fölött egymás után jönnek a nagy hidak. Alagút tátong, megyünk a hídon, alattunk ökrösszekér, mögötte kicsi borjú, leghátul öklömnyi csángó fiúcska. Gyorsan elő a színszűrőt s már csetten is a gép. A vasút mellett javítják a távíróvezetéket, valaki hosszan utána néz a fényképezőgépnek."
Az idézet *Hazátlan voltam* című, önvallomásszerű kisregényéből, való, 1941-ből. ("Felsőlok" persze Gyimes-felsőlokot jelenti. Megint lexikon, Révai, IX. kötet, Gyimesi szoros: "A Gy.-on át vezet a vasút Madéfalváról a romániai Palancára." 1913.) Vagyis, ha már 1913-ban vasút vezetett ott, akkor a gyimesfelsőloki vasúti hídnak is állnia kellett, amelyet a Magyar Államvasutak épített... S hogy ez miért érdekes?
Mert azon a bizonyos napon a román csendőrség letartóztatta és kémkedés vádjával lecsukta: hiszen vasúti hídról készített fényképet az "Ausztriában kiképzett magyar kém".
Szabadulása után a reménybeli gyógyszerész kényszerpályára került. (Útlevélről ugyanis immár szó sem lehetett.) Lett hát a Brassói Lapoknál kezdő tudósító, majd riporter, később a Magyar Párt lapjánál, a kolozsvári Keleti Újságnál riporter, végül napos szerkesztő. És hát... író.
Legutolsó regénye, a Himalája oldalában kezdődő *A szolgadiák* - amely 1983-ban jelent meg s tulajdonképpen egyetlen mondatból áll - ugyanúgy Erdélyről szól, mint korábbi, nagyívű trilógiája, az *Erdély nagy romlása* (az 1600-as évek elejéről, csupa-csupa igaz adatra épített elbeszélés), vagy az 1973-as kiadású *Háromszék nem alkuszik*, a hadseregszervező s ágyúöntő Székelyföld emlékműve... Vagyis évszázadokon és hegygerinceken át ugyanaz.
A szolgadiák főszereplője - Körösi Csoma - a regény végén nekivág a keletre vezető kutatóútnak:
"Pecsétet ütnek az útlevelére és mehet.
Nagytalmácsig. Ott még szalutál egy magyar katona, de az út kanyarodik, kelet felé hajlik. Az erdőből fűrészmalom zizegése hallik, deszkát vágnak. Sándor visszafordul, szemügyre veszi még egyszer a hegyeket.
- Isten veled, Erdély!
A fák, madarak és kövek visszafelelnek. A hegyek megrázkódnak.
- Soha el ne felejts minket!"
Ezek a könyv utolsó sorai: mert bárki legyen is az ember, mindig, megismételhetetlenül önmaga marad, Isten teremtménye, akinek végleges búcsúzásakor a hegyek megrázkódnak.
Ez Körösi Csoma záróakkordja. Ez az író záróakkordja is: a regény megjelenése után öt évvel, hosszan s álnokul ható betegség vitte el 1988-ban.
S megrázkódtak a hegyek... De lássuk az elejét, mégha tudjuk is, hogy az első akkord, az ősök akkordja mindig homályba vész, mert minden "első akkord" előtt volt "még korábbi"...

Bizonyos Dávid Kajetán házasságlevele: az esemény 1791 aug. 2-án történt, a vőlegény neve Dávid Kajtan (sic!), a menyasszony neve Perszián Katalin, szülei: Perszián István, Szentpétery Ripszime. A vőlegény szülelési és lakhelye Csíkszépviz, a menyasszony születési és lakhelye Erzsébetváros. A "religio" rubrikában mindkettőjüknél a "Róm. cat. örm. szertartású" bejegyzés szerepel. A vőlegény életkora: 26, csillag alatt az "Observationes" rovatban megjegyzés: "A könyvbe nincsen bejegyezve az életkora, tudomásom van azonban, hogy Dávid Kajtan (sic) született 1763-ban, tehát 179l -ben 26 éves volt." (Így! A számítást rajtam ne tessék számon kérni -dcs.)
A tanuk: Züd János főbíró és neje. Az eskető lelkész (copulantis nomen): Geronián Minász plebános.
A házasságukból gyermekek születnek, következik hát egy keresztlevél: Dávid Kajetánnak (itt már Caietan szerepel a latin szövegben) István nevű fia született Csíkszépvizen, s 1814 aug. 26-án keresztelték. A keresztszülők: Marton Fejér, Caterina Fejér. A keresztelő pap neve: Anton Patrubán.
István is meghallgatta a "sokasodjatok és szaporodjatok" biológiai s bibliai utasítást, mert neki és feleségének, Császár Rózának igen nagy gyermekáldásban volt részük, jött például Antal nevű fiúk 1849-ben. Kata nevű leányuk pedig Zakariás Zakariáshoz ment férjhez, akitől - másokat most nem említve - 1882-ben Anna nevű leánya született. (Dr. Száva Tibor-Sándor *A csikszépvizi Száva-család* című könyve mellékleteként közölt Császár-Zakariás leszármazási táblázat szerint Zakariás Zakinak és feleségének, Dávid Katának kilenc gyermeke született. - Alkalomadtán a táblázatból hiányzó adat: Zakariás Zaki leánya, Anna 1882, elhunyt Budapesten, 1966 december 22-én.)
Dávid István és Császár Róza (egyik) fia, Antal (1849-1930) Csiky Idát vette nőül s négy fiúk lett: István (1884), Lajos (1889 - az említett, szegedi professzor s egy ideig a gyógyszerészkar dékánja, akinek tíz gyermeke között katolikus pap, Lajos Szaniszló, sok száz ember számára "Lala" -, híres rajzfilmes, az eredeti Walt Disney egyik animátora, Tica -, az egyik legnagyszerűbb magyar művészettörténész, Katalin -, egyaránt akad), Mihály (1893 - akit a II. világháború után elhurcoltak "csak úgy" s 1952-ben hunyt el) és Dezső (1896 -1981), akinek fiai közül László halt meg fiatalon, mint az elején említettem... s akinek leánya, Katalin kínálta szőlővel tavaly a barangoló EÖGYKE-csoportot). Hosszú felsorolás helyett hozzáteszem boldogan: Mihály, Lajos és Dezső gyermekei közül, hátistennek még jó néhányan vannak az élők sorában Erdélyben, Magyarországon s a tengeren túlon.

Az erdélyi örmények hosszú időkön át, erőst egymás között házasodtak s ezért olyan bonyolultak ezek a mi genealógiáink. A kézdivásárhelyi illetőségű Antal ("mercator" - mint az anyakönyv jelzi, vagyis kereskedő) fiai közül a legidősebb, István feleségül vette Zakariás Zakariás úr (az anyakönyv szerint: "mercator et posessor" - kereskedő és földbirtokos) említett leányát, Annát. Számoljunk csak: az unokatestvérét.
Történelem és egészség egyaránt okozhatta, hogy itt elakad a sok gyermek hagyománya. Az 1884-es születésű Istvánnak és két évvel idősebb feleségének, Annának csupán egyetlen gyermeke születik: Antal Iván, 1913-ban, az "utolsó békeévben".

Antal Iván regényei a szülőföld előtt hódolnak. A család közvetlen dolgai nagyritkán bukkannak fel írásaiban, például egy mosolyogtató, gúnyos, kicsi részletben: a *Háromszék nem alkuszik* című regényben egyetlen mondat: miután az oroszok bevonulnak Kézdivásárhelyre, először szétrombolják a Turóczi-féle ágyúműhelyt, aztán a parancsnok:
"Délután az egyik kereskedő házánál a polgárasszonyokat megtanította a Paskevics-tarokkra."
Ez a mondat nem más, mint az 1848/49-re már jólétre vergődött magyarörmény család szájhagyománya.

A szerző nagyanyja, az 1846-os születésű Dávid Kata ugyanis sokszor emlegette, hogy kicsi gyermekként az édesanyja ölében ült, miközben az asztalnál franciául beszélő orosz tisztekkel kártyáztak... (Lám, hogyan válik vérré a történelemkönyv? S hogyan válik - személyes érdekeltség révén - bonyolult, érzelmi szövevénnyé..,? Csak azért, mert valamit "tudattak fiaikkal"...)

A feltörekvő, örmény származású családban magától értetődő, hogy taníttatják a fiúkat (a lányokat még nem, ez azért az erdélyi örménymagyarok világában is lassan - vagy még lassabban - ment).

Dávid István ügyvéd (Antal Iván apja) Kézdivásárhelyt látta meg a napvilágot s a kolozsvári egyetem jogi karán lett doktorrá. A kutyabőrre írt, kazettás pecséttel ellátott, kézzel írott oklevél maga a századfordulós Magyarország iparművészeti tanúságtévője.
"Nos Reetor et Universitas Litterarum Regia Hungarica Francisco-Josephina Kolozsváriensis - Lectoris Salutem..."- kezdődik a dokumentum.
Ügyvéddé válni: logikus lépés a millenniumi Magyar Királyságban egy gazdagodó örménymagyar család fia számára, a jól működő, jól kiépített közigazgatás és jogrend országában. Általában...
De nem a fiatal Dávid István számára, aki vizsgái után Budapesten beiratkozott a Zeneakadémiára, Kodály Zoltánhoz, zeneszerzést tanulni.
A "Székely Szó" 1943 június 27-i számában Sz. Szappanyos Gabriella interjújában ezt így mesélte el (a történet hitelességét igazolja, hogy megjelenése idején Kodály továbbra is a Zeneakadémia elismert professzora, D.I. tehát nem mesélhetett volna alaptalanul):
*"Van benned invenció - mondta Kodály. Rögtön bevitt egy zeneterembe és kipróbálta összhangzattani tudásomat. És megkezdődtek a komoly és nehéz stúdiumok. Nagy kitüntetés volt, hogy Kodály elvállalt növendékének, helyt is kellett állanom. Soha nagyobb boldogságot! Tanultam, éreztem, mint tárul a lelkem...! Mesterem meg volt elégedve velem. Valósággal megszállottja voltam a zenének. Ekkor ütött be a 'ménkű'. Zordhangú levelet kaptam apámtól: '**Nem komédiást akartam nevelni a fiamból! Tessék azonnal hazajönni és beállni ügyvédi irodába!**'*
Mit volt mit tennem, az öreggel nem lehetett kukoricázni."
1909-et írunk! A tisztességben öregedő magyarörmény kereskedő úgy tudja, hogy a hangversenypódium minden lazaság szülője, maga a fertő. Igaz, hogy az I. világháború előtti Budapest Európa zenei fővárosa...
Persze, utólag, majd' száz évvel később fölösleges a "mi lett volna, ha... mire juthatott volna Kodály tanítványa?..."-féle kérdéseken töprengeni. A fiatalember nem tudott forradalmár lenni a konok, kissé feudális, családfői akarattal szemben; visszatért Kézdivásárhelyre, a Turóczi Mózes utcában családi fészket rakott és kották helyett lapozgatta a Csemegi-kódexet, meg a Döntvénytárakat. Atyai kárpótlásul, a szófogadó hazatéréért cserébe kapott egy Steinway-zongorát. (Amelyet aztán az 1916/17-es pusztítás után renoválnia kellett a gyár hangszerészének, hogy fél évszázaddal később, a 60-as évek nyomorában fillérekért elvesszen...)
Mégis: számos dal született az ügyvéd úr zongoráján.
Kár volna lekicsinyelni azt, ami önzetlenül (vagyis: nemhogy sztárgázsiért, de egyenest ingyen) született, mondjuk, a Zabolai Dalárda számára... Nem olyan nagyívű zene, mint lett volna, ha a szerző elvégzi a Kodály-osztályt... De szűkebb hazájában, Erdélyszerte sokáig énekelték a dalait.

Most hát visszaérkeztünk Szabó Jenő tiszteletes úrhoz, aki számos Dávid István-féle dal szövegírója, illetve, akinek számos versét zenésítette meg az ügyvéd. Mert a "nem-

forradalmár" jogászdoktor megszerezte az ügyvédi képesítést, amelyet szép - ezúttal nem latin - nyelvezete miatt is érdemes idézni (természetesen, eredeti helyesírással):

"Ő FELSÉGE A KIRÁLY NEVÉBEN.
A maros-vásárhelyi ügyvédvizsgáló bizottság bizonyságot tesz arról, hogy dr. Dávid István ügyvédjelölt urat az 1913. év június hó 26. napján befejezett ügyvédi vizsga alapján az ügyvédség gyakorlására képesítettnek találta és részére a törvényes ügyvédi eskü letétele után, ezt az ügyvédi oklevelet kiadta.
Maros-Vásárhelyt,1913. év június hó 26. napján.
Jakab Rudolf bizottsági elnök - Dr. Illyés Lőrincz - Csipszér (?) Árpád - Dr. Lámi Oszkár - Dr. (?) - bizottsági tagok."
Szép nyár lehetett: egy hónappal később, július 30-án megszületett a fia... A szalonban pedig ott a zongora...
Szép nyár volt 1913 nyara?
Hiszen a zongorán túlnyomórészt moll-hangnemű szerzemények születnek. (A moll hangzások pedig homályos, fájdalmas, jórészt esett ívű zenék; velük szemben áll a dúr hangzás, a tisztább, nyíltabb, uram bocsá: a vidámabb. Zeneesztétikához értő olvasóimtól elnézést kérek, ha az egyszerűsített magyarázat nem egészen szakszerű - dcs.)

Közben a kézdivásárhelyi ügyvéd a cipészséget tanulta ki 1920-ban (mesterlevelet is kapott!), mert nem volt hajlandó letenni a román hűségesküt s ezért egy ideig nem ügyvédkedhetett.
Aztán ügyvédkedett s a szűkebb pátria dolgaival egyre többet törődött. Bizonyság egy "iskolakérdés" (a sok közül - érdekes, hogy Erdélyben magyarok s ezen belül más, így örmény származásúak számára mindig olyan fontos volt az iskolák kérdése!): a SZÉKELY ÚJSÁG 1934 szeptember 9, vasárnapi számában a következő felvezetést olvassuk, ***A tanítóképző ügye*** cím alatt:
"A mi fájdalmas ön-kultúrcsonkítási ügyünkben a nálunk megtartott országos kat. nagy-gyűlésen Dr. Dávid István bejelentett s előterjeszteni kívánt egy határozati javaslatot. Ennek megtételétől azonban a Népszövetség igazgatójának indokolt kérésére el kellett állnia azzal, hogy ezt a kérdést alkalma lesz azon vezető férfiak előtt feltárnia, akik ebben az ügyben tenni hivatottak. Minthogy ez rajta kívülálló okokból nem történhetett meg, az ügy fontosságára való tekintettel alább közöljük a nyilvánossággal a javaslatot, majdnem szószerint" - itt kezdődik dr. Dávid István tervezett felszólalása:
"...tudjátok-e, hogy évszázadokon keresztül innen, ebből a háromszéki medencéből mennyi élet és erő fakadt a köz javára? - Tudjátok-e, hogy mi itt - minden időben - a magunk ereje és verejtéke árán teremtettünk meg magunknak minden életlehetőséget, kultúrát, mindent! - Egybefogtunk *felekezetre tekintet nélkül*, (kiemelés az eredeti - dcs) mert felismertük ennek szükségességét! Látjátok-e tehetetlen szegénységünket most, amikor a legnagyobb szükségben vagyunk és amikor ezegyszer megérdemelnők a segítséget azoktól, akiken annyiszor és oly sokat mi segítettünk!?
Elvitték a tanítóképzőnket! - Elvitték tőlünk azt, amit három évvel ezelőtt azért hoztak ide, hogy kárpótoljanak valamivel a leépített főgimnáziumért!
- Elvették tőlünk azt, amit alamizsnaképen adtak nekünk! 1931-ben meg kellett válnunk attól a főgimnáziumtól, amelyet mi teremtettünk magunknak 35 évvel ezelőtt, /…/ ...súlyos csapásként tudomásul vettük, hogy tovább nem lehet, hogy le kell fokozni a főgimnáziumot. Hogy vissza kell fejlődnünk a 35 év előtti színvonalra. Algimnázium lettünk ismét."
Mellesleg: ez a főgimnázium vesztés okozta, hogy az ügyvéd fia, Antal Iván ott helyben nem érettségizhetett külföldön érvényes szinten.

De beszéljünk a zenéről, mégha dalokról szóban nehéz is beszélni. (Hátha egyszer a kotta, a

dallam is elkövetkezhet...?) A református tiszteletes, Szabó Jenő szövegére készült például 1922-ben:
Széles ágya a Tiszának,
ha kiszikkad, ha kiszárad,
Árva népnek gyásza-bája
telesírja könnyel újra.
Szinte önváddal teli, csupa keserűség egy következő szerzemény (ez is 1922 - Trianon után vagyunk!), ugyancsak Szabó Jenő szövege s Dávid István moll hangnemű dallama:
Kerüljük el egymást,
kenyeres pajtásom,
szemem a szemedbe
ezután ne lásson!
Született jó néhány, a "magyar nóta" osztályába tartozó szerzemény, közkedveltek s nem biztos, hogy értékesek. De a legerősebb (dallamban s szövegben egyaránt kemény) a kettejük, ügyvéd és pap "együttműködéséből" *A Cenk alatt* címen ismert dal. Hangsúlyozom: nem nóta ez. Ez dal. (A Cenktetőről van szó, Brassó felett):

A Cenk alatt még áll az ősi város,
De arca más ma, mint a régi volt.
Ott, fenn az ormon csend borong, halálos,
És lenn a völgyön csak bagoly rikolt.
A bérc felett urat cserélt a fészek,
Rá nem sasoknak büszke szárnya leng,
csak bujdosók már, kik a Napba néztek,
S a Cenk alatt is úrrá lett a cenk!

Nem lehet tucatnyi megzenésített verset idézni, úgyis csak zenéstül bizonyíthatták, hogy mit érnek. (Csupán zárójelben: Szabó Jenő tiszteletes úr néhol hajszálra van az adyendrés magasságoktól. Igaz, hogy az a hajszál, az azért ott van s időben későbbiek a versek, tehát az utánérzés is szóba jöhet. De több, mélyebb, mint "kollégája", a nála nagyobb hírnevű, ugyancsak református tiszteletes, Szabolcska Mihály laposságai!)

Adyról esett szó s az erdélyi kisváros ügyvédjénél zengő Steinway {amelyhez néha leült felesége, Cs. Zakariás Anna is, hogy Chopint vagy Rahmaninovot játsszék) révén ezt is el kell mondani, mert "tanuljátok meg azokat s tartsátok meg pontosan".
Dávid István éveken át kínlódhatott, (ha aktái s ügyei intéztén a zongorához ült alkonyatkor), mire Ady egyik-másik versét megzenésítette. 1934-ben született az *Álmom az Isten* - amely a címadó verssornál pentatóniára hajolva nyugszik meg, A szöveget nem idézem: Ady-kötetben megtalálható, akár a többi, dr. Dávid István megzenésítette, soha, sehol nem hallható Ady: a *Három őszi könnycsepp*, az *Új arató ének*, az *Akik mindig elkésnek*, vagy a *Magyar fa sorsa*. Ez utóbbiból csupán Ady okán is érdemes eszünkbe juttatni néhány szót:

Ontottam a virágot,
virultam jóban-rosszban,
mások gyümölcsösödtek,
én mindig virágoztam.

A dalok időnként nagyobb egységekké váltak. Öt évvel a szigorú apa, Dávid Antal halála (1930) után eljött a "fertő" kora: a kolozsvári Magyar Színház 1935-ben nagy sikerrel játszotta dr. Dávid István kézdivásárhelyi ügyvéd (zeneszerző) és dr. Gaál Alajos gyergyói orvos (szövegíró) három egyfelvonásos zenés játékát *Székely guzsalyos* összefoglaló címen. Rendezte és a főszerepet játszotta Tompa Sándor, a II. világháború után a budapesti Nemzeti remek színésze, akkor még nem "Pufi bácsi", hanem az akkori kritikák szerint: "Tompasanyi".

Az ügyvéd azonban - miközben kertjében rózsákat nevelt - elsősorban praktizált.
Nem is csinálhatta rosszul, mert: "A Kormányzó Úr Ő Főméltósága folyó évi március hó 26. napján kelt legfelsőbb elhatározásával Ügyvéd urat a maros-vásárhelyi kir. törvényszékhez tanácselnökké kinevezni méltóztatott."
Az 1941-es kinevezés vált (újabb világfordulások után) elégséges okká, hogy Dávid István kirúgnivaló senkivé váljon Rákosi idejében, nyugdíj s bárminemű juttatás nélkül.
1950 táján tehát a könyvkötészetet tanulja meg s bedolgozóként keres valami pénzt egy könyvkötő műhelynél, amíg az 1953/54-es tél influenzajárványa el nem viszi. 1954 január 2-án hunyt el Budapesten, abban a szobában, ahol jelenleg ezt írom (bocsánat a személyeskedésért - dcs).
De előtte még egyszer a zene... 1950 január 2-án írta meg legutolsó szerzeményét, (hangszerelés nélkül, csak a dallamot jegyezte le, hiszen zongorája sem volt), amely világos, tiszta, dúr hangnemű. (Pontosan: C-Dúr,) Szövegét is ő maga költötte, a címe: Jó éjszakát. Köszöntés néhányéves unokáinak.

Elcsendesül a ház zaja,
imádkoznak halkan, lágyan.
Végére jár a mai nap,
ágyba térnek mind a hárman...

Zenéje, szövege immár a végletekig tiszta: egyszerű és fölemelő üzenet.
Tehát: *„A hegyek megrázkódnak: soha el ne felejts minket..."*

dcs (folytatjuk)

******

Könyv az erdélyi örmények történetéről

Gazdag forrásanyaggal ellátva, Balla Tibor erzsébetvárosi, gyergyószentmiklósi és szamosújvári építészeti részleteket ábrázoló jóhangulatú rajzaival, két színes fényképpel és színes borítóval dúsan jelent meg Kolozsvárott *Gazdovits Miklós* munkája. A Bukarestben élő szerző szerint "...még nem fordult elő a világtörténelemben, hogy egy nemzetiségi szórvány letelepedési helyén két saját várost alapítson, befogadó hazájuk 'földiekévé' nyilvánítsa..." .
Az erdélyi örmények történetéből című könyv idén jelent meg, számos támogatónak köszönhetően. Köztük elsőként sorolja fel a belső címlap a Svédországi Magyarak Országos Szövetségét és a Stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületet. A fotó, amelyen a szerző látható Tamás Gyula György stockholmi Magyar Képzőművészeti Egyesületi elnök társaságában, sokat elárul a szándékról, amellyel a könyv készült s azokról, akik létrehozásához hozzájárultak: a két magyar egy olyan szoba sarkában ül a fényképen, amelynek falain Kodály és Ady arcképe látható...
A tanulmánykötet sorbaveszi az egykori őshazáról szóló tudnivalókat, a vándorlás, űzöttség emlékeit és kitapintható nyomait - hiszen ez a származás kérdése - és részletesen taglalja az erdélyi betelepülés, a családok, az iskolák, a vallás- illetve egyháztörténet dolgait, helytörténeti leírásokkal gazdagon.
"Megelégedéssel töltene el, ha a kis könyvecskét hasznos és érdekes olvasmányként fogadná az olvasó," - írja Gazdovits Miklós az Előszó végén.
Csak sajnálhatjuk, hogy a két, említett svédországi szervezeten kívül felsorolt támogatók (vagy félszáz, elsősorban svéd- és magyarországi magánszemély) között egyetlen magyarországi örmény szervezet sincs.

/szerkesztőség/

Az erdélyi Szabadság c. lap május 11-i száma ezt közli:
"Az erdélyi örmények történetéből címmel a szerző, *Gazdovits Miklós* dedikálja művét május

12-én, pénteken délután 1 órakor a Röser - könyvesboltban. Bemutatót mond *Lászlóffy Aladár*.
A kiadvány az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület (Stockholm) támogatásával készült el."

******

Párizsból érkezett MTI-jelentés

Május 9-én Besanconban a 24-ik Nemzetközi Genealógiai és Heraldikai Kongresszuson életműdíjjal tüntették ki *Gudenus János József* genealógust.
Az 53 éves kutató a besanconi Kongresszusi Palotában vette át a kitüntetést *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája* című, ötkötetes alkotásért.
Gudenus a párizsi Magyar Katolikus Misszión előadást tartott *A magyar nemesség elmúlt évtizede* címmel.
A Népszabadság május 15-én interjút közölt a genealógussal, ebből idézünk:
"Bárói származása súlyos tehernek bizonyult, az iskolai nyilvántartásban a neve előtt ott volt a megbélyegző "x", egyetemre, főiskolára nem mehetett. /…/
A Gudenusok németalföldi eredetűek: a van Gudenek a XVI. század második felében Orániai Vilmossal együtt lovagoltak be Hessen-Kassel tartományba. /…/
Segítséget jelent, hogy nevét a Magyarországon arisztokrata családok leszármazottai már ismerik, sokan Budapestre látogatva személyesen jelentkeznek nála.
Az ausztriai rokonok nem ennyire szívélyesek. Amikor néhány éve levélben megkereste őket, s beszámolt a magyarországi ág sorsáról, a válasz tömör volt: 'Nem kell panaszkodni'.
- Azt hitték, hogy pénzt akarok - teszi hozzá fanyar mosollyal Gudenus, aki életében először 1992-ben járt Nyugaton, Ausztriában. A kutató egyébként nemrég két új munkával is elkészült: az egyik 400 oldalas tanulmány az örmény eredetű magyar nemesi családokat, a másik a Rákóczi-fejedelmek leszármazottait veszi számba."

******

Híradó

Az ***Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*** című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg. Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
Ezt a felhívást hónapok óta közreadtuk. Májusi számunkban a szerző ezt közölte:
Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni, s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-án lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: Buzáth (szigeti), Hankovics, Lázár, Pátrubán, Szarukán, Török - még igen kevés az adat, a következő öt családról pedig: Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát) - semmi információval nem rendelkezem. /…/

Gudenus János József

Az EÖGYKE kiadói felhívása:
Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen.
(A színes reprodukció vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE, mint a könyv kiadója

átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)
A következő családok színes címerrajza hiányzik még: Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gáspár, Govrik (fegyverneki), Hankovics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Vertán (szombatsági), Vikol.

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Az évforduló tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével. Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendelést is fogadunk.

Tarisnyás Csilla a Pro Armenia Alapítvány elnöke

Felhívás

A szamosújvári templomba visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk! Ugyancsak folytatjuk a gyűjtést az erzsébetvárosi templom felújítására! Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

Köszönettel tartozunk a beérkezett adományokért: *Dániel T. Zoltán* úr a szamosújvári és gyergyószentmiklósi templom szükségleteire 25.000 forintot adományozott. *Lászlóffy Manna* a szamosújvári, *Cserhalmi Lajosné* Baby néni a gyergyószentmiklósi templom helyreállítására áldozott.

Tájékoztatjuk közösségünk tagjait, hogy **Szamosújváron a Világosító Szent Gergely ünnepség** 2000. július 1. napján (szombat) lesz. Az örmény szertartású római katolikus ünnepi szentmise 10 órakor kezdődik a székesegyházban.
A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens; Krisztus levétele a keresztről c. festményének megtekintése a következő rend szerint történhet:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Amennyiben ezen időpontoktól eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, úgy azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános úrnál) (levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Millenniumi könyvújdonság ősszel!
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus*

János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben.
A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: ragemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítni kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.
Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.
Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történhet, megjelölve: "támogatás a genealógia könyv kiadásához".
A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.
Az egyesület egyidejűleg előjegyzést indít a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.
Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára.
Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

Június 10-12 között tartják, 10 órai kezdettel Budapesten az örmények nemzetközi konferenciáját a Hotel Mercure-ben (Krisztina krt. 41-43). A konferencia hivatalos nyelve az örmény. 12-én 10 órakor kerül felállításra az Örményországból érkező kőkereszt az V. ker. Petőfi téren.

A budapesti XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat június 3-án 17 órakor a kerület nemzetiségi műsorában örmény versekkel és örmény népzenével képviseltette magát. Közreműködött *Várady Mária* színművésznő és *Jengibarján Dávid* harmonikaművész. Az esemény helyszíne a Szent Margit gimnázium volt.

A budapesti XII. kerület Művelődési Házában (a MOM Kultúrházban) május 19-én, pénteken nagysikerű zongoraestet adott *Szilvay Ingrid* művésznő. A magyarörmény zongoraművész önálló estjének műsorán XX. századi táncminiatűrök hangzottak el. Ravel - Debussy - Granados- és Sosztakovics-művek között szerepelt Hacsaturján két szerzeménye, egy keringő Lermontov Álarcosbál című drámájához, valamint az örmény szerző Örmény népi tánc című műve. Az előadó mesélt is a zeneművekről, így a közönség tapsával ráadásra is kényszerítette a kedves, nőies, tehetséges művészt. Szó esett arról, hogy az örmény népzene hatása éppen Bartók erdélyi, népzenei gyűjtései során érezhető ki abban a zenében, amely az estet zárta: Bartók Román népi táncok című darabja.

Lapunk megjelenésekor, június 8-án délelőtt avatják fel a Liszt Ferenc Zeneakadémia III. emeleti, 37-es számú termében Viski János magyar-örmény zeneszerző márvány emléktábláját.
(Ezzel kapcsolatba emlékeztetjük Olvasóinkat, hogy *Viski János fiatalkori évei* címen *Fancsali János* jelentetett meg két éve könyvet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat első köteteként - a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatásával - a szerző kiadása, Budapest, 1988.) A könyv az EÖGYKE-nél még megvásárolható 600.- Ft-os áron.

Június 11-én, Pünkösd vasárnapján kerül sor Csíkszépvizen a Száva-család éves találkozójára. Ebből az alkalomból dr. Száva T. Sándor A csikszépvizi Száva-család c. könyvét átadja az Európa több országából összegyűlt családtagoknak.

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos klubestje 2000. június 15-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.
A klub vendége ezúttal *Murádin Jenő* kolozsvári művészettörténész, aki vetítettképes előadást tart Munkácsy Mihály halálának 100. évfordulója alkalmából.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti a 71a) megvásárolható Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek, valamint dr. Száva Tibor Sándor A csíkszépvizi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.
Ugyanitt az első egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum c. sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta. Kiadó: EÖGYKE, 1999.)

Április 7-én és 8-án a marosvásárhelyi székhelyű Kós Károly Alapítvány tudományos ülésszakán Moszkovits Károlyné Osztián Aranka az erdélyi örményekről tartott előadást.

******

A bejlerbej indulója

Avagy: a Fővárosi Örmény Klub május havi találkozóját a ***Kecskés Együttes*** fellépése tette gazdaggá.

Az együttes régi korok muzsikáját szólaltatja meg, alapvetően az adott kor hangszerein. Különböző lantok, hegedűk, sámánsípok, harsonák, dobok, stb. A régebbi korok muzsikájához tartozik nemcsak az, amit - mondjuk - Bécsben játszottak a XVI-XVII. században, de az is, amit ekkortájt a török udvarban "húztak talp alá".
Vagy fújtak... mint a Klubesten bemutatott műsor első darabját, a Beglerbég katonáinak indulóját a Nándorfehérvári ütközetben. (A bég - eredeti kiejtéssel: bej, vagyis ezredes, a bejlerbej pedig - közkeletű magyar kiejtéssel: beglerbég annyit tesz: a bejek beje: fővezér. De nem "nagyvezír" - az inkább politikai főnök volt.)
Ez a muzsika is eredeti hangszereken szólal meg: dob és töröksíp. A töröksíp másik neve: tárogató, nádsípos fúvós. A tárogatót átvették a magyarok is, lett belőle általános tábori, katonai fafúvós már Thököly idejében: éles, messzire ható, riasztó hangja van, ahogyan az mezőn, táborban, hadi készültségben kellett is.
Aztán a bújdosó kurucok is tárogató mellett búsongtak, miközben őszi harmat után, nagy hegyeknek ormán elbujdostak Lengyelország felé, az osztrákok pedig tűzre hányatták a tárogatókat, nehogy a kuruc hangszer ébren tartsa a rebellis magyar lelkületet. De jött a XIX. századi nagy nemzeti felzihálás, és egy Schunda nevű hangszerkészítő felélesztette a tárogatót. (Csehországból települt át és a pedálos cimbalom mellett a töröksípból tárogatót reformált, 1923-ban halt meg Budapesten.) No és lett a tárogató az ezüsttükrös kávéházak

cigányzenekarainak, a magyar nótának elmaradhatatlan hangszere...
A Schunda-féle tárogató lágy, érzéki, és végtelenül szomorú... csak úgy szomorú, a szomorúságért.
A töröksíp keményen, támadóan hangzik, még akkor is, amikor a Kecskés Együttes előadásában nem a bejlerbej indulóját, hanem a különös, követhetetlen ritmusú, szerájbeli szórakoztató dalt zengi.
Hallottuk Hunyadi históriáját, többféle hajdútáncot, istenes éneket, vigadókat, vagy éppen Balassi gyönyörű Katonaénekét: *Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél*... Ez is a múltunkkal függ össze. De az is, hogy Balassi Bálint (a magyar nyelv első, igazán nagy költője) "leányokat vesz egy lóért..."

Nahát! Ezek a régiek ugyanúgy bonyolult emberek voltak, akár mi? S "azok a régi szép idők" ugyancsak piszokkal és szépséggel teli idők voltak, akár a mostani idők?
Efféle gondolatokat ébreszt (vagy esetleg: ébreszthet) egy-egy ilyen est, mint a Fővárosi Örmény Klub legutóbbi, májusi találkozója, amelyet a Kecskés Együttes régi zenéket idéző, nagyszerű koncertje tett igazán értékessé.
Gondol-e valaki arra, hogy ez nemcsak "egyszerűen egy klub"?
Hiszen hónapról hónapra, évről évre egyre értékesebb, egyre több különleges meggondolnivalót "szállít" résztvevőinek az, aki szervezi... Köszönet érte a Klub háziasszonyának.

(*a szerk.*)

******

A szamosújvári ferences templom és kolostor

Az erdélyi ferences rendházak között a szamosújvári a legkésőbbi alapításúak közé tartozik.
1742-t írtak, amikor a helyi fegyintézet *Karl Miklós* nevű lelkészének közbenjárására, a Désen vizitáló *Botár Joachim* ferences rendfőnök Szamosújvárra érkezett, ahol *Dániel Tódor* városi előjáróval tanácskozott, s ennek eredményeként még ugyanazon év szeptemberében a rend megtelepedéséhez telket kapott, míg bizonyos *Márkovics András* a frissen érkezett szerzeteseknek házat is adott használatra.
Hitéletüket hamarosan megszervezhették, mivel legkorábbról ismert pecsétjük felirata: "Sigilium Residenttae Szamosújváriensis 1745. "

A ferences rendház Historia Domusa szerint a Dániel Tódor által adományozott telken, hat éven át tartó egyezkedés után, a templom alapkőletételére 1748. októberében került sor, melyet *Teodorovics Mihály* helyi plébános, apostoli főjegyző végzett.
1757-re több helyi örmény család támogatásával elkészült volt a Dés felé vezető főutcára néző, barokk stílusjegyeket viselő, impozáns méretű (44 méter hosszú) csehsüvegboltozattal fedett hajó és a két torony.
A templom felszentelésére 1758. november 5-én került sor. A következő években újabb részekkel egészült ki az istenháza. 1760-ban *Lászlóffy Bogdán* a sekrestyével szemben - mint kronostikonja is mutatja (HA**CC**E **L**A**V**RETANA **D**O**MV**S) - egy új, Lorettói Mária nevét viselő kápolnát emeltet. (A latin szöveg kiemelt betűi ugyanis római számok: M: 1000, D: 500, a két C: 200, az L; 50, a két V: 10 = összesen 1760 - a szerk.)

1761-ben *Placsintár Dávid*, illetve *Csomák Miklós* jóvoltából Szent Antal és Szent Ferenc tiszteletére emeltek kőszobrokkal ékesített oltárokat, ugyanakkor a *Balta* testvérek díszes szószéket, míg 1762-ben maga az alapító egy főoltár felállításához járult hozzá Szent Péter tiszteletére, amelyet később, 1848-ban tiroli mesterek által készített, gazdag fafaragással,

Szent István és Szent László szobraival díszített oltárra cseréltek. 1777-ben három harangot öntettek, 1819-ben Rudnay erdélyi püspök is szentelt egy harangot.

Miután megkapták a templom keleti szomszédságában lévő telket, 1760-tól sor került a rendház építésére. 1767-ben már készen állt a kolozsváriéhoz hasonló, U alaprajzot követő, 10 helyiségből álló, a szászvárosi rendház mintájára boltozott épület, de a város vezetése gazdasági okokra hivatkozva, mindössze 6-8, az örmény nyelvet amúgy sem bíró szerzetest kívánt csak a város falai közé befogadni.
Ez utóbbi nehézség hamarosan orvoslásra került, hiszen már 1771-től, *Gergelyffy Antal* személyében, örmény származású szerzetes került a rendház élére, ami hamarosan a rendtagok számának emeléséhez (is) vezetett.
Több ízben is megújították a templomot.
1855. szeptember 21-én nagy tűzvész pusztított a városban, ennek során leégett a templom és a régi harangok is megolvadtak. Az épületek felújításához azonnal hozzáfogtak, 1856-ban már új tető alatt állt a rendház és a templom, ez utóbbit 1857-ben már beboltozták, falait kívülről-belülről vakolták. Ekkor a toronyba új harang került. Az orgona *Rhadek Emánuel* nagyszebeni műhelyében készült.
A megújult templom homlokzatára az alábbi kronostikont írták: TR**I**ST**I**B**V**S EB**V**ST**I**S **C**E**L**ER**I** FER**V**ORE RE**VIXI** - H**I**NC T**I**B**I** **MI**RE **D**E**V**S G**L**OR**I**A **VIV**A SONAT. ("Szomorú elégésem után a gyors buzgóság ismét életre hívott - innen, nagy Isten, feléd új dicsőség hangzik. ") (A kiemelt betűk: M, D, két C, két L, X, hét V, és tizenkét I, azaz összesen 1857 - a szerk.)
A Szamosújváron megtelepedett ferencesek példaszerűen beilleszkedtek a város életébe; egyházi teendőik mellett főleg oktatással foglalkoztak. Ezért a város, illetve annak vezetői anyagilag támogatták a rendházat. Erre utal *Orbán Bertalan* zárdafőnök 1875. szeptember 29-én írt levele:
"…A halhatatlan emlékű Dániel Teodor kir. tanácsos elhunyta óta e szabad kir. város képviselő testülete csaknem mint kegyúr volt szemben a zárdával; nincs tehát e szegény zárdában egy legkisebb szeg, darabka fa .. amely e nemes város lelkületére ne utalna vissza".

Miklósi-Sikes Csaba

******

A hegyek keresztény törvényei
(Egy hegyimentő visszaemlékezései)

Grúziában sok nép él, amelyek analógiáit hiába keresnénk bárhol. Szvánok, megrelék, chevszurok...
A chevszurokról szeretnék mesélni egy történetet. Chevszurétia hegyei csodákkal teli táj annak, aki szereti a hegyeket, a régmúlt fuvallatát, és tiszteli a népek szokásait. A chevszurok híresek vendégszeretetükről. Házuk ajtaja mindig nyitva áll a betérő utazó előtt. Nemcsak a barát, de az ellenség előtt is. A hegyi ember nem háborúskodik saját házában. Szégyen pecsétje csúfítja azt a házat, amelyik nem segített a rászorulónak. De ne adj Isten megsérteni a ház urát. Nemcsak ez, de a település összes ajtaja örökre zárva marad az ilyen ember előtt. Legendák járnak arról, hogy a chevszurok miként fogadják az idegent...
A sors úgy hozta, hogy megismerhettem őket. Hegyimentőként dolgoztam a Kaukázusban, sokszor hajszálon függött az életem, hóban-fagyban, sziklákon csüngtem. Akár hiszik, akár nem, ilyenkor énekeltem (nem is dal volt az, csak két sor): "Vidámabban, pajtás! Szívünk nem öregszik!" És a folytatás nagyon hangosan így szólt; "Ó-ó, lesz az még így sem!" Társaim hangulata ilyenkor emelkedett.
Gyakran hallottam, amint sokat próbált mentőtársaim a sérülteket segítve, frissen felelgettek

egymásnak: "Vidámabban, pajtás! Lesz az még így sem!" Amikor a csapat vezetője lettem, hallottam, ahogy a hátam mögött embereim így emlegettek: "Leszazmégígysem": Jó kis nevet ragasztottak rám! Ezzel a "névvel" függ össze az alábbi történet...
Egyszer hóviharban menedékhelyet kerestem. Bekopogtam egy chevszur szaklába. Szívélyesen üdvözöltek, behívtak a házba. Asztalhoz ültettek, közel a tűzhöz. A házigazda éppen szomszédait vendégelte. Elém tették az ételt: kitűnő juhsajtot, füstölt húst, gyümölcsöt és sok zöldfélét. Egy ivókürtöt teletöltöttek forralt borral. Nagyon nagy volt a kísértés, hogy azonnal felhörpintsem - hiszen át voltam fagyva -, de ismerve a hegyi népek szokásait, vendéglátóm szavára vártam. Az öreg chevszur fölállt, megemelve ivókürtjét, és ezt mondta: "E ház falain túl dühöng a tél, mi melegben vagyunk. Messze a hegyekben, valahol, valakik bajban vannak. Az ő segítségükre sietnek Leszazmégígysem parancsnok emberei. (Majdnem leejtettem ivókürtöm). Igyunk az ő egészségére!"
Kiről van szó? - kérdeztem. Az asztalnál zsivaj támadt: Hogyan, testvér, nem tudod? Ő egy hegyimentő. Egy szőke kaukázusi. Ez a neve: "Leszazmégígysem". Érted már ?
Ittunk, haraptunk, vidám eszmecsere folyt... Láthattam, amint a hétköznapok komor, visszafogott hegyi embere önfeledten mulat. Ahogyan az öröm tüze arra készteti, hogy asztaltársait túlszárnyalva ossza meg a legjobb falatokat, és vendége ivókürtjét üres állapotban ne tűrje. Egyikük, a tűznél szárítgatva ruhámat afelől érdeklődött, hová tartok. - A mentőcsapat keresésére indulok. - válaszoltam. Miért? Mondom, minél hamarabb szeretném utolérni őket, tudom, hogy segítenem kell. A házigazda így szólt:
"Segíteni mész? Jó ember vagy! De időjárás most rossz. Hány nap múlva indulsz?" Nem várhatok - feleltem. Kicsit megszáradok és indulok. Csak az a baj, hogy nem tudom, merre keressem őket. (Kiküldetésben voltam, és nem tudtam pontosan, hol vannak az embereim). Az asztalnál hangos beszélgetés kezdődött. Kérdem egyikőjüket, mi történt? "Semmi testvér. Csak tanácskozunk."
Körülbelül húsz percig tartott a megbeszélés. A házigazda egy kézmozdulatára abbamaradt a zsivaj. Néhányan fölálltak és sietve távoztak. "Elmennek? kérdeztem. De hiszen el sem búcsúztunk..." A válasz ez volt: "Ne aggódj. Mindjárt visszajönnek. Addig igyál és egyél". Az öreg intésére a jelenlevők iszákjukat kezdték készíteni. Élelem, bor, kötelek és fegyverek kerültek a csomagokba. Aztán visszajöttek azok, akik az imént kimentek a házból. Mindegyikük vállán puska és tarisznya. Semmit sem értettem a körülöttem történtekből. Öreg vendéglátóm fölemelte kezét és így szólt hozzám: "Te segíteni mész az embereknek. Jól van. Mi meg neked fogunk segíteni." Fölálltam, köszönetet mondtam a vendéglátásért, az ennivalóért és a segíteni-akarásért. Valami olyat is mondtam, hogy elegendő segítség, ha megmondják, hogyan hágom meg a fekete hegygerincet, ők pedig ne hagyják itt házaikat.

A gazda ellentmondást nem tűrően legyintett: "Együtt megyünk. Mi, hegyvidékiek jobban ismerjük a hegyeinket. Ismerjük a hágót, a hó alatt húzódó ösvényt, tudjuk, hol a forrás, ismerjük a legrövidebb utat, a jeleket... Mindegyikünk tud egy keveset, együtt pedig sokat tudunk. Te jó vendég vagy, és mi segítünk neked!"
Megértettem: a vita fölösleges. Belebújtam kiszárított ruhámba, fél szemmel figyelve a többiek tevékenységét. Szó nélkül, összpontosítva készülődtek. Mindenik tudta, mi a dolga. Eszembe jutott, hogy talán így készülődtek a harcba az őseik - az őseim. Nyoma sem volt az iménti vigasságnak. Elszánt vitézek álltak előttem. Igen... Ők nem hagyják magára az embert a bajban, nem - adják fel.

Még egy gondolat motoszkált bennem: nem ez a valódi kereszténység? Fogadd a házadba a vándort, etesd meg, melengesd meg és tarisznyáld föl az útra. Az ő cselekedetük több volt minden ajándéknál. A szívem hálásan kalapált. Köszönöm, chevszurok! Nekem, az idegennek testvéreimmé váltatok.

Régen nem járom már a hegyeket, és messze vagyok a Kaukázustól, de azt kívánom, segítsen benneteket a Mindenható ebben a mai, nehéz világban.

Szűcs Tamás

A fenti sorok írója Ungváron él. 15 éve az öngyilkosságtól mentette meg kórházi szobatársát, miután mindkettőjük lábát amputálták. Jelenleg két onkológiai műtét után ápolja testvérét, három infarktust átvészelő 80 éves mamáját és 90 esztendős édesapját. A kerekesszéket, amin bevásárolni jár, néhány éve kapta a Vöröskereszt segítségével, a Máltai Szeretetszolgálat jóvoltából. Az elsőt, amit kapott, elajándékozta egy béna kisgyermek édesanyjának. Írással, fordítással keresi a kenyerét. Nehezen éli meg a sajnálat jeleit. Egy nap, amikor kerekesszékében várt valakire az utcasarkon, egy járókelő koldusnak nézte, és alamizsnát akart az ölébe szórni. Nem győztek egymástól bocsánatot kérni...
Gyakran álmodik a hegyekkel, olyankor sítalpon repül szédítő magaslatról, vagy a Lumsori vízesésnél menetel fölfelé, Hurulföldön jár... Mindkét lába térdből hiányzik, de próbálkozik az otthoni "gyaloglással". Eddigi rekordja: 44 lépés. Arról ábrándozik, hogy egyszer sikerül kiadnia könyvét, amely a hegyek lakóiról szól.
Amíg előbbi írását oroszból fordítottam, mindvégig gombóc volt a torkomban. Nehéz szavakba öntenem, milyen érzések és gondolatok kavarogtak.
A sors furcsa fintora, hogy én magyarként egy másik magyar ember sorait fordítom oroszból... Mindketten ungváriak vagyunk.
A kaukázusi népek iránti elfogultságomat sohasem titkoltam. Egy örményországi útról hazatértem után idős rokonom, aki családfánkat tanulmányozza, közölte, hogy dédanyám örmény származású... Így az én véleményem a "pozitív befolyásoltság révén" nem igazán mérvadó, úgymond.
Tehát kísérletet tettem: felolvastam. Édesanyám ungvári konyhája volt a színhely. Az alanyok barátaink, ismerőseink, magyarok. Az eredmény: kivétel nélkül mindüket megríkatta a történet, bár még mit sem tudtak Szűcs Tamásról. A "hegyi levegő", a gyönyörű emberi tartás, az empátiával teli büszkeség, a vigadni és búsulni tudás, a föld és minden szentség ismerete, az örök törvény jelként való megélése, a csodálatos pohárköszöntők... Mind rokon fogalmak a magyarnak. Esetleg rokon népek? Hiszen tudjuk, a finnugor származás-elmélet nyelvészeti alapon létrehozott, politikai haszonelvűség által diktált gondolkodásmód. A többi - mint nem hivatalosan bevett elmélet - minden pejoratív jelzőt kénytelen volt elviselni. Egyike ezeknek a Kaukázus hegyeiből való származtatás. Nem vagyok nyelvész. Nem tisztem vitázni.
Mindössze arról szeretnék szólni, hogy a lelkemben-lelkünkben valami megmozdult a történet alatt. Csak az mozdulhat meg, ami benne lakozik... Ezért volt számomra belső kényszer Szűcs Tamás történetét lefordítása.

Szilvay Ingrid

(Szűcs Tamás írása elején említi a szván, megrele és chevszur - számunkra igencsak ismeretlen - népeket. Annyit sikerült kiderítenünk, hogy hármójuk közül a "szván" nyelvet tartja számon az európai, általános leíró nyelvészet. A szván igen régi keletű, délnyugat-ázsiai nyelv, amely az úgynevezett " jafet-nyelvek ligájába" tartozik. Ilyen nyelvek már az ékírásos agyagtáblákon is szerepeltek, egykor hatalmas területen terjedtek el, így például az Ibériai félszigeten élő baszkok nyelve is ebből a nyelvligából származik. A szerk.)

******

Utánnyomás a SZILÁGYSÁG c. közéleti, közművelődési hetilap XI. évfolyamából

Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből

Május 16-án megtelt a szilágysomlyói református egyház gyülekezőterme. Több mint százan voltak kíváncsiak a kiállításra, amelyet még a múlt évben Kolozsváron mutattak be, április 24.-én, az 1915-ös örmény genocídium emlékére.
A szervezők a helybeli örmény ősöket vállalók, Joikits Attila, Vida János, Mártonffy István voltak.
A kiállítás megnyitásakor Joikits történelemtanár rövid ismertetőt tartott az örmény nép és állam múltjáról és jelenéről, arról a kaukázusi népről, amely már Kr. u. III-IV. században egyházszervezettel rendelkező keresztény nép volt, és minden nehézség ellenére méltó műveltséget hozott létre a muzulmán tengerben.
Perzsák, mongolok sanyargatták (1239-ben Batu kán hordái nagy vérveszteséget okoztak, megindult az örmények szétszóródása), majd a török birodalom terjeszkedésének kerültek útjába. A XIX. század második felétől pogromoknak, szervezett népirtásnak voltak kitéve. Az erdélyi örmény-magyarság első követei - 3000 család, mintegy 10-12 ezer fő - Apafy Mihály korában, 1672-ben telepedtek le Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros és Armenopolis, azaz Szamosújvár (ma Gherla) helységekben.

Az erdélyi magyar társadalom kimagasló alakjai között ott van Hollósy Kornélia és Hollósy Simon, Czetz János, Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Csiky Gergely, Czárán Gyula, Merza Gyula, dr. Mártonffy István, Murádin László és Jenő, Patrubány Miklós, és hadd ne soroljunk többszáz nevet.
Sok volt a kérdező, a hozzászóló: Mitruly Miklós ny. egyetemi tanár, Mike Zoltán református lelkipásztor, Duha Imre - száz-százalékos örmény (és magyar) - Vida János, Mártonffy István... észrevétlen elrepült a másfél óra.
Két héten át az iskolások megismerkednek egy népcsoport példás magyarságtudatával, és azzal a kézenfekvő megállapítással, hogy a vállalt nemzetiségért, nemzetért tenni is kell, sőt: ha lehet, kimagaslót alkotni a mának és még inkább a jövendőnek. Néhányszáz, néhányezer ember baráti társaságot, lapot tud fenntartani. A közeljövő egyik feladata a még feltáratlan szilágysági, főleg szilágysomlyói örménymagyar közösség múltjának feldolgozása, közkinccsé tétele. Van, mit tanulni kisebbségi (de nemcsak) sorsunkban: akaraterő a kultúra fenntartására, a múlt értékeinek megőrzésére.

Köszönjük Mike Zoltán tiszteletes úrnak, hogy helyet biztosított a kiállítóknak, és gratulálunk a szilágysomlyói örménymagyar közösségnek, személyesen Joikits Attila tanár úrnak, az "Arménia" Öm.B.T. tagjának, aki társaival együtt nemcsak megszervezte és megvalósította ezt a kiállítást, hanem gondoskodott róla, hogy élő tananyaggá tegye, felkeltse iránta az érdeklődést. Az az ember ő, aki nemcsak lelkesedni tud, hanem lelkesíteni is. Íme néhány részlet beszámoló leveléből:
"A kiállítást megnyitottuk, több mint száz érdeklődő, nagyszerű hangulat, sok kérdés és mégtöbb tanulság (,..) egy kis nép múltjából.
Ezért írok pirossal! Naponta órákat tartok ott, IV-VIII. osztályos tanulókkal. Kitűnő képanyag, gazdag szöveg. (...) Levelem megtoldom néhány adattal: a megnyitáskor (pontosan) 114 fő, órák (május 23-ig) 221 fő, cserkészmozgalom 60 fő, középiskolák 67 fő, holland látogatók (a lelkésznél!) 8 fő, (angolul beszéltem a témáról, halvány sejtelmük nem volt róla, nem hibásak !). Június 3-án vetélkedő, 8 iskolából (Szent Istváni gondolatok) kb. 35 versenyző érkezik, meg a kíséretük. Ott is bemutatom (...)" Még egyszer köszönjük tanár úr, és szép munkájához jó egészséget kívánunk. Nagyon reméljük, hogy augusztus végi

barangolásaink során magyarországi barátaink is megismerhetik a szilágysomlyói örménymagyarok lelkes, tevékeny csapatát!
Addig is szívből köszönti Önöket

B. Kovács Júlia

******

Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos közreműködésével a nagyváradi Kiss Stúdió előadássorozatot tart a magyar szórvány központokban, *Madách Imre: Az ember tragédiája* színművének kamara változatával.
Bemutató: Július 5.-én Margitta (Szilágyság), a református templomban,
Július 8.-án Nagyváradon, a református világtalálkozó váradi találkozója alkalmából a református püspöki templomban, vagy az épülő új református templomban.

******

Rubens rejtélyek

Bolyong a hír, hogy netán két "Szamosújvári Rubens" kép létezne. Mióta karácsonyi ajándékképpen hazatért a híres oltárkép, s a néhai örmény metropolis főtemplomának ismét látható dísze, az eseményekről szóló beszámolók nyomán támadt a megtévesztő bizonytalanság. Mert más reprodukciót közölt róla a szamosújvári Arménia, és mást a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek. Ráadásul mindkettő eseményközelből, januári számaiban tette közzé a képes beszámolót. Az Arménia reprodukciója díszes keretében ábrázolja a méreteiben monumentális (292 x 200 cm-es) művet, s ez a kép azonos az eredeti alkotásról az 1940-es években készült képeslap-ábrázolással (Fotófilm, Kolozsvár, é.n.). Kompozíciós megoldásában hasonló, de számos részletében, alakjai elhelyezkedésében szemmel láthatóan más az a kép, amit a budapesti folyóirat közölt.
Nem is csoda, hogy sokaknak feltűnt a különbség, s értetlenül álltak a "két Rubens" előtt.
Segítség, Rubens! - De melyik? - kérdezi az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek. A lap a februári számban a szemléletesség kedvéért egymás mellett reprodukálja a két ábrázolást, bogozgatva a titkot. Abból indul ki - olvassuk a képek alatti szövegben, hogy Szongott Kristóf, akinek 1901-ben megjelent könyvéből reprodukálták a festményt " jó képet közölt", nem tévedhetett. De azt sem feltételezik, hogy a helyiek, a szamosújváriak, akik viszont a hazatért eredeti művet is láthatták, ne ismernék, "milyen is az a kép".
Nos, a titok egyáltalán nem megfejthetetlen.
Az egész talányos ügy onnan ered, hogy száz éve, Szongott idejében még problémás vállalkozásnak számított egy ekkora festményről nyomdai sokszorosításra alkalmas fényképet készíteni, Dr. Temesváry János klasszika-filológus tanár, aki először írt átfogó tanulmányt a szamosújvári oltárképről, elkeseredve írja: "Minthogy a fényképészek Rubens-képünkkel hasztalan kísérleteztek, s annak hű felvételét mind ez ideig adniok nem sikerült (...) ez értekezést képmelléklet nélkül kellett kénytelen-kelletlen közreadnom." (*A szamosújvári Rubens - kép*. In: A szamosújvári m. kir. állami főgimnázium 6. évi Értesítője az 1899/1900. tanévről.) Temesváry volt az első alapos kutatója a rubensi eredet kérdésének, a tanulmányban kimutatta, hogy a flamand mesternek még hét festménye ábrázolja a Levétel a keresztről passió jelenetét.
Nyugat-európai, köztük belgiumi tanulmányútján nagyobbrészt látta is ezeket a műveket, köztük a "Szamosújvári Rubenshez" legközelebb álló antwerpeni oltárképet. Megjegyzi azonban, hogy annak reprodukcióját nem mellékelné a tanulmányhoz, mert "az olvasóra csak zavarólag hatna".
Ebből kitűnik, hogy ez a reprodukció rendelkezésre állott, s az ténylegesen az antwerpeni

katedrális oltárképének jó minőségű fametszetes ábrázolása volt. (Ha erről valakinek legkisebb kétsége támadna, lapozza föl a Magyar Művészeti Lexikon IV. kötetét (Bp.,1968), melyben a 183. oldalon az antwerpeni oltárkép fényképes reprodukcióját láthatja.)
Szongott Kristóf (Temesváry János tanártársa a szamosújvári főgimnáziumban) tudott erről a képről. De nemcsak tudott, hanem föl is használta. Előbb Szamosújvár, a magyar-örmény metropolis írásban és képekben című könyvében 1893-ban, majd e kiadványnak nevezetes várostörténeti monográfiájában (Szamosújvár szab. kir. város monográfiája. 3. köt) beillesztett változatában, 1901-ben. Mindkét kiadvány Todorán Endre Auróra című helyi könyvnyomdájában jelent meg.
Honnan került az antwerpeni kép fametszetes reprodukciója Szamosújvárra? Temesváry hozta volna belgiumi útjáról, vagy Rubens-albumban találtak rá, esetleg Todorán Endre nyomdája szerezte meg valahonnan? Csak találgatni lehet.
Szongott nem mélyedt bele a kép történetébe, sem elemzésébe. Csak megszerzésének egyik adomásított változatát közli.
A szövegét kísérő fametszetes képnek csupán hangulati-illusztratív szerep jutott. (Szongott vagy Todorán ötletére, az már kideríthetetlen.)
És most jól figyeljünk: Szongott könyvében a reprodukció alatt nem az áll, hogy a szamosújvári oltárképet ábrázolja, hanem egyszerűen csak: Rubens remekműve.
Aki ezt a kiadói, nyomdai ravaszságot nem veszi észre (az eredeti festményt nem ismerve, hogyan is tehetné), optikai "kettőslátása" máris a legnagyobb zavarba hozza.
Nincs két "Szamosújvári Rubens" tehát, csak két rokonfelfogású festményről készült kép reprodukció.
Bárcsak a hazakerült oltárkép rubensi eredetét is ilyen egyszerűen bizonyítani lehetne.

Murádin Jenő művészettörténész
(Kolozsvár)

(A történelem ismétli önmagát... az EÖGYKE-füzetek mindenáron szerette volna - valóban, az eredeti kép ismerete nélkül, hiszen nem volt módunkban azon nyomban "elugrani" Szamosújvárra - közölni a festményt. S hirtelen hírre hirtelen reakció: honnan keríthettünk volna reprót, ha nem a kéznél lévő, technikailag jó minőségű nyomatot biztosító Szongott-könyvből?
Köszönjük a művészettörténész szakszerű, megnyugtató magyarázatát

- a szerk.

******

Emlékhangverseny

Május 15-én a Budaőrsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat a Városháza nagytermében ismét verses-zenés műsorral emlékezett az örmény genocídiumra.
Az emlékhangversenyre nem csupán a főként Budaörsön és környékén élő, örmény gyökerű családok jöttek el, hanem többen olyanok is, akik talán már ismerik, de főként szeretik az örmény kultúrát, ezen belül a fergeteges, nem ritkán szenvedélyes, izgalmas zenét és a tartalmas, kiválóan, feszesen megkomponált és sokszor szívet-lelket melengető esszéket, verseket.
Nem véletlen, hiszen *Fancsali János*, a helyi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke megnyitó beszédében is utalt a magyar-örmény kapcsolatban arra, hogy népeink több szempontból hasonlítanak egymásra, s ez olyan meghatározó formajegyekben mutatkozik meg, mint például a tehetség, családközpontúság, tradíciókhoz való ragaszkodás, a felfokozottabb, tüzes mentalitás és - való igaz - időnkénti túlzott borúlátásunk.
"Mivel ma kétszer annyian élnek örmények szerte a világban, mint az anyaországban, ezért

fontos az egymáshoz közeledés, a folyamatos kapcsolattartás és "jelenlét", valamint az örmény kultúra szüntelen ápolása, ami valójában a gyökerek továbbélésének és jövőbeni fejlődésének is alapja.
S habár a több évszázados távollét, a messzeség határt szab az anyaországgal való közvetlen kapcsolattartásnak, kötelességünk minden hozzánk tartozó, kultúránkat féltő, szerető s azzal azonosulni tudó embert egy kissé "felrázni, megérinteni" és lehetőség szerint bevonni ebbe a mi nagy közösségünkbe - hangsúlyozta az elnök. A megemlékezés szintén ezt szolgálta, bízván, hogy a folyamatos jelenlét megszilárdítja és tovább erősíti a már meglévő alapokat.
Mindezt méltóan fejezte ki az emlékműsor.
Várady Mária színművésznő szép orgánumával, kiváló tolmácsolásában hangzottak el szebbnél-szebb versek: sok más között Mihályffy Imre Az Ararát, Avedik Iszahakhjan Ani, Szaghatel Harutunjan Önarckép, Szilva Kaputikjan Örmény szemek és Merza Gyula Magyar-örmény hazafiság c. költeménye, melyek egy-egy elemében valóban sok rokonvonást véltünk felfedezni.
A zenei repertoár jórészt a világ kétségkívül legismertebb és talán legvirtuózabb örmény zeneszerzőjének, Hacsaturjannak műveiből állt - rendkívül változatos, gazdagon felépített, igazi élményt nyújtott a közönségnek.
Annak a műsorfelépítésnek köszönhető ez, amelynek során a különböző korosztályú zenészek előadásában a rendezők különféle zenei típusokat mutattak be s ez nagyon is színessé, családiassá varázsolta az egész előadást. Így szinte közvetlen-közelről érezhető volt a nemzedékek folytonossága, a hagyományok átörökítésének ez - a zenei- módja.
Bizonyára sokaknak maradandó emlék az apró, csupán hét esztendős Kachichian Lucianne Amiről a gyermekek álmodnak c. kedves zongorajátéka csakúgy, mint Fancsali Emese és testvére Bence, valamint az édesapa, egyben tanár - Fancsali G. János családi zongora-triójának előadása.
Ezután részleteket hallhattunk Hacsaturján zeneművéből, a Trióból a Terpai házaspár és Fancsali János előadásában (Nikolett hegedűn, Miklós pedig klarinéton játszott).
Végül a Vivaldi Művészeti Iskola nagysikerű fúvószenekarát hallhattuk, amely Kaszás Sándor vezetésével energikus, hangulatos összeállítással zárta az örmény emlékestet.
Az örmény származású Viski János Verbunkos, Müller Kossuth- és Jászkun indulóinak taktusai után befejezésül Hacsaturjántól A rózsaszínű ruhás lányok tánca elevenedett meg - bátran mondhatom, mindannyiunknak - hiszen egyetlen fej, láb nem maradt mozdulatlan a magukkal ragadó ütemek hallatán.
A zenekar már csak azért is különleges élményt nyújtott, mert benne tanár, kis-és nagydiák "együtt fújta" s ezért ez a zenekar valóban egy örökké együvé tartózó Nagy Családot juttat majd eszünkben.
A műsor után, hagyományosan immár, az Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke a páratlan örmény konyha remekműveivel is megörvendeztette a vendégeket.
Az állófogadáson aztán az elnök egyenként is köszöntötte az egybegyűlteket, akik a házi készítésű gasztronómiai csodákat ugyanannyira élvezték, akár az emlékműsort. Így zárult az örmény genocídiumra emlékező est, amelyet jó ideig megőrzünk emlékezetünkben,
Köszönjük a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak és minden segítő kéznek, résztvevőnek.

Molnár Andrea

******

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a **Jerinkás** család valamelyik ágáról! Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunyad (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük:

Zsebők Csaba és családja, telefon: 214-1109

******

ISMÉT MEGYÜNK!

„OTTHONRÓL - HAZA"

MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN

(SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve

2000. augusztus 25-31

ÚTVONAL: Budapest-Szolnok-Ártánd-Nagyvárad-Magyargyerőmonostor-Tordaszentlászló-Zsibó-Zilah-Érmindszent-Szilágysomlyó-Torda-Medgyes-Segesvár-Bögöz-Székelyudvarhely-Zetelaka-Zeteváralja-Csíkszereda-Csíkszépvíz-Gyimesek-Farkaslaka-Korond-Szászrégen-Pusztakamarás-Czege-Szamosújvár-Válaszút-Kolozsvár-Tordaszentlászló-Aranyos völgye-Belényes-Nagyvárad-Ártánd-Szolnok-Budapest.

Időtartam: 7 nap (2000. augusztus 25-31.)
Autóbuszos útvonalhossz: Budapestről-Budapestig kb. 2250 km
Utasbiztosítás: Winterhur Rt.
Ellátás: Félpanziós (reggeli és estebéd)
Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa
Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.
Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra

FŐBB ESEMÉNYEK:

• Találkozó a székelyföldi és a szilágysági örményekkel
• Érmindszenten a szülőházban emlékezünk Ady Endrére
• Felmegyünk a székelyek szent hegyére, a Madarasi Hargitára és a Nagy-Biharban a Rozsda Szakadékhoz
• Fenyvesek övezte utakon átkelünk a Hargitán, a Csíki havasokon és a Bihar hegységen
• Almásgalgón bejárjuk a Sárkányok kertjét
• Városnézés Zilahon és Szilágysomlyón; Megtekintjük a szamosújvári és a bőgőzi templomokat, valamint a gyimesfelsőloki Sziklára Épített Házat
• Kastélylátogatás Zsibón
• Betekintünk az élő erdélyi népi mesterségek műhelyeibe (szőnyegszövés, székely kapu faragás, bútorfestés, korongozás, varrottas készítés, vízimolnárkodás) Zetelakán és Korondon
• Pisztrángos piknik a Hargitán
• Kalotaszegi és székely családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát
• Pódiumelőadás Varga Vilmossal és Kiss Török Ildikóval

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról
Határátkelő: Ártánd
Látnivalók: Nagyvárad (pódium-előadás - fakultatív program),
Magyargyerőmonostor (Árpádkori kalotaszegi templom)
Estebéd: az 1. 2. és 6. napon Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében
Szállás: az 1. 2. és 6. napon Tordaszentlászlón kalotaszegi vendéglátóknál (2 - 3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2. 3. és 7. napon a háziaknál
Látnivalók: Almásgalgó (Sárkányok kertje - homokkőalakzatok -1.5 órás gyalogtúra), Zsibó (Wesselényi kastély), Zilah (Wesselényi-szobor, kollégium, templomok), Érmindszent (Ady szülőháza, koszorúzás) Szilágysomlyó (Báthory vár, templomok, találkozó a szilágysági örményekkel 16-18 óra között)

3. nap Látnivalók: Tordai sóbánya (zenei audició), Medgyes, Segesvár, Székelykeresztúr, Bögöz (freskós templom), Székelyudvarhely
Estebéd: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, a vendéglátó székely családoknál
Szállás: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)

4. nap Látnivalók: Csíkszereda (könyv és gomolya vásárlás), Szellő tető, Gyimesbükk (ezeréves határ), Gyimesfelsőlok (Sziklára Épített Ház), Csíkszépvíz (találkozás a székelyföldi örményekkel 17-18 óra között)

5. nap Reggeli: a 4. 5. és 6. napon a szállásadóknál
Látnivalók: Madarasi Hargita (2 órás gyalogtúra a Hargita 1801 m magas főcsúcsára, pisztrángos piknik - fakultatív program), népi mesterségek bemutatója, tájmúzeum, székely néptáncest - fakultatív program, tábortűz

6. nap Látnivalók: Korond (népi kerámia, kirakóvásár), Szováta, Szászrégen, Pusztakamarás (Sütő András szülőháza), Czege, Szamosújvár (Rubens kép az örmény székesegyházban), Válaszút (Wass Albert szülőfalva, Kallós Zoltán tájmúzeum)

7. nap Látnivalók; Aranyos völgye, Nagy-Bihar hágó, Rozsda szakadék (1.5 órás gyalogtúra), Belényes, Nagyvárad
Határátkelő: Ártánd
Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 200 DEM/fő + 12.000 Ft/fő az autóbusz költsége.
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépőjegyek árát (beleértve a Madarasi Hargita terepjárós megközelítésének díját, és a buszköltséget), kivéve a fakultatív programokat.
J**elentkezés** az autóbuszköltség befizetésével (12.000 Ft/fő) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél. A 200 DM részvételi díjat 2000. július 31-ig kell befizetni ugyanott.
További információ és jelentkezés:
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén
Fogadóidő személyesen: minden szerdán 16 -18 óra között
1015. Budapest, Donáti utca 7/a. Telefon: 201-1011. Fax 201-2401

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 41. szám

2000 július

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

******

Július
Könyörgés az örmény liturgiából

Itt a nyár közepe, jövő évi kenyerünkért munkálkodnak a földeken. Nemsokára lesz új búza s abból új kenyér, de nemcsak a mindennapi, hanem a szent áldozathoz való is. Méltó, hogy megemlékezzünk legfontosabb istentiszteletünkről:

"Hogy békében tölthessük el a szent áldozat idejét és a mai napot, kérjük az Úrtól! -- Add meg, Uram!"

Ha részt vettünk a liturgián, főként vasárnap és ünnepnap, hasson az ki egész napunkra. S ha az Úr megadta a békét, s általa az összeszedettséget, adjunk Neki hálát érte.

Dr. Sasvári László

******

Elsőáldozás Gyergyószentmiklóson

2000. május 7-én felejthetetlen napra virradt a gyergyószentmiklósi örmény közösség.
Amíg a múlt évben, hosszú évtizedek után négy, az idén már hét elsőáldozó vette magához az Úr szent testét.
Az Oltáregylet tagjai a plébánián öltöztették fehér karingbe az elsőáldozókat. A vörösköpenyes tanácsos *Zárug Aladár* úr vezetésével, és *Hajdó István* főesperes kíséretével vonultak be ünnepélyesen a gyermekek a templomba, amely virággal szépen fel volt díszítve.
A bevonuló gyermekek kezében égő gyertya és fehér virág. A templomban *Pál Sándor* plébános úr fogadta őket.
Hajdó István főesperes úr beszéde után következett Pál Sándor plébános úr, aki felhívta a figyelmét az első áldozóknak, hogy mindig legyenek hűek templomunkhoz, vallásunkhoz. Hangsúlyozta, hogy soha ne szégyelljék örmény mivoltukat.
Sőt, büszkék lehetnek rá, hisz a magyarörmények mindig hívek voltak ahhoz a hazához, amely befogadta őket az őshazából való elmenekülés után. Mise közben csodálatosan énekelt a *Fejér Ilona* vezette gyermekkórus egyházi énekeket, váltakozva az örmény kórussal.

E felemelő szentmise után a kis elsőáldozók a plébánián fogyasztották el azt a pompás reggelit, amelyet az örmény Oltáregylet tagjai készítettek elő a számukra, nagy gonddal.
Az ünnepélyen résztvevők örömteli lélekkel üdvözölték és fényképezték a kis csapatot.
Abban a reményben, hogy nemcsak ezeknek a gyermekeknek marad örökké emlékezetes e nap, hanem talán évről évre mind több elsőáldozója lesz ennek az örmény közösségnek.

Zakariás Éva
Gyergyószentmiklós
2000. június 7.

******

Muradin Jenő

Munkácsy emlékezete halálának 100. évfordulóján

(elhangzott a Fővárosi Örmény Klub június 15-i találkozóján)

Száz esztendeje, hogy egy elmekórház élőhalottjai között végzetszerűen megvált egyetlen szenvedélyétől, a festészettől. Még ha úgy tűnik is, hogy *Munkácsy Mihály* művészete kényelmesen beírható a 19. század nagy történelmi korszaktárai közé - pályája a kiegyezéstől a millenniumig tart -, hagyatékának értékelése ma sem letudott feladat.
Munkácsy megítélése próbaköve a magyar művészettörténetnek. Tendenciák és irányt szabó ideológiák mutathatók ki abból, hogyan közeledtek hozzá az elmúlt száz év során. A mérhetetlen csodálatot csakhamar az elutasítás váltotta föl. A nemzet őszinte gyásza kísérte utolsó útjára, hogy nem sokkal azután *Fülep Lajos* leírja róla kegyetlenül visszhangzó sorait: "Festő ekkora tehetséggel, ilyen ifjan sohasem idegenedett el messzebb korának fejlődő irányától, nem került vele elhárítóbban ellentétbe, nem szegődött határozottabban a múlt és öregség mellé nálánál."
A dogmatista művészetpolitika századunk derekán úgy állította ismét az élre, hogy többet ártott neki minden bírálójánál. Végletes ítéletektől megszabadulva foglalhatja el megfelelő helyét Munkácsy a magyar és európai művészetben. Mi volt nyugtalanító Munkácsy festészetében? Az a feloldhatatlannak tűnő kettősség, mely impozáns művészi hagyatékát jellemzi. Aki festményeit látja - akár kisebb műveit -, csak megilletődést érez e zseniális művész alkotói tökéletessége előtt. Hibátlan kompozíció, a téma lendületes fölvetítése, lélekbe látó portrék, mélyen zengő, feledhetetlen színek. Éppen a kisebb képek, a friss vázlatok, tájak, csendéletek mutatják, milyen festői összhangzatokat tudott vásznaira varázsolni.
Csakhogy Munkácsy ezeket legfennebb ujjgyakorlatoknak tekintette, kikapcsolódásnak a nagy művek megalkotása közti szünetekben. Méreteiben is imponáló, monumentális alkotásainak rendelt alá mindent. Ezek a nagy kompozíciók azonban - melyek hasonlóképp zsenialitását tükrözik - , olyan korban készültek, amikor Párizsban az impresszionizmus, majd a posztimpresszionizmus harsonái zengtek.
Munkácsy akkor festi első nagy műveit, a *Siralomházat* és *Tépéscssinálókat,* amikor Claude Monet *A felkelő nap impresszióját* vagy Szinyei *a Majálist.*
Ha innen nézünk vissza, Munkácsy a múlt festője. Krisztus-kompozícióit, történelmi műveit, elbeszélő témáit, bármilyen értékűek is önmagukban, semmiképp sem lehet elhelyezni a Monet, Renoir, Sisley, Pissarro, Van Gogh nevével fémjelzett látványfestészetben. Pedig Munkácsy Párizsban élt. Szemtanúja volt a történteknek, átélője a korszellem változásainak. Lehetetlen, hogy ne látta volna mindazt, ami kora festészetében történik. Ez az ár ellen haladó művész talán abból kaphatott bíztatást, hogy művei változatlanul vásárlókra leltek, dúsgazdag gyűjtők egymásra licitáltak festményeiért, párizsi palotája a társadalmi élet központja lett, a kritikusok a műterméből írtak készülő képeiről.
Járhatatlan az az út, amely Munkácsy tájképeiből és csendéleteiből próbálná megrajzolni "korszerűsített" pályaképét. Kétségtelen, hogy számos olyan, kisebb méretű képe van,

amelyekben megközelítette korának eszményeit. Ha parkrészleteit, fasorral szegélyezett sétányokat ábrázoló műveit, vagy *Poros* út és *Legelésző csorda* című színvarázslatait nézzük, ezek barbizoni festők vagy impresszionista mesterek oeuvre-jében is előkelő helyet kapnának. Ám ezek csak intuíciók, alkotói nagyságának külön hangsúlyai.
A világ nem ezekről ismeri Munkácsyt. Neve, egyénisége, alkotói öröksége monumentális műveihez fűződik. Művészetének realizmusa sem éppen az, amiről annyit írtak a szocreál ideológusai.
Meddő próbálkozás volt, hogy az ő festészetét mutassák föl, mint olyan utat, melyet úgymond a "célt tévesztett modern művészetnek" követnie kellett volna.
Az életképfestés sokkal közelebb állott Munkácsy képalkotásához, mint az a társadalombírálat, melyet műveibe túlságosan is belemagyaráztak.
Utolsó festményeinek egyike, az 1895-ben készült *Sztrájk* is - mint a kutatás kimutatta - egy francia színdarab magyarosított változatának ihletésére készült.
Nem tudjuk, mennyit érzett meg a festő azokból a távolról érkező égzengésekből, melyek a történelmi változásokat vetítették elő. *Honfoglalása* millenáris rendelésre készült. Az ezredéves ünnepségek előestéjén betegségéről érkeztek hírek a magyar fővárosba. Cáfolatok és bizonyosságok. Azután semmi.
A festő az endenichi klinika betegágyán Krisztussal beszélgetett.

Muradin Jenő

******

Egyházügyben

már jónéhányszor írtunk, vitatkoztunk, s közöltünk dokumentumokat. Csupán emlékeztetőül: Mi van az Orlay utcában? (1999 június), "...scripta manent" és Oldások és kötések (1999 július), Válasz, Nyilatkozat (1999 augusztus), Miatyánk, aki a cégünkben vagy (2000 február), Ügyek, vádak, erkölcsök (2000 március), Paskai László bíboros levele, Issekutz Sarolta magyarázata és felhívása: "Ne küldjék vissza a P. Vahan Hovamigian C.M.V. által aláírt, 2000. március 4-én keltezett nyilatkozatot", Aján Gergely levele (2000 április).
Az ügy teljes dokumentációja - kérdésekkel terhesen - a bécsi mechitarista főapát úrhoz is eljutott.
Dr. Issekutz Sarolta az újonnan alakult Magyarországi Örmény Egyháznak az Orlay-utcai székhelyű bejegyeztetésével, a helyfoglalással, valamint a M.Ö.E. jogaival kapcsolatosan tett fel levélben kérdéseket a Főapát úrnak.
Ezúttal tehát örömmel és tisztelettel *Kodjanian* atya válaszlevelét közölhetjük:

Mechitarista Kongregáció
Bécs

Erdélyi Örmény Gyökerek Kult. E.
Budapest 2000.05.02.

Mélyen tisztelt Dr. Issekutz Sarolta asszony!

Köszönöm levelét és a benne foglalt, további információkat.
Nem vagyunk közömbösek budapesti egyházunk problémáival szemben, ám számos más, Triesztben, Plovdivban, Beirutban, Los Angelesben fellépő problémánkkal együtt nem tudjuk egyidejűleg megoldani. A budapesti probléma igen nehéz, mivel nincs ott saját lelkészünk, aki folyamatosan jelen lenne és foglalkozna a kérdések megoldásával; valamint nem létezik az Örmény Katolikus Egyházközség híveinek hiteles listája, amely lehetővé tenné megfelelő időben egyháztanácsi választás lefolytatását, stb.

A problémát megoldani kívánjuk, lévén ez saját érdekünk is. Baráti üdvözlettel

P. Paulus Kodjanian
CMV Főapát

******

A Siófoki

Örmény Kisebbségi Önkormányzat a "nagy önkormányzat", azaz Siófok város Önkormányzata hathatós segítségével ismét vendégül látott harminc erdélyi gyermeket, és persze, kísérőiket. A város Képviselőtestülete éves költségvetésében biztosította a nyaraltatást. Húsz gyermeket Gyergyószentmiklós környékéről három főből álló testület választott ki, Szamosújvár esetében a kiválasztást az Örmény Katolikus Plébánia vezetője és az Egyháztanács végezte. Az erdélyi csoportért (biztonságukért, az autóbusz műszaki állapotáért, stb.) *Buslig Gyula* úr volt felelős, a program előkészítése, lebonyolítása és pénzügyi "vezénylése" pedig *Aján Gerőnek*, a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökének dolga volt.
Aki azt hinné, hogy könnyed foglalatosság az efféle szervezés, gondolja végig, mennyi előkészíteni- s lebonyolítanivaló akad 30 gyermek és (a sofőrökkel együtt) 10 felnőtt vendéglátásakor.

Június 16-án érkezett a csoport Siófokra, másnap *dr. Balázs Árpád* polgármester is megtisztelte látogatásával a tábort. Vasárnap misén vettek részt s este felmásztak a helyi Víztoronyba a panoráma kedvéért, hogy hétfőn már Füredre s Tihanyba hajózzanak.
Kedden Budapest: Parlament, majd ebéd után a Budai Vár...
A szerdai "pihenőnap" azt jelentette, hogy strandolás után Balaton- és helytörténeti előadást hallhattak a csoport tagjai.
De például pénteken már ismét a fővárosban jártak, ezúttal a budapesti Állatkertben, hogy aztán két lazább, pihenéssel, strandolással töltött nap - hiszen nyaralásról volt szó! - után hétfőn reggel nekivágjanak a hazaútnak.

A gazdag programot nemcsak megtervezni kell, hanem megszervezni s lebonyolítani: tudni, ki, mikor, hol biztosítja a reggelit. Mikor "áll ki" a busz, hánykor fogadják a csoportot ebben, vagy abban az intézményben...
És tudjuk: mindezt még ki is kell fizetni. Valamint nemcsak egyszerűen autóbusz kell, (méghozzá igenis biztonságos autóbusz, hiszen egy egész, népes csoportról, főként pedig gyermekekről van szó!) de a sokszáz kilométeres úthoz üzemanyag is, ami pedig (éppen Magyarországon) tetemes összegbe kerül...
Mindezt biztosította az elején említett két (a "nagy" és a "kicsi") testület Siófokról, szervezte s lebonyolította - néhány más személy áldozatos részvételével - id. Aján Gerő, kisebbségi önkormányzati elnök.
Járhattak hát az erdélyi s örménymagyar gyermekek a siófoki strandon éppúgy, mint az Országházban. Pihenhettek is, strandolhattak is, de megnézhették Budavárát is, amely a magyarság számára hétszáz év óta egy kissé a "nemzeti szent földet" jelenti.
Az egész eseménysorozatról a szerkesztőnek egy idézet jut eszébe:
"Az én édesapám az emberek apja
s én az embereknek testvére vagyok."

(Kosztolányi Dezső: Tanár az én apám)

******

A csíkszépvizi Száva család találkozójára

(Elhangzott Csikszépvizen, június 11-én)

Kedves Testvéreim!
Be kell vallanom, hogy soha életemben nem volt ilyen jellegű felkérésem, még soha nem beszéltem családi összejövetelen. Ezért érthető, hogy bár *Száva Tibor* barátomért és családjáért bármilyen áldozatra kész lennék, mégsem mondtam azonnal igent a felkérésre. Természetesen ebbe belejátszott az is, hogy aktív lelkipásztorként meg kellett oldanom a legnehezebbet, éspedig azt, hogy a rámbízott híveknek valaki ma bemutassa a legszentebb áldozatot. A Gondviselés jóvoltából végül is minden sikerült és így itt lehetek, Önök között.

Nem tudom, valaki Önök közül föltette-e a kérdést, amely így hangzik: mire való egy ilyen találkozó? Mielőtt a kérdésre igazán válaszolnék, Dosztojevszkij egyik mondatát idézem, aki szerint, "Ha minden ésszerű lenne a földön, akkor nem is történne semmi." Valójában a kérdésfeltevés sem jó, hiszen a csíkdánfalvi születésű *Albert József* bácsi sem tette föl a kérdést, hanem híven ragaszkodott ahhoz, hogy a család egy évben legalább egyszer találkozzon Felcsíkon, augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén. Pedig akkor már a fél világ volt a család otthona.
Mi is az otthon?
Az otthon az, ahonnan elindul az ember. (T.S. Eliot) De az is otthon, ahová örömmel térünk vissza, mert szeretjük. S aki szereti a földnek egy parányi darabkáját, az az egész földet képes lesz szeretni.
Én úgy gondolom, hogy a Száva-család számára mégis csak Csíkszépvíz a földnek az a parányi darabkája, amelyen át tudják szeretni az egész földet. Itt találtak otthont az ősök. S mert egy földet a teremtő tesz szülőföldd é, az itt porladó ősök halálukkal megadták e rangot az otthont nyújtó idegen földnek. Itt olvadtak visszafordulhatatlanul a magyar nemzetbe, immáron több mint kétszáz éve, úgy, hogy gazdagítottak és maguk sem szegényedtek el. Oda kell figyelnünk erre a momentumra, hiszen a fordítottjával naprakészen találkozunk és keserű áldomását szürcsölgetjük, ha nem éppen vedeljük.
Ahogy újra és újra átböngésztem Tibor barátom családi krónikáját, egyre inkább egy nagyon sokszínű család ismerőse lettem. Van Önök között zenész és földműves, ügyvéd és vállalkozó, professzor és nyomdász, fogász és kereskedő, mérnök és munkás, és ezzel a sor még nincs lezárva. Van, akinek angol, német vagy éppen magyar az anyanyelve. Ez a sokszínűség sugallja azt a csöppet sem mesterkélt kérdést, hogy egy nyelvet beszélnek-e a Szávák, vagy beszélnek-e egy közös nyelvet a csak magyarul beszélők is.

Pünkösd ünnepe van. Mai első olvasmányunk híradása szerint egy soknyelvű közösség minden egyes tagja saját anyanyelvén hallhatta Isten Igéjét. A pünkösdi csoda valójában a bábeli zűrzavar fordítottja. Ami Bábelnél elromlott, az Pünkösdön jóvá tétetett. Hogy akkor és ott miben állott a pünkösdi csoda, az, úgy gondolom, a bibliakutatók szakmai gondja. Ám, ha itt és most a Száva család "egy nyelvet beszél", egyet gondol és akar, pedig a szó jelképes értelmében "az ég alatt élő minden nemzetből" sereglett össze, az akkor a Szentlélek ajándéka. Pünkösd a javából, hiszen a szeretet az a világnyelv, amelyet azok is értenek, akik nem beszélik. És szeretet nélkül nincs a világnak az a nyelve, amelyen érdemben megszólíthatjuk egymást.
Ugyanakkor a pünkösdkor számunkra elküldött Szentlelket a Biblia ajándékozónak is nevezi. A következő hét ajándékot tulajdonítjuk neki: a bölcsesség, az értelem, a tanács, az erősség, a tudomány, a jámborság és az istenfélelem. Ezek mindenike külön-külön és együttesen, minden hívő ember számára fölkínált lelki-szellemi tőke. Kamatoztatásuk elkötelezettségünk függvénye. Csupán egy dolgot nem tehetünk velük: önző módon csak a magunk javára

használni nincs jogunk. A Lélek ajándékát ki-ki azért kapja, hogy használjon vele, írja Pál apostol az első korintusi levélben (12,7).
Bessenyei György írta hajdanán: "Egy hazát sokféleképpen lehet és kell szolgálni, mert annak sok mesterségre van szüksége." Megkövetem Bessenyeit, és a haza fogalmát a néppel helyettesítem be. Ez már számomra is, és gondolom, sokak számára mást sugalló fogalom. Népben többen tudunk gondolkodni, mint hazában.

És vajon ki a felelős azért, hogy ha mégis hazáról kell beszélni, akkor sokunk csak a Kárpátok innenső oldalát érti alatta. No meg, természetesen, a választott új hazát, hogy aztán Mikessel vallják: "Úgy szerettem Rodostót, hogy nem tudom feledni Zágont", mert akárhol is élnek: mégiscsak jelképesen ugyan, de "Zágon fele mutat, egy halovány csillag... " Szóval attól függetlenül, hogy miként közelítjük meg a fogalmakat, egy ember érettségének a fokmérője az, amiként éli a hívatását, ahogyan szolgálatnak fogja föl képességeit, adottságait. Lehet, hogy igyekezetét, áldozatát soha nem fogják díjazni, talán oda se figyelnek rá, de őt ez nem kedvetleníti el, mert tisztában van azzal, hogy a legnagyobb ember az, akit a lelkiismeret nyugalommal fizet meg. S ez annál is inkább igaz, mert a történelem magával hozza tanulságait. És sajnos, korunk nagyon eredményes volt a kiválók elriasztásában s a jelentéktelenek fölfuttatásában.

A tényt, hogy a Száva családnak sikerült annyi "nagy" embert a porondra állítania, úgy gondolom, olcsó szellemesség volna pusztán a névvel magyarázni. Bár a régiek úgy mondták: "omen est nomen", én mégis vallom, hogy többről van itt szó, mint az 1771-től használt Száva név "harcos"-nak fordított jelentéséről.
Szent meggyőződésem, hogy a család tagjai nem "csak tudatukban őrizték meg az elmúlt századok családi emlékeit", még azt sem tudom egy az egyben elfogadni, hogy az akkori örmény lakosságnak a temető kivételével már kevés nyoma maradt volna. A jól felkészült tudós elmék, a minden vonalon helytálló egyéniségek egy családon belüli ilyen tömény, szinte dömping-szerű jelenlétéhez biztosan köze van az ősi gyökereknek. Egyébként ez a találkozó sem más, még be nem vallottan is, mint gyökérkeresés. Gyökérkeresés egymás arcában, egymás tudatában, az emlékek tarsolyában, az álmok, tervek, gondok, kudarcok és örömök zuhatagában. Az, mert amikor emlékezünk, akkor mindig hazautazunk. Haza, oda, ahol elődeink, őseink jártak térdig sárban, derékig gondban, de fejtetőig hitben és követendő példaként díszmagyarban.
Micsoda örökség!
Őrizzék alázatban is rátarti öntudattal, hisz köztudott, hogy van olyan, önmagát nagynak tartó nép, amely múltja tekintetében nem rendelkezik annyi megcáfolhatatlan tárgyi bizonyítékkal és emlékkel, mint Önök, a Száva család. Ez az emléktár, túl egyetemes és magyar vonatkozásain egyenként és közösen, tehát kétszeresen az Önöké. És túl azon, hogy az egész világ az otthonuk, ezeknek a szívük közepében a helye, mint rendező főelvnek.
S hol a szent emlékek rangsorolnak, hol az ősök így vagy úgy, de szóhoz jutnak, hol benső igényből néznek egymás szemébe, hol testvérként fogják egymás kezét, ott még nagy dolgok léphetnek színre, valósulnak meg, mert közös kincsként hordozzák együtt a jövőt.
Igen, jövőt mondtam. A legaggasztóbb szót. Mi vár ránk? Mit rejteget? Egy irodalmi példát szeretnék idézni. Van Örkény Istvánnak egy egyperces novellája, melynek címe: *Visszatért a Földre a magyar holdrakéta.* Fantasztikus novelláról van szó, amely elmondja, hogy a holdon járt magyar kozmonautákat halászlével vendégelte meg egy holdon élő család. Mire a riporter felteszi a kérdést: *"Eszerint élnek ott emberek? Élnek, mégpedig kellemes meglepetésemre magyar emberek, akik már jól alkalmazkodtak a nagy hőmérséklet-ingadozásokhoz. Megedződtek a hideg ellen és persze hőállóak is, továbbá, levegő híjján - mert az nincs a Holdon - zacskóból vesznek lélegzetet, amelyben még a hazulról hozott levegőt tartogatják.*

Milyen megható. És azonkívül, hogy magyarok, mivel foglalkoznak? Azonkívül, hogy magyarok nem foglalkoznak semmivel, mert ez teljesen igénybe veszi az idejüket. "
Azt hiszem bármennyire prófétikus és sötét az a kép, amelyet a novella előrevetít, és bármennyire nem tetszik nekünk, mégis irányt mutat. A határokon túl élők töltsék újra azt a bizonyos zacskót itthoni levegővel, hogy soká tartson a tartalma, az itthon élők pedig, próbáljunk mindennapi dolgaink közepette is főállásban magyarok lenni. Ámen.

Oláh Dénes

******

Csiksomlyó, 2000

A mi kis csapatunk - itthonról, otthonról, Ausztriából és Németországból - közösen vágott neki a Kissomlyónak, hogy együtt legyünk a sokszázezres tömeget vonzó ünnepen. Lélekbe markoló volt a közös ima, a közös ének, a gondolkodás közös dolgainkról.
Június 11-én Csíkszépvízen találkoztak a csíkszépvizi Száva család szétszóródott, *Dr. Száva Tibor Sándor* által összeverbuvált tagjai. Öröm volt látni a templomkertben gyülekező, több országból hazaérkező Szávákat. Az *Oláh Dénes* kolozsvári plébános által celebrált ünnepi szentmisén rég látott annyi Szávát az öreg, szépen megőrzött örmény szertartású katolikus templom.
Természetesen felkerestük az ősöket, nemcsak a templomkertben, hanem az örmény temetőben is, hadd legyenek büszkék kései utódaikra, s azok eredményeire.
Régi kedves ismerőseinket, a Csíkszépvizi Csibész Alapítvány Árvaház lakóit is felkerestük szerény ajándékainkkal, megcsodálva az új épületet.
A csíkszeredai Fenyves szálló különtermében a 74 fős ünnepi sereg gazdagon terített asztalok mellett mind oklevelet és a családtörténetet vehette át dr. Száva Tibor kezéből.
Másnap Gyergyószentmiklóst látogattuk meg, és átadtuk az EÖGYKE által a templom felújítására gyűjtött 25 eFt adományunkat az egyháztanács képviselőinek.

dr. I. S.

******

AZ EKE KÖNYVBEMUTATÓJA BÉCSBEN

Az Erdélyi Magyarok Ausztriai Egyesülete meghívására 2000. június 3-án a Pazmaneumban az "*Erdély kövei*" című sorozat újabb kötetének bemutatására került sor. Ez az Erdélyi Könyv Egylet (EKE) tizedik kiadványa. A bemutató értékét az sem csökkentette, hogy ennek előtte, május 31-én a Magyarok Házában már megtartották a hagyományos, budapesti bemutatót is, amelyen a nagyszámú érdeklődő mellett jelen volt sok, határon túl élő magyar író is, akik munkájukkal hozzájárultak a könyv megjelenéséhez.
A könyv címe: *Határtalan hazában* már elárul valamit azokból a rendkívül fontos gondolatokból, amelyeket a Kárpát-medencében élő magyarság a millennium évében "ezredfordulós töprengések" címszó alatt fogalmazna meg. Ezek a töprengések, amelyekkel most az új évezred hajnalán szembe kell néznie a magyarságnak, olyan kérdéseket jelentenek számunkra, amelyek a nemzeti öntudathoz, az európai integrációhoz, a globalizációhoz, Trianonhoz, az erdélyiség mibenlétéhez kapcsolódnak.
Ilyen gondolatokkal indult a múlt-jelent idéző könyvbemutató, amelynek előadói *Veress Zoltán*, *Veressné Telegdi Magda* (Stockholm) és *Dávid Gyula* (Kolozsvár) voltak. Ők szerkesztették a millenniumi kötetet, amely 15 kiemelkedő magyar értelmiségi töprengését tartalmazza a nemzeti sorskérdések fölött. Mint régi, ausztriai EKE-munkatárs, *Tanító Attila* is társult a nagyszámú irodalompártoló közönséggel együtt a rendkívül érdekes, ünnepszámba menő előadáshoz. Mint Veress Zoltán írta az előszóban: egy világot átfogó kapcsolatrendszert

képviselnek és modellnek tekintik önmagukat arra nézve, hogy miképpen tud fennmaradni és működni egy határtalan haza.
Erre Nemeskürty István tanár úr szavai adják a legjobb választ, miszerint minden magyarra számítani kell a millennium alkalmából, a Kárpát-medencétől Ausztráliáig és persze, Svédországig. Hiszen mindaddig, amig él a világon magát magyarnak valló ember, addig létezik a határoktól független magyar nemzet.
Külön élményszámba ment Dávid Gyulát hallgatni: ő példaként a nagyvilágba került erdélyieket említi, akik szükségét érzik annak, hogy egymásba kapaszkodjanak a közömbös közeggel szemben, amely körülveszi őket. Erre az egymáshoz-tartozásra, úgy látszik, igazából csak idegenben jön rá az ember. Itt azonban hozzá is teszi nyomban, hogy ez az "erdélyiség" otthon el nem hínné önmagáról, hogy "kohéziós erő" volna, mert a közös történelmi sors ellenére még mindig hatnak azok a régió-történeti erők, amelyek miatt más a háromszéki magyar, mint a csíki, szilágysági, kalotaszegi, bánsági, stb. és másként éli meg a mostani átalakulást, másként reagál kihívásaira.
Hogyan s miként keletkezett az erdélyiség, mint sajátos magyar öntudat? Dávid Gyula szerint ezt hivatalosan először a Romániában 1918 után kibontakozó, magyar irodalmi törekvések vállalják fel tudatosan, programszerűen.
A kérdés azonban nem szűkíthető az irodalom mezejére, mert a mindennapi életben beszélhetünk az erdélyi ember "másságáról", s ez annak következménye, hogy a magyarság egyes, kisebb közösségeiben bizonyos történelmi tényezők más és más magatartásformákat generáltak az élet kihívásaira.
Erre - a másfajta viselkedésre - alapozva, a külső környezetben hamar megszületik az általánosító minősítés: "hát igen, erdélyiek!", vagy torzított változatban: "persze, az oláh doktor".
S az ilyen csoportminősítések sokszor szívósabbak, mint a közösség belső önképe - írja Dávid Gyula.
A Veress-házaspár időnként egymást felváltó gondolatai a Kós Károlyék-megfogalmazta "transzszilvanizmus" - ideológia - az egy nemzet tudatát - sugalmazták, amely még mindig él a Trianon utáni Erdélyben. Sőt, a diktatúrában leszakított részek nemzeti érzése mélyebb volt, mint azoké, akiket Kis-Magyarországon az internacionalizmus és kozmopolitizmus zászlói alá tömörítettek.

Mégis, a könyvhöz felkért Kárpát-medencei magyar szerzők már összmagyar olajat öntöttek az erdélyiek mécsesébe, érzékeltetve, hogy az erdélyi érték szerintük csak a magyarság egészén belül ragyog fel érték gyanánt, ahogyan magyarságunk is csak az emberiségen belül, annak részeként érték.

Ezzel a mécslánggal - vallja Veress Zoltán - a mai magyar sorskérdésekbe akartunk bevilágítani. És minden írás tudónak - mondta - megadtuk a lehetőséget, hogy kiegészítse és alátámassza, vagy új, más megvilágításba helyezze interjúbeli mondanivalóját azáltal, hogy mintegy "ajánlott olvasmányként" mellékel valamilyen szépirodalmi művet.
Idézték a nagy erdélyi művelődéstörténész, *Benkő Samu* kívánságát is, aki szerint a kezdődő új évezredben a "reményre" van leginkább szükség, de illúziók nélkül, hogy szembenézhessünk az igazsággal és formálni tudjuk sorsunkat a megmaradásért.

Az EMAE vezetősége jövőre is meghívta Veress Zoltánt és az EKE kuratóriumát, hogy a tizenegyedik kötet bemutatása alkalmával ismét tiszteljék meg a bécsi olvasókat jelenlétükkel, s folytatódjon az immár hagyományossá vált bécsi könyvbemutató. Isten segítse munkájukat!
Bécs, 2000. június 28.

Dr. Száva T. Sándor

******

És tudassátok...

avagy: Kézdi két szolgája - II. rész

Marad néhány fénykép, hivatalos papír és néhány magánlevél...

Az előző részben említett Steinway-zongora mellől indult hát vegyésznek *Dávid Antal Iván*, hogy íróként végezze. Háromszékről hozott, játékos észjárását élete végéig megőrizte. Mellette, az ő társaságában nem lehetett sokáig búskomornak lenni, vagy rosszízűen elsüllyedni lélekben. Nem azért, mintha tréfamester lett volna, korántsem. Ő nem viccelődött, még kevésbé bohóckodott, hanem igyekezett derűt kelteni s adni...
Pedig a siker nem sokáig dédelgette.
Novellista-publicista, újságszerkesztő. A román katonaságot Foksányban "járja ki" s természetesen ő is alig-alig várja azt, amit akkoriban Erdélyben így mondtak: "hogy ismét magyarok legyünk".
Elérkezett az is. Meg az egész háború, minden, zűrös értelmetlenségével együtt. Az összeomlás előtti hónapokban Dávid Iván haditudósító... (Jellemző, majdnem suicid viselkedés: tisztességből odaállni egy ügy mellé, amely minden józan meggondolás szerint vesztes ügy.
Csakhát az örmény származású magyar férfi úgy tudta, hazáját védi, s a hazát védeni kötelesség... Aztán megadatott: viselni az alaptalan és jogtalan következményeket, azt, hogy - képletesen szólva - a vulkán lávaömlését a közelben maradó kisemberen "verik le".)
A II. világháborús visszavonulások zavarában Dávid Iván igyekezett nyugati fogságba esni, ez sikerült is, de mivel találkozni akart feleségével, gyermekeivel, ezért mégis az utolsó, közös találkozási pontra, Budapestre jött vissza.
A határon (1945 őszét írjuk!) frissen sütött, bolsevik politikai tiszt "szűri" az utasokat. Dávid Iván a kérdésre: mi a foglalkozása, még gyanútlanul válaszolja, hogy újságíró. Azonnal félreállították. Gyanús volt - a lelki-vallási-politikai diktatúrákban mindig gyanús az, aki ír, olvas, gondolkodik. (A diktatúra nem a géppisztolynál kezdődik, hanem a szószéken és a szónoki emelvényen. Ma is. A diktatúra sohasem gonosz: csupán érvényesíteni akarja saját rész-elképzelését. Azt viszont mindenáron. Akár mások halála árán.)
Dávid Ivánnak is gyanús lett valami. A két évtizedes kisebbségi lét Romániában, a "kém-ügy" és a börtön elég muníciót adott ahhoz, hogy a következő kihallgatáskor, ott, a határon már egészen "középeurópai" választ adjon. (Tessék elgondolni: miért is olyan alapvetően sajátunk a Hasek-féle "Svejk-szindróma"? A folyvást rendet csináló, s változatosan pusztító, ideológiai hatalmak alatt élő ember mindennapi, túlélési gyakorlata ez!)
A világot védő (később: ávós) szűrőtisztnek a részletesebb kihallgatás során Dávid Iván azt mesélte, hogy "amatőr írócska volt ő, valami említésre sem méltó erdélyi kisvárosban firkált sportesemények ről a helyi lapnak"... Elhitték. (Ha nem hiszik el, talán soha nem ismerem meg az apámat.)
A kolozsvári Keleti Újság egykori napos szerkesztője, novellista (nem is akármilyen, hiszen novelláit Móricz Zsigmond közölte a Kelet Népében, azt levelezve, hogy "küldj még!" - s ha valaki, hát a *Hét krajcár* szerzője értett a novellához!), az 1945 végi Budapesten kézikocsin üvegtáblákat szállított, aztán adóhivatali dolgozó lett. És ez nem volna baj... A családot el kell tartani.
1945 végén, 1946-ban Petru Groza Román Népköztársasága valamiféle listán köröztette az ő nevét is. (Ez viszont baj...) Így aztán végleg beálltak a rettegés évei, s a korábban Iván nevű ember kizárólagosan Antallá lett, jellemző bajuszát is lenyírta. (Naivan remélte, hogy kemény, karakteres örmény arca felismerhetetlenné válik a szőrzet változásától. A félelem, a rettegés azonban beivódik mindenbe - ha a bajusz lenyírásán múlt volna, akkor... ismét azt mondhatom: nem biztos, hogy megismertem volna apámat, mert Rákosi húsdarálója elvitte volna.)

A kiterjedt rokonság és baráti kör azonban csodálatos "összeesküvéssel" kerülte az addigi "Ivánkó" megszólítást (ennek ma még élő tanúi: édesanyám, Cserhalmi Lajosné Baby néni, valamint Dávid Matild lánya, Várnainé Erzsi néni, s még néhány erdélyi, immár erősen idős ember), a család pedig megtanulta "saját jelként" a bejárati ajtónál a kétszeri, rövid csengetést. (Le kell írni, mert butácska viccé válik, ha elfeledjük, hogy valóban így volt. Az emlékezetes "csengőfrász" ideje járta. Fiatalabbak kedvéért: hajnalban csengettek, jó hosszasan, durván, ha letartóztatni, vagy kitelepítési parancsot hozni jöttek. S ha ma, 2000-ben kiderülne, hogy nincs nálam a kulcs és csengetnem kell a bejárati ajtón, hatvanhoz közeledve még mindig a két rövidet nyomnám. Svejk ugyanis élni akar. De élni nem lehet büntetlenül: s az emberi életnek emberi következményei vannak, amikkel a világi hatalmak sohasem számolnak. Az egyén azonban őrzi őket, akaratlanul is, csontvelejében, egész élete során.)

Ha valaki 1913-ban Kézdivásárhelyt születik, ez önmagában még semmire nem predesztinál. Hogy a család örmény származású...? Hogy magyaroknak tartják magukat...? Hogy büszkék olyasmikre, mint a kantai templom egyik (jobb oldalt lévő) színes üvegablaka, amelyet Dávid Antal kereskedő (az író nagyapja) fundált s máig ott olvasható a felirat? Hogy omladozik a családi kripta a kézdivásárhelyi temetőben? Hogy az egykori szülőház a Turóczi Mózes ház helyének telekszomszédja és a kisfiú iskolába menet tudta, hogy itt öntötték az ágyúkat?
Talán ez együtt mégis jelent valamit. Örökséget, terhet... a két évtizedes munkával megírt *Háromszék nem alkuszik* erről is szól.
(Ezt s efféléket érezhetett át Kelemen Albert tanár úr a kézdivásárhelyi iskolából s mindazok, akik vele együtt emlékszobát hoztak létre egy évtizede, kevéssel *a Háromszék nem alkuszik* szerzőjének halála után.)
De addig még... addig még el kellett siratnia s fájlalnia rokont, ismerőst, jóbarátot, elhurcolt s meghurcolt embereket, köztük néhány zsidó származásút, akikről mindig csak szeretettel s fájdalommal beszélt. És elviselnie a tágabb rokonság oktalan (máig tartó) mendemondáját saját "ultrajobboldaliságáról".
Pedig életében három dicséretre volt igazán büszke: arra, amit novelláiért Móricztól kapott, arra, amikor édesapja, az egészen máshová kényszerített ügyvéd a fia némely írása után kedves-gunyorosan s büszkén azt mondta neki: "Jól van, firkász úr!..." - és Gál Gábor elismerő szavaira.
Koptatta hát az 50-es és 60-as években a budapesti XIII. kerületi Tanács adóhivatalának küszöbét, aztán hazatért, hogy megkíséreljen írni a gyűlölet világában - a gyűlölet ellen. Az egykori világról és a szépség, a jó érzés örökösen kötelező világáról. Így kaptam én hét-nyolcévesen meséskönyvet tőle, kicsi lapokra írva s kötve, mintha "valódi könyv" volna. Persze, miről másról, mint arról, hogy mi történik egy kászoni kiránduláson... S mindezt öreg, mechanikus írógépen.

Az öreg Erika kopogott. Dávid Antal Iván felesége a háborús hercehurcák során ugyan aranygyűrűt cserélt ennivalóért, hogy a gyermek éhen ne haljon (az osztrák, aki tányérnyi lisztet adott az aranygyűrűért, azóta már bizonyosan halott, fia viszont - vélhetően - jó üzletember, aki "tudja", hogy a jó élet alapja a jó munka...), valamint fényképezőgépet, selyemharisnyát - egyszóval mindent eladott, elcserélt, ám az Erika írógépet nem! Cipelte szülés előtt és szülés után, mert az a gép a férje, a társa munkaeszköze. Az egyre öregedő Erika tehát kopogott esténként, a 40-es, 50-es és 60-as és 70-es években. Kocsija - mint egy régi, 59-es villamos a Farkasrétre fölfelé - haladt előre a sínen, amíg a sorváltóval az író vissza nem húzta...

A félelem s a korlátozások 1954-től enyhültek valamelyest. Dávid Antalnak (úgyis, mint adóhivatali tisztviselőnek) időről-időre sikerült elhelyeznie egy-egy rövid, úgynevezett "kishangjátékot" a Magyar Rádiónál, főként a Kincses Kalendárium című, falunak szóló

műsorba, Padisák Mihály révén és Cseres Miklós rendezésében... Székelyföldi adomákat, akkoriban a népköztársaság kulturális hatalmasai által már "szalonképesnek" minősített legenda-darabkákat. A főszerepeket többnyire Tompa Sándor és Kiss Manyi játszotta. Boldogság volt számára ez, hiszen a szöveget, a párbeszédet gyermekkora Kézdivásárhelyén tanult nyelven írta, Pufi bácsi és Manyika pedig - ugyancsak gyermekkorukból s a Székelyföldről hozott kiejtéssel - mondták, ízesen...

Közben igen sok gombócot nyelt, amikor X., vagy Y. könyvkiadói szerkesztő a beadott írást azzal dobta vissza: "maga Tamási Áron stílusát utánozza!" Hm... hogy azok az emberek a Feketeügy mentén valóban úgy beszélnek, s az egész nem Tamási "találmánya"...? Ez nem számított (ma sem igazán számít) annak, aki csak a 6-os villamos hátsó peronján használt magyar nyelvet ismeri. És ez nem politikai kurzus kérdése...

Az utolsó, adásba került hangjáték témája egy szájhagyomány, amely szerint Petőfi holttestét székely honvédek lelték meg s titokban eltemették. Az utolsó mondat körülbelül így hangzott: *"Székely földben a helye, hogy itt őrizze a szegények igazságát s a szabadságot. "* (Aztán: a koporsó szögezése, kopácsolás. Vége.)
Ez 1956 október 21-én, vasárnap este került adásba. Két napra rá, kedden este már másként "kopácsoltak" a Magyar Rádió székháza környékén. "A szabadságot emlegetted, fiam!" - mondogatta az író édesanyja, a már említett Zakariás Anna, aki két világháború vidámságai után még a forradalom legyötrését is túlélte egy évtizeddel.

Természetes, hogy Dávid Antal október napjaiban lapkészítésről tárgyalt kedves barátja, Pártay Tivadar, a közelmúltban elhunyt, egykori, nagyszerű (valódi) kisgazda politikus körében. Úgy emlékszem, november 5-én, hétfőn jelent volna meg az első szám, de jött a szovjet invázió, november 4., vasárnap, hajnal... a többit tudjuk... Ismét hajszálon múlt. Ha sikerül, ha a lap megjelenik: Dávid Antal bizonyára vérbírák elé kerül.

Merthogy mindenféle hívás és unszolás ellenére sem lépte át a nyugati határt, hogy Münchenben, vagy a tengeren túlon keressen megoldást. (Ezt az öreg magyarörmény asszony, Zakariás Anna ellenezte. Visszaköszönt hát a családi "béklyó" - az, amelynek hatására az író apja fél évszázaddal korábban odahagyta Kodályt, odahagyta a zeneszerzést? Kinek volna joga ezt utólag megítélni?)
Hálistennek (s hogy ezt így írom, már ítélet!), Dávid Antal Iván 1957 során sem kísérelte meg, hogy a "foghiányossá tett" magyar irodalmi életben pozíciót harapjon ki. Ehelyett kamaszkorú fiát iskolai szavalóversenyre készítette fel, együtt elemezték a *Walesi bárdokat,* hogy hangsúly, értelmezés a helyén legyen. (Lett is kínos feszültség, amikor valami iskolai ünnepélyen a gyermek kiállt a verssel...!)
Kéziratait pedig éveken át szinte "kapásból" visszadobták. Sok, piszkos hercehurcáról nem lehet neveket, részleteket mondani, mert az író egy keserű pillanatában a vonatkozó levelezést megsemmisítette, s nem létező dokumentumokra hivatkozni nem szabad.
Illik viszont lejegyezni egy nevet, bár tulajdonosa elhunyt másfél évtizede: nem erdélyi: "csak" hivatását végző, tisztességes ember. Sokéves bolyongás után jutott ugyanis a *Háromszék nem alkuszik* kézirata a Móra Könyvkiadóba, Rákai István irodalmi vezetőhöz.
A könyv 1973-ban úgy jelent meg, hogy Rákai vállalta, majd hónapokig nyelte-viselte a "kulturális kormányzat" hivatalos felháborodását. Hiszen eleve az a tény, hogy a "Háromszék" szó egy könyv címében szerepelt, gyanús, rémes irredentizmusnak számított.

Ezt megelőzte *a Muzsikáló kút,* Bodor Péter marosvásárhelyi ezermester életéről. (Megint a kor lenyomata: a regény magától értetődően mesélt marosvásárhelyi magyarokról, akik magyarul beszélnek, lelkük mélyén ellenállnak a csontvelőig hatoló, idegen hatalomnak, a

bárányflekkent pedig, bizony, kedvelik... Mondhatnánk: "kolozsvári iskola": vagyis írjuk le "Cluj" helyett azt, hogy "Kincses Város" - de erről később...)

Jött ezután *a Kolozsvári futár, a* történelmi háttér elé épített, anekdotikus kalandregény, majd végre a 48-as, komoly történelmi regény *(a Háromszék)* után Dávid Antal büszkesége, az *Erdély nagy romlása c.* trilógia *(A sárkány papja,* 1974 - *A boldogított ország,* 1975 - *Fordul az idő,* 1977.) Erről még beszélünk, most fejezzük be a felsorolást: Orbán Balázs életéről, munkájáról szólt *A tanú,* aztán a kolozsvári színház születéséről *Az első jelvonás,* végül a már említett, utolsó regény, *A szolgadiák.*

Az utolsó akkord 1988 július 26-án, Anna napján csengett el. Dávid Antal urnája a farkasréti temetőbe, szülei sírhantjába került, természetesen egy olyan marék földdel együtt, amely a kézdivásárhelyi temetőből származik.

Nem ostromolta az újságokat ifjúkori zsengékkel, kamaszkorát versírás helyett olyasmikkel töltötte, hogy nagyapja "levetett" szemüveglencséjéből kezdetleges fényképezőgépet eszkábáljon, vagy detektoros rádiót építsen. A családi örökség számára nyilvánvalóan "csak" a tisztesség keresése volt...
1919-től égető, mindennapi kérdéssé vált az elmagyarosodott, kézdiszéki örmények körében is a vallási, nemzetiségi, nyelvi hovatartozás. (Talán pontosabb: a mindennap megvalósított, hétköznapi hitvallás.)
Olyan "apróságok", mint a Keleti Újság gyakorlatává vált "kicsi stikli", hogy ha egyszer tilos leírni Romániában, a "Kolozsvár" szót, hát nevezzük Kincses Városnak, amely név korábban csak elvarázsolt filoszok írásaiban szerepelt... s lett a bűnügyi tudósítások szövege is ilyenné: "Szerdán éjjel a Kincses Városban X. megkéselte Y-t"... Csak azért, hogy ne Clujnak kelljen kinyomtatni Kolozsvár nevét. Kisszerű? Kicsinyes? Nem hinném... (Ráadásul: ez az epiteton ornans: "a Kincses Város" nem úgy hangzik-e, mint az, hogy "az Örök Város"? Hogyan is kell nemzeti image-t készíteni s terjeszteni? Vajon, annyira biztos, hogy örökké csak karikásostorokat kell pattogtatni?)

Az ős-származás tehát távolodott a családban, jobban, mint előtte bármikor, hiszen immár értelmiségiek s ilyesféle identitás-fenyegetettséget korábban nem értek meg. Sem azok, akik örménységüket akarták megtartani, sem azok, akik inkább magyarságukra fektették a hangsúlyt. Mert az írás őriz meg, s nem az anyagi örökség.
A tárgyak, amelyeket Dávid Antal Iván "örökségként" kapott az örménységből, az anyagi jólétre vergődött magyarörmény kereskedőcsaládból, (vagyis a nagy, brilliánsokkal ékes, arany kereszt és egyebek) a nyomor évtizedei során füstté váltak. Ő maga - a kereskedőcsalád fia - naivul nem értett az arany megőrzéséhez... De valami másnak a megőrzéséhez annál inkább.
A hurut néhány évenként ismétlődő főzése fel-felháborította (a savanykás szag révén) a budapesti bérkaszárnya lakóit, de a zöld fűszer mégiscsak évtizedekkel túlélte az aranykeresztet.
S még mi élheti túl? A könyvek, igen... meg az olyan igyekezetek, amelyeket emlékként jól el kell tenni, mert nem csupán egy család emlékei, hanem sokaké, a tágabb közösségé!
Például, s a húszas évekből:
A kantai gimnáziumban a húszas évek végefelé a diákok különös "tüntetésének" egyik vezére ő volt: történelemkönyvükből kitépték azokat az oldalakat, amelyek a honfoglaló magyarokról szóltak, akik "gyermeket zabáltak és nyereg alatt puhították a húst"... A fiúk az iskola udvarán demonstratív tüzet raktak a lapokból. (Némely gimnáziumi emlék az író kezén három évszázaddal korábbra csúszik: az *Erdély nagy romlása* második részében, egy

gyulafehérvári tivornya közben merül fel a soviniszta román tanár alakja, aki köpve ejti ki a kantai diák szüleinek nevét: Ana nieni, Pista boacsi...)
Ez vajon megmarad-e?

Tartós lehet-e néhány más "apróság"? Kolozsvárott minden látszat ellenére a harmincas években (is) ott ragyog a Szamos partján az európaiság! S érték, megőrzendő hagyaték-e ez? A Keleti Újság szerkesztőségében egy ideig Dávid Iván "szobatársa" volt *Dzsida Jenő*, (aki barátsággal dedikálta neki a Psalmus Hungaricus első, géppel írott s kézi javításokkal teli példányát); a Belvárosi Kávéházban, az újságírók asztalánál találkozott a homlokegyenest ellenkező beállítottságú, művelt és tisztességes, kommunista *Gál Gábor*ral, akinek dicsérő félszava ("olvastam, kolléga, az írását, jó...!") mindennél többet ért. Vagy *Nyírő József* sodró egyénisége; *Ványolós Pista*, a zseniális rajzoló barátsága, aki aztán 1942-ben gennyes tüdőgyulladásban meghalt, vagy testvére, *Ványolós József*, a kolozsvári Opera kiváló hegedűse... vagy *Fries Ernő*, az igazi jóbarát, mesterfényképész a Joanovics-műteremből, aki Erdélyben maradt, mert nem tudta elképzelni máshol az életet, ám egykori beosztottja 45-ben följelentette, mert "csupa német könyvet őriz" - és a házkutató oroszok valóban csupa német nyelvű fotósszakkönyvet találtak a (szász) magyar férfi lakásán, így - persze, ilyen a kor! - rögtön elvitték és többé nem tért vissza...
És a mindennapi, kemény, lapzártás munka, a nyomda öreg linotype szedőgépe, a mélynyomó rota és a gépmester, akinek mellényzsebéből mindig kikandikált a szedőléc... De ki őrzi meg mindezt?

Az említett személyek már mind halottak, s linotype szedőgépet jószerivel csak múzeumban találunk, a mélynyomás is kezd erősen múlttá válni...
De mindez a kor, s az erdélyi szellemiség emléke. És ez a későbbi, budapesti évtizedek során is kitörölhetetlen.
„S *tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan'. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz."*
Azaz: említsük föl ismét az erdélyi örmény származást. Ez a kibocsátó fészek eleve a humánus tolerancia melegágya volt, amelyben a kulturális örökség - feudalisztikus családi-rokoni vonásaival együtt s azok ellenére - mondhatni, genetikai örökséggé vált. A korábbi évszázadok menekülései, az elszenvedett pogromok, az új haza népei közé való beilleszkedés mind arra hajtotta ezeket az embereket, hogy tág horizontú, erkölcsösen liberális, értelmes toleranciát fejlesszenek ki önmagukban. Olyan felfogásrendszert, amelyben az elzárkózásnak és bosszúnak nem sok hely jutott...

"Erdély egészen más..." - kezdte Dávid Antal Iván életének egyik legutolsó előadását a Budapesti Műszaki Egyetem klubjában, úgy az 1980-as évek elején. Hittel mondta ezt. Otthon, családi körben s nyilvánosan, a "Kelet-Közép-európai Klub" jó százötven főnyi hallgatósága előtt. (Ugyanúgy egyébként, ahogyan 1968-ban, az emlékezetes "gyógyszerészkari per" alkalmával tanúként megidézve - amikor is a Gyorskocsi-utcai kihallgatás minden korábbi, velőbe rágó iszonyatát s rettegését előhozta - amikor arra a kérdésre kellett válaszolnia, hogy "maga szerint mi az az erdélyiség?" Sikerült élete során elérnie a szó, a tett, és az érzelem lelkiismereti egyensúlyát. Sikerült - mert akarta - távoltartania magától a kisszerű gyűlöletet, a "felekezetiséget".

Szinte törvényszerű volt, hogy megszülessen az *Erdély nagy romlása c.* trilógia, a XVI-XVII. századfordulós Erdély körképe.

Még az 1960-as években mesélte az író, miután *Szabó Dezső* önéletírása (Életeim) megjelent s abban olvasható a csíkszentdomokosiak babonás hiedelmeiről egy s más, hogy gyermekkori

emlékei között ott élnek a Kézdivásárhelyre elszegődő csíki, főként szentdomokosi cselédek, akik dolgosabbak s komorabbak voltak bármely másik táj munkásainál. "A szentdomokosiak lelkét nagyon megülte az a kétszáz éves pápai átok" - tette hozzá, Dávid Antal Iván, aztán... aztán elkezdett anyagot gyűjteni.
Ismert, hogy csikszentdomokosiak gyilkolták le Báthori András bíborosfejedelmet. Cserébe a Szentszék kétszáz éves egyházi átokkal sújtotta a falut.

Az írói anyaggyűjtés sokmindenre kiterjedt: Szamosközi krónikája és a Bocskai-levéltár, korabeli bírósági jegyzőkönyvek és Orbán Balázs, stb. Közben a hívő, római katolikus örménymagyarnak meg kellett küzdenie önmagával is: szabad-e mindezt előhoznia? Hiszen gyilkoltak már azon a tájon korábban is bíborost, Fráter Györgyöt, Habsburg-utasításra... csak aztán Róma elmismásolta a dolgot. A Mihály vajdától felbujtott, (s előtte a Báthoriaktól iszonyúan sokat szenvedő) nyomorult székely pásztorbükkei gyilkolásáért pedig ahajt, Itáliában egykettőre kimondták az egyházi átkot egy egész falura...
S ezt a kérdést az írónak az 1970-es évek Budapestjén kellett megoldania, amely budapesti hetvenes évek nem éppen elfogulatlanok az Egyházzal szemben! Megírni mindezt úgy, hogy igaz legyen s az író mégse "álljon be" a vallásellenesség hatalmi divathullámába!

Ez a trilógia "hozta el" egyébként az írói pálya groteszk, negatív elismerését: amikor 1976-ban a román Láncránjan megírta hírhedt, gonosz könyvét (amelyben a Ceausescu-hitű nacionalista elmondta mindazt, amit csak gyűlöletből - s az ujjából - szophat egy ember), az "elsőrendű vádlott" *Illyés Gyula* mellé képletesen odakerült a vádlottak padjára "másodrendűként" *Dávid Antal* is. Hiszen nemcsak Básta, vagy a Báthoriak, de Mihály vajda kegyetlenkedéseiről is nyíltan írt. (Arról, hogy a gyulafehérvári káptalan levéltárát a vajda kihányatta az utcára s felgyújtatta, elégetve ezzel a Budáról, török elől odamenekített levéltár nagy részét is, vagyis a magyar középkor írásos anyagát!

Sok-sok mindenről ne szóljunk, mert végtelenre nyúlik a betűk sora. Sem az első novelláskötetekről *(Hírek,* 1942, majd: *Üstökös a kéményen,* 1943), amelyek a hegyes-völgyes, alig néhány megyényi ország, a szülőföld lakóiról szólnak, sem arról, hogy a reumás betegség mennyi kínt hoz az embernek. Térjünk vissza az utolsó regényhez (*A szolgadiák).* Ebben Csoma Sándor minden lehetségeset megtanul, hogy távoli világnak vágjon neki, ahol majd az utak (a távoli világban? a Himalájában? Budapesten?) véget érnek, s a halálos lázban kínlódó tudós a széltől zúgó tibeti kolostor cellájában úgy látja, hogy egy hiányzó zsindely helyén besüt a háromszéki nap, Körösön, amelynek a neve később éppen miatta válik Csoma-körössé...

Az utak ott érnek véget, ahol elkezdődtek. A Kézdiszék kisemberére figyelő, egykori riporter-novellistát élete végén csak az érdekelhette: miként készült a nagy útra s hogyan búcsúzott Erdélytől Csoma Sándor...
Az örménymagyar családból induló, hívő, gondolkodó embert csak az érdekelhette: miként virágoznak egymás mellett az eltérő népek, kultúrák, vallások. Az emberek. A katolikus család fia fiatalon - a kisvárosban s hét évtizede! - a református templomban orgonált!
Ez volt az ő Erdélye.

1980-ban Antal, István fia, Antal unokája, István dédunokája s Kajetán ükunokája agyvérzést kapott. Néhány nappal később, a kórházi ágyon már kicsi gumilabdát nyomogatott a kezében, hogy gyakoroljon s ujjai otthon ismét rátaláljanak a vén Erika billentyűire. Hogy keze ismét kiszolgálja az épen maradt szellemet s ő újból, még egyszer Kézdiszék szolgája lehessen. Így született az utolsó könyv: az, ami az esett ember összeszedettsége.
Bölcsessége... és üzenete.

Hogyan is folytatták a fiúk az apák s az évszázadok félbehagyott, meg nem valósított feladatait?

Egyszerű a válasz, bár a megvalósítás mindig nehéz, s mindig reánk vár, tegnapi anyák, apák mai lányaira s fiaira. Három szóval foglalhatom össze a két embert, Dávid Kajetán leszármazottait: a sikerületlen és komcsi módon útszélre vetett zeneszerző-apát, valamint a mániákusan erdélyi fiút, aki Budapesten évtizedekig Kézdiszéket s az erdélyi gyökereket szolgálta:
Első szó;

"A fák, madarak és kövek visszafelelnek... A hegyek megrázkódnak."

Második szó:

*"S tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz." (*A már idézett Majmonidesz.)

Harmadik szó:

"Soha el ne felejts minket!"

Kézdi két szolgája... Az idősebbik egy alkalommal saját szöveggel írt egy dalt, a vége így hangzik:

Az utolsó kívánságom
mindössze csak ennyi:
madárdalos fenyves alján
adj helyet pihenni,
bérces, szép hazám!

Logikus (hiszen a 20. század Közép-Európájában voltunk-vagyunk), hogy a "bérces, szép haza" sírhelyet nem adhatott: Budapest lett belőle. Logikus és szép, hogy a zeneszerző-ügyvéd író-fia 1988-ban úgy költözött az édesapja s édesanyja mellé, hogy (odafent?) elmondhatta nekik:

"Csoma Sándor a Himalájában, Szangje Puncog láma cellájából látta meg halála pillanatában, a hiányzó zsindelyen át besütő, háromszéki napfényt. S én ezt megírtam. Nektek, édesapám, édesanyám! S miattatok."

dcs

******

Híradó

Az Ö*rmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-án lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: *Buzáth (szigeti), Hankovics, Lázár, Pátrubán, Szarukán, Török* - még igen kevés az adat, a következő öt családról pedig: *Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát)* - semmi információval nem rendelkezem. /…/

/../*Gudenus János József*
1211 Budapest-Csepel
Kiss János altb.u. 6., fszt. 1. Te1:276-7692

Az EÖGYKE kiadói felhívása ezúttal utoljára jelenik meg, hiszen közeledik augusztus 15., a végső határidő:
Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes

címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen. (A színes reprodukció, vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE mint a könyv kiadója átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)
A következő családok színes címerrajza hiányzik még: Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gáspár, Govrik (fegyverneki), Hankavics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Vertán (szombatsági), Vikol.

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Az évforduló tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével.
Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendelést is fogadunk.

Tarisnyás Csilla
a Pro Armenia Alapítvány elnöke

A kiadvány céljára a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása már eljuttatta a Pro Arménia Alapítványhoz 15 ezer Ft-os adományát.

A szamosújvári templomba visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire - id. Aján Gerő kezdeményezésére - az Illyés Alapítvány 100 ezer Ft-ot, a gyergyószentmiklósi templom tetejének javítására 125 ezer Ft támogatást szavazott meg! Így súlyos gondok megoldása kezdődik el... Hála érte a kezdeményezőnek és az adományozónak.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens festményének megtekintése:
- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cet Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Millenniumi könyvújdonság ősszel!
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben. A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az

egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.
Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.
Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történhet: "támogatás a genealógia-könyv kiadásához".
A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Az egyesület egyidejűleg **előjegyzést indít** a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.
Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára.
Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos klubestje 2000. július 20-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.
1997/5. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek; dr. Száva Tibor Sándor A csíkszépvizi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2000 ápr. 28.-án 10.000 Ft-ot adott át a szamosújvári székesegyház biztonsági berendezésére. Dr. Issekutz Sarolta - korábbi személyes adományai után - 150 DM magánadományt adott a székesegyház orgonájának javítására, amelyre egyébként 1999-ben 200 DM-t már adományozott.

******

Trianon

Vajon a történelem gúnyoros véletlenje hozta-e úgy, hogy éppen egy "Három nem" nevű épületben írták alá azokat a bizonyos békeszerződéseket? Persze, ha más volna a név, amellyel a Magyarországra kényszerített, s 1920. június 4-én Versailles-ban, a Kis Trianon palotában aláírt békeszerződést jelöljük, nyilvánvalóan akkor is megszületett volna a "nem, nem, soha" jelszava. És nyilvánvalóan akkor is élne a sértettség, a fájdalom. De nyilvánvalóan akkor is el kellene számolnunk önmagunkkal a nyolcvan éve történt dolgokkal kapcsolatban.

Persze, Trianon nem csupán magyar kérdés. Időbeli sorrendben a békeszerződések: Németország, Ausztria, Bulgária (1919), Magyarország, Törökország (1920)...
Nem véletlen, ha ezekhez még egy dátumsort csatolunk: 1938 március: Anschluss (a német hadsereg bevonul Ausztriába és 15-én Hitler proklamálja a Birodalomhoz való csatolást), 1939 március: a németek bevonulnak Csehszlovákiába, majd 1939 szeptember l: Lengyelország megtámadása, a II. világháború kezdete...
Szinte közhelynek számít, annyiszor leírták már, hogy a II. világháború a trianoni békekötésekkel kezdődött.
Ehhez a megállapításhoz egyáltalán nem kell a II. világháború utánról visszanézni, a Révai Lexikon Vár-Zsüri kötetében, amely 1926-ban (!) jelent meg, már ezt olvassuk: *A párizsi békék következtében ma Európa állapota hasonlíthatatlanul betegebb, mint a világháború előtt volt. Bárhová fordítjuk tekintetünket, mindenütt elégületlenség és elkeseredés csirázik. Végelemzésben tehát a háború csak újabb háború magvait hintette el, mely minden bizonnyal el is fog következni, hacsak a világ lelkiismerete föl nem ébred...*
A világ lelkiismerete nem ébredt fel. (Nem sűrűn szokott ilyesmit tenni.)

Az I. világháború végeztével szinte csak pihegésnyi idő jutott "békére" s a rövidke, nem egészen két évtized másra sem kellett, mint elképesztő katonai felszerelések, lánctalpas harci járművek, nagysebességű vadászrepülőgépek és akár percenként 1500 lövésre képes gyorstüzelő kézifegyverek létrehozására. És még valamire: a világ bebizonyította önmagának, hogy erőszakot, igazságtalanságot nem lehet erőszakkal helyrehozni. Hogy erőszak erőszakot szül. Bár elég régóta hallottunk már olyasmiről, hogy "aki kardot ránt, kard által fog elveszni", mégis szükségünk volt ötvenmillió halottra és mérhetetlen pusztulásra ahhoz, hogy "verifikáljuk" az állítást. Ilyenek vagyunk mi, emberek.

És milyenek vagyunk mi, magyarok?
Röviden: a dolog ellenünk történt. Amikor 1920. januárjában gróf Apponyi Albert vezetésével megjelent a magyar küldöttség a tárgyalóasztalnál, s érveket hozott fel, javaslatokat tett (Apponyi például azt kérte, hogy az elszakításra ítélt területeken tartsanak népszavazást), már minden hiába volt. A dolog már régóta s rövidlátó módon elhatároztatott.

Többnyire ismerjük a számokat: a háború előtt 282.870 négyzetkilométeren elterülő országból lett 92.833 négyzetkilométer, a valamikori 18 milliós lakosság pedig lett kb. 7 és félmillió, amely aztán repatriálásokkal növekedett.
Ezek az adatok többségünk számára valós, máig fájdalmas, véres tényeket takarnak, szétszakított családokról, vesztett birtokról s agresszív, nemzeti gyűlölködéssel működő, idegen fennhatóságok alá kényszerített milliókról szólnak.

A híres skót, Seton-Watson, aki szláv s román nacionalisták hatására igen sokat tett azért, hogy Anglia közvéleménye alapvetően magyarellenessé váljon, a békekötések után döbbenten látta, hogy a háború előtt tapasztalt magyar nacionalizmusnál még sokkal rosszabb nacionalizmus érvényesül az utódállamokban a magyarokkal szemben... de már hiába szólt,

hiába beszélt, nem figyeltek rá. Az elvetett szél vihart aratott s a vihar nem szokott józan mérlegelésre hallgatni. (Tévedés ne essék: Trianont nem egy Seton-Watson nevű skót úr idézte elő.)
Csupán arról van szó, hogy a "nagy és fejlett" nyugati nemzetek jópofiztak:
tetszelegtek önmaguknak egy kiadósat a nemzetekről s népekről szóló, hülye elméletben, kinevezték önmagukat bírónak, s döntöttek, valahogy így:
"Ha eddig sok román, szlovák, szerb, stb. élt a Magyar Királyság területén, akkor mostantól sok magyar éljen a román, szlovák, szerb, osztrák államban!" (Az említett skót ugyan nem, de jónéhány politikus akkoriban bizonyára valahogy ekként gondolta...)

Reménykedhetünk-e, hogy a "nemzetállam" nevű, oktalan rögeszme lassanként a múlté lesz?
Szólnak azonban Trianon számadatai másról is: a maradék ország gazdasága szinte ellehetetlenült, közlekedési hálózata csonka lett. Voltak feldolgozóüzemek, elvágva korábbi nyersanyagforrásaiktól és voltak utak, vasútvonalak, amelyeket a vak politikai határok vágtak ketté. (Kerekített számokkal, és csak néhány példa: Trianon után maradt (csonka)-Magyarországon a gépgyártás 82 %-a, a fa- és csontfeldolgozás 22 %-a, a fonó- és szövőipar 42 %-a, a papíripar 23 %-a, a vegyipar 55 %-a.)
Mindez nyolcvan éve történt.

Most jön azonban a neheze, a bonyolult, folyvást vitákat keltő érzelmi viszony. Kihevertük-e? Agyunkban és lelkiismeretünkben valóban elmúlt-e már ez a nyolcvan év? Esetleg még mindig irreális irredentizmus, tesze-tosza turániság, vagy magagyilkoló magyarkodás él a magyar fejekben?
(Szomorú emlékem a jó egy évtizede Budapest-szerte megjelenő falfirka: Erdély a magyaroké! Mindig édesapám jut eszembe, aki a román hatalomtól elszenvedett összes fájdalmával is, mindig arra tanított: Erdély az erdélyieké! Erdélyi pedig az, aki ott él és **vállalja,** legyen bár magyar, román, zsidó, szász, vagy cigány.)

Közvetlenül az 1920-as békekötés után természetes reakció, hogy megszületik a tiltakozás, a "nem, nem, soha", a visszakövetelés, a revízió gondolata - vagy inkább: érzelme. Csakhát ismerjük mindazt, ami azután, azóta történt. Soha irgalmatlanabb csapdába nem került a magyarság, mint a II. világháború során, amikor az agresszív német gőzhenger szövetségeseként trianoni határai itt-ott megváltoztak, úgymond a magyarság javára, hiszen "visszacsatolásokra" került sor. Hogy ez mit jelentett, milyen viselkedésre sarkallta a bennük résztvevőket, most ne részletezzük.
A kétélű hangulatra, a szörnyű csapdahelyzetre elég a népvéleményt idézni.
Amikor a második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) következtében a magyar honvédség bevonul Kolozsvárra, szinte másnapra már megszületik a vicc: *Édesanyám, én olyan szépet álmodtam - mondja a székely legényke. - Mit, te? - Én azt, hogy kimentek a románok. -Hát, ez nem álom, mert ki is mentek, fiam! - magyarázza az anyja. - Igen, de én azt is álmodtam, hogy senki sem jött bé helyettük!*
Hogy akkor ki s mit álmodott, ma már mindegy. Az ország, sőt, a magyar nép a világ szemében agresszor barátja volt, tehát maga is agresszor, s kapta a hatalmak újabb "világrendezését": Jaltát, Potsdamot, az újabb békét s mindazt, ami utána jött, és már a mi életünk "ajándékai" közé sorolható.
Mármost, mi lehet a magyar ember feladata ezzel az egész, szövevényes és kegyetlenül buta Trianon-csomaggal kapcsolatban? Hiszen eltelt nyolcvan év!
Ha a sebet folyvást felvakarjuk, végül elgennyed s rosszabb lesz, mint annakelőtte volt.
Ha elfeledjük, hogy sebet kaptunk, az annyi, mintha elfelednénk múltunkat, halottainkat, mindent...

Szomorúan nevetséges azonban ma már bármiféle revíziót, felülvizsgálatot emlegetni. Trianonnak nem volt nyertese, se román, se szlovák, se szerb, bizonyság erre mindaz, ami 1920 óta történt ezen a mi környékünkön. Bizonyság erre az, hogy Trianonra hivatkozva hányszor s hányféle módon játszották ki a belekavarodott népeket. Nemcsak a magyarságot. (Hiszen Jalta s Potsdam ugyancsak gonoszságot hozott magyarnak, románnak, szlováknak, szerbnek egyaránt...)

Újabban folyvást halljuk s emlegetjük magunk is a globalizációt. Nem újkeletű fogalom ez. Politikai határok legfeljebb a józan észnek szabhatnak akadályt, számos egyéb dolognak nem állhatják útját s nem jelentenek megoldást semmire. A nyomor határokon átívelő dolog, akár az aszály, az árvíz, vagy a szennyezés. S nem ismer határt a gazdagon terített áru sem, a rádió- vagy tévéadók sugárzása sem.
Más ez a világ, mint azt az avítt, 18-ik századi gondolkodású trianonos, nagyhatalmi és gyűlölködő politikusok vélték, akik messzelátó államférfiak szerepében tetszelegtek, de nyomorult kakasként a saját szemétdombjukat hitték nagyvilágnak.
Dunának, Oltnak egy a hangja, morajos, halk, halotti hang...

Nyolcvan évvel Trianon után, gyász és keserűség, kisemmizettség és pofonok tudatával talán azt a reményt kellene elősegítenünk, hogy *a morajos, halk, halotti hang* helyett - s önvédelemből is! - inkább azt érezzük: *Dunának, Oltnak egy a hangja...*
Megkockáztatom: nem kellene arra várnunk, vajon a másik agyában végbemegy-e a lépés. Menjen végbe a miénkben. Nem várhatunk vele.
S vegyük észre: "ők" sem várhatnak. Dunának, Oltnak, Vágnak, Tiszának, Drávának, Rábának és Szamosnak - logikusan - valóban egy a hangja. (Uram bocsá... Még az is lehet, hogy ugyanolyan hang ez, mint az Arnóé, Rajnáé, vagy Themzéé?)
Isten segítsen minket, hogy ne maradjon ez a hang morajos, halk, halotti.

Dávid Csaba

******

Néhány gondolat

a XIII. kerületben megrendezett kisebbségi fesztiválról

Különleges élményben lehetett része annak, aki 2000. június 4-én ellátogatott a XIII. kerületi József Attila Művelődési Központba. Az eseményt kulturális fesztiválként hirdették, melyen a helyi kisebbségek mutatkoztak be különböző műsorokkal. A kisebbségi önkormányzatok a zenét és a táncot ítélték a legalkalmasabbnak arra, hogy bemutassák kultúrájukat. Ez alól az örmény kisebbség sem volt kivétel, annak ellenére, hogy ez az örmények számára cseppet sem könnyű feladat. Ennek oka, hogy a Magyarországon és Erdélyben élő örmények mindig igyekeztek asszimilálódni a befogadó népcsoporthoz, és ez zenére és táncra egyaránt vonatkozik (legjobb tudomásom szerint).
Mivel a XIII. kerületi örmények sem akartak kilógni a többi kisebbség sorából, ezért meghívták Debrecenből, az ottani általános iskola diákjaiból verbuválódott táncegyüttest, amely némi ízelítőt adott az őshaza, Örményország hangulatából. Az igazi csemegét Újlaki Melinda és Ilovszky Horváth Zsolt örmény zenére előadott jazz-duettje jelentette. Sajnálhatja, aki nem hallotta.
De semmi sincs veszve, a XIII. kerületi Kisebségi Kulturális Fesztivált jövőre is megrendezzük, és mindenkit szeretettel várunk.

Király Anikó
XIII. kerületi örmény kisebbségi képviselő

******

„Napló”

Wertán Zsolt úr folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplóját" két részben közöljük, rövidítésekkel. Csupán olyan részeket, mondatokat hagytunk ki, amelyek számos, további információt igényelnének, vagy annyira töredékesek, (csak az utazó által sebtiben följegyzett szavak), hogy mindenikük külön-külön résztanulmányra szolgálna rá.
Kérjük olvasóinkat, a hamarosan ismét sorra kerülő Barangolás előtt olvassák odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit, mert kijár ez az olyan írásnak, amely nem ragad meg az általánosságok szintjén, hanem apró, részletes konkrétumokat rögzít.

Marosillye (Ilia)
Bethlen a Báthoriaknak adta. Két fia közül Bethlen Gábor Erdély nagy fejedelme. Kollégiumot alapított. Az intézmény később Nagyenyedre költözött. Itt megnéztük a Kúriát. Sérültek élnek itt. A "vár", Bethlen Gábor szülőháza vastag falu épület, erősítésül utólag emelt, elbillenő támpillérekkel. A csalánoson átgázolunk a külső falon lévő márványtáblához: "E házban született 1580-ban Bethlen Gábor, Erdély fejedelme".
Csikszépviz - a templomfelújítást és az árvaházat a Csibész Alapítvány élteti.
Illyefalván Kató Béla egy fáklya. Az ilyen fáklyák éltetik az erdélyi magyar tudatot.
Algyógyferedő (Geoagiu Bai)
Diana fürdőszálló, a vize 25-30 C fokos. A római fürdő (a "Thermae Dodi" maradványai még láthatók. Tufa, puha kőzet. Faragással alakították ki a medencéket, az ülőpadokat. Régebben nagy vízhozama volt, a későbbi fúrások elvitték a vizét. Rettentően lepusztult, szemetes állapotban a ragyogó adottságú római fürdő.
Csernakeresztur (Cristur)
A Bukovinából visszatelepült székelyek. A Vajdahunyadi Kohászati Kombinát rozsdásodó monstrumai, kilométereken át. Egész Vajdahunyad szürke, fekete a füsttől. Az érclelőhelyek a vár tövében vannak. Minden történelmi csapás ellenére a vár ép. Hunyadi János 1407-ben született, Zsigmond király mindenhová magával vitte, kedvezett neki. Pletykák: miért?
Hunyadi a török ellen. Kiépítette a várat, amelyet soha sem ostromoltak. Végül Török Bálintté lett. Bethlen renováltatta és sok átalakítást végzett rajta. A vár alatt a Zalad vize esik alá vízlépcsőkön. A konyhában 19. századi konyha. Lépcsőn át a kápolnába. 1446-53, gótikus, kétcímeres zárókő: holló a gyűrűvel.
A budapesti városligeti együttesből ismert, fedett loggiás folyosó mögött gótikus tanácsterem. A várudvaron állva láttuk, hogy fent, az eresz alatti résablakokban két bagoly tekergeti a fejét. A bejáratnál a Kaputorony, balról a Kis Nebojsza Kínzótorony, túloldalon a kaszahegyes börtön. Balra a Buzogánytorony, csúcsán az érclovaggal. A Lovagterem oszlopán körben latin nyelvű felirat: "Isten kegyelméből építette Hunyadi János, Magyarország kormányzója 1442-ben."
Déva
Magna Kúria, reneszánsz, Bethlen Gábor építette. A hegyen emelt várat hármas fal vette körül. Védfal, gyilokjáró, bástyafok.
1849-ben, február 9-én a Piski hídnál Czetz János ezredes és Bethlen Gergely ezredes vívta ki a győzelmet, Bem itt sebesült meg, a budai szobron ezért van a karja felkötve. Petőfi verse - Vágó Pál (az utolsó jászkapitány) festette meg az erdélyi körképet. (A témáról részletesebben lásd: Benedek Katalin *Vágó és a Bem-Petőfi körkép c.* cikkét 1999 októberi számunkban - a szerk.)
Gyulafehérvár (Alba Julia)
Dr. Jakubinyi György érsek úr vezet, aki a hazai és az erdélyi katolikus örmények apostoli kormányzója is egyben.

A 16. évszázadban a Héttoronyban (Isztambul) Török Bálint rabtársa volt Majláth István. Leszármazottja, Majláth Gusztáv püspök mellett jogászként szolgált 20 évig Issekutz János, dr. I. Sarolta dédapja. A palota a 15. században épült, a Báthoriak itt székeltek, a Rákócziak a másik szárnyban, amelyet aztán 1918-ig osztrák katonaság lakott. Bem ágyúzta Gyulafehérvárat, a bejárat felett ilyen ágyúgolyót építettek a falba, egy szintén beépített, római fogadalmi oltár fölé. A rómaiaknál Apollonum, a szlávoknál Belog-rád a város neve.
Kőfelirat: "A legyőzhetetlen Napnak állította Hermas Borgias fia". A székesegyház helyén tehát Naptemplom állott az ókorban.
Áprilisban Szűzanya-szobrot hoztak ide Tordatúrról, amely 100 évvel idősebb, mint a csíksomlyói Mária-szobor.
Augusztus 27, péntek. Hajnali köd, a Maros hídja - a 72. éves Simay Attila köszöntése. Szászvárosban Czárán Gyula (Prikulics) és Merza Gyula örmények az Erdélyi Kárpát Egyesület tagjai.
Szászsebes (Sebes, Müchlbach) - Erődtemplom - szászlakta vidékeken összesen 150 erődtemplom lelhető fel.
Nagyszeben (Hermanstadt, Sibiu)
Szász város, 43 bástyája volt, kettős városfala, vizesárokkal. Csak három bástya maradt meg: a kovácsok, fazekasok és takácsok bástyája, a többit a város terjeszkedésével lebontották. Báthori Gábor elfoglalta és sanyargatta a szászokat. Schiller tér, Levéltár. Főtér: Báthori itt dobatta ki az I. emeleti ablakokból a hivatalnokokat.
A piactérhez vezető utca öntöttvas hídját Hazugok Hídjának nevezik.
Itt született Borsos Miklós. Az evangélikus templom a 15. században épült. A freskókat lemeszelték.
Alsóporumbák (Porumbacu de Jos)
Hosszúhajú, bajszos oláhcigányok, akiket a Nyárád-menti, világosabb Gábor-cigányok lenéznek. A Gábor-cigányok szerint ők maguk a honfoglaláskor jöttek be Árpád fegyverkovácsaiként, ők segítettek tíz éve a marosvásárhelyi pogrom idején is.
Kokojsza: áfonya.
Fogaras (Fágaras)
Tomory Pál kezdte kiépíteni, Majláth Istváné lett - református templom - (árva) Bethlen Kata sírja. Bekes Gáspár... a legerősebb mezei vár Erdélyben. Mikszáth Kálmán országgyűlési képviselő és iskolaépítő.
Sepsiszentgyörgy
Erdélyi Múzeum. A terem mennyezetét a barátosi templomból származó kazettás mennyezet borítja. Brassó melletti hétfalusi csángók - mások, mint a moldvai csángók.
Prázsmár (Tartlau, Prejmer)
Erőd-templom, 1427. A belső falra élés- és lakókamrák kerültek egy évnyi tartalékkal. 50 kilós szégyenkő - amit a szégyenbe esettek nyakába akasztottak.
Szászhermány (Honigberg, Harman) - erődtemplom (Szabó Dezső "elsodort falu"-ja.)
Kató Béla lelkész a kapott pénzekkel jól sáfárkodik, rendbentart, épít.
Székely erődtemplom csak négy helyen van: itt, Nagyajtón, Karcfalván és Árkoson.
A székelyek viszolyogtak a katonák beszállásolásától és más következményektől.
Szászhermány
1240 óta épült. Az erődtemplom fala 12 méter magas, 2 méter vastag, árok, felvonóhíd, csapórács... kamrák, lakófülkék, nagyrészüket lebontották. Erdélyben a legmagasabb, 52 méter magas, ilyen jellegű torony. A templomban az asszonyok támla nélküli padon ültek, nehogy a díszruha gyűrődjék. A férfiak a széleken, hogyha ellenség jön, ugorhassanak. Másutt a gyermekek.
Brassó (Kronstadt, Brasov)
Koronázott, gyökeres fatuskó a címere.

Fekete templom. A Madonna ruhája megfeketedett, a keresztelőkút megmaradt. 119 db anatóliai, fogadalmi hálaszőnyeg. A padsorok közt szűk út, a padok elején az ott ülő céhek címerei. A II. Világháborúban a város épületei nem sérültek. A főtéri sarokház árkádos árubörze, amelyet Hirschler Apollónia, egy városbíró özvegye ajándékozott a városnak. A főtéren az új városháza, építette Alpár Ignác. A posztósházban múzeum.

Wertán Zsolt (folytatjuk)

******

Szamosújvár 2000
Világosító Szent Gergely Ünnepe

Idén július elsején 11 órára szólt Bakó Gábor plébános és Esztegár János gondnok meghívója a szamosújvári Örmény Katolikus Székesegyházban tartandó szentmisére. Talán a borusra fordult időjárás miatt, de kevesebb vendég volt az idei ünnepségen, mint két évvel ezelőtt. (Igaz, akkor a Székesegyház alapításának 250. éves évfordulóját is ünnepeltük.)

A katolikus templomban így is sokan voltak: a helyi és környékbeli örmények, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az Országos Örmény Önkormányzat képviselői Magyarországról, és számos díszvendég Bukarestből, a romániai örmények képviseletében.

A misét ferences papok celebrálták, nem nyúlt hosszúra, pedig a kórus a legtöbb magyar egyházi éneket gyönyörűen énekelte.

A mise után nagy élményben volt részünk, a mellékhajóban megnézhettük a megőrzésre Bukaresttől visszakapott híres Rubens képet, sőt, érdekes magyarázatot is kaptunk a kép történetéről, román nyelven. A mise végeztével az érdeklődőbbek ellátogattak a régen bezárt zsinagóga romos épületébe, néhány fiatal örmény festő tárlatának megnyitására. Nekem Kis Ármánd realista képei tetszettek a legjobban, amelyek valósághűen ábrázolják Szamosújvár patinás örmény házait. A képek még a valóságnál is szebbek, mert elfeledtetik, hogy a házakat évtizedek (évszázadok?) óta nem tatarozták. Nem úgy, mint az örmény festményeket, amelyek restaurálását önszorgalomból már elkezdte Jakobovits Miklós festőművész és restaurátor. Reméljük, sokan fogják támogatni munkáját és egyszer még a gyergyói képek javítására is sor kerülhet. Az ebéd a plébánián kb. 200 főre volt terítve, a fővendégek a plébánia ebédlőjében, a többieknek a hangulatos pincében jutott hely és finom étel. A helyi örmény asszonyok már napok óta készülődtek, és szombat hajnaltól főztek a nagy létszámú vendégseregnek. A hagyományos angadzsabur leves már friss hurutból készült, pedig a szárazság miatt a petrezselyem beszerzése nehéz feladat. Mindenkinek ízlett az étel, a régi ismerősök hosszasan beszélgettek a fogások között. A rangos bukaresti és budapesti vendégek jól érezték magukat, igaz, Esztegár gondnok úr mindent meg is tett ezért.

Ebéd után sikerült megismerkednem a plébános úrral is, és meghívtam a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása nevében az őszi Budapesti Egyházi Konferenciára előadónak. Remélem, itt még több idő lesz a beszélgetésre.

Nagy örömünkre szolgált, hogy e nemes alkalomra új folyóirat jelent meg *Ararat International* címmel, négy nyelven: románul, örményül, angolul és (tört) magyarul. Biztosan nagy segítséget jelent ahhoz, hogy még jobban elmélyüljön a bukaresti és az armenopolisi (szamosújvári, gherlai) örmények barátsága.

Összességében nagyon jól éreztük magunkat Szamosújváron, ezt nagyrészt köszönhetjük szívélyes vendéglátónknak, a Lengyel családnak. Marika még mindig a régi: sokat tesz (tenne) a magyarörmény családok össze-tartozásáért és a hagyományok ápolásáért. Még mindig fáradozik az örmény temető megmentésén, most éppen a temetőt bemutató könyv kiadását szorgalmazza. Támogatni fogjuk ebben.

Szongoth Gábor

a BÖKÖT elnökhelyettese, a Bp. XI. ker. Örmény Kisebbsége Önkormányzat elnöke

******

Konferencia harmadszor

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület immár harmadik alkalommal rendezi meg egyházi konferenciáját. A konferencia társrendezője a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, valamint az Armenia Örmény-Magyar Baráti Társaság (Kolozsvár).
A millennium évében Budapesten kerül sor a konferenciára, szeptember 29 - október 1 között. Az érdeklődőket a hazai örménység ez alkalommal több budapesti rendezvényre invitálja, amelyek a ***"Magyarörmény Kulturális Napok Budapesten"*** címet viseli. A magyarországi örménység túlnyomó többségét képviselő, jórészt Erdélyből származó magyarörményekről kívánnak ismereteket nyújtani, bemutatva kultúrájukat, hagyományaikat.
A konferencia címe:
"A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma".
A tervezett program:
Szeptember 29. (péntek)
a konferencia előadásai, két kiállítás megnyitása
(Velünk élő kultúrák: Örmények, valamint *Örmény nemesi családok címerei),* két könyvbemutató (Gudenus János József: *Az örmény származású magyar nemesi családok genealógiája,* valamint a II. egyházi konferencia kötete).
Könyvvásár, ételbemutatók
Szeptember 30. (szombat)
a konferencia előadásai, konzultációk, délután a *Magyarörmények Csongrádban és a Dél-Alföldön, 1848-1849 c.* kiállítás megnyitása, este emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen, felkért ünnepi szónok: Lászlóffy Aladár.
Október 1. (vasárnap}
A Szent Korona és a koronázási jelvények megtekintése a Parlamentben, 11. órakor szentmise az ősökért, az aradi vértanúkér örmény katolikus rítus szerint az Örmény Szertartású Római Katolikus templomban (Budapest, XI. ker. Orlay u. 6.). A bécsi Mechitarista Rend főapátját és a budapesti kisegítő lelkészt felkérik az ünnepi szentmisén való részvételre.
Mise után a hívek és a konferencia résztvevői megtekintik az őseink által adományozott tárgyakból létrehozott Örmény Múzeumunkat, könyvtárunkat. Terveink szerint a plébánia tanácstermében beszélgetés és fogadás lesz egyházi vezetőink, tagjaink és a meghívottak részvételével - ez egyúttal az egész rendezvénysorozat záró eseménye is lesz.
A nagyszabású rendezvénysorozatra Erdélyből, Ausztriából és hazánk különböző tájairól érkeznek vendégek, egyházi és világi közösségek képviselői, vezetői. A találkozás módot ad arra, hogy az új évezred küszöbén átgondoljuk közös dolgainkat.
Szeretnénk bemutatni - az Európában talán legrégebbi - az erdélyi örmény gyökerűek hazai közösségét, amelynek tagjai, bár ősi nyelvüket elvesztették s magyar anyanyelvűekké váltak, de gyökereikre büszkék, egyházukhoz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz hívek, jogaikhoz kitartóan ragaszkodnak.

******

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat hírei

A főváros II. kerületében - június 21-én - harangszó és fanfárok jelezték a Kerület Napja ünnepélyes megnyitását a Mechwart ligetben.
A Himnusz hangjai után a Magyar Köztársaság Kormánya millenniumi emlékzászlóját Rockenbauer Zoltán, a nemzeti kulturális örökség minisztere nyújtotta át Bencze B. György

polgármesternek, s általa a kerület lakóinak. A zászlóanya megtisztelő címet dr. Mádl Ferencné, a megválasztott köztársasági elnök felesége vállalta el.
A történelmi egyházak képviselői megáldották a millenniumi zászlót és a kerület lobogóját, új címerét is.
A délután négy órakor kezdődő ünnepi program módot adott kicsiknek és nagyoknak egyaránt az ünnepelésre, szórakozásra. Kórusmuzsika, fúvós- és vonószenekari művek, majd a Kaláka Együttes műsora, végül könnyűzenei műsor következett.
Este pedig villogó tűzijáték tette emlékezetessé a napot.
Kitűnően szervezett és rendben lebonyolított rendezvény részesei, élvezői lehettünk.
Ugyanezen a napon este a Marczibányi téri Művelődési Központban ünnepi műsor keretében adta át Bencze polgármester úr a Millenniumi Évben alapított *Díszpolgári Címet* és a *II. kerületért Emlékérmet.*
Az önkormányzati testület ezen első alkalommal II. Kerületért Emlékérmet adományozott Lukín László tanár úrnak, valamint a II. kerületi Ferences Rendnek, a kerület Díszpolgára címet pedig Jankovics Marcellnek és Szabó Lőrincnek 1900-1957) ítélték oda.
(Ez utóbbi, posthumus díjat Gáborjáni Szabó Réka, a költő unokája vette át.)
Büszkék vagyunk kerületünk díjazottjaira, gratulálunk az elismerő címekhez.
(Egyúttal közöljük a polgármester által elmondott Jankovics-jubiláció szövegét, hiszen a híres rajzfilmes művésznek a Fővárosi Örmény Klub múltkori találkozóján - április 20-án - is fölemelő, tartalmas perceket köszönhettünk.)

******

Jubiláció Jankovics Marcellnek

Elmondta és a díjat átadta Bencze B. György polgármester

Jankovics Marcell rajzfilmrendező, művelődéstörténész, mesekönyv-illusztrátor, jelenleg a Nemzeti Kulturális Alapprogram elnöke - így határozta meg önmagát egy vele készült beszélgetésben. Népszerűségét olyan filmek alapozták meg, mint filozófus etűdjei: a *Sziszifusz* - melyet Oscar díjra jelöltek - és a *Küzdők* - amely Cannes-ban Arany Pálmát kapott, sőt, a nagy, egész estés *János vitéz* és a *Fehérlófia* Los Angelesben minden idők legjobb rajzfilmje lett, vagy a *Magyar népmesék* televíziós sorozata.
De könyveiben, *a Jelkép-kalendáriumban,* a *Nap könyvében, A fa mitológiájában,* a *Mély a múltnak kútjában* néprajzi ismereteinek mélységeiről és alaposságáról tett tanúbizonyságot.
"...Nem tudok sem Istennel, sem az Ördöggel azonosulni. Én, én vagyok, Ádám."
Ezeket a szavakat egy, a mai napig készülőben lévő rajzfilm, *Madách: Az ember tragédiája* c. művének készítése közben adott interjúban mondta Jankovics Marcell.

Mert mitől is annyira magával ragadóak azok az animációs művek, melyeknek Jankovics Marcell a rendezőjük, mi lehet a titka annak, hogy "Petőfi veretes sorai a moziszékhez kötik a kicsiket és a nagyokat ebben a disneyiánus világban", hogy akárhányszor nézzük, mindig találunk újat a magyar népmeséket megjelenítő filmkockáin?
Mert hitelesek és emberiek.

Jankovics Marcell nem korszerű ember, csupa olyan dologról beszél, csupa olyat tesz, ami nem illik a mai világképbe. De a nagy művészek ritkán korszerűek, hiszen mindannyian ugyanarról akarnak nekünk szólni: az emberi méltóságról, kétségeinkről, bűneinkről, létezésünk értelméről.
Ha van fülünk hozzá, meghalljuk, ha van szemünk hozzá, meglátjuk annak ellenére, hogy manapság egyre több a befogott fül és a csukott szem. Jankovics Marcell mindent megtesz, hogy ez ne így legyen.

******

Többször megjelent az elmúlt hónapok során tájékoztató felhívásunk:

ISMÉT MEGYÜNK! „OTTHONRÓL - HAZA" MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN (SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK) 2000 augusztus 25-31

Ezúttal már nem ismételjük meg a jelentkezésre való felhívást, hanem örömmel közöljük minden olvasónkkal: betelt! Az autóbusz minden helyét előzetesen lefoglalták már az utazni szándékozók, így hát ismét a készülődés izgalmával és a bizonyára ismét csodálatos élményekkel teli út reményében készülődhetünk.
Az útról őszi számainkban természetesen beszámolunk. Ezúttal - ismét szokás szerint - egy "készülődő" verssel bocsássuk útukta azokat, akik nekivágnak a barangolásnak.

******

Dávid József

Ismét megyünk (részletek)

Ahogy évek óta,
újra útrakelünk,
jóságos szívetek
közelében leszünk.

Ölelő karunkkal
óvjuk a gyökeret,
amit Ti öntöztök –
az is minket éltet.

Ó, édes Istenem,
de nehéz kivárni:
a nagy Wesselényi
szobránál megállni,

alázattal lépni
abba a kis házba,
ahol Sütő András
falovát álmodta,

Válaszút faluban
Wass urat idézni,
és a kézművesek
munkáit csodálni...

******

Miért "Erdélyi Örmény Gyökerek"?

Befogadó nemzet vagyunk.
Erről ugyan már hallottam, meg olvastam is vitát, de ha végignézünk történelmünkön, akkor a tények eme állítást erősítik. Gondoljunk a sok Kárpát-medencét megjárt nemzet közül a

kunokra meg a jászokra. Ma már jóformán csak a földrajzi név: Kis- és Nagykunság meg a Jászság őrzi az emléküket, meg az ott élők öntudata!
Hasonlóan vagyunk az örményekkel is.
A magyarság már a vándorlása óta kapcsolatban állt az örmény nemzettel. A vándorláskori temetők armenoid jellegű antropológiai leleteket is tartalmaznak. Térítés is folyt örmény részről a magyarok között. Két Heves megyei falu - Feldebrő és Tarnaszentmária - X. századi eredetű temploma örmény egyházépítészeti jegyeket őriz. II. András dinasztikus kapcsolatokat keresett, s volt a középkorban örmény városnegyed Esztergomban. A Duna-Tisza táján a görög kereskedőkkel egyidőben megjelentek az örmény kereskedők is.

Voltak néhányan már korábban is Erdélyben, de a jelentős tömeg 1672-ben telepedett le Apafy Mihály erdélyi fejedelem idejében. Kiváltságokat kaptak, melyek biztosították a kereskedelemi tevékenység szabadságát, illetve azt szabályozták.
Bár többfelé éltek Erdélyben, végül négy helyen állapodtak meg, négy jelentős örmény közösség keletkezett: Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Szépvíz.

Kezdetben az első kettőben szinte az egész lakosság örmény volt, míg a másik két helyen a székelyekkel éltek együtt. Az örmények részt vettek e helységek közigazgatásában, de ezekben a helységekben alakultak meg az örmény katolikus egyházközségek is, mivel az erdélyi örmények Verzár Oxendiusz püspökükkel az élen, katolikus hitre tértek, helyesebben, unióra léptek a római katolikus egyházzal.

Az említett helységekhez kapcsolódtak a kereskedői érdekvédelmi szervezetek, a kereskedő társulatok. Bár az örmények nem éltek mind a felsorolt helyeken, mindegyikük valamelyik közösséghez kapcsolódott, még akkor is, ha átjöttek Magyarországra, s itt főleg a Tiszántúlon, annak is a déli részén telepedtek meg.
Erdélyben kialakult egyházi hagyományvilág is. (Bár születtek a hagyományokat tárgyaló alkotások, a téma teljes mértékben még nincs feltárva, illetve összegezve!)
Erdélyi örmény családok már a XIX. sz. folyamán jelen voltak Pest-Buda, majd Budapest életében, de számuk főleg az I. világháborút követő tragikus idők után növekedett meg. Ekkor megalakult a Budapesti Örmény Katolikus Egyházközség is.

Az erdélyi és a hazai örménység néhai Szongott Kristóf, neves szamosújvári tanár és történész XIX. sz. végi megfogalmazása alapján magyarörménynek nevezi magát. Teljesen magyarrá lett, sok jeles szakembert és polgárt adott a hazának. Mindig is nagy odaadással ápolta rokoni kapcsolatait, s tudatában volt és van származásának. Igyekezett az életét megszervezni és a XX. sz. folyamán is számos egyesületet alapított.
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1997.febr. 14-én alakult meg Budapesten. 1999. dec. 3l-én 196 tagja volt. Kapcsolatot tart családi szinten, de közösségi szinten is a többiekkel, s ebben még a politikai határok sem képesek akadályozni.
Milyen meggondolásból született az Egyesület neve?
Annak okán, hogy a nagy többség valamilyen szálon az Erdélyben kialakult örmény közösségekhez kapcsolódik, az ottani hagyományt szeretné őrizni, átmenteni, mint sajátos szellemi kincset, ami az egyetemes magyar kultúra részének tekintendő.
E hagyomány ápolásának eszközei: a Füzetek, a klubestek, a kiállítások, a különféle találkozók. De idetartozik a néhány éve, minden nyár végén megvalósuló: "Barangolás őseink földjén" utazás is.
Mindezek gondolat ébresztőek, s a tettekben is meg kell nyilvánulniuk: morális emelkedettségben.

Dr. Sasvári László

******

A rövid, kifogásoló írásokat szokás a magyar sajtóban szösszenetnek nevezni. Amit ezúttal írok, az még csak nem is szösszenet, csak

felszisszenés
azzal kapcsolatban, hogy mennyire gondos, körültekintő (vagy sem) számos dolog kezelése s a tájékoztatás.
A *Barátság* című kulturális és közéleti folyóirat 2000. június 15-i számában *A kisebbségi média helyzetéről* ír beszámoló elemzést Lásztity Péró, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány sajtó- és médiabizottságának koordinátora. Ismerteti vázlatosan a helyzetet, említi - például - az egyes lapok terjesztésével, kapcsolatos problémákat.
Nincs is vitám a szerzővel. (Azt, hogy például jelen kiadvány - az EÖGYKE-füzetek - egyszerűen nem létezik a kisebbségekért létrehozott magas hivatal számára, megszoktuk. Már nem is csodálkozunk. Csináljuk, ahogy csinálhatjuk, néha más szervek, alapítványok életet jelentő támogatásával.)
De mit szöszögök? A cikk után a MNEKK igazgatóságának adatait tartalmazó táblázatból - mint más sajtójelentésekből is - kiderül, milyen tekintélyes összeggel (2000-ben összesen 224 millió forinttal) támogatja a Közalapítvány (végső soron: a Magyar Kormány) a kisebbségi sajtót.
És a táblázat olvastán felszisszenek:
az Ararát (8 millió 992 eFt) **kéthetente**, a Polonia Wegierska - a lengyelek lapja -11 millió 073 eFt) ugyancsak **kéthetente** jelenik meg.
Én eddig mindkettővel csak havonta találkoztam. (A többi lapot nem ismerem.) Következtetés: bennem van a hiba...

dcs

******

Felhívjuk Olvasóink figyelmét, hogy örömmel közöljük írásaikat, szívesen várunk családokról, családi találkozókról beszámolókat, történeteket!

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251, Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 42. szám

2000 augusztus

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

****

Augusztus

Könyörgés az örmény liturgiából

Szép ünnepek vannak ebben a hónapban. 6-án Urunk színeváltozása (örményül: vartavar), 15-én Nagyboldogasszony, s 20-án Szent István király. Hogy igazán, szépen és jól ünnepeljünk, ehhez is kell a háborítatlanság, a béke.

"A békesség angyalát, lelkünk őrzőjét kérjük az Úrtól! - Add meg, Uram!"

Egyházunk tanítja, hogy Isten mindenki mellé rendelt őrangyalt, egyes teológusok véleménye szerint vannak őrangyalaik a nemzeteknek, az országoknak, sőt egyes közösségeknek is. Az Úr törődik velünk, ám ezt nekünk kérnünk kell.

Dr. Sasvári László

****

"Társaink, barátaink, szövetségeseink"

Két idézet Szakács Endre bonchidai plébános beszédéből, amelyet 2000. július 1-én mondott Szamosújváron, Világosító Szent Gergely emléknapján, Szentháromság ünnepén.
"Gyermekkoromban, odahaza Csíkban, pontosabban neveltetésem szomszéd falujában, Csíkszépvízen találkoztam először az örménységgel. Aztán nagyszebeni szolgálati időm alatt az ottani ferences templomban nevezte nevén, a jobb mellékoltáron ábrázolt örmények védőszentjét, Világosító Szent Gergelyt a Gyimesekből származó orsolyita Magdolna apáca, aki már több mint harminc éve a ferenceseknél szolgál. Aztán következett az új szolgálati helyem, Bonchida, ahol gondviselésből és nektek is köszönhetően sokkal közelebbi és szorosabb kapcsolatba kerültem az örményekkel. Désen úgy, mint Magyarszarvaskenden és Széken is láttam olyan oltárképeket, melyek Világosító Szent Gergelyt ábrázolják."

"Nagyon sok mindenben példát adott nekünk Világosító Szent Gergely. Fontos feladatot teljesített akkor, amikor a kereszténység révén kialakította az egészséges közszellemet. Ez jelenleg is feladat! Következetesen dolgozni a jóért, lelkiismeretesen teljesítve állapotbeli kötelességeinket! A rossz mindig rombol. Figyeljük csak meg, hogy a gyenge jelleműek, vagy

a jellemükben még ki nem fejlődöttek csatlakoznak a romboló, széthúzó erőkhöz. Az ajándékba kapott hit megőrzése, Isten és az Anyaszentegyház parancsainak lelkiismeretes betartása a záloga annak, hogy világosságban éljünk, Szent Fölségének áldott jelenlétében."

******

Ismerjük meg kincses városunkat

2000. Július 20-25. Honismereti tábor

"Mire jó a vakáció? - benézni a fűszálak közé, kopogtatni a csigaház ajtaján, lekottázni a csízek, pintyek, stiglicek énekét, megnézni, mi van a pásztortáskában, megszámolni a hazafelé ballagó bárányfelhőket...
Gyűjteni, gyűjteni az emlékeket, mint a sokféle színes lepkét, hogy a téli napok fehérségében, ha ott ültők a leckefüzet mellett, egyenként felrepüljenek..."

Bálint Tibor

"Ismerjük meg Kincses Városunkat" a jeligéje az "Arménia" Örménymagyar Baráti Társaság, a Pro Armenia és a Téka Alapítvány kezdeményezésének, amely szerint szamosújvári gyermekeket és ifjakat táboroztatunk a kolozsvári székházban, udvarán és kertjében.
Az ötletet id. Aján Gerőtől vettük át, aki már évek óta törekszik arra, hogy gyermekeink ismereteit nyaralással, táboroztatással egybekötve bővítse.
Az első csoport július 20-25 között tartózkodott Kolozsváron. A gyermekek az 51. Czetz János cserkészcsapat tagjai közül érkeztek, Raff László csapatvezető vezetésével.
A "katolikus nap" keretében meglátogatták a Ferences kolostort, a Barátok Templomát, a Szent Mihály templomot - a toronyba is felmehettek, - látták Szervátiusz Jenő szoborkiállítását és részt vettek közös "Úrangyala" imádságon. De nem maradt el a Piarista templom és rendház, valamint a Báthory István kollégium sem.
A "református nap" a Farkas utcában kezdődött, - az első magyar kőszínházat csak képen mutatta meg Gyurcsányi Eszter, a soros honismereti vezető - de a helyét, s minden mást, amit a Farkas utca kínál, megcsodálhattak a vendégek.
A Házsongárdi temető, a Biasini szálloda - Petőfi szálláshelye - és a Szabók bástyája után a Teológia dísztermében vártak, míg a zápor elvonul... És brávózták jó cserkész módra a színes, érdekes történelmi leckét.
Volt Fellegvár, Hója erdő, istentisztelet és ministrálás, író-olvasó-, öregcserkész-találkozó, Botanikus kert, tábortűz és sok-sok meglepetés.
Köszönjük társainknak, barátainknak, szövetségeseinknek és mindenkinek, aki segített!
Reméljük, a folytatás sem lesz kevésbé sikeres.

B. Kovács Júlia

******

Mit ünnepelnek a szamosújváriak?

Pontosabban: mit ünnepelnek az örmény eredetű szamosújváriak? A híradások szerint: városuk 300 éves évfordulóját. Csak 300 éves volna Szamosújvár? Igenis, meg nem is.
A dolog kissé bonyolultabb.
A település a hajdani római castrum helyén, a népvándorlás utáni századokban épült.
A mai értelemben tanyányi kis helységről első írásos adatunk 1291-ből való, mégpedig ebben a formában: **Gerlahida**. E településnév összetett szó, egy személynévnek, a **Gerlach**-nak és egy közszónak, a **híd** főnév régies formájú birtokos személyragos alakjának az összetétele: **Gerla** + **hida**, azaz ma így mondanók: Gerlach hídja.

Az elnevezés azzal kapcsolatos, hogy egy Gerlach nevű személy birtokán híd vezetett át a Kis-Szamoson, s a hídon áruval átkelők a tulajdonosnak vámot fizettek. Hasonló típusú helységnév alakulás a **Bonchida** falunév. Míg azonban a Bonchida eredeti formájában, összetett névként máig fennmaradt, a Gherlahida helységnév második eleme elmaradt: 1410, Gerlah, 1456: **Gerla.**
A településnév alapjául szolgáló személynév azonos a német **Gerlach** személynévvel, amelynek végső ch hangját a beszélők nem ejtették ki (miként a düh, juh szavak esetében sem!), s így a gerlach szabályos hangváltozással Gerla alakú szóvá rövidült. A település kialakulásának idejében a német népelem jelenlétét igazolja a szomszédos falu, **Németi** (ma Szamosújvárnémeti) neve, melynek ez volt a jelentése: "a németé".

A XVI. század első felében a Gerla mindkét nyelvben - kétféle helyesírásnak megfelelően a magyarban Gerla, a románba Gherla - még általánosan használt helységnév volt, de ugyanebben a században Gerla életében változás állt be.
Minthogy a Gerlától északkeletre fekvő, a mai Bálványosváralja nevű falu fölött álló Bálványosvár már helyzeténél fogva sem tudta ellátni a védelmi feladatokat, a kiszélesedő Szamosvölgyében, Gerlán, Szapolyai János megkezdte egy új vár építését. A várat Fráter György fejezte be 1542 körül. Ettől kezdve a falu, Gerla élete, sorsa az új várhoz tapadt. A vár neve a magyarban egyben a település neve is lett: 1552: **Wywar**, 1575: **Újvár**, 1632: **Gerla alias Szamosújvár**. Ez a névváltozás azonban csak a magyar nyelvhasználatban ment végbe. A román lakosság beszédében megtartotta a település rége magyar nevét és továbbra is a Gherla megnevezéssel élt.
A helység életében újabb fordulatot az örmény betelepedés hozott. Apafi Mihály fejedelem idejében Moldvából Erdélybe települt örmények jelentős része előbb Besztercén lelt otthonra, de a szászokkal való összetűzésük miatt 1700-ban (éppen 300 éve) Besztercéről Szamosújvárra költöztek. Itt, a kis település, a régi falu helyén, megkezdték az örmény város felépítését. Ez ad alkalmat a mai megemlékezésre. Az itt lakó örményeknek ez időben még az is szándékukban volt, hogy más helységekből, főleg Gyergyószentmiklósról, Szépvízről, Ebesfalváról (a későbbi Erzsébetvárosról) is mind ide, az épülő városba telepítsék az örményeket, és egyben kísérletet tettek a Szamosújvár városnév megváltoztatására is: 1726: **Örményváros, Armenopolis**. Ez a kísérlet az örményeknek a magyar társadalomba való beilleszkedésével, a magyarságba való beolvadásával hamvába hullt.

Muradin László

A cikk utánnyomás a Szabadság c. napilap
2000. július 1. számából

******

Örmények Békésben a XVIII.- XIX. században

Erdélyi örmények már a Harruckern-féle telepítések első éveiben éltek Békésben. Ezek kereskedők voltak, eléggé tőkeerősek ahhoz, hogy a munkaerő hiányában szántóföldi művelés alá nem vont területeken legeltetéssel gulyákat hizlaljanak, nagyrészt kivitelre. Az első ilyen bérlőkről, a Karácsony és Placsintár családról 1723-ból van adatunk. Húsz év múltán már tizenkilenc pusztabérlőt számoltak össze a megyében. Tevékenykedésük elismeréseként a megye 1792-ben bizonyítványt adott arról, hogy "a pusztákat árendáló örmények a nemesebb fajú lovak és szarvasmarhák tenyésztésével és a marhakereskedéssel sok hasznot hajtottak a népnek". Az örmények betelepülésének bőséges bizonyítékai a gyulai katolikus anyakönyvek. Ezek ugyanis az idegen származású betelepülők első bejegyzésekor azok nemzetiségét is feltüntették: az örményeket Armenus vagy Armena szóval jelölték; ők az erzsébetvárosi, a

gyergyószentmiklósi és a szamosújvári telepeken kívül Désről, Felsőbányáról és Nagyváradról érkeztek. A megyei iratok *negyvenhét erdélyi örmény családnevet* örökítettek meg.
A Gyulán letelepedő örmény kereskedők többsége földbérlővé, kisebb részük kézművessé vált. Valamennyien elhagyták az addig gyakorolt kereskedést, azt a foglalkozást, amelyet a közvélemény - tévesen - jellegzetesen örménynek ismer. A harmincnégy iparos család közül egy volt tímár, a többi csizmadia, szabó, asztalos, fazekas, fésűs és kötélverő. Idézzük néhányuknak jellegzetes örmény-magyar, családnevét: Balta, Biluska, Bocsánczi, Borbelovics, Csokány, Danszki, Dobál, Fark, Gorove, Heránus, Iszai, Izsekutz, Korbuli, Ládai, Mánási, Merza, Nits, Pertik, Verzár. A szegényebb betelepültekből és a szakmanélküliekből a telepítési kedvezményeket igénybe vevő földművesek lettek.

A Békésbe került örmény családok utódai közül csak a nemesek vehettek részt a megye közéletében, például a Kiss, Lukács, Merza, a Placsintár és a Simai családok tagjai. Örmény nemes volt Novák Antal is, az 1830-as évek reformpárti országgyűlési követe, a megyei kórház létrehozója. Hasonlóképpen Kövér László, néhány évtized múltán a gyulai sportélet megindítója, Erzsébetvárosról származó kézműves család sarja volt a történetíró Karácsonyi János.
..,Nagyon igaz az a megállapítás, hogy az összetartozást legfőképpen a társadalmi helyzet határozta meg. A gyulai örmények példája is ezt bizonyítja: a városban az egyazon családból származó örmény földbérlő és telepes gazda sem érintkezett egymással, nem tartotta a rokonságot.
A magyar, német és román nemzetiségű Gyulán az örmények a magyarok között, Magyar-Gyulán laktak, s ott - örmény iskola híján, az örmény nyelv elhalásával - második nemzedékben már teljesen magyarrá váltak. Az 1848-1849-es szabadságharcban is a magyarokkal vállvetve harcoltak. Govrik Adeodat békésszentandrási káplán hazafias beszédei és nemzetőr-főhadnagyi harctéri múltja miatt ötévi várfogságot szenvedett. Ugyancsak bebörtönözték a szabadságharc után Kiss Antal őrnagyot, aki Kossuth megbízásából egyik utazó előkészítője volt a Makk József-féle osztrákellenes szervezkedésnek.

A Békésben valamikor élt örmények utódai ma ugyanúgy magyarnak vallják és tudják magukat, mint az ország más vidékein élt örmények leszármazottai. Családi hagyományaikban azonban őrzik és tisztelik dolgos, családjuknak élő őseik emlékét. Ahogyan azt őrzi az Örménykút és az Örményzug helységnév is.

Korbuly Domokos

Megjelent az Élet és Tudomány 1981. évi 21. számában

("*Harruckern-féle telepítések*" - Johann Georg Harruckern báró 1720-ban királyi adományként kapott hatalmas birtokokat Békés, Csongrád és Zaránd vármegyékben - a *szerk.*)

****

Őrangyalaink

(Csak úgy, az ember eszébe jut, a lap első oldalán megjelenő, szokásos havi könyörgésről)

Kilépsz a kapun s a hanyagul kitett, méretes virágcserép a harmadik emeleti ablakból rémes csattanással vágódik mögötted a járdára. Ha csak egy másodperccel később lépsz ki, fejbe talál és szörnyethalsz, "Az őrangyalom" - mondod.

Külhonból érkezett rokonoddal ellátogatsz a budapesti Hősök terére, hogy megmutasd a Millenniumi Emlékművet, elmondod a kolonnád oszlopközeiben álló nagyok neveit, mutatod a középen álló, lovas vezéreket. Rokonod rákérdez a hatalmas oszlop tetején álló angyalra. "Az ország őrangyala" - mondod. Aztán elkezded sorolni a tatárjárást, a török pusztítást, az eltiport szabadságharcokat, a világháborúkat, s esetleg Kisfaludyt idézed, hogy "Él magyar, áll Buda még! a múlt csak példa legyen most…"

Nem ugyan Budán, de az ország akkori fővárosában, Esztergomban történt, hogy (hagyományunk, valamint a legendák és az Érdy-kódex szerint) István úr az országot Mária oltalmába ajánlotta.
*"...fogadalom s felajánlás útján szüntelenül imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnevének hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik." (*Szent István király nagy legendája, Kurcz Ágnes fordítása, Árpád-kori legendák és intelmek,1983.)
.. az Szűz Máriát ez Magyarországban Bódogasszonynak, avagy ez világnak Nagyasszonyának hívnák. Szent István királ es ez szegény országot Bódogasszony országának nevezé." /Érdy-kódex - Nyelvemléktár V, 326./
Magyarország igazi őrangyala tehát a Boldogasszony.

No de: asszony? Mai nyelvünkben az asszony férjezett nőt jelent s a mariológia egy évezrede állandóan hangsúlyozza Mária, Jézus anyja férjtelenségét, ismételgetve, hogy József nem "férje", csak "jegyese" volt. Nem a mariológia megállapításaival kell itt vitatkoznunk s nem azt boncolgatnunk, hogy mi célja, ha a Legfájdalmasabb Anya, a Mater Dolorosa alakját az egyik így, s a másik amúgy értelmezi.
Számunkra, magyarok számára a név, a gyönyörű, alig néhány más keresztény népnél föllelhető cím a lényeges. (Bálint Sándor *Ünnepi Kalendáriumában* idézi, hogy a vallonok hozzánk hasonlóan azt mondják: Grande Notre Dame, a horvátok pedig Velika Gospa, vagyis Nagy Úrnő.)
Tehát: "nagy".
Van persze középkori, latin nyelvű eredete a dolognak, hiszen már a Celanoi Tamás-féle, híres himnusz is így kezdődik: Salve Regina, mater misericordiae, vagyis: üdvözlégy, Királynő, irgalmasság anyja.
Tehát: királynő.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű, hogy a Szent István-kori magyar Mária-kultuszban megszületik a *Boldogasszony*, a *magyarok Nagyasszonya* kifejezés. Csupán - mint annyi más értékünk, fogalmunk, s egész kultúránk annyiféle vonatkozása esetében -, ezúttal is arra kell gondolnunk, hogy többféle néptöredék, törzs (kultúra) tapadt egymáshoz, amelyeket később az uralkodó (törzs, vagy nemzetség) után együttesen kezdtek *magyarnak* nevezni. S ez az alakuló nép számos helyet megjárt, mire a Kárpát-medencében megállapodott. (Tévedések elkerülése végett: minden nép így született, bármit is hirdet magáról sokszáz, vagy még többszáz év múltán...) "Számos helyet megjárt" - ezúttal azt jelenti, hogy az alakuló magyarság néhol csak egy-két nemzedéknyi időn, másutt akár évszázadokon át élt. Hol győzött, hol vesztett s menekült, csapot-papot hagyva. Közben idegen népekkel, kultúrákkal találkozott s mindezek során alakult a saját kultúrája, nyelve.
Például iráni hatásra.
(Ezt a tényt szokták a délibábos áltörténészek úgy magyarázni, hogy "sumer-magyar rokonság." Csakhát ennyi erővel az észak-amerikai indiánok is rokonaink, hiszen ők is használtak például: íjat!)

Térjünk vissza a valósághoz és a Boldogasszonyhoz.
A magyar nyelv "asszony" szava iráni eredetű, s egykoron azt jelentette: királyné (-né! nem - nő!) Eredetileg az "úr" szó királyt jelentett, a király birodalma pedig, a *királyság* az "úrság"... amiből végül "ország" szavunk lett. Az "úrnő" persze, ugyancsak királyné volt.

Hogy a 10-ik, 11-ik századi magyarság számára mennyire egyértelmű volt az *asszony* szó "királyné" vagy "királynő" jelentése, arra jellemző, hogy följegyzés szerint Gellért püspök egy alkalommal István király udvarában a Napbaöltözött Asszonyról (értsd: Máriáról, az istenanyáról) prédikált.
Kiterjedt, sokszínű (gyakran tájanként, sőt falvanként) változó szokásvilág és ünnepi szertartások épültek az évszázadok során augusztus 15-e, Nagyboldogasszony ünnepe köré. Ezekről most röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy többségükben igen ősi (uram bocsá: **kereszténység előtti**) mozzanatok lelhetők fel bennük, mint a virágszentelés, búzaszentelés, egy bizonyos templomhoz, hegy tetején épült kápolnához, a Boldogasszony szobrához való zarándoklat, vagy ünnepélyes körmenet... ugyanis a Boldogasszony örököse lett a korábbi hitvilágok házat, családot, termést őrző istennőinek is. (Nem véletlenül használjuk itt a "kereszténység előtti" kifejezést a "pogány" kifejezés helyett. A "pogány" - az évezredes ködösítés ellenére - nem az, aki nem keresztény, hanem az, aki nem hisz... semmiben. Aki viszont **nem keresztény**, ám hisz valamiben, az más vallású: tehát **vallása** van. Nem pogány.)
De - ugyancsak s egyáltalán nem véletlenül! - olyan közel van egymáshoz a két ünnep: a 15-i Nagyboldogasszony, a keresztény világ általános ünnepe s egyúttal Magyarország Nagyasszonyának ünnepe, valamint a 20-i Szent István, amely, mondhatni kizárólagosan a magyarság ünnepe.
Hogy is volt ez az egész "Szent István-ügy"? Képletesen - mint említettük - a király felajánlotta országát a Boldogasszonynak, hogy aztán még egy veszélyes helyzetet is túléljen. Este felé merénylő támadt rá, de ő felébredt, a merénylő megrémült és mindent bevallott, mire - a Nagylegenda szövege szerint - felbujtóit István példásan megbüntette, ám a merénylőnek - cserébe töredelmes vallomásáért - megbocsátott.
Szép a legenda-részlet, ám erősen "legyengíti" a *törvényhozó király* alakját. Azét az Istvánét, aki keményen igazgatta s alakította "úrságát".

A karizmatikus, vagy szakrális királyságokban az öregedő uralkodó (törzsfőnök, fejedelem, király) sorsa ősi, sokezer éves szokás szerint az volt, hogy megölik. Nem magyar szokás ez, hanem általánosan, az egész földkerekségen létező "rendszer". Nemcsak azért ölték meg az öregedő, gyengülő uralkodót, hogy a törzset, népet, országot frissebb, fiatalabb, teherbíróbb vezető irányítsa tovább, hanem azért is, hogy az így feláldozott személy minden tudása, tapasztalata, tehetsége átszálljon az utódra, aki a tettet véghezvitte (vagyis megölte őt).

Ne csóváljuk a fejünket: évezredeken át él ez a szokás, minden népnél föllelhető. Már az Ószövetségben azt olvassuk, hogy Mózes csak elvezetheti népét az Ígéret Földjére, de nem léphet be oda. Hasonlóan: Álmos vezért az új haza foglalásakor, mielőtt beléptek, a magyarok a határon feláldozták. A mágikus értelmezés szerint ugyanis új életnek kell kezdődnie, a régi vezér erejét pedig magával viszi az, aki feláldozza őt, de a múlt terheit nem akarja tovább vonszolni: a régi haljon meg.
(Minderről igen érdekes és bőven dokumentált elemzést olvashatunk James Frazer híres "Aranyág" című, hatalmas tanulmányában, London, 1911.)

Mi köze ehhez az esztergomi palotában történt merényletnek?
István tudta, ismerte ezt a fajta "áldozatot", ezt az akkoriban még élő szokást... (talán olyan, mindennapi kérdés volt ez akkoriban, mint a mai magyarságban az, hogy "ha nem ültél

börtönben, akkor bizonyosan kollaboráns voltál! "). Ezért bocsátott meg a merénylőnek, aki **hite szerinti** kötelességét akarta teljesíteni.
Ugyanakkor István reálpolitikus volt: értette azt is, hogy a merénylő mögött állók, a felbujtók egyszerűen *politikai veszélyt* jelentenek. Velük tehát végzett.
István úr alakja eggyé vált "a szent király" fogalmával, az egész magyar nyelvterületen. Több tucatnyi helység őrzi a szent király nevét. Bizonyítékul - oldalakra menő felsorolás helyett - most csak példaként, néhány erdélyi helységnév: Székelyszentistván (Stefanesti), Csikszentkirály (Sincraieni), Enyed-szentkirály (Sincrai), Kalotaszentkirály (Zam Sincraiu), Marosszentkirály (Sincraiu de Mures), Sepsiszentkirály (Sincraiu), Szilágyszentkirály (Sincraiul Silvaniei).
S ha most, majd' tíz évszázaddal azután, hogy István úr a Boldogasszony oltalmába ajánlotta országát, megkondulnak a harangok, és felcsendül az oly sokszor ismételt ének:

Hol vagy, István király?
Téged magyar kíván...

... gondolhatunk akár arra is, hogy István **felelős** és a **kornak megfelelő** király volt. Nem sokszáz évvel korábbi valaki allűrjeit utánozta, (nem elődjét, Árpádot mímelte), hanem rájött, miként kell uralkodnia **abban** az Európában, amelyben szervezett királyságok vannak, **köztük az övé.**
Aki ma közéleti emberként Szent Istvánra hivatkozik s őt utánozná, tudnia kell, hogy nem uralkodni jött.
Európában ma nem királyságok vannak, hanem demokráciák. **Köztük a miénk**
S ezt a reményünket-vágyunkat és feladatunkat (ezt a mi "mindenünket") István úr ünnepén is, máskor is - mindig - segítse a Boldogasszony. Anyánk, aki régi nagy patrónánk...

dcs

******

Híradó

Erzsébetvároson, a hagyományos Nagyboldogasszony-napi szentmisét és körmenetet augusztus 15-én, kedden tartják. Az ünnepi szentmisét előreláthatólag Jakubinyi György püspök úr, gyulafehérvári érsek celebrálja.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. augusztus 17-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.
A műsor Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos (Nagyvárad) előadóestje, "*Megfogyva bár, de törve nem...*" című összeállításuk, a magyar irodalom, költészet és történelem ezer éve...

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a Jerinkás-család valamelyik ágáról!
Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunyad (Kalotaszeg), 1940-es évek.
Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük: *Zsebők Csaba* és családja, telefon: 214-1109.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújításra!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:
- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de. l0-11 óráig

- kedden du. 17-18 óra között.

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: 83475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Hamarosan megjelenik a millenniumi könyvújdonság!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben. A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.

Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban még annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket. *Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat,* amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton, az Egyesület számlájára: "támogatás a genealógiakönyv kiadásához" közléssel.

A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Előjegyzést indítunk a könyvre:

jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.

Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára,

Kérjük feltüntetni:

"Genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 15.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.

1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek; dr. Száva Tibor Sándor A csikszépvizi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás- család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Szervátiusz Tibor július 26-án töltötte be 70. évét - gratulálunk! A művész "*Boldogasszonykő"* című, millenniumi, carrarai fehérmárvány alkotását augusztus 19-én avatják fel Győrött, a Püspökvárban. Az ünnepi szertartás 19 órakor kezdődik a

székesegyházban, ahol Pápai Lajos püspök úr celebrál szentmisét, majd (körülbelül 20 órakor) Rockenbauer Zoltán úr, a nemzeti kulturális örökség minisztere leplezi le a márvány alkotást.

Kelt: Sárospatak, 2000. július 21.

Tisztelt Elnök Asszony!
Küldeményüket megkaptuk, s éppen azért, mert "a magyarországi örmény kisebbségről igen kevés a közvélemény ismerete", örömmel ajánljuk olvasóink figyelmébe.
1991-től - negyven évi szünet után - újra indult a Sárospataki Teológiai Akadémia - így az egyik példányt a testvérintézmény könyvtára kaphatja meg.
I. Apafi Mihály fejedelemre hálás szívvel gondol a Sárospataki Kollégium is, hiszen 1671-ben ő fogadta be Gyulafehérvárra a Báthori Zsófia által elűzött diákokat és a fejedelemasszonnyal együtt több évtizeden keresztül erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítették a bujdosókat.
További küldeményeiket érdeklődéssel várjuk.

Köszönettel
Szentimrei Mihályné könyvtárigazgató

******

Örmény levelek

A nemrégiben alakult magyar-örmények egyesülete egyik budapesti kávéház földszinti helyiségében hangversenyt rendezett. A kivilágított teremben száznál többen lehettek. Inkább asszonyok, akik széken ültek, míg a férfiak és fiatalok állottak.
Az ülő közönséggel szemben nagy értékű keleti szőnyeggel betakart dobogó volt felállítva, s ettől nem messzire egy zongora. A zongorához közel, egy asztal körül több Ázsiából ide menekült örmény ült. A menekültek között átutazók is voltak, köztük két borotvált arcú és hajlott orrú, negyven-ötven év körüli párizsi gyémánt-kereskedő, aztán egy feketeszakállú örmény férfiú feltűnően szép feleségével. A nő ujjai ékköves gyűrűktől fénylettek. Előtte egy gyöngyös táska hevert s azon drágakövekkel telehintett női cigarettaszipka. Ezenkívül ott ült egy kisdedtermetű, őszszakállú, komoly öreg úr is, akiben első pillanatra felismertem a messziről átutazó idegent. Engem leginkább ez az öreg úr érdekelt.
A hangversenyen éppen akkor egy örmény származású magyar leány énekelt Midász királyból, néhol táncléptekkel is élénkítve énekét. Az öreg úr hallgatta ugyan az éneket, de inkább az értékes keleti szőnyeggel borított dobogót nézte a táncoló lábai alatt. Ebből azt következtettem, hogy szőnyegkereskedő.
Csalódtam, mert mint később megtudtam, tanító Erzerumból, honnan elindulva Konstantinápolyon át érkezett Budapestre, hogy az itt véletlenül megismert két gyémántkereskedővel Párizsba utazzék. Azt is megtudtam, hogy Kcsurián Ándonnak hívják. Erzerumban lakik Kilisze Csárszi (Templom utca) 15. szám alatt, hogy özvegy ember s csak egy leánya van otthon, kit keleti szokás szerint virágról elnevezve, Mánuság (Viola) névre kereszteltek. Az öreg tanító még azt is felemlítette, hogy Mánusággal együtt lakik Hripszima is, aki - mint elhunyt feleségének özvegyen maradt nővére - vezeti a háztartást.
Mikor a hangversenynek vége volt s megkezdődött a tánc, a keleti örmény társaság asztalával együtt egy szomszédos szobába vonult, magukhoz rendelt három cigánnyal, hogy a híres magyar zene hangjai mellett mulassanak. Amint az ételeket és italokat felszolgáló pincérek észrevették ezt a társaságot, legtöbbet itt sürögtek-forogtak, jó borravaló reményében.
Az asztalnál három külön hely volt fenntartva, három olyan örmény származású magyar, nőtlen úr számára, aki franciául vagy örményül is beszél. Ez a három úr nemsokára megjelent a vendégszerető asztalnál s a névjegyeik kölcsönös kicserélése után helyet foglaltak.

A szép nő ragyogó szemeivel egykedvűen nézte az elhelyezkedést, mert előtte, mint keleti nő elött, szokatlan volt az, hogy három idegen férfi is belevegyüljön a társaságba.
A bemutatkozáskor néma volt, nem mondta meg nevét sem s csak annyiban volt figyelmes, hogy minden előtte bemutatott férfi neve hallatára kivette szájából drágaköves szipkába illesztett finom cigarettáját s azt a terítéke mellett levő hamutartóra helyezte.
A kicserélt névjegyekből aztán megállapítható volt, hogy az őszszakállú, kopasz erzerumi tanító neve csakugyan Kcsurián Ándon, az egyik gyémántkereskedőé Onnig H. Ohanesszián, a másiké Márdirosz Harutyun; a szép nő férje Thumán Uszep szőnyegkereskedő, míg a magyarok közül a magyaron kívül örményül és franciául tudó neve Vártig Gergely dohánygyári igazgató, a franciául tudóé Ánieczhi Kristóf vasúti tisztviselő, az örményül tudóé dr. Vastag Bogdán ügyvéd. A bemutatkozások után nemsokára felszolgálták a vacsorát.
Ekkor a nő szipkáját betette gyöngyös táskájába és elvitte az asztalról a hamutartót. A cigányok pedig a magyar népdalokat játszták s azzal kezdték, hogy "hármat rikkantott már a rigó!"
A társaságnak legjobban a borok ízlettek. A keleti örményeknek feltűnt, hogy milyen ízletes a magyar bor, mire Vártig örményül csak annyit mondott:
Kini, kini, ánus kini. (Bor, bor, zamatos bor). A cigány és a jó borok mellett a társaság vidám hangulatban volt.
Csak a nő nem érezte jól magát, mert szokatlan volt előtte ez a mulatozás. S mikor dr. Vastag megkérdezte tőle, hogy jól mulat-e? azt felelte örményül: Nem; mert ilyenkor mindig eszébe jut a teve és az iszákos közötti különbségnek az az adomája, hogy a teve nyolc napig képes dolgozni ivás nélkül, az iszákos pedig nyolc napig képes inni, anélkül, hogy dolgozna.

S mikor úgy éjféli két óra volt, a társaság a fizetési számlák kiegyenlítése után szétoszlott. Másnap reggel Kcsurián tanító, Onnig és Márdirosz gyémántkereskedő, Thumán szőnyeg-kereskedő és neje együttesen az expresszel Budapestről Párizsba utazott.

Dr. Gopcsa László

(Részlet az "Örmény levelek" c. könyvből, Budapest,1928)

****

Brassói lapok – 11. szám - 2000. Március 17. Erdélyi körutazás
(utánnyomás)

Ne a **vörös kordoványt sirassuk**

Minden Gyergyószentmiklósról szóló régebbi vagy újabb leírás úgy kezdődik, hogy a Gyergyói-medence eme közigazgatási és gazdasági központja, Szentmiklós a legrégebbi települések egyike itt, a Keleti-Kárpátok tövében, a legnagyobb is (egy 1567-es összeíráskor 78 portája volt, a legtöbb egész Csíkszéken), ám hírnevét és gazdagságát az örményeknek köszöneti. Némelyek szerint azt is, hogy egyáltalán város lett belőle. (Azaz hogy Szentmiklós lett a város, és például nem a közeli, ugyancsak nagy és jelentős Ditró.)

Űzött vad

Egy népcsoport űzött vadként átkelt a Kárpátokon (1668-69-ben), miután vagy három esztendőt a havasok szűk, erdős völgyeiben bolyongva töltött: elképzelhetjük, mit jelent ez, hisz városlakó emberek voltak "odahaza", Moldvában is. Módosak is voltak: vállalkozó kedvűek és szorgalmasak. Ezért is üldözte őket akkor a török, amely tulajdonképpen nem is ellenük jött be, csak a lengyelek felé átvonultában esett nekik, rabolva, fosztogatva, ha már úgyis az útjába kerültek. A kilátástalan helyzetbe került menekültek átjöttek a Kárpátokon a biztonságosabb Erdélybe. Apafi Mihály még nem volt Erdély fejedelme, amikor egy csoportjukat ebesfalvi birtokára beengedte. Az erdélyi főúr jól számított: busásan megtérült

neki, s az egész országnak is, hogy e kisiparos, kereskedő társaságot pártfogásába vette. Ebesfalva - Erzsébetváros néven - rövidesen egész Erdély egyik leggazdagabb városa lett. (Ma már persze nem az.) A menekültek másik népcsoportja Besztercére került. Itt az ugyancsak városlakó (iparűző és kereskedő) szászok nem szívlelték őket: továbbmentek hát, és az uralkodótól vásárolt üres telken felépítették maguknak Erdély legbarokkabb városát, Szamosújvárt.
No és egy harmadik csoport nem jött beljebb, megtelepedett a Gyergyói-medencében. Mai fogalmaink szerint nem voltak sokan: egy adóösszeírás szerint 1721-ben 56 örmény családfő és 10 özvegyasszony élt Gyergyószentmiklóson. A tulajdonukban lévő különféle áruk értéke 36.472 forintra rúgott. Összehasonlításképp: ugyanakkor 517 forintot fizetett adóba egész Gyergyószentmiklós városa, évente,

Örmény-hajnal

Ebből az időből (azaz a XVIII. század elejéről) származik egyébként egy ma is használt, ám sehol másutt nem hallott kifejezés, az „örmény-hajnal".
Azt jelenti, hogy délelőtt. Lévén az örmények ügyesebb kereskedők, a magukat háttérbe szorítottnak érző gyergyói székelyek 1729-ben elérték, hogy a széki hatóságok megtiltsák az örmény kereskedőknek, hogy reggel kilenc óra előtt megjelenjenek portékáikkal a vásárban, illetve, hogy ez előtt az időpont előtt megnyissák boltjaikat. Tanulságos az ekkor foganatosított egyéb intézkedések listája is: megtiltják az örményeknek például azt is, hogy saját használaton kívül (tehát eladásra) bort hozzanak a városba. Hogy kocsmáik a székelyekével versenyezzenek. Hogy mészárosaik csak akkor vágjanak marhát, ha a székely már eladta a húst. Hogy a tímárpiszkot a városból távolítsák el. Hogy súlyosabb bűncselekményekben ne az örmény bíró, hanem a széki bíró ítélkezzék. Hogy a székely perelhesse az örményt. Amiből kitűnik nemcsak az, hogy a gyergyói székelyek már akkor gondot fordítottak a környezetvédelemre (a "tímárpiszok" eltávolítására), hanem az is, hogy sok örmény bőrcserzéssel foglalkozott, s az általuk készített "veres kordovány" (melynek gyártási titkát féltve őrizték), Közép-Európában még a múlt században is keresettnek örvendett. És hát kitűnik, hogy közösségüknek autonómiája volt: nekik a széki bíró nem parancsolt, s ha egy székelynek panasza volt ellenük, ő is csak az örmény bíróhoz fordulhatott bajával.

Furcsaság

Amúgy a két közösség, az örményeké és a székelyeké, itt Gyergyószentmiklóson legalábbis, jól kiegészítette egymást. Orbán Balázs jegyezte fel a múlt századi furcsaságot: a gyergyószentmiklósi székely nem szívesen mondja városinak magát. Azért, mert ő gazdálkodó és fegyverforgató büszke fia a hazának, nem pedig városi polgár, azaz cserszagú kisiparos vagy kalmár.
Igen ám, de a Gyergyói medence gazdálkodóinak terményeit a gyergyói kalmárok értékesítették Európa-szerte, és közmegelégedésre. Kővári László szerint a múlt század derekán évente tízezer lovat, negyvenezer szarvasmarhát és háromszázezer juhot exportáltak nyugatra. Az a pénz hazajött.
A hajdani gazdagságból mára nem sok maradt. Gyergyószentmiklósnak nincs olyan impozáns, messziről hivalkodó örmény temploma, mint Erzsébetvárosnak, a kereskedők, iparosok házai nem épülnek barokk várossá, mint Szamosújvárott.
Az egykori híres bőriparnak egyetlen termékét őrzi még a városi múzeum, egy jókora, bőrrel bevont, rézmintákkal kivert, díszes kelengyésládát. Ezt is elég viharvert állapotban. (Itthon nincs pénz a restaurálásra, "odaát" megcsinálnák nekünk, de nem lehet kivinni, mert muzeális érték - magyarázzák, mintegy mentegetőzve.)

De mutatnak egyebet; kézírással, örmény betűkkel teleírt könyveket. Számadáskönyvek - villan át bennem, az egyikbe tekintve: az örmény nyelvű bejegyzések ugyanis magyar nyelvűekkel váltakoznak lapjain, elég rendszertelenül. Íme, a múlt század elején még egyaránt használta mindkét nyelvet egykori gazdája. Feljegyzéseit hol örményül, hol pedig magyarul vezette. Most - már nagyon régóta - senki nem ismeri az örmény karaktereket, nem beszéli már senki a nyelvet. Azaz még ismerte, még beszélte pár évvel ezelőtt bekövetkezett haláláig Fogolyán atya. Ő is Velencében, a mechitarista szerzeteseknél tanulta.

Közösségi élet

Hamvazószerda nagy ünnep a katolikusok számára. Szép számú hivő gyűl a gyergyószentmiklósi örménykatolikus templomba is. Vannak vagy harmincan. A szentmisét magyar pap magyar nyelven celebrálja. (Fogolyán atyának nincs örmény utóda.) Az énekek közül némelyik örményül csendül fel. A gyergyószentmiklósi örmény közösség büszkesége a mintegy húsz tagú, négy szólamú helyi örmény énekkar. "Ilyen még egy nincs Erdélyben"- mondja dr. Simon Istvánné Lázár Piroska, az itteni örmény közösséget az egyház körül összefogó Oltáregylet elnöke. Sajátos, örmény közösségi élet a templomon kívül ugyanis ma már nincs.
Az örmények katolikusok. Olyannyira, hogy a mindent pontosan feltérképező-leíró Orbán Balázs sem tett különbséget a múlt század derekán Gyergyó székely és örmény katolikus lakói között, amikor létszámukat taglalta. Ennek ellenére a magyarságba lényegében már rég asszimilálódott örmények soha nem mulasztják el az érdeklődőknek megjegyezni, hogy ők tulajdonképpen örmény katolikusok. Pedig a római katolikus egyházba való illeszkedésük annak idején (háromszáz évvel ezelőtt) erdélyi integrációjuk lényeges elemének bizonyult.

Világosító Szent Gergely térítő munkájának köszönhetően az örmények már a 4. század elején keresztényekké lettek. Királyságuk az első volt, ahol a kereszténység - bizonyítottan - államvallássá lett. Az örmény bevándorlók (menekültek) tehát rég keresztények voltak Moldvába, majd Erdélybe érkezésükkor is. Vallásilag sokszínű és toleráns országba érkeztek: jól megfért itt a három protestáns felekezet a katolikusokkal, s az izraelitákkal. Érkezésük egybeesett az utolsó (protestáns) erdélyi fejedelem, Apafi Mihály uralkodásával.
Utána a katolicizmust tűzzel-vassal terjeszteni akaró Habsburgok következtek. Egy fiatal, Rómában tanult örmény pap, Verzereskul Oxendius visszatérve övéik közé, Erdélybe, meg tudta győzni a betelepülők szellemi vezérét, Minas püspököt a rámai katolikus egyházzal való egyesülésre.Az áttérés nem ment simán, annak dacára sem, hogy Minas halála után Verzereskul lett az örmények püspöke.

A szertartás nyelve megmaradt örménynek (részben a módja is), viszont a római fennhatóság elismerése fejében e túlnyomórészt protestáns országban a jövevények hatalmas pártfogót nyertek a bécsi uralkodó személyében. (A kézzel fogható, korabeli példa, amikor a besztercei szászok kiutasították városukból az örményeket, azaz a nem kívánt ipari és kereskedelmi konkurenciát, az elűzöttek - egyébként Verserescul közbejárására - egy kincstári birtokon telepedtek meg Szamosújvárt. Na ja, hogy a betelepülőkkel a császári udvar megfizettette az általuk elfoglalt telkeket, csupán csak azt jelzi, hogy Bécsben is jól össze tudták kapcsolni a hit pártolását az üzleti érdekkel.)
Az örményeknek hosszú ideig saját püspökük volt, tehát katolikusként sem tartoztak az erdélyi püspök fennhatósága alá. Utóbb aztán módosult a helyzet, jelenleg az örmény katolikusok fővédnöke dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek. Saját örmény papjuk jelenleg nincs. Szamosújvárt egy ferences atya, Gyergyószentmiklóson egy világi pap gondjaira van bízva a gyülekezet.

Aki pedig örménynek tartja magát, az ma is az örmény templomba jár, még ha fogvacogtató hideg is van benne (még ilyenkor, tavasszal is) s nem a háromszáz méterrel odébb, a gyergyószentmiklósi Főtéren lévő és sokkal jobban karban tartott plébániatemplomba.
"Az idén hét elsőáldozónk lesz - újságolja Simonné Lázár Piroska - Tavaly is volt négy, jövőre is lesz: meggyőzzük a szülőket, hogy akik egy kicsit is örmények, járassák az örmény templomba gyerekeiket. Így talán fennmaradunk."

Hányan vannak ?

A kérdésre, hogy hány örmény él Gyergyószentmiklóson, a legváltozatosabb feleleteket lehet adni. Az Országos Statisztikai Hivatal szerint 4, ugyanis a legutóbbi, 1992-es népszámláláskor ennyien vallották magukat itt örménynek. Lázár Frigyes egyházi főgondnok kimutatásában több százan vannak, akik a gyergyói örmény katolikusok templomához tartozónak érzik magukat. A '90-es éveihez közeledő (korát meghazudtolóan friss és élénk) Hegyesi Jánosné Csiki Aliz néni szerint - márpedig ő mindenkit ismer - nyolcan vannak még Szentmiklóson a "tiszta örmények", de hozzáteszi azonnal és nagyon határozottan:
- Mi örmény származású magyarok vagyunk, kérem szépen.
- De Aliz néni gyermekei?
- Ők is magyarok, de már vegyes származásúak, ugyanis a szegény férjem színmagyar volt.
Zárug Aladár viszont, aki többek egybehangzó véleménye szerint a lehető legtöbbet tette az itteni örmény közösség fennmaradásáért (akkor is, amikor az ilyesmit a hatóságok egyáltalán nem vették jó néven senkitől), ennél karakánabb: "Nincs mit szégyellni ezen kérem, örmények vagyunk és kész."
Aliz néni viszont úgy tudja, hogy Zárug Aladárnak is csak az egyik nagyszüleje volt színtiszta örmény.
Ez Erdély. És igaza van a Statisztikai Hivatalnak, csak hagyjanak mindenkinek békét, hogy annak érezze magát, aminek akarja, és oda járogasson imádkozni meg énekelni, ahová akar.
És így adódik, hogy Varujan Vosganjan, a romániai főörmény nem támogatja a legélénkebb örmény közösséget, a gyergyószentmiklósit. Tudja ő, hogy miért. És itt sem sírnak utána.
Az erdélyi ember az idők folyamán megtanulhatta, hogy csak az tudja tisztelni igazán a másik "másságát", aki ragaszkodik a magáéhoz is. És ebben a történelemnek nevezett nagy, kollektív társasjátékban az nyer, aki a maga sajátosságaival együtt megtalálja a helyét a többi között, de veszít, aki mindenét feladva mindenáron hasonulni akar az épp uralkodó áramlathoz, a nyájhoz.

Kiment divatból

Aliz néni meséli, hogy családja egykor fakereskedéssel foglalkozott, gyermekkorában voltak még tutajok a Maroson. Valóban, leírásokból tudjuk, híres, jövedelmező üzletág volt itt a tutajozás. A fakereskedők gyergyói örmények voltak, a tutajosok - Gyergyóban legalábbis - székelyek. Télen kivágták a fát, a nyár folyamán száradni hagyták, következő télen a vízpartra vontatták. Gyergyóújfalunál a Maros már akkora, hogy elbírja a tutajt: a tavaszi olvadáskor a hat-nyolc összerótt fenyőrönkre ráállt két tutajos, egy elől, egy hátul, s elkormányozta az ingó-bingó alkotmányt a sellők és zátonyok közt Marosvásárhelyig.
Ott nagyobb tutajokat állítottak össze és levitték a fát, hagyományosan a Hunyad megyei Zámig, de ha kellett, akkor Szegedig is. A tutajozás nemzedékeken át jelentett egy egész vidéknek jövedelmet, megélhetést.
Nos, egy helyi földbirtokos, gróf Lázár Mór, megirigyelve az örmény fakereskedők jövedelmét, maga is belevágott a vállalkozásba, fát vágatott, tutajosokat fogadott, hamarosan ki is szorított minden mást a vállalkozásból. Tehette, nagy úr volt. De rövid idő alatt csúnyán

belebukott: az, ami mindenki másnak szépen jövedelmezett, az ő kezén kész ráfizetésnek bizonyult.
Fel is hagyott aztán az egésszel, hagyta az örményekre, akiknek továbbra is jövedelmező volt az üzlet... Amíg századunk elején került helyette valami más. Mint ahogy vörös kordoványt se visel ma már senki, kiment a divatból.
Nem is kell, hogy megmaradjon.

Balázs János

****

Napló
(második rész)

Wertán Zsolt úr folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplóját" rövidítésekkel közöljük. Csupán olyan részeket, mondatokat hagytunk ki, amelyek számos, további információt igényelnének, vagy annyira töredékesek, (csak az utazó által sebtiben följegyzett szavak), hogy mindenikük külön-külön résztanulmányra szolgálna rá.
Kérjük olvasóinkat, a hamarosan ismét sorra kerülő Barangolás előtt olvassák odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit.

Brassó
Görög katolikus templom (most ortodox). Bármilyen nem protestáns templomot csak telekudvarban volt szabad építeni, utcai frontra nem. Ez is így épült, II. József csak 1787-ben engedélyezte a görög kereskedőknek, hogy a Fanariota (Világítótorony) negyedben templomot építsenek. Pici kolostor-temető; a volt bástyát megvehették, odatették a harangot. Arrébb, a patak mellett, a szögletben a kovácsok íves, tágas, félrondella-szerű alacsony bástyája, most levéltár.
Ismét a régi Főtér*:* görögkeleti, díszes templom. Fel a Cenkre, utcákon át, majd lépcső, amely átvágja a 150 centiméter vastag városfalat. Kötélvasút a Cenkre. A csúcson a második halmocska csúcsán a kőtalapzat maradványaira valaki fölfestette: *"Itt állt Árpád vezér szobra, az á ok /oláhok/ 1916-ban felrobbantották."*
Gyönyörű kilátás nyílik a városra. Látszanak az egyes dombtetőkön a régvolt erősségek maradványai.
Tovább megyünk busszal a Bolonyai Katolikus templomhoz, amely Bolonya városrészről kapta a nevét. Itt szállt fel hozzánk néhány erdélyi magyarörmény testvérünk és két újságírónő, az esti, árkosi találkozóra.

Sepsiszentgyörgy
A Sugás nagyáruház előtt csatlakoznak az itteni örmények is. A telefonhírmondó feltalálója, Puskás Tivadar (Ditro) is örmény. Az Úz völgyében Fehér Sándor naplója... Dávid Antal sok könyvet írt; Dávid Katalin az első unokatestvérem...; Urmánczy-kastély, Merza-rokonság. Ferenczy-család: István és Csongor, aki most Budapesten színész. Budai József pomológus. Néhány fajtája: "Kossuth", "Bem", "Getz Mari almája".
Árkoson este örmény találkozó, ismerkedés.
5. nap: Kézdivásárhelyre igyekszünk (Tirgu Secuiesc), az "élő múzeumba"; nem végzett muzeológus, hanem autodidakta "élő fáklya" Incze László. A magyarságot megtartó, szellemiekben is erősítő tevékenység, küldetés, ami itt a gyűjtő, megőrző munka mellett a levegőben érzik.
Igen gazdag gyűjtemény van együtt.
Rétyi nyíres, közte itt-ott egy tó. Kovászna patak.

Zágon: Mikes Kelemen; Mikes Pál Rákóczi apródja volt, Vajdahunyadon kivégezték. Vers: Lévai Sándor "Mikes".
Kovászna
Embermagasságú fallal körülvett református templom.
Csomakörös (Chiurus) Kovásznához közel, de igen rossz úton zötyögünk. Temploma fallal körülvéve.
Csoma Sándor Nagyenyeden és Göttingenben tanult és elindult, hogy fölkeresse a magyarok őshazáját. Tibeti-angol szótárat készített, elősegítve a buddhizmus megismerését, maláriát kapott, Dardzsilingben halt meg. Vers: Áprily Lajos "A zarándok". Aleppóban, az örmény negyed közelében van egy kis, magyarnyelvű tábla: "Itt szállt meg Körösi Csoma Sándor". Bem Aleppóban halt meg.
Vissza Kovásznára. (A szláv nyelvekben a "kvasz" savat, ill. savanyút jelent.) Pokolsár: az iszapos tavacskában feltörő gázok bugyborékolnak, fortyognak. A patak korábban el-elöntötte Kovásznát. Ha nem nedves, saras rétegen tör fel a gáz, akkor mofetáról beszélünk. Kovásznán egyszerre 6 ezer beteget kezelnek mofetákban. Itt ér véget a Keleti Kárpátok vulkánvonulata.
Balra Kézdivásárhely. Jobbra az elágazás a Tündérvölgybe visz. Itt nem rég nagy szélvihar nagy területen letarolta a fenyvest.
Kommandó (Comandau) - Erdély legmagasabban fekvő települése: 1200 méter. Fűrészüzem, iskola. Nevét a "Grenz-kommando"-ból, az osztrák határőrség nevétől kapta.
Zabola (Zábala) Itt született Erdély Széchenyije, Mikó Imre. Mikes kastély, erődtemplom három-méteres támpilléres fallal.
Gelence - itt gyönyörködhetünk a legszebb Szt. László-freskóban - ő Erdély védőszentje. Innen a Feketeügyön át Szentkatolnára (Catalina), jobbra az Ojtozi-szoros, a ligetben a fortyogó.
Kézdivásárhely (Tirgu Secuiesc),
református, katolikus és unitárius templom. A használhatatlan, mocsaras területet, amelyet adományként kaptak, a ferencesek lecsapolták, ott épült a kantai templom. Gazdag gyűjtemény, elhivatott vezető a múzeumban.
Tovább: az úton jobbra a dombtetőn az árpádkori perkői keresztelő kápolna: a 12-ik századtól itt intézték a peres ügyeket. A csillámló-fehér kápolna szép a fátlan, nyugodt hajlású dombtető zöld gyepén. Búcsúkor akár 22 ezer ember is összejött itt - a kápolna örmény-kaukázusi építészeti elemeket mutat.
Torja (Turia) - a hegyekben a Büdösbarlang. Szent Anna tó. (Legenda). A tóparton előresétálva látjuk a Szent Anna kápolnát. 1564-től állt itt kis fakápolna, aztán kőből építették újra, ezt 1804-ben javították, 1925-ben és 1946-ban ismét igazítottak rajta. 1976-77-ben épült a régi alapokra a jelenlegi - a toronyban 1928 óta 50 kilogrammos csengettyű dicséri az Urat.
Jóleső az itteni tisztaság. Vissza Kézdire.
Alsócsernáton - írásos emléke 1300-ból. Székely ősvár: Ika - kőtorony, olyan régi, mint a Bálványos. Csernátonban 68 székely (nemesi) család élt.
A Domokos-kúria területén és épületeiben Népfőiskola működik. A Hasszmann-család gyűjti a népi mesterség tárgyait, sokféle mesterséget tanítanak, és a magyarságtudatot fenntartják. (Hasszman Pál szóhasználata: "drága emlékezetű gróf Széchenyi István uram", "Mikó Imre uram".)
Felsőcsernáton: Bod Péter református lelkész, Árva Bethlen Kata. Cseh Lajos, Vajda Gyula és sok jó pap, kántor került ki innen. Dálnok adta Dózsa Györgyöt. Legfontosabb a hűség anyanyelvünkhöz, zenei anyanyelvünkhöz, mondáinkhoz, balladáidhoz, Bartók-Kodály hagyatékához. Család, egyház, iskola.
Hasszmann Pál úr a kúria kőkapujáig kísért minket.
Elmentünk. Az embernek könnyes lesz a szeme, amikor ilyen lelkülettel találja szemben magát. Igen! Az ilyen fáklyák világítanak nekünk is, a sötét rendszerek utáni időkben.

Eresztevény - itt temették el az üldöző kozákok miatti siettükben Gábor Áront. Az országút mellett a templomnál lévő, testes kő síremléknél koszorúzás, vers.

Wertán Zsolt (folytatjuk)

******

Requiem egy funkcióért

Hála Istennek nem történt haláleset, csak egy státusz szűnt meg, amit bizony lehet gyászolni.
Székely, egyenesgerincű, kiváló mérnök apa, aki Márton Áronnal együtt, azonos hitért szenvedte a kommunista börtönök kínjait; a német pontosságot és fegyelmet, józan életmódot tisztelő anya... a szülei, akiket zsenge gyermekkorában veszített el. Mindez nem kis mértékben járul hozzá, hogy sokoldalúan képzett emberré váljon és tehetségét "csakis a közért tenni" akarás jegyében gyümölcsöztesse.
Ereiben nem csörgedezik örmény vér, de a székely kisebbségi sors, ami a történelem folyamán nem egyszer volt azonos az örmény üldözöttekével, világszerte a Musza dag-tól Csíksomlyóig - ahol életének egy részét töltötte, - rányomta bélyegét életvitelére. Minden tette önzetlen, józan megfontolás eredménye. Bernády óta nem volt Marosvásárhelynek ilyen, a nagy réteg által tisztelt, a közügyekben eredményes, gazdag aktivitású polgármestere.
Regényt lehetne írni tetteiről. Mindarról, amit rövid, egy ciklusra szóló megválasztása idején, a város első embereként tett. Szellemi, gazdasági, kulturális törekvéseit és megvalósításait bármely európai város megirigyelhetné. Munkáját a dinamizmus, lendület jellemezte, mindig szem előtt tartva a város lakosságának összetételét, a testvériség fontosságát.
Jóval polgármesterré választása előtt, alapító tagja volt a Pro Európa Ligának, azon szervezetnek, amelynek akkori elnöke ma Finnország romániai nagykövete, és amelynek célkitűzése többek között a Romániában élő etnikumok jogainak védelme és érdekeinek fenntartása. Ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha a többséget meggyőzzük, hogy csak úgy lehet európai nemzetté válni, ha az együtt élő nemzetiségek ugyanazon jogokat élvezik.
Minden tettét a korszerűség jellemezte. Tiszavirág életű volt ez a periódus. Okait nem taglalom, előre megírt forgatókönyv szerint ért véget, és ha kellett, a Belügyminiszter intézkedett.
Mégis fel kell sorolni azon eredményeket, amelyet a város lakói nem felejtenek, de félő, hogy az idők folyamán csak emlékké válnak, és amelyeket majd csak úgy emlegetnek, hogy "a **Fodor Imre** polgármestersége idején...
Nem festette nemzeti színűre a főtéri padokat - mint azt a kolozsvári polgármester tette - , nem hozatott Hollandiából kék tulipánokat a virágágyások nemzeti színűvé alakításához, de bevezette, hogy vasárnaponként a Főtér sétáló utcává váljék, és legalább egyszer egy héten az ott lakók benzingőzmentes levegőt szívjanak és csendben ébredjenek reggel.
Megszervezte a Marosvásárhelyi Napokat, amely rendezvénysorozat alatt a város múltját idéző és a jelenben megvalósult eredmények mindenki számára ismertté váltak.
Az, hogy a 2000-es évben megtartott vásárhelyi napok fényét beárnyékolta a Borsos Tarmás szobra körül lezajlott esemény, nem az ő kudarca, azok ellenezték a szobor leleplezését, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy élt itt valaha egy főbíró, aki nagyot lendített a város értékén akkortájt, amikor a szobordöntő vandáloknak még ősei sem laktak a székely fővárosban, és akiknek hírük-hamvuk sem volt azidőben a területen. Testvérvárosi kapcsolatokat teremtett, melyek nemcsak Szeged és Zalaegerszegre terjedtek ki, hanem a nagybritanniai Bournemuth városára is. Onnan az angol delegációt annak idején neves orvosok, tanárok, közgazdászok, közigazgatásban dolgozók képviselték.
PRO URBE díjat létesített.., a város díszpolgári címét jeles személyek kapták, akik az idők folyamán hozzájárultak a város fejlődéséhez, hírnevének öregbítéséhez. A jeles professzor, az

örmény származású Dr. Dóczy Pál, vagy a szintén örmény Dr. Asgian Berj Sant, de kaptak ilyen díjat igen nagytudású jogászok, mint Dr. Imre Ernő, művészek, írók és nem utolsó sorban a Herder-díjas Sütő András, és más közéleti személyiségek, mint Keresztes Gyula, aki sokat tett a város fejlesztésért.
Minden erejét latba vetve sikerült a Zsögödi Nagy Imre képeit a Múzeum pincéjéből - ahol raktározták - a felszínre hoznia, de nem sikerült egy emlékszobát létesítenie, ahol a világhírű művész kiváló műveit méltó keretek között tegyék láthatóvá a nagyközösség számára. E téren minden próbálkozása akadályokba ütközött.
Mint ahogy nem sikerült a Városháza épületét a város tulajdonába visszajuttatnia, pedig azt annak idején Dr. Bernady városatya a város számára építtette, hogy a mindenkori polgármesteri hivatal székeljen benne. Ezt az erőfeszítését is elgáncsolták.
Polgármestersége alatt a hivatal Marosvásárhely Városháza Közlönye címen kétnyelvű lapot jelentetett meg. E kétnyelvűség igazolja, hogy a város összlakosságához szólt és tudósított, nemzetiségre való tekintet nélkül.
Országszerte cikkek, kommentárok jelentek meg róla a sajtóban a választási kampány alatt. Az is elhangzott, hogy "alkalmatlan" e funkció betöltésére.
Az évek folyamán közelharcot vívott a kétnyelvű táblák elhelyezéséért, melyek Déva várához hasonlóan reggelre nem leomlottak, hanem újra átfestődtek, mint kitűnt, sok esetben rendőri felügyelettel (nehogy a "pingálókat" illetéktelenek megzavarják). Ebből állt az alkalmatlansága, hogy kitartott elvei mellett? 2000 március havában jelent meg a Városháza közlönyének 12. száma, két nyelven. Ebben részletesen taglalja az utóbbi évtized egyik legfontosabb beruházásáról szóló híreket: a Dózsa György utca korszerűsítését. Aluljáróval, civilizált módon.
A kétnyelvű lap, melynek címe MONITORUL PRIMARIEI TARGU MURES, a hírt szintén leközli, de itt az utca névadója DOJA GHEORGHE nevet visel.

Vajon, abból áll-e Fodor Imre alkalmatlansága, hogy a temesvári mártírt DÓZSAként, a valós nevén nevezi?

B. Júlia

****

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

Rokoni szeretettel unokabátyámnak, Keresztes Istvánnak

Nincs talán olyan ember a földön, akit ne érdekelne a származása. Kik voltak az őseim? Honnan jöttek? - teszi fel a kérdést és sokáig keres-kutat, hogy ezt kiderítse.
A kereken 310 évvel ezelőtt Erdélyben letelepedett mintegy tízezer örmény leszármazottai - köztük mi, a Keresztesek is, - szintén ezt kérdezzük. Kevesen vannak azonban közöttünk olyanok, akik erre a kérdésre válaszolni is tudnak. Pedig erdélyi örmény őseinkről, valamint családunk elődeiről általában már nagyon sok minden ismert, tisztázott dolog. (Forrásmunkáim közül haszonnal forgattam Szongott Kristóf, Ávédik Lukács, Hovhanesian Eghia, H. Dj. Siruni és Tarisznyás Györgyi könyveit az erdélyi örményekről.)

A családi hagyatékban maradt meg a mellékelt csoportkép, amelyet nem tudok nosztalgikus meghatódottság nélkül nézni. Négy nő és hat férfi néz ránk nagy komolyan a képről, ahogyan a gyergyói fotográfus 1885-ben beállította őket.

Id. Keresztes Antal - akit a képen már nem láthatunk - Szamosújváron született ugyan, de Gyergyóditróban vette feleségül Miklós Rózát és ott is telepedett le. Valószínűleg őt gyászolja

felesége (a fénykép hátsó lapjára írt bejegyzés szerint "Anyjuk az egésznek"), és gyermekeik: Kristóf, István, János, Antal, Lukács, Gergely, Katalin, Náni és Amália. Több mint egy évszázada, 1885-ben. (A férfiak közül az egyetlen szakáll nélküli Gergely nagyapám, mert ő csak a következő évben, 27 évesen nősült.)
Gyönyörű nagy család...
Amint szorgos kutatómunkával kitűnt, a kilenc testvérnek mintegy 380 leszármazottja lett: gyermekeik, unokáik, déd- és ükunokáik -, akik mi vagyunk... Megpróbálom megírni közös örmény őseink Arméniából való hét és fél századdal ezelőtti (1239) eljövetelének történetét, lassú vándorlásukat nyugat felé, életük sorát Erdélybe költözésük (1672) után, a Keresztesek életét a fénykép készülte idején (1885), majd a családfa teljes kibontásával megrajzolni a ma élő utódok életét, a lemenő- és oldalági rokonok kapcsolatait.
A megrajzolt kép elsősorban a nagycsalád tagjai számára érdekes, de a család története s a családfa kialakulása majdnem azonos sok száz és sok ezer erdélyi örmény család történetével.
ANI... Itt kezdődik az erdélyi örmények, s ugyanakkor a mi családunk története. Hogy a kapcsolatot megértsük, vissza kell mennünk térben és időben.

A Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger közötti területen fekszik a Kaukázus hegység. Tőle délre tör égbe "az örmények szent hegye", az Ararát. Örmény neve Maszisz, 5165 m magas.
Évszázadokkal ezelőtt az Ararát déli oldalán egy virágzó főváros élt, az akkori Arménia fővárosa: Ani.
"A királyszékes Ani", amelynek "1001 temploma és egymillió lakosa volt", ahogyan azt keleties túlzással sokszor leírták. A város története, miként az örmény nép eredetének története is, a régmúlt idők titokzatos ködébe vész.
Az örményekről már Hérodotosz is ír. A Kr.e. 14. században hettita ékírásos emlékek emlegetik a Hájasza-Azzi törzsszövetséget. Ehhez pedig tudni kell, hogy az örmények saját magukat hájnak nevezték, csak az idegenek adományozták nekik az Arme... nevet. Az is tudott, hogy az örmények a Kr.e. VII. században telepedtek le Urartu ősi birodalmában.

Arménia mindig az ütközőállam szerepét játszotta Európa és Ázsia határán. Különösen azután, hogy püspökük, Világosító Szent Gergely az egész örmény népet keresztény hitre térítette. Vallásuk és gazdagságuk miatt (kitűnő mesteremberek és jó kereskedők) állandóan ki voltak téve a szomszédos és távolabbi népek támadásainak. Pusztították őket a perzsák, majd Nagy Sándor hadai. Később a bizánciak hódították meg virágzó országukat. Sorozatosan rabolták őket az arabok és a szeldzsukok. Majd jöttek a kurdok és a grúzok. Amint az örmények kiheverték az egyik vérontás veszteségeit, újabb hadak irtották - rabolták őket.
A X. században négy királyság osztozott Arménián. A Bagratida dinasztia tagjainak egyike volt II. Asod király, "a Vaskezű", aki a Sirág tartomány területén fekvő ANI-t, az Arpa folyó menti kis erődöt fővárossá emeli, bástyákkal, öles falakkal megerősíti. 1010-ben kezd épülni Ani gyönyörű székesegyháza, akkor létesített impozáns könyvtárának romokban ma is álló falai a lakósainak magas fokú műveltségéről tanúskodtak. Védőszentjük, Világosító Szent Gergely tiszteletére templomot emelnek, a Szent Gergely kápolnát, amelynek formáiban bizánci és gót (!) elemeket találhatunk, a palotáik is a keleti építőművészet csodáinak tűnnek a ma már teljesen elcsöndesült romvárosban.
Akkoriban úgy hitték, hogy eljött végre a Kánaán, hogy a gyönyörű, virágzó városban békésen munkálkodhatnak az addig oly zaklatott életű örmények.
Elindult azonban keletről a "sárga vihar", Dzsingisz kán és mongoljai, az Arany Horda, a mongol állam teljes hadereje. És bár a kán 1227-ben váratlanul meghalt, a tengerár már nem tudott megállni. Egyik vezére, Csormakán vette ostrom alá ANI-t (1239-ben), és a kétségbeesetten küzdő ANI-beliek - a ma is látható, romjaikban is lenyűgöző látványt nyújtó bástyák és városfalak ellenére - sem tudták tartani a várost. A vad mongol harcosok raboltak,

romboltak, gyilkoltak, kardélre hányták a város lakosait. Az északi kapun át halálfélelemtől űzve menekültek, rajzottak ki azok, akik túlélték az öldöklést (egyes források mintegy 30.000-re becsülik számukat), míg mögöttük pokolként lángolt a felgyújtott város. Ők a mi őseink, tőlük származtak a később Erdélybe költöző örmények.
ANI elpusztult. Végleg egy évszázaddal később földrengés végzett vele; még az is romba dölt, ami a tatárjáráskor megmaradt. Azóta ANI halott romváros. Ma kísérteties csend uralja, helyét már a térképek sem jelzik.... A kutatókon kívül már csak mi emlékezünk a hajdani fővárosra, ANI-ból elmenekült örmény őseinkre. Mi, ma is élő leszármazottak. A menekülők ideiglenesen a Kaukázusban telepedtek meg. Ez volt "a népek hegye". A kipcsák tatárok miatt itt sem éltek békességben. Egy évszázad múltán pedig újabb mongol hullám indult Ázsiából nyugat felé és az örményeket ismét tovább kergették - sodorták.
Ezúttal a Krím-félszigetig jutottak, amely a Genovai Köztársaság fennhatósága alatt állott. Itt szívesen fogadták az ugyancsak keresztény örményeket, akik rövid idő alatt bebizonyították, hogy szorgalmas nép: letelepedésük után falvakat, városokat alapítottak, fejlesztettek. Kaffa városát (ez az ősi Theodoszia, a mai Feodoszia) körfallal, erődítésekkel látták el.
Ezek után a genovaiak rájuk bízták a Krím-félsziget védelmét, s ők jó ideig eleget is tettek ennek a várakozásnak.

(*folytatjuk*)

****

Ítélet és dicséret

A legújabb, magyarországi szereposztás szerint az állampolgár elkövet, a bíróság ítél. Függetlenül.

Nem szoktam írni, felszólalni. Most kénytelen vagyok reagálni, mert személyemben is érintett vagyok.
Tájékoztatásul az előzmények: dr. Issekutz Sarolta (a feleségem) 1998-ban pert indított az Országos Örmény Önkormányzat ellen személyiségi jogai megsértése, jóhírneve sérelme miatt, mert az OÖÖ törvénytelen módon, alaptalan vádakkal kizárta tagjai sorából, valamint 1998 májusában egy 12 oldalas Országos Örmény Hírlevélben - az Ararát mellékleteként - súlyos, becsületsértő, rágalmazó írásokat jelentetett meg, amelyekben bűncselekmények elkövetésével vádolták őt és engem. Az I. fokú ítélet a keresetet elutasította. Azaz, a bíróság úgy vélte: dr. Issekutz Sarolta személyiségi joga és jóhírneve nem sérült. A perben feleségem semminemű bizonyítást nem folytatott, hiszen a perrendtartás szerint a vádak valódiságát a vádlónak kell bizonyítania. A tárgyalás során az OÖÖ tanúként felvonultatta ugyanazokat a személyeket, akik rágalmazták. Ők megismételték a korábbi vádakat. A tárgyalás során semmilyen valóságos bizonyítékot fel nem hoztak, tényleges tanút nem idéztek.

Az elsőfokú (nem jogerős) ítéletet az Ararát c. lap teljes terjedelmében lehozta, az EÖGYKE-Füzetek ezt nem tette meg, mert az ítéletet a Magyar Köztársaság független bírósága szégyenfoltjának tekintjük.

Nem jogerős, amit írok. Csakhogy - ezt állítják - a "saját cégembe" önkormányzati pénzeket pumpáltam át. Hogy volt-e valaha érdekeltségem a DILOG Kft-ben, ahová "átpumpáltam"? Egyáltalán, pumpáltam-e? Ez a Magyar Köztársaság Bíróságát nem izgatja.
A Magyar Köztársaság Bírósága függetlenül ítél, hiszen a kutya ugat, a karaván meg halad...
"Elhangzott a szó, szól az induló..."

Magyarországon a legjobb, ezek szerint üzlet a rosszhiszeműség; elég, ha Ikszfalvi Kisfiú leckeként felmond egy listát - senki nem kérdezi többé, igazat mondott-e a lista felmondásakor Hallottuk a bemártott neveket és azzal kész. Akinek a neve elhangzott, az disznó.
A gyanúnak nálunk nem árnya van, hanem bizonyító ereje! Akire rávetül, az aztán szedje össze magát. A harmadik köztársaság igazságszolgáltatása - úgy látszik - szellemében, logikájában (akaratlanul is?) kádárjánosi.
Átvilágítjuk a világot, s kiskapuzunk. Hogy közben egy egész ország, s annak emberi közössége megy kálóba?
No, ezt majd (valamikor, valakik, utánunk) elszámolják, mi egyelőre s országszerte csak mocskolódjunk. Most az a lényeges, hogy ha valaki tisztességes munkát végzett (példának okáért: több lehetséges közül a méltányos áron kínált, távlatosabb, értelmesebb ajánlatot választotta), akkor köpjünk egyet: az ő unokahúga volt-e a portás annál a vállalkozásnál, amelyet ő ajánlott?
Ha mégsem? Nem baj, az odaköpött pecsét rajta marad.
Eleddig naivan hittem, hogy ha vádolnak valamivel, akkor fel is jelentenek. (Hiszen: **van**, mivel vádoljanak.) Végre megértettem: nem hülyék ezek, hogy fárasszák magukat a hamis vád bizonyításával. Rohadtul nehéz nemlétező dolgot bizonyítani.
Ki kell várni, amíg a megrágalmazott, űzött vad felhördül: állj, hazugság, kikérem magamnak, a jó hírnévhez való, alkotmányos, emberi jogomat sértették, és... és...
És? Megsértették. Igen. És várják, hogy elszakadjon a cérna.

Feleségemnél, dr. Issekutz Saroltánál "elszakadt" és ő bírósághoz fordult. Nem azért, hogy állítsák vissza **törvénytelenül** megvont képviselői státuszát, hanem, mert "személyiségi jogait sértő" rágalmakkal illették. Nyilvánosan.
Megszületett az ítélet.
Én, törvénytisztelő állampolgár, végre megnyugodhatom. Az ítéletben ugyanis a Magyar Köztársaság Bírósága megállapítja, hogy *"A bíróságnak nem feladata az, hogy eldöntse, hogy a meghallgatott tanúkban a felperesről kialakult vélemény, a felperes személyének megítélése milyen valóságtartalommal bír."*
Végre világos beszéd, amelyet A.A. lapja, az A. büszkén idézhet. Az ítélet indoklásaként a bírósági jegyzőkönyvben szereplő összes mocskolódást pedig - ezúttal korántsem mocskolódásként, csupán a Magyar Köztársaság jogrendjének nagyobb dicsőségére - az említett "három-A" a törvény által védve megismételheti. Meg is ismétli. Naná, egy ilyen ziccert nem hagy ki. Ennyiben az A.A. lapja, az A. korszerűbb ennél a "Füzetek"-nél, melyet éppen olvas, Kedves Olvasó.
Ismét elolvashatja, hogy piszkos vagyok én s méginkább az asszony. Mindez immár (**jogerőtlenül**) "bizonyítva van". Hol "van" bizonyítva? Nehogy már ilyesmit tessék kérdezni!
A tárgyalás során a tanúk ismétlik ugyanazokat a mocskolódásokat, amelyek egyszer már - tőlük leírva - megjelentek az említett, korábbi Ararát-különszámban...

"A Bíróságnak nem feladata megvizsgálni, igaz-e, amit mondtak", csak az a feladata, hogy megvizsgálja, mondották-e? Ha mocskolódtak, hát annyi... Lehet, hogy tanuknak és Bíróságnak egyaránt nyelvi nehézségeik vannak? Nem tisztázták, hogy a "vélemény" és a "rágalmazás" mégsem ugyanazt jelenti? Sarolta - állítólag - nyilvánosan, szörnyű dolgokat jelentett ki egy szamosújvári találkozón. Ott ugyan több mint 200 ember volt jelen, és az említett **egyáltalán nem szólalt fel** - de ez nem lényeges. A lényeges az, hogy a piszkolódás elhangzott.
"Mi a vád bizonyítéka?" "Az, hogy vádolnak."

A vád legőszintébb tanúja, dr. Moldován Kristóf kijelentette: nem vett részt azon az ominózus, testületi ülésen Debrecenben, ahol dr. Issekutz Saroltát kizárták, mert éppen külföldön, Szamosújváron tartózkodott. Az OÖÖ erre a Magyar Köztársaság Bírósága előtt más tanukkal "bizonyította", hogy dr. Moldován Kristóf valójában ott volt, csak - lévén vénember - nem emlékszik jól. (Hoppá! - mondják erre ma, budapestiesen: az egyik tanú bizonyítja a másik tanú alkalmatlanságát?)
Nem fontos. Megnyugszom: igazságos és körültekintő a bíróság ítélete. Mondhatni: független.
Hiszen nem befolyásolja semmi. A tények sem.

Naponta látom, olvasom, hogyan vádolják egymást a politikusok, a nem politikusok, a művészek, a gazdák és a gazdátlanok, a közalkalmazottak és a köz által nem alkalmazottak.
Az ember képes gondolatban megveregetni egyik vagy másik vállát: „milyen bátor, leleplezi X-t meg Y-t, nyilvánosságra hozza ezt, meg azt"!
Azt hisszük, hogyha valaki a nyilvánosság előtt azt állítja egy másikról, hogy elsikkasztott egy milliót, az igaz... (Hiszen ki vállalná - gondoljuk -, hogy a bíróság a hamis állítást számon kéri. Egy **jogállamban minden embert** véd a jog a valótlan állításokkal szemben.)
Vagy mégsem ?
Saját bőrömön tapasztalom, hogy valami összekavarodott.
Hol a hiba? A törvényben? A törvény alkalmazóiban? Mindkettőben...?
Ez így nem jó !
A Magyar Köztársaság Bírósága, a független bíróság mindentől függetlenül ítélt. Az ítélet független a tanuk állításának valóságtartalmától is, mert „az igazságtartalmat nem kell vizsgálnia". Vagyis: a közéletben a vádaskodást jelenleg úgy hívják, hogy "véleménynyilvánítás". És a szabad vélemény-nyilvánítás: jog.
Mi következhet ezután?
Bármi? Nyugodtan leköphető bárki, aki a közéletben tevékenykedik, a közért tesz? Hiszen "megvan" a recept, a Bíróság írta le... Ezután (következmények nélkül!) leköphető akár a Bíróság elnöke is...(Persze, "a valóságtartalom vizsgálata" nélkül)
Remélem, hogy mégsem így van!

Balogh Jenő

****

Hölgyeim és Uraim!

(*Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2000. július 20-i találkozóján)*

Ezennel kijelentem, hogy az itt jelenlévő X.Y. a múlt héten ellopott tőlem egy millió forintot. Az itt jelenlévő X.Y. nem tiltakozhat, mert eltávolítjuk a teremből. Magyarázatára nem vagyunk kíváncsiak.
Az itt jelenlévő X.Y. ezek után csináljon, amit akar, forduljon akár bírósághoz, az elhangzott vád megmarad. Nem bizonyítom be, hogy ő valóban lopott-e tőlem, csak kimondom. Bizonyítsa be ő, ha tudja, hogy a vád alaptalan, hazug.
Bocsássanak meg, hogy ilyen durva hasonlattal kezdtem.
Egy költő sorait szeretném az önök emlékezetébe idézni. A költő nem volt örmény származású, nem volt magyar, nem született Erdélyben. John Donnenak hívták és angolul írt. Például - s körülbelül – ilyesmit:
"Ha a szomszédod kertjét viszi el az árvíz, azzal is Európa lesz kevesebb... ezért hát ne kérdezd, kiért szól a harang - érted szól."

Valójában, személyesen nem érint a dolog, amely miatt szólok. Valójában, személyesen, igenis, érint a dolog. Az a gyanúm, hogy mindannyiunkat érint. Ugyanis: szól a harang!
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1997 februárjában alakult meg, azaz több mint három éve. A Fővárosi Örmény Klub még ennél is jó egy évvel régebben működik. Jól érezzük magunkat, hála Istennek, minden hónap hamadik csütörtökén találkozunk itt, és mindig kapunk valami értelmes, izgalmas, értékes műsort. Amire vagy odafigyelünk, vagy nem. Vagy eljövünk, vagy sem (mert éppen közbejött valami). Ez így természetes. A klubest azonban mindig **meg van tartva** s mindig értelmes műsorral, tőlünk, résztvevőktől függetlenül. Nem jöhet közbe semmi.
Ez is így természetes.
Aki az egészet szervezi, időnként jelzi nekünk, hogy nála - látszólag - erősebbek, nála mindenképpen hatalmasabbak rugdossák. Mi ezt tudomásul vesszük, bólintunk, hazamegyünk, majd egy hónappal később ismét eljövünk a klubtalálkozóra, várakozással telve. És várakozásunkban nem csalódunk: ismét kapunk színvonalas, érdekes, értelmes műsort. Meg szendvicset és üdítőt.
Aki pedig minderről gondoskodik - egy másik ember odaadó segítségével - néha bíróságot jár, ahol ismételten rugdossák. A bíróság előtt egyedül áll. A rugdosásokat ő kapja, meg a társa, nem más.

Hölgyeim és Uraim!
Nemrég lezajlott egy igen hosszú ideje tartó polgári peres eljárás, amelyben dr. Issekutz Sarolta kifogásolta, hogy jó hírét, becsületét sértő kijelentések láttak napvilágot - nyomtatásban! A kijelentések előtt még valami történt: az Országos Örmény Önkormányzat kizárta őt a tagjai közül.
Lehet, hogy Önök unják az önkormányzatok körüli, zavaros dolgokat. Nincsenek egyedül. Lehet, hogy Önök felteszik a kérdést: miért olyan fontos I.S.-nak, hogy országos képviselő-e vagy sem, hogy kizárták-e, vagy sem.
Önök, mi mindannyian - rosszul tesszük fel a kérdést.
Nem I.S.-nak fontos, hogy országos képviselő legyen. Sőt: neki egyáltalán nem fontos ez - vagy más rang. A magyarországi embereknek fontos, hogy a tisztesség és törvényesség uralkodjék ebben az országban. A magyarországiaknak, legyenek magyarörmények, erdélyi gyökerűek, tegnap bevándorolt keleti örmények, vagy zalamegyei svábmagyarok. Mindegy.
És ugyanezeknek az embereknek - mindannyiunknak - lenne fontos, hogy ne mondhasson bárki, bármiféle mocskos vádat bárkire, következmények nélkül.

Reméljük, hogy egy hónap, két hónap, sok hónap múlva is ugyanitt találkozhatunk, ugyanígy értelmes, tartalmas műsort kapunk, ugyanígy lesz üdítő és szendvics. Szükséges és szép tőlünk, hogy ezt igényeljük, szükséges és szép tőlünk, hogy elfogadjuk és becsüljük érte azt a két embert, aki mindezt bonyolítja.
Ezért nem kell ezt a két embert megtapsolnunk. Nem tapsért teszik, hanem jó meggyőződésük miatt. De talán mégiscsak tudatnunk kellene velük valamit, talán éreztetnünk kellene, hogy nemcsak elfogadjuk a munkát, a szervezést, a klubestet, hanem valóban fontos nekünk ez az egész, amit csinálnak.
Mert: hamis vádak és mocskolódások ügyében buta ítéletet hoz egy magyar bíróság, ítéletében hangsúlyozva, hogy a lényeget **nem** vizsgálja.
Vagyis: "az itt jelenlévő X.Y. a múlt héten ellopott tőlem egymillió forintot. Az itt jelenlévő X.Y. tehát bírósághoz fordul jó hírneve védelmében. A bíróság megállapítja, hogy a vád valóban elhangzott, ezek után X.Y.-t üres kézzel elbocsátja."
Formálisan törvényes ítélet igazságos?

Mi tehát ne köszönjük meg ezúttal I.S.-nak és B.J.-nek, hogy a mai napra is értelmes, okos klubdélutánt biztosítottak.
De talán megpróbálhatnánk kifelé, a soha nem bizonyított mocskos vádakkal szemben is melléjük állni, mert lehet, hogy erre van szükségük. Nekik és nekünk.
Ne kérdezzétek, hogy kiért szól a harang: értünk szól.

dcs

****

Tisztelt Olvasónk!

Minden EÖGYKE-füzet megjelenése után számosan telefonálnak, véleményt mondanak, dicsérnek, kritizálnak. Fontos ez, hiszen tudnunk kell, hogy valóban olvassák a lapot, valóban odafigyelnek reá azok, akiknek szánjuk.
Igen ám, de... Sem élőszóban, sem telefonon elmondott véleményt nem lehet közölni. Most két (írásban, papíron) érkezett levelet osztunk meg Önökkel. Az elsőt Fazakas Edit tanárnő küldte Gyergyószentmiklósról, 2000 július 4.-i dátummal. Címzettje Aján Gerő úr, a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke.

„Kedves Gerő bácsi!
Egy hét távolából tekintek vissza a siófoki nyaralásra. Anthony de Mello szavai jutnak eszembe: "Valójában semmit sem birtokolsz, csak őrzöl egy darabig. S ha képtelen vagy továbbadni azokat, akkor azok birtokolnak téged. Bármi legyen is a kincsed, úgy tartsd a markodban, mintha vizet tartanál. Mert ha megszorítod, eltűnik. Ha kisajátítod, tönkreteszed. Tartsd szabadon és örökre a tied marad.”
Gerő bácsi, köszönjük, hogy a "kincs" jó kezekben van és hogy tíz napig a miénk is volt. Őszintén értékelem a tábor vezetésében és lebonyolításában tanúsított pontosságot, precizitást és jóindulatot. Derűs napokat, kellemes nyarat!

Eszti”

A második levél írója Hanusz Gyula, címzettje a szerkesztő, aki ezért kissé zavarban van. (Sokkal könnyebb önmagunkról kritizáló levelet közölni, mint a dicséretet!)

„Kedves Csaba!
„És tudassátok..." c. munkád első részét érdeklődéssel, figyelemmel és bizony, néhol töprengő rejtvényfejtéssel olvastam. A második részt megrendülten.
„Exegi monumentum aere perennius"... ilyen értelmű és értékű emlékművet állítottál édesapádnak. Igaz, hogy adósa is voltál egy ilyen súlyú megemlékezéssel mindazért, amit egyrészt génjeidben, másrészt szóban, tettben tőle kaptál s örököltél. Nem kis munkád lehetett az anyag, adatok, fényképek összegyűjtésével, de hidd el, nem veszett kárba sem az idő, sem az energia, amit ráfordítottál. Ezt így kellett megcsinálni, hogy az olvasóban maradandó élményt, emléket keltsen. Sikerült... köszönet érte.

„Trianon" c. munkád pedig (amely szintén alapos munka gyümölcse), hosszas lelkiismereti konfliktust segített eloszlatni. Régen vívódom az általad megfogalmazott gondolatokkal, de miután környezetem, ismerőseim nagy része másként reagál a történtekre és másként vélekedik, azt hittem, hogy csak az én gondolkodásomban van hiba, megalkuvási hajlam. *I...I*
Talán a választások is jobban sikerültek volna, ha a felelőtlen, szélsőséges megnyilatkozásokkal fel nem piszkálják a kedélyeket odaát. Üdvözöl és ölel

Hanusz Gyula”

Felmerülhet az öntetszelgés vádja, de a közlés oka az írás második része, amelyben Hanusz úr a „Trianon"-cikkre reagál. Meggyőződésem, hogy egy évforduló révén töprengeni kell, főként olyan közösségben, amely *eo ipso* különösképpen érzékeny az adott témára. (Ha nincs mi után töprengeni, akkor megemlékezni sincs miről.) Ezért tölt el örömmel Hanusz Gyula úr levele. Köszönöm.
És előre is köszönünk minden levelet, véleményt: a kritizáló, kifogásoló szavakat is. Örömmel közlünk más írásokat is (csak lehetőleg ne vers legyen).

a szerk.

******

Konferencia harmadszor

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület immár harmadik alkalommal rendezi meg egyházi konferenciáját.
A konferencia társrendezője a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, valamint az Armenia Örmény-Magyar Baráti Társaság (Kolozsvár).
A millennium évében Budapesten kerül sor a konferenciára, szeptember 29-október 1 között.
Az érdeklődőket a hazai örménység ez alkalommal több, budapesti rendezvényre invitálja, amelyek a "**Magyarörmény Kulturális Napok Budapesten**" címet viselik.
A magyarországi örménység túlnyomó többségét képviselő, jórészt Erdélyből származó magyarörményekről kívánnak ismereteket nyújtani, bemutatva kultúrájukat, hagyományaikat.
A konferencia címe:
"**A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma**".

A tervezett program:

szeptember 29. (péntek)
Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Műv. Ház (IX.ker. Toronyház u. 17/b. a Pöttyös utca metróállomásnál)
9.00 - regisztráció
9.30 - kiállítás megnyitása *(Örmény nemesi családok címerei)*
10.00 - a konferencia megnyitása -10-20 perces előadások
12.00 - 12.30 - ebédszünet, közben sajtótájékoztató
13.30 -16.00 - a konferencia előadásai
Helyszín: II. ker. Marczibányi téri Művelődési Ház (II. ker., Marczibányi tér 5/a)
18.00 - kiállítás megnyitása: *Velünk élő kultúrák: Örmények,* valamint két könyvbemutató
Fogadás: erdélyi örmény ételek

Szeptember 30. (szombat)
Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Műv. Ház
9.00 - 13.00 - a konferencia előadásai és zárás
Helyszín: XI. ker. Fonó Budai Zeneház, Sztregova u. 3.
16.00 - kiállítás megnyitása: *A Dél-Alföld magyarörményei, 1848-1849 c.* kiállítás megnyitása,
17.00 - emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen, ünnepi szónok: Lászlóffy Aladár.

Október 1. (vasárnap)
9.00 - a Szent Korona és a koronázási jelvények megtekintése a Parlamentben (a korlátozott létszám miatt jelentkezés az Egyesület székhelyén)
Helyszín: Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség (Budapest, XI. ker. Orlay u. 6.)

11.00 - szentmise a Szamosújvári Egyházi Kórus részvételével, ezután múzeumlátogatás az örmény múzeumban.

A nagyszabású rendezvénysorozatra Erdélyből, Ausztriából és hazánk különböző tájairól érkeznek vendégek, egyházi és világi közösségek képviselői, vezetői.
A találkozás módot ad arra, hogy az új évezred küszöbén átgondoljuk közös dolgainkat.
Szeretnénk bemutatni - az Európában talán legrégebbi - az erdélyi örmény gyökerűek hazai közösségét, amelynek tagjai, bár ősi nyelvüket elvesztették s magyar anyanyelvűekké váltak, gyökereikre büszkék, egyházukhoz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz hívek, jogaikhoz kitartóan ragaszkodnak.

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 43. szám
2000 szeptember

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

******

Könyörgés az örmény liturgiából - Szeptember

E hónapban kezdődik az egyházi év, de a polgári évben is vannak olyan időszakok, amelyek ekkor kezdődnek. Ilyenkor látnak olyan mezőgazdasági munkákhoz, amelyeknek eredménye a következő évben mutatkozik. Nem mindegy, milyen lelkülettel végezzük munkánkat, a nyár utáni újrakezdést.

"Bűneink bocsánatát és elengedését kérjük az Úrtól! - Add meg, Uram!"

Idézzük fel többször ezt a könyörgést gondolatban, fohász gyanánt. Elmélyülhet bennünk a gondolat és komolyabban fogjuk venni életünk folytatását.

Dr. Sasvári László

******

Erzsébetvárosi búcsú

Virág, napsütés, szíves szó.
Augusztus 15: szentmise a "másféltornyú" templomban, helybeli magyarörmény s távolabbi, ugyancsak magyarörmény és magyar résztvevőkkel, helybeli s távolabbi románokkal s nem románokkal, budapesti, brassói, kolozsvári résztvevőkkel, az EÖGYKE képviselőivel. Ugye, kitalálták, hogy mindez Erzsébetváros, - a Nagyboldogaszszony-napi búcsú idején. És - mondhatni hagyományosan - Jakubinyi György gyulafehérvári érsek úr, az erdélyi örmények apostoli kormányzója celebrálta a misét. A szentbeszédből részleteket idézünk:

"Az ősegyház nagyon szigorú volt a bűnbocsánat szentsége kiosztásában...
Voltak azután olyanok, vértanúk is, akik testükben végigszenvedték a vértanúságot, de nem haltak bele, túlélték saját kínzatásukat, ezek azután elmentek a püspökhöz és közbenjártak

azokért, akik megtagadták ugyan hitüket az üldöztetés idején, de most bűnbánattal visszatértek az Egyházba.
Arra kérték a püspököt, hogy az ő szenvedésüket számítsa be testvéreiknek, rövidítsék meg a vezeklés, a bűnbánat idejét. Mivel a Hiszekegyben a kilencedik hittételünk a szentek közössége: vagyis egymásért közbenjárhatunk, imádkozhatunk...
...Mi is közbenjárhatunk egymásért, a tisztítóhelyen szenvedő lelkekért, ahogy teszik ezt azok is, akik már az égben vannak, a megdicsőült Egyházban...
...Ezért a püspökök, akik beszámították a vértanúknak, az élő vértanúknak az érdemeit és lerövidítették a vezeklőknek a bűnbánat idejét, tulajdonképpen hitünk szent titkából, a **szentek egyességéből** indultak ki, ezt alkalmazták...
.,.Most is, Nagyboldogasszony napján, az erzsébetvárosi örmény templomban búcsút tartunk: a búcsú azt jelenti, hogy a már meggyónt, megbánt, megbocsátott bűnök után, az ideig tartó büntetéseket is elengedi az Anyaszentegyház!"

Jakubinyi érsek atya ezután a gyónás és a bűnbocsánat szentségéről szólt, valamint arról, hogy milyenek a bocsánat elnyerésének vonzatai:

"Gondoljunk arra, hogy amikor valakit halálra ítélnek és azután amnesztiát kap az államelnöktől, vagy a királytól - megmenekül a halálbüntetéstől. De a büntetés megmarad más formában, például életfogytiglani börtön, vagy hosszabb ideig tartó elzárás formájában.
Így vagyunk bűneinkkel is. A szentgyónásban megszabadultunk a haláltól, az örök kárhozattól, újra kegyelmi életet kezdhetünk, de ez az amnesztia, bűneink elengedése azt jelenti, hogy egy ideig tartó büntetés azért még vár reánk. Ezt engedi el az Anyaszentegyház a búcsúkor.
...Az idei, 2000-ik esztendő rendkívüli szentév. Az Anyaszentegyház rendkívüli szentévet hirdetett. Az Úrjézus születése 2000-ik évfordulójára a jubileumi búcsút mindennap elnyerhetjük. Ez a jubileumi esztendő, a 2000-ik, a Szentatya meghagyása szerint a következő Vízkeresztig, tehát 2001 január 6-ig fog tartani..."

A jubileumi búcsú beteglátogatással is elnyerhető - mondotta az érsek - mert Jézus azonosította magát embertársainkkal: aki meglátogat egy beteget azért, hogy benne magát a szenvedő Jézust látogassa meg, szintén elnyerheti a jubileumi búcsút.

"Ennek az esztendőnek van még egy másik vonatkozása is, és ez az örmény keresztény állam megalapításának 1700-ik évfordulója. Már három éve készülnek az örmények világszerte - a hatmillió örmény, amelynek csak a fele lakik a csonka őshazában, Örményországban - hogy megünnepeljék a következő évben, 2001-ben ezt az igazi évfordulót: 1700-ik évfordulóját annak, hogy 301-ben III. Tiridatesz örmény király Krisztus után 301-ben Világosító Szent Gergelytől felveszi a keresztséget, mindezt szent felesége, Ripszima királyné imájának köszönhetően. Akkor a király nemcsak, hogy kereszténnyé lett a vezetőkkel együtt, de az egész népet megkeresztelte - aki még nem lett volna keresztény - és államvallássá tette a kereszténységet.
Éppen ezért ma minden örmény templomban - itt is, a jobboldali, *középső* mellékoltáron - ott van a jelenet, hogy Világosító Szent Gergely megkereszteli III. Tiridatesz örmény királyt..,
...Így az örménység úgy vonul be a világtörténelembe, mint az első, mint hivatalosan is keresztény állam, ország, nép. Ennek nagy évfordulója a jövő esztendő, amelyre már három éve készül a világ örménysége, hogy méltóképpen megünnepelje" - ismételte Jakubinyi érsek úr, majd elmondta, hogy az örménység a kereszténységgel már 301 előtt találkozott, mert Örményországnak térítője és igehirdetője volt maga Szent Bertalan apostol, aki az Evangélium örömhírét Örményországba vitte.

Khorenei Mózes feljegyzése szerint Bertalan, miután kérésére felnyitották Mária sírját, (ám az üres volt, hiszen az Istenanya testestül-lelkestül a mennybe vétetett), talált helyette egy csodálatos Szűzmária-képet s ezt vitte magával Örményországba. Így az örménység kezdettől fogva mindig a Boldogságos Mária népének vallotta magát...

"A Boldogságos Anya testét halála után a mennyekbe vitte fel szent Fia - és ez a Nagyboldogasszony-ünnep titka" - folytatta a gyulafehérvári érsek, fölemlítve, hogy az angyali üdvözletkor, amikor Mária megtudta, hogy ő lesz a Megváltó édesanyja, annyit mondott: "Legyen meg a Te akaratod". Végezetül az érsek atya hozzátette:
"...nem csak abban áll a tiszteletünk, hogy kérjük Mária közbenjárását, de követnünk is kell, hiszen ő az első keresztény, ő a megváltás munkatársa, mint istenszülő Édesanya.
...Testvéreim, ha egész életünkben, örömben és bánatban, természeti csapás idején és bőséges terméskor, ha életünk minden körülménye között ki tudjuk mondania Boldogságos Anya szavait: legyen meg a Te akaratod, akkor már az életszentség útján járunk, és helyesen tiszteljük a Szűzanyát, mert életpéldáját is követjük."

Ezek Jakubinyi György érsek atya, az erdélyi örmények apostoli kormányzója szentbeszédének részletei. Az ünnepi szentmise folytatásaként következett a körmenet (erről legbeszédesebben a 3. oldalon látható képünk szól)... és - mondhatni: mint mindig - Erzsébetváros, egyúttal azt is jelenti ilyenkor: virág, napsütés, szíves szó.

Így volt ez 2000 augusztus 15-én is. Körmenet a főtéren, aztán ünnepi ebéd a templomkertben, amelyet a helybéli asszonyok áldozatkészsége s férfiak igyekezete biztosít. Az asztalfőn az érsek, az asztal mellett erdélyiek s külhoniak, az EÖGYKE képviselői s helybéli, erzsébetvárosi magyarok s románok... A szó is vegyesen hangzik, de szíves szó, így, szentmise után, a "másféltornyú" templom és az Apafi-kastély árnyékában. Ugye, tudják? Erzsébetváros...
Nem, nem csak Erzsébetváros, több annál.
Erdély, a magyarörményeivel.

dcs

****

Zuboly

Zuboly, eredeti, polgári nevén dr. Bányai Elemér Szamosújvárról indult és a XIX.-XX. század fordulójának egyik elismert, nagyszerű ismeretterjesztő-újságírója lett. Róla tartott érdekfeszítő előadást dr. Nagy Károly a Fővárosi Örmény Klub július 20-i találkozóján.

Őseim között nincsenek örmények, újságíró sem vagyok, mégis, egyik eszményképem egy erdélyi örmény származású hírlapíró.
Könyvbarátként az 1970-es években figyeltem fel egy díszes könyvre, amelynek a címe: *Zuboly könyve*.
Már az antikváriumban álmélkodtam, hogy a Budapesti Újságírók Egyesülete 1916-ban az említett címmel ad ki emlékkönyvet - Bányai Elemér 346 összegyűjtött cikkéből 60-at közöl. Feltűnt a méltatók névsora is: Kunfi Zsigmond (a Tanácsköztársaság későbbi népbiztosa), Ady Endre, Bölöni György, Krúdy Gyula, Mikes Lajos, Molnár Jenő, Révész Béla, Schöpflin Aladár és Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (gyászbeszédével). 28 éve 60 forintba került ez, az Ady-rajongónak kincses könyv.

Kutatni kezdtem

A nemrég ismét megnyílt Centrál Kávéház bronz emléktáblájának, amely Zuboly arcmását ábrázolta, csak a híre volt meg, ezért ostromolni kezdtem újságokba írt olvasói levelekkel a Művelődési Minisztériumot és más illetékeseket: őrizze újból emléktábla Zuboly emlékezetét. Ezt elértem, hiszen az 1977-ben felavatott márványtábla ma is látható a kávéház "Zuboly-karzatán". Úgy ítéltem meg, hogy szenvedéssel teli, közharcokban dús s a Kárpátokban hősi halálával záruló élet példás volt, ezért utcaelnevezésre méltó.

Eredetileg azt javasoltam, hogy az Ond vezér út XVI. kerületbe átnyúló részét nevezzék Zubolynak. A kerületi tanács végrehajtó bizottsága egy órán át vitázott a jelenlétemben, többször is beleszóltam s idéztem a táskányi könyvből, amelyet magammal vittem. Végül kimondták, hogy az utcanév ne az írói álnév, hanem 1975-től a civil „Bányai Elemér".

Ezt a Fővárosi Tanács szentesítette. A tábla az Ady-centenáriumra, 1977-re, az utcanév Zuboly vélt 100. születésnapjára valósult meg. A legtöbb lexikon, még az 1994-es Magyar Nagylexikon is 1875. augusztus 22-t mondja születési dátumának.

Ki volt Zuboly?

Ezzel szemben a Zuboly könyve és az egyetemi indexe szerint két évvel korábban,1873-ban született Szamosújvárott. Édesapja, Bányai Tivadar művelt városi alkapitány volt, akihez a szegényügyek is tartoztak, édesanyja Balla Katalin, Szatmáron tanítói képesítést nyerő szépasszony.

Bányai Elemér négy lánytestvérével 1880-ban anyját, majd 1883-ban apját vesztette el. Gyámja, az agglegény kereskedő a Világosító Szent Gergely árvaházban helyezte el. Az intézetben igen ínséges, sanyarú körülmények uralkodtak, melyeket később Ady körében gyakorta emlegetett. (Sokat járt mezítláb, pesti újságíróként legalább 40 pár cipőjét gyermekkorával "magyarázta".) Az örmény katolikus ifjú a máramarosszigeti református, és a kolozsvári piarista gimnáziumba járt, az utóbbiban érettségizett.

1896-ban a kolozsvári egyetem hallgatója, magyar és francia nyelvet és irodalmat tanul a bölcsészkaron. Doktori értekezését Lisznyai Kálmánról írta, aki márciusi ifjú, majd az 1850-es évek népszerű verselője.

Egyetemi tanulmányai alatt rendszeresen írt mindhárom kolozsvári újságba (Magyar Polgár, Kolozsvári Lapok, Újság). 1903-ban megalapította és szerkesztette a nívós Szamosújvári Közlöny című hetilapot.

Egy évre visszatér felügyelőnek a szomorúemlékű árvaházba, ahol - mint később büszkélkedett - fogadalma szerint mindent emberségessé változtatott.

Egy távoli rokona (Esztegár László, a Magyar Nemzeti Múzeum egyik vezetője) javaslatára beáll 1904-be múzeumi díjnoknak a Múzeum egyik részét képező Országos Széchenyi Könyvtárba. Nemcsak a kötelező könyvtárosi feladatokat látja el, de sokat kutat (irodalom, történelem, Budapest históriája) és írásait az országos lapok (Vasárnapi Újság, Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Magyarország, Tolnai Világlapja) örömmel közlik. Csak a Magyar Nemzethez kötötte 2 évig szerződés, de abban is kikötötte, hogy máshová is írhat, mert - mint magáról mondogatta - ő "szabad hajdú". Leggyakoribb álneve a Zuboly, ezt Shakespeare Szentivánéji álom c. művéből vette, mert akár a darab szerinti takács Zuboly, ő is minden becsületes munkát elvállalt, "de csakis azt".

A Tolnai Világtörténelem magyar és francia részét, a Napóleon Album fejezeteit, A Pesti Napló történetét írta meg, egybegyűjtötte és kiadatta az Örmény anekdotákat. A Benedek Elek Kiskönyvtár kiadta Híres gyermekek című kötetét, melyben például Görgey, Kossuth, Madách, Rákóczi gyermekéveit eleveníti meg. Írt banktörténetet és grófi családtörténetet is (a szamosújvári Karátsonyi családét).

Az újságokban a külpolitikán kívül szinte mindenről írt, különösen szerették kulturális témájú cikkeit és *Budapest Kövei* címet viselő sorozatát, melyben egy-egy városrészt (például a

Tabán), érdekesebb házat mutatott be. Ő írta meg először, hogy az örmény Gyertyánffy-ház, amelyet Pollack Mihály tervezett, "Párizs vagy London legszebb palotasorába illett" s idéz egy 1831-es cikkből. Itt függesztették ki először a lakók névjegyzékét s este 9 óra után még az itt lakók is kapupénzt voltak kénytelenek fizetni a házmesternek. Zuboly több emlékező szerint a híresebb emberek nekrológját előre megírta s rögtön több lapnál közöltetni tudta.
Választékos, szép magyar nyelven írt, kerülte a felesleges idegen szavakat.
A Nemzeti Múzeumból, amelyet olyan sok okirattal, régi könyvvel gyarapított, saját könnyelműsége miatt önként jött el. Egy nagyobb munkájához a hírlaptárban lévő lapokat használta, s a határidő szorította, ezért néhány újságból néhány oldalnyit kölcsönvett és hazavitt. Aztán a lapokat visszacsempészte, de a dolog kitudódott.
Az igazgatóság hiába bocsátott meg, ő önérzetesen eljött, ám adományaival továbbra is gyarapította a könyvtárat. Magánélete nem volt szerencsés. 1904-ben feleségül veszi a nagyszebeni polgárleányt, Czech Júlia Lottit, aki egy Borzika névre keresztelt kislánnyal ajándékozza meg, a sors kegyetlensége folytán előbb a gyermek, majd sok szenvedés után a feleség is meghal. Bányai nem házasodott újból, csak titokzatos "nőügyei" voltak, többek közt egy grófnővel.
A mai Puskin utcai lakását a nagy szívjóságú zsurnaliszta afféle ingyenes menedékhelynek rendezte be. A régi fametszetről való pesti úr - mint Krúdy nevezte nekrológjában, valóságos menedéke volt egy csomó, élettől legázolt embernek, akinek ennivalót ad, ruhával, sőt, zsebpénzzel látja el. Tisztelte a szerencsétlen embereket és szeretett a rászorulóknak örömet szerezni.
Feljegyezték: többször odaállt kétfogatú bérkocsival a Nagycsarnok elé és több menetben számos cipekedő cselédlányt, vagy egyszerű háziasszonyt hazakocsiztatott.
Éjjeli emberként (kedves helye a Centrálon kívül az Opera melletti Három Holló, Ady törzshelye, ahol ma a Goethe Intézet remek kávézója működik) hajnalban a vendéglőkből és kávéházakból kilépő, rosszabb ruházatú emberek kezébe 5 koronát nyomott. Amikor megkérdezték, miért költekezik:
- Hadd érezzék, mi az úri élet, a jómód - mondotta, a fuvarozottakra értve, akiknek pedig némi pénzt adott:
- Kegyedre is ráfér - mondta, még egy csodálkozó rendőrnek is.
Igazi, nagylelkű bohém volt.
Érdeme, hogy kolozsvári egyetemista társát, a jó nevű zeneszerzőt összehozta Adyval, így születtek Reinitz Béla Ady-dalai. (Jellemző: a zeneszerző gyengélkedése idején hetekig vele lakott Reinitz újpesti lakásában.)
Az első világháború második évének nagypéntekén mint századparancsnok, az Uzsoki szorosban egy hajnali orosz tüzérségi támadásban halt hősi halált. Hónapok múlva Budapesten temették el, az újságíró-társadalom, és a hadügyminiszter, báró Hazai Samu jelenlétében.
A szónokok közül kiemelkedett Prohászka püspök: "Igaz, nem imádkozott rendszeresen, de élete imádságos élet volt, mert az élete nemes, jó, nagy tett volt, mert az élete szeretet, odaadás, áldozat volt."
A Martinovics páholy szabadkőművesei egy héttel később külön is tisztelegtek sírjánál s Jászi Oszkár ugyancsak emberi példáját emelte ki.
Nagy öröm számomra, hogy az erdélyi örmények egyesülete a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Körével közösen elhelyezte koszorúját Zuboly sírján, augusztus 22-i születésnapján. Reménykeltő az is, hogy a Centrál Kávéház vezetői szívesen ápolják kis kiállításukkal, a márványtáblával, a Zuboly karzattal és a Zuboly asztaltársaság befogadásával egyik legendás vendégük emlékezetét. Zubolyi nagylelkűségüket sokak nevében ezúton is köszönöm.

Dr. Nagy Károly
a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Köre elnöke

Befejezésül a XX. századi magyar irodalom egyik nagy alakjának, *Füst Milánnak* sorait idézzük Bányai Elemérről - Zubolyról

...Felmentem tehát a Múzeum könyvtárába, s ott így szóltam az olvasóterem tisztviselőjéhez:
- Mit kell kérem olvasnia annak, aki történelmi drámát akar írni? Nem én írom persze, hanem egy hölgy.
Az édes ember szelíden mosolygott.
- Középkor? - kérdezi biztatón. Meghökkentem, mert erre még nem gondoltam. Én általában akartam drámát írni, s hogy mi légyen az, úgy számítottam: majd csak kiderül.
- Középkor - mondtam ki végre barátságosan.
- Milyen nyelveken tud ön? - kérdezi e derék úr ugyancsak barátságosan.
- Latinul elég jól olvasok, de tudok németül is, és franciából tudom már a rendhagyó igéket is - feleltem én.
Az édes ember erre szelíden nézett rám, oly jóságosan, hogy azt kellett gondolnom: - Hátha bizony hasonlítok az öccséhez. - Mint évek múltán kiderült: Zuboly volt ez a hivatalnok, a barátságos lélek, a tiszta szívű Bányai Elemér...

(Füst Milán: Emlékezések és tanulmányok, részlet -1177. lap.)

****

Egy idézet szeptemberre:

Munda cor meum, ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiae Prophetae calculo mundasti ignito: ita me tua grata miseratione dignare mundare, ut sanctum Evangelium tuum digne valeam nuntiare."

„Tisztítsd meg szívemet és ajkamat, mindenható Isten, miként Izaiás próféta ajkát a tüzes üszökkel megtisztítottad: méltóztassál engem is kegyes irgalmaddal megtisztítani, hogy szent evangéliumodat méltón hirdethessem."

(Ordo Missae – (a szentmise rendje) – a „Glória utáni, az Evangélium előtti könyörgés)

****

A szamosújvári Gábrusról

Szeretek bolyongani a temetőnkben. Ez a ragaszkodás valószínűleg gyermekkori emlékeket idéz bennem, az első 16 évemben a temető szomszédságában laktunk. Egy ilyen séta alkalmával találtam egy szürke gránit sírkövet a következő felirattal: Gábrus Zakariás 1794-1870.
Aztán az örmény könyvtár lajstromozása alkalmával újból találkoztam ezzel a névvel és elkezdtem kutakodni ki és mi volt ezen örmény ősünk?
Gábrus Zakariás 1794. augusztus 18-án született, szamosújvári örmény ajkú szülőktől, atyját Józsefnek, anyját Vártesz Annamáriának hívták. Nagyapja Zádig, nagyanyja Hajruszep Nigol leánya, Mária volt.
Az elemi osztályokat szülővárosában tanulta, a középtanodai és bölcsészeti tanfolyamot Kolozsvárt mint "tápintézeti növendék" végezte, 1815-ben teológus Gyulafehérvárt, később a Szent István növeldében felügyelő lett. Szabad idejében, Reichling báró várparancsnok, Zelenkai titkár és mások fiai magántanításával foglalkozott. 1817. szeptember 2-án Fehérvártól és a papi pályától búcsúzott, mert alacsony termete miatt erre "alkalmatlannak tartatott". Hazatérte után a városi tanács adóíró biztosnak (rectificator comissarius) választotta

meg. 1818-ban Gábrust a tanács tanítósággal kínálta meg, és ő az ajánlatot elfogadta, előbbeni tisztéről lemondott és a megkezdett pályán 42 év alatt 2500 gyermeket nevelt, oktatott. A napi 4 órán túl számtalan magántanítványa volt, akikből idővel pap, bíró, tanító lett, hasznos tagjai a társadalomnak. Ő nemcsak a tanodában tanította az emberi kötelességeket, hanem tettel az életben megmutatta azt, hogy miként teljesíti a vallásos ember Isten és egyháza iránt tartozó kötelességeit, és mivel tartozik a lojális alattvaló uralkodójának, hazájának.
Gábrus polihisztor, sokoldalú tudós, lángész volt, örmény-magyar szótáríró, tankönyvszerző, festő, egyedi bútordarabok tervezője és kivitelezője, a szamosújvári örmény templom szentélyében levő oldalsó oltár saját terve szerint és költségére készült és ő adományozta a templomnak. Készített két földgömböt, tengelyeken forgó száz évi naptárt, illetőleg 101 titkos rugóval ellátva, fiókokkal; a templom részére ezüsttel hímzett miseruhát készített, rajzolt és festett, 12 díszkaput kivilágítva állított fel 1852-ben. Örmény, latin és magyar nyelven számtalan himnuszt, rímes verseket, latin nyelvtani magyarázatokat, gyászköltményeket, négy színdarabot írt magyarul, például: *A varga* (3 felvonásban) és *A fiúi példátlan szeretet* (5 felvonásban). Ezekhez járul az örmény könyvtár leltározása, a városmajori pénztár 5 évi, az árvaházi pénztár 20 évi, a kórházi 2, a plébániai 2 és a kereskedő társaság több évi számadásainak elkészítése. A könyvtárban levő kézirat könyvének a címe: *Idő vagy korszámítás kronológiai szempontból a világ teremtésétől korunkig (1868-ig) szakokra osztva.* Kezdi Kr.e. 5509-ben és azután 1-től Kr. születésétől évenként. Például 1848. március 22-ikéhez a következő van beírva: "Már Szamosújvárt is mindenki megbolondult."
Utoljára 1859-ben lépte át az iskola küszöbét, aztán Gábrus tanár úr 42 évi oktató munka után pihenni tért. Akkoriban még nem volt nyugdíj, de a városi tanács "holtiglan élvezendő kegypénzt" (500 koronát) szavazott meg részére. A város vezetősége és a kir. Főkormányszék a derék Gábrus számára arany érdemkeresztet kért, amit a felséges trón megadott és szép beszéd kíséretében ünnepelték városszerte ezen eseményt.
Nyugalomba vonulása után még sok szépet és hasznosat állított elő. 1870 április 27-én hunyt el és a hálás utókor buzgólkodása folytán sírkövet emeltettek hamvai fölé.
A sír a szamosújvári örmény temető kápolnájának hátánál található. Indítványozom, hogy világításkor egy szál virággal és gyertyával emlékezzünk meg városunk egyetlen arany érdemkereszttel kitüntetett ősünkről. A jó Isten nyugosztalja!

Murádin Antal

Az adatok az örmény egyház könyvtárából származnak.

Szamosújvár 2000. június

******

Száll az ének szájrul szájra

(Megfogyva bár, de törve nem..." - Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos előadóestje augusztus 17-én, a Fővárosi Örmény Klubban)

"Minden nép dicső elődöket álmodik, vagy teremt magának. Most megpróbálunk emléket állítani annak az 1100 esztendőnek, amit itt, a Kárpát-medencében töltöttünk, mi magyarok. Azt mondtam: "mi magyarok" - minden melldöngetés nélkül. Mert hát török, tatár, tót, román kavarog e szívben, József Attila versbe álmodott sorai szerint.
De bizonyára kavarog még avar, ugor, besenyő és Attila hunjainak vére is."

Az idézett szavak már a folytatást jelentették abban a műsorban, amely az Arany János-féle Csodaszarvassal kezdődött. Augusztus 17-én, a Fővárosi Örmény Klub találkozóján ismét a nagyváradi színész-páros produkcióját láthattuk. Isten áldja meg ezt a két embert. Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos valami olyasmit csinál, ami félig színház, félig prédikáció. (Vagyis:

lehet, hogy azt csinálják, ami a színház ősi alakja? Az a sokezer éves "valami", amikor egy közösség számára a színház templom, a színpad szószék és a színész pap? Márpedig, ha a színész-pap hittel és őszintén dolgozik, akkor a nézők hívekké válnak.)
Pedig a nagyváradi művészpáros ezúttal igencsak nagy fába vágta azt a bizonyos fejszét... Egyszerűen el akarták mondani 1100 év történetét, fájdalmát és mosolyos igyekezetét. A Mukikat, Mohácsokat, Majtényokat és Világosokat, az Aradokat, Trianonokat és 301-es parcellákat.
Óriási dolgot vittek végbe: nem búsmagyarkodtak. Nem egymás fejét fogták "lám, milyen tragikus sorsú nemzet vagyunk" - módon. Nem azt mondták el, hogy milyen nagyszerűek vagyunk mi, s körülöttünk mindenki rossz, csúnya, magyarellenes... Abból indultak ki, hogy "egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak" és "egy nemzet sem alábbvalóbb nálunk". A gerincünket egyenesítgették: egyszerűen felidézték a múltat. Van, mit bánnunk, van, mire büszkék legyünk... Idézet a produkció "összekötőszövegéből":
"De idekívánkozik egy vékonydongájú székely legény, Jakabos Ödön neve is, akire nem tudok meghatódottság nélkül visszaemlékezni, ő a kommunista diktatúra éveiben indult el földije, Körösi Csoma Sándor nyomdokain, gyalogszerrel, öt dollárral a zsebében, amit dardzsilingi útja után vissza is hozott és visszaadott a meglepődött román banktisztviselőknek." (Arról az öt dollárról van szó, amit korábban, a 70-es években egy román állampolgár kaphatott - vásárolhatott államától, ha külföldi útra indult.)
Nézem az előadás videofelvételét s eszembe jut Jakabos Ödön, még a hangját is hallani vélem.
A hetvenes években készített vele - talán tízperces - interjút a Magyar Rádióban Molnár Tamás. Jakabos akkor elmondta az öt dollár történetét is... Amikor pedig arról beszélt, hogy végül a dardzsilingi Körösi Csoma-sírra kiszórta a Csomakörös temetőjéből odáig cipelt zacskónyi földet, elcsuklott a hangja. A riporter lelkiismeretesen-gondosan benne hagyta az adásba kerülő hanganyagban az elcsuklást és az utána következő, hosszú csendet... Jakabos a könnyeit gyűrte le s a hallgatónak könny szökött a szemébe. Ez a jó, riporteri "beleérzés", amolyan "Aki hallja, adja át" - féle üzenet volt - gondolom, majd negyedszázaddal később.
A Kiss Törék - Varga előadáson minden ízléses és érthető eszközt bevetnek: a színész ujjával térképet rajzol a levegőbe, hogy értelmezhető legyen a honfoglalás: Ural, Káspi tenger, Kaukázus, Fekete tenger, Kárpát medence...
S hozzá a magyarázat: Géza eldöntötte, István megvalósította: a magyarság sorsa ne Kelet, hanem Nyugat legyen.... aztán László király volt az, aki a szentistváni programot megvalósította.
Majd az árpádház-kor kínjai:
"...illik ez? Nem - Nagyasszonyom, Melinda helyett köszönni kell!
Bejártam az országot és mindenfelé csak az elbúsulást találtam"
Szépen hangzik el Katona Bánk bánjából a panasz, gyilkossági jelenetet pedig ábrázolják (ismétlem: ábrázolják!) ketten s eszköz nélkül: Varga-Bánk jelmez nélkül, eszköz nélkül, tör nélkül ledöfi Kiss Törék-Gertrudist.
S jön hangulati oldásnak a Mátyásmese (A kolozsvári bíró), aztán Ady, a magyar történelem nagy vizsgálója;

"Gyomrunkban az élet s az átok,
Hajh, gyomor hajh, kutya bendő,
Ti vagytok Magyarország sírja.
S ti lesztek majd a jövendő. "

Az Ady-verset azért kellett idéznem, mert az eredeti, Ady-féle írásmódban pont van a kijelentő mondat végén: "...s ti lesztek majd a jövendő". (Ez Ady Endre hite.) De Varga az előadásban ezt kérdőjellel mondja: "...s ti lesztek majd a jövendő?" És ez megint nagyon jó,

gondolkodásra késztet - és különleges ízt kap a vers, aminthogy különleges, önvizsgáló hangulatú az egész előadás.
Szó esik Mohácsról, Kisfaludy verse majdnem skandálva hangzik el, erőltetve iskolásan.
Érzésem szerint a nagyváradi művészkettős ismét azt hangsúlyozza: nem búsongani és nem diadalt ülni jöttünk, hanem: gondolkodni.
Hallunk az erdélyi nagy reneszánszról, Rákóczi szabadságharcáról és arról, hogy Lévai szerint Mikes Kelemen egyedül hallgatja tenger mormolását... miközben *"Zágon felé mutat egy halovány csillag..."*
Aztán: I. Ferenc Habsburg császár és a besúgó-hálózat: cenzúra, száműzetés, kivégzés, reformkor, miközben Kölcsey bús düledékein Husztnak romvárában kimondja, hogy dolgozz! *("Hass, alkoss, gyarapíts...")* Ennek folytatása csakis március 15 lehet, majd Ferenc József és Miklós cár egyezsége, amikor is a Bécs-kérte 30 ezer kölcsönkatona helyett a Romanov cár 195 ezret küld... Nahát akkor, mik vagyunk s honnan jöttünk? Az előadás magától értetődően fordul megint Ady Endre felé:
"Ó-Babilon ideje óta harcol az Ős Kaján velem..." - az egész este, úgy látszik, ezúttal a Varga Vilmosé: úgy mondja el az Ős Kaját, hogy az megrázó.
Immár megélt korunkat, a közelmúltat ugyancsak érdemben járja körül Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos kettőse: Wass Albert örül, ha akadt "a tövisek közt egy-egy virág", de most "más nyelven szólnak a patakok" - ezt Kiss-Török mondja el szépen, hitelesen.
1956: Székely János szavait halljuk, aki szerint az Édesanya "egész Szegeden keresi fiát" - és az erkölcsi kérdés: *"Kovács Józsefek miért haltak - nem kérdik, - hasznosabb a csend"...*
A rettegés éveinek fölemlítése tisztességes, de maradjon mindenkinek saját, legbensőbb ügye, vajon csak elegánsan szenvedni akar-e, vagy az elmúlt 40 évvel kapcsolatban egyéb, személyi gondja is akad...
Kányádi: *"De holtvágányra döcögött-é vajon a veres villamos?"* - kérdezi az újabb vers, aztán az egész műsort koronázza a Szózat:
"Áldjon vagy verjen sors keze"...

Hát ilyen klubestekben van részünk hónapról hónapra. Ezt a művészpárost pedig, Kiss Török Ildikót és Varga Vilmost az Isten áldja meg azért, hogy mániákusan templommá s szószékké teszik a színpadot, Nemzeti Színház volt ez, mindegy, hol: rossz akusztikájú teremben? moziban vagy istállóban, netalán szalmán? - Lehet, hogy szalmán, mert kicsi betlehem ez, ahol nemzeti, értelmes, gondolkodó Kisded születik. Ezúttal Budapesten, a Semmelweis utcában, augusztus 17-én.

dcs

****

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

II. rész

Ám amikor a tatárok (ismét tatárok) hadai odaértek és a velük szövetséges törökök a tenger felől nagy hadihajókkal ostromzár alá vették Kaffát, az örmények kénytelenek tovább - ismét nyugati irányba - menekülni (1475). Újabb vérengzés, a törökök szabad elvonulást ígértek ugyan, végül mégis szabad prédaként tizedelték a menekülő örmény családokat. A félszigetet meghódító Mohamed szultán Konstantinápolyba telepítette egy részüket. Egy kisebb csoport Lengyelországba telepedett (Kamieniec, Lwów /Lemberg/, Stanislawów fogadja be őket). A Krímből elmenekült családok számát egyes krónikák negyven ezerre teszik. Közülük a legtöbben Moldvába kerülnek: Jasi, Suceava, Roman, Focsani, Botosani és más városok

adnak nekik otthont. A két - lengyelországi és moldvai - kolónia között nagyon szoros kapcsolat áll fenn.
Mindenhol szívesen fogadják őket. Több várost ők létesítenek és építenek fel, a meglevőket tovább fejlesztik, szép lakóházakat, ma is álló templomokat építenek, az évszázadok alatt felgyülemlett tapasztalataikkal, kiépített kapcsolataikkal rövid idő alatt felvirágoztatják az ipart és a kereskedelmet, bárhol is telepednek meg. Idővel azonban újabb évszám jelzi továbbvándorlásukat. Moldvában mintegy két évszázadon át laktak 1475-től 1672-ig. Ez volt az a sorsdöntő évszám, amely az ANI-beli menekülés (1239) mellett a legdöntőbb a sok megpróbáltatásnak kitett örmény néptöredék életében.
1672
Ismét üldöztetés lett az osztályrészük.
Újból nyugat felé kellett vonulniok, de most már végleges otthont találtak.
1672-ben I. Apafi Mihály, Erdély fejedelme szívesen fogadta Oxendius Verzereskul örmény püspököt, majd az őt követő örményeket, hiszen - a különösen a 17. században a török - és tatárdúlások által - jócskán megtizedelt Erdély népessége alaposan megritkult. Az 1672 utáni másfél-két évtizedben Moldvából több hullámban mintegy 3000 család, azaz 10-12 ezer lélekszámú örmény népcsoport kelt át a Kárpátokon és telepedett le, jórészt még ideiglenesen - amíg városaik felépültek - Gyergyó vidékén, Csíkszépvízen, Besztercén. Később a Martinuzzi-féle, Szamosújvárnak nevezett vár és Gerla falu (amely már 1291-ben Gerlahidaként szerepelt - a német Gerlach névből) közelében egy sík területet vásároltak meg a kincstártól, részletekben kifizetett 12000 forintért.
Ez a város lett a mai Szamosújvár, az Erdélybe betelepedett örmények központja. Az idők folyamán több nevet is viselt. Oklevéllel megerősített királyi engedéllyel elébb Örményvárosnak nevezték el büszke lakosai. Vagyis örményül: Hajákhághák lett a neve, latinul Armenopolis, németü1 Armenierstadt. 1838-tól végül Szamosújvárnak hívják. Románul a szomszédos faluról - az örmények-építette várost is Gherlának nevezték.
A város alapkövét 1700-ban rakták le. Azok az örmények alapították, akik már előzőleg, 1672 és 1700 között elszórtan Erdély különböző tájain ideiglenesen megtelepedtek - mint említettem, Besztercén, Gyergyószentmiklóson, Petelén, Csíkszépvízen, Felfaluban, Görgényben, stb. -, s csak a város építésének megkezdésekor költöztek Szamosújvárra.
Szamosújvár a legszebb és legrendezettebb az örménylakta városok közül. Négyszögű főtere, egyenes, széles utcái a Rómából jött Alexa örmény mérnök munkáját dicsérik. A különböző örmény családok jórészt barokk stílusú házai kivételesen érdekessé tették a várost - e házak jó része még ma is áll - s néhány évtized alatt több templom is épült az örmény szertartású római katolikusok számára. 1723-ban a kis Salamon-templomot kezdték építeni, 1748-ban pedig a piaci nagytemplom alapjait rakták le. Szamosújvár virágzó erdélyi kisvárossá fejlődött. Hasonlóképpen Erzsébetváros és Gyergyószentmiklós is.
Lakosaik életéről, a városok történetéről köteteket lehetne összeírni. (Talán azok is elkészülnek egyszer.)
Most csak ennyit:
Szamosújvár városában az 1717-i tatár betörés kevés kárt okozott (ismét a tatárok!), a lakosok a szomszédos várban nyertek biztos menedéket. 1719-ben a város teljesen készen állott: fallal körülvéve, három kapuval ellátva. Igaz, többször leégett: az első nagy tűzvész károsultjainak listája fennmaradt 1728-ból, de tűzvész pusztított 1854-ben is. 1720-ban már 148 ház állott, 1735-ben pedig 219.
Mint ahogy az Erdélybe betelepedett összes örmény, a szamosújváriak is kiváló iparosok voltak, akik céhekbe tömörültek, és egész Erdélyben szabadon kereskedhettek. Az erdélyi örmények fontossága az ország kereskedelmi életében állandóan nőtt, az örmények jelentős tényezővé váltak, s ezzel már a hivatalos fórumoknak is számolniok kellett.

Már Apafi fejedelem sok kiváltságot biztosított a letelepedőknek. Mária Terézia uralkodása alatt Szamosújvár szabadalmait több ízben is megerősítették, miután ez már korábban, I. Lipót és III. Károly idején is megtörtént. 1759-ben a szebeni országgyűlés Szamosújvárt szabad királyi várossá nyilvánította. (Erzsébetváros is megkapta e rangot.) II. József császár erdélyi utazása során Szamosújvárt is meglátogatta, ezután pedig új oklevelekben foglalta össze a város jogait (a város pallosjogot kapott, stb.).
Az erdélyi örmény lakosság gazdagodott, pozícióit megszilárdította. A sok hányatottság után, békés életet biztosító új hazájuk iránt szolidaritásból és lojalitásból lassan magyarosodni kezdtek. 1770-ben a magyar nyelvmívelő társaság céljaira 3440 forintot adományoztak,1805-ben 1000 forintot adtak a kolozsvári nemzeti színház felépítésére. 45 szamosújvári család szerzett magyar nemességet. Ahogyan krónikásaik írták, mintha azt akarták volna bizonyítani, hogy "ők még a magyaroknál is jobb magyarok".
Szamosújváron 1750-ben mintegy 430 örmény család mellett 20 magyar család élt, 1850 körül 2300 örmény, 680 magyar és ugyanannyi román élt a városban. Fejlődését mutatja, hogy a múlt század végén polgári fiú- és leányiskolája, nyolcosztályos gimnáziuma, katolikus és református egyházközsége, görögkatolikus püspöksége és papneveldéje volt.
A második örmény központ Erzsébetváros lett. Ebesfalván (már az 1330-as években így fordult elő a neve, más nevei: Elisabetopole, Ibasfalau, Elisabethstadt), már az első bejövetelkor (1654-ben) sok örmény telepedett le, de ezek egy része visszavándorolt Moldvába. Később, 1685-ben telepedtek le itt többen, s ők építették fel Erzsébetvárost.
Az Erdélybe betelepedett örmények, különösen a kezdeti időben, elsősorban nem kereskedők voltak. Erzsébetvároson bőrkikészítéssel, cipőgyártással foglalkoztak, szűcs-, ötvös- és szabómesterséget űztek, de voltak köztük mészárosok és szappangyártók is. Szamosújváron szattyánt és kordovánt készítettek, mintegy húsz ilyen műhelyben évente 40 ezer darab kecskebőrt dolgoztak fel. Tímártársulat és több céh létezett, a város műhelyeiben szabók, szűcsök, csizmadiák remekeltek. Később mind többen foglalkoztak kereskedelemmel, szét is szóródtak Erdélyszerte.
Sokan "portéka-árusok" voltak, ám nagyon jelentős volt azon örmény kereskedők ténykedése, akik hatalmas mennyiségű szarvasmarha hízlalásával, felvásárlásával foglalkoztak - ezt már moldvai tartózkodásuk idején is művelték -, majd azokat nagy csordákban hajtották nyugatra, Bécsig, sőt még távolabbra is.
Erdélyben a korábbi Szászörményes, Örményszékes, Örményes, Örmínyes, Örményszék és más helységnevek, valamint néhány városunkban fennmaradt épületek bizonyítják, hogy a magyarok honfoglalása után már létesültek örmény települések is a Kárpát-medencében, ám ezek jórészt kipusztultak. Jelentőségük pedig elenyésző a XVII. századi tömeges bevándorláshoz képest, amikor többezer örmény talált itt új hazára.
E sokezer család, mintegy 10-12 ezer lélek genealógiája, leszármazási rendje, névetimológiája sok mindent elárul a beköltözés előtti időkről. A családok nevének egy része még eredeti, ANI-ból hozott örmény (vagy perzsa, arab, stb.) eredetű, sok név azonban a nyugat felé tett vándorút közben keletkezett, így az utolsó, moldvai állomáshelyen kapott ragadványnév, míg a magyaros családneveket már az erdélyi letelepedés óta viselik. Íme néhány, jórészt még ma is élő, létező család neve:
Eredeti örmény nevek:
Ágopcsa, Ávéd, Czetz, Donogán, Dzárug (Zárug), Gajzágó (Gághszáko), Gámenczi, Issekutz Jagamas, Kirkósa, Meskó.
Török nevek:
Ájváz, Begidsán, Burgya, Publig.
Perzsa nevek:
Dobribán, Hurmuz, Szárokán.
Arab nevek:

Amirás, Kozocsa, Melik, Murádin, Nuridsán.
Lengyel nevek: Jakobovits, Voith.
Görög nevek:
Ákoncz, Alexa, Czirják, Eránosz, Miron, Petri.
Héber nevek:
Ábrahám, Dávid, Izsák, Márk, Tamás, Zakariás.
Román nevek:
(a moldvai tartózkodás idején "szerzett" ragadványnevek, legtöbbjük foglalkozásukkal, külsejükkel kapcsolatosak): Álbul, Árzsintár, Bátrin, Blága, Brindzár, Burik, Csinás, Csobotár, Czárán, Dajbukát, Esztegár, Kápálb, Kroitor, Mindrul, Nyegrucz, Násztur, Kapdebó, Patrubány, Ládákuszopon, Vákár.
Magyar nevek:
Antalffi, Ágoston, Bányai, Biluska, Borbíró, Csákány, Császár, Fogarasi, Gergelyfi, Hollósi, Karátsonyi, Keresztes, Lászlóffy, Orosz, Ördög, Szentpéteri, Tarisnyás, Tüzes, Vastag.

(folytatjuk)

******

Lessing úrnak jelentem…

Nem divat könnyezni, manapság "kemények vagyunk" - tengerentúli módra.
Ráadásul ezt "nyomatja" szinte minden kereskedelmi tévé-csatorna (azok a csatornák, ahol csak a pénz számít), meg a közszolgálati csatornák (ahol ugyancsak nem számít semmi, csak a pénz). Persze, mindent megtesznek, hogy engem könnyekre fakasszanak. Ők maguk soha nem érzékenyülnek el, csak a nézettségi mutatót figyelik. Igazuk van, ebből élnek. A belénk szuggerált "kor szava" pedig az, hogy legyünk kemények...
Egy német költő, **Gotthold Ephraim Lessing** (1729 - 1781), a német színház alapjait rakta le és a művi, francia befolyástól igyekezett megszabadítani hazája színházát. (Ismertette és kedveltette a németséggel Shakespeare-t.)
De a germán merevség ellen is harcolt. 1766-ban nagylélegzetű, híres tanulmányt írt *Laokoon* címen. Ebben kifejti, hogy az ógörög világ (s így az ógörögök művészete) nem félt az érzelmek kinyilvánításától. Lessing példája a híres szoborcsoport, a Laokoon, amely a trójai főpap és két fia haláltusáját ábrázolja. (Az Iliász elbeszélése szerint ugyanis, mivel a főpap ellenezte, hogy a trójaiak bevontassák a falovat a városba - a görögök pártján álló Pallasz Athéné, Poszeidón tengeristen segítségével sárkánykígyókat küldött rá, amelyek őt és két fiát megölték.)
A híres Laokoon szoborcsoport - mondja Lessing - a kétségbeesést, a reménytelen halálküzdelmet ábrázolja: tehát hangsúlyozza - a görög művészet őszintén bevallta, hogy fáj valami. Hogy a szörnyűség fáj. Mert eléggé intelligens ahhoz, hogy bevallja a gyengeséget. A meglett férfi és két fia sír, megrendül, kétségbeesik...
Ephraim Lessing ezt állítja szembe a germán ideállal, ahol a fájdalom kinyilvánítása szégyen, hisztis gyengeség, és amelynek eszményképe a rezzenéstelen arcú férfi. Amely szerint a gyengéd érzelem csak női hisztéria, hiszen "a férfi nem sír".
Mai, tengerentúli eredetű "keménységideálunk" talán ennek az ősgermán konokságnak a folytatása, kiterjesztése. Sőt! Ma már nemcsak a férfi nem sír, a nő sem. Hiszen egyenjogú... legújabb "ideálunk" szerint a nő még kevésbé sír. Legyünk kemények...

1936 május 6-án érkezett New Jerseybe a világ legnagyobb léghajója, a német Hindenburg. Világraszóló esemény volt, a new-yorki rádió egyenes adásban közvetítette. De a léghajó - lévén hidrogénnal töltve, amely szivárogni kezdett - kikötés közben egy szikrától felrobban és százfőnyi utas, valamint a személyzet szörnyethalt. Hírhedt baleset, sokszor hallottunk róla.

Nézem a dokumentum-filmet, amelynek képsorai alatt hallatszik az egykori, helyszíni rádióközvetítés. A riporter hangja elakad, megtörik, szinte belesír a mikrofonba, bocsánatot kér a hallgatóktól:
"*Kérem, értsék meg, ilyen iszonyat láttán nem lehet mit mondani...*" - aztán nincs tovább közvetítés. A riporter nem tud hűvös-izgalmasan beszélni. Megdöbbenek.
Uramisten, hová jutottunk hat-hét évtized alatt? A harmincas években még a riporter is bevallotta az érzelmeit... **Most pedig...?** Most pedig...
Még aznap este beszámol a kereskedelmi tv-csatorna híradója egy szörnyű, augusztusi, ausztriai balesetről, amikor a tizenévesekkel teli autóbuszt elkaszálta egy kamion. Néhányan a felismerhetetlenségig összeroncsolódtak, a megmenekült srácok pedig ültek bambán, üres tekintettel és pszichológiai kezelésre szorultak, olyan sokk érte őket. Napiak az efféle hírek. Sóhajtunk. Tovább csináljuk dolgainkat. Vagy mégsem?
A kereskedelmi híradó híresen kemény műsorvezetője, a fiús, divatos, nyomulós nő mondat közben, amikor azt olvassa, hogy az életben maradtak csak ültek és értetlenül nézték társaik roncsait...nos, a nyomulós, kemény nő nyel egyet, alig érezhetően ***elcsuklik*** a hangja. Jelentem, Lessing úr, van remény!

dcs

****

Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten
2000 szeptember 29 - október 1

A rendezvény szervezője:
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 1015 Budapest, Donáti u. 7/a
Társrendező: Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az
Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár

Fővédnökök:
Dr. Paskai László bíboros, Budapest-Esztergomi érsek
Dr. Visy Zsolt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kulturális helyettes államtitkára

"A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma"
az előadók Magyarországról, Erdély különböző régióiból és Bécsből érkeznek

1. nap (szeptember 29, péntek)
Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Művelődési Ház (IX. ker. Toronyház u. 17/b., a Pöttyös utca metróállomásnál)
8.45 - regisztráció
9.00 - a konferencia megnyitása
9.15 - től előadások, max. 20 perces időtartammal, 12.00 óráig
12.00 - sajtótájékoztató és címerkiállítás megnyitása *(Örmény származású magyar nemesi családok címerei)*
13.30 - konferencia-előadások 16.00 óráig
Helyszín: II. ker. Marczibányi téri Művelődési Ház (II, ker., Marczibányi tér 5/a)
18.00 - kiállítás megnyitása: *Velünk élő kultúrák: Örmények*
rövid kulturális műsor
Könyvbemutató és könyvvásár

1. Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*
   (millenniumi kiadvány, kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)

2. A II. konferencia kötete: *"Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örménykatolikus egyháza* és *identitástudata régen és ma"* (Szamosújvár, 1999 november 20-21., kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)

2. nap (szeptember 30, szombat)
Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Művelődési Ház
9.00 -14.00 - a konferencia előadásai és zárása
Helyszín: XI. ker. Budai Fonó Zeneház, Sztregova u. 3.
16.00 - *Csongrádmegyei örmények, 1848-1849* című kiállítás megnyitása,
16.30 - emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen
Ünnepi szónok: Lászlóffy Aladár
Közreműködik: Sebesi Karen Attila színművész (Kolozsvár), dr. Sebesiné Panieva Nina zongoraművésznő (Kolozsvár), Dinnyés József gitárművész, daltulajdonos

3. nap (október 1. vasárnap)
Helyszín: V ker. Kossuth tér, Parlament X. kapu
9.00 - a Szent Korona látogatása
Helyszín: Budapesti Örmény Katolikus Templom (Budapest, XI. ker. Orlay u. 6.)
11.00 - örmény szertartású római katolikus szentmise, közreműködik a Bécsi Mechitarista Rend, valamint a szamosújvári örmény katolikus egyházi kórus
Zártkörű fogadás és kulturális műsor a plébánia tanácstermében Az örmény múzeum megtekintése a plébánia épületében

A rendezvény zárásaként a külföldi vendégek számára autóbuszos városnézés, majd este zártkörű vacsora egy dunai hajón.

Szeretnénk bemutatni az erdélyi örmény gyökerű emberek hazai közösségét - amely Európában talán legrégebbi - , amelynek tagjai, bár ősi nyelvüket elvesztették s magyar anyanyelvűekké váltak, gyökereikre büszkék, egyházukhoz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz hívek, jogaikhoz kitartóan ragaszkodnak.
A konferencia értékét különösképpen növeli az előadók névsora. Ezt nem az előadások elhangzásának sorrendjében, hanem szoros ábécé szerint közöljük:
Ajtony Gábor, a Csíkkörzeti Szentháromság Alapítvány elnöke, Csíkszereda
Bálintné Kovács Júlia, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnöke, Kolozsvár
Dr. Benedek Katalin, művészettörténész, Budapest
Bogdánffy Botond, Torda
Budai Merza Pál, Brassó
Calinescu János, az Örmény Alapítvány elnöke, Erzsébetváros
dr. Csordás Eörs, protonotárius, kanonok, prímási irodaigazgató, Budapest
dr. Enyedi Sándor, Budapest
Fancsali János, zenetörténész, EÖGYKE elnökségi tag, Budaörs
Vahan Hovamigian, mechitarista szerzetes, az Orlay utcai templom plébánosa, Bécs
dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, Budapest
Joikits Attila, tanár, Szilágysomlyó
ifj. Kabai Ferenc, református lelkész, Szamosújvár
Kalamár György, Sepsiszentgyörgy
Király Emőke, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Siménfalva
Kiss Ferenc, tanár, Dés
Kruzsnyiczky Keller Rozália, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár

Lászlóffy Aladár, író, költő, Kolozsvár
Lengyel Mária, Szamosújvár
Lukács Mária Erzsébet, a Tarisznyás Márton Múzeum igazgatója, Gyergyószentmiklós
Miklósi Sikes Csaba, múzeumigazgató, Sümeg
Murádin Jenő, művészettörténész, Kolozsvár
Murádin László, Kolozsvár
dr. Sasvári László, tanár, EÖGYKE elnökségi tag, Budapest
Sebesi Karen Attila, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár
dr. Simon Istvánné, az Oltáregylet elnöke, Gyergyószentmiklós
dr. Száva T. Sándor, Bécs
Tarisnyás Csilla, a Pro Armenia Alapítvány elnöke, Szamosújvár
dr. Visy Zsolt, kulturális helyettes államtitkár, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Budapest

******

„Napló”

(harmadik, befejező rész)

Wertán Zsolt folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplójának" utolsó részletét közöljük, rövidítésekkel, hogy aztán idővel követhesse az újabb, az idei utazás naplója.

Kérjük olvasóinkat, olvassák azzal az odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit, ami olyan írásnak jár, amely nem ragad meg az általánosságok szintjén, hanem apró, részletes, bár töredékes konkrétumokat rögzít.

Gidófalva (Ghidfalau) - itt született Czetz János. A polgármesteri hivatal falán lévő emléktáblát megkoszorúztuk. Árkoson háltunk, Szentkereszty báró egykori kuriájának parkjában állnak az épületek, hangulatos növényzettel körülvéve. Kis híd, mindig nyitott, kovácsoltvas kapu, újabb kőfal, újabb, szépmívű kovácsolt kapu: aztán a szebb napokat is látott kastély: méltatlanul ismeretlen ékszerdoboz. Ha az európai turistaforgalom erről s a többi, erdélyi csodáról tudna!
Székelyzsombor (Jimbor) - itt született Nyírő József író, aki először katolikus pap volt, aztán az egyházi rendből kilépett és megnősült. (Székelyzsombor, 1889 - Madrid, 1953). A Homoród vize a Hargitában ered, a Hargita a magyarörmények II. Ararátja.
Homoród, szász erődtemplom, freskómaradványokkal. Hatalmas tornya, két bástyája, épületei megmaradtak.
Kőhalom (Rupea, Reps) - itt született László Gyula történész, a kettős honfoglalás elméletének kidolgozója. Itt volt először bíró dr. Issekutz Sarolta édesapja. A vár körül hármas kőfal.
Fehéregyháza (Albesti) - Bemnek 4 ezer katonája volt, az oroszoknak 16 ezer. Petőfi Bem parancsára csak a Sárpatak hídjáról nézhette a csatát. Itt, az Ispánkútnál látták utoljára. Haller Lujza emlékhelyet készített: Muzeul Petőfi. 800 honvéd esett el akkor. Trianon után Segesvár óvárosából Kiskunfélegyházára menekítették a Petőfi-szobrot, pótlására Kiskunfélegyháza közössége megbízta Máthé István csongrádi szobrászt, aki el is készítette az új Petőfi-szobrot. Tavaly nyáron szállították harangzúgás közepette Fehéregyházára és felállították az emlékhelyen. A balkezes, vékonyka, egyenes tekintetű, széparcú Petőfi! A miénk... Az emlékhely az egyik tömegsír mellett létesült. Koszorúzás, szavalatok. A szomszédban szép vonalú unitárius templom épül.

Segesvár (Sighisoara, Schassburg) - a régi történet szerint a hammelni patkányfogó hozta ki onnan a gyermekeket idáig, ezek az erdélyi szászok. A kurucok elfoglalták Segesvárt és a bástyák zömét felrobbantották. Buda után ez a második legnagyobb, lakott vár. Itt született a vértanú, Apor Vilmos püspök. Gótbetűs sírkövek a Börtönbástyánál. A Kolostortemplom mögött a Fegyverkovácsok bástyája, fent a Várban a régi Vármegyeháza, előtte, a Szabadságharcos szobra helyett sablonos Petőfi-mellszobor, Romulus Ladea műve.
A Drakula szülőháza (Vlad Tepes). Segesvár második legnagyobb temploma a reformáció óta evangélikus, itt vannak az istentiszteletek, mert a várbeli, gyönyörűt éppen restaurálják, javarészt német pénzen. 39 darab, nagyértékü, anatóliai hálaszőnyeg. A Szarvasházat is restaurálják, itt szállt meg Szendrey Júlia, amikor a csatamezőn férje után kutatott. A 170 fokos Schülertreppe (diáklépcső) fedett, hogy ostrom idején is nyugodtan járhassanak iskolába. Kis katolikus templom, udvarán Apor Vilmos szobra.
A medgyesi úton, a Küküllő völgyében megyünk Erzsébetváros felé. Dánoson fallal kerített, zsindelyes templom.
Erzsébetváros (Dumbraveni, Elisabethstadt) - az örmények 1670-ben települtek ide, katolizáltak. A kistemplomot kinőtték, 1740-től építették a nagy, kéttornyút. 1701-ben Mechitar apát megalapította a mechitarista rendet. A templom csúcsára 1783-ban került fel a kereszt, a Küküllő felé eső sisakgömbbe két adománylevelet és az örmények történetét zárták be. 1790-ben gróf Batthyány püspök áldotta meg. Issekutz Antal főbíró idejében szentelte fel az oltárokat Karátsonyi János főesperes, aki 50 éven át gyűjtött és szervezte az építkezést. A baloldali torony tetejét az I. világháború után egy vihar letépte.
Indulunk **Berethalom** felé. Messziről látszik a jobb napokat is megélt, elhagyott szász erődtemplom és védműrendszere: a világörökség listájára került. Az óriási értéknek nincs igazi gazdája, a látogatók pedig rongálnak és szennyeznek, a felbecsülhetetlen értékű freskókon karcolások, bevésések, firkálások. Hatalmas ablakok, világos a templom, gyönyörű szószék, padok... A mennyezeten évszám: 1633. Igen szép szárnyasoltár. Valaha az erős lejtőket is művelték, látszik a teraszok nyoma, éppen virágzik az évelő aranyvessző, a hajdani lépcsős művelés nyomán aranysárga csíkokat fest a dombokra.
Medgyes (Medias) - gyönyörű, késő gót Szent Margit templom, vaskos tornyát utólag két emelettel magasították, ettől az alapja megsüllyedt, a torony elferdült. Sok országgyűlés helyszíne, Báthory Istvánt itt kérték fel a lengyelek királyuknak. Szép, szász város, akár Nagyszeben, csak gondozottabb.
A Maros völgyében haladunk. Látszik a marosradnóti várkastély négy bástyája. Balra, messzire a **Tordai hasadék**. **Torda**, frissen helyreállított, fehér református templom. A cementgyár mindent elszürkít. 1567-ben itt kiáltották ki a vallásszabadságot.
Az Aranyos vize.
A sóbányát nem művelik, légúti betegségeket kezelnek benne. Hasonló gyógyértékű Parajd és Kárpátalján Aknaszlatina.
Végre jó úton futunk, felérünk a Feleki-tetőre, alattunk Kincses Kolozsvár esti fényei.
Tordaszentlászlón az előre lekötött szálláshelyekre érkezünk.
Magyarfenes: jóhangulatú, finom vacsora és rövidke búcsúest. Dr. Szarka György úr és előzékeny buszvezetőnk, Zoltán úr meglepetésül egy-egy Millenniumi Szent István emlékérmet kap.
Reggel vissza a főútra, **Gyalu** felé. Várkastélya János Zsigmondé volt (innen, Izabella királynétől) szöktette meg Bornemisza Gergely Vicuskát). A kastély nem látogatható, csökkent képességűek élnek benne.
Kőrös forrása, barlangszerű hely - Nagyváradig szép folyócskává növekszik a víz.
Kalotaszeg - Kós Károly az ismerője és ismertetője. Kő- és faépítkezés. Kőrösfő főutcáján népművészeti árusok. A domboldalon az erődített, fehérfalu, zsindelyes templom, tornyán a

négy fiatorony. Az 1896-os budapesti Ezredéves Kiállításon lett híres a kalotaszegi varrottas, divattá vált, ez segítette az itteniek anyagi gyarapodását.
Tovább, a 60-as úton. A jobboldali domb a "Riszeg tető": amikor a sok henye boroszlán tavasszal virágzik, erős illatától el lehet bódulni, "riszegülni". Májusonként "Riszeg teteji majálist" tartanak
Bánffyhunyad a Kalotaszeg legnagyobb települése. A katolikus templom reformátussá lett. 1661-ben zsoldosok felégették, az újjáépítéskor készült a kazettás mennyezet és a négy fiatorony. A facsillárok az itteni kopjafaragók kezét dicsérik. Bánffy Farkas birtoka volt, ő a kriptában nyugszik, de végakarata szerint oda senki sem léphet be.
"Kossuth koszorúja" - üveges vitrinben - ugyanis temetése idején jelképesen itt is eltemették és a koszorút megőrizték. Bánffyhunyad után a cigányvajda és családtagjai módos, díszes, csillogóan bádogozott palotái.
Csucsa - Ady a Boncza-birtokon élt Bertuskával, Csacsinszkából lett a Csinszka. Amikor Goga Octavian megvette a birtokot, vigyázott az Ady-féle tárgyi emlékekre, halála után viszont a felesége mindent eltüntetett.
Balra a Sebeskőrös, már beletorkollt a Kalota és a Dragán.
Erős kapaszkodó a Királyhágóra, gyönyörű táj, ezen túl a váradi medencébe érünk.
Nagyvárad - Szent László városa, a püspökséget ő költöztette ide Biharból. A törökök lerombolták a templomot, 30 évvel később újjáépült, székesegyházi rangja van. Báthory és I. Rákóczi György is váradi kapitány volt, mielőtt fejedelemmé választották.
A Körösmenti Párizsnak sok szép, szecessziós épülete van. Itt született Szigligeti Ede (Szathmáry néven), Ady is nagyon szerette, itt ismerkedett meg Brüll Adéllal, Lédával. A Református Püspökség Egyházi Múzeumában működő Kiss Stúdióban élvezetes, magas művészi színvonalú Ady-előadáson voltunk.
Köszönjük vezetőnknek, dr. Szarka Györgynek a sok élményt nyújtó kirándulást, a magyarázatokat, amelyek segítségével a "Napló" készült.

(vége)

****

Magyarörményközi pillanatok Almádiban

Augusztus 12-én szerényen, de vidáman folytak a tárgyalások...
Nem természetünk a nagyhangú "horgászbeszámoló" stílusa, ezért a hangzatos, nagyzoló megoldásokat, a csillogást is mellőzzük beszámolónkban. Azaz: mellőzzük azt a lehetőséget, hogy Balatonalmádi polgármesterének és más előkelőségeinek oldalán totál-fotót csináltassunk, csakhogy aztán közölhessük is. Az éppen arra vetődött szomszéd "hogy vagyunk, hogy vagyunk" - féle élénk érdeklődésének sablonjait viszont tálalni fogjuk.
Nem áll szándékunkban olyan, merész történészi újításokat közölni, amelyek szerint - a magyarörmény körökben jólismert - örmény vándorút geográfiai-topográfiai elemekkel "módosul": hogyaszongya, a moldvai vajda által elviselhetetlenné tett létfeltételek elől menekülő örmények egy része a lengyelországi Besztercére vonult volna, hogy azután az ott élő szászok - tartva a konkurenciától - **onnan** űzték volna el őket, 24 órás határidővel.

Hogy *a lengyel Bistritában* (ejtenéd: bisztrica) ki s mit művelt, s hogyan űzték el onnan őt a szászok, nem lehet témánk, lévén a "Bistrita" Beszterce román írásmódja s lengyel földön ilyen nevű helység még máig sem létezik. Létezik egy Bystryca Klodzka nevű helység Sziléziában, délnyugat Lengyelországban, meglehetősen s nagyon távol Erdélytől, de ott - tudomásunk szerint - soha örmények meg nem telepedtek. (A szerző utólagos engedelmével egy helyesbítés, "almádi-hangnemben": esetleg egy örmény származású lókereskedő telepedett meg Bystryca Klodzkában, aki eljátszotta lóversenyen a lópénzt és nem tudott

továbbutazni, így aztán ott maradt. Ott is hunyt el, a vasútállomás melletti harmadik házban és a fejfájára azt vésték, hogy "béke poraira, helyre, tétre, befutóra" - a szerk. megjegyzése.) Nekünk azonban semmi közünk a Lengyelországban (pontosabban: Lembergben, lásd Lwów, illetve Lviv, keresd Ukrajna térképén) letelepült s onnan Gherlába vonuló örményekhez, rokoni kapcsolatainkat leszámítva fentemlített (és szászok által elűzött) örmények nem Gherla falucska, hanem a tőle különálló gherla-i uradalom területén telepedtek le, amelyet hosszú időre béreltek a földbirtokostól. Később megvették s csak ezután kezdték el örmény mérnök irányításával Armenopolist építeni: nem Gherla falucska helyén. (!)
Mindezeket "Schóder Amália" feltűnést keltő szavai juttatják eszembe.
Miss (vagy Mrs.?) Sóder úgy tudja, hogy Erdélyben máig Szamosujvárott él a legtöbb magyarul beszélő örmény. Augusztus utolsó napjaiban arra felé barangolván Murádin Antaltól megtudtuk, hogy Szamosujvárott jelenleg 20 férfi, 40 nő és 8 gyermek él teljesen örmény családban, a vegyes családokat, leszármazottakat is figyelembe véve alig 150-en, ha vannak. Mit szól ehhez Lázár Alfréd, a gyergyószentmiklósi örmény közösség világi főgondnoka, egyháztanácsi elnöke?
Az ő nyilvántartása szerint ugyanis, a vegyes leszármazottakat is figyelembe véve Gyergyószentmiklóson és közvetlen környékén többszáz magyarul beszélő örmény él (néhai Fogolyán atya 1997-es szóbeli közlése szerint közel 600).
S mit nem tettünk s tehetünk még? Például nem változtatjuk meg a neveket, bármilyen nagy divat is ez manapság. (Például: lévén *a Benedek-porta* vendégei, nem írunk Ben Endek-portát, mint amikor valaki *az Esztegár-ból* Esztergárt csinál.) Végülis Schóder Amáliának csak egy ókori mondást küldhetünk: ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna.
Miután tehát minderről nincs szándékunkban beszélni, meg kell említenünk érdemleges tájékoztatás gyanánt, hogy Balatonalmádi rohamléptekkel fejlődik. Mindenütt német szót hallani, autóban, gyalogosan, kutyával, strandra menet...
Az állomás mögötti szuvenír-pavilon gömbfából faragott kerti berendezéssel bővült, a Tulipán szálló pedig Mc Donalds néven kicsinosult. Néhány méterenként valuta-árfolyam-táblák bizonyítják az almádiak élelmességét (US-dollárt 20 forinttal a budapesti kurzus alatt váltanak).
A Balaton és a vasútállomás közötti park sétány-jellege most is vonzó környezet. A parti úton nyüzsgés, lengyel és szlovák autóbuszok, gépkocsik, gyalogosok. Egy türelmetlen német autós hátulról ránk dudál. Otthon érzi magát.
Na, végre a Benedek-porta.
Itt meg mi érezhetjük otthon magunkat. A lábasház tövén többen harci táncot járnak mindenféle pálinkás-butykosok körül s élénken integetnek az érkezőnek.
Lapszerkesztőnk sportosan szilfid körvonalai látszanak (alig), majd Sarolta kerül elő tordaszentlászlói pálinkával. Éppen csak üdvözlöm a háziasszonyt, Benedek Katit és máris abból (vagyis a tordaszentlászlóiból) kérek.
A társaság gyarapodik, Szongothék friss szőlővel köszöntenek be, a hőségben remek a háziak (Lukács Józsi által gondozott s szedett) körtéje is. Saroltáék úszni indulva invitálnak.
- Megyek - kiáltom, aztán Csabával még vagy két órán át váltjuk a világot, felöltözve. Aztán mégis nekivetkőzöm. A stégen Fancsali János vitézül mártogatja magát a hónaljig érő vízbe. Aztán visszakísér valakit a kertbe: "Jövök!" - mondja. Egy óra múlva én viszem vissza a ruháját. Hiába, belefeledkezett a társalgásba.
Közben elkezdődik a flekken misztériuma. Jenő mesterien fujtat a hajszárítóval és igyekszik mindannyiunkat elárasztani a füsttel. Menekülünk a stégre, Fancsalit a neje bíztatja a víz felé, Csaba nádszárból húsz centis szipkát igyekszik faragni magának.
A 2000. évi Balatonalmádi Benedek-telki Millenniumi Kulináris Gyönyörök. Tartalmas ünnepség ez. A mesterien előkészített s készített flekken mellé jár Sarolta történelmi kovászos uborkája, fűszeres mártás, saláta. A sort a háziak finom almáspitéje zárja. Ismét

élénk beszélgetés: zavartalanul és megzavarhatatlanul jól érezzük magunkat. Így foglalhatom össze az immár hagyományossá vált Benedek-telki összejövetelünk idén is sikeres eseménysorát. Köszönet érte a Benedek-családnak, Katinak és az Issekutz-csapatnak.

Hanusz Gyula

******

Dávid József

Felejthetetlen kirándulás

Immár negyedik alkalommal szervezett egyhetes társasutazást Millenniumi Barangolás Erdélyben címmel az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.
Indulás Budapestről augusztus 25-én. Hol is kezdjem a beszámolót, hogy csak a legcsodálatosabb élményekről szóljak?
Ahogy Ártándnál átléptük a határt - a sokunk által már jól ismert Gyuri "bácsi" nemcsak Erdély kultúrkincseiről beszélt, hanem a legkisebb faluról, patakocskáról is, ahol áthaladtunk. Első állomásunk Nagyvárad - amelyet nagy költőnk, Ady Endre egyik versében "Peceparti Párizs"-nak nevez.
A Pince Színház vendégei voltunk, ahol Kiss Török Ildikó művésznő olyan szívet-lelket simogató érzésekben részesített, "Árva Bethlen Kata" életábrázolásával (Kocsis István feldolgozása révén), hogy még a férfiak szemében is könny csillogott... Magyarfenesre érve, Csányi Éva kisvendéglőjében pazar vacsora várt, majd a szomszédos községben, Tordaszentlászlón patyolat tiszta, fürdőszobás házakban volt szállásunk.
Másnap számos látnivalón túl - sokaknak - Almásgalyán (másfél órás gyalogtúrával) a "Sárkányok kertje" volt nagy élmény.
De tovább: Wesselényi-kastély, templomok, - köztük Árpád-koriak -, csodálatos tájak, majd vissza az első napi szálláshelyünkre.
A harmadik nap kiemelkedő eseménye: "zarándoklat" Érmindszentre, Ady Endre szülőházához. Ünnepség, koszorúzás. Ezután a világhírű tordai sóbánya, majd Segesvár ... Székelykeresztúr és Bögöz. Ez utóbbi falucskában az Árpád-kori templomban a restaurálások során "előbújt" eredeti freskókban sajnos csak rövid ideig gyönyörködhettünk, mert várt ránk szívet-lelket melengető élményeink csúcsa: zetelakiak testvéri forró ölelése. De nemcsak ölelése, hanem a legújabb székely kapun átlépve - egy tágas udvaron - népviseletbe öltözött gyerekek kultúrműsora (ének, szavalatok, furulyaszó).
Oh Istenem!
Az a gyönyörű, ízes magyar nyelvünk, amely a gyerekek ajkáról röpdösött, a megcsonkított anyaországunkban is példakép lehetne...
A negyedik nap autóbuszunk Béla "bácsi" biztonságos vezetésével az erdélyi "kacifántos" utakon Csíkszeredára, majd a Szellő-tetőre tartott (Gyimesbükk), s az ezeréves magyar határon kötött ki.
Majd Csíkszépvíz községbe ereszkedett, ahol - ugyancsak felejthetetlen - találkozás: ölelés, ünnepi köszöntők, ének és pohárcsengés székelyföldi örmény testvéreinkkel...
Innen vissza Zetelakára, ahol - az említett nagy udvar színpadán - remek cigányzenére, ifjú párok, természetesen népviseletben, ropták a táncot...
Hogy aztán este a szállásadók - többfogásos - vacsorája után milyen baráti beszélgetések folytak, arról megint csak oldalakat lehetne írni.
De lépjünk tovább.
Ha már a Hargita lábánál tanyázunk, induljunk fel a majd 1800 méter magas csúcsra is, és gyönyörködjünk a magasból az alattunk hullámzó erdős rengetegben, ahol a nagy festő, az ősz már húzogatta színes festékbe mártott ecsetjét.

Hazatérve - Zetelakára - a székely vendéglátók tovább tetőzték a "csodát", a kézműves mesterségek bemutatásával (kötélverés, fafaragás, fonás, szövés, kürtöskalács- és kenyérsütés, tájházberendezés, stb.) és a szálláson elköltött vacsora után tábortűz, zene, tánc, ének...
Oh Istenem!
Hol van, melyik a legszebb szavunk a meleg, testvéri, szívélyes székely falu népének dicséretére?!
De sajnos - innen másnap - "szekerünk rúdja" már hazafelé állt...
Korond! A fazekasok, szőttesek és kézi varrottasok világhírű csodafalva, utcahosszan a szebbnél-szebb dísztárgyak kilométeres - elbűvölő - kirakata... Nemcsak gyönyörködésre késztet, hanem "zsebbenyúlásra" is, mert hiszen emléktárgyakat, ajándékokat, Erdélyből - főleg innen - érdemes hazavinni...
De szól a "csengő" - tündér Nagyasszonyunk, egyesületünk elnöke, utunk nagyszerű szervezője: dr. Issekutz Sarolta férje - Jenő kezében, aki végig filmezte, fotózta utunkat és megyünk tovább. Szováta, Pusztakamarás (ez utóbbi falucskánál tisztelegtünk a nagy erdélyi író, Sütő András szülőházánál), majd - további utunkon - a világgá űzött Wass Albert emlékhelyeinél és Tamási Áron sírjánál.
Szamosújvárra, az Erdélybe települt örménység hajdan épített, szép városába érkeztünk.
A csodálatos örménykatolikus templomban való gyönyörködés közben bámulatunk csúcspontja: a Rubens kép (Krisztus levétele a keresztről), amit a templom oldalkápolnájában őriznek, s amelynek évszázados hányattatásáról több tanulmányt írtak...
Innen indultunk újból Magyarfenesre, ahol - a már említett vendéglőben - volt a búcsúvacsora, aztán pihenés első szálláshelyünkön...
Pihenés? Az Aranyos völgyén hazafelé - egy helyen megállva - a Rozsda-szakadékhoz már a társaság fele sem tudott "felkapaszkodni".
Nem röstellem bevallani, hogy én, hazatérésünk után négy nap múlva is, remegő kézzel írom e sorokat, mert még mindig a felejthetetlen élmények, látványok villognak körülöttem...
Dehát villogjanak is, amíg csak élek, és ugyanezt kívánom mindazoknak - barátaimnak, testvéreimnek - akik részt vettek ezen a felejthetetlen, csodálatos erdélyi utazáson...

******

Híradó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. szeptember 21-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a Jerinkás-család valamelyik ágáról! Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunyad (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük: Zsebők Csaba és családja, telefon: 214-1109.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:
- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános). Levélcím: R-3475

Gherla Prohia Armeano Catolica Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén.
Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.
1997/5. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi l-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek
dr.: Száva Tibor Sándor A csíkszépvizi Száva-család története c. családmonográfiája, a Száva- és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.
Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Szomorú szívvel tudatjuk, hogy 2000. július 5-én, 53 évesen váratlanul elhunyt **Vikol János**. Hamvasztás után augusztus 1-én búcsúztatták a Farkasréti temetőben. (Vikol Jánosné, 1026 Budapest, Nyúl u. 20.)

Szervátiusz Tibor "Boldogasszonykő" című, carrarai fehérmárvány domborművét augusztus 19-én Győrött felavatták. A millenniumi év alkalmából Győr megyei jogú város Önkormányzata és a Győri Püspökség állíttatta a millenniumi kormánybiztos támogatásával.
Köszöntőt Balogh József győri polgármester mondott, az alkotást Rockenbauer Zoltán úr, a nemzeti kulturális örökség minisztere avatta fel, és dr. Pápai Lajos győri megyéspüspök áldotta meg. Az ünnepségen a győri bazilika Palestrina-kórusa, a helybeli Határőr Igazgatóság, a Honvédség Győri Helyőrségi Parancsnoksága és a Városi Rendőrkapitányság díszegysége is részt vett.

******

Az utolsó pillanatban érkezett!

Megtisztelő meghívást kapott az EÖGYKE elnöke, dr. Issekutz Sarolta. A meghívó fac simile formában látható a jobb oldalon (33. oldal), az eredeti olasz szöveg fordítását pedig itt közöljük:

"Örmény Mechitarista Kongregáció

Meghívó) (kézzel odaírva)

Szeretettel meghívjuk Önt az Örmény Mechitarista Kongregációnak három évszázados fennállása alkalmából rendezett ünnepségre, amely 2000. szeptember 9-én 18.00-kor kezdődik a velencei Szent Márk bazilikában és 2000. szeptember 10-én, vasárnap 15.30-kor

fejeződik be a velencei Szent Lázár szigetén lévő örmény apátsági templomban. Részvételét előre is köszönjük.

Főapátság (kézzel hozzáírva: és P. Vahan Hovagimian CMV)

A háromszáz éves évforduló alkalmából rendezett ünnepség kétnyelvű (örmény és olasz műsorának szövegét rövidített fordításban közöljük:

Az Örmény Mechitarista Kongregáció háromszáz éve 1700-2000

Szeptember 8., péntek

Szent Lázár sziget - novíciusok avatása, szentmise örmény szertartás szerint

Szeptember 9., **szombat**

A Szent Márk székesegyházban örmény szertartású szentmise, celebrálja a Mechitarista Kongregáció apátura, páter Ella Kilaghbian - közreműködik Berj Zamkochian orgonaművész és a Bostoni Szimfónikusok

Szeptember 10., vasárnap

a Szent Lázár-szigeti hivatalos ünnepségek

örmény szertartású szentmise, a "Mechitar Vardapet Szebasztazi alapító" című kiállítás megtekintése, majd előadások következnek, amelyeket: dr. Agopik Manoukian, az Olaszországi Örmények Szövetsége elnöke, Vartan Oszkanian örmény külügyminiszter, és Ella Kilaghbian atya, az Örmény Mechitarista Kongregáció főapátja tart. Végül: Berj Zamkochian orgona-hangversenye.

Természetésen dr. Issekutz Sarolta és Rudán László (mint az EÖGYKE kétfős delegációja) eleget tett a megtisztelő meghívásnak. A tapasztalatokról októberi számunkban tájékoztatunk.
A fentiekkel kapcsolatban lásd lapunk utolsó oldalán az információt!

******

Családriport

Riporter: Gönczi Edit gyógyszerésznő 1999. december Egrestő. **Riportalany: Falk Katalin** édesanyja

(Ma, 1999. december 15-én készítem a felvételemet. Az Erdélyi Örmény Közösség számára szeretnék egy interjút venni édesanyámmal, akinek ágán én magam is örmény származású vagyok. Szépnagyanyám volt örmény és édesanyám még nagyon jól emlékezik az elődök történeteire, elbeszéléseire, sokszor esett szó a családban is származásról, és arról, hogy ki mennyiben tartozik ehhez a közösséghez.
Remélem, hogy most már a felvevő készülék is beállott a maga sorába, úgyhogy remélhetőleg regisztrálja azt, amit én most felmondok.
Egrestőn, a Gönczi családnál vesszük fel a következő interjút.)

Gönczi Edit: Édesanyám, a Gyula bátyám diplomájával össze van csomagolva az a Falk Kristóf portré, amelyiket a múltkor mutattál nekem.
Édesanya: Igen.
Gönczi Edit: Hol találom meg?
Édesanya: A szekrényben van, a ruhásszekrényben, a fal felől.
Gönczi Edit: Igen. Ez a Falk Kristóf a rokonságunk örmény ága volt, illetve a....
Édesanya: Hát a nagyanyám anyjának a testvére volt.
Gönczi Edit: A nagyanyán anyjának az örmény...
Édesanya: Igen.

Gönczi Edit: Ravasz Vilma?
Édesanya: Ravasz Vilmának az anyja Falk Katalin volt.
Gönczi Edit: Igen.
Édesanya: Falk Katalin volt az örmény.
Gönczi Edit: Értem, és a Falk Katalinnak a testvére volt az a... Falk Kristóf, aki...
Édesanya: Akitől örököltünk is.
Gönczi Edit: És Erzsébetvároson éltek, ugye? A család, vagy csak Falk Kristóf?
Édesanya: Hát Falk Kristófnak Darlacon volt a birtoka s ott is volt lakása, de a nagy lakása benn volt, - hogy hívjákon - Erzsébeten.
Gönczi Edit: És a testvére, az Katalin.
Édesanya: Katalin, az a Ravasz László unokatestvére.
Gönczi Edit; Ravasz Jánosnak, mert Ravasz László Ravasz Györgynek volt a fia, és Ravasz Györgynek volt egy testvére, János.
Édesanya: Igen.
Gönczi Edit: A Ravasz családból két fiút taníttattak. Ravasz Jánost, aki a ti rokonotok lett, és a Ravasz György vette el a Gönczi lányt és azáltal az édesapám rokonságába kerültek, így van a két Ravasz testvér. Ők egymásnak nem is testvérei, hanem unokatestvérei voltak.
Édesanya: Unokatestvérek voltak.
Gönczi Edit: És Falk Katalin, akkor hozzáment Ravasz Jánoshoz, ezek szerint...
Édesanya: Ravasz Jánoshoz. Ravasz János tanító volt, de református volt, de Falk Katalin nem kellő katolikus volt, mert az örmények katolikusok, nem kellett áttérjen, mert nem felekezeti tanító volt, nem kántortanító. Nagyanyám azért kellett áttérjen. Ő megmaradt katolikusnak.
Gönczi Edit: Tehát Falk Katalin megmaradt Ravasz Jánosnéként katolikusnak.
Édesanya: Katolikusnak.
Gönczi Edit: Ellenben nagyanyád, aki már Ravasz Vilma...?
Édesanya: Ravasz Vilma, annak a férje már, nagyapám, már református kántortanító volt, s református Gecse Gyula is.
Gönczi Edit: Gecse Gyula... ők Vámosudvarhelyen voltak, ugye?
Édesanya: Hát Haranglábon kezdték, nem tudom, ott is kezdték meg. Kibéden is voltak.
Gönczi Edit: Igen, és Gecse János, már mint az én nagyapám, a Te édesapád ott született Haranglábon.
Édesanya: Haranglábon. Igen.
Gönczi Edit: Tehát abban az időben, most már tovább lemenve, hogyha Falk Katalinnak az unokája volt nagyapán, Gecse János, mert Neked a dédnagyanyád volt a Falk Katalin.
Édesanya: Igen. Igen, igen.
Gönczi Edit: Tehát most már ugye a rokonságból a családfát nagyjából fel is mondtuk ezek szerint.
Édesanya: Igen, az örményekkel igen.
Gönczi Edit: És nagyanyám Ravasz Vilma... hogy viselte azt egy protestáns családban, hogy örmény katolikus?
Édesanya: Jól.
Gönczi Edit: Át kellett állnia...
Édesanya: Nagyon jól viselte, mert soha szóba se került. S nagyanyámnak megmaradtak a katolikus imakönyvei, s ezek mindig ott voltak az éjjeli szekrényen, de soha nagyapád szóvá nem tette.
Gönczi Edit: Már mint a református pap fia.
Édesanya: Se nagyapád, se az én nagyapám. Szóvá nem, egyáltalán szóvá nem tette.
Gönczi Edit: Egyáltalán, a családon belül vallásszabadság volt és...
Édesanya: Mindenki úgy...

Gönczi Edit: Szabad vallást gyakorolt…
Édesanya: Ezt úgy kellett csinálni, mert... mert ezt követelte a törvény, az egyházi törvény. De soha szóba nem jött. Azt mondta nagyanyám, nagyon megszerette, soha egy prédikációban, soha bántó szót nem hallott, egy mondat se volt, ami őt sértette volna és neki rossz érzést okozott volna. Ő éppen úgy vette el az úrvacsorát, mind ahogy a katolikusoknál az ostyát, úgyhogy Őt egyáltalán nem zavarta. Még nagyanyád is azt mondta, Daróczi.
Gönczi Edit: Az már másik ág, az már az anyai rokonság volt.

(*folytatjuk)*

****

Lapzárta után!

Szeptember 11. hétfőn reggelre érkezett meg Velencéből faxon a "gyorsjelentés":
"Sikerült úgy a Bécsi Mechitarista Rend apátjával, mint a Velencei Mechitarista Rend főapátjával személyes tárgyalást folytatni a magyarországi és erdélyi örmény közösség jövőjét illetően.
Az évfordulós ünnepségsorozat csodálatosan valósult meg, melynek során közösen emlékeztünk meg P. Luca Fogolyán atyáról, *(Fogolyán atya olaszos neve - a szerk.)*, barátait és szerzetestársait is megismertük."
Reményeink szerint következő számunkban részletesen is beszámolhatunk a velencei eseményekről.

****

Helyesbítés

A 2000. júniusi szám 16. oldalán azt írtam Dávid Tica híres animációs művészről, hogy „az eredeti Walt Disney egyik animátora”. Bármilyen más amerikai animációs céget írhattam volna, csak ezt az egyet nem, hiszen Dávid Tica sohasem dolgozott velük. Az érintettől és az olvasóktól elnézést kérek. – A szerző

****

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251, Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 44. szám

2000 október

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. emeleti zeneterembe.

******

Október
Könyörgés az örmény liturgiából

Az örmény egyház az őszi vasárnapok egy részét úgy nevezi, hogy keresztfelmagasztalás (szeptember 14.) utáni vasárnapok. A legszebb vallási jelvények a faragott, csipkés keresztek. A keresztet említik a könyörgésekben is:

"Lelkünk védelmére a Szent Kereszt nagy és hatalmas erejét kérjük az Úrtól!
- Add meg, Uram!"

Ellentmondás talán, de sok tapasztalat bizonyítja, hogy a kereszt a győzelem jelvénye is tud lenni, csak erős hit kell a kereszthordozáshoz, amelyet erőforrássá változtathatunk, ha elfogadjuk Istentől, mint az Ő akaratának megnyilatkozását.

Dr. Sasvári László

******

dr. Csordás Eörs

protonotárius, kanonok, prímási irodaigazgató megnyitó előadása

(részletek)

Dr. Paskai László bíboros, Budapest-Esztergomi érsek, a Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten című rendezvény-sorozat fővédnöke megbízottjaként Dr. Csordás Eörs protonotárius, kanonok, prímási irodaigazgató tartotta a IX. kerületi Dési Huber István Művelődési Házban a konferencia első előadását, szeptember 29-én. (Az előadás szövege a konferencia összes anyagát tartalmazó kötetben fog megjelenni, ezúttal kisebb rövidítésekkel közöljük.)

A Bíboros atya nevében sok szeretettel köszöntöm a megjelenteket, ő maga a millenniumi eseménysorozatok miatt igen terhelt, és nem tudott személyesen eljönni...
Az volt a feladatom, hogy megmutassam az örmény, római katolikus közösség helyét az Egyházban. Talán az első és legfontosabb, tekintettel arra, hogy magam az Orlay-utcában lévő, ominózus kérdéssel éppen eleget foglalkoztam, és ami az én nézetem szerint egy nagyon

kristálytiszta és világos dolog: elbitorlásnak a gyanúja áll fönt, tehát semmiféle jogi problémát nem látok benne, Másik kérdés, hogy mennyire megoldható ez a kérdés.

A hölgyek és urak bizonyára emlékeznek, hogy a Hittani Kongregáció nemrégiben, augusztus 6-án kiadta a "Dominus Jesus" kezdetű nyilatkozatot. Ez a nyilatkozat olyan volt, amelyre a sajtó azonnal felkapta a fejét, és elkezdte magyarázni. /.../
A Hittani Kongregáció nyilatkozata elutasít néhány, úgynevezett "relativista" elméletet. Ezek a "relativista" elméletek belopództak napjaink gondolkodásába. Ami annyit jelent, hogy: "gyerekek, teljesen mindegy, hogy ki, milyen vallású, egy Isten van, aztán nyugodjunk meg ebben."
A Nyilatkozat azt mondja az Úr Jézus az egyetlen Üdvözítő, nem egyszerűen közösséget szervezett a hívekből, hanem Egyházat, üdvözítő misztériumot alapított. Ő maga van az Egyházban, és az Egyház Őbenne van. Ezért Krisztus üdvözítő misztériumának a teljessége az Egyházhoz is tartozik, mely elválaszthatatlanul kapcsolódik Urához. Miként egy élő test feje és tagjai különböznek bár, de el nem választhatók egymástól, úgy Krisztust és az Egyházat sem lehet összekeverni, sem szétválasztani, mert egyetlen, teljes Krisztust alkotnak.

A hivőknek vallaniuk kell, hogy az apostoli jogfolytonosságban gyökerező, történeti folytonosság van a Krisztus által alapított Egyház és a Katolikus Egyház között. Krisztus egyetlen egyháza, melyet Üdvözítőnk feltámadása után a Pásztor Péternek adott át, és őrá, meg a többi apostolra bízta terjesztését és kormányzását, és mindörökre az igazság oszlopának és erősségének rendelte.
Evilágban, mint alkotmányos és rendezett társaság, a Péter utóda és a vele közösségben élő püspökök által közösen kormányozott Katolikus Egyházban létezik... és itt hangsúlyozom a latin kifejezést: **subsistit in**... tehát abban áll fönn, abban létezik.
A "subsistit in" a **létezik** kifejezéssel a II. Vatikáni Zsinat kijelenti, hogy Krisztus Egyháza a keresztények megosztottsága ellenére, a maga teljességében csak a katolikus egyházban létezik./.../

Mit jelent a katolikus egyházhoz tartozni? Hármas kötelékkel kapcsolódunk a katolikus egyházhoz, ez a hit közössége, a szentségek közössége és a kormányzati közösség. /.../
(Az érseki hivatalvezető kanonok úr ezután az egyházszakadás) említette fel, majd így folytatta)
Emlékszünk a történelemből, hogy a Ferrara-Firenzei Zsinaton 1439. november 22-én az örmény egyesülés történik meg.
Az egyesülések olyanok voltak, hogy a püspökök elhatározták, de már annyira beleivódott az emberekbe a különbözőség, hogy nem fogadták el, voltak visszatérések keletre, nyugatra, majd Lembergben *(a mai ukrán Lviv - a szerk.)* megtörténik a híres egyesülés, únió, és ez most már kifejezetten az örmény egyházra vonatkozik.

Ha katolikus egyházról beszélünk, a legtöbb ember - és ez Magyarországon természetes, mert a "latinok" vannak többségben - mindig a latin szertartású egyházra gondol. Ez azonban nem így van: a Katolikus Egyház több, úgy nevezett "sui iuris", tehát saját jogú egyház közösségét alkotja. Egy ilyen "sui iuris" egyháznak saját kultúrája van, saját rítusa, saját lelkisége, saját történelme van, s ezeket a Katolikus Egyház a legmesszebbmenőkig elfogadja. Még kormányzati szempontból is, amennyiben ezeknek a "sui iuris" egyházaknak az élén mindig pátriárkák állnak. Ezt nem nagyon tudják az emberek, de a "sui iuiris" egyházak pátriárkái között ott van a római pápa is, aki a Nyugat pátriárkája. /../
A "sui iuris" egyházak között vannak az antiochiai, az alexandriai, az arméniai, a khald és a konstantinápolyi. /../

Így tehát az Örmény Római Katolikus Egyház egy "sui iuris" egyház a katolikus egyházon belül.
Természetes és világos, hogy megoszlanak a rítusok. Ez történelmi események folytán alakult. Ahogyan az örmények idekerültek, először Oroszország, majd Lengyel- és Erdélyország... tehát el kellett hagyniuk a hazájukat, és ott, ahova érkeznek, kisebbségben vannak. De az ő számukra is biztosítani kell, hogy a Krisztus egyetlen egyházához tartozhassanak, a saját rítusuk szerint.
Vannak olyan esetek, amikor nincsenek olyan sokan, hogy külön egyházmegyét lehessen a számukra biztosítani.
Ilyenkor Róma úgy rendelkezik, hogy ha van más, keleti szertartású hierarcha azon a környéken, akkor annak rendeli alá azt a közösséget - ebben az esetben az örmény részegyházhoz tartozókat. Ha nincs keleti rítusú hierarcha, akkor a latin szertartású hierarcha alá. Teljesen mindegy, mint mondtam, különböző rítusokról van szó. Persze, egy keleti rítus közelebb áll az örmény rítushoz, de (hiány esetén) latin rítus alá rendelik. Így történt ez Magyarországon is. 250 évvel az erdélyi események után, 1923-ban - és ez nagyon fontos! - a nyíregyházi, hajdúdorogi püspöknek nem volt egész Magyarországra joghatósága. Ez azért fontos, mert fölvetődik a kérdés, vajon miért nem a görögkatolikus püspöknek rendelték alá az örmény közösséget? Mert nem volt joghatósága az egész ország területére... /../
Róma ezért az igen magasrangú Esztergom-Budapesti (az akkor még csak Esztergomi) érseket nevezte ki az örménység főpásztorává Magyarországon.
(A kanonok ezután elmondta, hogy Serédi Jusztinián érsek alapította a Budapesti Római Katolikus Örmény Lelkészséget, amely latin főpásztor alatt csorbítatlanul örmény rítusú maradt, majd Kádár apátúr elévülhetetlen érdemei nyomán az Orlay utca 6. alatt már plébániaként születik meg.)
Ebben a plébániában az örmény katolikus, római katolikus hívek vannak jelen. Azért hangsúlyozom a „római katolikust", mert ezzel azt akarom hangsúlyozni, hogy a római pápa alá tartoznak. Vagyis a pátriárka a római pápa. Nem a szertartást akarom hangsúlyozni! Ettől a lelkiség, a történelem, a rítus, minden megmarad örménynek.
Ahhoz azonban ebben a közösségnek senkinek nincs joga, hogy ettől az (egyházi) kormányzattól elszakadva egy "sui iuris" egyházat hozzon létre, még kevésbé a római egyházközösségnek a helyén! Ezt így egyszerűen bitorlásnak lehet mondani. Ráadásul, amikor beszélek az illetőkkel, elmondják, hogy ők milyen római katolikusok! Ettől egy egyházjogásznak minden haja szála az égnek áll, és azt mondja, ilyen nincs. Arról pedig, amikor ők már az ortodoxia felé mennek, rendelkezik a Keleti Egyházi Kódex, amely az örmény egyháznak is kódexe: azt mondja, hogy az ilyenek ki vannak közösítve. /..*l*
Ettől a perctől kezdve azonban az illetőnek az Egyház tulajdonában sincsen semmi joga. Ez világos.
Azt kell mondanom, holnap megérhetjük, hogy valamelyik új közösség, például a "Nyújtsd ki kezed Krisztusért Egyház" (létezik ilyen), bejelenti székhelyének az Esztergomi Székesegyházat, és nem fogunk tudni vele mit csinálni! Mint ahogyan, sajnos, államtitkár úr *(a kanonok úr ekkor a jelenlévő dr. Visy kulturális helyettes államtitkár felé fordult),* a jelen esetben sem igen tudunk mit csinálni, márpedig semmi különbség az Esztergomi Székesegyház és az Orlay utca 6. között! Ezt hangsúlyozom és nem véletlenül mondtam végig ezt a gondolatmenetet, mert **mind a kettő ugyanannak az Egyháznak a részegyháza, helyi egyháza**! Az, hogy amaz a templom nagy és a plébánosa római rítusú - az nem jelent semmit. Hiszen az örmény katolikusoknak ugyanazok a jogaik vannak a katolikus egyházban, mint a latin rítusúaknak. /..*I*
(Milyen beleszólása van ebbe a bécsi mechitaristáknak? Mindenütt vannak szerzetesrendek - folytatta dr. Csordás Eörs - keleti és latin rítusokban egyaránt. A keleti rítusokban gyakoribb, hogy szerzetesek közül választanak püspököt, mert nőtlen. A Róma által elismert

szerzetesrend tagjai lelkipásztori munkát végezhetnek. Ha egy közösséget egy szerzetesrend lelkipásztori vezetésére bíztak, mint az Orlay utcát a bécsi mechitaristákra, attól még a **plébánia főhatósága a területileg illetékes püspök marad**.)
Tehát nem a szerzetesközösség vezetője irányítja a plébániát, hanem a helyi főpásztor.
Ha tehát az Orlay utcát nézem, amely a mechitarista rendre volt bízva, az nem azt jelenti, hogy a bécsi apát rendelkezik - továbbra is Magyarország prímása rendelkezik.
Róma is látta ezt a problémát és a Bíboros atya is jelezte a Keleti Kongregációban, hogy mik vannak itt, és hogy Magyarországon be lehet jelenteni bármelyik templomba egy új egyházat és azt be is írják. Ezt az anomáliát fölismerte Róma és Silversini bíboros úr írt, hogy visszarendezték az egykor lévő rendet, és Bécset és Velencét újra összekapcsolták. Jelenleg a velencei főapát a rend főapátja.

Hogy mit tudunk csinálni a jelenlegi helyzetben, azt azért nem tudom megmondani, mert a Bíboros úr írt a Magyar Köztársaság Bíróságának, amelyben tiltakozott az ellen, hogy egyik templomába bejelentsenek egy egyházat.
Elnézést, államtitkár úr, hogy ezt a szót fogom használni, *(Csordás kanonok ismét dr Visy Zsolt felé fordult),* de kapott egy pimasz választ, amelyben az állt, hogy "kérem, ez be van jelentve és ezzel kész". Amikor olvastam a levelet, elállt a lélegzetem. Ilyen levelet Magyarország prímása még a történelem folyamán nem kapott, de még a kommunizmus alatt sem.
Azóta is folynak a tárgyalások és megpróbálunk valamit tenni, de azt látjuk, hogy a másik oldal közben nagyon előre tör - és megtévesztő módon! /../
Mindezek elmondásával hangsúlyozom, hogy először is a főpásztornak a jogait védem, - ez a dolgom - az örmény, római katolikus, magyarországi közösséget akarom védeni és szeretném védeni.
És ígérem, hogy a továbbiakban is azokat a lépéseket, amelyeket meg tudunk tenni, hogy az Orlay utca világosan, kristálytisztán római katolikus plébánia-közösség legyen, meg fogjuk tenni! - *fejezte be dr. Csordás Eörs kanonok úr nagy tapssal fogadott előadását.*

****

Gondolatok e*gy* mise és egy múzeumlátogatás körül

Meghallgattam dr. Csordás Eörs kanonok úr előadását: ami az Orlay utcát illeti, bitorlás. Nem én mondom, hanem dr. Paskai László bíboros, prímás nevében dr. Csordás Eörs protonotárius, kanonok, prímási irodaigazgató.
Az értelmező szótár szerint "bitorlás": jogtalanul birtokol, jogtalanul használ valamit, jogtalanul ráteszi a kezét valamire, ami nem az övé, stb.

Mise előtt láttam a templomban kitett Ararát c. újság 2000. szeptemberi számát: a harmadik oldalon A.A. átveszi a kitüntetést a parlamentben. Mi ez? Bitorlókat tüntetnek ki, mások javainak jogtalan használóit?
Tudom, hogy egy miniszternek protokolláris kötelességei is vannak. Nekem szerencsém, hogy már évek óta nem kellett A.A.-val kezet fognom.

A kanonok úr szavai szerinti "elbitorlást" egy "azonos hitelveket valló lelki közösség" műveli (ez a Magyarországi Örmény Egyház alapító iratában olvasható meghatározás.) Tehát ők közösen, együtt bitorolnak.

Nem vádolok, csak elgondolkodom. Mint Issekutz Sarolta férje, igen sok rendezvényen vettem részt. Eszembe jutnak azok a napok, amikor Ádám hegedűjét, Karine zongorajátékát hallgattuk és büszkén dagadt az én nem örmény mellem is... büszke voltam, hogy ilyen emberek közösségével állok kapcsolatban. Vagy a többi kedves ember, akivel a rendezvényeken találkoztam és jót beszélgettünk: Sólyomvári György, Szárkiszján Ádám, a négy csodálatos gyermeket nevelő Dér Tibor és felesége, meg a többiek.
Az emlékeket elborítja a felhő: a bitorló zászlaja alá álltak és hátteret szolgáltatnak a törvénytelenséghez. Bevallom, mindig eszembe fog jutni ez a felhő, ha a jövőben kezet kell fognom velük.
Gondolni kell erre, legalább egy pillanatig, mielőtt kezet nyújtunk nekik.
Nem vádolok, csak elgondolkodom.

Személyesen vettem részt az egy héttel a rendezvény előtt tartott előkészítő tárgyalásokon, amikor Páter Hovagimian kioktatott, hogy a plébánia használatával kapcsolatban a rendfőnökkel folytatott korábbi levelezés és engedély érvénytelen. Ő maga, P.V.H., kijelölt plébános rendelkezik arról, ki és mikor léphet be a plébániára, a múzeumba.
Nem járult hozzá, hogy zártkörű fogadás és kulturális műsor legyen a plébánián. Ha ez így van, tudomásul vettük, és módosult a program. A fogadás és a kultúrprogram átkerült a Bocskai útra. Tudomásul vettük, hogy P.V.H. az úr a maga kis dombján.
Csakhogy... Mit láthattunk ezek után vasárnap?
Szól a telefon: ugranak a szőrös fiúk és érkeznek az Orlay utca elé. Közben P.V.H. misézik! Ő tehát biztosan nem adhat engedélyt, hogy a fiúk bemenjenek a plébániára. A szőrős fiúk minden engedélykérés nélkül bevonulnak, kivonulnak, járnak ki és be, le és fel. P.V.H. misézik.
Ki az úr azon a bizonyos dombon? Ezek szerint mégsem P.V.H.
Nem vádolok, csak elgondolkodom.

Állok az Orlay utcában a templom udvarán és elnézem Betegh Kamillt, aki meghajlott a több mint 70 év súlya alatt. Eljött a templomba, hogy megnézze azt a nagy, görbelábú asztalt, amelyet a nagymama adományozott a plébániának, Kádár Dániel plébános idején. Felnézek a felső udvarra: sötét, szúrós szemű, zsebre dugott kezű, szabadidőruhás kaukázusi fiúk közül A.A. mosolyog le a tömeg felé. Visszanézek az idős Betegh Kamillra: meglátja-e nagymamája görbe lábú asztalát?
Nem látta meg.

A plébániára nem lehetett bemenni. Oda bezákóztak a szabadidőruhás kaukázusi fiuk, akik nem is értették: mit akar a hajlott hátú öregember? Van-e joga valamit akarni?
Nem vádolok, csak elgondolkodom.

Egy telefon: máris három civilruhás rendőr ugrik az Orlay utcába. "Állampolgári bejelentés érkezett, valaki fél valamitől."
Valaki fél, hogy a hajlott hátú öregember megtámad egy szúrós tekintetű azeri fiút, akikből majdnem tizenöten vannak már a plébánián, minden lépcsőfordulóra jut belőlük egy-kettő.
Tévében hallottam a rendőrségi szóvivőtől: a rendőrség csak akkor avatkozik be, ha vér folyik.
De ha a "más tulajdonát jogtalanul használó", ám megfelelő ember telefonál, akkor a rendőrség azonnal jön és sötét, azeri fiúkat véd a hajlott hátú öregember esetleges támadásától. A rendőr kezében a rendezvény szervezőjének írásos megrendelése, amelyet az Őrmester Kft. kapott, hogy a szentmise utáni zártkörű beszélgetés a papokkal, és a múzeumlátogatás előre egyeztetett rendjét biztosítsa. Semmi templomfoglalás! ...csak

imádkozni, múzeumot nézni és a templom jövőjét meghatározó beszélgetést folytatni a plébánossal.
Máshol gyakran akkor sincs ott a rendőrség, ha vér folyik, itt azonnal hárman vannak, mert egy hajlott hátú öregember szeretné látni nagymama ajándék asztalát és szeretné megbeszélni plébánosával, hogy válasszanak egy törvényes gondnokságot.
A rendőr az öregembert védő biztonsági embert figyelmezteti: semmilyen körülmények között sem léphet be a kapun... Nem védheti meg az öregembert a bitorlótól.
Hogy mi védi a hajlott hátú öreget a 10-15 azeri fiútól, akik egy része nagy, fekete limuzinnal, más része 30 milliós fehér V-rendszámú Mercédesszel érkezett, a többieket egy rozzant mikrobusszal hozták (talán a menekülttáborból...?). Eszembe jut, hogy ahonnan ezek a fiúk jöttek, ott még a parlamentben is géppisztollyal intézik el a dolgokat. Hiszen az egy másik ország.
Nem vádolok, csak elgondolkodom.
Eszembe jut, hogy 56 őszén, Budapest határában álltak a szovjet tankok, várva a hívó szót. Közben beszélgettek a magyarokkal. Kiderült, úgy tudták, a Szuezi csatornánál vannak... Vajon, a szúrós szemű kaukázusi fiú tudja-e, hogy ő a "betolakodó, hajlott hátú öreg ember támadásától" védi a 100 kilogrammos, összekulcsolt karral, diadalittasan lefelé szemlélődő bitorlót?
Nem hiszem, hogy tudja. Magyarul egy szót sem tud, oroszul, örményül pedig csak megtévesztő tájékoztatást hallhatott.
Eszembe jut, hogy A.A. ugyanazt tette, mint az, aki behívta az oroszokat, hogy saját hatalmát szovjet szuronyokkal és tankokkal biztosítsa.
Nézem a fél kezét folyvást zsebében tartó azeri fiút, vajon mit szorongat? Talán tudatlanul áll A.A. háta mögött, mellett?
Lehet, hogy semmit sem tud, de sajnos, ez rajtunk nem segít, mint ahogyan az sem segített rajtunk, hogy a Budapestre irányított szovjet kiskatonának azt mondták, Szuez alá viszik.
Egyetlen remény villan fel bennem: a szovjet uralom is megszűnt egyszer, bár sok áldozattal járt. Kádár János kivégeztette az "ellenzéket", annak vezetőit.
Nézem a templom előtt "szervezkedő" feleségemet, szervezi, kik, hogyan, milyen csoportokban juthatnak be a múzeumba. Bízom a Jóistenben, hogy a történelem nem ismétlődik meg ugyanúgy.
Nem vádolok, csak elgondolkodom.
Elgondolom, hogy az alig néhány éve itt lakó és még magyarul semmit, vagy keveset tudó örmény menekült, bevándorló, aki elhagyta hazáját, szeretett szülőföldjét, talán nem is ilyen, amilyennek én most látom. Lehet, hogy nem rohanna az ablakon át ajtóstul a házba, csak kopogtatna és befogadást várna, segítséget a beilleszkedéshez Ő talán nem is „bitorló" szándékkal áll ott, a felső mellvédnél. Csupán félrevezették és azt mondják neki: "itt vannak ezek a ..., akik el akarják foglalni a **MI** tulajdonunkat."
Lehet, hogy ő ott fentről bennünket tekint betolakodónak, bitorlónak, magánlak-sértőnek? Ezt sulykolják neki. Talán, ha ismerné az igazságot, lejönne és azt mondaná az öreg embernek: "Örülök, hogy megismerhettem, mert tudom, hogy ön a híres Czetz tábornok rokona, akire AA olyan szívesen hivatkozik! Kérem, fáradjon be, üljön a nagymama görbelábú asztalához, álmodozzon a régmúltról! Én pedig majd később, talán holnap, bekopogok és kérem, hogy ez a közösség, amely 800 év után is örménynek vallja magát, fogadjon be."
Lehet, hogy ő is normális erkölcsű és érzületű ember.
Őt itt most saját akarata és szándéka ellenére egyszerűen bitorlónak mutatják. Lehet, de én ezt nem tudom... Csak nagyon sajnálom, hogy nem valósulhatott meg az az álom, amellyel a kisebbségi tevékenység indult, hogy egyik fontos célkitűzésünk az újonnan betelepültek befogadása a közösségünkbe. "Befogadás" - mondom, ahogyan Apafi is tette három évszázada. Csakhát az örmények akkor **megvették** azt a területet, hogy Szamosújvárt

építsenek, s nem **elvették**. Sajnálom, hogy nyelvi akadályok miatt nem ismerhetik meg az igazságot, a valóságot. Az hogy erre, a hazáját elhagyni kényszerült örményre úgy nézek, mint bitorlóra - az bizony a közvetítő A.A. és tettestársai felelőssége, és mindazoké, akik hallgatnak. Sajnos, ezek után ők fekete bárányok lettek, talán saját akaratuk ellenére. Talán. De az biztos, hogy a Czetz-rokontól, a hetven feletti Betegh Kamilltól megvédték a múzeumot.
Nem vádolok, csak elgondolkodom.

Balogh Jenő

****

Színek, vélemények, pillanatok

A magyarörmény nemzetközi kulturális napok egyik leggazdagabb művészi eseménye volt a Budai Fonó Zeneházban tartott emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen (erről a lap más helyén olvashatnak). Az utána következő, állófogadás-jellegű vacsorán néhány résztvevőnek egyetlen, rövid kérdést tettünk fel: - Hogy érzi magát a két fárasztó nap után?

ifj. Kabai Ferenc református lelkész, Szamosújvárról:
Jól éreztem magam. Az, amit az erdélyi és magyarországi magyarörmények csinálnak, az jó - intellektuálisabb is egy ilyen rendezvény, az elhangzó előadások és a bemutatott műsorok, mint amit általában tapasztalunk.

Fancsali János zenetörténész, a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke:
Remek és hasznos volt a konferencia - sikerültnek vélem, mert a táguló érdeklődési kör is minősíti ezt a munkát.

Kalamár György színművész, Sepsiszentgyörgyről: Számomra a legfontosabb a haza, a hit, a család - Issekutz Sarolta és az EÖGYKE számomra a családot képviseli bizonyos értelemben, fontos lett. És az is lényeges, hogy én magam úgy érzem, itt engem is családtagnak tartanak.

Bálintné Kovács Júlia, a kolozsvári Arménia Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnöke:
Elégedett vagyok és erdélyiségünkre büszke. Gyergyószentmiklóstól Brassóig jelenlévő közösségeink magas színvonalat nyújtottak (előadásokat, hozzászólásokat, művészi fellépéseket).
(A mindig kedves és lendületes Julikát vasárnap is megkérdeztük, miután túl voltunk a misén s a mise körül és utána történt dolgokon):
Először riadt és keserű voltam. Hiszen örültem a biztonsági őrök jelenlétének, mert volt már ott bizonyos emberekkel kapcsolatban csúnya tapasztalatom...
Ez a botrány olyan, mint a tyúkszem, amely régóta fáj, hiába próbáljuk titkolni, egyszer csak begyullad. Talán az Egyház felébred végre, hogy tenni, lépni, védeni kell, mert örménymagyar őseink mindezt látva most forognak a sírjukban...

ifj. Zakariás Péter Csíkszépvizről: Nagyon jól érzem magam - feltöltődtem, tanultam, láttam, hogyan lehet s kell efféle műsorokat, rendezvényeket szervezni, bonyolítani - hogy otthon tudjam kivitelezni - ha mintának tekintem ezt a két napot - mert amúgy, nem nagyon van, kitől tanulnunk.
(Ugyanez a kérdés vasárnap, a búcsúvacsora közben, s a válasz):
Egy világ omlott össze bennem.

Ajtony Gábor gyógyszerész, a Csíkkörzeti Szentháromság Alapítvány elnöke Csíkszeredából: Elragadtatással tapasztaltam a jó szervezést és azt a gondosságot, amivel az erdélyi vendégeket körülvették, ezt az odaadást... De nagy fájdalom ül a lelkemben az Orlay-utcai templom, a hitvallás körüli zűrzavar miatt - ez lehetetlenség...
(Ajtony Gábor ekkor még csak dr. Csordás Eörs pénteki előadása alapján értesült a helyzetről.)

Kruzsniczky Keller Rozália, az Arménia Örménymagyar Baráti Társaság tagja Kolozsvárról:
Odahaza ennyi esemény, ilyen hosszú napok után már holtfáradt volnék, itt viszont nem érzek fáradtságot.

Calinescu János, az Erzsébetvárosi Örmény Alapítvány elnöke:
Jól érzem magam, ilyenkor nagyon sokat látok, tapasztalok. Ha van időm, lehetőségem, egyébként is mindig jó szívvel jövök Budapestre.

******

Volt egy klubest…

A Fővárosi Örmény Klub szokásos, szeptember havi klubestjét talán kissé "beárnyékolja" a konferencián tapasztalt sok, magas minőségű esemény és élmény. De ne feledjük: volt klubest, méghozzá - mintegy "hangulati előkészítőként" - az erdélyi örménymagyar identitástudatnak szentelve...
Az est fénypontját a Kali Kinga által készített film bemutatója képezte. Ezt Gyergyószentmiklóson forgatták, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az EÖGYKE, a VI, IX. és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok anyagi támogatásával. A másik Szamosújvárott készült 1999-ben, kolozsvári forgatócsoport munkájaként.
A Klub háziasszonya beszélgetést is folytatott Kali Kingával, aki elmondta, hogyan kezdett a téma iránt érdeklődni. Érdekes és különös módon, azok a kérdések, amelyeket évek óta durva tüskeként szegeznek a magyarrá vált, de örmény tudatukat, identitásukat őrző közösségeknek, a gyergyói magyarörményeket - mondhatni - egyszerűen hidegen hagyják.
Gyönyörű magyarsággal mondja az egyik, megszólaltatott:
- Mi örmények vagyunk s kész.
S ő, a háromszáz éve odatelepültek leszármazottja nem lát ebben problémát. Mondja ezt - ismételjük - szépen, magyarul. Igaz, ő még tudja örményül (ó-örményül) a Miatyánkot is, de nem hihető, hogy például az Olimpia eseményeiről képes volna elbeszélgetni örmény ősei nyelvén.
A véletlen hozta úgy, hogy a klubesten, szeptember 21-én bevezetőül elhangzott egy igen aktuális hozzászólás is. Aktualitását a klub kezdete előtt másfél órával (tegyük hozzá: az ekkor már régóta meghirdetett III. Egyházi Konferencia kezdete előtt nyolc nappal) éppen akkor délután az Ml-es Rondó című műsorában elhangzottak nyújtották.
Kérdés tehát, hogy "véletlen"-e a véletlen. A hozzászólást közöljük:

******

Nemzetek, olimpiák és etnobizniszek

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub szeptember 21-i találkozóján, délután 17.20-kor)

Folynak az olimpiai küzdelmek a nagyvilágban.

Nem egyszerűen arra gondolok, ami jelenleg Sydney-ben történik, bár magától értetődően adódik a párhuzam. Azoktól a jelenlévőktől, akik nem különösebben érdeklődnek a sport iránt, megértést kérek.
Hogy mégis a párhuzamnál maradjunk: gondoljuk meg, hogy az olimpiai játékok, amelyek most a Föld másik felén folynak - nem a sport világának ünnepét jelentik, hanem annál jóval többet. Az emberiség ünnepét jelentik, mert bármit is hallunk pénzről, doppingról és egyéb zavaró dolgokról, mégis szeretnénk azt hinni, hogy tart *a tiszta küzdelem.*
Szükségeink van erre a hitre.
Ezért mondhatjuk, hogy az olimpiai játékok valamiféle emberiségi ünnepet jelentenek. Ha pedig közben a "mienk" győz, dobogós helyezést ér el, persze, hogy ünnep. Mi, akik nem az úszómedencében, nem a vívópáston, nem a futópályán töltjük életünk jó részét, úgy érezzük mégis, hogy **mi magunk** úsztuk meg legjobban a távot, **mi** vittük be a győztes szúrást, mi szakítottuk át elsőként a célszalagot.
Vannak a mindennapi életben másféle ünnepek is, például az évfordulók, amelyek a számok mágiájára hasonlítanak: **száz** éve történt, **kétszázötven** éve történt, **háromszáz** éve telepedtek meg őseink Erdély földjén, ezer éve született a magyar államiság, kétezer éves a kereszténység…
Mindez majdnem a véletlen kérdése. Lehetne egy adott dátum két évvel későbbi, vagy egy évvel korábbi is... Az olimpiai küzdelmek azonban - hála Istennek - négyévenként, rendszeresen megismétlődnek. Nem kell az ünnepre és a küzdelemre kerek ötven, száz, vagy ezer évet várni.
Évfordulóktól függetlenül s egyáltalán nem ünnepi külsőségek között folyik azonban egy másik olimpia is: ez látszólag soha sem jár dobogóval, himnusszal és zászlófelvonással.
Küzdelemmel viszont igen.
Méghozzá - továbbra is a sportok hasonlatánál maradva - labdajáték folyik. A labdát nekünk már feldobták, amikor először büntetlenül elhangozhatott a kijelentés: **az az örmény, aki örményül tud**. Magyarországon hangzott el, nem az Ararát tövén...
Számtalanszor beszéltünk már arról, hogy ki micsoda, hogy mi erdélyi örmény gyökerűek vagyunk, hogy mi magyarörmények vagyunk. Hogy Isten adta s Alkotmány-adta jogom annak vallani magam, aki vagyok.
Ma, szeptember 21-én délután a Magyar Egyes műsorán ismételten elhangzott az egyetlen szájból, amelyre a látszat szerint Magyarországon örmény ügyekben odafigyelnek - vagy amely száj ma Magyarországon örmény ügyekben hangot kap:
- *Ha a határon kívüli magyaroktól megkívánható, hogy tudjanak magyarul, akkor a határon belüli nemzetiségektől is megkívánható, hogy ismerjék az anyanyelvüket.*
Valamint: - *El kell dönteni, hogy lengyelek, ruszinok, görögök, örmények, vagy magyarok vagyunk-e.*
Ismétlem: 2000 szeptember 21, 15.05-kor, a Rondó műsora.
Etnobiznisz van: csúnya nem-örmények kihasználják a helyzetet és örménynek adják ki magukat, pedig még nem is jártak az Ararát tövében.
Föl kell tételeznem ezek szerint, hogy önök itt mind, legalábbis, akik EÖGYKE-tagok, jól felfogott anyagi érdekükben vallják magukat örmény származásúnak.
Folyik az etno-olimpia. Nem Sydneyben, hanem Magyarországon.
Egy hét múlva kezdődik a III. egyházi konferencia, amelynek címe "*A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma*". Egy hét múlva kezdődnek a *Magyarörmény Kulturális Napok*. Legyen ez a mi vívópástunk, a mi úszómedencénk, a mi futópályánk. A mi küzdelmünk, amelynek a végén dobogó nincs, de talán egy kicsike himnusz a saját lelkünkben felhangzik. (Miközben folyik a csúnya "örményezés". Személyes deklarációm: ötven százalékban örmény származású vagyok, a XIX. század során elmagyarosodott, örmény gyökereire büszke, hagyományait őrző erdélyiek

sarja. Családi nevem Dávid, amely név Szongott Kristófnál is jegyzékben szerepel, mint örmény családnév. Ha nem apám a vérségileg száz százalékos örmény, hanem anyám, akkor akár Jagellónak is hívhatnának, - s mégis, ugyanígy, ötven százalékban örmény volnék, érzésem és meggyőződésem szerint száz százalékban erdélyi gyökerű magyarörmény. Deklarálom: nem vagyok hajlandó "eldönteni", magyar vagyok-e, vagy örmény. **Nincs mit eldöntenem.** Azt sem fogom eldönteni, vajon az apám fia vagyok-e, vagy az unokám nagyapja, ugyanis **mindkettő** vagyok. Egyszerre. Az apámat már eltemettem, de ha csak az unokám nagyapja volnék, akkor árvaházi volnék.
Nem akarom önmagamat árvaházivá vallani.
Amúgy meg, jut eszembe: nem az-e a helyzet még mindig, hogy nekem, neked, nektek, a háromszáz év alatt magyarrá vált magyarörményeknek köszönhetően lehet örmény nemzetiség s jártathat szájat az, aki éppen az imént, tíz-húsz-hetven éve érkezett ide?

dcs

****

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

III. rész.

A Keresztes-család történetéről annyit tudunk, hogy a név a beköltözéskor az ősi Kehes név volt. Szongott Kristóf Genealógiájában "Keleten is előforduló családnév"-ként sorolja fel, s az örmény Házárábéd török megfelelőjéből vezeti le. Ez pedig szerinte: Kheáheá, jelentése: procurator domus, praefectus. Ez utóbbi török szó hasonult át az örmény Kehessé, majd tovább magyarosodott Keresztessé. "A Kehes-család vezetékneve: Gergely" - írja Szongott. Amint a mellékelt leszármazási táblázat is mutatja, a család első, ismert ősének neve szintén Gergely volt, "aki született körülbelül 1696-ben, valahol Erdélyben, a beköltözés után" - ahogyan ez a szamosújvári anyakönyvben áll.

A család névtörténetében érdekesség, hogy Szamosújvár 1700-ban kezdődő felépítése után, a legelső összeírásnál, valamint az 1728-as, első nagy tűzvész alkalmával készített listán már Keresztes névvel szerepel a család - egyesek azonban megtartották eredeti Kehes nevüket. A kezemben lévő születési bizonyítványon (Kehes Simon fia, Bogdán születési bizonyítványa 1766-ból) az Észrevétel rovatban ez szerepel: "Kehes alias Keresztes". Eránosz Veronika házasságlevelén 1798-ból, valamint Veronika és Bogdán házasságából született fiúk, Keresztes Antal keresztlevelén (Szamosújvár,1814) szintén ugyanez áll.

Folytatás következik

****

Lászlóffy Aladár

2000. október 6.

"A múltat még Isten sem tudja megváltoztatni". Ezt már Arisztotelész is idézetként veszi át az előtte élt Agathontól. Emberi kísérletek ugyan történtek és történni fognak, míg a világ világ, annak a hervadt áligazságnak a nevében, amit a közbölcsesség már ki tudja hányadik török, habsburg, kuruc, labanc, forradalmi vagy ellenforradalmi rezsimváltás előtt fogalmazott viccé, szakállas jelszóvá: "Ezután minden másképp volt!..."

Hűvös reggel lehetett 1849 október 6-án. Azok számára, akiket a Gondviselés örökre főszereplőkké nevezett ki, bizonyára a lelki megpróbáltatás mellett a hideg is ott kísértett a

szekéren, az osztrák őrség sorfala közt néma menetben a vesztőhelyre vonulóban. De a tiszti uniformison túl ki hallott felhajtott galléros, kiskabátban ballagó elitéltekről. Talán később, a második világháború poklaiban, és ezt követően, új kivégzési világdivatok idején. Mert másképpen őrzi meg méltóságát a lovagiasan, pusztán hazájától, életétől, szeretteitől való megfosztásra ítélt fogoly, mint akit előzőleg péppé vertek. Mondják, hogy 1794-ben Párizs előbbi forradalmár polgármestere, Bailly is sorrakerült egy januári reggelen, s mikor egykori elvbarátja gúnyolódott, hogy most bezzeg reszket, csak annyit válaszolt, hogy a hidegtől van, nem a félelemtől. Annyi mindent megőrzött róluk mégis az utókor; a mi aradi vagy pesti, kolozsvári és más szürke börtönerődök udvarán kivégzett vértanúinkról efféle lényegtelen, bár emberi momentumot csak a restauráló, a beleérző képzelet tartalmaz. Valamint azokat, az ugyancsak kizárólag eszmei értéket képviselő statisztikákat, hogy milyen arányban voltak köztük akár olyanok is, akik az eszmét szolgálták, viszont a nyelvet sem tudták. Mi számon tartjuk, akár büszke aránynak is tekinthetjük, hogy Aradon a 13-ból kettő: Kiss Ernő és Lázár Vilmos örmények voltak. Magyarörmények. "Szép deputáció megy az Úristenhez a magyarok ügyében" mondta állítólag egyikük. Ha igaz, ha nem, mi, mai átgondolók itt foghatjuk rajta egyszerre a történelmen való szépelgés pátoszát és jellegtelenségét: a magyarok ügyében ők nem intézhettek már semmit, **akkor már** nem.
"Magyar sorskockákon ez ígyen döntődött" - mondja ki később Ady Endre. Azelőtt bizony évszázadokig intézték az efféle, nagyobb delegációk a haza sorsát, például Zrínyi és Frangepán, meg Nádasdy, és azóta is hányszor!
A kérdés mindig ez, hogy a nagy alkalmak idején a lehető legtöbbet kell megpróbálni, tárgyalásos alapon, avagy a tömegek erejével ostromolni meg a jövendőt. Ám a történelem tanúsága szerint a torok-vihar elültével lehet, csak könny és pernye marad, nem haladás. Egyiket Széchenyi, másikat Kossuth nevével hozzuk mindörökre kapcsolatba. A tények mindkét irányzatot érvényesnek fogják tekinteni, míg helyüket kereső emberi társadalmak lesznek a földön. És nincs olyan nemzeti jellem, nemzeti nyelven kifejezhető eszmény a világon, amely elutasítaná a szabadságot.
Emberek, akiknek fejében csak annyi feszült valaha, amennyit a zsoltárok elősorolnak, már szembe mertek feszülni Rómával, császáraival, Pilátusaival és légióival, meg vadállatokkal tele cirkuszaival. A harc tartalma alig változik, a kivégzőosztagok az igazán változatosak.
Mindezen dolgok, folyamatok, törvényszerűségek közül sok csakis később, madártávlatból válik láthatóvá, ott közel átélőik ezek nyilvánvalósága nélküli tudatban halnak ki, szakadnak, szoknak bele.
Az "Akasszátok fel a királyokat..." radikális plebejussága még az előző század végén a Batsányi-féle "Jertek, hogy sorsotok előre nézzétek - Vigyázó szemetek Párizsra vessétek" programjára felel, miszerint "Ti is, kiknek vérét a természet kéri: hív jobbágyitoknak felszentelt hóhéri..." Ez akkor, egyetemes európai találmány volt. Eurokonform, ahogy ma mondanánk, amely az **Aranybullától,** Bánk bános tagadó toporzékolástól, Koncz, a kemény vitéz vérpadi szerepétől jóval a XX. század közepén túl, ott van történelmünkben is. Az Úr e programjához a világdemokrácia apostolaként egy költőt, Petőfi Sándort küldte ki nevünkben! 1848-49-ben ezzel is egy világcsúcsra adott alkalmat számunkra: mit ér az eszme, a poézis, a kultúra hordereje és motorja, a költő. Türtaioszt Athén egy hadsereg helyett kölcsönözte a megszorult Spártának. A Don Quijote szerzőjéről van egy anekdota, miszerint II. Fülöp (lám, egy király) egyszer csak arra figyelt fel, hogy egy deák egy könyvet olvas és hol felkacag, hol elérzékenyül. Rövid töprengés után rájön: ez a diák vagy bolond, vagy Cervantest olvassa.

Petőfitől Tőzsér Árpádig (aki szerint bizony mi éppen a homokóra nyakába méltóztattunk telepedni annakidején) nagyobb versországon királyok a magyar költők, mint ami testüket, lelküket körülállhatná. Bartókunk egyenesen Amerikából Tihanylik vissza. Csakhát minden fokozatos változás, fokozatos elszakadás. Isten tudja az okát: október ötödike mívesnap,

október hetedike újra az. Közéjük Ő maga állította a vázát. Ezekért az október hatodikákért személyesen az Öregisten felel, mint magáról megfeledkezett Haynau.

Toltékok, aztékok, maják, inkák, dzsungelharcosok, Mauglik, nagy kultúrák romkertjei elégikusan őrzik a régi nagyságot. A Tejút, Csaba királyfi és a Dán Holger szinte hasonló legendaforgatókönyv szerint hajlandó visszajárni.
Pedig nem valamennyi hős Trója, vagy Maszada vagy Egervár vívásában esett áldozatul, mikor "kő kövön nem maradt".
De visszavárásukban, mint az ezertornyú ANI esetében is, mely nagyrészt, mint a görögök Akropolisza, földrengésben pusztult el, a legfontosabb mozzanatként emberkéz pro és kontra hősiessége, valami balladás, historikus, eposzba illő van beleépítve. Az élet, a jövő Szezámtárulj jelszava, a kiút ígérete.

Ősnépek nagy masszájából a Nagy Fazekas egy-egy csuporravalót leszakít. A magyarok is így szakadtak ki. Az örmények is; s hogy még hány nép, annak a lengyel, szerb, horvát, német nevű őseink a megmondhatói, szerelem és más egyedembegyedem szerint párosítva. És feltétlenül mindig volt egy pont, egy pillanat, egy fázis, amikor még egy elég erős vonzás határán vissza lehetett volna fordulni a sok Fordulj lovam, fordulj Lengyelország felé, a sok Hosszú útra megyek, meg a sok "híres szép Erdélyországból" való elindulás, a sok Elment a rózsám Délamerikába közepette, mielőtt azokká váltunk, akikről József Attila higgadtan beírja a rubrikába, hogy "mai magyarok".
Innen, ebből maradt az örök elképzelés egyetlen egy nyelv (mely sosem létezett, csak szép Bábelek és gyönyörű káoszok) csodatévő hatásáról. Minden kultúra egy más helyszín és kommunikáció köré alakult és keletkezett. Szenvedve és boldogan, mint a gyermekszülés.
Sajnos, épp a modern korokban jött el a haladás felszíni, vagy felszínes hódítása, mint új történés, de lehet, mint valami hanyatlás megnyilvánulása. Az átmenetek új kínjaiba legalább annyi, nehéz időket átvészelt etnikum, áramlatot hordozó és mentő kis közösség pusztult bele, mint amennyi a történelem korábbi kohófázisaiban elég gyorsan egymásba olvadt. Hol vannak a gepidák, a longobárdok, az avarok, a besenyők, a kunok? De a magyarok örményként is itt vannak és az örmények magyarként is. Tér van a mi 48-49-ünk körül. Legegyszerűbben arra célozhatnánk, hogy "Hős vértől pirosult gyásztér"... de ez több annál, ez már a XIX. század közepének valami visszasütő történelmi naptól minden népek és nemzetek számára lassan kultúrtájjá változó tere. És egyaránt büszkék lehetünk arra, hogyan vonzottuk más nemzetek fiait magunkhoz a kezdeményező bátorságunkkal, hogyan lettünk maga a Forradalom, hogyan lettünk nemzeti ügyként nemzetközi üggyé, és büszkék lehetünk arra, amiben már felzárkóztunk, újra csatlakozhattunk az élen gondolkodókhoz és cselekvőkhöz, arra, amiben a ma oly divatossá és ridegen kizárólagossá váló Európához való csatlakozást mérik. "Ne ily mércét adj, Istenem!" - kiáltana fel a mindig heves, a mindig türelmetlen, de mindig igazságos poéta, ha a közélet annyit adna még az Írás jegyeire, mint a banknak az ő jegyeire. De ott van a nagy tér, a korok egyik legfontosabb kiöblösödése 48-49 körül. Felvonulásra, hadiszemlére, számbavételre, összevetésre, egyeztetésre a világéval. Ott van a Garibaldi Itáliájáé, a franciáké és németeké, lengyeleké, a Nemo-kapitányok és Edisonok szellemében hírtelen megugró Amerikáé... A "hős vértől pirosult" alatt a "nemzeti nagylét" tere. És Czetz Jánosaink, Türr Istvánjaink, Telekijeink és névtelen emigránsaink révén ott van a miénk is, mert mindig a jobbik oldalán álltunk. Jókai egy százarcú, ezer származású Magyarországról adja kézbe azt a jellemképet, melyet az ezer év elején Szent István tudatosan és öntudatosan már Intelmekbe foglalt.
Maga az emberiség sem áll végestelen végig a maga legjobb szintjén. A haza sem. Mint önző szülők - önző hazák is zsarnokoskodnak fiaikon. Avagy letargiába süllyedhetnek egy-egy középszerű nemzedéktől, hiába várják a megváltást.

Elveszített jog nincs, csak feladott jogok vannak - figyelmeztetett Deák Ferenc. És szemben vele van az önbizalom-túltengés, az önérzet inerciája, viszketegsége. A világon mindenütt mindenki átesett ezeken a betegségeken. A szerencsések hamarabb felépülnek belőlük. Árnyalat vagy agresszivitás követelni, remélni olyan jogokat, melyeket már-már puszta létünk újabb fordulataival feladtunk? Egyes népek, a mindegyre például említett „mívelt nyugaton" is már angolul vagy spanyolul fognak hozzá kisebbségi követeléseik megfogalmazásához mostoha nyelvvesztő, kihaló, beolvasztó századok után. A mai baszkok 30 %-a beszél baszk nyelven, de azok nem baszk eredetűek, hanem a nagy iparosodás korszakában odagyűlt nyomorgók utódai. És bizony Verespatakon, nem kis mértékben 1848-49 következményeképpen ma egy százfőnyi unitárius, magyar neveket viselő gyülekezetből senki se tud már magyarul. Viszont a közel 2000 éves kopt egyház, a látszólag "mindent kibírás" után, most vezeti be kopt vallási szövegeibe, ősi keresztény énekei helyett az arab nyelvűt.
Borzongató reggelük volt október 6-án. Az elsőn. Ők bizonyították a legszentebb dolgot: a hazaszeretetet. Ennek a nemzedéknek sikerült összhangba kerülni és összhangban maradni a legfontosabb és legtisztább eszményekkel. Ezért ennek a nemzedéknek mindene himnikus.
A mai, kései, az élet újabb, meg újabb színfalával elszigetelt utódok, a mai metrón utazók, ugyanolyan borzongató reggeleken az ország folytonossága dolgában, az élet folytonossága dolgában igyekvők sorsközössége már legfennebb a korán elveszett, valahol a világháborúkban eltűnt nagyapákhoz hasonlóan viszonyulhat csak hozzájuk. De viszonyuljon. De emlékezzék. De éljen, ne tengjen és tűrjön csupán. Soha ne mondjon igent többé arra, amire ők életükkel nemet mondtak. Ellenkezőjére a nyomás, a kényszer lehetett magyarázat mindaddig, amíg idegen katonaság állomásozott egyes kaszárnyákban és egyes fejekben. Most látszólag egyes fejek is elvonultak "másféntgondolkodni". Egy új erkölcsi érzékért kell síkraszállni tervezés és címen egyaránt, mely ne legyen megint elkötelezettebb valami elegáns megfoghatatlanság iránt, mint a kezünkből kiejthető legtörékenyebb dolog: tulajdon sorsunk iránt. Ma még annyi minden irányból érkezve és annyi minden ellenére magyarok vagyunk valamennyire, valamennyien, valamennyi környező, régi szállásterületünkön, és a világ távoli tájain. Ne majdani Juliánusbarátok jogi, pénzügyi, demográfiai, vámügyi rubrikáiból bukkanjon fel valaha a most, a ma sürgető megoldások.

Szép őszi nap október hatodika, lehet, soha többé nem lesz borzongató Aradon, Mohácson sem. Többek közt azért, mert volt az a néhány nagy nemzedék, melyeknek minden gesztusa himnikus mára. Annyira, hogy talán elég volna ballagni tovább a történelmen azzal az egyetlen képre épülő halk, csendes, pátoszmentes himnusszal, programmal, fogadalommal, hogy "Fa leszek, ha fának vagy virága..." Bizony, hazám.

****

Egy idézet októberre

Reményik Sándor

Vissza ne élj!

Ha ajkadon majd újra zeng a Himnusz,
S a Zászlót ismét Te veszed kezedbe:
Zászlóval és Himnusszal halkan élj,
S vissza ne élj vele!
A Himnuszt mély, szemérmes áhítattal
Zsolozsmázd - szinte hangfogóval csak,

S a zászlót úgy illesd nyilvánosan,
Mintha volna árva kicsi-szalag,
Színháromság, titokban bujdosó -
Fiókok rejtekén rejtőzködő
Pókhálós kincs - a győztes lobogó.
S esküdj, hogy *Te* nem leszel az soha,
Aki mások ősi javára tör -
Rabból és páriából lettél ember, s szabad,
Nem lehetsz börtönőr.
Polgár voltál, s mint polgár harcos is.
Sok szürke éven át -
S minden kis lépésed önvédelem -
Józanul becsüld meg a katonát,
S ha igazság lesz a határokon túl:
Legyen határokon innen is az.
Különben egyet fordul a kerék -
S egy új tél mindent újra behavaz.

(1938. október 23.)

******

Máthé Éva a romániai magyar sajtó számára készített, összefoglaló beszámolóját azért közöljük, mert fontosnak tartjuk, hogy megmutassuk: mások, „kívülállók” hogyan vélekednek a háromnapos, koncentrált rendezvénysorozatról, miként látják és láttatják közösségünk problémáit, jövőjét.

Egy sajátos népcsoport nem enged jussából!

Annál alaposabban, körültekintőbben előkészített, és olajozottabban zajló rendezvényt, mint a szeptember 29. és október 1. között Budapesten megtartott **Magyarörmény Kulturális Napok** - ritkán láttam. A sajtó számára előre kinyomtatott anyag, a programfüzet alapján az is pontos, átfogó képet alkothat arról, hogy mi a gondja-baja a Kárpát-medencében élő magyarörményeknek, aki nem volt jelen a Napokon. A beharangozó anyag egyik mondata szerint: "A rendezvénysorozat egy kicsit politikai megnyilvánulásnak is tekinthető, olyan értelemben, hogy a magyarörmény közösség önállóan megmutatja: él, és nemcsak múltja, hanem jövője is van." Nos aki jelen volt a két napon át szinte megállás nélkül, reggeltől estig tartó előadássorozaton, az valóban rájöhetett arra, hogy a találkozó politikai esemény volt a javából. Valláspolitikai, kisebbségpolitikai nyílt szembeszegülés azzal, ami ma Magyarországon "örmény vonalon" zajlik.

Néhány szó kevés annak a dr. Issekutz Sarolta ügyvédnőnek a méltatásához, aki a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnökeként kiváló szervezőkészséggel, ragyogó intelligenciával összefogta, levezette, és bizonyára korábban megtervezte ezt a találkozót, mely Budapest azon négy kerületének egy-egy színhelyén zajlott, ahol léteznek örmény kisebbségi önkormányzatok. Egyébként a magyarországi szervezők, résztvevők mellett az erdélyi örmény szigetek: Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz küldöttei voltak jelen a tulajdonképpen zárt körű, de a sajtó számára nyitott találkozókon. A szervezők közül még ide kívánkozik a kolozsvári Kovács Júlia neve, aki Bálint Tibor író neje, és az Arménia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke.

A budapesti IX. kerületben levő Dési Huber István Művelődési Házban zajló első napi rendezvényen nem lehetett jelen a konferencia egyik fő védnöke, dr. Paskai László bíboros

prímás, esztergomi érsek, de elküldte megbízottját, dr. Csordás Eörs kanonokot, kinek jelenléte láthatóan igen fontos volt a hallgatóság, a mintegy 100-150 örménymagyar vagy magyarörmény számára. Az örménységgel kapcsolatban kialakult konfliktushelyzet lényege a következő: a Magyarországon élő mintegy 15 000 örmény három betelepedési hullámban érkezett az országba. Az első jelentősebb népcsoport a XIII. században indult el az ősi földről, amikor Ani városból elüldözték az örményeket. Ők először Krímiába, majd Moldván keresztül Erdélybe menekültek, ahol a XVII. század második felében Apafy Mihály fejedelem engedelmével letelepedtek, és létrehozták Szamosújvár és Erzsébetváros szabad királyi városokat, valamint Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvizen kolóniát alkottak. Később, főként Trianon nyomán, Magyarország területén szóródtak szét. A 300 éve magyar kultúrkörnyezetben élő örménység magyarrá vált, de gyökereikre, eredetükre büszkék. Vallásukat tekintve örmény szertartású római katolikusok. A második betelepedési hullámmal érkezettek a század eleji ifjútörök mozgalom népirtása elől kerültek a Kárpát-medencébe, Erdélybe, Magyarországra. A harmadik örmény csoport a második világháború után, a 70-es évektől kezdve a Szovjetunióból települt be Magyarországra, részben házasságkötés útján, részben tanulni mentek oda, vagy politikai okokból telepedtek át. Ők lényegesen kevesebben vannak, de beszélik az örmény nyelvet, s akik közülük megkeresztelkedtek, azok apostoli gregorián örmények, ortodoxok.

Dr. Csordás Eörs az általa felvázolt történelmi freskóban világosan kimutatta, hogy az örmények évszázadok óta katolikusok, az Örmény Római Katolikus Egyháznak teljes körű létjogosultsága, világos státusza van. Róma az esztergomi érseket nevezte ki a magyarországi örmény egyház fejévé, mivel annakidején a görög katolikus egyháznak nem volt joghatósága. Az örmény katolikusok mindvégig a pápa alá tartoztak. A hitvita következménye az a tulajdonjogi bonyodalom, mely az utóbbi években rendkívüli módon kiéleződött. A magyarörmény katolikusok a budapesti Orlay utcában ezelőtt éppen 25 évvel templomot építettek maguknak. Az örményül beszélő, későbbi bevándorlók csoportja viszont létrehozta a maga Magyarországi Örmény Egyházát, és ez kijelentette: márpedig az Orlay utcai templom őket illeti, ők a valódi örmények Magyarországon. Hat éve a magyarörmények nem járhatnak templomukba, ott örményül zajlik a szertartás, amiből semmit nem értenek, hogy milyen liturgia szerint, azt nem tudják. Dr. Csordás Eörs kanonok természetesen mindenben a magyarörményeknek ad igazat, és a jelen levő dr. Visy Zsolt államtitkárnak, valamint a hallgatóságnak elmondta: ez ügyben dr. Paskai László bíboros levéllel fordult az új egyházi alakulat elnökéhez, amelyre talán élete "legpimaszabb" válaszát kapta.
Egy kérdésre, hogyan tudná segíteni a minisztérium a probléma megoldását, Dr. Visy elmondta, hogy ő nem az egyházakkal foglalkozik. Az államtitkár - a rendezvény másik védnökeként - arra intett: a konferenciát az indulatok lecsillapítására kellene használni, majd a sok évszázados örmény hányattatást ecsetelte. Szerinte az örmény keresztények elszigeteltsége csak az egyiptomi koptok sorsához hasonlítható. Sebesi Karen Attila többek között Eckstein Kovács Péter hazai kisebbségügyi miniszter üzenetét tolmácsolta, melyben kifejtette: a Kisebbségügyi Hivatal mindenképpen felvállalja a romániai örmények ügyét. Dr. Issekutz Sarolta leszögezte: a konferencia egyedül a Magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától kapott hathatós anyagi támogatást. A magyarországi kisebbségi közalapítvány, az Országgyűlés kisebbségekkel foglalkozó Bizottsága egyáltalán nem támogatták a konferenciát. "Leírtak minket", fogalmazott egyértelműen az elnök asszony.
Az első konferencianap délelőttjének további előadói - dr. Sasvári László, ifj. Kabai Ferenc, dr. Issekutz Sarolta és Sebesi Karen Attila - igen érdekes témákat dolgoztak fel, mint azt, hogy mit üzen az örmény szertartású katolikus szentmise a ma emberének; a magyar örménység reneszánsza; merre halad a romániai örménység.

Dr. Issekutz elnök asszony kemény szavakat küldött a magyar kisebbségügyi hatóságok irányába. Szerinte rasszizmus az, hogy csak azokat tekinti örményeknek, akik ismerik az örmény nyelvet. A korábban betelepedettek tudatosan vállalták az elmagyarosodást, mert eddig mindig nagyon jól érezték magukat a magyar állam területén. De most kénytelenek fellépni " a gazdasági és politikai manipuláció" ellen. Az Orlay utcában nemcsak templomot oroztak el a közösségtől, hanem múzeumot, könyvtárat, levéltárat is, amelynek visszaszerzéséért mindent meg fognak tenni. Mind Romániában, mind Magyarországon a magyarörmények az örmény szellemi és tárgyi emlékek jogutódjainak tekintik magukat.
Szerinte a magyarországi média az utóbbi években elferdített képet ad az örményekről.
Sebesi Karen Attila a romániai, cseppet sem kevésbé zavaros örményügyekről beszélt, például arról, hogy Varujan Vosganian, az örmények szervezetének vezetője hathatósan támogatja azt, hogy a Székelyföldön ortodox templomok épüljenek.

Az első napon megszervezett sajtótájékoztatón még megtudtuk, hogy az említett magyarországi örmény ortodox egyház 1998-ban jött létre, 124-en alapították. Az örmény önkormányzatok körül is gondok vannak. Érdekes adalék, hogy a magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, Doncsev Toso bolgár nemzetiségű, a hivatalban pedig ugyanazon személy foglalkozik a bolgár, szerb és örmény kisebbséggel, tehát világos, hogy milyen "kultúrkörbe", vallási csoportosulásba sorolták az örményeket. Az egyházi szervezet egyik vezetője, Alex Avaneszián, legközelebbi munkatársát pedig Valéria Tomescu-nak hívják! A sajtótájékoztatón Dr. Issekutz Sarolta elmondta: ők azért nem kapnak semmilyen kisebbségi támogatást, mert az örmény ellentábor és Doncsev Toso elnök szerint "etnobiznisz" az, amit művelnek, holott adatokkal bizonyította, hogy éppen Avanesziánék húznak hasznot örménységükből, miközben az "örmény ügyet" egyáltalán nem szolgálják.

Az első nap délutánján újabb részletekbe menő, érdekes előadásokat hallgathattunk meg a következő témákról: a brassói római katolikus plébánia-templom magyarörmény mozaikablakai; csíkszépvizi örmény gyökerek; Vágó Pál festőművész munkássága, aki az Erdélyi panorámakép című hatalmas freskó egyik társszerzője; örménymagyarok a Szilágyságban; örmény kutatások Erdélyben. (Előadók: Fancsali János, dr. Száva Tibor - Bécsből, B. Kovács Júlia, dr. Benedek Katalin, Joikits Attila, Tarisnyás Csilla, Miklósi Sikes Csaba.)

A második napon jelen volt páter Vahan Hovagimian, aki az örmény katolikus liturgiáról tartott előadást, és folytatódott azoknak a beszámolóknak a sora, melyek egy-egy erdélyi magyarörmény település kimagasló örmény származású egyéniségeit, az örmények társaságait, azok tevékenységét mutatták be. Lukács Mária, Lengyel Mária, Jakobovits Miklós, Lázár Mária, Ajtony Gábor, Kalamár György, Budai Merza Pál, Calinescu János és Kruzsnyiczki Keller Rozália tartott előadást.

A konferencianapokat olyan rendezvények egészítették ki, mint például a Dési Huber István Művelődési Házban megnyílt kiállítás, ahol az örmény származású magyar nemesi családok címereit láthattuk, közöttük a Lászlóffy, a gyergyói Kövér, a Zachariás, a kissármási Mály család, a Kápri báró, a baraczházi Capdebo, a Mártonffy, a szombatsági Sármezei és Vertár családok címereit. Este a Marczibányi téri Művelődési Házban könyvbemutatókra is sor került: az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesült adta ki azt a millenniumi kötetet, melynek szerzője Gudenus János József magyarországi genealógus, az igen szép kivitelezésű, vaskos kötet címe: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Ugyanakkor azt a kötetet is bemutatták, mely a tavalyi hasonló, Szamosújváron megrendezett konferencia anyagát tartalmazza. A rendezvényen gyergyói és szamosújvári örmény egyházi kórusok is

felléptek. Verseket szavalt Kalamár György és Sebesi Karen Attila sepsiszentgyörgyi és kolozsvári színművész. A második nap délutánján felemelő érzés volt részt venni azon az ünnepségen, melynek keretében a magyarörmények arról a két aradi vértanúról emlékeztek meg, akik maguk is örmény származásúak voltak: Kiss Ernőről és Lázár Vilmosról van szó. Az 1848-as szabadságharcot, a kor hangulatát, eseményeit Lászlóffy Aladár idézte, aki "baj- és sorstársainak" nevezte a jelen levőket. Dr. Sebesiné Nina Panieva kolozsvári zongoraművésznő és Dinnyés József gitárművész egészítette ki a műsort, melyben Sebesi Karen Attila versfelolvasással, szavalatokkal volt jelen. A színpadon felállított kopjafa előtt az aradi vértanúk emlékére meggyújtott gyertyák, a hangszórókból áradó harangzúgás, majd a magyar Himnusz és a Szózat közös eléneklése ékes bizonyítéka volt annak, hogy a hányatott sorsú kis közösség szívben és lélekben valóban magyar, de nem feledkezik meg örmény gyökereiről.
Mondják, hogy Hitler a század eleji örmény genocídiumról vette a mintát, amikor ördögi népirtási tervét kidolgozta. Aki elolvasta Werfel híres regényét (Die vierzig Tage des Musa Dagh), az nem szabadul egykönnyen annak emlékétől. E mostoha sorsú nép egyik csoportja népünk részévé vált. Sokszor nem is sejtjük magyar embertársunkról, hogy lényegében.., örmény. Álljon itt néhány közismert neves alkotó, kiváló személyiség neve, kik maguk is örmények (voltak): Hollósy Simon festőművész, az írók közül Csíki Gergely, Bányai Elemér, Petelei István, Szongott Kristóf, Kolozsvári Grandpierre Emil, a tudósok közül dr. Issekutz Béla akadémikus. A ma élők közül a Lászlóffy-testvérek, Aladár és Csaba, Szervátius Tibor, Jakobovits Miklós festőművész és sokan mások. A magyarörménység két miniszterelnököt és több minisztert adott a magyar nemzetnek.
Amikor hazaértem a budapesti konferenciáról, Biluska Annamária, marosvásárhelyi színművésznővel találkoztam, aki örmény származású, és említést tettem neki arról, hogy hol jártam. Ott, az utcán elővett irattárcájából egy megsárgult, újságból kivágott kis papírszeletet, melyen férje, Jánosházy György egyik szonettje található. És rám bízta. Tegyek vele, amit akarok, s majd juttassam vissza hozzá.
Hadd másoljam ide Jánosházy megrendítő sorait.

Örmények

Elvesztették az édes, ősi nyelvet,
a sziklabástyás, szőlős őshazát,
de mély szemükben még az elfelejtett
Ani romtemploma, az Ararát

Hava dereng, felködlik benne néha
a holocaust iszonyata, parázs
gyűlöltség réme, hontalanság néma
fájdalma, szégyen, s megaláztatás,

otthon maradt testvérek sorsa, gondja,
kiknek vérét ontják most is naponta -
de szemük éjén mosoly villan át,

ha képzeletben meghitt, régi porták
felől örmény szelek orrukba hordják
a nyárson sült bárány illatát.

Máthé Éva

******

Akiknek sokat köszönhetünk...

Köszönetet mondunk **Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten** rendezvénysorozatunk fővédnökeinek:
Dr. Paskai László Bíboros Úrnak
Dr. Visy Zsolt kulturális helyettes államtitkár Úrnak (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma), hogy elvállalták egyházi és világi rendezvénysorozatunk fővédnökségét.
Köszönjük **Dr. Csordás Eörs** kanonok Úrnak, hogy Bíboros Úr személyes megbízottjaként segítségünkre volt október 1-én, az Örmény szertartású Római Katolikus Templomunkban lezajlott ünnepi szentmisénket követő rendezvényünk megzavarására tett kísérlet meghiúsításában.
Ugyancsak köszönetet mondunk **Weinvurm Árpád** elnök Úrnak (Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Ember Jogi és Vallásügyi Bizottsága), hogy az ő személyes segítségével ugyancsak elkerülhető lett az Orlay u-i templomi, plébániai rendezvényünk komolyabb megzavarása.
Köszönjük **Lányi Zsolt** Úrnak, az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága elnökének, hogy a Szent Korona és a koronázási jelvények látogatásakor személyesen fogadta közel 70 fős csoportunkat - erdélyi testvéreinket és hazai magyarörményeket - és így e csodálatos élmény és környezet baráti beszélgetéssel összekötött, igazi zarándokúttá válhatott.
Köszönetet mondunk támogatóinknak, akiknek anyagi támogatása nélkül talán lehetetlen lett volna e nagyszabású magyarörmény bemutatkozás sikeres megrendezése. Köszönetünk:
• a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának,
• Budapest Főváros Önkormányzata Esélyegyenlőség Alapnak
• Humanitas Civitatis Alapítványnak
• Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának (Főváros II, VI, IX. és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak
• a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak
• a Budapest Főváros XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak
• az Apenta Kft-nek (Budapest)
• Pharma Press Kiadó és Nyomdának (Budapest)
Köszönetet mondunk Budapest Főváros II., IX. és XI. kerületi Önkormányzatoknak, hogy a rendezvény helyszíneit ingyenesen biztosították részünkre.
Külön köszönetet mondunk **Fancsali Jánosnak** és családjának (Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat), akik nemcsak az előkészítés, hanem a megvalósítás során is segítséget nyújtottak úgy a vendégfogadás, mint pl. a Wekerle telep - Kós Károly műépítész csodálatos épületegyüttese bemutatása, önálló program ötlete és megvalósítása tekintetében.
Köszönetet mondunk **Wertán Zsolt** úrnak, hogy egyházi konferenciánk jelképeként elkészítette virágból nagyméretű örmény keresztünket, amely nemcsak a konferenciánk színhelyét, hanem az Aradi Vértanúk emlékünnepségünket, majd az Orlay u-i templomunkat is díszíthette, a Szent Kereszt ünnepén.
Köszönetet mondunk kulturális műsoraink közreműködőinek, elsősorban **Lászlóffy Aladár** költőnek, írónak (Kolozsvár), hogy egészségi állapotát nem kímélve, Aradi Vértanuinkra emlékező műsorunk ünnepi szónokaként megosztotta velünk remekbeszabott gondolatait, felhívta figyelmünket jelenünk veszélyeire, jövőnk formálásában való részvételünk fontosságára.
Köszönjük **Sebesi Karen Attila** színművész és rendező (Kolozsvár) *1849. október 6. Arad* c. műsorunk csodálatos megrendezéséért és megrendítő előadói teljesítményéért, valamennyi kulturális bemutatkozásunk során nyújtott színészi, előadói teljesítményéért.

Köszönjük **dr. Nina Panieva Sebesi** zongoraművésznő felejthetetlen zongorajátékát, örmény népdal, Chopin és Beethoven művek tolmácsolását.
Fogadják hálás köszönetünket közreműködésükért:
Dinnyés József gitárművész,
Szilvai Ingrid zongoraművésznő (aki az Orlay utcai plébánián tervezett kulturális műsor meghiúsulása miatt, zongora híján csodálatos erdélyi népdalokkal örvendeztetett meg bennünket) valamint **Fogolyán Kristóf** fuvolaművész.
Külön kiemeljük hálánkat a **szamosújvári és a gyergyószentmiklósi Örmény Szertartású Római Katolikus Egyházi Kórusok** közreműködéséért, amely nemcsak az örmény szertartású római katolikus szentmiséken, hanem egyéb kulturális rendezvényeinken is bemutatták örmény és magyar nyelvű egyházi és világi énekkultúránk magas fokú művelését, hagyományaink töretlen ápolását.
Köszönetet mondunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Csongrád megyei Klubjának, valamint a Szegedi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy a közös munka gyümölcseként létrejött *Örmények a Délvidéken, 1848-1849* c. kiállításuk anyagát rendelkezésünkre bocsátották s ezzel Budapesten is sokak számára megtekinthetővé tették.
Köszönetet mondunk Gudenus János József úrnak, valamint köszönjük Balogh Réka számítógépes grafikus és tervező önzetlen munkáját, amelynek köszönhetően csupán nyomdai költségek viselése árán jelentethettük meg az *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. millenniumi kiadványunkat.
Köszönetünket fejezzük ki konferenciánk 23 előadójának a magas színvonalú érdekes eléadásokért.
Köszönjük a hallgatáságnak, kiállítások és kulturális műsoraink nagylétszámú résztvevőjének, hogy bemutatkozásunkat figyelemmel kísérték, a különböző helyszíneken aktív résztvevői voltak rendezvényeinknek.
Külön kiemeljük köszönetünket **Bencze B. György** polgármester úrnak, hogy a II. ker. Marczibányi téri Művelődési Házban rendezett kiállításunkat kultúránk iránti fogékonysággal és ismerettel gazdagon, az ünnepélyesség színvonalát emelve, megnyitotta.
S végül köszönetünket fejezzük ki a **Duna Tv. Millenniumi Krónika és Régiók szerkesztőségének** a különböző helyszíneken való megjelenésüket, szerkesztett műsorokat, hogy ne csak hazánkban, hanem Erdélyben is láthatóvá váljon e 3 napos rendezvénysorozat lényege és célja:
• az Erdélyből származó és részben Magyarországon élő magyarörménység összefogása,
• az erdélyi magyarörmények Erdélyben maradt közösségei, tárgyi emlékei bemutatása,
• a Magyarországi történelmi örménység szervezetei, az örmény szertartású római katolikus egyházaink, kulturális identitásőrzésük korrekt bemutatása,
• erdélyi örmény gyökerek ápolása itthon is és otthon is.

az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*,
mint a rendezvény főszervezője

******

Híradó

Szomorú szívvel tudatjuk Erzsébetváros polgáraival, valamint a magyarországi örmény közösség minden tagjával, hogy mindannyiunk által szeretett és tisztelt képviselőtársunk, **JAKAB LÁSZLÓNÉ** életének 69. évében, 2000 szeptember l-én elhunyt.
Búcsúztatása szeptember 18-án 10.00 órakor volt az Új Köztemetőben.
A gyászmisét ugyanaznap 17.30. órakor tartották a Rózsák Tere Római Katolikus Templomban.
Ezúttal szeretnénk kifejezni mély részvétünket a Gyászoló Családnak

---

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du.17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. október 19-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 71a.
199715. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 71a) megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.
Ugyanitt kapható
Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok Geneológiája 1.000
Szongott Kristóf: Szamosújvár Monográfája (az I. kötet 1.000, a II. III. IV kötet 1.500 Ft)
Avedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája (fénymásolat) 2.000 Ft Fancsali János: Viski János Fiatalkori évei 800 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997.,1998.,1999. évkönyv egyenként 1.000 Ft
dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi SZÁVA CSALÁD 900 Ft
Az örmény katolikus egyház története és művészete konferenciakötet -1997. november 20-22. Bp.
Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma -1999. nov. 20-21. Szamosújvár konferenciakötet
egyenként 1.500 Ft
Máramarosi havasok Millennium - Máramarosi írók, költők antológiája /Máramaros2000./ 500 Ft
Gudenus János József; Az örmény származású magyar nemesi családok genealógiája /színes cimerrajzokkal/ 5.000 Ft
Rendelést felveszünk!
A könyvek megvásárolhatók az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Bpest. I. Donáti u. 7/a. Telefon: 201-1011.

******

"**Beszámoló édesapámnak**"

Bocsásson meg az Olvasó azért, hogy önmagamat idézem. Tudom, illetlenség, dehát ilyen időket élünk.... s a szeptember 29-én kezdődő, október 1-én végetérő konferencia (a Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten) fontos esemény volt, igazán "idő"-nek tarthatjuk.
Majd két éve itt, az EÖGYKE-füzetek-ben (1999 januárjában) "Beszámoló tíz éve elhunyt apámnak" címen a következőt írtam, a január 3-i elektori gyűlés (az Országos Örmény Önkormányzat választása) után:
"Ültem ott egy kis csapat egyik legkisebbik tagjaként. A csapat igyekezett méltányosan, de mégis a végsőkig harcolni az igazságért. Méltányosságért cserébe azonban nem kapott méltányosságot. Igyekezett becsületes kompromisszumot kötni és valamilyen emberi többlet érdekében arányosságot kiharcolni. Hiába. Úthengerként nyomult valami más, ami irgalmat, belátást nem ismer. És én ekkor /../ kezdtem jól érezni magam csupán attól, hogy ezen a széken ülök, ennek a kis csapatnak tagjaként. Egyszerűen boldog lettem - érts meg, Édesapám! - mert az enyéim között vagyok."
A mostani, háromnapos rendezvénysorozat... az előadások, ahol gondról, bajról, múltról, jövőről, feladatokról s elért eredményekről beszéltek... ... a "folyosói beszélgetések", amikor szíves szót, értelmeset és (az Erdélyből jöttek szájából) szépen hangzót hallottam...
...a budapestiek észrevétlenül vették át az ízes, csíki, gyergyói dallamot. Elég volt néhány mondatot hallani ifj. Zakariás Pétertől, Kalamár Györgytől, vagy Ajtony Gábortól... Valaki a vasárnapi búcsúnál kérdezte tőlem, ugye, nem budapesti vagyok, mert hallik a kiejtésemen... Ó, Istenem, két éves voltam, amikor 1945-ben eldőlt, hogy budapestivé válok s gyermekkori indián-csatáimat nem a Feketeügy mentén, hanem a budai Vérmezőn fogom megvívni...
Csak egy héttel a konferencia előtt az illető nemigen hall tőlem szép kiejtést. De a péntek reggeltől ható "fertőzés" vasárnap délutánra már meghozta az eredményt...
... s amikor a templom körüli botrányos hangulat láttán az erdélyiek álla leesett, mert "ilyet álmukban sem gondoltak volna", pedig láttak ők, sokat, de elképedésükben benne volt a tisztaság igénye... ,
... s amikor szépen, okosan mondva hallja az ember Sebesi Karen Attilától, hogy *ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát...*
... s amikor a konferencia zártával, szombaton kora délután a jelenlévő félszáz ember nagy körben egymás kezét fogva Miatyánkot mond...
... no, most folytatom azt az egyetlen mondatot, amit az előző beszámoló után vagy huszonegy hónappal jelentésként el kell küldenem Édesapámnak- Akkor így zártam:
"Jó helyen ültem, az enyémek között. Ezt Te bizonyosan jóváhagyod."
Hát, Édesapám, valamikor, 2000. szeptember 29. péntek reggele s október 1. vasárnap estéje között elémjött a magyar költő versének első szakasza, ezt küldöm beszámolóként Neked a túlvilágra, s azoknak, akik olvassák, erre, a mi furcsa, göröngyös világunkra:

Ime, hát megleltem hazámat,
a földet, ahol nevemet
hibátlanul írják fölébem,
ha eltemet, ki eltemet.

Ezt József Attila írta. S ezt én éreztem csíki, szamosújvári, budapesti, gyergyói, bécsi, kolozsvári, brassói, sepsiszentgyörgyi s tordai magyarörmények között.

Ölel fiad: *dcs*

******

A konferencia októberi üzenete
(egy résztvevő emlékezése)

Október a Dunán...

Gondolom, közepes volt a vízállás a Dunán, Budapestnél. Mindegy. A Dunán a történelem folyik, középeurópai módra, s boldogan tehetjük hozzá: magyar módra. Úgy "magyar módra", ahogyan szeretjük emlegetni, a kizárás gonosz indulatai nélkül.
A Magyarörmény Nemzetközi Kulturális Napok budapesti rendezvénysorának zárásaként a résztvevők vasárnap, október elsején este hétkor hajóra szálltak, hogy Budapest esti fényei között búcsúzzanak. A hajó neve Attila volt, de a sok (viszonylag nagy) örmény orr nem húzta le...
Aztán a halkan szemerkélő esőben "a lányok", a szamosújvári s gyergyószentmiklósi egyházi kórus tagjai kiültek a hajó orrába és énekelni kezdtek. Népdalt, slágert, magyarnótát, ahogyan a szájukra jött. Mi többiek szép lassan köréjük-melléjük-mögéjük gyülekeztünk.
"Tavaszi szél vizet áraszt...", aztán "Éjjel az omnibusz tetején..." (s a zenét csak érzékeny, magas ízléssel hallgatóknak mondom: ne fintorogjanak, ez ugyanúgy népszerű, mindennapi kultúránk része, mint a régi virágénekek, vagy az ünnepi, emelkedett himnuszok.) Aztán "Százados úr, sejehaj, százados úr, ha felül a lovára,.."
Lassan mindenki nyugodott a papos-rendőrös mise után. Kétoldalt Buda s Pest fényei. Szilágyi Dezső-téri református templom...Műegyetem... a végleg Budapest jelképévé vált Szabadság-szobor... szemerkélő eső. Október a magyarság különös hónapja. Hatodika: Arad. Huszonharmadika: "Piros a vér a pesti utcán...", ahogyan Tamási Lajos 56 november 2-án megjelent, híres verse mondja.
Visszafelé...köröskörül ez a fényekbe burkolózott, piszkos, gyönyörű város...
"Lovamat kötöttem piros almafához..."
Valami megrándul a levegőben.
A lányok rezzenéstelenül dalolják a régi virágének egészen újkori folytatását, vagyis Bródy János szövegét. Hogyisne folytatnák!
Hiszen Erdélyből jöttek!
Hiszen Bródy a budapesti 56-ra és a prágai 68-ra (soha ki nem mondottan s mindenki által tudottan) írta rá a többszáz éves virágének dallamára:
"Ha én utca volnék,
mindig tiszta lennék,
minden áldott este
fényben megfürödnék,
és ha engem egyszer
lánckerék taposna,
alattam a föld is sírva beomolna..."
Az arcomon vízcseppek. Hiszen szemerkél az eső...

dcs

****

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." *(Vörösmarty Mihály)*

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 45. szám
2000 november

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. emeleti zeneterembe.

****

November

Könyörgés az örmény liturgiából

E hónapban gondolunk azokra, akik itt voltak egykor velünk, szeretnénk velük egységben maradni, úgy gondolni rájuk, mintha ma is itt volnának közöttünk. Hisszük, hogy Istenhez feljutva imádkozni tudnak értünk, s kiesdi, ami nagyon szükséges.

"**A mi szent és igaz hitünk egységéért könyörögjünk az Úrhoz! - Uram, irgalmazz!"**

Az egység, ami már odaát megvalósult, itt a Fölön csak úgy jön létre, ha az adott isteni kegyelmet jól használjuk fel. Vajon most hogyan tudnánk erről elszámolni?

Dr. Sasvári László

****

Dr. Visy Zsolt
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
kulturális helyettes államtitkára előadása
2000. szeptember 29-én

Igen tisztelt elnök asszony, kanonok úr, hölgyeim és uraim!

Néhány hónapja módomban áll figyelemmel kísérni a magyarörmények, örménymagyarok igen aktívvá váló és pozitív előjelekkel ellátható kulturális tevékenységét. Így tehát, amikor az a megtisztelő felkérés ért, hogy vállaljak valamilyen szerepet, megtettem, elvállaltam a védnökséget, mert úgy gondolom, hogy minden jó ügy mellé oda kell állni, segíteni kell mindazt a jó szándékot, azokat a pozitív irányú igyekezeteket, cselekvéseket, melyek a kulturális értékek, az önazonosság, a nyelvi, vallási értékek megtartása, megőrzése és egyúttal a népünk integrációja felé mutatnak. Ilyen gondolatok vezéreltek, amikor ezt a védnökséget elvállaltam.

Szeretettel köszöntöm ezt a konferenciát és bízom benne, hogy az utóbbi időben felkorbácsolódott érzelmek lecsillapításában éppen ennek a konferenciának lesz, lehet döntő szerepe. Senkinek nem lehet célja az, hogy újabb ellentétek szításával, vagy

felkorbácsolásával ne az egyetértés, hanem éppen a különbözőség felé kormányozzon egyes csoportokat. Köszöntöm tehát a konferenciát, remélem és bízom abban, hogy ennek a konferenciának és ennek a mozgalomnak a kihatásai nemcsak Budapesten és nemcsak országhatárokon belül, de azokon kívül is mindenki megelégedésére fognak szolgálni.
Történelmi eszmefuttatásra térek át, hisz történészként tudom, így kell megközelíteni ezt a kérdést is…
Ez természetesen az örménység sokezer éves, változatos történelméből fakad, abból a szerepből, amelyet ez a kicsiny, de annál tehetségesebb nép az évezredek folyamán játszott, abból a hatásból, amelyet nemcsak a saját, de az emberiség történetére gyakorolt.

A szabályosan és rendszeresen megjelenő folyóirat lapjairól látom (az *EÖGYKE-füzetek - a szerk. megjegyzése)*, hogy nagyon sokan foglalkoznak a közelebbi és távolabbi múlt értékelésével, nagyon sok olyan tanulmány jelent meg, amely értékeli az örménység múltját, jelenét, magyarországi és erdélyi szerepvállalását...Ebből látom, hogy az örménység múltjának ismerete és kutatása központi téma s ezzel a témával itt nagyjából minden jelenlévő is tisztában van.
/.../ A helyettes államtitkár úr ezután megemlítette, hogy a világ első országa, ahol államvallássá lett a kereszténység, Világosító Szent Gerely munkássága nyomán éppen Örményföld volt. Kitért arra, hogy a politikai változások - elsősorban a tatár támadások - korán kiszakították Örményországot a kereszténység köréből, majd így folytatta: Hogyha összevetjük például az egyiptomi kereszténységgel, az alexandriai pátriárka alá tartozó egyházzal, akkor elég sok párhuzamot lehet vonni a kettő között. A kopt - tehát az egyiptomi kereszténység - az arab hódítást követően, 645 után elszigetelődött a keresztény világtól, hiszen az arabok és a moszlim térítő erőszak eltűrte ugyan a kopt közösségeket, de ténylegesen elzárta őket a keresztény világtól, mind Bizánctól, mind pedig Rómától. Több mint ezer év alatt ezek a keresztény közösségek csodálatos módon meg tudták őrizni vallásukat, ragaszkodtak hitükhöz. Természetesen mindazon formához is mereven ragaszkodtak, ami hitbeli, nyelvi és kulturális azonosságukat jelentette... Ez a hit, ez az egyház volt a védőbástyájuk, e mögé vonultak vissza és természetes, hogy nem engedték meg, sem kívülről, sem belülről, hogy ennek a bástyának akár egyetlen köve is kihulljon. Ebből következik az, hogy a kopt keresztény egyház talán a legvilágosabb példa arra, hogy a hosszú elzártság eredményeként rendkívül archaikus, rendkívül korai, akár 1500-1600 évre visszamenő szokásokat, rítust, hagyományokat tartalmaz /…/
Egy kicsit az örmény katolikus közösség is hasonló helyzetbe került, amikor - önhibáján kívül - elszakadva a kereszténység nagy családjától, a kapcsolatok gyérültek, idegen kultúrkörben előbb-utóbb elveszett volna, ha kultúrájához, egyházához nem ragaszkodik annyira, hogy ez mindvégig éltesse. Évszázadokon keresztül megtartották értékeiket, azonosságukat, kultúrájukat, nyelvüket.

Amikor Apafi Mihály a törököktől veszélyeztetett családoknak megengedte, hogy bejöjjenek - előbb saját uradalmának területére, később, szabályos telepítéssel többeknek, szervezetten - akkor egy olyan közösség érkezett, amely kétségtelenül és vitán felül keresztény volt, ugyanakkor különbözött is, ezért "örmény katolikus", amit a kanonok úr is érintett. Vannak az örmény liturgiának bizonyos egyedi sajátosságai, s ehhez a saját nyelvhasználat is hozzátartozik. Hiszen, amikor a III.-V. században ez a közösség kialakult, természetesen a saját nyelvét, illetve a görögöt használta. Ez jellemző a keleti területek keresztény közösségeire.
Az örmény nép hányattatásait ismerjük. Ismerjük a kaukázusi területen, a Krím félszigeten, Moldvában való hányattatásaikat, ismerjük a századunk elején, az I. világháború idején - Franz Werfel által csodálatosan megörökített - szörnyű tragédiát, az örmény genocídiumot,

annak minden borzalmával és poklával... /.../ *Az* örménység viszont ezen hányattatások következtében számos országba szóródott szét, Lengyelországba és Magyarországba is.
Talán nem veszik rossz néven és talán egyetértenek velem, hogyha méltatom és dicsérem elődeinket: az Erdélyi Fejedelemséget, a Magyar Királyságot, amely bölcsen döntött, amikor nemcsak beengedte, de befogadta az örménységet és olyan hazát adott számukra, amely igazi hazájukká vált. Ez a befogás, nyíltszívűség, a vallási kérdések viszonylag gyors rendezése és az örmény katolikus egyház felállítása, betagozása a katolikus egyházba biztosította az örménységnek, biztosítja ma is és reméljük, hogy fogja a jövőben is biztosítani azt a lehetőséget, hogy vallási hagyományaikhoz, bizonyos mértékig az évezredes egyházi rítushoz is hívek maradjanak, de ugyanakkor a Római Anyaszentegyház hű tagjai, részesei is maradjanak.
Ez az a kompromisszum, az a biztosíték és egység, amely az örményeknek Magyarországon megadta a kibontakozás lehetőségét. És éppen ez a nyíltság, ez a tolerancia, ez a befogadókészség biztosította azt, hogy talán a magyarországi örménység az egyetlen a világon, amely csoportnak a képviselői, akár Gyergyószentmiklóson, akár Szamosújváron, vagy másutt, Erdélyben vagy Magyarországon, a Szilágyságban, vagy Vásárhelyen otthon érezzék magukat és úgy legyenek örmények, hogy magyarok, és úgy legyenek magyarok, hogy örmények.
Ez a legfontosabb.
Ennek a jelentősége manapság abban sarkítható, hogy látjuk azokat a mindentől elrugaszkodó törekvéseket, amelyek egyrészt a nacionalizmus jegyében a kisebb csoportok beolvasztását szolgálják, egyfajta „nemzetállam" mámorában ringatva saját magukat, próbálják bekebelezni más népek tulajdonságait, embereit, családjait, szokásait, átmosva az agyakat, átalakítva a szokásokat.
Ennek reakciójaként létezik természetesen a másik oldal, a küzdelem ez ellen, küzdelem az elnemzetlenítés ellen, küzdelem a hagyományok, a vallási, nemzeti, kulturális egység megőrzése. Az egyes, kisebb-nagyobb csoportok egyre hangosabban fogalmazzák meg viszonylagos önállóságukat. Ennek az önállóságnak a kulturális, netán politikai megfogalmazása a nagy, a politikai állam számára esetenként kényelmetlen, kínos... Ez nemcsak a Duna vidékét, nemcsak a Kárpát-medencét jellemzi, hanem egész Európát. Tudjuk jól, hogy a kontinens nyugati, déli és középső részén mely országokban milyen kisebbségi mozgalmak vannak és ezeknek - vagyis a kisebbség és többség igényeinek és küzdelmeinek - összesimítása, az egymás ellen feszülő erőknek az összebékítése kölcsönös erőfeszítéseket igényel, vagy igényelne. Esetenként töréshez vezet a dolog, politikai, nyelvi vagy kulturális határok mentén, vagy akár - a kegyetlen erőszak hatására - végletes lépésekre kerül sor, mint országunktól délre...
Az emberi élet, a történelem mindenre tud példát felmutatni.
Ránézve a Kárpát-medence rendkívül színes etnikai térképére nem az a fő probléma, hogy a határok hol húzódnak. Hisz tudjuk, hogy bármelyik ország etnikai térképe meglehetősen tarka, a mi szempontunkból, magyarok szempontjából ez különösen fájdalmas eredményhez vezet. Az a fő probléma és az a feladat, hogy a politikai határoktól függetlenül azt a kulturális, vallási, egyházi, relatív, különböző fokozatú önállóságot kapja meg az egyén és a csoport, amellyel saját életét, életformáját élheti. A magyarországi örménység háromszáz éve megfogalmazta önmagát és hívek ahhoz az elvhez, hogy ők örménymagyarok, vagy magyarörmények. Ennek az évszázadok során a kapcsolatok sokszínűsége révén bizonyságát is adta. Hiszem és bízom abban, hogy utódaik Erdélyben és másutt így tesznek továbbra is. Ezt azért is tudom mondani, mert személyesen érint: egyik ükapám örmény volt.
Az a kérdés, hogy az az örmény közösség, amely Erdélyben van, amikor a mai Romániában él bizonyos románosító törekvés, melyik utat választja: a nehezebbet, vagy a könnyebbet.

A könnyebb az, hogy elfelejti magyar kötődését és átszáll a másik csónakba. A nehezebb az, hogy ragaszkodik ahhoz a háromszáz éves tradícióhoz és múlthoz, amely immár szülőföldje: Erdély és amelyhez annyi szál kapcsolja s ahonnan a magyar és nemzetközi politikai, katonai, tudományos életnek oly sok képviselője származott. Sokan itt vannak közöttünk, sokan szerte a nagyvilágban. Azért lehettek nagyok, mert vállalták a magyarságot, akár a 48-as szabadságharcban, akár máskor. Ez a hagyomány, ez a háromszáz év, ez a kulturális és egyéb kötődés vajon elegendő-e ahhoz, hogy a nehezebb utat válasszák és megmaradjanak Romániában, Erdélyben magyarnak, magyarörménynek? Meglátjuk.
Köszönöm, hogy meghallgattak.

******

„Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeinkért”

elhangzott a Terézvárosi Napok 2000. című rendezvénysorozat keretében
a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
kiállításmegnyitó hangversenyén október 14-én

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Vendégeink!
Szeretettel köszöntöm Önöket, elsősorban Wertán Zsoltnét, a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat új elnökét, házigazdánkat.
Örömmel tettem eleget annak a felkérésnek, hogy a magyarországi magyarörménység, a történelmi örmény kisebbség képviseletében alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében néhány gondolatot elmondjak. Egyúttal felhasználom az alkalmat, hogy bemutatkozzam úgy is, mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke, amely elsőként és tudtommal Magyarországon egyetlenként, az örmény kisebbségen belül mindenképpen - négy kerületi önkormányzat, a II., VI., IX. és XI. kerület társulása, amelyhez csatlakozott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is.
Az "*Örmények a Délvidéken*" című, itt látható szép kiállítási anyagot a társulás a Szegedi Örmény Kisebbségi Önkormányzattól kapta kölcsön, hiszen a gyűjtemény Kulturális Egyesületünk Csongrád Megyei Klubjával közösen jött létre. A kiállítás a történelmi múltba tekint vissza, bemutatva az örmény néptöredék vándorlását, hazára találását, magyarrá válását, de kulturális identitásának mai napig tartó őrzését is.
És ez a legfontosabb, mert nem szabad elfelejtenünk ősi örmény gyökereinket, sokszor nekünk is tanulnunk kell az ősi örmény kultúrát. Erre egyetemesen szüksége van a világnak, egyetemesen szüksége van a magyar nemzetnek, hogy megismerje, milyen néptöredék élt itt vele egy hazában, magyarrá válva, magyar anyanyelvet beszélve, de ősi örmény gyökereit és kultúráját ápolva. Nyolcszáz évvel ezelőtt, a XIII. század elején űztek el otthonunkból, Aniból, az „ezeregytornyú” székesfővárosból. Azóta ez a néptöredék többszáz éven keresztül vándorolt, míg a XVII. század közepén talált új, igazi befogadó hazát magának Erdélyben. Apafy Mihály fejedelem nagy érdeme, hogy a törökvilág dúlta Erdély csonka társadalmát felélénkítve befogadta az örmény kereskedőket és iparosokat. Őseink meghálálták a befogadást és igazán a magyar nemzet részévé váltak. A Szent Korona palástja alá helyezték magukat és római katolikus hitüknek megfelelően, örmény rítus szerint élték mindennapjaikat. Kezdetben zárt kolóniákban, később, a XIX. század utolsó harmadától szétszóródva az egész Kárpát medencében, de - hozzátehetem - az egész világon.
Ennek egyik előidézője a trianoni békediktátum volt, amelynek következtében örmény származású, de magyar őseink nem örménységüket, hanem magyarságukat hangsúlyozva nem tették le a hűségesküt a román államnak, inkább elhagyták hazájukat, szülőföldjüket. Akik elkerültek az anyaországba, újra kellett kezdjék életüket, egzisztenciájukat. Akik otthon maradtak, kisemmizve tengődtek. A második világháború, majd az utána következő, négy évtizedes kommunista rémuralom a magyarörmény családokat is ismét súlyosan érintette. Korábbi egzisztenciájukat elvesztették, hiszen köztudomású, hogy a közigazgatás, a politikai

élet, a tudományos élet minden területén kiemelkedő szerepet viseltek és foglaltak el elődeink. Mondhatnám, káposzta savanyításától kezdve vagon kirakodásáig minden munkát elvállaltak, hogy családjukat fenntartsák, de magyarságukat akkor sem tagadták meg.
Ezzel a múlttal kell számolnia minden magyarörménynek, a hazai történelmi örménységhez tartozónak. Ezzel a múlttal, amely minden baj ellenére hazájához hű állampolgárokat nevelt. Ezt semmilyen körülmények között nem hagyták fel és nem hagyjuk fel mi sem. Nem hagyjuk el római katolikus hitünket sem, hiszen a Magyar Katolikus Egyház részét képező, annak részegyháza a mi örmény szertartású, római katolikus egyházunk.
Itt soha nem volt ortodoxia, nem voltak ortodox örmények, mint azt a mai politika állítja. Nem voltak örmény nyelvet beszélő örmények, csak a XX. század eleji genocídium elől menekült ide néhány család, amelyek itt maradtak. Többségük tovább ment Amerikába vagy Nyugat-Európába. Ma már csak a XX. század utolsó harmadában betelepült örmények beszélik az örmény nyelvet. S hál' Istennek beszélik, hiszen ők azok, akik tarthatják a kapcsolatot a mostani Örményországgal, amely nekünk nem hazánk, mi csak őshazánknak érezzük.
A mai élet, sajnos, politikai és gazdasági megfontolásból kettéválasztotta a hazai örménységet. Mi jó szívvel fogadtuk be a betelepülőket, hiszen nem felejtettük el, hogy őseinket is jó szívvel fogadták be egykor Erdélyben.
Fájdalom, jelenleg a betelepülők egy része elfelejtette ezt a gesztust. Kívánom nekik, hogy tanulják meg a mi európai, középeurópai társadalmi érintkezési formáinkat, magyar hazánkhoz való hűségünket és ebből építkezve talán ők is úgy fogják érezni, hogy hazájuk e táj.
Kissé meghökkenten vettem kezembe egy fotót, amelyet most juttatott el hozzám egyik egyesületi tagtársam. *(A képet lásd előző oldalunkon - a szerk.)* Ez a fotó Kiss Ernő aradi vértanú, altábornagy nemrég avatott emléktáblájáról készült. Mint tudjuk, a 13 aradi vértanú közül ketten voltak örmények: Kiss Ernő és Lázár Vilmos. Kiss Ernő az én családomhoz is tartozik. Azért nézem meghökkenten e képet, mert nem tudom kiolvasni, mi van a bronz domborű alá írva. Örményül van valami, alatta magyarul, hogy Kiss Ernő. Hát én, mint a történelmi örménység egyik hazai képviselője és mint Kiss Ernő egyik oldalági rokona, kikérem magamnak, hogy örményül írják ősöm nevét egy táblára, mert ő már nem beszélte azt a nyelvet, ő magyarörmény volt, tehát örmény származású magyar. Azt hiszem, közösségünk valamennyi tagja kikéri magának ezt a történelemhamisítást.
A történelmet nem lehet meghamisítani, mert az tényekből áll. A mi szerepünk az, hogy a tényeket rögzítsük, ami még nincs rögzítve és megóvjuk, megmentsük a harmadik évezred számára. Éppen ezért szövetkezett a történelmi örmény kisebbség, hogy ennek az értékmentésnek hiteles módját és módszerét alkalmazva, valóban megmentse a mi történelmileg is bizonyított szerepünket a világtörténelemben, a magyar történelemben. Ezért tartjuk fontosnak, hogy minél többször rendezzünk ilyen csodálatos kiállításokat. Ezért tartjuk fontosnak kiadványokban, reprint könyvekben lerögzíteni történelmi és kulturális szerepünket a magyar társadalomban. Ezért tartottuk fontosnak, hogy a millennium évében megrendezzük harmadik egyházi és világi konferenciánkat, amely szeptember 29-től október 1-ig tartott: lerögzíteni kívántuk, hogy az Erdélyben otthon és hazánkban itthon élő magyarörmény egy család. Ezért volt itt közel ötven fő, valamennyi erdélyi közösségünk küldötte, velünk együtt. Itt voltak egyházi kórusaink, örmény szertartású római katolikus egyházunk gyergyószentmiklósi és szamosújvári kórusai, hogy ismét hallhassuk azokat a szép saragánokat, amelyeket mi ugyan már nem tudunk, de amelyeket őseink még énekeltek, s Erdélyben máig éneklik.
S azért volt fontos ez a konferencia, hogy bemutathassuk két új kiadványunkat is. Az egyik: a történelmi örmény kisebbség, az Örmény származású magyar nemesi családok genealógiája, amely Gudenus János József genealógus munkája, s amely 63 színes címerrajzzal színesítve

53 magyar nemesi családot mutat be. Természetesen a címereket az Erdélyi Nagyfejedelemség címere vezeti be, hiszen a mi szülőföldünk Erdély és abban a korban kaptuk meg a letelepedési, majd később a honfiúsítási engedélyt, amikor még az a címer volt az érvényes. Másik kötetünk a második egyházi konferencia anyagát tartalmazza, amelyet tavaly, 1999. november 20-21 között Szamosújváron tartottunk. Szamosújvár az erdélyi örménység székesfővárosa, székesegyháza is ott található. Az Erdélyben élő örmény katolikusok apostoli kormányzója, dr. Jakubinyi György gyulafehérvári püspök. Ez a kötet, majd a későbbiekben megjelenő harmadik konferencia kötete rögzíti az utókor számára, hogy kik vagyunk.
Ez a történelmünk és ez a kultúránk. Ezt már nem lehet meghamisítani. Nem engedjük. Ugyancsak nem fogjuk engedni, hogy egyházunkat kisajátítsa a nemrég alakult, ismeretlen hitelveket valló, (talán ortodox?) Magyarországi Örmény Egyház.
Sajnos, történt egy atrocitás egyházi kongresszusunk utolsó napján az Orlay utcai plébánián, ahol az újonnan betelepülők nagyszámú idegen ember beszervezésével megzavarták rendezvényünket. Megakadályozták a plébánosunkkal megbeszélt zártkörű találkozó megtartását. De dr. Paskai László bíboros úr fővédnökünk helyettese, dr. Csordás Eörs kanonok úr segített részben megoldania a helyzetet, így legalább az erdélyi vendégeink meglátogathatták az örmény múzeumot.
Egyet azonban ne felejtsünk, és erre mindig felhívom a tisztelt magyarörmények figyelmét: a jogainkat nem hagyjuk, mert aki felhagy a jogaival, az már többé nem magyarörmény. Nem saját maga számára, hanem a társadalom számára, hiszen nem is tudnak róla. Tessék az érdekeinket megfelelően képviselni azokon a helyeken, ahol állunk! Ha suszter vagyok, hát ott, ha ügyvéd vagyok, hát azon a helyen! Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeikért. Hiszen nem azért adták az aradi vértanúk életüket a magyar szabadságért, hogy most olyanok büszkélkedjenek velük, akiknek közük sincs hozzájuk, s ráadásul a leszármazottaikat megtagadják.

dr. Issekutz Sarolta

****

Alávarrás

Az emléktáblát ábrázoló kép címe lehetne: *Ernő, Hamlet és Alex* - ha ez a lap vicclap volna.
De ne viccelődjünk. Miként kerülnek bizonyos nevek egy táblára, annak a vésnök a megmondhatója.(Illett volna ráírni a meghívó képes-lapra, hogy ki alkotta magát a képmást! Az a gyanún, hogy Jengibarian Mamikon.)
Mindenki által hozzáférhető dokumentum az 1983-ban Budapesten kiadott "*Az aradi vértanúk"* című dokumentumgyűjtemény. A dokumentumok egy részét németből kellett fordítani, hiszen a tiszteket osztrák hadbíróság elé állították. De vannak magán-levelek is, amelyeket például kivégzése előtt Kiss Ernő a börtönből írt a leányainak, Bobor Györgynének és Dániel Jánosnénak. A korabeli arisztokrácia szokása szerint, ugyancsak németül. Sehol az a bizonyos örmény nyelv...
"Az az örmény, aki örményül beszél!" - fejünkhöz vágták mostanában néhányszor. Kovács Mihály (Kiss Ernő egykori huszárja) és Vörös Márton komornyik, akik a vértanú altábornagyot a kivégzés utáni éjszakán eltemették, véletlenül sem említenek örmény szöveget, levelet, beszédet. "Vendégek voltak a Verzár Annánál. Az urak közül Patrubány is megérkezett, Gyertyánffi Dániel pedig azt kérdezte, jól láttam-e, hogy hol volt Kiss Erneszt. *(Hol hevert a teste a várárokban - dcs)* Együtt voltak akkor ezek az örmények mind. /.../ A Karátsonyi Emánuelné is ott volt, ez járt ki a cselédek közé, mert a Verzár Anna, aki nagyon szerette a Kiss Ernesztet, belebetegedett." - mondta jegyzőkönyvbe Vörös Márton 1896-ban, két tanú jelenlétében.

Ugye, az olvasó számára az említett vezetéknevek - Verzár, Patrubány, Gyertyánffi, Karátsonyi - önmagukért beszélnek. Erdélyi s délvidéki örménymagyarok.
"Az az örmény, aki örményül beszél!"
Én tehát nem vagyok az. Te sem, ő sem. Verzár, Vertán, Issekutz, Novák, Gyertyánffi, Patrubány, Dajbukát, erzsébetvárosi Csiky, Császár-Zakariás, Kapdebó, Fejér vagy Lázár - mind nem azok, hisz magyarul éltek-haltak...
Az altábornagy kivétel. Ő még Hamletnek és Alexnek is örmény. Ugyanis hasznos dolog hivatkozni reá, hátha a magyar közvélemény nem veszi észre, hogy "alávarrás" folyik.
Aki látja az emléktáblát a XVIII. kerületben, elolvashatja három nagy magyar nevét.
Jó ez a három név így, együtt: Ernő, Hamlet, Alex. Hármójukból kettő örményül is tud. De azt a nevet akkor is csak így írják: Kiss Ernő. Esetleg, a német nyelvű kivégzési okiratban: Ernest Kiss.
Ezt üzenem a hamis-tolakodó szövegű emléktáblán szereplő Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának.
Mert azt fel sem merem tételezni, hogy a minisztérium nem is tud az egészről... Ilyesmi elő sem fordulhat. (?)

dcs

******

Színek, vélemények pillanatok

A magyarörmény nemzetközi kulturális napok élményanyaga még hosszú ideig foglalkoztatni fogja a résztvevőket. A sok, gazdag élményből most ismét néhány

Mi lett volna. Ha ….

...a konferencia feszült tempójában lett volna kedvem elővenni a fényképezőgépet az Orlay utcában.
Kik voltak azok a sötét alakok az Örmény Múzeum előterében? Még, hogy kihívják a rendőrséget és bezárjanak saját rítusú templomunkba...
Milyen jogon, a magyar főváros kellős közepén? Ez már egy újabb tragikomédia! A jótékony idő majd mindent megold. Reméli

Budai Merza Pál
Brassóból

******

Az október 14-i, terézvárosi ünnepi műsoron *B. Kovács Júlia* is mondott beszédet, igen lényeges és érdekes szempontokat hangsúlyozva. Néhány részlet:

"Számbavenni őket..."

Szeretném, ha a **Novák** nevet is megjegyeznők.
Novák Tódor, a gróf Eszterházyak Belső Szolnok-Doboka megyei birtokának jószágigazgatója vitt először állandó plébánost Magyarláposra 1782-ben, és a Novák család látta el a mindenkori plébánost 1837-ig minden szükségessel. Fia, Novák Márton építtette ott - édesanyám és édesapám szülőfalujában - az első római katolikus fatemplomot 1813-ban, és önttette-vásárolta a harangokat. 1818-ban Magyarláposról Szamosújvárra került vissza a család, ott választották főbíróvá Novák Mártont. Az ő fia volt Novák Tivadar, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc első mártírja. Fiatal tisztként szolgált az osztrák-magyar hadseregben, s egy este, valamelyik tiszti kaszinóban, vagy borozóban olasz tiszttársaival beszélgetve arra akarta rávenni őket, hogy álljanak a szabadságharcosok mellé.

A pincér tudott olaszul, kihallgatta, feljelentette. Bajtársai azt tanácsolták neki, hogy tagadjon, vagy mondja azt, hogy részeg volt, de Novák Tivadar nem akart hazudni. 1849. március 15-én kivégezték.
Az I. és II. világháború örménymagyar - magyarörmény hőseit még nem vettük számba.
Pedig meg kellene tennünk. Mint ahogy a kitelepített, kifosztott, otthonaikból elűzötteket is.
Csak egy nevet említek még: a *Pongrátz Gergelyét*, aki a Corvin-közben állta a sarat még 1956 novemberében is, Pongrátz Gergely ugyanis erdélyi és magyarörmény. Szamosújváron énekelte ő is a saragánokat az örmény szertartású római katolikus templomban, ahol édesanyja, Nusi néni irányította a kórust s az egyházi énekeket megtanította mind a kilenc gyermekének.
Ezekből az apró felvillantásokból is kitetszik, hogy a történelmi magyarörménység nemzetalkotó népcsoport Erdélyben is, Magyarországon is.
Ezt tényszerűen, történelmi hűséggel felmutatni otthon Erdélyben nemcsak fontos, de még sürgősebb feladat is, mint itthon, Magyarországon.

******

Októberi klubest

Nagyon tudjuk szeretni hőseinket, ha már halottak. Megjegyezzük róluk, hogy hősök, de a többi már a történészek dolga: kutassák csak ők Batthyány Lajos vagy Nagy Imre, Kiss Ernő vagy Mansfeld Péter életét...
Mi majd hivatkozunk a híres alakokra. Főként évfordulókon. Ne higgyük, hogy ez valamiféle "magyar specialitás"... általános, emberi vonás.
Nagyon nehezen tudunk ugyanis megbirkózni az élő legendával, az élő hőssel. Ez érthető, bár nem megbocsátható. Nagyon nehéz kezetfogni valakivel, akinek majd, halála után legalábbis utcanév, emléktábla, netán emlékmű jár. Nagyon nehéz megélni azt, hogy a történelemmel találkozunk.
A Fővárosi Örmény Klub legutóbbi, október 19-én tartott találkozóján efféle feladattal találkoztunk.
A feladat neve: *Pongrácz Gergely*.
A teljességhez hozzátartozik, hogy jelen voltak sokan, akik most először érdeklődtek a Klub iránt. Pongrácz Gergely, az 1956-os legenda, a Corvin-köz parancsnoka vonzotta a közönséget. Az élő legenda különféle dolgokat mond, mondhat, és az is természetes, hogy az odaadó hallgatóság számára az élő legenda minden szava szent.
Hiszen éppen ezért nagy és nehéz élmény az efféle.
Ne feledjük, hogy nem tudhatjuk, milyen verseket írt volna Petőfi (50 évesen), ha életben marad, mit tett volna Aulich Lajos, ha mégsem akasztják fel az aradi vesztőhelyen...
Sajnos, ez fordítva is igaz: képzeljük el, mennyire osztatlan hódolat övezné mondjuk Pongrácz Gergely alakját, ha Kádáréknak sikerül őt elkapniuk és felakasztaniuk.
Hát ezektől a kényszeres megszokásoktól nehéz szabadulni, ettől az olcsó érzelemtől. Hogy csupán holt hőseinkkel tudunk mit kezdeni, ismétlem, nem mi, magyarok", hanem "mi, emberek".
Pongrácz Gergely tanú. Élő legenda.
A Fővárosi Örmény Klub estjén ezúttal a történelemről kiderült, hogy nem múlt, viszont megtörtént. Igenis megtörtént. Úgy történt meg, ahogyan megtörtént s nem föltétlenül úgy, ahogyan később ez s az az irányzat szeretné...
Bevezetőül B. Kovács Júlia néhány részletet olvasott fel Pongrácz Gergely Corvin köz 1956 c. könyvéből

"Őseim /../ Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül mészárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján és annak területét megvették az akkori magyar királytól."
"Családi vonatkozásban, egyik dédnagyapámat a szamosújvári Novák Tivadart, 1849-ben Haynauék agyonlőtték."*(ezzel kapcsolatban lásd a 11. oldalon lévő cikkünket - a szerk.)*
"Édesapám az első világháborút, mint tartalékos hadnagy harcolta végig. Brussilov tábornok offenzívájának feltartóztatásáért a harmadosztályú katonai érdemkeresztet kapta, a kardokkal díszítve, később pedig vitézzé avatták. Az első világháborúban végzett tevékenységének elismeréséül 19 éremmel tüntették ki."
"1940-ben, Észak-Erdély felszabadulása után, Édesapám Szamosújvár polgármestere lett. Később bevonult és mint tartalékos főhadnagy, majd százados az apahidai vasúti csomópontnak lett a katonai parancsnoka. A második világháborúban apám, négy idősebb testvér és sógorom vett részt. Legidősebb bátyám, Simon hatszor sebesült és ő is megszerezte magának a vitézséget."
Ezután következett az est vendége. Pongrácz Gergely kötetlenül beszélt színes életéről s elsősorban a nagy napokról. Az elhangzottakból részleteket villantunk fel:

November 27-én történt.
Ernő bátyám Erzsébeten lakott.
A hat testvér közül itthon volt édesanyám, kishúgom, Ernő bátyám, a felesége és két kisgyermeke, és az anyósom. Én azt gondoltam akkor, hogy engem letartóztatnak és 5-6 évre biztosan bezárnak a börtönbe. És itt marad szerencsétlen Ernő, egy vézna, gyenge fizikumú emberke. Azt gondoltam, hogy most kiviszem édesanyámat és a kishúgomat, majd visszajövök Ernőért. Az történt, hogy 27-én reggel bejöttünk a Boráros térre, a Körúton jöttünk, hogy majd átmegyünk a hídon, és amikor a Corvin közhöz érünk, pontosan a mozi előtt állt egy tank. Egy orosz tank. Ismétlem, ez november 27. A tankon derékig kinn áll egy orosz katona. Édesanyám ránéz, megáll és így szól: Gyerekek, ez az orosz katona egy örmény.
Mondom, anyukám, az Isten áldja meg, menjünk innen, ha valaki itt felismer, akkor baj van. Tűnjünk el azonnal. - Nem, én nem megyek sehova, beszélni akarok vele. Szinte kiszakítja magát a kezünkből, odamegy a tank mellé és örményül felszól.
Az orosz katona kiugrik a tankból, és azt mondja: ajo. Összeölelkeznek az orosz katonával. Na mondom, ha valaki meglátja, hogy a Corvin köz főparancsnokának az édesanyja az orosz katonával ölelkezik, akkor annyi. Hát.., ez volt a történet. Sokat emlegettük édesanyámmal, miután kikerültünk. Végülis 28-án hajnalban léptük át a határt.
Amikor kikerültünk a táborból, regisztráltak, utána édesanyán mindjárt felhívta a mechitaristákat Bécsben. Mindjárt jött egy kocsi, és bevittek minket a kolostor nyaralójába. Azt mondták, hogy a rendelkezésünkre áll, bár november vége volt. Bátyám már ott volt. Ott feküdtem le azzal a gondolattal, hogy másnap visszamegyek Magyarországa. Én nem azért harcoltam végig a forradalmat, hogy most itthagyjam az országot. Másnap reggel arra ébredtem, hogy valami van a lábammal. Bátyám hozott egy láncot két lakattal és az egyik lakat a vaságyon, a másik a lábamat körbefogó vasláncon. Oda voltam láncolva. Amíg meg nem esküdtem édesanyám egészségére és életére, hogy nem jövök haza, addig nem vették le. Három napig feküdtem az ágyban. Ekkor mondtam, na jó, nem jövök haza.
A hetvenes évek elején Madridban éltem. Egyszer beállított hozzám Kádár Dani, az örmény pap. Nagyon megörültem, neki, csodálkoztam, Portugáliából jött át. Akkor gyűjtött az Orlay utcai templom javára.
Mondtam, neki, hogy itt Madridban is vannak örmények, összehozom őket. De a madridi örmények keletiek, van egy templomuk is. Beszélgetek néhány örmény barátommal, mondom nekik, hogy mi van.

Meghívták a Kádár Danit. Egy vasárnap a keletiek templomában tart egy misét, előadja miért jött. Nagyon komoly összeget adtak össze a keleti örmények, hogy egy örménykatolikus templom épülhessen Budapesten.
Ilyen emlékeim vannak, és azért mondtam el ezeket, mert annak ellenére, hogy magyar hazafinak vallom magamat - ezért gyakran mondják rám, hogy szélsőjobboldali vagyok, de ez nem igaz. Az örménységről nem feledkeztem meg, a vérem és a vallásom örmény, a szívem magyarrá vált. Az amerikai állampolgárság csak az útlevelemen változtatott.
A mostani helyzetet nézve azt mondják, nagyon kemény fejű vagyok, nem vagyok hajlandó a kompromisszumra.
Én pedig nem vagyok hajlandó megalkudni.
És lehet, hogy ez az oka annak, hogy az a szervezet, amelynek én tagja, vezetője vagyok, semmilyen támogatást nem kap. Talán azért, mert én nem vagyok hajlandó megalkudni.
De ha most megalkudnék, a pénzért, vajon, amikor oda kerülök *(felfelé mutatva - a szerk.)* a bajtársaim közé, mit fogok majd mondani nekik?
56 nem eladó! Lehet kompromisszumot kötni részletkérdésekben, de elvi kérdésekben nincs kompromisszum. És amikor 56-ról van szó, azok mind elvi kérdések.
Az 56-os múzeum semminemű támogatásban nem részesült.
Arról volt szó, hét-nyolc hónappal ezelőtt, hogy kellene egy 56-os múzeum Budapesten. Hozzam már fel a múzeumot Budapestre. Azt mondtam, nem. Az a múzeum marad, ott, ahol van, Kiskunmajsán. Egy tanyasi iskolában. Kiskunmajsa központjától 5 kilométerre.
Két tanterem van ott, ebben van a múzeum és kint az udvaron egy 122-es löveg, egy 85 mm-es, egy 76 mm-es löveg, egy 57 mm-es, és egy T55-ös páncélos. Ezeket a fegyvereket használtuk 56-ban. Volt 6 darab 76-os és 85 mm-es lövegünk, 4 darab 122-es tarackunk és 11 tankunk. Ezek mind zsákmányolt fegyver voltak. A lőszert is zsákmányoltuk hozzá. Az a múzeum marad ott, ahol van.
Egyszer lent volt Homoki, a honvédelmi minisztérium államtitkára, és a Kulturális Minisztérium osztályvezetője, és azt mondták, a honvédség segít, csináljuk meg a múzeumot Budapesten. Azt szeretnék, hogy én legyek a szellemi vezetője. Vállaltam. Azt mondtam rendben van.
Volt egy, nem is egy, hanem három tanácskozás a Honvédelmi Minisztériumban és az egyik tanácskozás során az egyik főosztályvezető azt mondja, igen, igen, kell az 56-os múzeum Budapesten, de honnan lesz rá pénz? Azt mondtam, uraim, lehet, hogy nem nagyon politikus az, amit most mondok, de ha nem mondom ki, akkor felfortyan bennem. Ha a magyar kormánynak van 350 millió forintja egy holocaust múzeumra, legyen legalább annyi egy 56-os múzeumra is. És sajnos nincs. Sajnos nincs. Nem hiszem, hogy az elkövetkező időben lesz Budapesten 56-os múzeum.
Jelcin a legelső amerikai utján a televízióban tett egy kijelentést, azt mondta, hogy a kommunizmus hanyatlása 56-ban kezdődött el. Ezek szerint 56-ban a magyar ifjúság nemcsak forradalmat, hanem világtörténelmet formált.

******

Emlékezés erdélyi örmény gyökereimre

Anyai nagyanyám vizmai Lukács Márta bihari (és nógrádi) örmény földbirtokos családból származott. A család mindig erősen római katolikus volt, de nagyapám evangélikus vallású, és én nagyon jól emlékszem arra, amikor nyaranta nagyszüleim nógrádberceli és galgagutai birtokán nyaraltunk, akkor nagyapám minden vasárnap elkísérte nagyanyámat a katolikus szentmisére a Bercelen lévő templomba és minden második héten (mert a Galgagután élő evangélikus hívek nagy része szlovák anyanyelvű volt és a pap kéthetente szlovák nyelvű istentiszteletet, kéthetente pedig magyar nyelvűt tartott), nagyanyám kísérte el nagyapámat a

szomszéd falu evangélikus templomába. (Mi, református Fáy-unokák az evangélikus istentiszteletre jártunk és ezt nagyanyám meg is követelte tőlünk, ahogyan katolikus unokatestvéreimtől is, hogy katolikus misére eljárjanak.)
Ez az erős, de más vallásúakkal szemben türelmes vallásosság talán az örmény behatás alatt álló családok egyik legfontosabb tulajdonsága.

Nagyanyám másik tulajdonsága - amellyel valószínűleg szülei nevelési elveit valósította meg - hogy rendkívül szigorú és következetes volt a gyermekei, unokái, sőt, dédunokái nevelésében is, semmiféle kényeztetést nem tűrt el. Ez vonatkozott a gyermekek pénzügyeire is, jóllehet édesapja, Lukács Antal a millennium idején az egyik magyar milliomos volt. Emiatt azonban a gyermekek, unokák semmiféle előnyt nem élvezhettek, de tanulásban, munkában mindig a legtöbbet kellett nyújtaniuk. A család mindig nagyon takarékos volt, megnézték, mire adnak ki pénzt. Nem takarékoskodtak viszont, ha jótékonykodni kellett, de saját magukat sem kényeztették felesleges vásárlásokkal. Ezt az anyagiakban való szigorúságot, fegyelmezettséget, takarékoskodást láttam az örmény kapcsolatú családokra jellemző másik, legfontosabb tulajdonságnak.

Nagyanyám a szüleiről szinte sohasem mesélt az unokáinak, de Lukács-nagyapjáról többször említette, hogy amikor kúriai bíró volt, akkor többször látta, amint a Bihar megyei Szentjános községben lévő birtokon álló házban órákig fel-alá járkált, ha olykor egy-egy halálos ítéletet kellett meghoznia. Az az ember, aki önmagával szemben szigorú, másokkal szemben mindig kereste a mentő körülményeket és csak egészen reménytelen elvetemültség esetén hozott ilyen ítéletet.
Ezt az erkölcsi hozzáállást, az önmagunkkal szembeni szigorúságot, a munkában való fegyelmezettséget, de a más emberekkel szembeni mentő körülmények figyelembevételét és a jó példával nevelést éltem meg, mint az örmény szellemű családok tagjainak harmadik tulajdonságát.

A negyedik ilyen tulajdonság - ami az előzőekből is következik - az volt, hogy az emberi életet nagyrabecsülték és ezért minden családban sok gyermek volt, és mindig igyekeztek a gyermekeket már kicsi korukban összehozni az unokatestvérekkel és beléjük nevelni a családi összetartozás, az egymáson segítés vágyát, ösztönét. Ezt azután én is gyakoroltam, hiszen anyám testvéreinek gyermekeit is segítettem tőlem telhetően, például az elhelyezkedésben. A nálam egy évvel fiatalabb unokahúgomnak (aki az apja révén is örmény jellemzőket mutatott fel), 1952-ben ott találtam politika-mentes állást, ahol magam is dolgoztam: a Budapesti Műszaki Egyetem akadémiai kutatócsoportjában. (Egyébként főnököm, néhai Pattantyús Ábrahám Géza is erdélyi örmény család tagja volt, amint Gudenus könyvéből kiderül és teljesen azonos elveket vallott, mint mi, fiatalok, tehát példaképünk volt.)
Az unokatestvérem ott francia-angol tanári diplomával könyvtáros lett, mert így nem kellett iskolában tanítania (ami 1952-ben elég kellemetlen következményekkel járt volna).
Ez tehát nem más, mint az örmény származásúak összetartása, amit a családi érzés és a hasonlóan neveltek azon ösztönös (tudattalanban létrejövő, tudatossá nem váló) szimpátia-érzése alapoz meg, hogy "similis simili gaudet".

Budapest, 2000. október 21.

Dr. Fáy Csaba

******

Az érdeklődő sajtóban a szeptember 29.-október 1. közötti konferenciáról megjelenő beszámolókból ismét közlünk egyet, ezúttal a Kolozsvárott megjelenő Krónika című közéleti napilap 2000. október 17-i számból.

Örménymagyar konferenciát tartottak Budapesten
Erős identitástudattal rendelkeznek

Budapesten harmadik alkalommal rendezték meg a *Háromszáz éves örmény szertartású római katolikus egyház közösségei Magyarhonban régen és ma* című tanácskozást.
A konferencia meghívottjai előadásokat hallgattak, kiállításokat tekintettek meg, könyvbemutatókon, illetve örmény szertartású római katolikus szentmisén vettek részt. Ugyanakkor megemlékeztek az 1848-49-es forradalom és szabadságharc örmény származású aradi vértanúiról is.
Dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke elmondta, a konferencia célja bebizonyítani, hogy a közösség önállóan él, és nemcsak múltja, jövője is van. A konferencia jó bemutatkozási és közösségszerveződési alkalom az erdélyi közösségek számára. "A rendezvénysorozat a Magyaországon és Erdélyben élő, örmény gyökerű, magyarrá vált népcsoport kulturális, egyházi és társadalmi megnyilatkozása, amelyet az Országos Örmény Önkormányzat a rasszizmust súroló módon nem ismert el, a Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal pedig nem támogat" - nyilatkozta az egyesület elnöke.
Dr. Issekutz Sarolta a sajtó képviselőinek hangsúlyozta, szeretnék, ha tisztázódnának a nyilvánosság előtt olyan, a sajtóban és a köztudatban ma még gyakran összemosott egyházi kategóriák, mint az Örmény Szertartású Római Katolikus Részegyház, az Apostoli vagy Ortodox Örmény Egyház, a Magyarországi Örmény Egyház. Ezek vegyítése komoly zavarokat okoz a tulajdonlás, az állami támogatás és a hitélet szempontjából - ezt a konferencia résztvevői is tapasztalhatták. Erre utalva dr. Issekutz Sarolta elmondta: "Az elmúlt években többször is a fejünkhöz vágták a kizáró vádat, hogy az az örmény, aki örményül tud. Mit tegyünk tehát mi, akiknek ősei az egykori örmény hazától sok ezer kilométernyire új hazát találtak, és háromszáz év alatt annyira itthon érezték magukat, hogy elmagyarosodtak, magyar anyanyelvűek lettek? A válasz: mi, akiknek ereiben különféle arányban örmény, magyar, román, szász s ki tudja még milyen vér folyik, örménymagyarok vagyunk, háromszáz éve honosak Magyarhonban."

Gyuricsányi Eszter
Krónika - Erdélyi magyar közéleti napilap,
2000 október 17.

******

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

IV. rész

Megjegyzendő, hogy a másik örmény városban, "Az erzsébetvárosi örmény családok 1708-ban kezdődő anyakönyvi jegyzetei" szerint is élt már az 1700-as évek elején Keresztes nevű család. (Ávédik Lukács: Erzsébetváros monográfiája).
Az előbb említett Keresztes Antal, aki Szamosújváron született, Gyergyóditróba került (ki tudja hogyan?), és ott vezette oltárhoz Miklós Rózát. Népes családjuk lett. Tekintsük meg az 1885-ben készült képet. *(Lapunk augusztusi számában, a 25. oldalon - a szerk.)* Mint már megírtam, a középen ülő nő Keresztes Antalné született Miklós Róza, körülötte pedig kilenc gyermeke. Ettől a képtől lesz immár élővé minden, valóságos, tapintható, kézzelfogható - a legendából élő valóság: élet.

A közel százéves felvételről a mi közvetlen őseink néznek reánk. "A szakállas örmények" - emlegettük tréfásan a családban őket. Mind Ditróban születtek, ott élték le életüket és többségüket az ottani temetőben helyezték örök nyugalomra. Utódaik nagyobbrészt szerteszéledtek. Néhányan Bukarestbe, Aradra, egy család Petrozsénybe, mások Budapestre, vagy a Dunántúlra vetődtek - ennél messzebb talán senki -, ám sokan itt maradtak, a szülőföld közelében, ahol feloldódva-keveredve más erdélyi családokkal, élnek, szorgalmas munkával töltve életüket.
Sokan közülük a fényképen lévő őseink arcát tanulmányozva felismerhetik saját arcvonásaikat, hiszen ők a mi nagy - , déd - vagy ükapáink, ükanyáink. Természetesen ma már egyikük sem "tiszta" örmény származék, a házasságok, más, nem örmény családokkal való keveredés következtében. Férfi felmenő ágon az Antal-Bogdán-Simon-Gergely (1695) "vonal", valamint a feleségeik: Eránosz Veronika, Perint Róza és Misug Mária (lásd a leszármazási táblázatot), eredeti, hamisítatlan örmények. De már a képen látható "anyjuk", Keresztes Antal felesége, a ditrói születésű Miklós Róza is - a kilenc gyermek anyja - talán székely, esetleg örmény-székely eredetű. A kilenc testvér utódainál pedig mind erősebb a keveredési arány, az elegyedés erdélyi magyar, székely családokkal. Ezt tudnunk kell, hogy a családtörténet szövevényes kapcsolatait megértsük. A részletes elemzés azonban már meghaladja e kis írás kereteit. Kedves epizódként jegyzem ide, amit Bisztray Gyula "Jókedvű magyar irodalom" című könyvében találtam. Leírja, hogy a múlt század második felében egy Honfy Keresztessy Pál (semmi közünk a nevéhez!) nevű vándorpoéta járta Erdély és Magyarország falvait, városait s népmulattató fűzfapoétaként gyártotta a rettenetesen rossz versek özönét, különböző alkalmakra, megrendelésre, bizonnyal kicsi pénzért. A Bolond Istók című élclap közölte néhány versét (lehet, hogy elrettentő példaként). Minket ez azért érdekel, mert őseinket is megverselte. E versikét így jegyezte: "Írtam Gyergyó-Ditróban, 1888 máj. 25. és 27. - Honfy Keresztessy Pál népmulattató, népnevelő." E fércműveken, persze, derülhetünk, de meg is hatódhatunk, amint végigveszi a "gyergyó-ditrói jó firmákat", azaz kereskedőcégeket:
"...Rumot, teát és sajtokat
Kápdebó János szolgáltat.
Akinek finom szappan kell,
Lukács János olcsón ad el...
Jó, egészséges pipaszár,
Melytől nem megy pipába nyál,
Nem kapható senki másnál,
Csakis Keresztes Istvánnál.
Vásik fogad jó székely kolbászra?
Van Keresztes Lukinál mázsa-számra."

Szorgalmas, becsületes kiskereskedők voltak a ditrói Keresztesek: István, Lukács, Gergely, János, Kristóf, Antal. Nem kell szégyenkeznünk miattuk.
E sorok írója gyermekkorában járt Ditróban, először talán 1936-ban, s most, az ötödik X-en túl is - meg egy akkor készült fénykép alapján - jól emlékszik Gergely nagyapjára, aki akkor már nagyon idős volt, s a kilenc testvér közül az utolsó, még életben lévő. Négy évvel később halt meg, 1940-ben, 82 éves korában (ő az, aki a szakállasok képén a legfiatalabb volt, 1885-ben).
Fiú és leányágon mind a kilenc testvér (illetve csak hétről van szó, hiszen kettőről, Katalinról és Lukácsról jóformán semmit sem tudunk), tehát a hét testvérnek 380 utódjáról tudunk adatokat. Közülük 44-en haltak meg, 336 leszármazott él (212 felnőtt és 124 kiskorú) -1982 januárjában.

A családfa elkészítésének története: másfél évtizede állt össze az első vázlat, az édesapámtól szerencsére idejében összegyűjtött, sok-sok családi dokumentum, születési és halotti bizonyítvány, házasságlevél alapján. Majd többszáz levél, telefonálgatás, beszélgetés, személyes utánjárás segítségével gyűltek össze a szükséges adatok. Nem volt könnyű: sokan még saját nagybátyjuk, sőt, testvérük hollétéről, adatairól sem tudtak semmit. De a munka csak elkészült, mintegy 96-98 százalékos teljességgel, de valószínű, hogy itt-ott elírásokkal, hibákkal. (Mindenkit kérek, aki ilyesmit észlel, értesítsen, ugyancsak a családjában ezután beálló változásokról - születések, elhalálozás, stb.)
E sorok írója ezennel leteszi az asztalra e szerény munkát, a Keresztesek családfáját. És egy még újabb feladatra vállalkozik: az a terve, hogy ezekután megírja az erdélyi örmények történetét. Nagy erőpróba lesz, de végre ezt is el kell készítenie valakinek. Remélhetőleg ez is megvalósul.
Persze, végül is meg kell állapítanunk, hogy mi már nem vagyunk örmények. Csak leszármazottai a több mint 300 évvel ezelőtt Erdélybe telepedett örmény népcsoportnak. Sem nyelvünk, sem kultúránk, sem vallásunk nem örmény. Csak az örmény eredet tudata él bennünk. Szorgalmas őseink pedig, akiket a történelem vihara sodort keletről e vidékre, s akik végül e tájakon leltek békés, nyugodt otthonra, megérdemlik, hogy e sorokkal emléket állítsunk nekik. Ezenkívül: nekünk is meg kell tudnunk, kik vagyunk! Honnan jöttünk?
Ezért készült el ez a családfa.
Kolozsvár, 1982. január 1.

Keresztes Zoltán

******

Hollósy Simonról

A 2000. október 19-én tartott Fővárosi Örmény klubest igen gazdag volt (lásd jelen számunk 12-ik oldalát). A forradalom emlékének szentelt témán kívül a másik érdekes, élvezetes téma Hollósy Simon festészetéről szólt *Murádin Jenő* kolozsvári művészettörténész vetítettképes előadásán.
"Itt Münchenben én viszem az akadémia ellen a lobogót! - olvassuk Hollósy lelkesült kinyilatkoztatását egyik levelében. Benne rejlik e mondatban a magyar művészet sorsfordulójának egész bonyolult alaphelyzete és képletszerűsége. Hiszen a müncheni háttér és kezdetek nélkül nem érthető meg művészetünk kiegyezés utáni állapota, még kevésbé a nagybányai kolónia alapításának súlya, iránymutató jellege. A bajor főváros nagy múltú akadémiája, művészeti egyesületei, kiállító csarnokai, termékeny műtermei jó időre behatárolták Közép-Európa művészetének helyét és helyzetét. A történelmi- és zsánerfestészet központja, a technikai tökéletességre alapozó, de fantáziátlan akadémizmus erődült itt fellegvárrá a múlt század második felében. Egyszólamúságában azonban nem volt sokáig megtartható ez a művészetpolitikát is kisajátító konzervativizmus. München nem csupán Piloty, Kaulbach, vagy Benczúr festészetét jelentette. Színtere ez a hely a rajtuk túllépő Wilhelm Leibl, Szinyei Merse Pál, majd Hollósy és köre föllépésének. Ha fátyolosan megszűrve is, de idevilágoltak Párizs fényei. A barbizoni Corot, a realista Courbet, a későnaturalista Bastien-Lepage, majd az impresszionisták, s a német földön kibontakozó szecesszió hívei ellenpontozták a változatlanságot hirdető akadémizmust.
Így született a nagybányai táborverés gondolata is: Münchenben, de a müncheni szellem ellenében!

Hollósy kulcsalakja, valóban zászlóvivője lett e mozgalomnak. A nagybányai kezdeményezés pedig a művészet egyre korszerűbb eredményeit közvetítette Közép- és Kelet-Európa felé. Úttörő lendületével tört át falakat, tömött be szakadékokat Nyugat és Kelet között.

Az erdélyi magyarörmény Hollósy közel húsz éve élt Münchenben a nagybányai alapítás előtt. Maga is tanítványa volt az akadémiának, mégpedig eminens növendéke. Mint számos magyar művésztársa, tanulmányai végeztével nem tért vissza hazájába, hanem az élénk műkereskedelmi forgalmat lebonyolító német nagyvárosban telepedett le. 1885-ben készült nevezetes festményének, a *Tengerihántás*nak sikere nyomán ismerősei magániskola alapítására buzdították. Vállalkozását példátlan siker koronázta. Iskolájának híre messze meghaladta a Münchenben működő tucatnyi szabadiskoláét.

Növendékeinek megemlékezéseiből olvasható ki sikerének titka. Hollósy szuggesztív alkat volt, lenyűgöző egyéniség. Senki nem tudta hatásosabban rávezetni tanítványait a festészet nagyszerűségére, a művészet lényegének átérzésére, mint ő.
Ragaszkodott az oktatás iskolai kereteihez, de a növendékek a legtöbbet lelkesítő magyarázataiból, a kötetlen beszélgetésekből, lényének delejes erejéből nyertek. "Tehetségesítő erővel" hatott rájuk, írta tanítványa, Réti István, olyasformán, hogy a legtöbbet hozta ki belőlük, erejükön felüli képességeket, melyeket azután a tehetségtelenebbek soha többé fölmutatni nem tudtak.
Mednyánszky mondotta róla nagyon ráillően: bármilyen sokan vannak Hollósy társaságában, egyedül "csak ő látszik". Vezérségre született egyénisége leginkább növendékei körében mutatkozott meg. Így történt azután, hogy amikor egy millenniumi kép megfestésére hazahívták, tanítványait magával vitte Nagybányára.
Ez a momentum a kolóniaalapítás történelmi pillanata!

1896. május 6-án érkezett Hollósy növendékeivel és művésztársaival Nagybányára, s hat éven át, minden nyáron megismételték a közös munkálkodásban, kiállítás-szervezésben eltelt táborozást. Iskolája itt is, mint Münchenben, a nemzeti sokszínűség képét mutatta. Magyarokat, németeket, osztrákokat, lengyeleket, románokat, oroszokat, svájciakat, de még gyarmati angolt is találunk a csak nehezen rekonstruált névsorokban. Mesterük, a bürokráciát nem ismerő Hollósy nem vezetett följegyzést a növendékekről.
Hollósy elválása Nagybányától, távozásának oka a kutatás és visszaemlékezések sokat bogozgatott kérdése.
Fájdalmas döntésének művészetpolitikai és személyes okai voltak. Ellentéte egykori alapító társaival a pesti műcsarnokbeli kiállítások során érlelődött. Hollósy még a modernebb fölfogású, de Nagybányán kívüli kortársakkal is elutasította az egyezkedést.
Alapítása önállóságát féltette tőlük, vezéri szerepét látta veszélybe sodródni. Nagybányáról távozva Vajdahunyadra, a Balaton partjára, Máramarosszigetre, az erdélyi Gyaluba, s több éven át a tiszaparti Técsőre vitte le növedékeit. Nagybányáról azonban, a művésztelep későbbi sorsáról többé nem akart tudni; fájó megbántottságát az idő nem oldotta fel soha.

Murádin Jenő

****

Szeptemberi számunkban ígértük, hogy beszámolót közlünk dr. Issekutz Sarolta velencei útjáról. A konferenciával kapcsolatos, októberi anyagtorlódás és rövid idő miatt az előző számunkban elmaradt. A hiányt most pótoljuk:

A Mechitarista Rend 300 éve

Különös élmény volt számomra a Mechitarista Rend fennállásának 300 éves évfordulója alkalmából tartott ünnepségen részt venni. Azért is, mert a XII. század óta örmény katolikus őseim közül az erzsébetvárosi *Issekutz Márk* a XVIII. század elején a rend tagja lett,

leánytestvére pedig harmadrendi apáca. Ez a rend telepedett le Erzsébetvároson s hozott létre iskolát 1746-ban.
A majdnem kétszáz éve kettévált - bécsi és velencei - rend 2000. nyarán végre egyesült, visszakapta vezető szerepét a Velencei Mechitarista Rend, melynek főapátja *P. Elia Kilaghbian*.
Meghatódottságomat növelte, hogy három éve látogatott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a Szent Lázár szigetre, hogy megismerje a velencei mechitaristák múltját és jelenét *P. Fogolyán Miklós Lukács* vezetésével. Fogolyán atya már az égből figyelhette a velenceiek és bécsiek kibékülését, s a hivatalos ünnepségen az erdélyi örmények jelenlétét.
A magyar nyelvterület történelmi örménységét az EÖGYKE képviselte, a magyar nyelvterületnek tehát egyedüli képviselőjeként úgy az erdélyi, mint a magyarországi magyarörmények képviseletét biztosíthattam, hiszen ugyanazon gyökerekből táplálkozunk s azonos célokért dolgozunk, közösen.
Szeptember 9-én, a velencei Szent Márk székesegyházban P. Elia Kilaghbian celebrálta az ünnepélyes szentmisét. Jelen volt *Nerszesz Pietro XIX*., a bejruti örmény katolikus pátriárka, valamint a Vatikán küldötteként *Monsignor Claudio Gugerotti*.

A székesegyházba a sekrestye felöl vezettek be és a díszvendégeknek szánt első sorba ültettek, így a jereváni külügyminiszter, a bécsi örmény közösségek képviselői, az olaszországi örmény szövetség vezetősége, Libanon, Szíria, Egyiptom és az Egyesült Államok küldöttei között voltam.
A szentmisén a teljes Velencei Mechitarista Rend, valamint a Bécsi Mechitarista Rend közreműködött, P. Vahan Hovagimian kivételével.
A vatikáni küldött méltatta a rend egyesülésének jelentőségét és missziós szerepét a világ örménykatolikusságának megőrzésében. Gyönyörű volt *M. Berj Zamkochian* orgonaművész és a Bostoni Filharmonikusok előadásában hallani az ősi saragánokat.
Éreztem, hogy Fogolyán atya ott van és az oldalsó ablakon bevetülő napfényben mosolyogva megismétli: "Van igazság, egyszer minden rendbe jön, csak nem szabad feladni!" (Pedig akkor még nem tudta mindazt, ami a halála utáni időben történt.) Ebbéli hitemben megerősített a külön áldás is, amelyet a velencei főapát úrtól és a bejruti pátriárkától egyaránt kaptam.
Másnap az ünnepség a Szent Lázár szigeten folytatódott, az örmény miniatúrák kiállítása és könyvbemutató kapcsán. Felemelő volt többszázéves metszeteken Ani térképét látni, vagy az erdélyi örmény iskolák nyelvkönyveit, amelyekből őseink tanultak.
A kolostor templomában előadást hallhattunk *Agopik Manoukiantól*, az olaszországi örmény szövetség elnökétől, *Vartan Oskanian* jereváni külügyminisztertől, Elia Kilaghbian főapáttól.
Itt olvasták fel *Kocsarjan* örmény miniszterelnök üdvözlő levelét is. Az ünnepségen részt vett az ecsmiadzini katolikosz küldötte, *Nakkaschian* püspök is.
Az előadássorozatot egy fiatal hegedűművésznő előadása és Berj Zamkochian orgonajátéka zárta. A művész kedves, közvetlen embersége és csodálatos játéka szintén felejthetetlen élmény marad.
A kolostor kerengőjében és kertjében pazar fogadáson láttak vendégül minket, barokk házi zenekar hangjai mellett. Felejthetetlen volt az ünnepi megemlékezés és vendégfogadás, a számunkra oly fontos beszélgetések, amelyeket a velencei rendfőnökkel és a bejruti pátriárkával folytattunk az erdélyi magyarörmények örmény szertartású római katolikus hitéletének biztosítása, és az Orlay utcai templom ügyében. A problémát ismerték és ígéretet tettek mielőbbi megoldására.
Búcsúzóul a főapát úr személyes ajándékait és áldását adta át általam az egész erdélyi örmény gyökerű közösségnek.

dr. Issekutz Sarolta

******

Megdöbbenéssel hallottuk a fájdalmas hírt, hogy 73 éves korában elhunyt
dr. Gorove László.

1927-ben született Debrecenben, iskoláit szülővárosában és Sátoraljaújhelyen végezte a piaristáknál. 1945-ben a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Az orvosi egyetem elvégzése után gyermek- és tüdőgyógyász szakvizsgát tett. Dolgozott klinikán, kórházban, szanatóriumban, körzeti orvosként a monori járásban, Óbudán, és közel negyven évig, a II. kerületben a Henger utcai gyermekorvosi rendelőben.
Sokan ismerték és szerették. Ezer és ezer kisgyermek gyógyítója, orvosa volt. Munkáját mindig hívatásnak érezte, a gyerekeket nagy szeretettel gyógyította. Ahol kellett, megjelent, hogy tudásával segítsen a szenvedő kicsinyeken. Olyan orvos volt, akitől a gyermekek nem féltek, mert jóság sugárzott a szeméből, simogatás a kezéből. De nem csak gyógyított. Sokat tett mint II. kerületi képviselő a közösségért, és aktív munkát fejtett ki az Egészségügyi és Szociális Bizottság elnökeként.
Dr. Gorove László híven teljesítette az "Itt élned, halnod kell" Szózat-beli parancsát. Itt élt, itt halt meg, s a kezdő és végpont közötti időt az emberek szolgálatával töltötte ki. Velünk élt, s vele egy kicsit meghalt valami bennünk is. De értünk élt, és ha a szeretete, gyógyító munkája tovább él, akkor amíg élünk, ő sem hal meg egészen.

Székely Imre
(a Budai Polgár X. évfolyam 20. számában megjelent emlékezése utánnyomása)

******

Családriport

(folytatás szeptemberi számunkból)
II. rész

Gönczi Edit: Nem került szóba a vallási különbség...
Édesanya: Így különösebben soha szóba nem került, mert, hogy így aztán vegyes lett a házasság, soha szóba nem került a vallás különbség.
Gönczi Edit: Visszatérve a dúsgazdag Falk Kristófra, aki gabonakereskedő volt Erzsébetvároson... maradtak-e a családban könyvek, vagy műtárgyak, vagy értékesebb holmik, amelyek az örmény kultúrát képviselték?
Édesanya: Hát nem tudom, nem, nem tudom ezt mondani, mert ugye nemcsak nagyapád volt, hanem Gizi néniék sok mindent...
Gönczi Edit: Több testvér volt, sokfelé osztódott. Falk Kristóf mivel kereskedett?
Édesanya: Gabona nagykereskedő volt, külföldi kapcsolatai voltak és gyermeke nem volt, olyan szegény leányt vett el, Minni nénit -, hogy csak a ruhája volt, ami rajta volt. Még azt is, azt mondja, küldjük vissza.
Gönczi Edit: Örmény volt a Minni néni?
Édesanya: Hát, azt már nem tudom.
Gönczi Edit: És jó módban éltek, jól voltak?
Édesanya: Jól, hát nagy társas életet éltek Erzsébeten. A legelőkelőbb emberekkel volt kapcsolata, akkoriban a gazdag emberek, tudod, nagy társasági életet vittek, hogy aztán végzettsége mi volt, mi nem volt, azt én nem tudom, de nagyanyám sokszor elmondta, hogy sokszor leány korában nagyon sokszor volt náluk, mikor ilyen nagy társaság volt meghíva és milyen nagy vacsorákat adtak, és milyen előkelő emberekkel volt kapcsolata.
Gönczi Edit: Hát igen, Erzsébetvároson rengeteg ügyvéd volt...
Édesanya: Ezt valakinek meg akarod mutatni?

Gönczi Edit: Hát én ezt most vettem elő Falk Kristóf fényképét. Annak idején ilyen fényképeket csináltak, a múlt században, vagy pedig ez nagyítás?
Édesanya: Hát persze. Ez....
Gönczi Edit: Retusált nagyítás. Meg is van, hogy ki készítette. Vasadi K. Erzsi. 1898-ban készült. De magyaros ruha van rajta, a kornak megfelelő viselet.
Édesanya: Az urak, lelkem, ilyen ruhában jártak. Az látszik a TV-ben is...
Gönczi Edit: Nyakravalóról, mindenről látszik, hogy egy bizonyos társadalmi réteghez tartozik.
Édesanya: Igen, igen az előkelő társaság...
Gönczi Edit: Nézem a családi vonásokat, hogy mi, mennyire öröklődött tovább... hát, az orrnak az az érdekes, szép ívelése, az megvolt, azt hiszem, hogy a nagyapámnak és neked is. Kimondottan szép és elegáns, tiszta tekintetű, körülbelül negyvenéves forma úr néz szembe a portrén...
Édesanya: Hát, van a Minni nénivel együtt fényképük, az ott volt Gizi néninél, még a temetéskor is láttam, hogy ott van.
Gönczi Edit: Minden esetre szép, hogy az idők eltelte dacára ezt nagyapán az orvos fia diplomájával egy helyen őrizte, úgy felcsavarva, ahogy régebben a diplomákat és az okiratokat őrizték, rendes tekercs formájában.
Édesanya: Péternek mutattam, jaj, azt mondja, örvendek, hogy látom, én ilyent nem láttam.
Gönczi Edit: Azt akartam még megkérdezni Falk Kristóffal kapcsolatban, hogy azon túl, hogy ezt tudjuk róla, hogy módos gabonakereskedő volt, az erzsébetvárosi örménység később is tartotta a kapcsolatot a családdal?
Édesanya: Nem tudok róla.
Gönczi Edit: Fiatal korodban a másik ágbeli rokonsággal kerültetek kapcsolatba az erzsébeti örményekkel?
Édesanya: Jaj, Icáékkal.
Gönczi Edit: Ica néniék révén a Szentpéteri családdal, és még kivel?
Édesanya: A Szentpéteri... hát ott a fél város előkelősége Szentpéteri-familia volt.
Gönczi Edit: Igen, hát az örményeknek az egyik városa ugye... De térjünk vissza Falk Kristófra, akitől örököltetek.
Édesanya: Hát, akkora birtoka volt Udvarhelyen is, hát Szekeresnek az a nagy szőlőse, nekünk úgy egyeztek, hogy csak egy hold jutott szőlőből, s tizenöt hold földből, de cselédlakások voltak ott.
Gönczi Edit: Nem volt neki még azonkívül földbirtoka Darlacon?
Édesanya: Darlacon volt sok.
Gönczi Edit: És Harangláb környékén sok volt?
Édesanya: Ott nem volt. Udvarhelyen volt.Vámosudvarhelyen, de ott is annyi, hogy két vagy három cselédlakás volt a ház mellett, kívül a kerítésen, hogy az ablakon ha kiszóltak, a cselédekkel tudtak beszélni.
Gönczi Edit: És ez mind a Ravasz Vilma nagyanyád örökségéből.
Édesanya: Nagyanyámnak volt három testvére, Ravasz Kálmán, Pesten volt postafőtiszt. Ravasz Miklós kereskedő volt. És még volt egy Anna nevezetű testvérük, Ravasz Anna. Az férjhez volt menve szintén egy tanítóhoz, de meghalt. Gyermeke nem maradt. És emlékszem, hogy az osztozkodásnál sokat kellemetlenkedett az örökösödésnél.
Gönczi Edit: Ezek voltak Ravasz Vilma testvérei.
Édesanya: Ezek voltak. Ravasz Vilmáék négyen voltak testvérek. Két leány volt s két fiú: Miklós és Kálmán.
Gönczi Edit: Ez az öntvény lábos alá való, az ami...
Édesanya: Ez a Falk Kristófé volt.
Gönczi Edit: És a kancsó, amelyiken szász minta van, értékes?

Édesanya: Az is, az is...
Gönczi Edit: Több, mint valószínű, hogy erzsébetvárosi lakos lévén a szászoktól vásárolhatta ezt a kancsót, ami már akkor is régiségszámba ment.
Édesanya: Nem tudom, szívem, én nem tudom... Ez az ivókupája volt, ebből itta a bort...
Gönczi Edit: Szerette a bort?
Édesanya: Nem volt részeges ember.
Gönczi Edit: Nem volt részeges ember, de azért akkoriban is mindennap megitták az adagjukat.
Édesanya: Nagy szőlőse volt Udvarhelyen, Vámosudvarhelyen és Darlacon sok birtoka, úgyhogy külföldre adta el a gabonát, szóval nagykereskedő volt, nem ilyen kicsiben.... Nem vett át senkitől, hanem termesztette a földjén, s aztán eladta.
Gönczi Edit: Azt akartam még ezzel kapcsolatban megkérdezni, hogy amikor Te fiatal korodban a rokonság másik ágán újra találkoztál az örményekkel, tehát mint barátokkal, Ica néni rokonsága, baráti kapcsolata révén az erzsébetvárosiakkal, akkor Neked ott milyen tapasztalataid voltak abban a társaságban?
Édesanya: Jaj nagyon aranyos, kedves emberek voltak. Finomak, udvariasak, úgy vigyáztak, hogy, én mivel idegenként kerültem oda, nem megszokott társaságba, nehogy véletlenül unatkozzam. Mielőtt a bálba készültünk, mert először odakészültünk, mondom Gicának: Te, én nem megyek, senkit sem ismerek, én ott nem fogok táncolni. Na, attól te ne félj, mert annyit fogsz táncolni, amennyit csak bírsz. S igaza volt. Ezek ők. Szentpéteri Jenő bácsiéknál voltunk, mert velük volt a kapcsolat, ők jártak oda, s aztán jött a társaság vele. Persze, a diákság fele Szentpéteri volt.
Gönczi Edit: Igen, sőt annyira jól érezted magad, hogy több ízben nyaraltál ott, vagy töltöttél több időt náluk, lehet, hogy éppen télen, mulatság idején. És nevezetes esemény, ami botránnyal határos, de anekdota-számba ment aztán tovább a családban, a Sányi püspökkel való találkozás...
Édesanya: Az igen, az nyáron volt...
Gönczi Edit: De emlékezetes történet... azzal kezdődött, hogy ott voltál Pepi néniéknél, ugye?
Édesanya: Igen. De húszan voltunk hivatalosak ebédre, és ott kinn segítettek a szolgálónak, haranglábi szolgáló volt...segítettek a szolgálónak edényt elrakni, törülgetni...
Húsz ember után el lehet képzelni, egy nagy ebédtől mi edény... S Pepi néni át volt öltözve házi ruhába, a férfiak vették a pokrócot, s párnákat, s lementek a kertbe, s lefeküdtek, mert fáradtak voltak. S nem volt fenn senki. Szentpéteriék lakása olyan volt, ahogy itt, ahogy az a nagy szász kapu, és ahogy bejöttek jobb felől laktak a rokonok, és bal felől ők, de a kapu alatt nyílt az ajtó az ebédlőbe. S úgy tovább hátramenve, ott volt a konyha ajtó, s aztán ott a hálószoba, minden jött errefelé, de ott a kapu alatt lehetett az ebédlőbe bemenni. S, na, jön az öt óra, még öt óra se volt. Jön a plébános a püspökkel.
Gönczi Edit: De hát ők be voltak jelentkezve délutánra, kellett fogadjátok.
Édesanya: Be voltak jelentkezve hat órára.
Gönczi Edit: S egy órával hamarább jöttek.
Édesanya: Vacsorára hívták, még hamarább egy óránál. A férfiak a kertben voltak és a Pepi néni szegény azt sem tudta, hogy mit csináljon... Rózsika néni azt mondta, hogy én biza nem megyek, hogy kezet csókoljak neki. Rózsika néni is ott volt velünk a konyhában, senki nem ment.
Gönczi Edit: Tehát érkezett a püspök...
Édesanya: Érkezett a püspök a plébánossal. És, hogy nem tudtak bemenni, mert be volt zárva az ajtó, a kapu alatt, az ebédlő ajtaja, hát jöttek volna hátra a konyhába, ott pedig igazán nem volt szükség a püspök jelenlétére. Elég az hozzá, hogy menjen valaki, ki kell nyissa és fogadja, én nagy hirtelen végigfutottam ott, s kinyitom s beengedem. Isten hozta, s nyújtja a

kezét s kezet fogok. S hallom, mondja a pap, hogy protestáns, valamit mond németül a püspök, s aztán láttam a képén a papnak, hogy hát, ez nem tetszik.
Gönczi Edit: Elvárta volna, hogy a katolikus püspököt katolikus fogadja a katolikus háznál.
Édesanya: Igen. Hol vannak a háziak? Mondom, a férfiak a kertben, s a nők a konyhában vannak elfoglalva. S tessék helyet foglalni, s aztán szólok mindjárt.

(*folytatjuk)*

******

Kiadványaink, ajánlott könyveink
Saját kiadványok
Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok Geneológiája - 1.000 Ft
Szongott Kristóf: Szamosújvár Monográfiája
I. kötet - 1.000 Ft
II. kötet -1.500 Ft
III. kötet - 1.500 Ft
IV kötet - 1.500 Ft
Ávedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája (fénymásolat) - 2.000 Ft
Fancsali János: Viski János fiatalkori évei - 800 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997. évkönyv - 1.000 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évkönyv -1.000 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1999. évkönyv - 1.000 Ft
dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi SZÁVA család - 900 Ft
Az örmény katolikus egyház története és művészete - konferenciakötet -1997. november 20-22. Bp.,1.500 Ft
Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma -1999. nov. 20-21. Szamosújvár, konferenciakötet 1.500 Ft
Máramarosi havasok Millennium - Máramarosi írók, költők antológiája /Máramaros 2000/- 500 Ft
Gudenus János József: Az örmény származású magyar nemesi családok genealógiája /színes címerrajzokkal/ - 5.000 Ft

Rendelést felveszünk !
A könyvek megvásárolhatók az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, Budapest, I. Donáti u. 7/a. Telefon: 201-1011.
Fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között, illetve telefonon egyeztetett időpontban.

******

Híradó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. november 16-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:
- általában szentmise elölt és után

- vasárnap d.e. 10-I1 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cet Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén.
Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.
199715. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi I-5. (25-29-ig) szám

Múzeumlátogatás - Nagytétényi Kastély-múzeum - november 21. (kedd) 15 órakor! (3-as busszal a XI. ker. Karinthy Frigyes u. torkolatától - a nagytétényi templomnál kell leszállni. Menetidő kb. 40 perc.) Tárlatvezetés: *Batári Ferenc* főmuzeológus - a múzeum megtekintése kb. két és fél órát tart.

****

Czetz emléktábla Argentinában

Írtunk már arról, miként tisztelik Argentínában Czetz János tábornokot, mennyi igyekezettel biztosította *Ladányi Domonkos* úr, hogy a tábornok emlékhelyén elhelyezzen egy maréknyi földet a szülőházából. Most egy újabb, szép és sikeres igyekezet, szép gesztus rövid történetét közöljük - a lebonyolított levelezés segítségével.

Felkérjük vitéz Ladányi Domonkost, a Vitézi Rend Dél-Amerikai Törzskapitányát, hogy az általunk adományozott Czetz János tábornokot ábrázoló bronz domborművet, amit Domonkos Béla szobrász művész alkotott, adja át az Argentin Katonai Akadémiának. Azzal a kéréssel fordulunk az intézet vezetőségéhez, hogy Czetz János örök nyughelyéhez tétetnék fel, ha ennek nincs akadálya.

Tisztelettel
Dr. Sasi Nagy István és neje
magyarországi rokonai

Nemzeti Katonai Tisztképző Főiskola Igazgatója
El Palomar, 2000. március 20.

Mélyen tisztelt Doktor Úr!
Tisztelettel fordulok Önhöz, hogy elismerésemet és hálás köszönetemet fejezzem ki, az Intézetünknek ajándékozott és annak első igazgatóját Czetz János ezredest ábrázoló bronz domborműért, amit örök nyughelyénél fogunk elhelyezni,
Nagy örömömre szolgálna, ha ennek a bronz domborműnek az ünnepélyes felavatása, szeptember 6-án halálának 96. évfordulóján az Önök jelenlétében történhetne. Nagyrabecsülésem kifejezésével

Alfredo Antonio Ortiz
dandártábornok

Argentin Nemzeti Katonai Tisztképző Főiskola igazgatójának
Tisztelt Alfrédo Antonio Ortiz Dandár Tábornok Úrnak

Köszönő levelét, melyet Czetz János ezredes bronz domborműű ajándékozásunk alkalmából küldött, megkaptuk.
Nagy boldogsággal tölt el, hogy a domborművet Czetz János örök nyughelyénél helyezik el.
Meghívását az avató ünnepségre nagy örömmel fogadtam el, de sajnálatomra ezen részt venni nem tudok. 82. évemben járok, és egészségi állapotom nem teszi lehetővé, hogy személyesen fejet hajtsak.

Köszönetemet fejezem ki, hogy Önök nem felejtették el Czetz János fáradságos, tiszta emberi és katonai életútját és azt az áldozatos munkát, amelyet második hazájáért végzett.
Szívélyes üdvözletemet küldöm Magyarországról, Czetz János ezredes szülőföldjéről.
Budapest 2000.07.20.

Dr. Sasi Nagy István
egyetemi docens és felesége
Dr. Sasi Nagy Istvánné

****

Halottak napja s főként: Mindenszentek

Volt már ilyen melegen kezdődő novemberünk, mint az idei.
Aztán negyedike után igencsak hideg lett. A hőmérő akkori állására a meteorológusok emlékeznek, mások csupán arra, hogy a lelkekben mennyire lett hideg, lévén úrrá a rémület, a döbbenet s a mindent elárasztó félelem.
Előtte még, november másodikán, pénteken - ne keressék a naptárat: 1956-ban esett november második péntekre - gyertyákat gyújtottak a szürke város lakói az ablakokban, hogy lássák ők is, mások is. Akinek volt szeme a látásra, az látta. Közvilágítás nélkül is fényes volt a város. Belülről...
Az ablakpárkányon, ha a házat, a lakást nem újították fel az évtizedek során, máig ott a mélyedés az akkor gyújtott gyertya után, hiszen elfolyt s megégette a deszkát. Lefestették: a csillogó, magasfényű festék alatt azonban ott a gyertya-égette mélyedés.
Apró, társadalmi hősiességek. Takarások. A lakó odaméllyeszti az ujját és a forma érzékelésén át visszatérnek november fényei. Biztonságos emlékező pont: ezért az egyért, hogy a két ablak közötti puhadeszkában mélyedés van, legalább ezért nem viszik el az ember apját a 60-as években a Gyorskocsi utcába. Mert annyi minden másért - mondjuk, egy közepén lyukas zászlóért - elvihetik...
Mert aki azt mondja, hogy a félelem gyávaságot jelent, az nem ember, csak filmhős, amerikai, vagy szovjet díszletek között.
A félelem az egyik legemberibb érzés, akkor is, ha nem szeretjük. Hiszen a félelem a remény testvére. Az Olajfák hegyén sokan szoktak vérkönnyeket izzadni, az lehet, hogy egyszer-egyszer minden emberfia izzad vérkönnyeket, mert fél... Húsvétról Húsvétra, Mindenszentekről Mindenszentekre, napról napra...
Jólismert evangéliumi idézet, hogy nem az szennyezi be az embert, ami bemegy a száján, hanem ami kijön rajta. Forgathatjuk így is: nem az szennyezi be az embert, hogy honnan jött, hanem az, hogy hová tart...
Néhány nappal a szörnyű hideg előtt, amikor végülis lánctalpak csinálták az időjárást, alant, a Körmöci lépcső sarkán, a Vérmezővel szemben éjjel kettőkor megállt egy "löveghordozó,

hernyótalpas, páncélozott harci jármű" - normális nevén tank - és elsütötte az ágyút. A két épület közé zárt kis utcában rémeset dörrent a lövés, még az is hallatszott, hogy a lánctalp megcsikordul a járdán, amint az ágyú visszarúgásától a tank hátralódul néhány centiméternyit. A lakók pizsamára kapták a nagykabátot, hogy 1945-ből örökölt szokás szerint a pincébe induljanak. A robbanó lövedék a légvonalban háromszáz méternyire, a Magyar Jakobinusok terén álló házat találta, úgy a második emelet környékén, a lyuk hónapokig tátongott, aztán rendbehozták, ma már megtalálhatatlan a nyoma.
Megjöttek, néhány nappal az időjárási fordulat után a házkutatók is, vegyesen orosz sorkatona, és magyar ávós. A régi építésű házban álltak még (a gyakorta nem működő központi fűtés alternatívájaként) vaskályhák és cserépkályhák s az emberek kilószámra "fűtöttek" a novemberi hidegben röplappal, újsággal, plakáttal... mindazzal a szent papírral, amit egy heti szabadság kitermelt magából. Pontosabban: amit egy heti szabadság és remény kitermelt a társadalomból. A korábban félelemmel telitett, felbátorodó emberekből, a mindentől megfosztott, reménykedő emberekből.
Jöttek aztán még hidegebb idők is, bár júniusi napfény ragyogott be mindent, mégis jeges a fuvallat... De csak azért, mert a Föld a Nap körül másként kering, mint azt néha a földlakók tapasztalják. (Igaz, mindebben komoly szerepet játszik a földrajz is: milyen tájon lakik a földlakó?)
A Föld északi félteké jét beragyoghatta június napfénye, még a gyerekek focizhattak a parkokban s a lányok tizennyolc évesen ugyanúgy készültek a randira, mint sok évvel később, vagy ma, vagy tízezer évvel korábban. Legfeljebb illatszerre jóval gyatrábbra tehettek szert, mint manapság, vagy tízezer éve. De akkor is november negyedike volt, június 16-án.
Az aradi várárok akkor a budapesti Kozma-utca tájára költözött, bárki, bárhogyan magyarázkodik naptárral, utólagos véleménnyel és politikával hadonászva.
A focizó gyerekek és az ajkukat festő lányok, akik ma már mind ötven-hatvan évesek, tudták.
Hiszen még előbb, 1957 novemberében... a farkasréti temető főbejáratánál az egyszerű, szélező kővel körülrakott, kerek, füves sziget, amelyre korábban soha, senki sem figyelt oda, hiszen csak arra való volt, hogy legyen, komolyabb funkció nélkül... nos, 1957-ben Mindenszentekkor s Halottak napján lángolt az egész: ezernyi gyertya (megint a gyertyák!) állítva a szélkövekre körbe-körbe, Senki sem mondta a másiknak. Mindenki tudta, kinek, minek, miért visz oda gyertyát s gondosan visszagyújtja a másik gyertyáját is, ha a szél elfújta a lángját...
Sok láng volt, sok ember és sok csend... Halottaink talán még sohasem éltek annyira, mint akkor…
Soha? A mi életünkben még soha.
A focizó gyerekek és a randira készülő lányok csak ritkán, és csak megbízhatónak ítélt környezetben beszéltek. Aztán, persze, sokan egyre kevésbé beszéltek róla. A félelem emberi érzés.
Az utca aszfaltja azonban őrizte a novemberi lánctalpak nyomát.
A felejtés ugyanúgy emberi vonás, mint a félelem.
Az aszfaltot feltörik, újraöntik és már nyoma sincs rajta egykori lánctalpak cakkos mintázatának.
Mégis, ha jobban megnézed alkonyi fényben, vagy a reggeli, még reményteli, tiszta ragyogásban: ott van, a tucatnyiszor újraöntött aszfalton 1956 november 4-ének nyoma. Ott van a pesti srácok nyoma, még akkor is, ha ma már olcsón lehet s népszerűen érdemes őket emlegetni.
Ahányszor újraöntik az aszfaltot, halványan, de előjön a minta. Csak oda kell nézni.
Ez már - úgy látszik - valahogyan benne van ebben a talajban...
Az aszfalton túl halványuló, gázolajtól pusztuló Vérmező földjében ott van Sigray, Hajnóczy, Szentmarjai, Martinovics nyoma... valahol egy győri, kövezett utca mélyén Apor püspök

nyoma... Arad földje, az igazán tucatszámba menő várárok szétterjedt egy egész országra, egy sok nemzetből, fajból, vallásból álló NEMZET által lakott földre, a tizenhármak (s Batthányival, Lenkeyvel tizenötök, s Kazinczyval s Novákkal s a többiekkel... hányak is?) földjébe, az utcák, terek, egykori s holnapi kivégzőhelyek aszfaltja alá...
...bevonult oda Dózsa György megsütött teste, akit a későbbi király, a Zápolya sütött meg, mert nem volt elég egyszerű halálos ítélet, kellett hozzá messzehangzó, demonstratív kínzatás, hogy dédunokájuk is megemlegesse... (a sütőmester azután rájött, hogyha harctérré teszi Magyarországot, csupán annyit kap cserébe, hogy a nürnbergi, vagy milánói templomok nagyharangjai gyászra kondulnak, de a mi országunk - az ő országa - elvész... s végül is lett Zápolya s György barát által Erdélyi Fejedelemség, amely befogadóan a magyar történet nagy-nagy fejezete... ki meri azt mondani, hogy érti az időket?) ...valahova az aszfaltok alá bevonult a rodostói magányból Mikes Kelemen is, hogy aztán már csak a szél fújjon-süvítsen Késmárk felől, nádsípos török eredetű tárogatók rikoltó hangját hordozva...
...beköltöztek oda a Don-kanyarból is, be a gályára hurcolt prédikátorok és a Dunapartra hurcolt s vízbe lőtt zsidó-magyarok is, akár Mohács fölösleges halottjai...
Beköltözött mindez a kádárosított fridzsiderektől elfoglalt lelkek alá. Ott van, láthatatlanul kidomborodik.
A mi Mindenszentjeink. A tied is, akárhonnan jöttél... Csak figyelj oda, a törött, alkonyi fényben.

dcs

******

Emlékezni és emlékeztetni 56-ra...

Október 21-én
az *Erdélyi Szövetség* és az *Erdélyi Magyarság* című folyóirat meghívására részt vettünk az *"1956 - megtorlás Erdélyben"* című emlékülésen. Többek között Gagyi Balla István kolozsvári történész ismertette 56 erdélyi eseményeit, a megtorlás rémségeit. Október 23-án részt vettünk Tóth Ilona orvostanhallgató mártír mellszobrának leleplezésén, Laki Károly mátyásföldi magánmúzeumának kertjében. A szobrot, amely Domonkos Béla szobrászművész alkotása, Dávid Ibolya igazságügyminiszter leplezte le.

Október 24-én
Mansfeld Péter emléktáblájánál, a II. kerületi Medve-utcai iskola falánál *"Emlékezz úgy, ahogy én emlékezem"* címmel adtak elő a Móricz Zsigmond Gimnázium végzős hallgatói megrendítő összeállítást. Hamvas Béla, Füst Milán, Gömöri György, Kannás Alajos, Szilágyi Domokos, Illyés Gyula, Déry Tibor, Márai Sándor és Buda Ferenc művei hangzottak el. A fiatalok drámai erővel elevenítették fel a hozzájuk hasonló korú 56-os fiatalok világát, így tisztelegve a mártír *Mansfeld Péter* emléke előtt.

Október 25-én
a Parlament előtt az áldozatok jelképes sírjánál koszorúzott az EÖGYKE küldöttsége is az 1956-os `véres csütörtök" áldozataira emlékezve.

Október 29-én
dr. Szentpétery Tibor "Budapest sebei - a forradalom nyomai Pest-Buda utcáin 1956-ban" című fotókiállítását a Máriaremete-Hidegkúti Ökumenikus Általános Iskolában nyitották meg. A képek: "Műemlékek pusztulása", "Sorbanállás", "Corvin-köz", "Széna tér", "A város több pontján gyűjtik az adományokat" és még számos kép, dokumentum mint stációk elevenítik fel október napjait.

November 1-én
az Erdélyi Gyülekezet meghívására részt vettünk a Reménység Szigetén az *Erdélyi Halottak Napja* tiszteletére rendezett istentiszteleten és misén, amelyet Czirják Árpád, a gyulafehérvári érsek helynöke és Zalatnay István, az Erdélyi Gyülekezet református lelkésze tartott az erre a célra létesített emlékhelyen.

November 3-án
adták át a Magyarok Házában az ezévi "Bethlen Gábor", "Márton Áron" és "Tamási Áron" díjakat. "Márton Áron" díjat kapott erdélyi közőrségünk kiváló személyisége, *Beder Tibor* Hargita-megyei tanfelügyelő. Életútját *Beke György* író ismertette. A díjazottnak ezúton is gratulálunk.

******

Fancsali János

A gyönyörű könyv

Immár egy hónapja boldog tulajdonosa vagyok az évtized legszebb magyarörmény tárgyú könyvének. Gudenus János József tudását méltatnom tévedés lenne, megtették immár sokszor, avatottabb mások. Inkább hihetetlen áldozat-készségét említeném, amely - örömömre - kiemelte őt a szakemberek közül és a lelkes emberek közösségébe sorolja sokak számára.
A könyv - amikor végre leülhettem vele kettesben - mintha az egész magyarörmény történelmet elevenítette volna fel. Magyar nyelvterületen mindenhol ott találjuk őseinket, Brassótól Kassáig, Győrtől Újvidékig. (A következő, valószínűleg többkötetes kiadásban, célszerű lesz egy helységnévmutatót is csatolni hozzá.)
Őseinket mondtam, bár magyarörmény származásom legutóbbi láncszeme nem tartozik a nemesi családokhoz, de a korábbi rokonok között Balta, Korbuly, Merza, Vertán nevű személyeket számolok.
A kötet névmutatóját összevetve a száz éve megjelent Szongott-genealógia felsorolásával megállapítható, hogy a szamosújvári tanár 367 családnevéből a mostani kötetben 225-öt megtalálunk. A kimaradt nevek zöme ma már nem használatos, akár névváltoztatás, akár a család kihalása miatt.
Gudenus könyve tehát jóval többről szól, mint a felsorolt 53 nemesi családról. Benne van majdnem a teljes magyarörménység. Ugyanakkor mindaz, amit a könyvön túl tudunk ezekről a családokról, történelmünk gazdagságát, a kutatás folytatásának szükségét bizonyítja. Szembeötlő, hogy a felsoroltak kivétel nélkül már rég nem örmény családnevek! Hanem kizárólag az erdélyi magyarörmény kultúra bizonyítékai!
A világon bárhol találkoznánk a tipikusan *-ian,* -an végződésű keleti örmény névvel, ebből nem lehetne következtetni az illető származási helyére. De egy Govrik, egy Korbuly vagy Verzár családnév hallatán azonnal Erdély jut eszünkbe, Erdély befogadókészsége, amely új hazát adott üldözött őseinknek, a gyarapodás minden lehetőségét, a magyarsággal kölcsönös célok jegyében.
Ez bűn?
Ez a könyv a múltunkról szól, a jelennek. Őseink üzennek általa, de életükről alig néhány adat áll rendelkezésünkre.
Két feladat azonnal szembeötlik: előbb pontosítani a kötetbeli közléseket, másodsorban kiterjeszteni a kutatást az összes magyarörmény családra. Ezt a feladatot már csak közösen tudjuk elvégezni, minden család gyűjtvén történetének adatait, majd az eredményeket összegezve mindezt publikálni kell.

Mint már kifejtettem, a szamosújvári és újabban a budapesti örmény múzeumok rémisztő példáiból okulva, ellenzem bármilyen gyűjtemény létesítését - a nyomtatást tartva a leghatásosabb megoldásnak.
Felmérhetetlen ennek a könyvnek a haszna, több szempontból.
Nem arra gondolok, hogy a 10-15 éve Magyarországra küldött keleti testvéreink közül egy sincs benne, hiszen nem is lehetne.
Arra azonban igen, hogy nekik - miként látható - teljesen más a feladatuk, mint volt 350 éve magyar földön élő örmény őseinknek. Keleti testvéreink inkább missziót teljesítenek hazánkban - őseink hite szerint, katolikus szemmel nézve - eretnek missziót.
A keleti örmény egyház, amely ortodox (de apostolinak szereti nevezni önmagát, a meséket véve alapul), gregoriánus (alapítója neve szerint), lényegében, hite szerint – monofizita. Márpedig a katolikus egyház álláspontja: a monofizitizmus eretnekség.

Nem is annyira a magyarörmény nemesek nagy száma, jóval inkább a magyar társadalomban betöltött, kiemelkedő szerepük fontos.
Hol vannak tőlük az utódok, és hol vannak ettől azok a kisebbségi kalandorok, akik őseink nevében - de létüket tagadva - emléktáblákat, szobrokat állítanak, díjakat osztogatnak? Valószínű, hogy immár határozottabban kell tiltakoznunk.
Tekintettel arra az örvendetes körülményre, hogy majd minden magyarörmény család legalább egy-egy hírneves személyiséget adott a magyar társadalomnak - ebben az ügyben az összes magyarörmény család érintett.
Számtalan egyesületünk van, amely felvette kiemelkedő magyarörmények nevét - ők ugyancsak kötelesek föllépni a mostani névtulajdonítás ügyében. A hozzátartozók, családtagok beleegyezése nélkül ezentúl ne lehessen - őseik nevét felhasználva - avatni, díjazni.
Érthető, hogy a nemesi családok esetében még érdekesebb az állapot, de mindenképpen keresni kell ennek jogi megoldását.
A könyvben foglaltak köteleznek minket, utódokat, hogy megvédjük örökségünket, őseinket, hitüket, cselekedeteiket az aktuális agymosástól. Ne állapítsa meg a Magyar Rádió egyetlen szerkesztője sem, hogy jó hírnevünket az első világháború után betelepülteknek köszönhetjük. Botcsinálta újságíró óvakodjék aláírni a rólunk hamis állításokat közlő interjút. Mert mi vagyunk a "fából vaskarika" - miként országos elnökünk méltatta létezésünket.
Igen, ez egy majdnem 400 éves vaskarika, a legnemesebb ércből: maga a történelem.
A millennium alkalmából megjelent kötet méltó megemlékezésünk őseinkről, akiknek erdélyi letelepedésünket és katolikus hitünket köszönhetjük. Az eltelt évszázadok bebizonyították mindkét választás helyességét. Ezért, akárhányszor kezünkbe vesszük ezt a gyönyörű könyvet, gondoljunk egy pillanatra bölcs öregjeinkre hálával: örményekre és magyarokra.

Budaörs, 2000. november 4.

******

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 46. szám
2000 december

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

****

December

Könyörgés az örmény liturgiából

Végére értünk ennek az évnek is. Isten átsegített a nehézségeken. Jó, ha visszatekintünk és mérlegeljük, ami történt. Ami jó volt és szép, azért adjunk hálát. Ami kellemetlen volt, abból pedig tanuljunk. A legfontosabb a további bizalom:

"Bízzunk mindnyájan mindenható Urunkban! - Bízunk benned, Uram!"

Ő mindent megtehet, amit csak akar, s a rosszat is jóra fordítja!

Dr. Sasvári László

****

Sebesi Karen Attila színművész, Kolozsvár
Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, előadása 2000. szeptember 29-én

Hová, merre romániai örmények?

gondolatok három (zenei) tételben

1. Andante:

Ezt a kérdést tettük és tesszük fel mindnyájan itt és ott, ahol egyre inkább létjogosulttá válik a kettős identitás lényege, tétje, mikéntje.
Elmondtuk ezt már konferenciákon, folyosói beszélgetéseken, konokul, finomkodva, kérdőn. Jártunk, és beszéltünk vezetőknél, politikusi minőségükben, magánemberként, de érsekként és közemberként egyaránt. A válaszok, hozzáállások mindig egyértelműek voltak: igenis létezünk, kellünk, tegyük a magunkét... Mi pedig minduntalan ehhez tartottuk magunkat és erre irányítottuk a sajtó- és a közfigyelmet. Mert mi tudjuk, hogy számunkra mit jelent Apafi atyánk hajdani, mindmáig érvényes gesztusa, mások viszont megkérdőjelezik, elfelejtik, sőt, kikérik maguknak. Mit?

Azt, hogy "egységesen" illeszkedjünk be az "egységbe". Oly módon, hogy időszámításainkból bizonyos, másoknak kényelmetlen, kellemetlen időszakokat töröljünk ki, helyettesítsük be, avagy nézzünk szembe a "fel is út-le is út" balkáni megfogalmazásával.
Sokan azt hinnék, hogy az, amit a néhai Keresztes Zoltán kezdeményezett, Kolozsvárott, és oly fogcsikorgató daccal próbált elismertetni, tulajdonképpen nem más, mint egy "bizonyos" közösség hőzöngése, a másság eltiprása, a kompromisszumok asztalról való leseprése. Nem! Ezt így próbálják alakítgatni azok a türelmetlenek, azok a másságot nem tisztelők, akik bizonyos korokban, bizonyos szemléleteken, bizonyos normákon és erkölcsökön átsuhanva a türelmetlenség, az intolerancia magasiskolájának oszlopos tagjai. Azok, akik a romániai mindennemű válságokat arra használják ki, hogy túlontúl bizonyítsák "hazafias" hozzáállásukat, akik ahelyett, hogy gyarapítanák a romániai örménység sokszínűségét, leszűkítik azt, és kényük-kedvük szerint döntik el, ki az "igazi" és kik az "igazibbak".
Mitől, meddig, milyen alapon?

2. Allegro:

Kezembe került egy "nemzetközinek" kikiáltott "ARARÁT" lap. Soknyelvű, többnyire angol. De van benne magyar oldal és cikk is. Bátran, felelősségem teljes tudatában kijelentem: bár ne lenne - ebben a formában, ilyen tartalommal. Önök között akadnak bizonyára nálam vájtfülübbek, azoknak idéznék a beköszöntő folyóirat vezércikkének magyar fordításából: "(...) A román és a magyar nép történelmében mindig különleges szerepet játszott és játszik mindmáig a helyi örmény lakosság. Történetesen ez a népek közötti együttműködés Transzilvániában *(kiemelés tőlem* S.KA.) született (...) 1997. évben ebben a városban íródott alá ünnepélyes keretek között (.. . } stb." Vagy: (...) Szamosújvár örmény város alapításának (1700. augusztus 1.) 300. évfordulója megtiszteléseként, mint egy jól sikerült nemzetközi együttműködés eredménye jelent meg ez a könyv (...)." Ember, színész legyen a talpán, aki ezt a beszédtechnikai csúcsgyakorlatot egyáltalán memóriájába tudná vésni. Mert, ha már nemzetközi összefogással indul egy ilyen nemes kezdeményezés, egy lap, melyet ország-világnak szánnak szerzők, szerkesztők, legalább egy magyar-magyar szótárral is kellene gazdagítani mind a tisztelt olvasót, mind pedig a szerzőt. Nem szégyen utánanézni, hozzáolvasni ismeretlen, dilemmatikus dolgoknak. Főként akkor nem, ha valakinek megvan az akarata, csak valahogy nem "fekszik" úgy istenigazából a mi anyanyelvünk.
Talán rosszindulatú leszek, de ugyancsak ebben a lapszámban másokkal is megkerestettem az 1672-es esztendőt, és Apafi Mihályunk becses nevét – mind-hiába. Talán gondot okoznak némely esetekben a hosszú- és rövid magánhangzók, az ékezetek... Nem tudom, de amikor már-már azon voltam, hogy az első lapszám támogatójának, a Romániai Örmények Szövetségének magyar oldalainak szerkesztőjét megkeressem, szerencsénkre felbukkant két ismerős név is a sorok között: Szongott Kristófé, helyes magyarsággal és, valahol másutt a Hollósy Simoné is. Nos, e két magyarörmény névvel büszkélkedik a romániai örménységet magára vállaló, annak érdekeit képviselő szövetség.
Durva a hozzáállásom, nemde? Igaz is: mit is várhatnánk olyan személytől, vezető politikustól, aki különböző helyzetekben, alkalmakkor kijelentette: én mindenekelőtt román vagyok és majd csak aztán örmény! És ez helyes is: mert én meg azt mondom, végszó nélküli replikának: mi mindenekelőtt magyarok vagyunk ott is, itt is, hiszen ezen a kultúrán nőttünk föl, ezt valljuk magunkénak, de nem szégyenkezünk és valljuk, hogy gyökereink örmények. Ha tetszik, ha nem: a sajátos balkáni egyetértés - toleráns szellemiség ez idáig döntetlen. Igen ám, de mi mást várhatunk olyan egyénektől, akik teljes gőzzel folytatják, újrakezdeményezik és támogatják (nem kis vagyonokkal!) a székelyföldi ortodox templomok építését. Igen, Szentkeresztbányán például felszenteltek egy ortodox kápolnát, melyet a magyar barátságáról nem igazán ismert Jobboldali Erők Szövetsége, *Vosganian* szenátor-elnök pártja támogatott. Mindez történt pedig egy olyan székelyföldi településen, ahol 7800 lélekből mindössze 87-en vallják magukat ortodoxnak.

Viszont, ha mélyebben belegondolunk a dolgok állásába, ez talán normális: aki románként éli meg életét, annak kutyakötelessége így viszonyulni a dolgok rendjéhez. Ne menjünk túl messze: Ceausescu "kultúrzónáknak" nevezte a székelyföldi településeket, ahova dupla fizetésért "emeltek be" papokat, tanárokat.
Erre pedig mi mást tehet a ráncba meredő arcú székely, belső-erdélyi magyarörmény, ha nem ordítja világgá: "márpedig én előbb vagyok magyar, de utána örmény is!"

3. Vivace:

Ez a tétel a legrövidebb, reméljük, leghatásosabb és hatékonyabb. Lényege pedig az, hogy a következő egymondatos motívumot ismételtesse az előadó. Ez pedig így hangzik: "Romániai Örmény-magyarok Szövetsége". Így legyen, és most már lesz is!

****

Korábbi igéretünk szerint a szeptember 29. és október 1. között folyó konferencia hatalmas anyagából további részleteket is közlünk. Mint olvasóink tudják, jövőre a teljes anyag megjelenik külön kötetben. Lapunkban a számos, értékes hozzászólásból – terjedelmi okok miatt – csak egy-egy részletet tudunk leadni, hogy jelezzük a témakörök mélységét és gazdagságát.

Ajtony Gábor, Csíkszereda

A katolikus egyház ősidők óta vallja, hogy Isten a Föld javait nem egyeseknek, hanem kivétel nélkül mindenkinek ajándékozta, hogy azokat mindenki létfenntartására, egyéniségének kibontakoztatására használja fel.
Ennek az elvnek az érvényesítéséért, valamint a csíkszépvizi örmény szertartású római katolikus egyházközség összes személyi és dologi kiadásának fedezésére hozta létre a szépvízi közösség a "Szentháromság Segélyegyletet". Alapjait 1730-ban Roszka István lembergi örmény katolikus apostoli vikárius rakta le, aki helyi látogatása alkalmával az örmény inúság megszervezését is célul tűzte ki.
Az Egylet - alapításakor - főleg szociális jellegű volt, anyagiak hiánya miatt egyelőre szigorú takarékosságra szorítkozott, kevés vagyonát ugyanis inkább adományokból gyűjtötte, 1881-ben szabályzatát a magyar királyi belügyminiszter 999/1881 március 6-i számmal jóvá is hagyta.
Az alapszabályzat szerint az Egyesület céljai a következők:
- a szépvízi örmény szertartású római katolikus egyházközség összes személyi és dologi kiadásának fedezése,
- tanulók segélyezése,
- segélyre szoruló örmény származású, szépvízi lakhelyű szegények támogatása, adott esetben azok eltemettetése,
- indokolt esetben tagjainak segélyezése,
- tagjai érdekében közművelődési intézmények létesítése. /../

Az Egyesület eredetileg törzskönyvelt névsorában a Dajbukát, Dobál, Fejér, Potoczky, Száva, Szebeny és Zakariás családok tagjait találjuk. /../
1930-ban megülték az Egyesület fennállásának 200-ik évfordulóját. Az alapszabály értelmében az Egyesület akkor lett volna feloszlatható, ha nem felelt volna meg azoknak a céloknak, amelyek érdekében létrehozták, vagy ha tagjainak száma kettőre apad.
Feloszlás után vagyona a szépvízi örményszertartású római katolikus egyházközségre száll át, ha pedig azért oszlik fel, mert nem felelt meg céljainak, vagyonát a majdan felállítandó erdélyi örmény szertartású római katolikus vikáriusság céljaira kellett volna fordítani. Ha az Egyesület ismét működni kezd, vagyonát és annak hozadékát csonkítatlanul visszaveszi.

Az Egyesület feloszlatására sor is került, de nem az említett okok miatt, hanem a kommunista hatalom és diktatúra szüntette meg 1949-ben. A feloszlatásról szóló jegyzőkönyvet megküldték a plébániának, az 1949 január 5-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvben rögzítette a feloszlatás tényét. Ugyanakkor, határozata szerint, összes ingatlan vagyonát a szépvízi örmény katolikus egyházközségnek átadja. Az egyházközség tanácsa egyhangúlag tudomásul veszi ezt a tényt.
Az, hogy az ingatlanokat kezelésre átveszi és esetleges jövedelmét külön alapként kezeli, csak elmélet maradt. A gyakorlat mást hozott: az egyházi ingatlanokkal együtt az átadott javakat a kommunista hatalom államosította, kezelését az időközben erőszakkal megalakított kollektív gazdaságok és állami intézmények hatáskörébe utalta, Negyven évre minden bebetonozódott, a szépvízi örmény lakosság tragikusan megfogyatkozott, a plébánia pap nélkül maradt, és az elárvult templomban csak ritkán celebráltak szentmisét. De jött a fordulat és új remények ébredtek az emberek lelkében.

Teltek-múltak az évek, s a Szépvízről elszármazott családok Csíkszeredában élő leszármazottai elhatározták, elhatároztuk, hogy megpróbáljuk újjászervezni a Szentháromság Egyesületet. Az életrehívás nem volt sima és problémamentes, de Istennek hála, 1998 október 2-án hivatalosan is bejegyeztethettük a csíkszeredai törvényszéken alapítvány formájában, mint a hajdanvolt Szentháromság Egyesület jogutódját. Most mint jogi személy szerepel, Csíkkörzeti Magyarörmény Közösség Szentháromság Alapítványa néven. Az önkéntes toborzók és szervezők odaadó munkája révén még a bejegyeztetést megelőző időben többször és egyre többen összejöttünk és kidolgoztunk egy alapszabályt, amely meghatározza és részletesen tárgyalja az Alapítvány jellegét, felépítését, szervezeti formáját, céljait. Az Alapítvány független, politikamentes és nem profitorientált.
Célja ápolni és fejleszteni a csíki és nem csíki örmény származású magyarok azonosságtudatát, tovább vinni azokat az elveket, amelyeket a hajdani Egyesület is magáénak vallott, természetesen a mai viszonyokhoz alkalmazva.

****

dr. Száva T. Sándor, Bécs

Az első örmény szertartású római katolikus papok közül, akik a mechitaristáknál tanultak Csíkszépvízről, megemlíthetjük *Ohán (Koszáh) Sahagiánt*, vagy másképp *Isáák Kosza Jánost*, aki 1748-ban már szépvízi plébános volt. Ugyancsak itt tanult az 1830-as évek elején *Száva Gergely* (1817-1921), akit bár nem szenteltek fel, de Bécsben élte le az életét és ott is halt meg a század elején. A mechitaristáknál tanult az 1928-1933 évek között, de szintén nem szentelték fel, a napjainkban még Szépvízen élő *Zakariás Péter* bácsi (született 1918-ban). De a mechitaristáknál tanult a későbbi szépvízi örmény katolikus plébános, *Bodurián János* is.
Sokak számára ismeretlen az a tény, hogy 1906-ban felvetődött a gondolat: a mechitaristák bécsi kongregációja tegye át székhelyét összes intézményével együtt Szamosújvárra. Ezt helyesléssel fogadták a legilletékesebb magyar kultúrpolitikusok, de nem idegenkedtek tőle maguk a mechitaristák sem. A mechitaristák legnagyobb gondja ebben az időben azoknak a költségeknek az előteremtése volt, amelyekre a szeminárium fenntartásához még a legszerényebb igények mellett is szükség volt, Ez az átköltözés azonban nem ment végbe, ami valójában jó is a későbbi éveket tekintve, mert aztán jöttek, ugye, a kommunizmus évei, amelyeket nagyon nehéz lett volna túlélnie a rendnek.
Ennek ellenére a bécsi mechitarista kongregáció a 90-es évek után elvesztette (talán elfelejtette) hivatását, működésének célját és tudományt támogató tevékenységét. Valószínűleg külső nyomásra eladták a híres nyomdát is, amellyel végleg megszüntették művelődéspártoló tevékenységüket. De vajon szabad volt-e egyszemélyes döntéssel eladni egy ilyen közösségi tulajdont, amelyhez a mai

Örményországnak semmi köze nem volt? - Hogy miként viszonyulnak a rend főnökei az erdélyi örmény származású magyarokhoz, arról nem is jó beszélni.
A levéltárban semmit nem lehet tanulmányozni, a válasz egyszerű: ez kolostor és itt civilnek semmi keresnivalója. Pedig akár még néhány évvel ezelőtt, *Mányó Józsi* bácsi életében milyen más élet volt itt! Hány erdélyi örmény kapott itt szállást néhány éjszakára, útbaigazítást magyarul, nem civilként, hanem testvérként. Akkor még számon tartották a szépvízi örményeket, még ha számban annyira megfogyatkoztak is. Egyáltalán, felvetődik a kérdés, hogy miért is vannak jelen most a mechitaristák Bécsben? Innen nézve a dolgokat, talán mégis jobb lett volna, ha 90 évvel ezelőtt Szamosújvárra költöznek.

******

Híradó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. december 21-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni. A számlaszám megváltozott, lásd az utolsó oldalon!

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:
- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között (Budapest, I. Donáti u. 7/a)
Kapható:1997/5. (19.) szám,
1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,
1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Felhívás
Szeptember végén jelent meg kiadásunkban - mint az olvasóink előtt ismeretes - *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyve 300 példányban. Megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 150 ezer forinttal támogatta. Ezúton is köszönjük pályázatunk támogatását.
Kérjük a könyvben tárgyalt családok tagjait, hogy bármilyen hiba (hibás adat), vagy hiányosság esetén írásban jelezzék észrevételeiket, kiegészítéseiket (akár a kiadónál), hogy a tervezett bővített, javított kiadásba bevezethessük.

Könyvadományokat gyűjtünk a TÉKA könyvtárának támogatására! Elsősorban a magyar irodalom alapműveire számítunk.

Nagytétényi látogatás

November 21-én 16 fős érdeklődő csoportunk látogatott el a Nagytétényi Kastélymúzeumba, ahol *Batári Ferenc*, az Iparművészeti Múzeum főmunkatársa tartott számukra tárlatvezetést. A fogadtatás kedves volt, a látnivaló pedig csodálatos. A gyűjtemény - megfelelő környezetben - a 15-19-ik századi európai bútorművészetet mutatja be. Hangsúlyozzuk a "megfelelő környezetet", hiszen a 18-ik században épült Száraz-Rudnyánszky kastély a nemzeti kulturális örökség része. A boltíves barokk szobák, termek méltó környezetet nyújtanak a bútorcsodáknak, amelyek így valóban élnek, hatni tudnak a látogatóra. Az elrendezésben – figyelembe véve a kastély építészeti adottságait – kronológiai sorrendben láthatóak a kiállítási darabok. Van itt főúri és nagypolgári asztal, karszék, szekreter... Van egyházi jellegű berendezés, egy jezsuita kolostor ebédlőjének (refektóriumának) barokk bútorai... és felsorolhatatlanul sok szép, értékes, művészi darab. A történeti sorrend - összesen kb. 300 darab bútor és bútor-együttes - a 15-ik századtól (a késői gótikától a bútorépítészet nagy korszakán, a barokkon át) egészen a 19-ik század közepéig, a biedermeierig vezeti a látogatót.
Érdemes volt! És érdemes máskor, másokat is odacsábítani...

A szamosújvári Téka működéséről Póka Enikő adja hírül:

A Téka Művelődési Alapítvány új - szeptemberben kezdődött - évadjában új tevékenységi formákat is alkalmaz. A Mezőség népi kultúrájának népszerűsítését ezúttal továbbfejlesztették: az Alapítvány oktatóit és a rendelkezésre álló infrastruktúrát felhasználva a szamosújvári 2. számú iskolában választott tantárgyként néptáncot, népdalt, népi mesterségeket s néprajzi alapfogalmakat tanulhatnak a gyermekek: magyarok és románok egyaránt. Ez hetente egy órányi fakultatív foglalkozás kb. 370 gyermek számlára, aki azonban többre vágyik, az délutáni foglalkozásokon vehet részt.
A Kaláka Néptáncegyüttes tagjai műsorokat tanítanak be a Kenderkócosok és a Kiskaláka nevű csoportoknak. (A "nagy" Kaláka együttes a budapesti Millenniumi sokadalom rendezvényein önálló műsorral szerepelt.) Idén román gyermekekből is alakult egy néptáncos csoport.
Foglalkoznak modern táncokkal is, informatikát oktatnak, sőt... felnőtteknek aerobicot.
Készülőben van az ötéves Téka Házat bemutató kiállítás, működik a könyv- és folyóirattár (400-nál több állandó olvasóval!), vetélkedőket, kiállításokat szerveznek.
Az Alapítvány tagjai mindezt társadalmi munkában, ingyenesen végzik: ráadásul a Ház megfelelő szinten tartása, továbbfejlesztése igen sok munkát igényel.

****

Az október 14-i Terézvárosi Napok 2000 kiállítás megnyitó hangversenyén elhangzott

B. Kovács Júlia előadása.

(Rövid részletet már közöltünk belőle novemberi számunkban, ezúttal közreadjuk a teljes - igencsak elgondolkodtató - szöveget)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, nagyrabecsült Házigazdák, kedves Vendégek!

Ritka alkalma nyílik most az erdélyi illetőségű "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnökének, hogy a Budapest-Terézvárosi Napok rendezvénysorozat résztvevőjeként a jelenlévőkhöz szóljon.
Élek most a lehetőséggel.
"Ha itt nagy múltunkra hivatkozunk, ha a jelen eltörpülésének közepette távoli fény után kapkodunk, azt nem dicsvágy - és önfitogtatásból tesszük, mert a valódi érdem szerény szokott lenni, (...) hanem tesszük azért, mert a múlt iránytűje a jelennek, mert a népeknek szükség visszapillantaniok múltjokra, hogy jövőjükkel tisztában lehessenek, s főként nekünk, hogy a jelen

bizonytalanságának ködében tájékozhassuk magunkat (...). Szükség a múlt nagyság feltételezte (...) önbizalom érzetével felvértezni magunkat (...).
Ismerni és ismertetni kell (...) szép hazánk viszonyait(...)
Ezen - bevallom - nagy és nehéz feladat létesítéséhez fogtam én gyenge erővel (...) , de hát visszarettenjek-e a feladat nehézségétől?
Nem, azt tennünk nem szabad... "
Ezeket a gondolatokat *Orbán Balázs* fogalmazta meg így, Lengyelfalván 1868-ban, s a *Székelyföld leírásá*nak előszavában olvashatóak.
Őt idéztem, mert úgy érzem, intelme ránk is, ma is érvényes. Hiszen az Erdélyben és Magyarországon otthonra találó örmények története - a XVII. században, vagy még előbb betelepedőké - elsősorban és lényegében magyar történelem, magyar kultúrtörténet.
Őseink nem egy kész, jól vagy rosszul, de működő, kialakult polgári társadalomba kértek bebocsáttatást, hanem még a nemzetállamok kialakulása előtt hívta, vagy fogadta be őket I. Apafi Mihály fejedelem - megfogadva Szent István intelmeit - éppen azért, hogy a gazdaságot, az ipart, a kereskedelmet fellendítsék a török dúlásoktól kivérzett, lepusztult országban.
És ezt ők meg is tették.
A betelepedés óta eltelt évszázadok alatt őseink a magyar társadalmat, annak "felépítményét" építették, a magyar társadalom szolgálatába állították tehetségüket, tudásukat, szorgalmukat, vagyonukat, s ha kellett, életüket is.
Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Czetz János neve, s örmény származása közismert. Itt és most csak olyan apróságokkal egészíteném ki az ismereteinket, hogy Haynau már korábban ismerte Kiss Ernőt, hiszen együtt szolgáltak a bánsági csapattestnél, sőt, elég tetemes összeggel volt adósa a magyar függetlenségért-szabadságért küzdő örménymagyarnak.
Szépen meghálálta a segítőkészséget. "Csak" golyó általi halálra ítélte egykori bajtársát. A kivégzés utáni napon Kiss Ernő felesége megvesztegette az őröket, akik hagyták, hogy az altábornagy volt huszárja kicsempéssze a holttestet, amit aztán birtokán, Eleméren temettek el. Az idén a Duna TV jóvoltából láthattuk a sírt. Fájhatott a szívünk, hogy milyen állapotban van. De reménykedjünk. A Balkánon is béke lesz, az olajfák alatt is, és pénz, erő, akarat is összefog, hogy legalább a 200. évfordulóra méltó külső alatt porladjanak csontjai.
Szeretném, ha a Novák nevet is megjegyeznők.
Novák Tódor, a gr. Eszterházyak Belső Szolnok-Doboka-megyei birtokának jószágigazgatója vitt először állandó plébánost Magyarláposra 1782-ben és a Novák család látta el a mindenkori plébánost 1837-ig minden szükségesekkel.
Fia, *Novák Márton* építtette ott - édesanyám és édesapám szülőfalujában - az első római katolikus fatemplomot 1813-ban, és öntette-vásárolta a harangokat 1818-ban. Azután Magyarláposról Szamosújvárra került vissza a család, ott választották főbíróvá Novák Mártont. Az ő fia volt *Novák Tivadar*, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc első mártírja. Fiatal tiszt az osztrák-magyar hadseregben, s egy este, valamelyik tiszti kaszinóban, vagy borozóban olasz tiszttársaival beszélgetve arra akarta rávenni őket, hogy álljanak át a szabadságharcosok mellé. A pincér tudott olaszul. Kihallgatta, feljelentette. Bajtársai azt tanácsolták, hogy tagadjon, vagy mondja azt, hogy részeg volt, de Novák Tivadar nem akart hazudni. 1849 március 15-én kivégezték.

Az I. és II. világháború örménymagyar - magyarörmény hőseit még nem vettük számba.
Pedig meg kellene tenni. Mint ahogy a kitelepített, kifosztott, otthonaikból elűzötteket is.
Csak egy nevet említek még: a *Pongrátz Gergelyét*, aki a Corvin-közben állta a sarat még 1956 novemberében is. Pongrátz Gergely ugyanis erdélyi és magyarörmény. Szamosújváron énekelte ő is a saragánokat az örmény szertartású római katolikus templomban, ahol édesanyja, Nusi néni (Lengyel-lány) irányította a kórust s az egyházi énekeket megtanította mind a kilenc gyermekének is.

Ezekből az apró felvillantásokból is kitetszik, hogy a történelmi magyarörménység nemzetalkotó népcsoport Erdélyben is, Magyarországon is. Ezt tényszerűen, történelmi hűséggel felmutatni otthon Erdélyben nemcsak fontos, de még sürgősebb feladat is, mint itthon, Magyarországon.

Itthon? *Szabó Dezső* szállóigeként idézett mondata, hogy *"minden magyar felelős minden magyarért*" szépen hangzik, de sajnos kevesen ültetik a gyakorlatba. Elég sokan vannak viszont, akik - mert nem ismerik a magyar történelmet, kultúrtörténetünket, hiszen a témák tabunak számítottak hosszú évtizedeken át - bennünket, a határon kívül élő magyarokat nem látnak szívesen Magyarországon, és ez mérhetetlenül, kifejezhetetlenül rosszul esik nekünk. Mi nem azért vagyunk magyarok, mert Magyarországon születtünk, hanem annak ellenére, hogy nem a mai Magyarországon láttuk meg a napvilágot. Környezetünkben a hatalom, de már a politika - megfertőzte többségi kisember is azt akarja, hogy ne legyünk magyarok. Csakhogy a megszenvedett identitás talán még mélyebben gyökerezik az ember lelkében, mint a magától értetődő.
Nem érdeme az senkinek, hogy kedvezőbb körülmények közé születik, és nem bűne, ha évtizedekkel lemarad - kiszakítják - természetes környezetének szintjétől a körülmények folytán.
Lehet, hogy lélekben nagyon is gazdag, az az "elmaradott, szegény rokon".
Mindezt azért mondom el, hogy éreztessem, milyen sokat jelent számunkra, Brassóban, Szilágysomlyón, Csikszeredában, Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson vagy Kolozsváron élő örménymagyarok számára, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület lehajolt hozzánk, és általa a BÖKÖT is - amelynek ez a VI. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat is tagja - felkarolta törekvéseinket, és többféle módon életteret biztosít számunkra,

Sajátos helyzet a mienk. Érzékeltetésére az erzsébetvárosi (ebesfalvi) örmény communitás 1755. évi panaszából idézek: "vadnak köztünk olyanok, kiket Moldovából, Havasalföldiből, Lengyelországból csendes élet, nyugalom végett kihoztunk sok biztatásokkal, kik mostan mások földin laknak s könnyen ad propria redealnak" (önmagukhoz visszatérnek - *a szerk*.).

Íme, a történelem újra és újra ismétlődik. Mi pedig, a valódi jogutódok immár végveszélyben érezzük mindazt az értéket, amit őseink őrizgettek, gyarapítottak, összegyűjtöttek és reánk hagytak. Nekünk, mint a gólyának, két hazát adott Istenünk, de egyik sem Örményország. Mi nem mondhatjuk együtt az Országos Örmény Önkormányzat vezetőivel, hogy országunk, Örményország végre szabaddá és függetlenné vált, és be kell vallanom, a szívünk mélyén nem él ott visszavonhatatlanul és örökösen az égető fájdalom, ha Örményországra gondolunk, mert az őshazát 800 éve, hogy elhagyták őseink, és csak árnyaltságában van különbség aközött, amit az örmények szenvedése, meghurcolása, vagy bármely más nép nyomorúsága láttán érzünk.

Viszont ég és fáj a szívünk ha a magyarságot éri igazságtalanság, ha ravaszul becsapnak bennünket, és peregnek örömkönnyeink, ha az olimpián a magyar himnuszt halljuk.
Csakhogy Romániában a politika az örménymagyarokat a magyarság megosztására akarta felhasználni, az államvallás, az ortodoxia szemet vetett az örménymagyar templomokra, a Romániai Örmények Szövetsége pedig egyéb közösségi javainkra is.
Az egyházközösségek eddig keményen ellenálltak, de sajnos, ahogy Egervárában is volt egy Hegedűs, Erdélyben is akad egy-kettő, aki hajlandó beengedni a törököt az alagúton keresztül, de ahogy látom, Hegedűsök itt Magyarországon is akadnak.
Bennünket kirekesztenek - merthogy Romániában csak örmény és románörmény létezhet, és jogos tulajdonainkra rá akarják tenni a kezüket. Ebben segítik őket a magyarországi Országos Örmény Önkormányzat csúcsvezetői. Nekünk azzal is kárt okoznak, hogy az örménymagyarok bizalmatlanok lettek velünk szemben. Ha eredetére utalva kérdéssel fordulok olyan valakihez, akiről tudom, hogy örmény is volt felmenői között, elhárít azzal, hogy "én magyar vagyok", vagy

visszakérdez: "Te mióta nem vagy már magyar?". És hányszor hallom: "a te Varujanod" (értsd: *Vosganian* - a szerk.) megint ezt meg ezt mondta, ilyen meg ilyen magyarellenes megnyilvánulása volt. Mert az van bőven, és egyre vehemensebben, mióta pártelnök, sőt, Bukarest főpolgármesteri székére is pályázott. A nagyobb siker reményében, vagy egy átfogó stratégia egyik láncszeme okán (?) Vosganian a Székelyföldön építtetett is román ortodox templomot. Vele, velük kötnek vér- és dacszövetséget, kalmárkodnak és írnak alá együttműködési megállapodást a magyarországi országos örmény vezetők. Elég, ha átlapozzuk legújabb közös kiadványukat, az Ararát Internationált és tapasztalhatjuk, hogy kik és milyen színvonalon képviselik az idestova 350 éves magyarörmény-örménymagyar kultúrát, történelmet abban a lapban.
Idézek egy, az idei évi Szent Gergely napi búcsú után hozzám írt levélből: A szamosújvári "Magyarörmény" (??) vezetők egy TÜNTETŐEN MAGYARELLENES ünnepélyt szerveztek, melyre csupán román (...) rádiót, TV-t, újságírót hívtak meg. Ez (...) ÁRULÁS.

A szamosújvári ünnepségekkel kapcsolatban a bukaresti ARARAT-ban és más közleményekben több cikk jelent meg. Engem most már nem bosszant, hanem egyenesen szórakoztat, mennyi és milyen makacssággal ragaszkodnak (...) olyan személyekhez, akiknek írásából, mint egy reflektor fénye sugárzik az önnemismerés (hogy finoman fejezzem ki magam).
És így tovább, *és így* tovább oldalakon keresztül.

Dehát csodálkozhatunk-e azokon, akiknek "térkép e táj", következésképpen semmi sem drága?
Végezetül hadd idézzem *Kölcsey*t, nemzeti imánk megfogalmazóját: "Keressetek alkalmat a hajdanra visszanézhetni, és érette melegülni." *Illyés Gyula* pedig tovább megy, és nemcsak emlékezni hív, de munkára serkent: "A múltat is teremteni kell. Egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják."
A harmadik konferenciánkra, a Magyarörmény Kulturális Napokra megjelent hatalmas jelentőségű munka, ama 548 oldalas opus, az "Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája" jelentős forrásmunkája lehet az újabb feltárásoknak, értékeink közkinccsé tételének. Nemcsak azáltal, amit tartalmaz, hanem azzal is, ami hiányzik belőle, ösztönözve bennünket, mindannyiunkat, magyarörményeket-örménymagyarokat határon innen és túl, hogy ismereteinkkel kiegészítsük, kijavítsuk, a hiányokat kitöltsük. Nem mulaszthatom el, hogy itt is, most is köszönetet mondjak a könyv létrehozóinak, a címerrel nem rendelkező, csak lelkében nemes "köznép" nevében is. Köszönjük Nektek kedves segítőtársaink, igaz barátaink e korszakalkotó munkát, a sok és sokféle segítséget, igyekszünk meghálálni szorgalommal, sok aprómunkával, hogy a következő, bővített kiadásban már kevesebb "fehér folt" maradjon, és a Trianon utáni Erdély anyaga is teljesebb lehessen.
Remélem, jövőre Kolozsváron az addig már elismertetett, bejegyzett Romániai Magyarörmény Szövetség lehet házigazdája negyedik konferenciánknak. Addig is jó munkát (most jó étvágyat) és a Jóisten áldjon meg benneteket!

B. Kovács Júlia

****

Zubolyt érdemes olvasni

Mottó:
"A diaszpóra életérzéklése összetartó és nem kirekesztő, építő és nem tékozló, önmagát nem csonkítja meg azok eltaszításával, akik hozzájuk tartozónak vallják magukat. Sok-sok gyengesége ellenére, a diaszpórának mindig erőt adott az, hogy az önkéntesség tartotta és tartja össze, a lélek ereje, a nyelvi örökség, a jó hagyományok hatalma."
"...a túlságos zártságot tartam igazi torzulásnak. Különösnek tűnhetik, mert a diaszpóra végső soron alakzat egy alakzaton belül és megtartó ereje éppen a különvalóság. De nem az elzárkózás! Magába zárkózás - már-már szektás megszállottsággal - széthulláshoz vezet.

A zártság lehet gyengeség jele, a magabiztos nyitottság az erőé.”

Beke György

Élet és Irodalom 1981. február. 7.

Valljuk be: a nagyközösség 100 ével ezelőtt sem volt tisztában a hazai örménység szerepével, múltjával, úgyhogy a sajtóban már akkor elkelt egy kis bemutatkozás. *Dr. Bányai Elemér ("Zuboly")* ezt is megkísérelte...

Egy népfaj pusztulása

Az a szociológiai folyamat, ami az erdélyi részek egyes pontjain pár évtized óta végbemegy, különösen érdemes a magyarság figyelmére. Pusztulóban van egy népfaj, melynek tökéletes kipusztulását megakadályozni azonban hazafias ügy és nemzeti érdek volna egyaránt. Egy hosszú történelmi processzus végső fejleményei bontakoznak ki abból a képből, amit az erdélyi nemzetiségek egyik legderekabbja és talentumban legkiválóbbja tár fel mai mivoltában s ez a kép jelen voltában, valamint lassú átalakulásának különféle stádiumában igen érdekes szociológiai tanulságokat demonstrál. Nem a székelység pusztulásáról van szó, hanem egy másik fajtáról, melyet a magyar publikum jóformán ma sem ismer: az örménységről. S miután az utolsó két és fél században alig van nemzetiség e hazában, melyet a magyar kultúra ereje annyira átformált volna, mint az örményt, ez a tény szinte ünnepi alkalom arra nézve, hogy a magyar szellem emez átalakító erejének hatását, útját és körülményeit történelmi fontosságú események kapcsolatában megvilágítsuk.

1672-ben költöztek be nagyobb számmal az első örmény tömegek Erdélybe. A letelepülés a XVIII. század elejéig tartott s egy-egy csoport kihúzódott Magyarországra, a temesi bánságba, Arad megyébe, míg egy másik rész, melyből ma már hírmondó sem él, Újvidéken vonta meg magát. Óriási vagyont, nagy műveltséget hoztak be az országba s az együttes életre való intézmények kész konstrukcióját. Ahol csak lehetett, városokat, egyházi szervezeteket alkottak s külön a maguk világi főintézményét, az úgynevezett örmény kompániát, melyet Szamosújvárról igazgattak. Mint egy kis fejedelemség, úgy élt az erdélyi örménység még a XVIII. század elején is a maga pátriáiban s életmódjukat mindenütt a legnagyobb zárkózottság jellemezte. Városaik számára szabadalmakat szereztek, a földterületet, melyre városaikat építették, saját vagyonukkal vásárolták meg s külsejében a modern kultúrvárosok legszebb típusait alkották, mialatt belső életük alapját a tradíciókhoz való ragaszkodásra, a teljesen zárt társadalom fejlesztésére fordították. Hű visszatükrözője volt ennek a szellemnek és vezérgondolatnak a máig legerősebb szervezetű és legtipikusabb örmény város: Szamosújvár. Északi és déli irányban húzódó lapályba építve, a körülövező hegyek mellett úgy húzódott meg, mintha eleve búvóhelynek szánták volna. S a természettől való eme gátak erősítéséről még külön is gondoskodtak az örmények: a várost körülvevő kőfalakkal és a várostól messze elhúzódó országutakkal.

Ebben a kínaiasan óvatos gondolkodásban és zárt életmódban nincs semmi különös és semmi meglepő. Egy olyan faj iparkodott ezekkel az elkerítési eszközökkel védelmet biztosítani magának, mely évszázadokon át a folytonos üldöztetés, pusztítás és sanyargatás veszedelmei között élt, melynek védelmére tehát a múlt semmi reményt nem ígért, a jelen pedig semmit nem adott. Ám mikor a település, társadalmi megalakulás és szervezkedés munkája mindenütt végbement: jelentkezett az élettel való érintkezés állandó szüksége és itt érte a viszonyokkal való megalkuvás első kényszere az örményeket. Közigazgatásukat, egyházi, társadalmi intézményeiket vezethették a maguk nyelvén, a liberális erdélyi fejedelemség bele nem szólt, de a kereskedelem folytatására, miután jobbára magyar felekkel álltak összeköttetésben, el kellett sajátítaniok hamarosan a magyar nyelvet. Hatóságaiknál pedig a XIX. század elején alkalmazniok kellett olyan egyéneket is, kik a guberniummal való érintkezés nyelvét, a latint is tökéletesen bírták. A magyar nyelvet korán elsajátították; miként Jósika írja emlékirataiban, kezdetben igen furcsán beszélhették, sőt az intelligensebb elem már írásban is elég jól elsajátította. De még a nyelv elsajátításánál is gyorsabban történt nemzeti viseletüknek magyarra való felcserélése s hogy ez milyen korán

kezdődött, mutatják azok a templomi freskók, egyházi vonatkozású képek, hol örmény férfiak, nők és gyermekek már a XVIII. század elején magyar viseletben szerepeltek. Az örmény zárt társadalom ezekkel a tünetekkel azért még korántsem állott a bomlás útján, éppen csak elvonult felette a magyar kultúra szellője, melyet tudomásul nem venni vagy ignorálni nem lehetett. A bomlás lassan ment s minden bomlási folyamaton keresztül húzódott egy fő szempont, az általános jólét érdeke, mely öntudatosan leginkább azonban öntudatlanul, de közönyössé tette őket szervezetük faji jellegének csökkenése iránt.
Az egységes igazgatás alatt levő örmény kompániák először is gyorsan különváltak s ezzel az erő, mely szervezettségükben rejlett, már kisebb hatásúvá vált. Püspökük halála után nem tudtak az új püspök személyében megállapodni, ami a római szentszék beavatkozását provokálta s lassanként az erdélyi római katolikus püspöki egyházmegye hatáskörébe kerültek, ahol ma is vannak, Ámde bárminő jólétben éltek s bármennyire irigyeltek voltak az erdélyi népektől, a magyarsággal nem foghattak össze ellentétes nyelvük és ellentétes műveltségüknél fogva. Más szokások, más nézetek, más érzések követői lévén, bármennyire demonstrálták hazafiságukat, a társadalmi életben nem voltak elismerve. S miután mindig az a hiány fáj az embernek, ami még van, az örmények is eme hiányok fokozatos megszüntetésére törekedtek.
Ekkor kezdődik az intelligensebb elemeknél a magyar nyelv nagyobbmérvű elsajátítása, a magyar irodalom iránt való érdeklődés és a magyar szokások felvételének kezdete.
1824-ben pedig megjelenik Bécsben, Szamosújvár városa költségén, az erdélyi örmény ifjúság használatára az első örmény-magyar ABC-könyvecske, mely a maga igénytelenségével egy készülődő szociológiai átalakulásnak immár nevezetes szimbóluma. Nem magyar ember volt a készítője ennek a könyvecskének, hanem egy tetőtől talpig örmény tanítómester - *Gábrus Zakariás*, - aki még egy örmény hagyományokon és műveltségen nevelődött generációnak volt az ivadéka s bárha az ő irodalmi működése egyfelől a tradíciók továbbadására irányult, másfelől már öntudatosan jelentkezett nála a belátás, hogy a magyar nyelv tudása nélkül a hazai örménység a legnagyobb gátat állítja boldogulása elébe. Négy év múlva egy másik, szintén igen jelentéktelen, de társadalmi szempontból nevezetes fontosságú nyomtatvány jelent meg - Világosító Szent Gergely Officiuma címmel - mely már egyházi énekeknek magyar nyelven való fordítását tartalmazta. Ez a munka is Gábrus tanítómestertől való, valamint később az "Isten áldd meg a magyart" és a "Hazádnak rendületlenül" himnuszok örmény fordításai is. Ezeket a darabokat már azok számára készítette Gábrus, kiknek nem volt sem idejük, sem alkalmuk a magyar nyelv megtanulására. A Gábrus Zakariás működésével egyidejűleg történt a világi közigazgatás terén egy - magyar szempontból - fontos, vagyis korszakos lépés. Szamosújvár városa ugyanis elhatározta, hogy jegyzőkönyveit, ügyvezetését az örmény helyett ezentúl magyarra cseréli fel és a hatóság hivatalos nyelvévé a magyart teszi. A határozat révén magától értetődő lett, hogy a tisztviselői kvalifikáció egyik kellékéül a magyar nyelv tudása lett kijelölve. A világi akció után egyházi téren folyt a magyar nyelv érdekében való előkészítő munka és a múlt század negyvenes éveiben már a templomi prédikálószékben is felhangzott a magyar szó. Mindezek a változások lassan, észrevétlenül folytak, miközben az örménység tömegében a faj, a múlt és a nyelv iránt való érzelmi szimpátiák erősen éltek. Az 1848-iki átalakulások az örményeket is minden jogok részesévé avatták; ekkor aztán megnyílt az út mindenki számára az érvényesüléshez. Az örmény nyelv és szokások meghúzódtak egyes családokban s az egyházban, az iskola nyelve azonban kizárólag magyar lett ezután, habár örmény alapokból létesítették s a jellege is felekezeti volt. Ugyanez történt Erzsébetvároson is, csakhogy ott valamivel előbb s miután más viszonyok közé jutottak, valamivel gyorsabb tempóban. Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvizen ekkor a lakosságnak 99 százaléka tudott már magyarul, a többi helyeken pedig - hol aránylag nagyobb számmal, de szétszóródva éltek, mint Désen, Máramarosszigeten, Tordán, Kézdivásárhelyen, Kolozsváron stb. - már kivétel nélkül beszélték a magyar nyelvet. A szervezettebb kolóniákban ezek a magyarul tudó örmények, vagyis az ifjúság lett a magyarosodás úttörője a családokban. A nyoma ennek az

állapotnak Erdélyben még ma is megvan, de már ritkaság s néhány év múlva, az öregek kihaltával, teljesen megszűnik.
A magyar nyelv, magyar kultúra és magyar szokások felvétele azonban nemcsak a tökéletes megmagyarosodást eredményezte, hanem a tradícióktól való végleges elszakadást is. S amikor ez az elszakadás megindult, akkor kezdett a magyar örménység gazdaságilag is pusztulni. Ezt a példát azonban a bánáti vidékekre költözött örmény telepesek életével lehet illusztrálni legjobban. Ezek a telepesek jobbára Szamosújvárról, Erzsébetvárosról és Gyergyószentmiklósról kiköltözött dúsgazdag örmények voltak, kik a törökök kiűzésével felszabadult óriási, sok helyen mocsaras, míveletlen földterületeket megvásárolták és gazdálkodáshoz fogtak. A másik rész folytatta tovább is a kereskedést bent az országban, de kifelé is, Bécsig, Hamburgig, Párizsig.
Majdnem valamennyien nemességre emeltettek s már az első generációban az ifjabb ivadéknál jelentkezett egy olyan törekvés, mely vagy kicsinyelte, vagy praktikusnak nem tartotta apái foglalkozását s ennélfogva más ambíciók elérésére törekedett. Az örmény dzsentri típusa itt fejlődött ki legkorábban, majd Erzsébetvároson s mindkét helyen hivatását jóidőn keresztül abban látta, hogy amit apái megszereztek, muzsikaszó mellett, sírvavigadó magyar módszer szerint elköltötte, adósságokba merült s azután hivatali egzisztencia után nézett. Néhány családban, ahol a tradíciók ereje teljesen nem bénult meg s a morális érzést sem ejtették meg kába, csillogó, a nemesség és az arisztokrácia allűrjeit majmoló külsőségek, a gazdasági erő épen fennmaradt, legtöbb helyen azonban, mihelyt az örménység politikailag felszabadult és a magyar műveltségben tökéletesen felolvadt, saját gazdasági csődje árán szerezte meg magyarrá válását.

Más színezetben és más motívumok hatása alatt ugyaneme tünetek jelentkeztek az erdélyi örménység körében, melyet ösztöne és élete körülményei közel két századig a kereskedői foglalkozásra utaltak. A nagyapa és apa munkájából az unoka azonban kiszakadt és a megkezdett ipari, kereskedői munkák, megszerzett, jól megalapított és tőkét ígérő kereskedelmi vállalatok egyenként megszűntek. Az a speciális magyar nemzeti előítélet, hogy a kereskedő, iparos nem ember s még ha produktív is a szakmájában, csak félig társadalmi lény, csodálatos módon átplántálódott az örmények gondolkozásmódjába, mihelyt a magyarosodás stádiumán átjutottak.
Az ifjabb generáció a produktív pályák iránt való utálatában a lateiner pályákat szállotta meg s az apja anyagi erejét felemésztve, olyan társadalmi rendbe tolta fel magát, ahol - amiben eddig legkevesebb része volt -, a társadalmi elismerésben dúslakodhatott most a burzsoázia szomszédságában. "Hivatalista", vagyis úr iparkodott lenni mindenki s ma már az egykor virtuozitásig élelmes és kereskedelmi koncepciók iránt gazdag vénával bíró faj nem is képes az életküzdelmekben a biztosnak minősített lateinerpályákon kívül másféle professzióban erejét kipróbálni. Végső határa ennek a degenerációnak alig 15-20 évvel előbbi időkre nyúlik vissza s az országos gazdasági válságokon, az élet megváltozott feltételein kívül előidézte egy olyan körülmény, mely szintén a faji és társadalmi átalakulás következményein szilárdult meg. Az intézményekkel, szokásokkal, hagyományokkal és mesterséges eszközökkel kínaifalszerűen zárkózottá fejlesztett örmény társadalom minden oldalát 1850-től kezdve erős rés-ütések érték.
Például Szamosújváron még a múlt század hetvenes évei végén is az országút nem a városon keresztül vezetett, vasút a városnak még a környékén sem járt, az üzérkedési (értsd: üzletmeneti - a *szerk.*) formák tehát csekély módosulással még abban a rendszerben folytak, mint a XIX. század elején.
Ámde a közlekedési eszközök váratlan beálltával a kereskedelmi élet nem-hogy fejlődött volna, hanem fokozatosan hanyatlott. A legújabb nemzedék annyira megszállotta a hivatali egzisztenciára vezető iskolákat, hogy a szakiskolák számára emberanyag már nem jutott s így a kereskedelem modernebb formáit ez az évszázadokon át kereskedésből élő faj nemcsak hogy nem fejlesztette, de el sem sajátította. Következtek azután úgynevezett kulturális alkotások, amiknek egyik karikatúrája gyanánt jelentkezett két állami főgimnáziumi intézmény létesítése a két fő erdélyi örmény városban, vagyis olyan helyeken, hol a népfoglalkozás fejlesztése a főgimnáziummal merőben

ellentétes intézményt kívánt volna. Állami bölcsesség és malomalatti politika hozta létre ezeket az intézményeket, melyek még jobban siettették a produktivitásra termett faj nagy tömegének e téren való fontos hivatása elzárását. Erdélyben 1870-ig a kereskedelem majdnem kizárólag az örmények kezében volt. Ők voltak a szenzálok, börziánerek (alkuszok, tőzsdések - *a szerk.*), vállalkozók, közvetítők, termelők egy személyben. Innen kezdve lanyhul a hatásuk és szűnik meg rohamosan jelentőségük, úgyannyira, hogy harmincöt év alatt legkevesebb 70 százalék arányában szorultak le a kereskedelmi élet teréről. Két és fél század alatt a beolvasztó és átalakító munka tehát végbement s ma már ez a faj éppen annyira magyar, mint a legtelivérebb bennszülött. S éppen annyira nem él kereskedői szellem benne, mint a magyarban s előítéleteiben, jó és rossz tulajdonságaiban is hozzáidomult a mintaképhez, melyre formálódott.
Az átalakulási folyamat társadalmi törvényszerűséggel ment végbe. Kis töredék lévén a magyar nép tengerében, sorsa már eleve az volt s életérdeke is ezt parancsolta, hogy az idők folyamán nem csak érzelmileg, hanem nyelvében, szokásaiban, eszményében és törekvéseiben is magyarrá váljon. Miként az egyes embernél a fizikai pusztulás folyamata, akként járta le magát náluk is - amennyire társadalmi közösségben ez lehetséges - a történelmi tényezők átalakító ereje, melyek eredménye a mai magyar örménység. A szellem lassú kialvásának törvényszerű tünetei, hogy a mindegyre apadó öntudatból előbb a komplikáltabb grammatikai formák és összetételek lépnek ki, azután a kevésbé komplikáltak egészen a legegyszerűbb, legprimitívebb őskifejezésekig, egy népfaj szimbolikus halálában is ugyanazokkal a törvényszerűségekkel járnak. A fogalmak után következnek a képzetek, ezek után az igék s legvégül maradnak az indulatszavak és indulathangok a pusztulásnak induló agyszervezetből, miután már előzőleg a komplikáltabb szellemi munka feltételei egyenként megszűntek. Az örmény faj átalakulásában is így maradtak ki rendre egyes tulajdonságok, míg végül a faj, mint etnografiai fogalom, eltűnt. A népnyelvben ezt az érdekes formációt most lehet leginkább kimutatni a maga roncsolt, minden harmadik-negyedik szavában magyarral kevert állapotában. A faj történelmi életében pedig azokkal a járulékokkal, melyek egy nép csontvázának speciális izomrendszerét alkotják. A magyarrá való alakulás főbb bázisai és mozzanatai voltak: a régi vallás elhagyása, a nemzeti (örmény) viselet mellőzése, a magyar nyelv elsajátítása, a magyar műveltség felvétele, miknek ellenében a másik oldalon a faji tulajdonságok ugyanannyi feláldozása.

A primitív, őslelki vonások egyes elemei, a szokások, ösztönök stb. véglegesen majd csak akkor mosódnak el, ha a hagyomány, a származási tudat és az évszázados fejlődés minden nyoma végleg eltűnik az egyetemes felolvadásban. Ezt a még hátralévő s amúgyis magától végbemenő processzust siettetni azonban már nem állami érdek, sőt egyáltalában nem érdek. A faj megbízhatósága, hazafias volta a történelmi élet nagy válságaiban állotta ki a próbát s ha politikai törekvésében, értelmi életében a magyarság eszményeit mindig magáénak vallotta, hivatásának legnagyobb mértékben megfelelt.
Majd ha a munkát, mely rájuk még vár, szellemi és társadalmi téren a magyar kultúra emelésére elvégezték, akkor az asszimiláció utolsó mozzanatait is siettethetjük, de amíg történelmüket, nyelvük, etnográfiájuk, ipari, kereskedelmi életük és társadalmi szervezetük gazdag dokumentumait és tanulságait egybe nem szedték és számba nem adták, addig magyar nemzeti érdek, hogy a faj élete mesterséges úton is meghosszabbíttassék, hogy ezt a nagy kultúrmunkát a magyarság számára befejezhesse. Ha múzeumokat akarnak alapítani, intézményeket létesíteni, csak hadd csinálják, magyar törekvések dicsőségét fogják intézményeik hirdetni s egyházi szervezeteiknek is, ha majd elkövetkezik az idejük, az lesz hivatásuk, hogy legelsőnek és leghangosabban követeljék - a magyar oltárnyelvnek az örmény templomokba való behozatalát.

dr. Bányai Elemér (Zuboly)
(Pesti Napló 1905. augusztus 27.)

"Sapienti sat!" - mondja a régi latin szólás: a bölcsnek elég ennyi, az okos ennyiből is ért. Lapunk olvasói jól ismerik Zubolyt, a szamosújvári származású magyarörmény újságírót, dr. Bányai Elemért. Megdöbbentő sorai - és különösen az utolsó bekezdés következtetéseire hívjuk fel az Olvasó figyelmét! - gondolkodásra, cselekvésre is késztetnek.
Hiszen azóta is - újabban különösen - azzal a feladattal birkózunk, hogy megőrizzük örmény származástudattal terhelt (?), áldott (?) magyarságunkat. S ne feledjük: nehéz, de értékes dolog egynél több örökséget, kultúrkincset tudni a magunkénak.

******

Kulturális hírek

November 17-18-án zajlott Gödöllőn, a Szent István Egyetemen az Európai Kisebbségek Nemzetközi Kulturális Konferenciája "Együttélés Európában - 2000, a kisebbség mint kulturális egység viszonya a többség kultúrájához" címmel, amelyen részt vett az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta is.
A Habsburg Ottó fővédnökségével megrendezett kétnapos konferenciát *Dr. Visy Zsolt*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma helyettes államtitkára, mint az "Európa: közös örökségünk kampány" Magyar Koordinátori Bizottságának vezetője nyitotta meg.
Ezután a hazai és erdélyi előadókon kívül olasz, svájci, finn, észt, mordvin, moldvai, ukrán, cseh, baszk, bosnyák, macedon, szlovén, német, dán, belga és román tudományos előadásokat hallhattunk.
Különösen *Josef von Komlóssy*, az Európai Kisebbségek Föderális Uniójának alelnöke (Svájc) előadása volt igen érdekes. Címe: Fennmaradhat-e egy kis etnikum a nemzetállam és a globalizáció között? Komlóssy válasza: igen, amennyiben a nemzetközi eszközök beépülnek a kollektív identitásba, ha állandóan megújításra kerülnek a törvényi szabályozások, valamint, ha megvalósul a folyamatos monitoring-rendszer, és a szankcionálhatóság.
Igen nagy érdeklődés kísérte az EÖGYKE elnökének ismertetőjét. *Dr. Issekutz Sarolta* ismertette egyesületünk és önkormányzataink kulturális tevékenységét, valamint bemutatta havilapunkat: a "Füzeteket", új könyveinket, örmény szertartású római katolikus hitéletünk problémáit, majd beszélt az erdélyi magyarörmény szervezeteinkkel folytatott, határon átívelő együttműködésről.
A rendezvény végeztével a közismerten szép gödöllői kastélyban szervezett kitűnő, magas színvonalú népitánc- és népzenei hangversenyt mutattak be a szervezők, amely után zárófogadás következett.

******

Kolozsvárott, november 25-én az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület küldöttsége is részt vett az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 115. éves, millenniumi, ünnepi közgyűlésén. A Protestáns Teológiai Intézet dísztermét zsúfolásig megtöltötték a Kárpát-medence közösségeinek képviselői, hogy megvitassák a határokon átnyúló magyar-magyar kulturális együttműködés feladatait az integrálódó Európában, kulturális önazonosságunk megőrzése érdekében.
Az Armenia Örmény-magyar Baráti Társaság megbízott elnöke, Bálintné Kovács Júlia beszámolójában ismertette szervezeteink együttműködését, az erdélyi szervezetek szövetségének jelentőségét, örmény gyökerű magyar kultúránk és hagyományaink ápolása során elért eredményeinket. Bemutatta a Második Egyházi Konferencia anyagait felölelő kötetet, valamint igen nagy sikert arató kiadványunkat, Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c.* könyvünket.
Az ünnepi közgyűlésen számos neves tudós, művész kapott "Tiszteleti tag" címet, köztük *Veress István* professzor, illetve Bánffy Miklós-díjat az ugyancsak örménymagyar *Ferenczi István* színművész.

Ugyanekkor Kuún-Kocsárd-díjat adtak át *Zachoránszky Ibolyának*, a máramarosi Hollósy Simon Egylet elnökének. Az EÖGYKE minden tagja nevében gratulálunk a díjazottaknak!

******

Levél

Országos Örmény Önkormányzat
H-1052 Budapest, Deák Ferenc u.17.

Mellékelten megküldöm a 2000 október 1-én a XI. Orlay utca 6. szám alatti Örmény Templomban történt incidensről készített összefoglalómat szíves tájékoztatására.

Budapest 2000-10-11

Tisztelettel *Avanesian Alex* elnök

Kapják: Köztársasági Elnök
Miniszterelnöki Hivatal
Alkotmánybíróság
Legfelsőbb Bíróság
Dr. Paskai László O.F.M. bíboros, érsek
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa
Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa
Külügyminisztérium
Igazságügyi Minisztérium
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal
NKÖM Egyházi Kapcsolatok Államtitkársága
Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Országos Önkormányzatai
XI. kerületi Országgyűlési képviselők

Feljegyzés

Az alábbi feljegyzést annak okulására írom le, hogy ma Magyarországon akár ily módon is lehet értelmezni a jelenlegi Kisebbségi Törvényt, illetve kihasználni annak hiányosságait, hogyan avatkozhatnak be szabadon idegenek, akár idegen állampolgárként, büntetlenül egy közösség életébe. Az eset 2000 október 1-én, Magyarország egyetlen Örmény templomában az Orlay utcában történt. Mint minden vasárnap, így elsején is 11 órakor kezdődött a mise Páter Vahan Hovagimian celebrálásával. Páter Vahan azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a mise után kb. 15-20 fő részére biztosítsuk a templom épületének megtekintését és minden egyéb kérdésben legyünk segítségükre. A mise kezdetére nagy létszámú, számunkra ismeretlen, eddig soha nem látott, nem örmény származású tömeg érkezett a templomba *dr. Issekutz Sarolta* (az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület) vezetésével. Mint később kiderült, zömmel román állampolgárságú magyarok, valamint az RMDSZ Kolozs megyei tagjai és vezetői jöttek el. A mise megkezdése előtt már feszült hangulat mutatkozott a megjelenteken, amit Issekutz asszony a helyszínen tovább fokozott cinikus megjegyzéseivel, kijelentéseivel ("nézzétek, ez mind a miénk!"). A mise 11 órakor elkezdődött. Körülbelül háromnegyed 12-kor három fiatalember jelent meg az ŐRMESTER Kft egyenruhájában. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet keresték azzal, hogy itt, a XI. ker. Orlay u. 6.-ban egy zártkörű tanácskozás lesz és ennek biztosítására jöttek. Tájékoztattam őket, hogy ez Örmény Templom, jelenleg örmény mise folyik, és ez itt nem az Erdélyi Örmény Gyökerek székháza. Továbbá azt is közöltem, hogy sem mi, sem a pap semmilyen tanácskozásra engedélyt nem adtunk. Ezután a jelenlevő egyháztanács tagjaival egyetértésben kihívtam a

rendőrséget. A mise végére a templomban kaotikus állapot alakult ki. Az idegenek ordítozásától, az örmények elleni skandáló - uszítástól zengett a templom. A jelenlévő idős örmények inzultálása, lökdösése, megalázása közepette az uralkodó hang az volt, hogy, "ez itt mind a miénk!" Az örmény pap engedélye nélkül szavalatok hangzottak el az oltár előtt megszentségtelenítve a templom belsejét. Ekkor megjelent *dr. Csordás Eörs*, a Katolikus Érseki Hivatal irodavezetője. Miközben Páter Vahan Hovagimián az emeleten tartózkodott és történelmi ismertetőt tartott az érdeklődők számára, lent a templomban dr. Csordás Eörs az ott lévő tömeget vezényelve szavazásra szólított fel. "Akik magyarok, emeljék fel a kezüket." "Akik erdélyiek emeljék fel a kezüket!" Erre a lépésre információnk szerint sem joga, sem felhatalmazása nem volt. Olyan kijelentések hangzottak el, miszerint az örmény nyelvű miséket meg kell szüntetni, nincs rájuk szükség. Ezt jeleztük Páter Vahan Hovagimiánnak, majd dr. Csordás Eörs és dr. Issekutz Sarolta feljöttek az irodába. Az irodában jelen voltak az egyháztanács képviselői, az Országos Örmény Önkormányzat képviselői és a rendőrség képviselője. Ekkor megdöbbentő eseményre került sor. Dr. Csordás Eörs ujjával fenyegette az örmény papot, szakadárnak, idegennek nevezte, valamint kijelentette, hogy ehhez a templomhoz nincs semmilyen köze. Az Örmény Templom a magyarok tulajdona és ő beosztásánál fogva jogosult a templomot az örményektől elvenni és a magyaroknak adni, sőt akár az örmény papot elküldeni. Korábban és most is dr. Issekutz Sarolta az úgymond római katolikus örmény szertartás mindenek fölöttiségéről beszélt. Megjegyezni kívánom, hogy az Orlay utcában soha nem volt római katolikus örmény szertartás. Nem is lehetett, mert ilyen nem létezik, Örmény katolikus igen. Ezt követően dr. Csordás Eörs és Issekutz Sarolta távoztak.
A közelmúltban Magyarországon járt *dr. Meszrop Krikorian* érsek úr, aki az európai, skandináviai és a magyarországi örmények érseke. Találkozott *dr. Semjén Zsolt* helyettes államtitkár úrral, *dr. Nanofszky György* főosztályvezető úrral a Külügyminisztériumban, parlamentbeli látogatásakor *dr. Szentiványi Istvánnal*, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának vezetőjével, valamint ellátogatott Pannonhalmára, ahol *Várszegi Asztrik* főapát urat kereste fel.
Az örmény kereszténység felvételének 1700. évfordulója lesz 2001-ben. Reméljük, ez alkalommal Magyarországra látogat II. Garegin Katolikosz, az örmények pápája. Az anyaországban és a diaszpórában élő kb. 12-15 millió örmény 90%-a a Róma által is elismert Örmény Apostoli Egyházhoz tartozik.
Ami az Orlay utcai templom tulajdonjogát illeti: bizonyítani tudjuk, hogy a XI. kerületi Orlay u. 6. szám alatti Örmény Templom építésének költségeit zömmel a portugáliai székhelyű Gulbenkian Alapítvány és sok más, a diaszpórában élő örmény állta. Sem a magyar állam, sem a Magyar Katolikus Egyház a templom építéséhez, majd a fenntartásához, működtetéséhez semmilyen állami, egyházi támogatást nem adott.
A Genocídiumnak nem sikerült teljesen kiírtani népünket. Az örmény identitásukat vállalók, az örmény közösséghez tartozók, a nyelvüket és szokásaikat megőrizni kívánók és tisztelők nem engedhetik, hogy a deklaráltan "magyarokká váltak", a dr. Issekutzi terminológia szerinti „magyarörmények", az ország egyetlen örmény templomát megszentségtelenítsék, kisajátítsák, még akkor sem, ha ehhez dr. Csordás Eörs úr sajnálatos és értelmezhetetlen módon, bármiféle minőségben asszisztál is.
Az Amerikai Egyesült Államok Külügyi Bizottsága az elmúlt hetekben 24 igen 11 nem szavazattal a kongresszus elé terjesztette az örmény genocídium elismerésének Egyesült Államok-beli elfogadását.
Az egy hazában együtt, egymásért elv, a Szent Istváni alapokon nyugvó soknemzetiségű állam erejének hangsúlyozása nem lehet csupán szólam a Millennium évében. A magyarországi örménység vallásához, templomához, örmény identitásához mindenáron ragaszkodik.

******

Egyetlen kérdés

Örömmel olvastuk országos elnökünk "Feljegyzését" és teljesen azonosulunk végső mondataival. "Az egy hazában együtt, egymásért elv.... nem lehet csupán szólam a Millennium évében. A magyarországi örménység vallásához, templomához, örmény identitásához mindenáron ragaszkodik."
Elragadó, hogy ő, mint az 1998. nyarán alapított Magyarországi Örmény Egyház nevű szekta alelnöke, képes azonosulni a magyarországi örménység 99%-ával, az örmény katolikusok akaratával, ragaszkodásával. Bár kissé furcsa, hisz ő akkor, két és fél évvel ezelőtt - ha volt is valaha katolikusként keresztelve -, excommunikálta magát ebből az egyházból. Tehát neki a katolikus egyházban sem jogai, sem kötelezettségei nincsenek. Sőt!
Jönnek is ilyenkor a kérdések:

- az örmény katolikus lelkész miért szektatagokat kért fel és mire? Saját híveitől tartott?
- milyen minőségben tartózkodott az Orlay utcai ingatlanban az országos elnök és képviselőtársai 2000. október 1-én délelőtt?
- melyik egyháztanács képviselői voltak jelen? (Az örmény katolikus egyháznak 1996 óta nincs törvényes egyháztanácsa!) Ha a szekta egyháztanácsa volt ott, ők milyen minőségben voltak jelen az örmény katolikus templom, múzeum és könyvtár irodájában ?
- az Országos Önkormányzat több bevándorló-státusban lévő férfi segítségét kérte az örmény katolikusok ellen ezen a napon. Firtatta-e valaki nevüket, nacionáléjukat, itt tartózkodásuk jogcímét? Fényképeiket már láttuk - megkapják ezekután is a magyar állampolgárságot?

Hagyjuk csak a válaszokat!
A kérdés:
Meddig tekinti még az országos elnökség a magyar államot banánköztársaságnak és meddig zaklatja ez a 40 fős bizánci csoport a nevünkben az ország legfőbb méltóságait?
Budaörs, 2000. december 1.

Fancsali János

****

Családriport

III. (befejező) rész

Édesanya: Hogy mit prüszköltek ezek a szerzetes papok, amiatt, hogy Ica jött velem a református templomba, mert egy protestáns templom volt akkor - nem tudom, hogy most van-e - Medgyesen. Egyik vasárnap az unitáriusok tartották délelőtt az istentiszteletet, s a reformátusok délután. Aztán fordítva. S mikor reformátusok tartották délelőtt, akkor odamentünk, s mikor az unitárusok, akkor a katolikusba mentünk. De mentünk mind a kettőbe, minden vasárnap. És Viki (?) bácsit hoppra vette a Timoteus, az volt a főnökük. Hogy, hogy engedheti meg, hogy egy protestáns templomba járjon a leánya. S tőlem megkérdezte, hogy: ha a református pap tudná, hogy én járok a katolikus templomba, mit szólna? Mondom semmit, mert én tisztelettudóan viselkedem a katolikus templomban, úgyhogy akkor szólna és szidna meg, hogyha szemtelenül, illetlenül viselkednék. Elhallgatott.
Gönczi Edit: Az ökumenia jegyében most boldog volna nagyapám, ha...
Édesanya: Hogy az, amit ő épített, hát ne mondjam, hogy évszázaddal előbb, de egy évszázaddal előbb is ő ezt vallotta. S ugye, benne volt a családban is az, hogy tiszteletben kell tartani, mert az a bűn, ha nem tartom tiszteletben a másik vallását.
Gönczi Edit: S nem az számít, hogy milyen felekezet...
Édesanya: Nekem minden magyar testvérem, ezt hangoztatta. Úgyhogy azok a székelyek, akik a Felszegi Laci birtokát megvették, hát azok mind katolikusok voltak. De hát csak kilenc kilométerre, Abosfalván volt katolikus templom és pap, úgyhogy odajártak hozzánk a templomba.

Szemben volt velük az unitárus templom, de hát olyan volt a papjuk, hogy a saját híve után is kapával futott, hogy még...
Gönczi Edit: S akkor odajártak...
Édesanya: Odajártak az unitárusok is hozzánk. S a katolikusok is. Katolikus egyetlen egy örmény fehérnép volt, azt honnan hozta a haranglábi református ember, nem tudom, hol ismerkedtek meg.
Gönczi Edit: Valahol Gyergyóban, vagy Csíkszépviz környékén lehetett.
Édesanya: Lehetett Erzsébeten is... Örmény Ilonának hívta mindenki, olyan szép volt. Szép, barna asszony. Mondom, nekünk az számítana bűnnek, hogyha nem tartanók tiszteletben a másik vallását...
(Gönczi Edit az interjú végére - rendhagyó módon - személyes hangú írást csatolt, amelyet - rövidítésekkel - közlünk. Külön figyelmébe ajánljuk olvasóinknak. Fontos, életbeváltóan fontos problémakörről szól.
Ennek az írásnak azonban már nem "Családriport" a címe, mégha összetartozik is a kettő.
Ennek a címe - mégha a szerző nem is látta el különálló címmel - inkább az lehetne:

Segélykiáltás és remény)

Erdélyszerte szinte minden középosztálybeli családban volt valaki örmény származású és ezért elég sokan keresik ezt a kapcsolódást, csatlakozást.
Nemrég *Beder Tibor* Hargita-megyei főtanfelügyelő, a Julianus Alapítvány életre hívója mondotta egyik előadásában: azzal, hogy valamelyik őse által egy kicsit örmény származású is, nyert, mert egy másik kisebbségnek is az értékhordozója.
Sok mindent lehetne idős emberektől még begyűjteni, akik gyermekkorukra emlékeznek és olyan családban nőttek fel, ahol gyakran meséltek az ősökről, vagy az akkori világ figuráiról, hiszen mindez együtt a mi, kicsi erdélyi történelmünk.
Nekünk itt most, ezekben a napokban és kilátástalan anyagi helyzetünkben nagyon fontos az, hogy találkozzunk olyan emberekkel, akiknek a meglátásaik vagy a rálátásaik, együttérzésük, vagy történetesen együttgondolkodásuk számunkra igen-igen jó szellemi tartalék lehet. Energiát adhat azokhoz a napokhoz, amikor már szinte reménytelenül ébredünk reggel, de csinálni kell, mert itt ez olyan járat, amelyiknek nincs ajtaja, se kiszállni nem lehet, sem pedig megállója nincs.
Nem tudom hol, s meddig, hogyan lehet ezt csinálni, egyáltalán mi lesz a megoldás reá.
Annyira kilátástalan itt az élet mindenkinek, hogy valaminek történnie kell, - nem nagy dolgokra gondolok -, de a sorsunkon valamennyit változtatni kell, mert már nincs jövő. Nem nekünk, hanem a gyerekeknek, a fiatalságnak. Ha átmennek a határon túl, az anyagilag lehet, hogy jó, de a kétlakiság náluk is jelentkezik.
De az össz ifjúság számára mi lenne a recept s a megoldás? Hisz mindenki azért csak nem megy el. Aki még marad, az a tartalékunk... annak még lehet kamatozó, gyümölcsöző az itthonléte vagy munkássága. Lehetne, aki megússza az alkoholt, megússza a kábítózást is, vagy egyáltalán kialakul egy olyan munkamorál, amely tartaléka lehet arra az időre, amikor majd azt mondhatja, hogy "na, most végre kezdhetek én is valamit".
Csak nehogy az legyen, hogy mire lehetőség nyílik, addigra már nem lesz "edzésben", addigra már senkinek nem lesz kedve dolgozni, vagy nem lesz akivel előállni. Adja az Úristen, hogy az újesztendő ne ezt hozza, hanem azt, amit mindnyájan remélünk: végre felszabadult, jó hangulatú, jól szervezett, vagy jó szervezésre váró, de szervezhető társadalmat, összetartó, vagy összetartozó magyarságot. És hozza el azt, amit most már egyre többen mondanak Erdélyszerte: az autonómiát.
Legyen igaza *Sabin Germannak* és legyenek nagyon-nagyon sokan, akik azt vallják, amit annak idején *Kós Károly* is, s legyenek minél többen, akik a transsylvanizmust modern mivoltában fölkarolják. Adja meg a magasságos Úristen, hogy legyen jobb napunk, süssön fel a reménység, s termő éveket hozzon még számunkra is, az ifjúságnak pedig boldog életet.

Gönczi Edit

******

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek melléklete - A Keresztes-család családfája

Jelmagyarázat: b = született m = megházasodott d = elhalálozott

Keresztes Kristóf leszármazottai

Keresztes Kristóf b. 1855, Ditró, m. Schuszter Teréz, b. 1860, Szászvégen, d. 1927, Ditró.
Keresztes died 1914, Ditró.

I. **Keresztes Mariska** b. 1884, Ditró, m. Tamás Lajos, b. 1875, d. 1939, Ditró. Keresztes died 1974, Torda.

A. **Tamás Kálmán** b. 1906, Ditró, m. Nagy Ilona, b. 1916, Zsögöd. Tamás died 1945, Mvhely.

1. **Tamás Attila** b. 1937, Csiksz, m. Schier Juliánna, b. 1943, Mvhely.

a. **Tamás Enikő** b. 1962, Mvhely.

2. **Nagy Ildikó** b. 1934, Csiksz, m. Fazekas Ferenc, b. 1933, Mvhely, d. 1978.

a. **Fazekas Csaba** b. 1958, Mvhely.

b. **Fazekas Ildikó** b. 1966, Mvhely.

B. **Tamás Antal** b. 1908, Ditró, m. Székely Julianna, b. 1912, Torda, d. 1967, Torda. Tamás died 1969, Torda.

1. **Tamás Dániel** b. 1946, Buk., m. Vulcu Nicoletta, b. 1948.

a. **Tamás Raluca Alexandria** b. 1968, Arad.

2. **Tamás Mária** b. 1941, Buk., m. Sanislav Stefan, b. 1937, Arad.

a. **Sanislav Cálin** b. 1967, Arad.

C. **Tamás Ilona** b. 1915, Ditró, m. Zamora Ferenc, b. 1910, Ditró, d. Buk.,

1. **Zamora Viorica** b. 1941, Buk.

2. **Zamora Iulian** b. 1943, Buk, m. Badilá Viorica, b. 1945, Buk.

a. **Zamora Emanuel Cristian** b. 1971, Buk.

b. **Zamora Mihaita** b. 1977, Buk.

D. **Tamás Zoltán** b. 1923, Ditró, m. Hadnagy Zsuzsanna, b. 1926.

l . **Tamás Ilona** b. 1950, Buk, m. Curugiu Dtru, b. 1949, Galac.

a. **Curugiu Viktor** b. 1976, Buk.

E. **Tamás Mária** b. 1911, Borszék, m. Tamás Ferenc, b. 1908, d. 1969, Ditró.

1. **Tamás Zsuzsanna** b. 1946, Ditró, m. Zsuzsics András, b. 1950, Nyárád.

a. **Zsuzsics Sándor József** b. 1970, Borszék.

b. **Zsuzsics Anna Mária** b. 1972, Borszék.

c. **Zsuzsics András Levente** b. 1973, Borszék.

d. **Zsuzsics Enikő** b. 1976, Borszék.

F. **Tamás Matild** b. 1925, Ditró, m. Petrán Zoltán, b. 1929, Torda.

1. **Mircea Mónika** b. 1953, Torda, m. Szabó Sándor, b. 1954, Dicsőszentmárton.

a. **Szabó Mónika Diana** b. 1979, Torda.

2. **Petrán Zoltán** b. 1960, Torda.

G. **Tamás Piroska** b. 1928, Ditró, m. Kerekes Dénes, b. 1908, Mvhely.

1. **Kerekes Miklós** b. 1951, Bp.

2. **Kerekes Éva** b. 1954, m. Toók Sándor, b. 1948.

a. **Toók Annamária** b. 1980.

H. **Tamás Katalin** b. 1930, Ditró, m. Lax Ferenc, b. 1929.

1. **Lax Klára** b. 1955, Kolozsvár, m. Bognár György, b. 1950.

a. **Bognár György Tibor** b. 1979, Kolozsvár.

2. **Lax Gabriella** b. 1967.

I. **Tamás Anna** b. 1915, Ditró, m. Mischinea Marin, b. 1914, Buk.

1. **Mischinea Chiril** b. 1940, Buk., m. Bogdán Eugénia, b. 1947, Buk.

a. **Mischinea Carmen** b. 1963.

b. **Mischinea Catalin** b. 1967.

c. **Mischinea Bogdán** b. 1969.

II. **Keresztes Antal** b. 1890, Ditró, m. (1) Orosz Erzsi, m. (2) Szekula Anna, b. 1887, d. 1964. Keresztes died 1928, Ditró.

A. **Keresztes Kristóf** (son of Keresztes Antal and Orosz Erzsi) b. 1925, Ditró-Mélykút, m. Izsáki Erzsébet, b. 1931, Kalocsa.

1. **Keresztes Judit** b. 1950, Bácsalmás, m. (1) Bird Imre, m. (2) Papp Vilmos.

a. **Bird Gábor** (son of Bird Imre and Keresztes Judit) b. 1970, Baja.
2. **Keresztes Zoltán** b. 1953, Bácsalmás, m. Szemák Ágnes, b. 1954.
a. **Keresztes Tímea** b. 1976, Bácsalmás.
III. **Keresztes Kristóf** b. 1900, d. 1918.
IV. **Keresztes Erzsébet** b. 1901, Gy-Remete, m. Kapdebo Béla, b. Gy Remete. Keresztes died 1937.
V. **Keresztes János** b. 1896, Ditró, m. Vakkon Karolin, b. 1897, Borszék. Keresztes died 1981, Etyek.
A. **Keresztes László** b. 1925, Ditró, m. Varga Margit, b. 1928, Budapest.
1. **Keresztes Margit** b. 1949, Budapest, m. Molnár Árpád, b. 1949, Budapest.
a. **Molnár Szilvia** b. 1975.
2. **Keresztes Ilona** b. 1952, Budapest.
B. **Keresztes Béla** b. 1932, Ditró, m. Ács Mária, b. 1936, Etyek.
1. **Keresztes Béla** b. 1961, Budapest.
2. **Keresztes Attila** b. 1966, Budapest.
C. **Keresztes István** b. 1928, Ditró, m. Lámi Ida, b. 1935, Mezőkövesd.
1. **Keresztes Ágnes** b. 1960, Budapest.
2. **Keresztes István** b. 1965, Budapest.

Keresztes István leszármazottai

Keresztes István b. 1852, Ditró, m. Málnássy Katalin, b. 1862, Gyergyóremete, d. 1945, Ditró. Keresztes died 1932, Ditró.
I. **Keresztes Mária** b. 1885, Ditró, m. Hánn József, b. 1879, Segesvár, d. 1960, SzVhely.
A. **Hann Mária** b. 1907, Szudvarhely, m. Dragomán Sándor, b. 1904, d. 1974.
II. **Keresztes Róza-Mária** b. 1886, Ditró, m. (1) Ferenczi Henrik, b. 1877, d. 1932, m. (2) Páll Jenő, b. 1884, d. 1957, m. (3) Kiss János. Keresztes died 1949.
A. **Ferenczi Nóra** (daughter of Ferenczi Henrik and Keresztes Róza-Mária) b. 1905, Gyszentmiklós, m. Lukács Béla, b. 1898, Tövis, d. 1976, Kolozsvár.
1. **Lukács Nóra** b. 1923, m. Meskó László, b. 1910, d. 1981.
a. **Meskó László** b. 1946, m. Szente Mária, b. 1951.
(1) **Meskó Andrea** b. 1973.
(2) **Meskó Tibor** b. 1976.
2. **Lukács Ilona** b. 1925.
3. **Lukács Mária** b. 1934, m. (1) Capussan Vasile, b. 1932, d. 1969, m. (2) Dehel Gábor, b. 1940.
III. **Keresztes Annuska** b. 1888, Ditró, m. Jakab Gyula, b. 1876, Barót, d. 1962, Szudvarhely. Keresztes died 1976, Székelyudvarhely.
A. **Jakab Gyula** b. 1910, Szudvarhely, m. Szabó Magda, b. 1920, Székelyudvarhely.
1. **Jakab Réka** b. 1944, m. Orosz György, b. 1942, Budapest.
2. **Jakab Gyula** b. 1948, m. Izsáki Emese.
B. **Jakab Anna** b. 1922, Szudvarhely, m. Kebeley Dezső, b. 1914, Libánfalva.
1. **Kebeley Lajos** b. 1946.
2. **Kebeley Dezső** b. 1949, m. Molnár Éva, b. 1957.
C. **Jakab István** b. 1911.
IV. **Keresztes Irénke** b. 1891, m. dr. Jakab Andor, b. 1885, d. 1956.
A. **Jakab Irén** b. 1914, Kolozsvár, m. Zöldi János, b. 1903, Kolozsvár, d. 1970.
1. **Zöldi János** b. 1939, m. Bacsó Matild, b. 1946.
a. **Zöldi János** b. 1972.
2. **Zöldi László** b. 1944.
B. **Jakab Piroska** b. 1921, Keszthely, m. Fehér Dénes, b. 1913, Keszthely.
1. **Fehér Levente** b. 1942, m. Dancs Judit, b. 1941.
a. **Fehér Piroska** b. 1970.
b. **Fehér Zsófia** b. 1973.
2. **Fehér Kinga** b. 1948, m. Járási Vince, b. 1945.
a. **Járási Kinga** b. 1970.
C. **Jakab Andor** b. 1924, Szudvarhely, m. Borbáth Klári, b. 1936, Szudvarhely.
1. **Jakab András** b. 1956, m. László Annamária, b. 1956.
2. **Jakab Klári** b. 1958.
3. **Jakab István** b. 1967.
V. **Keresztes Erzsébet-Ella** b. 1904, Ditró, m. Kováts Béla, b. 1903, Ditró.
A. **Kováts Magda** b. 1929, Ditró, m. Dobos László, b. 1911, Csíkrákos.

1. **Dobos Béla** b. 1947, m. Juhász Erzsébet, b. 1947.
a. **Dobos Béla**
b. Dobos Adél
2. **Dobos Árpád** b. 1954, m. Király Erzsébet, b. 1939.
a. **Dobos Viktória** b. 1980.
B. **Kováts Erzsébet** b. 1930, Ditró, m. Grecu GH-GHE, b. 1929.
1. **Grecu Marietta** b. 1954, m. Cárájanu Valentin, b. 1951.
C. **Kováts Teréz** b. 1940, Gyergyószentmiklós, m. Molnár István, b. 1937, d. 1974.
1. **Molnár Réka** b. 1964.
2. **Molnár Attila** b. 1968.
D. **Kováts László** b. 1943, Ditró, m. Horváth Enikő, b. 1946, Rugonfalva.
1. **Kováts Imola Kinga** b. 1971.
2. **Kováts Tünde Ildikó** b. 1973.
3. **Kováts Iringó Enikő** b. 1975.
VI. **Keresztes Ilona** b. 1896, Ditró, m. Székely Béla, b. 1892, Lembény, d. 1977, Budapest Keresztes died 1952, Budapest.
A. **Székely Kató** b. 1921, Ditró, m. Gürtler Pál, b. 1917, Kolozsvár.
1. **Gürtler Mária** b. 1945, Budapest, m. Budai Rezső, b. 1942.
a. **Budai Pál** b. 1968.
b. **Budai László** b. 1969.
2. **Gürtler Pál** b. 1949, m. Törzsök Klára, b. 1954.
a. **Gürtler Szilvia** b. 1978.
b. **Gürtler Tamás** b. 1981.
B. **Székely Béla** b. 1920, Ditró, m. Szajla Ilona, b. 1932, Eger.
1. **Székely Ilona** b. 1955, m. Kalmár István, b. 1949.
a. **Kalmár Gergely** b. 1979.
2. **Székely Márta** b. 1957, m. dr. Szívós István, b. 1948.
a. **Szívós Márta** b. 1978.

****

Színház….

November 16-án a Fővárosi Örmény Klub estjén ***dr. Enyedi Sándor*** *tartott előadást az örménység és az erdélyi magyar színészet kapcsolatairól*

Bevezetésül a Klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta mutatta be az előadót. Enyedi Sándor 1938 január 1-én született Désen. Iskoláit szülővárosában, Magyarországon és Szamosújváron végezte. A kolozsvári egyetem elvégzése után a bukaresti *Előre*, majd a kolozsvári *Igazság* újságírója volt. Az irodalomtudományok kandidátusa. Később a budapesti *Magyar Színházi Intézet*, a *Magyarságkutató Intézet* munkatársa, majd a *Középeurópai Intézetnél* tudományos főmunkatárs. Cikkei számos lapban jelentek meg, megírta *Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei* című könyvet.
Ezután következett Enyedi Sándor élvezetes előadása, amelynek címe *"Örmények a magyar színészetben"*.
Mai napig legendák szólnak egy kolozsvári színházi intendánsról, *Korbuly Bogdánról*, aki nagyon nehéz időszakban vállalta a kolozsvári színháznak az anyagi és szellemi irányítását. A lexikonban, amely most készül, már 250 címszónál tartok, elképzelhető, hogy lesz ilyen címszó is: *Örmények a magyar színpadon*, amely témáról beszélek most, ezen az esten.

A téma megértéséhez szükséges a 18-ik század utolsó évtizedéig visszatérnünk, amikor megalakult a kolozsvári színház. Akkor úgy látszott, hogy kiderült a magyar szellemi égbolt úgy Magyarországon, mint Erdélyben. Több évtizedes szünet után összehívták az országgyűléseket, előbb Pest-Budára, fél évvel később Kolozsvárra.
Megszületik egy erdélyi lap, gyönyörű a címe: *Erdélyi Magyar Hírvivő*. Hogy ez a cím mennyire szép, arra magyarországi ismerősöm ébresztett rá, amikor azt mondta, hogy ez is úgy hangzik, mint

ahogyan Erdélyben azt mondják: szomorújelentés, és nem gyászjelentés, és még néhány ilyen kifejezés, ami Magyarországon másképpen hangzik és Erdélyben másképpen.
(Az erdélyi Gubernium különálló - magyarázta az előadó -, ott Bánffy György gubernátor inkább magáévá tette a nemzeti célkitűzéseket, miközben a pesti magyar színház néhány év küzdelem után elbukott, Kolozsvárott viszont túlélt a színház.)
Szeretném megjegyezni - szégyenünkre - hogy a bécsi Burgtheatert és a bécsi, császári és királyi Operaházat magyar mecénások pénzén tartották el.
Az erdélyi magyar színház végülis úgy maradhatott meg, hogy néhány évi válságos időszak után *Wesselényi Miklós*, a zsibói bölény volt az, aki felmérte, hogy ha nem ad hathatós anyagi támogatást, akkor a pesti színház sorsára jut a kolozsvári is, hiszen színházat fenntartani sohasem volt nyereséges, főként olyan színházat, amilyenről Wesselényi is álmodott.
(Gyűjtés indult az állandó színház építésére, felkérték az örmény városokat is, minden valószínűség szerint Szamosújvárt és Erzsébetvárost. Szamosújvár ezer forintot megszavazott, ez azonban nem érkezett meg, mert a Gubernium kijelentette: Szamosújvár előbb minden adósságát fizesse ki, csak akkor adakozhat színházra.
Valami mégis megindult az örménység körében is: 1807-ből arról tudósít a sajtó, hogy Kolozsvárt bemutatták *Gorove László "Féltés és meghasonlás"* című színművét.)
Gorove László 1780-ban született és a színház működése idején, 1796-ban már Kolozsvárt tanult. A színházi előadásokat is látogatta. A bemutató idején 27 éves szamosújvári polgár és a színházi előadások tapasztalain felbuzdulva kezdett darabokat írni. Az örmények soraiból tehát már nemcsak pártoló közönség kerül ki, hanem szerző is.
(Wesselényi levélben kéri Gorovét, hogy járjon közbe a városi hatóságoknál: a kolozsvári társulat nyári játszó-körútja során állhasson meg Szamosújváron és ott is tarthasson előadásokat.)

El kell mondani, hogy a színészet nem volt mindenhol, mindenki által elfogadott dolog. A szamosújvári, begombolkozott polgár nem kapott azon, hogy a városban színielőadást tartsanak. Szívesen adakozott színházra, de színházat látni még nem nagyon akart, Ekkoriban még országszerte erősen él az a tévhit, hogy "a magyar nem való komédiásnak" s a szamosújvári tanács sem kapható az ötletre.
Gorove maga tudatában volt ennek és írt is egy olyan színművet, amelynek a címe: *Az érdemes kalmár*. Tehát a kalmárt, a megvetett, sokhelyütt lenézett foglalkozást akarja fölemelni és a kereskedőket is meggyőzni arról, hogy "ti érdemes, értelmes és jóravaló emberek vagytok".
Később Gorove Pestre kerül és úgy hal meg, mint a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, mindenesetre Szamosújvárról elkerül.

A Szongott-monográfiából is kiderül, hogy az örmény kereskedővárosok fiataljai ekkortájt kezdenek el tanulni, diplomát szerezni és hazatérve beleütköznek a maradibb szellembe.
1796 után a pesti magyar színjátszást aláaknázták, nincs, vége... a Martinovics-összeesküvés következtében nem létezhet tovább, csupán Erdélyben marad fenn a magyar nyelvű színház. Wesselényi és néhány társa alig győzi fizetni a költségeket, de tudják, hogy ez nemcsak komédiázás, nemcsak "ágálás" a színpadon, hanem misszió! Az anyanyelv ápolása!
Kétszáz év után elmondhatjuk, hogy az egész magyar nyelvterületen a kolozsvári színház az, amely folyamatos volt. Az egyetlen, amely mai napig is működik.
/.../
A 19. század húszas éveiben találkozunk az első örmény-magyar színésszel, erzsébetvárosi *Eránosz Józseffel*. Eránosz nem került bele a lexikonokba, sem születésének, sem halálának évét nem ismerjük. Két évtizeden át volt népszerű színész Erdélyben. 1852-ben, amikor pályája már a vége felé tart, *Hollán György* megírta a vándorszínészetről az emlékeit, s a következőképpen emlékszik meg Eránosz Józsefről:

"Eránosz karakterhős, rettentő mély basszushangú, magas alakú, örmény barnaságú, bozontos szemöldökű ember. Celesztin után Eránosz volt az erdélyiek által kitüntetett és portált színész, az örmények faji összetartása Celesztin fölé emelte és bálványozta. Még 1851-ben is emlegették hátgerincet borsóztató, erőteljes játékát. A legrégibb erdélyi s melyet az újabbkori színészek kivált az örmények előtt nem bírtak feledtetni."
(Az említett másik színész teljes nevén *Pergő Celesztin - a szerk.*)
Eránosz hosszú ideig legendás alakja maradt a magyar színészetnek, sajnos, a kutatások nem azonosították. 1829-ben már Kolozsvárott játszik Keszi József, majd Göde István társulatában. Később ő hoz létre színtársulatot, a felesége is színésznő, aki szintén erzsébetvárosi örmény... Sok emlékiratban maradt meg így az emléke anélkül, hogy tudnánk, mi lett a sorsa.
A szamosújvári közönség végül az évtizedek során Erdély egyik legjobb közönsége lesz, ebben a városban mindig megtalálják számításukat a színészek.
/../
"Az örmény fajnak kiváló, szép tulajdonsága a színi élvezetek mezején a komolyabb drámák kedvelése. Ezt még az aranyak pöngetése, a váltók leszámításának száraz, mohó foglalkozása közt is csaknem áhítattal gyakorolja. A milliomos Korbuly például ma is komoly drámákban tud leginkább gyönyörködni, és feszült figyelemmel végignézi, s bizony jobban meg tudja kritizálni, mint sok más, hivatásbeli kritikus." - idézte az emlékírót az előadó.
/../
Szamosújvár nemcsak várta a színészeket, de meg is vendégelte s visszavárta őket. A későbbiek folyamán ez a színházszeretet csak erősödött.
Korbuly Bogdánról megoszlanak a vélemények. Munkával gyűjtött hatalmas vagyont, míg 1875-ben ő lett az intendáns.
"Oly ígérettel, hogyha haszon lesz, az a színházé marad, ha pedig hiány, azt ő fedezi a sajátjából. Több éven keresztül állt így Korbuly a színház élén. Korbuly természetes eszű, eredeti ember volt, gyönyörű, bizalomgerjesztő, beszédes, kék szemei voltak... /../ Azon állítását, hogy a színházra ráfizetett, sokan kétségbe vonták, de én fölteszem róla, hogy így volt, s egyszersmind azt is, hogyha tette, bizonyosan tudta, hogy miért tette és soha meg nem bánta. Gazdag, egyszerű és okos ember volt Korbuly Bogdán, s ennek meg is volt az eredménye: a színészek soha nem aggódtak fizetésükért."
"Pár évre rá a színház körüli érdemeiért nemesi oklevelet kapott `lompérti' előnévvel. Bementem hozzá gratulálni. - Hagyja el, - szólt -, itt van a fiókban, föl se bontottam. Hát most nemesebb vagyok én, mint azelőtt?"
Korbuly körében található például egy *Gajzágó Joachim* nevű orvos ezredes. Ez is bizonyítja, hogy a XIX. század közepére-második felére az erdélyi örmények kitörtek a szűk "kalmárkereskedő-kézműves" világból és egyre többen választottak értelmiségi pályát és foglaltak el magasabb hivatalokat - fejezte be érdekes előadását *Enyedi Sándor*.

****

Kiadványaink, ajánlott könyveink

Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok Geneológiája - 1.000 Ft
Szongott Kristóf: Szamosújvár Monográfiája I: IV (kötetenként 1.500 Ft.)
Avedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája (fénymásolat) - 2.000 Ft
Fancsali János: Viski János Fiatalkori évei - 800 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1997. évkönyv -1.000 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évkönyv -1.000 Ft
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1999. évkönyv -1.000 Ft
dr. Száva Tibor Sándor: A csíkszépvízi SZÁVA család - 900 Ft

Az örmény katolikus egyház története és művészete - konferenciakötet -1997. november 20-22. Bp., 1.500 Ft
Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma -1999. nov. 20-21. Szamosújvár, konferenciakötet -1.500 Ft
Máramarosi havasok Millennium - Máramarosi írók, költők antológiája /Máramaros 2000/ - 500 Ft
Gudenus János József: Az örmény származású magyar nemesi családok genealógiája /színes címerrajzokkal/ - 5.000 Ft (korlátozott példányszámban)
Rendelést felveszünk!
A könyvek megvásárolhatók az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, Budapest, I. Donáti u. 7/a. Telefon: 201-1011.
Fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

****

Karácsonyi olvasmányul két érdekes írásból közlünk részleteket. Mindkettő a kolozsvári színházhoz (s így a novemberi klubesten elhangzott előadás témájához) kapcsolódik. Az első részlet *Dávid Antal Az* első *felvonás* című, a színház születését megjelenítő regényéből származik, amelynek főhőse *Kótsi Patkó János.*
Ez volt a kezdet...
A második a két világháború közötti direktor, **Janovics Jenő** *A Farkas utcai színház* című, színháztörténeti visszaemlékezésének néhány részlete.
Ez volt a vég...

****

Dávid Antal:

Az első felvonás

(Móra Könyvkiadó, Budapest,1982)
(részlet)

Zsibóra tart a szekér, mert megmondta a báró, ha kilép az ezredből, látogassa meg őt, fontos beszéde van vele. Ha jól sejti, nem lesz ideje hazamenni Magyarfrátára s beállni apja helyett a gazdaságba. *Fejér János* is hívta Kolozsvárra, mert megalakult a játszó társaság. Zsibóról tehát Kolozsvárra megy. Izgalom tölti el erre a gondolatra, mert a gazdálkodás egyhangú és unalmas, jobb lesz színházat játszani, ha már itt az ideje. Úgy látszik, *Aranka György* nemhiába szónokolt a legutóbbi országgyűlésen. *Wesselényi* is szót ejtett róla, azt mondta, támogatni fogja a társaságot. Valószínű, hogy ebben az ügyben hívatta Zsibóra.
A szekér délben érkezett a kastély elé. A kéményekből halvány füst szállt. János elévette a tárcáját és kihúzott belőle egy névjegyet. A lépcsőn egy hajdú s egy fiatal nő jött lefelé a vendég fogadására. A névjegyet a lány kezébe nyomta.
- A méltóságos báró úr már várja a kapitány urat, tessék bejönni!
Egy hideg előszobában elvették a bekecsét, aztán belépett a vendégszobába, amelynek az ajtaját a lány kinyitotta előtte. A sarokban faragott ágy, középen asztal, két szék, ruhásláda. A kandallóban lobog a tűz, egy pamlagon hatalmas medvebőr kínál jó fekvőhelyet. Az asztalon hályogos üvegben valami szesz, mellette néhány pohárka. Jött a hajdú, az útiládát hozta. Gyorsan megtörülte a vendég csizmáját.
- Már terítve van, tessék az ebédlőházba menni! - szólt be a szolgáló.
Levette a mentéjét, kezet mosott. Már nyúlt a pálinkásüvegért, hogy egy kortyot igyék, aztán meggondolta. Rendbe szedte magát, és elindult, hogy megkeresse az ebédlőt. A folyosó fehérre meszelt falán régi fegyverek, sötét arcképek, az ablak mellett fali polcon virágcserép, bő zuhatagban omlik belőle egy dús folyondár. A sarkon most fordul be a szobalány.

- A második ajtó jobbra! - igazította útba. Kopogtat, aztán belépik. A szoba közepén terített asztal, két személyre. Szemben a Wesselényi István arcképe. Tudta, hogy a házigazda nagyapját nézi, a híres naplóírót, aki Erdély történelmére vonatkozó feljegyzéseivel vált híressé. Kinyílt a szemközti ajtó, és belépett a nagyúr. Jánosnak az jutott eszébe, amint egyszerű mentéjében, széles vállai fölött bozontos fejét hordozva közeledett Wesselényi, hogy csakugyan vastag. De elnyomta kajánkodó érzéseit, és tisztelettel meghajtotta a fejét.
- Hozta isten, domine Kótsi! Már két napja várom.
- Csak tegnap kaptam meg az obsitot, méltóságos uram.
- Jól van, fő, hogy megérkezett. Üljünk le ebédelni! A feleségem gyengélkedik, ő nem ül asztalhoz.
Egy huszármentés hajdú hozta a levest. A házigazda intett.
- Tálaljon magának!
Aranyló húsleves, cérnavékony laskával. Utána a sóba főtt, vagyis a levesben főtt tehénhús sok zöldséggel, főtt krumplival, ecetes tormával. Szótlanul ettek, Wesselényi bíztatta a vendégét.
- Igyék negyven csepp bort, Kótsi, ahogy szokás. Én nagyon ritkán iszom szeszes italt, fűszert sem igen használok, úgyis elég sűrű a vérem. Hirtelen haragú vagyok, s ha elfog a méreg, nem tudok uralkodni magamon. Sokszor teszek olyat, hogy később megbánom.
- Az ember nem mindig tud parancsolni magának.
- Dehogynem! Aki ura önmagának. Sajnos, nagyon sokáig kell gyakorolni - mondotta a nagyúr, és letette a villáját, a János szemébe nézett. - Nem beszélnék így önmagamról, ha kegyelmed holmi idegen volna, de nem ma ismertük meg egymást.
- Megtisztel méltóságod.
- Ne udvariaskodjék! És ne méltóságozzon!
- Köszönöm a meghívást is.
- Jó, hogy szólt. Még elfelejtettem volna, amiről beszélni akartam kegyelmeddel. A játszókról van szó. Tudja-e, hogy megkapták az engedélyt a kormányszéktől?
- Fejér Jánostól tudom. Hívott, hogy álljak közéjük.
- Bene! Én is azt tanácsolom. Fordított-e valamit mostanában?
- *Lessing Emilia Galotti* című tragédiáját.
- Én a múlt héten kaptam meg Lipcséből *a Hamburgi dramaturgiát*. Hozzá is kezdtem olvasni, de úgy látom, inkább kegyelmednek való. Hatalmas drámaelemzések vannak benne, alaposan magyarázza Arisztotelésznek a szomorújátékról írott elméletét. Shakespeare olyan műveire is hivatkozik, amelyeket én nem ismerek. Azt hiszem, kegyelmednek hasznos olvasmány lenne. Ha akarja, vigye el magával. És az a fontos, hogy dolgozzék, legyen mit játszaniuk!
Ebéd után megfogta János karját, úgy kísérte egy kisebb szobába. Ennek a falait mennyezetig könyvespolcok takarták. Kényelmes karosszékek, egy hosszú asztal. Leültek. Az ajtó melletti falon pipatórium, arról választottak, az asztalon kis szitában állt a sárga érmelléki dohány, megtömték, rágyújtottak. A hajdú feketekávét hozott, aztán becsukta maga mögött az ajtót.
- Nem próbált még eredeti darabot írni?
- Még nem, de van néhány témám, amit fel lehetne dolgozni. Csak legyen, hol előadják.
- Lesz!
- Annyira bízik báró úr a játszó társaságban?
- Igen, mert fiatalok. Nagyon akarják, tehát meg is fogják valósítani.
- A fiatalság egymagában kevés. Ezt már magam is tudom, hogy elértem a harmincadik évemet.
- A pénzre gondol? Meglesz az is. Én mondom.
Wesselényi kiitta a kávéját. Egy ideig hallgatott, aztán lassan azt mondta:
- Azt izenem a társaságnak, hogy bátran vágjanak neki, én segíteni fogok.
János szinte felkiáltott örömében. Nagy dolgot mondott Wesselényi, ennek a pár szónak következményei lesznek. Nagy dolog, hogy éppen neki tette ezt a kijelentést, mintha rábízta volna az elhatározását.
- Úgy értsem, hogy...

- Ahogy mondtam. Itt az ideje, hogy elkezdődjék a játékszíni élet. Pest-Budán csak kínlódik *Kelemen László*, kevés ott a magyar, s a mágnások nem törődnek a magyar nyelvvel.
Meghúzta az ajtó mellett függő csengőzsinórt, bejött a hajdú.
- A kapitány úrnak bort, nekem vizet hozzál.
- A báróné, remélem, nem komoly beteg? - kérdezte János.
- Fejgörcse van. Mindig gyötri, amikor változik az idő, vagy szél kerekedik. Asszonyoknál gyakori az efféle, pedig Ilona nem szokott kényeskedni. Eleget kiállt hatodfél évig, amikor én Kufsteinban voltam.
- Hallottam, keserű sorsa volt szegénynek.
- A két leánykát még most is siratja. Hogy áttért a kálvinista hitre, amíg én be voltam zárva, a papok folyton zaklatták. A leánykákat katolikusnak akarták nevelni. Minden birtokomat zár alá vették, a feleségem szegényen s hontalanul bujdosott. Végül Bécsben talált menedéket *Teleki Samu* grófnál, onnan harcolt az én kiszabadulásomért. Keserves élet, megértheti kegyelmed...
János lehajtotta a fejét, nem szólt. Soha nem hallotta még a nagyurat hosszan beszélni, ilyen őszintén feltárni keserű emlékeit. Még diákkorában hallotta, azért zárták Kufstein várába, mert összeszólalkozott *Haller* gróffal, és formális háborút viselt ellene. A Habsburg-párti gróf jajveszékelésére megindult a bécsi gépezet, Wesselényit lázadás címén lefogták.
- Ha születne egy fiam... - sóhajtott a nagyúr.
- Adná a fennvaló!
- Remélem, kegyelmed nem készül megházasodni?
- Nem, nagyuram, eszembe sem jutott.
- Hogy maradjon több ideje a játszókkal foglalkozni - fejezte be Wesselényi a mondatot. - Azt hiszem, sok dolga lesz velük, a legtöbbjük csak egy-két német előadást látott. Meg kell tanítania őket a színjátszás mesterségére, elméleti dolgokat is magyarázzon, hogy értsenek a dráma és a tragédia titkaihoz! Én erős férfinak látom, lesz hozzá ereje. Természetesen Kolozsvárt kell játszaniok, hiszen az Erdély fővárosa. Remélem, a város szeretni fogja a magyar teátrumot, s a mágnások is kiveszik részüket a támogatásból.
Késő délutánig beszélgettek. A Kótsi fogadott szekere már hazament, holnap egy zsibói fogattal utazhat tovább Kolozsvárra. Amikor vacsora után bement a szobájába, felhajtott egy pohárka szilvóriumot, és ledőlt a medvebőrre, újra végiggondolta, amit a báróval beszéltek. Megvalósul a játékszín, elképzelte, hogy a nagyúr pártfogása alatt virágozni fog az új intézmény. Elhatározta, hagy ezentúl még többet tanul, hogy méltó módon taníthasson. Könyveket hozat, van Shakespeare-nek néhány műve, amit még nem ismer. A német és francia írókat is olvasnia kell, azok között bizonyosan talál majd lefordítani valót. Látta magát a színpadon.
Már holnap reggel leborotválja a bajuszát, színész nem járhat divatos ábrázattal, az a fontos, hogy akár csupasz képű kamaszt, akár papot játszik, az arca is megfelelő legyen.
Felugrott a pamlagról, a gyertyát a mosdóállványra állította, és nekiállt borotválkozni. Nyúllábbal dörzsölte a szappanhabot az arcán, kifeszített nadrágszíján fente a kést, aztán nekiállt, hogy megváljék a bajuszától. Amikor elkészült, arca elé emelte a gyertyát, és tüzetesen megnézte magát. Mintha előbújt volna a diákkori, gyermekes arca. Megtapogatta a bajusza helyét, és hümmögött:
- Eljegyeztem magam, most már teátrista leszek.

****

Janovics Jenő

A Farkas utcai színház

(Singer és Wolfner, Budapest, 1941)
részletek

Az első szót a Rhédey-ház színpadán 1792-ben *Kótsi Patkó János*, a Farkas-utcai színházban pedig 1821-ben hűséges tanítványa, *Göde István* mondta ki.
/…/
Mennyi csüggedés és új lendület, mennyi akaraterő és áldozatosság kellett ahhoz, hogy az első magyar állandó színház felépüljön! Egy kétségtelen: tisztán magyar lelkesedésből s közadakozásból épült fel. Főurak és tehetősek pénzbeli segítsége, építkezési anyagoknak természetben való ajándékozása, magyar iparosok ingyen vállalt munkakészsége és szegény napszámosok bér nélküli téglahordása tette lehetővé azt, hogy 1821. március hó 12-én végre megnyílhatott az első állandó magyar színház. És jegyezzük le büszkén, hogy *Kolozsvárnak 16 esztendővel korábban volt állandó, kőből épült színháza, mint Pestnek.* Az is bizonyos, hogy a kolozsvári színház építésének tanulságai, a Kolozsvárott hozott áldozatok és erőfeszítések szolgáltak mintául és követendő például 16 évvel későbben Pestnek, hogy ott is fölépülhessen a Nemzeti Színház.

(a könyv végéről)

Az új színház már pompázott és ragyogott a Hunyadi-téren. Csodájára jártak kolozsváriak és idegenek. A berendezés utolsó simításait végezték szorgos munkáskezek. A régi színház pedig szürkén, szerényen, megadással várta sorsát a csöndes Belső-Farkas-utcában. Haldoklása is méltóságteljes volt. A betöltött hivatás büszkeségével várta a véget.
Még egyszer felcsillant benne a régi élet. Felragyogott színpadán a régi dicsőség gazdagsága: 1906. június 17-én. Ezen a napon tartottuk az utolsó előadást az öreg színházban. *Bánk bánt* játszottuk. Azt a tragédiát, amellyel igazság szerint 1821-ben meg kellett volna nyitni ezt a színházat.
Engesztelő áldozat volt ez és hódolat *Katona József* szelleme előtt. Katona József ugyanazon a napon született, amelyen az erdélyi magyar színjátszás.
A június 17-iki előadás szűk családi búcsúvétel volt. Erdélynek, Kolozsvárnak búcsúja a vén harcostól. De el nem felejthető, emlékeket idéző, jövőre kötelező búcsú. A múlt és a jövő ölelkezése. A búcsúzó színház végső akaratának beszédes képe. Gertrudis *Jászai Mari* volt, Tiborc *Szentgyörgyi István,* Mikhál *Dezséri Gyula,* Simon Bán *Várady Miklós. A* Farkas-utcai színház régi dicsőségének ezek az élő tanúi ezen a búcsúestén átadták a gazdag örökséget a fiatalságot képviselő új nemzedéknek: *Aczél Ilonának,* aki Melindát játszotta, *Hídvégi Ernőnek,* a férfias és fiatal Bánknak, *Rajnay Gábornak,* a lelkes Ottó hercegnek és *Janovics Jenőnek,* aki Biberachban lépett fel. Emlékezetes előadás volt.
/.../
Kolozsvár közönsége borús lélekkel, régi emlékeket idéző gondolatokkal, nehéz szívvel búcsúzott az ősi hajléktól.
Nem volt hivatalos búcsúszó. Nem volt szónoklat. Csak Katona József nemesveretű hangja zúgott, harsogott, zengett és lángolt. Hol van ennél szebb imádság színházi oltár előtt? Ez a méltóságteljesen hömpölygő, kemény, dübörgő nyelv belefúródott a szívekbe, lobogott és tüzet gyújtott. Lenyűgöző hangulatot teremtettek a patinás szavak a patinás falak között.
Azután legördült a függöny. Mély főhajtással, néma imádsággal, könnyes szemekkel még egyszer vissza-visszanézve, szótlanul oszlott a közönség. A színészek is elszéledtek. Üres, sötét és néma volt a magára maradt színház. S akkor én a színpadnak egy kicsi, korhadt deszkalapját lefeszítettem. Csak akkorát, mint egy téglalap. Szürke volt és kopott. Tele régi díszletfúrások lyukacsaival. Mintha szú rágta volna. Azt másnap elvittem az új színházhoz. Az építésvezetőt kértem, hogy ezt az ócska kis deszkalapot ékeltesse be az új színpad sima, fénylő deszkái közé. A súgólyuk mellett, ott senki sem veszi észre, nem zavarja a fürkésző szemet.
Babona volt? Hit volt? Vagy jelképes hűségfogadalom? Nem tudom. Az érzésem hajtott minden határozott gondolat nélkül.
/.../

Sok víz csobogott le azóta a Szamoson. A régi deszkázatot újakkal cserélték fel. Az a kis, korhadt emlék szétmállott, vagy elégett. Ha szétmállott, porszemei szállanak szerte és termékenyítenek. Ha elégett, pernyéjét hordja a szél, gyújt és világít. De mindenképpen él és parázslik a szívekben...

(1934-ben Irimie Tiberiu bukaresti építész megbízás alapján elbontotta az évtizedeken át elhagyottan álló Farkas-utcai színház épületét, helyén diákszállót építettek.)

****

Jaj, ezek a paragrafusok…

"*Báthory János* lett a kisebbségi hivatal új elnöke" címmel a Népszava 2000. december 8-i száma a következőket írja:
"Az új elnök december 20-i hatállyal foglalja el hivatalát - jelentette be Hende Csaba, a minisztérium politikai államtitkára csütörtökön...
/../Az államtitkár közölte, hogy Báthory János jelölését az összes magyarországi kisebbség vezetője támogatta. Tegnap a vezetőkkel folytatott megbeszélésen Báthory felvázolta a kisebbségpolitikára vonatkozó álláspontját, amellyel mindenki egyetértett. A jelölt kiemelte, hogy feltétlenül fontosnak tartja a hátrányos megkülönböztetés tiltását. "

A kijelentést örömmel, tárt karokkal üdvözöljük. És reménykedünk. Szeretnénk ugyanakkor felhívni az új elnök figyelmét arra, hogy - valóban félretéve a hátrányos megkülönböztetést - havonta egyszer az EÖGYKE-Füzeteket is érdemes elolvasnia.
Szerény kis lap a mienk, mégis információk és vélemények találhatók benne egy kisebbségről, amelyet *Doncsev Toso*, a nemrég menesztett NEKH-elnök sehogyan sem volt képes észrevenni. (Bár neki szóló nyílt levelet is olvashatott - volna - lapunk 2000. májusi számába, még elnöksége hivatali idejében! Ha olvasásra érdemesnek tartotta volna...) Hát ezért térünk ki D.T. munkásságának rövid értékelésére, *Balogh Jenő* tollából:

Jaj ezek a törvények…

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek jelenleg 1100 példányban kerül kinyomtatásra. A kiadást a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal (NEKH) egy fillérrel sem támogatja. De lapunk eljut minden olyan könyvtárba, társadalmi szervezethez, amely a magyarörménység szempontjából fontos Magyarországon és Erdélyben. Sok képviselő, államtitkár, miniszter asztalára is odakerül.
Feltételezzük, hogy más kisebbségi, ellenzéki szervezetek is eljuttatják problémáikat a megfelelő fórumokra, így reálisabb kép alakulhatott ki a döntésre jogosultakban: a NEKH élén változás szükséges.
Sajnálatos, hogy erre két év ráment, pedig egy hónap is sok volt...

Az elmúlt hetekben számos alkalommal foglalkozott a sajtó Doncsev Toso menesztésével, s hogy a NEKH élére új elnököt neveznek ki. Dávid Ibolya igazságügyminiszter a TV2 műsorában kijelentette: Doncsev Tosónak szakmai okok miatt kellett távoznia.
Ugyanakkor a sajtó többször is jelezte: "egyes vélemények szerint Doncsev Tosót politikai és nem szakmai okok miatt váltották le..."
Hogy valójában mi volt a felmondás oka, nem tudhatjuk. Mi csak azt láttuk, hogy a dolgok nem mentek jól.

Valóban említhetünk politikai okokat, csak éppen nem pártpolitikát, hanem kisebbségpolitikát, nem megfelelő elvekre épülő kisebbségi szakmai irányítást.

*Magyarországon ma vannak **látható** és vannak **nem látható** kisebbségek.*
Mint azt *Kaltenbach Jenő*, kisebbségi ombudsman levelében is visszaigazolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tökéletesen megfelel minden olyan törvényi követelménynek, amelyek alapján megállapítható, hogy ez törvényes kisebbségi közösség. Van szabályos bejegyző határozatunk, van tagságunk, eleget teszünk minden olyan követelménynek (pl. beszámoló a KSH-nak, stb.), amelyet egy hasonló szervezettel szemben támasztanak.
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásáról ugyanezt el lehet mondani.
Csak hát: *Avanesian Alexnek* nem tetszik, hogy létezünk, ezért kirekeszt bennünket, például az Országos Örmény Önkormányzat információs tevékenységéből, amelyet kötelező lenne elvégeznie, hiszen a felettes kormányszervek az Országos Önkormányzatokon keresztül tartják a kapcsolatot a kisebbségekkel. Így a hozzá eljuttatott törvényelőkészítő anyagokat továbbítania kellene irányunkba is, véleményezésre. De A.A. szemében mi láthatatlanok vagyunk, ezért meg sem említ bennünket az ARARÁT újságban, holott **az a lap a magyar adófizetők pénzéből** készülő, országos örmény kiadvány.
Ez ellen sajnos nem tehettünk semmit, de már megszoktuk: A.A. törvényen kívülinek érzi magát.
Más azonban a helyzet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatallal (NEKH), amelynek hivatalból a törvényességet kell megvalósítania. Ha ezt nem teszi, akkor a neve: Állami Rasszista Hivatal (ÁRH).
Meglepődve észleltük, hogy az A.A.-val régi **elvi-társi** kapcsolatban lévő Doncsev Tosó vezette NEKH-ből ÁRH lett: átvette a kirekesztő elveket, viselkedési formákat.
Doncsev Tosónak hivatalból foglalkoznia kellett volna minden hozzá forduló szervezettel, mégha az nem tetszik is az országos főörménynek. Persze, ez nemcsak reánk vonatkozik, hanem más "ellenzéki" kisebbségekre is.
Talán sajnálatos, ám a demokrácia velejárója, hogy a kisebbségek között is megjelentek az ellenzékbe szorult szervezetek.
Az örmények nincsenek egyedül e problémával. Csak talán másutt nincs olyan karakteres ellenzéki szerveződés, mint nálunk. Az ellenzékiség egyenes következménye annak a választási rendszernek, amelyet ma a törvény meghatároz. Amikor a törvény adta kereteken belül javító módosítást javasoltunk (az 1999. január 3-i országos elektori gyűlésen a területi elv szerinti képviselet az országos önkormányzatban), Doncsev Tosó még a javaslat napirendre tűzését is megakadályozta.
A NEKH elnökének tudomásul kellett volna vernnie, hogy a kisebbségek éppen olyan sokszínűek, mint a többség. A kisebbség szakmai irányítását a sokszínűségre kell felépíteni, mégha az többletmunkával jár is.
Doncsev Tosónak kiemelkedő szerepe volt abban, hogy mely kisebbségeket nevezett meg a törvény (13 kisebbség kijelölése). Így kerültek be az örmények is, bár akkor Doncsev Toso csak az A. A.-féle társasággal számolt. Furcsa, de valahogyan figyelmen kívül hagyták a magyarörményeket, bár a törvény szövegében ott az a bizonyos kitétel: "**legalább egy évszázada honos**..."
Ők akkor csak arra gondoltak, hogy zárt körben milyen jó játék lesz számukra ez az önkormányzatiság. Nem kell mást csinálni, mint a történelmi örmény vállára állni, ez jó messziről látszik. Ráadásul ez igen kíváló posztamens, hiszen mindenkiben szép emlékeket ébreszt az "örmény" elnevezés. Köztudott, hogy "becsületes és jó kereskedők voltak", "hazafikat adtak a hazának", "aktív szerepet vállaltak a közéletben", "kíváló művészeket, tudósokat adtak a hazának", stb. Ilyen alapokra jól lehet építkezni, a tevékenység elvezethet a parlamenti székhez is.

Csakhogy A.A. viselkedése tudathasadásos. A történelmi magyarörmény élő utódait, akiknek a vállán áll, hol megtagadta (*Czetz János* élő rokonai nem örmények), hol felmagasztalta.

Azonos elveket valló elv-társa, Doncsev Toso ebben folyamatosan támogatta. A történelmi kisebbség, amely a törvény szerint legalább száz éve hazánkban él, természetes asszimiláció révén magyarrá vált, kisebbségi kultúráját már csak sajátos módon őrzi.
Az olyan hangzatos kifejezések, mint "az a horvát, szerb, görög, örmény, ... aki horvátul, szerbül, görögül, örményül beszél" oda vezettek, hogy a már régóta itt élő horvátokat, szerbeket, görögöket, örményeket elriasztják a kisebbségi tevékenységtől. Így a kevesek korlátozzák az önkormányzatiságot a nyelvet még igazán beszélő, általában az utóbbi időkben honosodó "bevándorlók" köreire.
E politika kiváló képviselője és támogatója volt Doncsev Toso.
Ez komoly zavart okozott például a román kisebbség köreiben, amelynek súlyos politikai következményei is voltak. "Nem román az, aki nem tud románul" - azaz a történelmi magyar-románság kitagadási hisztériája politikai problémákat gerjesztett a két anyaország között.
Mi történt? Átigazították a törvényt D. T. elméletéhez. (Emlékeztetőül: a román kisebbségi önkormányzatok egy része nem ismerte el a magyar-román (magyarul beszélő, román gyökerekkel bíró) képviselőket, cserébe azok nem mentek el az elektori választásokra. Így nem volt meg az érvényes szavazáshoz szükséges 75 %-os jelenlét. Erre a törvény szerint szükséges jelenlétet leszállították 50%-ra.)

A választások idején minden újság és híradás tele volt azzal, hogy ki az örmény, ki a román, ki a görög, stb. E hisztéria kialakulásában és dúlásában D.T. komoly szerepet játszott.
Nem kellet volna mást tennie, mint kiállnia a közvélemény elé és állást foglalnia: egy kisebbséghez való tartozás a jelenlegi törvények szerint lelkiismereti szabadság kérdése. Mindenkinek szíve joga eldönteni, hogy mely kisebbséghez tartozónak vallja magát.
Neki kellet volna "leállítania" A.A.-t és más országos elnököket, akik féltették a korábban szerzett elnöki széküket az újonnan megjelentektől. A törvény szerint nem kérdőjelezheti meg senki egy székely apa és egy román anya gyermekének saját döntésű hovatartozását, bár szülei Erdélyből Magyarországra jöttek és ő magyarul beszél.
A NEKH elnökének **hivatalból** ki kellett volna állnia a törvény szellemének védelmében. Ha magánvéleménye szerint román, vagy örmény képviselő csak az lehet, akinek román vagy örmény nyelvvizsgája van: magánügy. De amíg a törvény a nyelvvizsgát nem írja elő, addig Doncsev Tosónak azt kellett volna mondania minden hivatalos fórumon, nyilatkozatban és minden hozzá befutó folyamodványra, hogy "mindenki saját lelkiismerete alapján választja meg, kíván-e valamilyen kisebbség munkájába bekapcsolódni".
D.T. sajnálatos módon Magyarország fizetett, hivatalos rasszistája lett, ami összeférhetetlen a NEKH elnöki székével. Az sem mentesíti, hogy esetenként hallgatott, amikor szólnia kellett volna. Aki hallgat - beleegyezik.
Nem felejthető, amikor a "Magyar Egyes" RONDÓ című, kisebbségi műsorában A.A. papagájként ismételgette, hogy "az az örmény, aki örményül tud", mellette ült D.T. és hallgatott. A jelenlévő szlovák asszonykát is zavarta ez a kinyilatkoztatás. Bátortalanul felemlítette, hogy náluk előfordulnak olyanok is, akik már nem ismerik a szlovák nyelvet. D.T. hallgatott.
Talán korábbi országos bolgár kisebbségi elnöki székét féltette, amikor törvényi hiányosságot kiküszöbölő javaslatainkat ("az elektori gyűlés mindenkori ellenőrző funkciójának megteremtése az országos önkormányzat felett", vagy az "örmény kisebbség etikai bizottságának felállítása az örmény kisebbségi képviselők magatartási zavarainak hatékony kiküszöbölésére") egyszerűen nem engedte napirendre tűzni.
Az országos önkormányzatok máig ellenőrizhetetlenek.

Nem hiszem, hogy D.T. politikai csatározásoknak esett áldozatul. Egyszerűen betelt a pohár.

A saját vallási meggyőződését senki nem erőltetheti másra.

Az örménység a világon általában apostoli, ortodox. Kivételt képez a Magyarországon élő történelmi magyarörménység, amely az itt élő örménység mintegy 95 %-át teszi ki. Ők római katolikusok, akik több mint 300 éve elhagyták az ortodoxiát és egyesültek Rómával.
Egyértelmű ortodox nyomulást támogat az a döntés, amikor az örményeket a NEKH összevonja például a szerb kisebbséggel és közös vezetés alá helyezi. D.T. ezzel is A.A. ortodoxiát terjesztő támogatója, társa lett.

Aki az EÖGY-Füzeteket, vagy más kisebbségek alternatív lapját olvassa, hosszabb életű lesz e földön,
Doncsev Tosó nem olvasta, bár minden számot elküldtünk neki.
(Ha olvasta volna, észrevette volna, hogy 2000. januári számunkban idéztük többek között Dávid Ibolya jókívánságait is. Rájöhetett volna, hogy az igazságügyminiszter asszony is kapja a Füzeteket. De ő el is olvasta...)
Aki csak az ARARÁT-ot olvassa, az nem is tudhat arról, hogy van egy másik szervezet.
Hogy az egyoldalúan megvilágított éremnek van másik oldala is...

Aki olvassa a Füzeteket, tudja - hiszen soha nem rejtettük véka alá -, hogy a NEKH munkájával elégedetlenek vagyunk. Részrehajló a tevékenysége. Tessék megnézni az Interneten a Hivatal honlapját és megkeresni ott az örmény szervezeteket! Kiderül, hogy nincs feltüntetve sem az EÖGYKE, sem a BÖKÖT, sem a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség. Ezzel szemben ott van minden olyan örmény fórum, amely A.A.-nak kedves.

Ezt a részrehajlást A.A. - sajnos - megteheti az ARARÁT hasábjain (senki sem vonja felelősségre), de a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatalának elnöke nem teheti meg.
Más kisebbségek területéről nem kívánunk példákat felhozni, mert nem tisztünk, gondolom ők is megteszik a maguk észrevételeit, jelzik kifogásaikat.

Örülünk, hogy az igazságügyminiszter olvasta a Füzeteket és így teljesebb az összképe az örménységről, valamint a Hivatal munkájáról. Vélhetően valamelyest a Füzetek is hozzájárult ahhoz, hogy a NEKH élére új ember kerül.

Balogh Jenő

****

Emlékezzünk...

Soha nem volt oly aktuális a kérdés, mint most. Fancsali János az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 2000. novemberi számában a 37. oldalon kezdődő írásában "Gyönyörű könyv" címmel írt a *Gudenus János József* szerkesztésében megjelent "*Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiájá"*-ról.
Anélkül, hogy ismétlésekbe bocsátkoznék, Fancsali szavait idézem: "benne van majdnem a teljes magyarörménység", és majd minden magyarörmény család legalább egy-egy hírneves személyiséget adott a magyar társadalomnak". A cikkíró elsőrendű feladatnak tartja és közös célul tűzi ki: "ki kell terjeszteni a kutatást az összes magyarörmény családra", lett légyen az nemességgel kitüntetetett vagy csak jó magyar állampolgár. Vitathatatlan és számtalanszor elhangzott: miután őseink a letelepedést és az ezzel járó jogokat megkapták, e néptöredék magyarrá vált. Bizonyítottan meghálálta ezt a magyar nemzet részévé válással, és gazdasági, kulturális, politikai, tudományos ténykedéssel részt vett az ország életében.
Igen, folytatni kell a kutatást, pontosítani a kötetbeli közléseket és közölni az eredményeket.
A könyv 248. oldalán Kövér cím alatt válik ismeretessé a *Lögérpatongi Hervay Violika* család, majd a fejezet Kövér … leszármazottai között szerepel *Hervay Gizella*, a tragikus sorsú költőnő,

akinek rövid élete 1932-től 1984-ig zajlott és aki makói születésű, de bejárta Erdélyt és Romániát Zilahtól Kolozsvárig, Marosvásárhelytől Bukarestig, hogy végül 1976-ban Magyarországra telepedjen át és haláláig itt éljen.
Hervay Gizella előbb színművészeti tanulmányokat végzett, majd a Kolozsvári - akkor még Bolyai - Tudományegyetem filológiai karán szerzett tanári diplomát. De ő úgy érezte, hogy ennél többet kell tennie. A költészet feladatát, a költői beszédet vállalja magára, az irodalomban érzi otthon magát, ahogy egyik bírálója mondta "lírája olyan csúcsokhoz és mélységekhez vezet, amelyek Vörösmarty, Vajda, Ady, Juhász Gyula rokonává teszik."
Mint ahogy a történelem folyamán láttuk, nem minden örmény család gazdag, jól szituált. Hervay is sokgyermekes szegény családból származik, s így a tanulás lehetőségéért keményen meg kell dolgoznia. Élete tele van buktatókkal, nehézségekkel.
Az 1952-56 időszak valamelyik évében együtt laktam vele, egy kolozsvári (az úgynevezett Marianum intézetből Ocsko Terézzé alakult) leánybentlakásban. Itt laktunk mindannyian a bolyaisták. Magyar-, matematika-, geológia-, kémia-, fizika-, jogász-, közgazdász- stb. hallgatók, de az orvosi egyetem román szakán hallgatók egy része is.
Ültünk a hálóban. Ő a kora márciusi tavaszt élvezve, az ablak párkányára kuporodott és onnan olvasta verseit. Mély tisztelettel vettük körül. Hisz oly fiatal és már "költő", mondtuk, nekünk akkor még Arany, Petőfi, Ady, Juhász jelentette a költőideált, nem ismertük, mert még nem lett híressé, Kányádit, a korondi Páll Lajost, Lászlóffy Aladárt, Márki Zoltánt, Székely Jánost, Méliusz Józsefet és a többi fiatal, tehetséges költőt, akiket csak az utókor tudott felfedezni, mint Páskándi Gézát.
Hervay Gizella mesélt életéről, elmondta: ahhoz, hogy cipőt tudjon venni magának, lépcsőházi takarítást vállalt és volt úgy, hogy a menza-jegyét adta el, mert kellett egy melegebb sálra. Szerencse, hogy a színház, koncert, opera diákoknak potom árba került, így a magyar kultúrát azidőben volt módunk magunkba szívni, hisz akkor még élt a város falai között Kincses Kolozsvár szelleme.
Szerény, érzékeny, szociális érzésekkel és tudattal fűtött személy, akire a költői pálya elején álló, ugyancsak bölcsész *Szilágyi Domokos* döntő hatással volt. Hervay lett Szilágyi Domokos első felesége. Az ő házasságukból származik Attila nevű fiuk, az ismert "*Kobak könyvek*" szereplője és névadója, s az 1977-es bukaresti földrengés áldozata.
A férj és a fiú elvesztése, magánéletének nehézségei Hervay életművére rányomták bélyegüket.
Költői művei egyre inkább ismertté és értékeltebbé válnak. Személyes és közösségi megpróbáltatásokról ad számot kifejezésmódja. Nemzedéki életérzése összegeződik verseinek poszthumusz kiadásában. "Lódenkabát", "Kelet Európa a szegen".
Versei az emlékezés tört cserepeiből építik föl a kétségbeesés otthonát, az örökké úton, örökké gyalog, mindig hazulról mindig haza tartó költő számára. Sorsának véletlenjei az élet és halál mezsgyéjére sodorták, a történelem választási lehetőségek elé állította, s neki volt ereje általános érvényű lírai alkotásokban elmondani válaszait.
Hervay Gizellát ma csak kevesen ismerik. Kortársai a világban szétszéledve csak ritkán gondolnak rá. Ismerjük meg, szeressük örmény származású költő nőtársunkat, emlékezzünk szomorú sorsára, az életét végigszelő Rekviemre.

B. Júlia

****

Receptek Karácsonyra

- egy rég elhúnyt, drága nénitől

"*Baby szakácskönyve*" három kiadást ért meg Kolozsvárott (dátum nélkül, az 1930-as évek végén, 1940-es évek elején). Szerzője *Novák Mária*. Több, mint ezer receptet tartalmaz. Novák Mária néni

évtizedeken át híres, nagy "konyhát vitt" és nagyon finomakat főzött, sütött. Tanúsíthatom, gyermekként volt részem benne, már itt, Budapesten.
Receptjei a tökéletes erdélyiséget mutatják, sokuk mellé ugyanis odaírta a származást, nemzetiséget: román, orosz, török, szerb, bolgár, stb., vagy egyszerűen csak "keleti étel".
Legfőképpen pedig - már a családi hagyományok miatt is - örmény ételek. Mondhatni, "szokás szerint" jó kis, munkás dolgok. Köztük egy igen finom étel, amellyel családi (tehát erdélyi magyarörmény) körökön kívül soha, sehol sem találkoztam. Előzetesen egy megjegyzés: miután "szegény ember vízzel főz s a bort megissza".., saját gyakorlatomban bizony a liter bor helyett inkább fél liter szerepelt s a többit csöppnyi ecettel pótoltam... (Tudom, hamisság, dehát, szükség törvényt bont...- *a szerk.*) És még egy megjegyzés: utána azért legyen kéznél a Bilagit...
De beszéljen Novák Mária. Szövegét változtatások nélkül közöljük:

303-as számú recept: **Töltötthagyma** (örmény)
Kiérett, szép, kerek hagymából készítjük. A középnagyságú hagymákból minden két személyre elegendő 3 darab. Lehámozzuk a külső, száraz haját és éles késsel gyökerénél levágunk egy-egy szeletet annyira, hogy a hagymának minden rétje látszódjon. 9-10 fejhez ezalatt 1 liter asztali bort zománcos lábosban (vagy cserépben) felforralunk, a hagymákat belerakjuk és megfőzzük annyira, hogy a réteket egymásból kiszedhessük. Egyet megpróbálunk s ha jól kijön, úgy az egészet elvesszük a tűzről és ha kissé hűlt, egy villa segítségével előbb a középrészt húzzuk ki belőle s azután, ahogyan könnyebben megy, lehetőleg ne szakadjanak szét. Elkészítjük a 268. szám alatt leírt hústölteléket (lásd alább - *a szerk.*), ezzel a hagymákat kissé lazán megtöltögetjük, berakjuk a lábasba, reátöltjük a hagymás bort, feltöltjük még vízzel annyira, hogy a hagymákat elfödje, megsózzuk ízlés szerint. 2-3 kocka cukrot teszünk bele és lefödve, puhára főzzük. Fölleresztjük a következő módon: 2 kávéskanál lisztet kevés vízzel, hogy sűrű massza legyen, simára keverünk, 1 tojássárgát hozzáadunk, 2-3 kanál tejjel fölhígítjuk, lassanként a hagyma levével fölengedjük, visszatöltjük a hagymára és összefőzzük. Nem kell sok leve legyen, csak éppen, mint egy ritkább mártás. l-2 kanál tejfölre tálaljuk.

A 268. szám alatt **Rizses hústöltelék** címen találjuk a töltötthagymánál hivatkozott leírást:
Disznó- és marhahúsból (az eredeti szöveg szerint: "marhasütőből" - ami alatt vélhetően sütnivaló, tehát nem túl száraz hús értendő - a *szerk.*) vegyesen készítjük a legtöbb főzelékhez. A disznóhús puhábbá teszi a tölteléket és zsírosítja a főzeléket, a marhahús ízesíti. Azonban ezt ízlés szerint és néha szükségből más hússal is lehet pótolni. 6 személyre 60 dkg. húst leőrlünk, 3 kanál finom rizst megmosunk, egy fél fej vöröshagymát apróra vágunk, vagy reszelünk. Így állítjuk össze: 1 kanál zsírt forrósítunk és abban a hagymát puhára pároljuk, a rizst beleadjuk és addig tartjuk a kályhán, míg néhányszori kavargatás közt a rizs benne egészen száraz lett, de meg nem pirult. Elvesszük a tűztől, s ha egészen kihűlt, hozzáadjuk a húst, sót, borsot, l egész tojást (esetleg ehelyett egy tojásnyi maradék, de friss tojásfehért) és kanállal jól összevegyítjük. (Ha a tojással takarékoskodni kell, anélkül is el lehet készíteni.)

Érdemes még egy receptet idéznünk s ne vitatkozzunk azon, vajon a "pilaf" szó milyen eredetű - nyugodjunk meg abban, hogy Novák Mária az 1920-as, 1940 években Kolozsvárott ezt örmény ételként tartotta számon:

516/b recept; **Pilaf (szőlős rizs)** (örmény)
Egy kanál zsírt megforrósítunk és abban negyed fej hagymát úgy egészében sárgára párolunk, kivesszük a zsírból, beleadunk negyed liter egészen finom, megmosott rizst, 8-10 dkg. magvas mazsolát (tisztítva és langymeleg vízben megmosva) és néhányszori kavarás mellett addig forrósítjuk, míg a nedvessége elpárolgott, feltöltjük kb. fél liternyi fövő vízzel, teszünk bele ízlés

szerint sót,10 szem egész borsot és fedő alatt szép csendesen puhára (de nem lágyra) pároljuk. Tálaláskor a borsot kiszedjük belőle, tésztástálra halmozva, fahéjas cukrot adunk melléje.

******

Sóhaj

Hópelyhek és jégvirágok...?
Szikrázó lesz a Karácsony?
Vagy fekete, sáros utca...
(S gyermekkori fenyő-emlék...
ajándékok, tárgyak, tárgyak - vagy egy
mosoly az arcodon - mert az ragyog a
másikra - s ezen az estén megérted -
hogy a másik is ezt várta?
Nem tárgyakat, nem tárgyakat.)
Havas, hideg és szikrázó - vagy fekete
lesz Karácsony?
Mindegy. Csak Te segíts, Uram - hogy
a kusza fenyőágak, a csillogó díszek
között - s még inkább a lelkünk
mélyén, kusza gondolatok között, kusza
érzelmeink mélyén -
mégis, mégis megszülessen...
Ő eljött, anya ringatta -
de lustának, esendőnek, renyhe ségből
elbutuló - félelmekkel tölt embernek
(ne is tagadd: az vagyunk mind) -
szükségünk van évről-évre - megújuló
bíztatásra -
századszor is szükségünk van:
megváltásra, Megváltóra.
Hisszük, várjuk: megszületik.
Látjuk, halljuk, érezhetjük.
Csak lenne ép a hallásunk - csak meg-
látnánk, amit nézünk - csak sérelmeink
fátyolán - karácsonyi fényt szippantva...
Csak a kusza fenyőágak, a rendetlen
gondolatok, a keserű vereségek, a fájó
torzsalkodások...
Segíts, Uram, Karácsonykor.

(Karácsonykor is, és az év minden napján,
ámen. *dcs*)

******

A 2000-es (IV) évfolyam tartalomjegyzéke:

(az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek 2000. évi összes számának címlapján dr. Sasvári László sorozata olvasható: Könyörgés az örmény liturgiából)

Január (IV/35.)

Újévi interjú dr. Issekutz Saroltával (szerkesztőség)
A gyergyószentmiklósiak karácsonya dr. Simon Istvánné
"Légy üdvözölve, szent karácsony!"
Szamosújvár, 1999 november 20-21 Mircea Suchareanu hozzászólása konferencián
Szamosújvár körül... (visszhangok) B. Kovács Júlia
Gondolatok a kettős kötődésről (utánnyomás) Puskás Attila
A Rubens-kép visszatért
Híradó (a BÖKÖT és az EÖGYKE címére érkezett újévi jókívánságok)
Magyar-örmények: magyarok dr. Száva T. Sándor
A Fővárosi Örmény Klub 1999 évi programjai (visszatekintés)

Február (IV/36.)

Shakespeare örmény volt (utánnyomás, fordítás lengyelből) Grzegorz Górny
A szamosújvári örmény nagytemplom Miklósi-Sikes Csaba
Híradó (Gudenus János József felhívása)
Miatyánk, aki a cégünkben vagy.. dcs
Örmény-e a Pattantyús-család? Pattantyús-Ábrahám Miklós
"Koronáztunk" Hanusz Gyula
Királyaink ereklyéi és kincsei a Budai Várban
(utánnyomás 1979-ből) Vákár Tibor
A Szent Korona misztériuma és tana Kocsis István
Zárug István-emlékverseny Zárug Orsolya
Segítség, Rubens - de melyik?
Nyílt levél dr. Garaguly Istvánnak dr. Issekutz Sarolta

Március (IV/37.)

Wass Albert: Te és a világ (a könyv ismertetése és részletek)
Lapohos András bevezetője a levelekhez
Wass Albert levelei Lapohos Andráshoz
Csíki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző Fancsali János
A karácsonyi klubest...
(a botrány - Ügyek, vádak, erkölcsök –
Levél az Ararát szerkesztőségének) dr. Issekutz Sarolta, dcs, Zakariás Antal Dirán
Híradó Március 15-én: Bánk bán...
Nyilvános testületi ülés és közmeghallgatás (BÖKÖT - az elnök beszámolója)
Magasszintű, jóhangulatú klubest
A II. magyarörmény konferencia (utánnyomás) Puskás Attila
Gyulai Margit levele B. Kovács Júliához

Április (IV/38.)

Dr. Paskai László bíboros, Esztergom-Budapesti érsek
válaszlevele (...és a levél kapcsán...) dr. Issekutz Sarolta
Igen tisztelt Atyák! id. Aján Gergely
Interjú (készült a Demokrata c. újság számára) Zsebők Csaba
Salamon-templom Miklósi-Sikes Csaba
Híradó (csíkszeredai könyvbemutató, március 15. Szamosújváron)
Húsvéti készülődés az erdélyi örményeknél (receptek)
Kedves erdélyi gyökerű örmények! Fidél atya

Változatok genocídiumra dcs
Ez is egy fajta genocídium Borbély Júlia
Még egyszer a közmeghallgatásról dcs
Magyar kultúránk Budaörsi Magyarörmény Kulturális lapok szerk.
1848-49 Kolozsvárott dr. Issekutz Sarolta
Klubest - ünnep és készülődés
A városvédő Zuboly emléke
Húsvét csodái dcs
Ismét megyünk "otthonról haza" (utazási felhívás)

Május (IV/39.)
Körmenet a Szent Péter bazilikában (utánnyomás) La Repubblica
A "ditrói" Puskás család (I. rész) ifj. Puskás István
Dsida Jenő: Óda az édesanyámhoz
Látogatóban... I.S.
Műteremben... M
Vákár Tibor 92 éves
Nyílt levél dr. Doncsev.Toso úrnak dr. Issekutz Sarolta
Híradó
Dr. Ötvös Ágoston emlékezete (utánnyomás az Arménia
1888/11 számából) Dr. Simay János
A szokásos rendkívüli Dávid Csaba
Visszaemlékezések.., dr. Bogdán Rajcs Zsolt
Gyere közénk... Dávid József
Az "ánibeli" örmények nyelvi érdekességei dr. Száva T. Sándor
Csak egy kérdés dcs
A radnóti örménymagyarokról Szabó György
Utazási felhívás

Június (IV/40.)
Rövid számvetés: hosszantartó hála B. Kovács Júlia
A "ditrói" Puskás család (II. befejező rész) ifj. Puskás István
Gyergyóban, a hegyek között... id. Aján Gerő
Magyar hant argentin földben Ladányi Domonkos
És tudassátok... (I. rész) dcs
Könyv az erdélyi örmények történetéről
Gudenus János József francia kitüntetése
Híradó
A bejlerbej indulója (szerk)
Ferences templom Miklósi-Sikes Csaba
A hegyek keresztény törvényei Szücs Tamás, Szilvay Ingrid
Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából
és jelenéből (beszámoló) B. Kovács Júlia
Rubens rejtélyek Murádin Jenő
Emlékhangverseny Molnár Andrea
(utazási felhívás)

Július (IV/41.)
Elsőáldozás Gyergyószentmiklóson Zakariás Éva
Munkácsy emlékezete Murádin Jenő

Egyházügyben (Kodjanian főapát levele)
A siófoki örmény kisebbségi önkormányzat...
A csíkszépvizi Száva család találkozójára — Oláh Dénes
Csíksomlyó 2000 — dr. I.S.
Az EKE könyvbemutatója Bécsben — dr. Száva T. Sándor
És tudassátok... (II. rész) — dcs
Híradó
Trianon — Dávid Csaba
Néhány gondolat — Király Anikó
Napló (I.) — Wertán Zsolt
Szamosújvár 2000 — Szongoth Gábor
Konferencia harmadszor (előzetes)
A II. ker. ÖKÖ hírei (Jankovits Marcell kitüntetése)
Utazási felhívás
Ismét megyünk (vers-részlet) — Dávid József
Miért "Erdélyi Örmény Gyökerek"? — dr. Sasvári László
Felszisszenés (sajtó-ügyben) — dcs

Augusztus (IV/42.)

"Társaink, barátaink, szövetségeseink"
Ismerjük meg Kincses Városunkat — B. Kovács Júlia
Mit ünnepelnek a szamosújváriak? — Muradin László
Örmények Békésben a XVIII.-XIX. században
(utánnyomás 1981-ből) — Korbuly Domokos
Őrangyalaink — dcs
Híradó
Örmény levelek (utánnyomás 1928-ból) — Dr. Gopcsa László
Ne a vörös kordoványt sirassuk (utánnyomás,
Brassói Lapok) — Balázs János
Napló (II. rész) — Wertán Zsolt
Requiem egy funkcióért — B. Júlia
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (I. rész) — Keresztes Zoltán
Ítélet és dicséret — Balogh Jenő
Tisztelt Hölgyeim és Uraim! (az alaptalan vádakról) — dcs
Tisztelt Olvasók — szerk.
Konferencia harmadszor (részletes program)

Szeptember (IV/43.)

Erzsébetvárosi búcsú
Zuboly — dr. Nagy Károly
Zubolyról — Füst Milán
A szamosújvári Gábrusról — Murádin Antal
Száll az ének szájrul szájra — dcs
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (II.rész) — Keresztes Zoltán
Lessing úrnak jelentem — dcs
Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten
(részletes műsor, előadók)
Napló (III. rész) — Wertán Zsolt
Magyarörményközi pillanatok Almádiban — Hanusz Gyula
Felejthetetlen kirándulás — Dávid József

Híradó
Az utolsó pillanatban (velencei meghívó)
Családriport (I. rész) Gönczi Edit
Lapzárta után! (gyorsbeszámoló a velencei ünnepségekről) dr. Issekutz Sarolta

Október (IV/44,)

Dr. Csordás Eörs kanonok előadása a konferencián
Színek, vélemények, pillanatok (a konferenciáról)
Gondolatok egy mise és egy múzeumlátogatás körül Balogh Jenő
Volt egy klubest. dcs
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (III. rész) Keresztes Zoltán
2000, október 6. Lászlóffy Aladár
Egy sajátos népcsoport nem enged jussából! Máthé Éva
Akiknek sokat köszönhetünk... (a konferencia támogatói, szervezői, résztvevői)
Híradó
"Beszámoló édesapámnak" dcs
A konferencia októberi üzenete dcs

November (IV/45,)

Dr. Vissy Zsolt előadása a konferencián
"Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeinkért" dr. Issekutz Sarolta
Alávarrás dcs
Színek, vélemények, pillanatok (a konferenciáról)
"Számbavenni őket..." B. Kovács Júlia
Októberi klubest
Emlékezés erdélyi örmény gyökereimre dr. Fáy Csaba
Erős identitástudattal rendelkeznek (utánnyomás) Gyuricsányi Eszter
Néhány kép a konferenciáról
Az erdélyi örmény Keresztesek családfája (IV. rész) Keresztes Zoltán
Hollósy Simonról Murádin Jenő
A Mechitarista Rend 300 éve dr. Issekutz Sarolta
Elhunyt dr. Gorove László Székely Imre
Családriport (II. rész) Gönczi Edit
Híradó
Czetz emléktábla Argentínában Dr. Sasy Nagy István és neje
Halottak napja s főként: Mindenszentek dcs
Emlékezni és emlékeztetni 56-ra (hírek)
A gyönyörű könyv Fancsali János

December (IV/46.)

Hová, merre romániai örmények? (előadás) Sebesi Karen Attila
Részletek az előadásokból Ajtony Gábor, dr. Száva T. Sándor
Híradó (Nagytétényi látogatás, a szamosújvári Téka)
Terézvárosi Napok 2000 kiállítás megnyitóján B. Kovács Júlia
Zubolyt érdemes olvasni... szerk.
Egy népfaj pusztulása (utánnyomás 1905-ből) dr. Bányai Elemér
Kulturális hírek (Európai Kisebbségek Nemzetközi
Kulturális Konferenciája Gödöllőn,
EMKE jubileumi közgyűlése Kolozsvárott)
Levél és Feljegyzés A.A.

Egyetlen kérdés Fancsali János
Családriport (III. rész) Gönczi Edit
Színház... dr. Enyedi Sándor
Az első felvonás (regényrészlet, utánnyomás) Dávid Antal
A Farkas-utcai színház (visszaemlékezés, részlet) Janovics Jenő
Jaj, ezek a paragrafusok - Jaj, ezek a törvények Balogh Jenő
Emlékezzünk… B. Júlia
Receptek karácsonyra (utánnyomás Novák Mária szakácskönyvéből) dcs
Sóhaj dcs
A 2000. évfolyam tartalomjegyzéke
A Fővárosi Örmény Klub rendezvényeinek jegyzéke 2000-ben

******

A Fővárosi Örmény Klub műsorai 2000-ben

Január
A Szent Korona misztériuma és tana
Előadó: Kocsis István
Szent István-, Mária- és gregorián énekek
Előadó: Petrás Mária csángó népdalénekes

Február
Születésnap... Wass Albertre emlékezünk
Wass Albert: Te és a világ -Tanítások-útravalóul
Könyvbemutató, előadó: Simó József, a Czegei Wass Alapítvány elnöke
Wass Albert Lapohos András ördöngősfüzesi tanárhoz írt ismeretlen levelei
Csiki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző
Előadó: Fancsali János zenetörténész

Március
1848-49 Kolozsvárt
Előadó: dr. Issekutz Sarolta
Otthonról haza
Millenniumi barangolás Erdélyben: Szilágyság - Hargita - Gyimesek
Vetítettképes előadás verssel, zenével
Előadó Dr. Szarka György

Április
Emlékezés az örmény népirtásra
Filmvetítés: Madách Imre Az ember tragédiája c. rajzfilm néhány epizódja
Rendező: Jankovics Marcell, operatőr: Bacsó Zoltán
Erkölcs, hazafiság, nemzeti kultúra időszerűsége a harmadik évezred küszöbén.
Vendégünk: Jankovics Marcell filmrendező

Május
Vendégünk a Kecskés Együttes
"*Kacagó-szerelmes, harcos-szomorú őseink*" című műsorával
Történelmi versek történelmi hangszerekkel Hunyadi Jánostól Bocskai-ig

Június
Munkácsy Mihály és kora
A festő halálának 100. évfordulója alkalmából
Murádin Jenő művészettörténész, a kolozsvári Képzőművészeti Főiskola tanára vetítettképes előadása

Július
Emlékezés Zubolyra
(Dr. Bányai Elemér halálának 85. éves évfordulóján)
Előadó: Dr. Nagy Károly, a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Köre elnöke

Augusztus
Megfogyva bár, de törve nem...
Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos /Nagyvárad/ előadóestje

Szeptember
Erdélyi magyarörmény identitás
Kisfilmek

Október
A magyarörmény Hollósy Simon, a nagybányai festőtelep alapítója
Vetítettképes előadás
Előadó: Murádin Jenő művészettörténész (Kolozsvár)
Hajtsunk fejet a mártírok előtt és tanuljunk a túlélőktől ! (1956)
Vendégünk Pongrácz Gergely
Bevezetőt mond: B. Kovács Júlia (Kolozsvár)

November
Az örmények és a magyar színészet
Dr. Enyedi Sándor kandidátus, színháztörténész előadása

December
"Áldott Karácsonyi Ünnepeket és reményteli új évezredet!"
A Klub évzáró, karácsonyi ünnepsége
A Szongott Kristóf díjak átadása
Díjazottak:
Dr. Szentpétery Tibor jogász, fotográfus, Podmaniczky-díjas városvédő, az Örmény Katolikus Templom volt egyházi gondnoka
Korbuly Domonkos armenológus
Verses-zenés, ünnepi műsor számos művész közreműködésével

****

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401